Türk Tarih Tezi'nden Türk İslam Sentezi'ne

ATATÜRK ve TÜRKLERİN SAKLI TARİHİ

Halûk Tarcan'ın sunuşuyla

SİNAN MEYDAN

İNKILAP

TRUVA YAYINLARI®

Yayın No: 175

Truva / Tarih: 27

Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi

Yazarı: **Sinan Meydan**

Genel Yayın Yönetmeni : Burak Fazıl Çabuk

Yayın Editörü : Gözde Öney

Düzelti : Özlem Akkoç

Bilgisayar Uygulama : www.natagrup.com

Kapak Tasarımı : Yunus Bora Ülke

Baskı-Cilt : Kilim Matbaacılık Ltd. Şti.

Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi

No: 12/204 Topkapı-İstanbul (0 212) 612 95 59

1. Baskı Mayıs 2007

ISBN: 978-9944-212-03-8

Hüdâvendigar Cad.

Erdoğan Sok.

Başdemir İş Hanı

No: 18 - 20

34110 Sirkeci/İSTANBUL

Tel: (0212) 513 85 44

Fax: (0212) 513 85 45

www.truvayayinlari.com

online satış: www.truvabookstore.com

e-mail: info@truvayayinlari.com

Sinan Meydan

ATATÜRK

ve

TÜRKLERİN SAKLI TARİHİ

SİNAN MEYDAN

(sinanmeydan75@ mynet.com)

Sinan Meydan, 1975 yılında Artvin'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Artvin Şavşat'ta tamamlandı. 1993 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden 1997 yılında mezun oldu. Üniversite yıllarından itibaren Atatürk ve yakın tarih üzerinde çalıştı.

"Bir Ömrün Öteki Hikayesi" adlı ilk kitabı 2002 yılında yayınlandı. Bu kitabında "Atatürk ve Din" konusunu tüm boyutlarıyla inceledi. 2005 yılında yayınlanan "Beyaz Kule" adlı tarihi romanında Atatürk'ün gençlik yıllarını dönemin atmosferiyle birlikte ele aldı.

2005 yılında yayınlanan "Atatürk ve Kayıp Kıta Mu" adlı araştırması ise bir hayli ses getirdi.

Truva'da Çıkan Kitapları:

–Atatürk ve Kayıp Kıta Mu (1. Baskı Eylül 2005; 2. Baskı Ekim 2005; 3. Baskı Kasım 2005; 4. Baskı Mart 2006, 5. Baskı Kasım 2006)

–Son Truvalılar (1. Baskı, Mart 2006; 2. Baskı, Mart 2006)

-Sarı Lacivert Kurtuluş (1. Baskı Haziran 2006)

-Sarı Paşam (1. Baskı Ekim 2006)

-Nutuk'un Deşifresi (1. Baskı Aralık 2006; 2. Baskı Şubat 2007)

İÇİNDEKİLER

II. BÖLÜM

III. BÖLÜM

Kısaltmalar

A.g.e. Adı geçen eser
A.g.m. Adı geçen makale
AKDTYK: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu
Bkz.:Bakınız
C: Cilt
Çev. Çeviren.
Der. Derleyen.
Haz. Hazırlayan
s., Sayfa.
Sa: Sayı.
t.y. Tarih Yok
TDK: Türk Dil Kurumu
TTK: Türk Tarih Kurumu
v.d. Sonrakiler
y.y. Yer yok

"Bu memleket, dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği, bir müstesna mevcudiyetin yüksek tecellisine yüksek sahne oldu. Bu sahne, EN AZ YEDİBİN SENELİK TÜRK BEŞİĞİDİR. Beşik tabiatın rüzgarlarıyla sallandı, beşiğin içindeki çocuk tabiatın yağmurlarıyla yıkandı. O çocuk tabiatın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvela korkar gibi oldu, sonra onlara alıştı, onların oğlu oldu. Bugün o tabiat çocuğu, tabiat oldu, şimşek, yıldırım, güneş oldu, Türk oldu. Türk budur: Yıldırımdır, kasırgadır, dünyayı aydınlatan güneştir."

Mustafa Kemal ATATÜRK

ÖNSÖZ

Türkler, gerçekten de "medeniyetten uzak" "göçebe bir bozkır topluluğu" muydu?

Türkler Anadolu'ya ne zaman geldi? Hep söylendiği gibi **1071 Malazgirt Savaşı'yla mı**, yoksa **Atatürk'ün** 1930'larda iddia ettiği gibi **MÖ.7000'lerde mi?**

Hititler ve Sümerler gerçekten Türk müydü?

İşte, "**Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi**"nde bu ve benzeri sorulara "**genel kabullerin dışında**" "**bilimsel yanıtlar**" aranmaktadır.

"Genel kabullerinizin" ve "daha önce öğrendiklerinizin" esiriyseniz lütfen bu kitabı okumayınız!...

***

Çok önemli askeri ve siyasi başarılarının yanında toplumsal ve kültürel konularda da çalışmalar yapan **Atatürk'ün** "askerlik", "devlet adamlığı" ve "devrimcilik" gibi niteliklerine bir de "**sosyal bilimcilik**" niteliği eklemek abartılı bir değerlendirme olmayacaktır. Onun 1930'larda başlatıp yerli ve yabancı bilim insanlarının katılımıyla derinleştirdiği **tarih, dil ve antropoloji çalışmaları** bu değerlendirmeyi doğrulayan en önemli kanıtlardandır.

Atatürk, Harp Okulu ve Harp Akademisi yıllarından beri **bilimle** ilgilenmiştir. **Matematik, geometri, edebiyat** ve özellikle **tarih** en çok ilgilendiği bilimlerdir.

Atatürk, gençlik yıllarından itibaren yerli ve yabancı tarihçilerden **Türk ve dünya tarihini** okumuştur. Tarihin önemini erken yaşlarda kavrayan Atatürk, sağlam bir geleceğin ancak doğru kavranmış bir geçmiş üzerinde yükselebileceğini düşünmektedir. Atatürk'ün Türk ve dünya tarihine bakışını şekillendiren sadece okuduğu kitaplar değildir; yaşadığı dönemin siyasal ve toplumsal koşulları da onun tarihi olaylara bakışını etkilemiştir. 19.yüzyılda **emperyalist kuşatmayla çevrilen** bir ülkede Batı'nın **sürekli aşağıladığı bir ulusa** mensup olmak Atatürk'ün bilinçaltında derin izler bırakmıştır. Atatürk'ün **Türk tarihi** ve **Türk dili** konusundaki çalışmalarının temelinde biraz da bu derin izlerin etkisi vardır.

Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi'nde Atatürk'ün, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra düşünceden uygulamaya geçirdiği **tarih, dil ve antropoloji çalışmaları** üzerinde durulmaktadır.

Türk tarih ve dil tezlerinin, "***Doğu'yu köksüzleştiren ve uygarlıksızlaştıran***", "***Batı merkezli tarih tezine***" karşı "***ulusal bir karşı çıkış***" olduğu; antropoloji çalışmalarının ise "***Türklerin ikinci sınıf, sarı ırktan olduğunu***" iddia eden Batı'nın ırkçı yaklaşımına, Batı'nın yöntemi kullanılarak yanıt verilmek amacıyla gerçekleştirildiği kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

"**Atatürk** ve **Türklerin Saklı Tarihi**"nin temel iddiası, Atatürk'ün 30'lu yıllarda ortaya attığı "**Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü**" tezinin izlerini sürerek "**Hititler ve Sümerler Türk müdür?**" sorusuna son bilimsel veriler ışığında yanıt aramaktır.

"**Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi**", Türk Tarih Tezi, Türk Dil Tezi ve Türk Antropoloji çalışmalarından hareketle **saklı Türk tarihini** ortaya koymayı amaçlamaktadır.

"**Atatürk ve Türklerin Saklı Tarihi", emperyalizmle** Batı merkezli tarih arasındaki ilişkiyi, Atatürk'ün Batı merkezli tarih tezine karşı verdiği olağanüstü mücadeleyi ve Türk Tarih Tezi'yle **Atatürk milliyetçiliği** arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacındadır.

GİRİŞ

Atatürk, Bilim ve Genel Kabuller

Önce bir bağımsızlık savaşı, arkasından da bir **toplumsal aydınlanma** hareketiyle Türk ulusunu iki kere kurtaran[1] **Mustafa Kemal Atatürk**, hayata, evrene ve insana bakışıyla çok farklı bir liderdir. Atatürk, askeri ve siyasi konular dışında sosyal, kültürel ve bilimsel konularla da ilgilenmiştir. Özellikle "**tarihe**" ve "**dile**" duyduğu ilgi şaşırtıcıdır. Belki de tarihte hiçbir lider kuramsal konular üzerinde Atatürk kadar fazla düşünmemiştir. Her fırsatta -cephede bile- okuyan Atatürk'ün **4289 kitaplık** özel kütüphanesindeki kitaplar **tarih, dil, din, felsefe ve bilim** gibi kuramsal konularda yoğunlaşmakta-

---

1 Prof. Dr. Mehmet Saray, burada söz konusu olan "**ikinci kurtuluş**" hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "*Nihayet askeri zafer kazanıldıktan, Türk devletinin yeniden kurulması ve Anadolu'nun ebediyen Türk vatanı olarak kalacağı bütün dünyaya gösterildikten sonra Atatürk, ortaya koyduğu ilkeler ve yaptığı inkılaplarla, bir taraftan Türk milletinin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasını, diğer taraftan da eski Türk kültür ve medeniyetinin bütün ihtişamıyla meydana çıkarılması hususunda gerekli çalışmaların yapılmasını emretmiştir.*" Mehmet Saray, "Atatürk'ün Milli Tarih ve Milli Kültür Şuurunu Geliştirme Çalışmaları", **Türk Dili Dergisi**, Sa: 655, Temmuz, 2006, s 34-35

dır[2]. Asıl işi askerlik ve devlet adamlığı olan bir insanın ilgi alanının bu kadar geniş olması gerçekten düşündürücü ve şaşırtıcıdır. Aslında bu durum Atatürk'ün başarısının en temel nedenlerinden biridir.

Ömrünün büyük bölümü cephede, savaş meydanlarında geçen ama buna rağmen askerlikten siyasete, dilden tarihe, matematikten dine, felsefeden edebiyata kadar her alanda bir şeyler okuyan, ciddi ciddi düşünen, çevresindeki insanlarla düşünsel tartışmalara giren, üstelik askerlik, matematik, tarih ve dil konularındaki birikimlerini yazıya döken Atatürk'ün düşünce dünyasının sınırları yok gibidir.

Atatürk'ün ilgi alanının genişliği, okuma tutkusu ve sonunda ulusu adına "en mükemmeli" gerçekleştirmesi tesadüf değildir. Onun tüm etkinlikleri ve başarılarının temelinde "**bilimsel düşünce**"nin izleri vardır.

Atatürk aynı zamanda bir **düşünürdür**:

"***Bilindiği gibi Atatürk yalnız bir asker, bir devlet kurucusu değil, aynı zamanda güçlükleri yenme azmine, yapıcılık ve yaratıcılık gücüne sahip bir düşünürdür. Ona dahi bir kişilik kazandıran özelliklerden biri de gerçekçiliğe, akıl ve bilim ölçülerine verdiği değerdir. Türk toplumunu çağdaş bir düzeye getirme yolunda yaptığı bütün devrimlerin toplumun, tarihi, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gereğince karşılama doğrultusunda yol alması, bu akıl ve bilim ölçülerine verdiği değerin ifadesidir.***"[3]

Atatürk bilimin gücüne inan bir liderdir. O, kurduğu devleti bilimsel temeller üzerine oturtan ilk Doğuludur. "***En hakiki mürşit ilimdir, fendir, ilim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir.***" diyerek, bilime yüklediği anlamı açıkça ortaya koymuş ve Türk modernleşmesinin temeline "**bilimi**" yerleştirmiştir.

Türk ordusu 9 Eylül 1922'de İzmir'e girdiğinde askeri zafer kazanılmıştı; silah görevini tamamlamış yeni zaferleri kazanma görevi

2 Leman Şenalp, "Atatürk, Kitap ve Kütüphane", **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXX**, Sa. 1, 1981, s.3-23.

3 Zeynep Korkmaz, "Atatürk ve Türk Dili", **Türk Dili Dergisi**, Sa: 655, Temmuz 2006, s.17,18.

bilime verilmişti. Atatürk'e göre, silahlı ordunun yerini artık ilim-irfan ordusu almalıdır. Zaferden 45 gün sonra Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmada bu yeni görevi teslim ediyor gibidir.

"*Arkadaşlar, bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, iktisat, ilim ve irfan zaferleri olacaktır. Ordumuzun şimdiye kadar elde ettiği zaferler memleketimizi gerçek kurtuluşa kavuşturmuş sayılamaz. Bu zaferler ancak gelecekteki zaferlerimiz için kıymetli bir zemin hazırlamıştır. Askeri zaferlerimizle mağrur olmayalım, yeni ilim ve iktisat zaferlerine hazırlanalım.*"[4]

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın ardından, hurafelere körü körüne bağlanmış bir toplumu bilimin ışığıyla aydınlatmak için eşi görülmemiş bir uygarlık mücadelesi başlatmıştır. Bu öyle etkili bir mücadeledir ki, **Atatürk'ün** 20. yüzyılın başlarında **bilimin ışığıyla aydınlattığı Türkiye Cumhuriyeti** -tüm geri dönüş çabalarına karşın- bugün **Avrupa Birliği'ne** girme aşamasına gelebilmiştir.

"*Gerçek yol gösterici ilim ve fendir; ilim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cehalettir.*"[5] diyen Atatürk, çağdaşlaşma eyleminin ancak **bilimsel** bir temel üzerinde yükselebileceğini düşünüyordu; fakat Atatürk'ün bilim anlayışı, alışılagelmiş, **19.yüzyıl pozitivizmine teslim olmuş**, "klasik" bilim anlayışından da oldukça farklıdır. Sadece yaşadığı çağı değil geleceği de doğru okuyabilme yeteneğine sahip olan Atatürk, bilimin nasıl bir "evrim" geçirmekte olduğunu önceden görebilmiştir. Ona göre bilimden gerektiği gibi yararlanabilmek için bilimdeki değişimi takip etmek gereklidir:

"*(...) İlmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek şarttır. Bin, iki bin, binlerce sene evvelki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin sene sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak, elbette ilim ve fennin içinde bulunmak değildir.*"[6]

---

4 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, Ankara 1997, s. 72.

5 Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara 1999, s. 140.

6 **A. g. e.**, s.140

19. yüzyıl pozitivizminin şekillendirdiği klasik bilim anlayışına göre mevcut bilimsel teoriler adeta tabulaştırılmış, değişmez doğrular olarak kabul edilmiştir; fakat 20. yüzyılın başlarından itibaren aklın dogmalaştırıldığı pozitivist bilim anlayışında, her şeyi alt üst edebilecek derecede önemli kırılmalar ve yeniden şekillenmeler meydana gelmiştir. 19. yüzyılın değişmez zannedilen teorileri, yavaş yavaş değişmiş ve adeta bilimin tabuları birer birer yıkılmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren **artık bilim kendini bile sorgulamaya başlamıştır**; bir zamanlar "akıl dışı" diye küçümsenen, burun kıvrılan teoriler 20. yüzyılın ortalarında derin araştırmalarla sınanmaya başlanmıştır[7]. Bir bakıma bilim zincirlerini kırıp özgürleşmiştir. Bu-

---

7 20.yüzyılın ortalarından itibaren **Kuantum, Atom Altı Parçacıkları, Kara Delikler** ve **Nöbülozların** ötesindeki hareketlerin mevcut bilimsel yöntemlerle açıklanamaması bilimde yeni arayışları gündeme getirmişti. 20. yüzyılın sonlarında **Newton Mekaniği** geçerliliğini kaybederken, devreye **Kuantum Fiziği ve Einstein'ın (relativite) Görelilik Teorisi** girmiş; böylece **bilimde mutlaklık arayışlarını** iddiaları geçerliliğini yitirmiş, eski paradigmalar yerlerini yeni paradigmalara bırakmıştı. **E. Şchrödinger ve Kuantum fiziği**, aklı tanrılaştıran 19. yüzyıl pozitivizmini darmadağın etmişti. Artık 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar tüm insanlığı etkisi altına alan **Saint-Simon, Rene Descartes** ve **Aguste Comte**'un pozitivist felsefesi ilk kez çok ciddi bir şekilde sorgulanıyordu. 20. yüzyılda kendilerinden önceki bilimsel teorileri tamamen ya da kısmen çürüten yeni bilim insanları ortaya çıkarak yeni teoriler ileri sürmüştü: **A. Einstein** dışında, **Max Planck, Niels Bohr, Max Born , Louis de Broglie, W. Haisenberg, E. Şchrödinger** ve **Paul Dirac** modern insanın hayata ve evrene bakışını değiştiren görüşlerle her şeyi altüst etmişlerdi. Öncülüğünü bu fizikçilerin yaptığı Kuantum Teorisi felsefeye de sıçramış, **Karl Popper, Thomas Kuhn** ve **Ludwig Wittgenstein** Kuantum Fiziğini kullanarak insanı anlamaya çalışmıştı. **Heisenberg, Belirsizlik İlkesi** diye bir kuram geliştirmişti. Bu kuram, **Newton**'un **Nedensellik İlkesi'ni** çürütmüş ve bilimin anlamlandıramadığı makro dünyaya farklı bir şekilde bakmak gerektiğini göstermişti; Atom Altı Parçacıklardan elektronların mevcut bilimsel mantığa aykırı hareketlerini, 'causality bağına' ters düşen, aynı zamanda aynı elektronun iki ayrı yerde görünmesini ve kartezyen mantığı alt üst eden düzensiz hareketlerini Heisenberg, **Belirsizlik Prensibi** diye adlandırmıştı. Pozitivizmin

gün gelinen noktada artık bir teorinin çürümesi için "**yanlışlanabilirliğinin**" de kanıtlanması gerekmektedir. Örneğin, 19. yüzyılda pozitif bilim, kanıtlanamadığı, "**doğrulanamadığı**" için Tanrı'nın varlığını reddedebilirken, 20.yüzyılda bilim "Tanrı yoktur" diyebilmek için aynı zamanda Tanrı'nın varlığı tezini çürütmek, yani "**yanlışlamak**" zorundadır.

Özellikle, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'da bilimin tanımı da sınırları da değişmiştir; bilim artık eskisinden daha kavrayıcı, daha sorgulayıcı ve daha özgür hale gelmiştir; Artık bilim insanları, çürütülemeyen, "yanlışlanamayan" her teoriyi ciddiye almaya başlamışlardır. Atatürk ise daha 20'li yıllarda bu bilimsel gerçeğin farkına varmıştır.

Türkiye 21.yüzyılın başlarında, bugün, 19.yüzyılın pozitivist bilim anlayışının dar kalıplarını kırmayı başaramamanın sıkıntılarını yaşamaktadır. Üzülerek ifade etmek gerekir ki hala Türkiye'de ki pek çok bilim insanı 19. yüzyılın bilimsel doğrularıyla hareket etmektedir, durum böyle olunca ülkemizde gerek fen bilimlerinde gerekse sosyal bilimlerde gözle görülür bir ilerleme kaydedilememektedir. Yine üzülerek söylemek gerekır ki, bu gün hala, fen ve sosyal bilimcilerimiz "o bilim dışıdır, bu akıl dışıdır!" diyerek, "genel kabulleri sorgulayan teorileri" üzerinde hiç düşünmeden ellerinin tersiyle bir kenara itebilmektedirler. Bazı bilim insanlarımızın 19 yüzyıla özgü bu "pozitivist" tutumları Türkiye'de bilimsel gelişmelerin önündeki en büyük engellerden biridir. Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan Türkiye'nin bir an önce halletmesi gereken sorunların başında bilim anlayışını 20.ve 21. yüzyıllardaki gelişmelere paralel yenilemek gelmektedir.

Bilim insanlarımız, bilim anlayışlarını yenilerken, öncelikle "**şartlanmış akıl**" dahil, her türlü "**önyargılarından**" kurtulmalı ve kendi anlayışlarına uymayan teorilere bile kafa yorma zahmetine

"doğrulanabilirlik" ilkesi ise, Karl Popper ve Thomas Khun'un "yanlışlanabilirlik" ilkesiyle sarsılmıştı. 20.yüzyılda bilim anlayışındaki değişimi konusunda bir deneme için bkz. Ömer Öztürkmen, **Karıncalardan Özür Dilerim**, İstanbul 2004.

katlanmalıdırlar. Bu doğrultuda daha geniş, daha kavrayıcı ve daha sorgulayıcı olmalı ve en önemlisi yeni gelişmeleri mutlaka takip etmelidirler. Zaten bilimin gereği de budur. Bilim anlayışını son gelişmeler ışığında yeniden biçimlendirmek isteyen bir Türkiye için **Atatürk** iyi bir rehber olacaktır.

•Bir Bilim İnsanı Olarak Atatürk

"*Atatürk iyi bir asker, iyi bir komutan ve iyi bir devlet adamıdır.*" önermesi doğrudur. Bu önermeyi yanlışlamayı deneyenler her seferinde başarısızlığa uğramışlar, her seferinde Atatürk'ün askeri ve siyasi dehasıyla yüz yüze gelmişlerdir; fakat bunun yanında: "*Atatürk iyi bir kuramcı, çok başarılı (amatör) bir bilim insanıdır.*" önermesi de "yanlışlanamadığı" sürece –ki bugüne kadar yanlışlanamamıştır- doğru bir önermedir. Dolayısıyla, "*Bilim anlayışımızı gözden geçirirken Atatürk'ü örnek almalıyız.*" biçimideki bir yargıyı, hiç düşünmeden, bu konudaki kanıtları görmeden, sırf **genel kabullerimize aykırı olduğu için**, bir kalemde çizmek, "saçma!" diyerek, "bir kenara itmek", öncelikle günümüzün her şeyi sorgulayan bilim anlayışına aykırıdır.

Prof. Geoffery Lewis'in dediği gibi: "***Atatürk, özünde bir bilgindir.***" Gerçekten de okuduğu kitaplara, yaptığı, araştırma ve incelemelere bakınca bu sonuca varmak mümkündür[8].

O, bir sözcüğün kökeninin nereden geldiğini bulunca: "***Uzun bir çalışmadan sonra bunu keşfettiğim zaman. Sakarya Muharebesi'ni kazandığım dakikadaki memnuniyeti duydum.***"[9] diyecek kadar bilimsel heyecana sahiptir. Onun sofrası bir bilim akademisi

---

[8] Atatürk, bilime ve bilim insanlarına duyduğu saygıdan dolayı bir keresinde şöyle demiştir: "***...Bilim ve özellikle toplumsal bilim alanına bağlı işlerde ben komutanlık edemem. Bu alanda isterim ki bana bilginler doğru yolu göstersinler. Onun için siz kendi biliminize, kültürünüze güveniyorsanız bana söyleyiniz; toplumsal bilimin güzel yönlerini gösteriniz, ben izleyeyim.***" Ahmet Köklügiller, **Atatürk'ün İlkeleri ve Düşünceleri**, İstanbul 2005, s.155.

[9] Neelle Roger, **Cumhuriyet**, 9. 12. 1938.

gıbıdır. Sofrasında bulunan kara tahtada başta dil ve tarih olmak üzere pek çok konudaki sorunlara çözüm üretilmiştir.[10] Sofrasına çağırıp sabahlara kadar tartıştığı bilim insanlarına: "***Sizlerle yaptığım bu ilmi konuşmalar, benim ruhumun gıdasıdır.***"[11] diyecek kadar bilime önem veren; Dolmabahçe Sarayı'ndaki çok güzel bir koltuğun kime ait olduğunu soranlara: "***Bu koltuk bilim adamlarına aittir.***"[12] diyecek kadar ve Türkiye'ye gelen yabancı bilim insanlarına, milletvekillerinin üç katı maaş verecek kadar bilimle uğraşanlara değer veren bir devlet adamıdır[13]. Onun bu özelliğini fark eden **Herbert Melzig**, Atatürk'e, "***Çankaya Düşünürü***" demiştir[14]. Okuduğu, 4000'den fazla kitap[15], tarih ve dil konularında bizzat geliştirdiği tezler, matematik ve geometri alanlarında yaptığı çalışmalar ve yazdığı "askerlik"[16], "tarih"[17], "sosyoloji"[18] ve "geometri"[19] kitapları ve yüksek bir edebi değere sahip olan "**Nu-**

---

10 Bu konudaki örnekler için bkz. Oğuz Akay, **Benim Sofram Bu**, İstanbul, Truva Yayınları, 2006

11 Metin Özata, **Mustafa Kemal Atatürk, Bilim ve Üniversite**, İstanbul 2005, s.9.

12 **A.g.e.**, s.10

13 Bülent Daver, "Uluslararası II.Atatürk Sempozyumu", Ankara 1991, **Atatürk Araştırma Merkezi Sempozyum Bildirileri**, C. II, Ankara 1996, s.65

14 Özata, **a.g.e**, s.9.

15 Şenalp,**a.g.m.**, s.3-23. Şenalp'in verdiği bilgiye göre Atatürk'ün özel kitaplığı 4289 bibliyografik künyeden oluşmaktadır.

16 Atatürk'ün askerlikle ilgili belli başlı kitapları şunlardır: **Takımın Muharebe Talimi, Cumali Ordugahı Manevraları, Tabiye ve Tatbikat Seyahati, Bölüğün Muharebe Talimi, Zabit ve Kumandan İle Hasbıhal, Anafartalar Muharebelerine Dair Hatıralar.**

17 "**Orta Zamanlar Tarih II**" ve "**Türk Tarihi'nin Ana Hatları**" adlı kitabın bazı bölümlerini Atatürk yazmıştır.

18 "**Medeni Bilgiler**" adlı kitap Atatürk tarafından Afetinan'a dikte ettirilmiştir.

19 Atatürk, bir de "**Geometri Kitabı**" yazmıştır. Atatürk, söz konusu kitabı, Arapça geometri ve matematik kavramlarının Türkçelerini göstermek amacıyla yazmıştır.

tuk"[20] adlı eseri, Atatürk'ün aynı zamanda bir "**bilim insanı**" olduğunu kanıtlayacak güçtedir.[21] Nitekim 19 Eylül 1922'de toplanan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Pofesörler Meclisi Atatürk'e **fahri profesörlük** (müderrislik) ünvanı verilmesine karar vermiştir. Bu durumdan haberdar olan Atatürk, İstanbul Üniversitesi'ne gönderdiği telgrafta şöyle demiştir:

---

20 Atatürk, "**Nutuk**" adlı çalışmasında 1919-1927 yılları arasındaki siyasal ve toplumsal gelişmeleri anlatmıştır. Bu konuda bir analiz için bkz. Sinan Meydan, **Nutuk'un Deşifresi**, 2.bs. İstanbul, Truva Yayınları, 2007

21 Fakat üzülerek ifade etmek istiyorum ki bugün Atatürk'e "**bilim insanı**" denilmesine ve "**Nutuk bilimsel bir çalışmadır**." ifadesine **çok öfkelenen**, ısrarla Atatürk'ün bilim insanı **olmadığını ve** Nutuk'un da **bilimsel bir çalışma değeri taşımadığını** iddia eden **devrim tarihi profesörlerimiz** vardır. Bu noktada yaşadığım bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim:

İstanbul Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilimdalı'nda öğretim üyeliği yapan **Prof. Dr. Ali Arslan**, Atatürk'ün asla bir bilim insanı **olmadığını** ifade ederek, kızgın bir yüz ifadesiyle ve sinirli bir ses tonuyla bana aynen şunları söylemiştir: "***Sana göre her şeyi Atatürk yapmış... Atatürk bilim insanı falan değildir... Nutuk da bilimsel bir çalışma değildir, bazı bölümlerini Atatürk bile yazmamıştır...*** " **Prof. Ali Arslan**, Atatürk'e "bilim insanıdır" dediğim için **beni** ve şu an okumakta olduğunuz çalışmamı **eleştirerek** aslında bir devrim tarihi profesörü olarak Atatürk'ü hiç tanımadığını göstermiştir. Aynı **Ali Arslan**, Atatürk'ü daha başka konularda da eleştirirken, **Said-i Nursi'ye** sahip çıkmış ve beni "**Bir Ömrün Öteki Hikayesi**" adlı kitabımda **Said-i Nursi'yi** eleştirdiğim için adeta azarlayarak, **Said-i Nursi'nin** sözünü ona yüksek özelliklerinden övgüyle söz etmiştir. Bu olayı yaşadığım gün, (**18 Şubat 2007'de**) İstanbul Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilimdalı'ndaki 301 nolu odada **Ali Arslan** dışında dört akademisyen daha olmasına karşılık (**Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu, Doç. Dr. Halil Bal, Doç. Dr. Arzu Terzi ve Prof.Dr. Cezmi Eraslan**) hepsinin Ali Arslan'ı haklı bulması ve Atatürk'e yönelik **olumlu değerlendirmelerimden dolayı** beni azarlarcasına **eleştirmeleri**, cidden düşündürücüdür. Bu olay, beni derinden yaralamış ve ülkemin bugün içinde bulunduğu "**karanlık**" durumla bir kere daha yüzleştirmiştir. **Ama bu ve benzeri yıldırma hareketlerinin beni ve Atatürk'ün izindeki vatansever gençleri asla yıldıramayacağını herkes bilmelidir**.

"***Türk kültürünün merkezi olan fakültenizin fahri profesörlüğüne seçilişimden dolayı meclisinize teşekkür ederim. Eminim ki milli istikballimizi ilim sahasında fakültenz ikmal edecektir. Bu şerefli gelişmenin oluşumunu deruhte eden heyetiniz arasında bulunmak bence iftihar sebebidir.***"[22]

Atatürk'ün bilime verdiği değeri anlamak için dünyaca ünlü Alman bilim insanı **A. Einstein'ın** 1933 yılında Atatürk'e yazdığı mektuba bakmak yeterli olacaktır. Einstein, **Hitler** baskısından bunalan Yahudi kökenli Alman bilim insanlarının sözcüsü ve OSE Dünya Birliği'nin şeref başkanı sıfatıyla 17 Eylül 1933'de Atatürk'e yazdığı ve "***Ben sadık hizmetkarınız Prof.Albert Einstain.***" diye biten mektubunda: "***Almanya'dan 40 profesörle doktorun bilimsel ve tıbbi çalışmalarına Türkiye'de devam etmelerine müsaade vermeniz için başvuruda bulunmayı ekselenslarından rica ediyorum...***"[23] diyerek Atatürk'ten iş ricasında bulunmuştu. Atatürk Einstain'in bu ricasını kabul etmiş ve çok sayıda Alman bilim insanı Türkiye'ye gelerek genç cumhuriyetin üniversitelerinde çalışmaya başlamışlardı. Atatürk de aynı yıl, 1933 Üniversite Reformu dolayısıyla, Einstain'i Türkiye'ye davet etmişti. Princeton Üniversitesi'nde 1949 yılında A. Einstain'le görüşen Prof. Dr. Münir Ülger, görüşme sırasında Einstain'in: "***Dünyanın en büyük liderine sahipsiniz. 1933'deki üniversite reformunuz sırasında beni de ülkenize davet etmişti.***" dediğini belirtmektedir.[24] Dünyaca ünlü bilim insanı, yüzyılın son dahisi A. Einstain'in, dünyada onca lider onca devlet varken, Atatürk'e ve genç Türkiye Cumhuriyeti'ne başvurması çok çok anlamlıdır. Atatürk'ün ve onun liderliğindeki genç Türkiye Cumhuriyeti'nin bilime ve bilim insanına verdiği değer ülke sınırlarını aşmış, dünyaya yayılmıştır. Murat Bardakçı'nın yerinde tesbitiyle: "İşte Cumhuriyet rejiminin henüz on yaşında olduğu

---

22 Saray, **a.g.m.**, s.36-37.

23 Murat Bardakçı, "Bugün Erkeğin Kadınla Tokalaşmasını Tanışan Bir Türkiye'den Bir Zamanlar Einstain Bile İş Ricasında Bulunmuştu", **Hürriyet**, 29 Ekim 2006, s.26

24 Münir Ülger, **Cumhuriyet Bilim Teknolojisi Dergisi**, S.1022, 20 Ekim 2006; Bardakçı, **a.g.m.** s. 26

günlerdeki Türkiye ile 83 yaşındaki Cumuriyet Türkiyesi arasındaki fark... İlki Einstain'in dostları için iş talebinde bulunduğu, büyük gelecek vaad eden genç bir devlet; diğeri ise gündemini sadece kadınlara mahsus parkların, cüppeli namazların, yahut kadın eli sıkmanın günah olup olmadığının tartışılır hale getirildiği bir ülke..."[25]

En Çok Okuyan Lider: Atatürk

Atatürk kelimenin tam anlamıyla "bir kitap kurdudur". Fakat Atatürk için kitap okuma tutkusu, kişisel tatmin boyutunu çoktan aşmış ve bir akademik disipline dönüşmüştür. Okuduğu kitapların niteliği bu düşüncenin doğruluğunu çok açık bir şekilde kanıtlamaktadır.

Gençlik yıllarından beri sistemli olarak okuyan Atatürk, özellikle cumhuriyetin ilanından sonra yurt dışından sürekli kitap sipariş etmiştir. Elçiliklerimiz aracılığıyla yurt dışından kitap sipariş eden **tek devlet adamı** Atatürk'tür. Atatürk, özellikle tarih ve dil çalışmalarıyla ilgilendiği 30'lu yıllarda kitap siparişlerini yoğunlaştırmıştır. Örneğin, 12 Eylül 1929 günü Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri M. Tevfik Bıyıklıoğlu imzasıyla, Paris Büyükelçisi Fethi Okyar'a şu telgraf çikilmiştir:

"***Reisicumhur Hazretleri, Fransız Hukuk Fakültelerinde okutulan derslere ait kitaplarla, en kapsamlı ve geniş genel tarih kitaplarından rica etmektedirler. Hürmetlerimi teyit ederim efendim.***"[26]

Fethi Bey, istenilen kitapları bulup üç gün sonra Ankara'ya postalamıştır.

Birkaç gün sonra Fethi Bey, Genel Sekreter Tevfik Bey'den bir telgraf daha almıştır. Telgrafta: "***Reisicumhur Hazretlerinin Milattan önce Sümerlerin geliş yeri ve medeniyeti hakkındaki en son tetkikleri kapsayan eserlerin de gönderilmesini rica ettiklerini arz ederim efendim.***" denmektedir.

---

[25] Bardakçı, **a.g.m.** s 26

[26] Bilal Şimşir, **Atatürk, Kültür ve Eğitim**, 1982, Yurdakul Yurdakul, **Mustafa Kemal'den Atatürk'e**, İstanbul 2006, s.253

Fethı Bey aynı gün bir telgraf daha alınca şaşkınlığını gizleyememiştir. Atatürk bu sefer de **eski zamanlara ait Türk tarihi hakkında mevcut en son eserlerin** gönderilmesini istemektedir.

Siparişler birbirini izlemektedir.

Atatürk özellikle **hukuk** ve **tarih** üzerine eğilmektedir. Paris Büyükelçimiz istenilen kitapları buldurup hemen Çankaya'ya postalamaktadır. Ama Atatürk'ün kitap istekleri bitip tükenmez, arkasından yeni kitap siparişleri gelmektedir.[27]

Atatürk, gönderilen kitapları büyük bir heyecan ve merakla inceleyerek, Paris Büyükelçisine hürmet ve teşekkürlerinin iletilmesini bildirmiş, ayrıca **Alfred Rambaud**'nun "**Historie Generale des peuples etdes Civilisations**" adlı eserini istemiştir. Söz konusu eser 12 ciltten oluşan **Genel Uygarlık Tarihi**'dır. 14. ve 20. yüzyıllar arasını kapsamaktadır.

On beş gün sonra Paris Büyükelçisi Fethi Bey, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterinden şu telgrafı almıştır:

"***Pek muhterem beyefendi hazretleri...***

Dün Ernest Lavisse'nin 12 ciltlik Tarih-i Umumisi geldi. Yalnız milattan önceye ait kısmı yok, yani milattan sonra başlıyor. Bunu tamamlayacak olan kısmın da lütfen gönderilmesini Reisicumhur Hazretleri rica ediyorlar. Şimdiye kadar gönderilen kitaplardan Paşa Hazretleri pek minnettardırlar. Yalnız bunların bedeli birhayli tutsa gerekir. Ödeme yapmak üzere bedelin bildirilmesini istirham ederim. Paşa Hazretleri, sonra bir daha kitap istemeye yüzümüz olmaz diyorlar. Reisicumhur Hazretleri sevgiyle gözlerinizden öpüyorlar."[28]

Görüldüğü gibi Atatürk, kitap siparişi konusunda çok hassastır. Hiç üşenmeden 12 ciltlik bir eserin eksik ciltlerini istemekte, bir **bilim insanı titizliğinde** yararlanmayı düşündüğü kaynakları toplamaya çalışmaktadır.

---

27 Şimşir, **a.g.e**, Yurdakul, **a.g.e**. s. 252

28 Şimşir, **a.g.e**, Yurdakul, **a.g.e**. s.254

Fethi Bey, yurda döndükten sonra Atatürk bu sefer de yeni Büyükelçi Münir Bey'den kitap istemeye başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, 8 Haziran 1931'de Büyükelçi Münir Bey'e gönderdiği bir telgrafta, **Rene Grousset'in "Historie de l'Extreme Orient"** adlı iki ciltlik eserini Atatürk'e göndermesini istemiştir."[29]

Atatürk'ün Büyükelçiden istediği diğer kitaplar şunlardır.

Rene Grousset, "Uzak Doğu Tarihi" **(iki cilt)**, **Le Reveil L'Asie, l'İmperialisme Britannique et la Revolte des Peuples** (Asya'nın Uyanışı, İngiliz Emperyalizmi ve Halkların Ayaklanması) ve 1929-30 yıllarında basılan **Les Civilisatons de l'Orient** (Doğu Uygarlıkları) adlı dört ciltlik kitabı.[30]

Atatürk 1935 yılında da geniş kapsamlı kitap siparişleri vermiştir.

İsanbul'daki şubesi aracılığıyla Paris'teki **Hachette Kitabevi'nden Louis Marie Quicherat'nın Latince-Fransızca ve Fransızca-Latince sözlükleriyle** diğer bazı kitapları istetmiştir.

Bu kitaplar Dolmabahçe Sarayı'na gönderilmiştir.

Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda 21 Temmuz 1935 gecesi **saat 02:00'da** Özel Kalem Müdürüne şu telgrafı yazdırmıştır.

"*Paris Büyükelçisi Suat Davaz'a, Roma Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Baydar'a Açık Telgraf*

1. *İkinci maddede yazılı konulara dair bulunduğunuz memleketteki, otorite sahibi üniversite profesörleri, yazar ve düşünürlerin basılmış bulunan **bütün klasik eserlerini**, yetki sahibi kimselerle görüşerek tesbit ediniz, derhal gönderiniz.*
2. ***Ekonomie Politique Generalei Statistique Generale, Historie des İnstitutions polituques, İntroduction au Droit, Historie Generale Moderne et Contemporaine, Sociologie et Ekonomie Sociale Geographie humanie, Droit Constitutionnel, Antropologie, Historie Economique, Historie des Religions, Historie Diploma-***

29 Şimşir, **a.g.e.** Yurdakul, **a.g.e.** s.255

30 Şimşir, **a.g.e.**

tique, Historie de la Philosophie, Historie des Sciences, Historie de l'Art, Literatüre de Periode moderne et contemporaine,

3. *Kitapların tutarını bildiriniz.*"[31]

Bu telgraf, gece yarısı 02:00'da Genel Sekreter Hasan Rıza Soyak imzasıyla büyükelçiliklere çekilmiştir

Atatürk'ün bir an önce gönderilmesini istediği kitaplar, 18 farklı alanda toplanmaktadır. Atatürk, **bütün sosyal ve siyasal bilim dallarını kapsayan eserlerin tamamını istemektedir.** Üstelik söz konusu eserler, 1930'ların bilim dünyasının en son bulgularını içermektedir.

Sipariş listesindeki kitaplar şöyle sınıflandırılabilir.

1.Genel İktisat, 2. Genel İstatistik-Genel Tarih, 3. Siyasi Kuruluşlar Tarihi, 4.Hukuka Giriş- Yeni ve Yakın Zamanlar Genel Tarihi, 5. Sosyoloji ve Sosyal Ekonomi, 6. İnsan Gelişimi, Coğrafya, 7. Anayasa Hukuku, 8. Antropoloji, 9. İktisat Tarihi, 10. Dinler Tarihi, 11. Diplomasi Tarihi, 12. Felsefe Tarihi, 13. Bilimler Tarihi, 14. Sanat Tarihi- Yeni ve Yakın Zamanlar Edebiyatı.[32]

Bu listeyi alan Büyükelçiler hemen harekete geçmişler, üniversitelerle ve akademisyenlerle yaptıkları görüşmeler sonunda Atatürk'ün istediği konulardaki kitapları bularak Atatürk'e göndermişlerdir.

Hachette Kitabevi de Atatürk'ün istediği kitapları göndermekte gecikmemiştir. Bunlar arasında:

1. **Lanson'un, "Historie İlustree de la Literatüre Francaise** (Fransız Edebiyatı Resimli Tarihi)
2. **Pichon'un, "Historie de la Literatüre Latine** (Latin Edebiyatı Tarihi)
3. **Bosser'in, "Historie de la Literatüre Allemande** (Alman Edebiyatı Tarihi)

---

[31] Şimşir, **a.g.e**; Yurdakul, **a.g.e.** s.256,257

[32] Yurdakul, **a.g.e.** s.257,258

4. **Legouis ve Cezamian'ın, "Historie de la Literatüre Angleise** (İngiliz Edebiyatı Tarihi)

5. **Vivien de Saint Martin'in, "Atlas Universal de Geographie Üniversale** (Yeni Dünya Coğrafyası)

6. **Lanson'un, "Fransız Edebiyatı Bibliyografyası"** adlı kitapları bulunmaktadır.[33]

Ayrıca **Felix Alcan Kitabevi** de **sosyoloji, tarih, diplomasi tarihi, coğrafya, beşeri coğrafya, deniz coğrafyası, sanat tarihi ve sanat psikolojisi ve dinler tarihi** alanlarındaki kitapları Dolmabahçe Saray'ına göndermiştir.

Paris'ten Dolmabahçe Sarayı'na gönderilen kitaplar bu kadarla da kalmaz. **Recueil Siray Yayınevi**, iki parti halinde tam **24 paket kitap** göndermiştir. Kitapların sadece listesi dört sayfa tutmaktadır. Söz konusu kitaplar, **ekonomi, ekonomi doktrinleri, istatistik, hukuk, hukuk felsefesi ve felsefe** alanlarında yoğunlaşmaktadır.[34]

Bu kitaplar, bugün Atatürk'ün özel kitaplığının katoloğunda görülmektedir. Bu katologda toplam **4289 kitap** vardır. Kayıp kitaplar da dikkate alınınca bu sayı belki bir kat daha artmaktadır. Asıl şaşırtıcı olan Atatürk'ün bu kitapların tamamını okumuş olmasıdır. Kitapların üzerindeki notlar ve işaretler bu yargıyı doğrulamaktadır.

Atatürk'ün yurt dışından getirtip okuduğu kitapların sayısı ve içeriği üzerinde ciddi ciddi düşünmek gerekir. Çünkü Atatürk'ün okuduğu kitapların tamamı o çağın en son bilimsel gerçeklerini içermektedir ve gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bu kitapların adını bile duymayan bilim insanları vardır. Daha da önemlisi Atatürk'ün, hakkında kitaplar okuduğu bazı konular, o dönemde henüz Türkiye'de ve bazı Avrupa ülkelerindeki üniversetelerinde bile okutulmamamaktadır.

Atatürk, çağının en son bilimsel çalışmalarını birçok bilim insanından daha büyük bir heyecanla ve daha büyük bir disiplin ve ısrarla takip etmekteydi. Atatürk'ün okuduğu kitaplar arasında yaşa-

---

33 **A.g.e** s.258

34 **A.g.e.** s.258, 259

dığı dönemin son bilimsel verilerini içeren kitapların olması, onun bilimdeki değişim ve gelişimi takip ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Örneğin Atatürk, bilimsel yöntem konusunda **Henri Poincare**'nin **"Bilim ve Hipotez", "Bilim ve Metod", "Bilimin Değeri"** adlı kitaplarını okumuştur. Poincare'nın bu önemli eserlerinde bilimin niteliği, gelişimi, değeri ve bilimsel yöntem hakkında değerlendirmeler yer almaktaydı. Klasik fiziğin son temsilcisi Henri Poincare, bu eserlerinde sadece bilimsel çalışmalarda karşılaşılan sorunları, bilimin geleceğini ve bilimsel yöntemi tartışmaya açmakla kalmamış, İngiliz ve Fransız fizik yaklaşımlarından söz ederek aradaki farkı da ortaya koymaya çalışmıştı[35]

"Belirtmek gerekir ki, Atatürk'ün 1930'larda getirtip okuduğu kitaplar, konuları ve önemleri bakımından o zamanki Türkiye üniversite programlarının çok üstündeydi. Örneğin, ekonomi doktrinler tarihi, tam anlamıyla henüz üniversitelerimizde okutulmuyordu. Atatürk ise o zaman için en yeni ve en seviyeli kitapları getirtip ekonomik doktrinler tarihini ta fizyokratlardan, merkentalistlerden başlayarak, sosyalistlere ve marksistlere kadar hepsini incelemiş, okumuştur. Charles Gide ve Rist'in ortaklaşa yazdıkları Historie des Doctirines Economiques depuis les Physiocrates Jusqu'anos Jours adlı tanınmış kitabın çeşitli sayfalarında Atatürk'ün el yazısıyla çeşitli notları, işaretleri görülmektedir. Yine üniversitelerimizde henüz dipolomasi tarihi disiplini tam olarak yer almadığı ve henüz Türkiye'de bir diplomasi tarihi profesörü bulunmadığı bir dönemde, Atatürk diplomasi tarihiyle ilgili Avrupa'da yayınlanmış kitapları okumuş, incelemiştir. Örneğin onun 1935 yılında Paris'ten sipariş ettiği ve özel kitaplığında yer alan Debidour'un iki ciltlik Historie Diplomatique de l' Europe adlı kitabının 11 ayrı sayfasında Atatürk'ün

---

35 Prof. Şahap Demirel, bu kitapları okuyan Atatürk hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Atatürk gibi bir insan sadece Poincare'nin bu kitaplarını okumuş bile olsa, terk edilmiş bir pozitivist bilim anlayışı peşinde koşmayacağı ve bilimle ilgili politikaları böyle bir anlayış temelinde oluşturmayacağı kuşku götürmez." Güneş Kazdağlı, **Atatürk ve Bilim**, 2.bs. Ankara 2003, s. 92

işaretleri, notları bulunmaktadır. Örnekleri çoğaltmak mümkünmüdür."

"***Anlaşılıyor ki Atatürk bir ekonomist gibi ekonomi okumuş, ekonominin o zaman bilinen bütün dallarına eğilmiş, ekonomi doktrinlerinden, ekonomi sosyolojisine ve felsefesine kadar uzanmıştır. Aynı zamanda Atatürk bir hukuk profesörü gibi hukuk, bir sosyolog gibi sosyoloji ve felsefe, coğrafya uzmanı gibi coğrafya okumuştur.*** *Kısacası Atatürk, sosyal ve siyasal bilimlerin o gün Avrupa'da bilinen bütün dallarında incelemeler yapmış ve oldukça derinleşmiştir. Genellikle Atatürk'ün tarih ve dil alanlarına derin ilgi duyduğu bilinir. Bu doğrudur ama eksiktir. Gerçekte Atatürk sosyal ve siyasal bilimlerin bütün bilinen dallarına derin ilgi duymuş, bu alanlarla ilgili en yeni kitapları getirtip incelemiştir.* ***O zamanki üniversite programlarımız ve birçok profesörümüzün kazandıkları bilgiler gözününde tutulursa Atatürk'ün en az üniversite hocaları kadar sosyal bilimlerde derinleştiği ve belki onları aştığı bile söylenebilir...***"[36]

Atatürk'ün bilimsel çalışmalarının en yakın tanıklarından Prof. Afetinan, Atatürk'ün bilime verdiği önemi şöyle dile getirmektedir:

"***Bilindiği gibi ilim konusu iki büyük bölümde işlenir ve bunlardan faydalanılır; müspet ilimler, sosyal ilimler.***

Atatürk, gerek öğrencilik devirlerinde, gerekse ömrü boyunca her iki ilimden çok faydalanmıştı. Mesela tarih onun için bir geçmişin hikayesi değildi, günümüzde bu olaylardan ders almanın önemli olduğuna inanmıştır.

Diğer taraftan asıl müspet (pozitif) ilimlerin başında gelen matematik bilgisi Atatürk için başlıca bir konudur. Çünkü matematik insan topluluklarına müspet yol gösteren ve uygulamasında yarar sağlayan müspet bir ilim dalıdır. İşte Atatürk bu bilime çok değer verdiği için hem nazari (teorik) kısımları çok iyi öğrenmiş, hem de bunların uygulanmasına her bakımdan önem vermiştir. Hatta matematik terimlerinin bugün kullandığımız deyimlerini tamamen kendi buluşlarıyla saptamıştır.

---

[36] Yurdakul, **a.g.e.** s.259, 260

Atatürk bu konuda konuşurken, 'Ben öğrenim devrimde matematik konusuna çok önem vermişimdir ve bundan hayatımın çeşitli safhalarında başarı elde etmek için faydalanmış olduğumu söyleyebilirim. Onun için herkes matematik bilgisinin çok gerekli olduğuna inanmalıdır.'[37]

Bilim anlayışımızın yeniden şekillenmesinde Atatürk'ün bize nasıl örnek olacağını anlamak için öncelikle Atatürk'ün doğup büyüdüğü dönemi, söz konusu dönemin özelliklerini ve Atatürk'ün düşünsel kaynaklarını iyi tanımak, daha sonra da Atatürk'ün toplumsal değişim hareketinde "bilime" nasıl bir anlam yüklediğini bilmek gerekmektedir.

Atatürk'ün doğup büyüdüğü 19 yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları pozitif bilim anlayışının tüm dünyayı kasıp kavurduğu bir dönemdir. Okuyan, araştıran, yeni gelişmeleri takip eden genç Mustafa Kemal de doğal olarak bu pozitivist rüzgarlardan fazlaca etkilenmiştir; fakat o kendini hiçbir zaman sert esen rüzgarlara kaptırmamış, sürekli kendini geliştirmiş ve fikri olgunluğa ulaşmayı başarmıştır[38].

Atatürk, 19.yüzyıl pozitivizminden etkilenmekle birlikte, hayatının hiçbir döneminde -akıl dahil- hiçbir şeyi "**tabu**" haline getirmemiştir. Onun, Einstein'ın: "*Parçalanması, atomu parçalamaktan daha zordur.*" dediği "*önyargıları*" ve sorgulanmaya kapalı "*genel kabulleri*" yoktur. O, hayatı, evreni, kısacası insanı ilgilendiren her yeni görüşe açıktır.

Hayatın anlamını ve insanın dünyadaki varlık nedenini anlamak Atatürk'ün en önemli amaçlarından biridir. Bu amaçla özellikle hayatının son dönemlerinde insan nereden geliyor, nereye gidiyor? Dünya nasıl meydana gelmiştir? İlk insanlar nasıl ortaya çıkmıştır? Dinlerin ve Tanrı'nın anlamı nedir? gibi daha pek çok soruya "**genel kabullerin dışında**" yanıtlar aramıştır. Atatürk'ün -bu tezin de konusu olan- Türk tarihiyle ilgili araştırmaları da bir yönüyle

---

37 Cemil Sönmez, **Atatürk ve Okuma Sevgisi**, 2.bs. Ankara 1994, s.17.

38 Sinan Meydan, **Bir Ömrün Öteki Hikayesi**, "Atatürk, Modernizm Din ve Allah", 3.bs. İstanbul 2004, s.102-116.

böyle bir arayışın ürünüdür[39]. Atatürk'ün yanıt aradığı bu soruların, eski çağlardan beri bilimin de yanıt aradığı temel sorular olduğu gözardı edilmemelidir.

Atatürk, "**kalıplaşmış**" ya da "**kemikleşmiş**" bir bilim anlayışını reddetmektedir. O, bilimin sürekli bir "**değişim**" ve "**gelişim**" içinde olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle dil bilimcilerini: "***Çalışmalarınızı ilmin son verilerine uydurmanız lazımdır.***" diyerek, uyarmıştır[40].

Bu aşamada: "*Atatürk bilim anlayışımızın yeniden biçimlenmesinde bize nasıl yardımcı olacak?*" sorusuna verilecek yanıt kendiliğinden ortaya çıkmaktadır:

Öncelikle, Atatürk gibi genel kabullerimizin sorgulanmasına tahammül edebilmeli, en önemlisi bize ters gelen tezlere hiç düşünmeden, "bilim dışıdır" diyerek hemen karşı çıkmamalı ve asla bilime kendimizce sınırlar çizmemeliyiz. Tıpkı Atatürk gibi, öncelikle her tezin doğru olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmalı ve en önemlisi mutlaka bilimdeki son gelişmeleri takip etmeliyiz[41]. Bu sayede bilim anlayışımız 21. yüzyılın "yeni bilim anlayışını" yakalayarak evrenselleşecek ve daha sağlam temeller üzerinde yükselecektir.

- Öngörü Yeteneği

Atatürk'ün ayırıcı özelliklerinden en önemlisi şaşırtıcı düzeydeki öngörü yeteneğidir. Onun askeri ve siyasi başarılarının temelinde

39 Atatürk'ün din konusundaki düşünceleri ve bu konuda yaptığı çalışmalar hakkında bkz. Meydan, **Bir Ömrün Öteki Hikayesi. "Atatürk, Modernizm, Din ve Allah"**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları 3.bs., İstanbul 2004.

40 Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Sohbetleri", **Atatürk Üzerine Araştırmalar, III**, Ankara, 1971, s. 42.

41 Örneğin Atatürk, bazı bilim insanlarınca bir ütopya diye küçümsenen, gerçek dışı, akıl dışı olarak görülen **Mu kıtası** ve **Türkler** arasındaki ilişkiyi ciddi ciddi araştırmıştır. Ayrıca Atatürk, pek çok bilim insanı tarafından "akıl dışı" denilerek bilimin inceleme alanı dışına itilen "**din**" konusuna bilimsel açıdan bakmayı denemiş, 1930'larda **İslam dini** konusunda çalışmalar yaptırmıştır. Bkz. Meydan, **a.g.e.**

bu öngörü yeteneğinin izleri vardır. Onun hayatı, adeta bir gün gerçek olacak düşlerle doludur; fakat Büyük Önder'in gelecek hakkındaki isabetli öngörüleri, bazılarının düşündüğü gibi "kehanet" değil **bilimsel gözleme** dayalı sonuçlardır.[42]

Atatürk'ün gelişmiş öngörü yeteneğine çok sayıda örnek vermek mümkündür: Birinci Dünya Savaşı'nın nasıl sonuçlanacağını dört yıl önceden bilmiş, Birinci Dünya Savaşı sonunda İngilizlerin Osmanlıya yönelik politikalarını tahmin ederek yetkili makamları önceden uyarmış; İkinci Dünya Savaşı'nın ne zaman başlayacağını ve nasıl gelişeceğini Mac Arthur'a söylemiştir. Daha yirmili yaşlarda Selanik'te arkadaşlarına, gelecekte Türkiye'nin kaderine hükmedeceğini ve kimi hangi göreve getireceğini açıklamış; Sofya'da Madam Hilda Cristianus'a, bir gün Türkiye'yi yöneteceğini ve ülkesine çağdaş uygarlık değerlerini yerleştireceğini ifade etmiştir. Selanik'te, genç bir subayken İvan Manalof'a, yapılması gereken tüm devrimleri teker teker sıraladıktan sonra: "***Bir gün gelecek ben hayal zannettiğiniz bütün bu inkılapları gerçekleştireceğim.***" demiştir. Daha 1907 yılında Misak-ı Milli sınırlarını tahmin etmiş, Mütareke döneminde Almanya'nın Türkiye sefirine: "***Enver'in batırdığı Türkiye'yi kurtarmaya Allah beni memur etti.***" yanıtını vermiştir[43]. Şaşırtıcı ve düşündürücü olan, Atatürk'ün yıllar önce söylediklerinin yıllar sonra aynen gerçekleşecek olmasıdır.

Tarih Bilinci

Atatürk, gelecekte olabilecekleri tahmin etme konusundaki üstün başarısını, "***bilimsel düşünebilme yeteneğine***" ve "***derin tarih bilgisine***" borçludur. Tarih, onun doğuştan gelen yeteneklerini keskinleştirmiş; geçmişi doğru temellendirmesini ve bugünü doğru yaşarken, geleceği doğru okumasını sağlamıştır. O, geçmişin birikim ve tecrübesini, geleceğin değişim ve gelişimiyle harmanlayarak, yaşadığı çağı şekillendirmeyi başaran ender liderlerden biridir.

---

42 Ali Bektan, **Atatürk'ün Kehanetleri**, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul 1998.

43 Sadi Borak, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları**, İstanbul 1998, s.33.

Atatürk, ortaöğrenim yıllarından itibaren tarihle ilgilenmeye başlamıştır. Ona tarihin önemini ilk fark ettiren ve tarihi sevdiren Manastır Askeri İdadisi tarih öğretmenlerinden **Kolağası Mehmet Tevfik Bey'dir**. Mehmet Tevfik Bey, Fransız İhtilali'nin getirdiği ilkelerin dünyayı nasıl bir değişime doğru sürüklediğini iyi görenlerdendi. **Milliyetçiliğin** yükselen değer olduğunun farkındaydı. Osmanlı azınlıklarının imparatorluktan kopmak için verdikleri mücadelenin sonunda olabilecekleri önceden görebiliyor, öğrencilerine **"ulusal bilinç"** aşılamaya çalışıyordu. Genç Mustafa Kemal, Fransız İhtilali'nin temel ilkelerinden **"Hürriyetin"** ne anlama geldiğini yine Mehmet Tevfik Bey'den öğrenmiştir. Mustafa Kemal'in o yıllardaki sınıf arkadaşlarından Ali Fuat Cebesoy, genç Mustafa Kemal'le tarih öğretmeni Mehmet Tevfik Bey arasındaki ilişkiyi şöyle anlatmaktadır:

"(Mehmet Tevfik Bey) değerli ve milliyetçi bir Türk subayıydı. Türk tarihini iyi biliyor ve öğrencilerine tarih zevki veriyordu. Atatürk, Türk tarihini bütün genişliği ve derinliği ile kavramış bulunan hocasından daima saygı ile söz etmişti. Bir gün bana. *'Tevfik Beye minnet borcum vardır; bana yeni bir ufuk açtı'* ***demiştir."***[44].

Atatürk, sadece okulda öğrendikleriyle yetinen bir öğrenci değildi; fırsat buldukça okul dışında da kendini geliştirmeye çalışıyordu. Düşünsel bakımdan gelişip olgunlaşmanın birinci şartının **"okumak"** olduğunu erken yaşlarda anlamıştı. Sürekli okuyordu: şiir, edebiyat, askerlik, ekonomi, psikoloji, din, tarih...Genç Mustafa Kemal, okuyup öğrendiklerini arkadaşlarıyla paylaşıyor, arkadaşlarını özellikle **vatan ve hürriyet** konularında bilinçlendirmeye çalışıyordu. Atatürk'ün Harp Akademisi'ndeki sınıf arkadaşlarından Asım Gündüz, genç Mustafa Kemal'in düşünsel yapısı ve kültür kaynakları hakkında anılarında şu satırlara yer vermektedir:

"...***Mustafa Kemal'in dikkati çeken fikirleri vardı. Etrafına topladığı arkadaşlarıyla cesaretle konuşuyor, onları güzel konuşmasıyla kısa zamanda tesiri altına alıyordu. Bizlerin okumadığımız vatan şiirlerini sık sık tekrarlıyordu. Namık Kemal'in bütün şiirlerini bir***

---

[44] Ali Fuat Cebesoy, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, İstanbul, t.y, s.18.

defterde toplamıştı. Bu şiirleri kısa zamanda bütün arkadaşlar defterimize yazmış ve ezberlemiştik.

"Yabancı lisana karşı da büyük bir hevesi vardı. Bu maksatla Beyoğlu'nda bir Fransız madamına pansiyoner olmuştu. Bu Fransız kadın, Fransız Sefareti kuryeleri ile İttihatçıların Paris'te yayınladıkları gazeteleri getiriyor ve Mustafa Kemal' e veriyordu. Fransız kadın aynı zamanda Fransızca dersi veriyordu. Bizler, vatan, millet ve Türklük fikirlerini ilk defa Harp Akademisi sıralarında Ondan duymuştuk. (...) Mustafa Kemal, iyi Fransızca bilirdi. Harbiye'de iken her tatilde Selanik'te bir Fransız okulunun tatil kurslarına devam ederek lisanını ilerlettiğini söylerdi."[45]

Atatürk, daha çok kişisel çabasıyla geliştirdiği Fransızcasını kullanarak, çok genç yaşlarda dünya tarihini öğrenmiş, Fransız Devrimi'ni ve ilkelerini; **Jan Jack Rousseau'yu, Volter'i, Montesquieu'yu, Robespier'i** tanımıştı. Sanayi Devrimi'ni, işçi sınıfının mücadelesini, 1848 İhtilallerini, hatta **materyalizm, pozitivizm** ve **sosyalizm** akımlarını öğrenmiş; hızla değişen dünyada, Osmanlı İmparatorluğu'nun eskimiş kurumlarıyla daha fazla ayakta kalamayacağını daha o yıllarda görmüştü.

Türklük Bilincinin Gelişimi

Orta ve yüksek öğrenim yılları, Atatürk'ün **"Türklük bilincinin"** de gelişip olgunlaştığı yıllardı. O yıllarda Atatürk'ün Türklük bilincinin gelişip olgunlaşmasında bazı öğretmenleri, okuduğu yerli ve yabancı kitaplar ve bazı Osmanlı aydınlarının büyük etkisi olmuştu. Atatürk'ün o yıllarada en çok etkilendiği Osmanlı aydınları meşrutiyet kuşaklarını etkileyen **Namık Kemal, Tevfik Fikret** ve **Mehmet Emin Yurdakul**'dur. Bu etkileşimin izlerini Atatürk'ün tüm yaşamında görmek mümkündür.

İyi bir okuyucu olan Atatürk'ün en çok okuduğu ve sürekli yanında taşımaya değer bulduğu eserler arasında Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Mehmet Emin (Yurdakul)'in eserlerinin başta gelmesi,

---

45 Asım Gündüz, **Hatıralarım,** der. İhsan Ilgar, İstanbul 1973, s.12-14

onun bu aydınlardan fazlaca etkilendiğini göstermektedir. Örneğin I. Dünya Savaşı'nda 16.Kolordu Komutanı olarak Doğu Anadolu'da bulunduğu sırada tuttuğu ve 7 Kasım-25 Aralık 1916 günlerini içeren anı defterindeki kayıtlara göre '49' günlük süre içinde okuduğu kitaplar arasında, **Namık Kemal'in** "Tarih-i Osmani", İstanbul, 1889; "Makalat-ı Siyasiye ve Edebiye" İstanbul, 1327 (1911); **Mehmet Emin (Yurdakul)'un** "Türkçe Şiirler", İstanbul, 1316 (1900) ve **Tevfik Fikret'in** "Rübab-ı Şikeste" İstanbul, 1316 (1900) adlı eserleri vardır[46].

Atatürk, o yıllarda genç kuşaklara "vatan ve özgürülük" kavramlarını anlatan **Namık Kemal**, Osmanlılık yerine Türklüğü ve Türk duygusunu dile getiren "ulusal şair" **Mehmet Emin Yurdakul** ve zorbalığa karşı direnip, insanlık değerlerine sahip çıkmanın ve yükselmenin önemine işaret eden **Tevfik Fikret'i** okuyor ve düşünsel bakımdan daha çok bu aydınların görüşleriyle besleniyordu.

1 Aydın Etkisi

a. Namık Kemal Etkisi

Atatürk, "hürriyet ve vatan" konusunda en çok Namık Kemal'den etkilenmiştir. Genç Mustafa Kemal'in "**Türklük bilincinin**" gelişip olgunlaşmasında vatan şairi Namık Kemal'in ayrı bir yeri vardır. Genç Mustafa Kemal, Harp Okulu ve Harp Akademisi yıllarında Namık Kemal'i: "***Türk ulusunun yüzyıllardan beri beklediği ses***" olarak görmüş ve onun özgürlükçü düşüncelerinden etkilenmiştir[47].

Silvan'da anı defterine yazdıkları, Atatürk'ün Namık Kemal'in bazı eserlerini yanında taşıdığını ve sıkça okduğunu göstermektedir. Özellikle, Namık Kemal'in "Şark Meselesi", "Hürriyet-i Efkar", "Usul-i Meşveret Hakkında Mektuplar" gibi eserlerini ve Doğû So-

---

46 Atatürk'ün 7 Kasım-25 Aralık 1916 tarihleri arasında okuduğu diğer kitaplar ve aldığı notlar için bkz. Şükrü Tezer, **Atatürk'ün Hatıra Defteri**, TTK, Ankara, 1972, s.72 vd.

47 Gündüz, **a.g.e.**, s.15 vd.

runu, düşünce özgürlüğü ve meşrutiyet sistemi hakkındaki görüşlerini içeren "Makalat-ı Siyasiye ve Ebediye" adlı eserini bir savaş döneminde uzak, küçük bir Anadolu kasabasında okuması anlamlıdır. Sadece bu kitaplar bile Atatürk'ün 1916 gibi erken bir tarihte **"Türklük"**, **"özgürlük"** ve **"ileri yönetim biçimleri"** gibi konular üzerinde düşündüğünü göstermektedir.

Atatürk üzerindeki Namık Kemal etkisi Kurtuluş Savaşı yıllarında da devam etmiş, Atatürk, Namık Kemal'in düşüncelerini ve şiirlerini savaş sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden dile getirmiştir. Birinci İnönü Savaşı'ndan sonra mecliste yaptığı konuşmayı, vatan şairinin ünlü dizelerini: "***Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini, buhmur kurtaracak baht-ı kara maderini.***" biçiminde değiştirerek bitirmiştir[48].

Atatürk, Namık Kemal'in ulusal duyguyu güçlendiren yazılarını okudukça, daha çok genç yaşlarında **"vatan"** ve **"tarih bilinci"** arasındaki ilişkinin de farkına varmıştır.

Namık Kemal sayesinde **"vatanseverliğin"** ve **"milliyetçiliğin"**, **"ulusal tarihle"** beslendiğini fark eden Atatürk, milliyetçiliğini **Ziya Gökalp'in** Türk tarihi hakkındaki görüşleriyle güçlendirmeye ve olgunlaştırmaya başlamıştır.

b. Ziya Gökalp Etkisi

Atatürk'ün **"Türklük bilincinin"** dil, tarih ve kültür ekseninde derinlik kazanmasında en büyük etkiye sahip olan Osmanlı aydını **Ziya Gökalp'tır**.

Gökalp, Türk devriminin düşünsel dayanaklarını araştıranlar ve Kemalizm'e bir ideolog arayanların en çok üzerinde durdukları isimdir. Öyle ki bazılarına göre Ziya Gökalp: "*Kemalizmin biricik ideoloğudur.*"[49]. Doğrusu Ziya Gökalp, Atatürk'ün en önemli düşünsel kaynaklarından biri olsa da onun,"*Kemalizmin biricik ideoloğu ol-*

48 Şerafettin Turan, **Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar**, Ankara 1989, s.8.

49 **Age.**, s.18.

madığı" da ortadadır[50]. Çünkü Ziya Gökalp ile Atatürk arasında çok büyük bir düşünsel benzerlik ve devamlılık olsa da görmezlikten gelinemeyecek kadar önemli düşünsel ayrılıklar da vardır.

"Olguculuk, ulusculuk, halkçılık, laiklık, uygarlığı bir bütün olarak görme, dilde özleşme, kadın hakları, vb. konularda ayrıntılara inildiğinde Gökalp'in düşünceleri ile Mustafa Kemal Atatürk'ün görüşleri ve eylemleri arasında önemli ayrılıklar göze çarpar."[51].

Fakat her şeye rağmen Ziya Gökalp'in, Atatürk'ün **Türklük bilincini** şekillendirdiği ve bu konuda Atatürk'ün en önemli düşünsel kaynağı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. 19. yüzyılın sonlarında, yazılarında, ısrarla "**kökleri çok eskilere giden bir Asya Türk tarihinden**" söz eden Gökalp, "**eski Türklerin en az Batılı uluslar kadar hatta onlardan çok daha ileri bir uygarlık yarattıkları**" tezini bir sistem dahilinde bilinçle işlemiş ve kendi ifadesiyle "Türkçülüğün Esasları"nı belirlemiştir.

Gökalp'in derinleştirip esaslarını belirlediği "Türkçülük", Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine damgasını vuran **İttihat ve Terakki Partisi'nin** resmi ideolojisi haline gelmiş ve "**Türk Ocakları**" yoluyla topluma yayılmaya çalışılmıştır. Bu ortamda Mustafa Kemal Atatürk de Ziya Gökalp'in Türkçülüğünden etkilenmiş; fakat Atatürk ve onun ilkelerini belirlediği **Kemalist Sistem**, her konuda olduğu gibi Türkçülük konusunda da **özgün tarzını** yaratmıştır.

Ziya Gökalp'in Türkçülüğü, "**ulusal tarihle**" ve "**ulusal dille**" beslenen, kökleri **Orta Asya'nın derinliklerine** kadar uzanan, ulus tanımında, "ırk ve köken birliği" kadar "tarihsel" ve "ahlaksal yakınlığa" da önem veren bir Türkçülük'tür[52].

Ziya Gökalp, Türkçülük akımını, kökleri Orta Asya'nın binlerce yıllık geçmişiyle beslenen "**Eski Türk Tarihi**" üzerinde yükseltme-

---

50 Cavit Orhan Tütengil, "Atatürk ve Ziya Gökalp Bağlantıları", **Türk Dili**, Sa. 302, 1976, s.579-584; Turan, **a.g.e.**, s.18.

51 Turan, **a.g.e.**, s. 18.

52 Türkçülüğün Esasları için bkz. Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1976.

ye çalışmıştır. Bu amaçla Türklerin geçmiş başarılarından söz eden çok sayıda kitap ve yazı kaleme almıştır. **Atatürk**, Gökalp'ın bu yazılarını okuyarak tıpkı Gökalp gibi, Türkçülüğünü **Eski Türk Tarihiyle** beslemiştir.

İttihat ve Terakki Partisi'nin ideologu Ziya Gökalp, 1910 yılından itibaren yayınladığı "**Türk Tarihinden: Altın Yurt**[53], **Turan**[54]; **Türklük**[55]; **Altın Destan**;[56] **Cenk Türküsü**[57]; **Kızılelma**[58]; **Turan**[59], **Ergenekon**[60], **Alageyik**[61]; **Altın Destan**[62], **Halk Masalı: Küçük Şehzade**[63]; **Yeni Atilla**[64]; **Halk Maslı Ülker ile Aydın**[65] ve **Ötüken Ülke-**

---

53 Ziya Gökalp, "Türk Tarihinden Altın Yurt", **Genç Kalemler**, C.II, Sa: 5, 1326 (1910).

54 Ziya Gökalp, "Turan", **Genç Kalemler**, C.II, Sa: 6-14, 22.2. 1326 (1910), s.40-47.

55 Ziya Gökalp, "Türklük", **Genç Kalmeler**, C.II, Sa: 7, 1326 (1910), s.120.

56 Ziya Gökalp, "Altın Destan", **Genç Kalemler**, C.III, Sa: 14, 1327 (1911), s. 40-43.

57 Ziya Gökalp, "Cenk Türküsü", **Genç Kalemler**, C.IV, Sa: 27, 1328 (1912), s. 45-48

58 Ziya Gökalp, "Kızılelma", **Türk Yurdu**, C.III, Sa: 7, 1328 (1912) s. 193-303.

59 Ziya Gökalp, "Turan", **Altın Armapğan II**, **Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek, 28.10.1328 (1912), s. 17

60 Ziya Gökalp, "Ergenekon", **Altın Armağan II**, **Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek. 18.10.1328 (1912) s. 20.

61 Ziya Gökalp, "Alageyik", **Altın Armağan II**, **Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek, 18.10.1328 (1912) s.26

62 Ziya Gökalp, "Altın Destan", **Altın Armağan II**, **Türk Yurdu**. 24. Sayıya ek, 18.10.1328 (1912), s.31-38.

63 Ziya Gökalp, "HalakMasalı: Küçük Şehzade", **Halka Doğru**, C.I,Sa: 35, 12-27.6.1329 (1913), s.89-95

64 Ziya Gökalp, "Yeni Atilla", **Halka Doğru**, C.I, Sa: 13, 4.7.1329 (1913), s. 97-98.

65 Ziya Gökalp, "Halak Masalı Ülker İle Aydın," **Halka Doğru**, C.I, Sa: 35, 5.12.1329 (1913) s.269-276.

si"[66] adlı şiirlerinde sürekli olarak **eski Türk tarihinden** bahsetmiştir.

Gökalp'in en çok işlediği konulardan biri Türklerin çok eski çağlarda Orta Asya'dan dünyanın dört bir yana yayıldıklarıdır. Örneğin "**Ergenekon**" adlı şiirinde bu konuyu şu şekilde mısralara dökmüştür:

"Biz Türk Han'ın beş oğluyuz
Türk Tanrı'nın öz kuluyuz.
Beşbin yıllık bir orduyuz.
Turan yurdu durağımız.

Ak ordumuz sola gitti
Üç hakanlık tesis etti.
Med'î, Sümer, Akat, Hit'î
Bu üç şanlı oymağımız.

....

Ergenekon şiirinden de açıkça anlaşıldığı gibi Gökalp, Türklerin Orta Asya'dan dünyaya yayıldıklarını, Mezopotamya'da ve Anadolu'da **Sümerler, Akadlar ve Hititler** gibi ileri ilk çağ uygarlıklarını meydana getirdiklerini ve gittikleri yerlere uygarlıklarını da götürdüklerini düşünmektedir. Gökalp, bu tür şiirlerini başlıca üç kitapta toplamıştır. Bunlardan birincisi 1913-1914 yıllarında yayınladığı "**Kızılelma**"[67], ikincisi 1918 yılında yayınladığı "**Yeni Hayat**"[68] ve üçüncüsü 1923 yılında yayınladığı "**Altın Işık**"[69] adlı kitaplardır. Doğal olarak, başta **Atatürk** olmak üzere, 1930'lu yıllarda **Türk Ta-**

---

66 Ziya Gökalp, "Otüken Ülkesi", **Türk Sözü. C.I**, Sa: 2, 17.4.1330 (1914), s.11

67 Ziya Gökalp, **Kızılelma**, Türk Yurdu Kitapları, No, 8, Akkurum Hayriye Matbaası ve Ortakları, İstanbul, 1914, s.146.

68 Ziya Gökalp, **Yeni Hayat**, Naşiri: Yeni Mecmua Evkafı İslamiye Matbaası, İstanbul 1918, s.73

69 Ziya Gökalp, **Altın Işık**, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Neşriyatından Çocuk Kütüphanesi I. Matbaa-i Amire, İstanbul 1923, s.197.

rih Tezi'ni kanıtlamaya çalışan tarihçilerin hemen hepsi Ziya Gökalp ile organik bir bağ içine girmiştir. Bu nedenle Gökalp'in çalışmaları Atatürk'ün ileri sürdüğü "Türk Tarih Tezi'nin" ilk taslakları gibidir.

c. Mustafa Celalettin Etkisi

Atatürk'ün ulusal bilincinin belirginleşmesinde ve Türk tarihine, Türk kültürüne duyduğu ilginin giderek artmasında özellikle üç yabancı tarihçinin büyük etkisi vardır. Bunlardan ilki, aslen Polonyalı olup daha sonra Türkleşen **Mustafa Celalettin'dir**.

Celalettin, henüz Türk ulusal duygusunun doğmadığı günlerde Osmanlıda Türklerden başlı başına bir halk olarak söz etmiştir[70]. 1870'de yazdığı "**Eski ve Modern Türkler**" adlı kitapta Türklerle **Ari kavimler** arasında **ırk yakınlığı** olduğunu ileri sürmüş ve buradan hareketle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki egemen halklar, özellikle Balkan toplumları arasındaki birliği tehdit eden etnik ayrılıkların gerçekte var olmadığını belirtmiştir[71]. Atatürk, "***Türklerin ileri bir uygarlığa sahip olduğunu***" iddia ederken Mustafa Celalettin'den fazlaca etkilenmiştir.

d. Leon Cahun Etkisi

Atatürk'ü derinden etkileyen diğer bir tarihçi de **Leon Cahun'dur**. Cahun, Türk tarihi, Türkçe ve özellikle Orta Asya Türkleriyla ilgili araştırmalarıyla ün yapmıştır. 1856 yayımlanan ve Timur'a kadar olan Asya Türk tarihini içeren "**Introduction a L'histoire de l'Asie Turcs el mongoles, Des origines a 1405**" adlı kitabı dönemin Osmanlı aydınları arasında yayılmış, hatta **Türkçülüğün doğuşunda** önemli bir etkiye sahip olmuştur[72].

Atatürk, daha gençlik yıllarında bu eseri okumuş ve etkilenmiş-

---

70 Ettore Rossi, Dall'Imperio Ottomano alla Republica di Turchia, Oriente Moderno, XXIII, nr. 9 (1948), s. 362'den nakleden Turan, **a.g.e.**, s. 25

71 Turan, **a.g.e.**, s. 26.

72 **A.g.e.**, s. 28.

tır. Atatürk bu önemli eserden cumhuriyet döneminde de yararlanmıştır. Kitaplığındaki özel nüshaya koyduğu işaretlerden, Atatürk'ün özellikle Türk Tarih Tezi'ni hazırlarken bu eserden çok etkilendiği anlaşılmaktadır[73].

e. Deguignes Etkisi

Atatürk'ün çokça etkilendiği yabancı tarihçilerden biri de **Deguignes**'tir.

Atatürk'ün, Türk tarihine "**Batı merkezli tarihin**" dar kalıpları dışından bakmasını sağlayan ve ona Türk uygarlığının derinliğini gösteren en önemli kaynaklardan biri **Deguignes**'in, **"Historie generale des Turcs des Mongols et des aultres lartares accidentaus avani et depuis Jesus-Christ jusqu'a present"** adlı ünlü eseridir. 1756-1758 yıllarında 5 cilt olarak Paris'te yayınlandığında, İslamiyetten önce de bir Türk tarihinin varlığından sözettiği için geniş yankılar uyandıran bu önemli eserden Türk aydınları ancak 19. yüzyılın sonlarında haberdar olabilmiş ve bu eser cumhuriyetin ilk yıllarında Türkçeye çevrilebilmiştir. **Hüseyin Cahit Yalçın**'ın, "**Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sonra Tatarların Tarih-i Umumisi**" adıyla yaptığı çeviri 1924'de basılmıştır. Atatürk, tarih çalışmalarında özellikle bu çeviriden yararlanmıştır. Atatürk'ün Türk tarihi konusunda yazıp söylediklerine bakılınca Deguignes'in bazı görüşlerini aynen paylaştığı, bazı görüşlerinden de fazlaca esinlendiği anlaşılmaktadır[74].

2. Türklere Yönelik İftiraların Etkisi

Atatürk'ün "Türklük bilincinin" güçlenmesinde "tarihe" duyduğu ilgi belirleyici rol oynamıştır. Atatürk, okuduğu yabancı kaynakların pek çoğunda Türklerden "barbar", "sarı ırka mensup", "ikinci sınıf insanlar" gibi küçültücü sıfatlarla bahsedilmesine büyük tepki duymuştu. Bu tepki zaman içinde onun Türklük bilincinin güçlenmesini sağlamıştır. Türklere yönelik asılsız iftiralar, Atatürk'ü, ezı-

---

73 **Katalog ara no, 3852**. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s. 28

74 Turan, **a.g.e**., s. 29

len, horlanan ve dışlanan Türk ulusunu koruma, onun tarihine ve kültürüne sahip çıkma, bu tarihi ve kültürü açığa çıkarıp içselleştirme durumuyla karşı karşıya getirmiştir.

Genç Mustafa Kemal, Harp Okulu yıllarında ve sonrasında Osmanlıda özellikle eski Türk tarihinin ihmal edilmesi nedeniyle Türk tarihinin eski dönemlerini daha çok Batılı tarihçilerin yazdıklarından öğrenmiştir; fakat bu bilgilerin, Türklerin tarih içindeki gerçek yerini ortaya koymaktan uzak olduğunu da çok erken yaşlarda fark etmiştir. *"İyi bir tarih bilgisine sahip olan Atatürk, o devir Batı dünyasının Türkler hakkında beslediği haksız fikirleri bilen bir insandı"*[75]. Atatürk, Batılı tarihçilerin Türkler hakkındaki iddialarının temelinde "Türk düşmanlığının" izlerini görmüştür. Bu görüşünü, **Louis Halphen'in** 1926 yılında yayınlanan, **"Les Barbares des Grandes İnvasion aux conquetes Turques du xie siecle"**, (*Barbarlar, Büyük İstiladan Türklerin XI. yüzyıldaki Fetihlerine Kadar*) adlı eserini okurken sayfa kenarına: ***"Bütün Avrupa Türkler Karşısında!"*** notunu düşerek dile getirmiştir[76]. Batılı bilim insanlarının genelde önyargılı olduğuna inanan Atatürk, Batılı tarihçilerin de Türk tarihine "bilimsel tarafsızlıkla" yaklaşmadıklarını düşünmektedir. 1932 yılında Rus temsilcisi **Surits** ile görüşmesinde: ***"Kirli ve Türklere hor bakan Batı bilimine güvenmediğini"*** ifade ederek Sovyet bilim insanlarını Türkiye'ye davet etmesi, onun gerçekten de Batı'nın tarafsızlığına inanmadığını göstermektedir[77].

Batılı tarihçiler dünya tarihine kendi pencerelerinden bakıyorlardı; onların gözünde Türk; "göçebe", "yağmacı", "medeniyetten uzak" ve "barbar" bir ırktı. Batılı entelektüellere göre Türklerin uygarlığa hiçbir katkısı yoktu. Türk ulusunu küçük gören Batı merkezli tarihin iftiralarıyla büyüyen Atatürk, daha cumhuriyetin ilanından çok önce Batı'nın bu "asılsız" iftiralarına "bilimsel" bir yanıt vermenin hesaplarını yapıyordu.

---

75 Saray, **a.g.m.**, s. 34.

76 Turan, **a.g.e.**, s. 49.

77 Mehmet Perinçek, **Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri**, İstanbul 2005 s. 124.

"*Atatürk Batılıların bu haksız isteklerine karşı yiğitçe mücadele etmiş ve Türk tarihinin büyük medeniyet ve zengin kültürle bezenmiş olduğunu ve bunun da zamanı geldiğinde ortaya konacağını söylemiştir.*"[78].

Atatürk, Türk bilim insanlarını, Avrupalı tarihçilerin Türkler hakkında yazdıklarına hemen inanmamaları konusunda şöyle uyarmıştır.

"*Hiçbir hükmü kendiniz, kendi bilginize ve inanıza vurmadan, filan veya falan Avrupalı muharrir söylemiş diye, hemen benimsemeyiniz. Onların, hele biz Türkler, bizim dilimiz ve tarihimiz üzerindeki hükümleri çok kere yanlış bellenmiş esaslara dayandığını görüyorsunuz.*"[79]

Atatürk her fırsatta Batı'nın çarpık tarih tezlerini düzeltmeye çalışmıştır. Örneğin o sıralar **Larousse Ansiklopedisi'nde**, "***Türkler siyasi mücrimlerini kazıklarlar!***" şeklinde bir cümle vardı. Doktoru Mim Kemal Öke, Larousse'de böyle bir cümle olduğunu söyleyince, Atatürk kütüphanesinden Larousse'yı getirtip bu cümlenin bir an önce düzeltilmesi için Hakkı Tarık Us'a emir vermiştir[80].

Türklere yönelik bu tür iftiralar, düşünsel bakımdan Namık Kemal'le, Ziya Gökalp'le beslenen, "vatan ve hürriyet savaşçısı" Mustafa Kemal'in Türklük bilincini çok genç yaşlarda keskinleştirmiştir.

Atatürk, zaman içinde Batı'nın Türkler hakkındaki asılsız iddialarını çürütmenin ancak Batı merkezli tarihe" başkıldırmakla mümkün olacağını düşünmeye başlamıştır.

3.Üstün Kavim Anlayışına Tepkinin Etkisi

Atatürk'ün "**Türklük bilincini**" güçlendiren, sadece Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Deguignes gibi aydınların Türk tarihi hakkın-

---

78 Saray, **a.g.m.**, s.34.

79 Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara 1999, s.139

80 Mim Kemal Öke, **Hatıralar**, **(Yakınlarından Hatıralar)**, Atatürk Kütüphanesi, Ankara 1995, s.105.

da verdikleri bilgiler ve Batılı tarihçilerin asılsız iddialarına duyduğu tepki değildir; onun Türklük bilincinin güçlenmesinde imparatorluk döneminde, imparatorluğun bir ferdi olarak yaşadığı bazı olumsuz olayların da belirleyici etkisi vardır:

Örneğin, 1906 yılında **Şam'da** kurmay yüzbaşıyken bir gün garnizonda kavga eden **biri Türk diğeri Arap kökenli** iki eri karşısına alan nöbetçi subayın, kimin haksız olduğunu araştırmadan: "***Sen kim oluyorsun da Kavm-i Necip'ten birine hakaret ediyorsun?***" diye Türk erini suçlayıp aşağılaması, Mustafa Kemal'de İmparatorluk içindeki **üstün kavim** anlayışına karşı büyük bir tepki doğurmuş, Türklük duygularını kamçılamıştır. Ayrıca bu olay yıllar sonra gerçekleştireceği **dinde Türkçeleştirme** hareketinin psikolojik alt yapısını da oluşturmuştur.

Atatürk'ün Türklük duygularını kamçılayan başka bir olay da 1910 yılında **Belgrat İstasyonunda** yaşanmıştır: Genç Mustafa Kemal, **Picardie manevralarına** katılmak için Fransa'ya giderken, başında **kırmızı fes** bulunan arkadaşı Yüzbaşı Selahattin'le Belgrat İstasyonu'nda alay edilmesi gururunu incitmiştir. Bu olay ise, yıllar sonra gerçekleştireceği **şapka devriminin** psikolojik alt yapısını oluşturmuş; yıllar sonra, o gün alay konusu olan fesin yerini tüm uygar ulusların kullandığı şapka, çağ dışı eski giysilerin yerini de tüm uygar ulusların kullandığı yeni giysiler almıştır. Böylece Atatürk, şapka ve kılık kıyafet devrimleriyle, kendi ifadesiyle: "***Cevheri (Türk ulusunu) kaplayan çamuru***" sıyırıp atarak cevherin gerçek kıymetini ortaya çıkarmıştır.

Türk Tarih Tezi'ne Doğru

Osmanlı Devleti'nde, **Türk tarihinin Osmanlı öncesi dönemleri** unutulmaya terk edilmişti. Dinsel aidiyetin esas olduğu Osmanlı Devleti'nde Türklerin İslam öncesi tarihleri adeta kalın bir sis perdesiyle örtülmüştü. Bu nedenle Türklerin tarihsel derinlikten yoksun bir ulus olduğu düşüncesi tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da yaygınlık kazanmıştı. Osmanlılar, İslam öncesi dönemleri "**putperest**" ve "**din dışı**" zaman dilimleri olarak gördüklerinden da-

ha çok Türklerin Müslümanlıktan sonraki tarihiyle ilgileniyorlardı. 19. yüzyılın sonlarında Fransız İhtilali'nin estirdiği milliyetçilik rüzgarlarından etkilenen bazı Osmanlı aydınları bu anlayışı sorgulayıp kökleri çok eskilere giden bir Türk tarihinden bahsetseler de Osmanlı Devleti'nde hiçbir zaman kökleri İslam öncesine uzanan eski Türk tarihinden söz etmek yaygın bir düşünce halini alamamıştır. Böyle bir ortamda yetişen **Atatürk'ün en büyük amaçlarından biri** Türk tarihini örten, bu kalın sis perdesini kaldırarak kökleri İslam öncesine kadar uzanan **eski parlak Türk uygarlığını** ortaya çıkarmaktı.

Atatürk'ün 1930'larda başlattığı tarih çalışmaları ve bu çalışmalarla kanıtlanmaya çalışılan Türk Tarih Tezi, içeride Türk tarihin İslam tarihiyle ya da sadece Osmanlı tarihiyle başlatılmasına; dışarıda ise Türklerin "köksüz", "uygarlıksız", "göçebe" ve "yağmacı" gösterilmesine karşı ortaya atılan "**ulusal merkezli**" bir karşı çıkıştı.

Türk Tarih Tezi, ortaya atıldığı dönemin siyasal koşullarından bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği gibi, bilimsel niteliği göz ardı edilerek de değerlendirilmemelidir.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından çağdaş ve laik bir devletin temellerini atan Atatürk, yeni devleti "**din**" merkezli "**ümmet**" ve "**kul**" anlayışı yerine "**milliyet**" merkezli "**ulus**" ve "**birey**" anlayışı üzerine oturtmak istiyordu. Meşruiyetini **dinden** alan, **ümmet** anlayışın esas olduğu Osmanlı Devleti'ne karşın Türkiye Cumhuriyeti, meşruiyetini **Türk milliyetçiliğinden** alan bir "**ulus devlet**" olarak kurgulanmıştı. Atatürk'ün bu kurgusu, 20.yüzyıldaki siyasi gelişmelerin doğal bir sonucuydu. 19. yüzyılın sonlarından itibaren milliyetçiliğin yükselen değer haline geldiği eklektik yapılı Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklar (Sırplar, Yunanlılar...) isyan ederek ulusal bağımsızlık mücadelesi vermeye başlamışlar ve Doğu sorununu artık bir an önce çözmek isteyen Batılı devletlerin de desteğiyle Osmanlıdan ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Bu süreçte olup bitinlere sadece seyirci kalan Müslüman Türkler de zaman içinde –özellikle Balkanlardakiler- bu milli uyanıştan etkilenmeye başlamışlardı.. Önce bazı Osmanlı aydınları, daha sonra da asker, subaylar arasında gelişen belli belirsiz bir **Türk milliyetçiliği** yavaş yavaş Osmanlıdaki

Türklerin dikkatini çekmeye başlamıştı. 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nin artık iyice çözülmeye başlaması ve azınlık unsurların birer ikişer İmparatorluktan ayrılmasıyla bir bakıma kaderleriyle baş başa kalan Türkler arasında **milliyetçilik** yayılmaya başlamıştı. Özellikle **Balkan Savaşları** sırasında Hrisitiyan yabancı unsurların Osmanlıdan kopup ayrılmaları ve bu süreçte Balkanlarda kalan Türklere yapılan baskılar sonrasında **Türk milliyetçiliği** ete kemiğe bürünmeye başlamıştı. Osmanlının son dönemlerinde özellikle **İttihat ve Terakki Partisi** döneminde bir devlet politikası haline gelen milliyetçilik, kısa sürede sadece Osmanlı Türklerinin haklarını korumak olarak tanımlanabilecek "**Türkçülük**"ün sınırlarını aşıp dünyadaki Türkleri birleştirmek olarak tanımlanabilecek olan "**Turancılık**"a dönüşmüştür. Osmanlı Devleti'nin emperyalist kuşatmayla çevrildiği o zor yıllarda tecrübesiz İttihatçıların elinde adeta "**gerçekleşmesi imkansız hayaller üreten bir sihirli sözcük**" haline gelen "Turancılık" akımı, **Enver Paşa'nın** Birinci Dünya Savaşı sırasındaki **Sarıkamış bozgunuyla** çok ağır bir bedel ödeterek tüm büyüsünü kaybetmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'yu emperyalist ülkelere karşı savunan etnik çoğunluğun **Müslüman Türklerden** oluşması Türkiye'de **milliyetçiliğin** bir bakıma teoriden pratiğe geçmesini sağlamıştır. Kurtuluş Savaşı'nın Batılı düşmana karşı verilen bir "vatan savunması" olması Türkiye'de "milliyetçilik" duygusunun gelişmesini sağlamıştır. Gerçi bu milliyetçiliğin en önemli özelliklerinden biri **İslam diniyle takviye edilmesidir**; ama 1920'li yılların sosyal ve kültürel koşulları dikkate alındığında ve düşmanın Hristiyan olduğu düşünüldüğünde "milliyetçilik" doğal olarak -devletle özdeşleşmemiş olan- İslamla (halk İslamı, Heterodoks İslam) beslenmiştir. Bu durumun farkında olan **Atatürk** de Kurtuluş Savaşı'nda bilinçli olarak **İslam dininden** toplumsal birlik ve motivasyonu arttırmak için yararlanmıştır[81]. Bu bakımdan Kurtuluş Savaşı yıllarında İslam, milliyetçiliği takviye eden bir rol üstlenmiştir. Şüphesiz İslam'a bu rolü veren, dönemin toplumsal koşulları kadar liderin önderlik yetenekleridir.

---

81 Meydan, **a.g.e.**, s.233-242.

Kurtuluş Savaşı'nın en önemli toplumsal motivasyon unsurlarından biri olan **İslam dini**, savaş sonrasında devrimci bir tavırla siyasal meşruiyet aracı olmaktan kurtarılıp asıl ait olması gereken yere, Atatürk'ün ifadesiyle: "***Allah ile kul arasındaki bağlılığa***" dönüştürülmeye çalışılmıştır. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kurulan **laik** Türkiye Cumhuriyeti'nde -laikliğin bir gereği olarak- meşruiyeti "**din**" temelinden "**milliyet**" temeline kaydırmaya çalışmıştır. Böylece Osmanlıda "**dinin**" oynadığı toplumsal rolü, yeni Türk devletinde "**milliyetçiliğin**" oynaması planlanmış ve bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. İşte Atatürk, 1930'lu yıllardaki "**tarih,dil ve antropoloji çalışmalarını**" da bu amaçla başlatmıştır. Bu bakımdan Türk Tarih Tezi'nin öncelikli amaçlarından biri yeni Türk devletinin temel ideolojisi olan "**ulus devleti**" güçlendirmektir. Bu bakımdan Türk Tarih Tezi ne kadar "**bilimsel**" olursa olsun aslında "**siyasal**" bir amaca hizmet eder; fakat Türk Tarih Tezi'nin siyasal bir amaca hizmet etmesi, söz konusu tezin **bilimsel** bir değerinin olmadığı biçiminde yorumlanmamalıdır.

Aslında Atatürk de bir zamanlar Batı'nın yaptığını yapmış, "siyasal geleceği" tarihsel bir zemin üzerine oturtmaya çalışmıştır. Bir zamalar Batı, "sözde" tarihsel gerekçeler ileri sürerek Anadolu'da hak iddia etmişti. Atatürk de, tarihsel gerekçeler ileri sürerek, (Üstelik Batı'ya göre çok daha bilimsel) örneğin "**Hititler ve Sümerler Türk'tür**." diyerek, Anadolu'nun "**tarihsel tapusunu**" almaya çalışmıştır.

Atatürk, Türk Tarih Tezi doğrultusunda yaptırdığı çalışmalarla hem yeni kurulan Türk devletine "**tarihsel derinlik**" kazandırmak istemiş, hem de bu devletin asırlardır yıpratılmış, hırpalanmış bireylerine "**moral ve güven**" vermeye çalışmıştır. Burada sürekli gözden kaçan nokta, bu amaçlar doğrultusunda yapılan tarih çalışmalarının aynı zamanda dönemin "**bilimsel yöntemlerine**" uygun olarak gerçekleştirildiğidır

İşte bu araştırma, gözden kaçırılan bu "**bilimsellik konusunu**" yeniden tartışmaya açmayı amaçlamaktadır.

Milli Heyecan ve Ulusal Tarih

Kurtuluş Savaşı'ndan hemen sonra büyük bir uygarlık projesiyle Türkiye'yi çağdaşlaştırmaya çalışan Atatürk'ün bu süreçteki en önemli amaçlarından biri Türk tarihi ve Türk diliyle ilgili Batı'nın "yanlı" bakışından bağımsız çalışmalar yapmak ve zengin Türk tarihini tüm ihtişamıyla gözler önüne sermekti. Atatürk bu çalışmalarla "**milli bir heyecan**" yaratmayı amaçlıyordu. Ona göre "**milli heyecan**" ancak "**milli tarihle**" yaratılabilirdi.

"*Milli heyecanın ancak, mili tarih şuuru ve milli kültür ile kuvvetlenip devam edeceğine inanan Atatürk, mili tarih araştırmalarına büyük önem vermiştir. Zira O, mili tarihi yabancıların gözleriyle görmenin, daha doğrusu onların gösterdikleri şekilde anlamanın bir millet için ne büyük bir gaflet olduğunu çok iyi bilen bir insandı. İktisadi ve siyasi istiklaline kavuşturduğu milletini manevi istiklaline de kavuşturmak için bu memlekette **tarih araştırmalarının** gelişmesine büyük önem veriyordu.*"[82]

Atatürk, tarih ve dil alanındaki çalışmaların **milliyetçiliği** güçlendireceğini çok iyi biliyordu.

Atatürk için **tarih**, hem ulusu doğru tanımanın hem de geleceği doğru anlamanın biricik yoluydu.

Türk Tarih Tezi'nin temelinde, Atatürk'ün bir Osmanlı askeri olarak İmparatorluğun son yıllarında bizzat görüp yaşadığı çarpıklıklar, esinlendiği yerli ve yabancı aydınların görüşleri ve bir de doğru sosyolojik ve bilimsel çıkarımlar yer alıyordu.

---

82 Saray, **a.g.m.**, s.38

I. BÖLÜM

TARİH, EMPERYALİZM, TÜRK TARİH TEZİ ve ATATÜRK

TÜRKİYE'DE TARİH
ve ARKEOLOJİ

Tarih, geçmişe yönelmektir; fakat geçmişe yönelmek, küflenmiş, fosilleşmiş bir zaman boşluğuna buğulu camlar ardından boş gözlerle bakmak, eskiye yönelik özlemleri tatmin etmek ya da geçmişi yeniden canlandırmak değildir; geçmişe yönelmek, geleceği daha iyi görebilmek ve bu doğrultuda adımlar atabilmek için kendini tanımak, kendini bilmektir.Toplumların bugününü anlamak ve geleceklerini doğru biçimlendirmek için geçmişe yönelmeleri vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bilimsel yöntemlerle geçmişe yönelmek, toplumsal ilerlemenin anahtarlarından biridir. Tarih biliminin amacı, geçmişe yönelerek **geleceğe ilişkin** doğru çıkarımlar yapmaktır.

"Dut ağacından yapılmış bir sazın ustasını tanıması, çıkaracağı sese bir değer katar. Bir insanın derisinin altında yaşayan kişiliğini anlamaya çalışması gibi bir milletin de kendi hamurunu yoğuran elleri iyi tanıması gerekir.Bir insan gibi bir millet de zamanı tek boyutlu olarak tüketemez. Onun şimdiki durumu zaman denizine bir demir atma gibidir. Bu noktadan itibaren hem suyun derinliklerinin, hem de onu kuşatan gökyüzünün tanınması gerekir. Kökleri kopmuş bir ağaç nasıl yaşamazsa, bir millet de geçmişle alakasını kesemez. Kökleri derinlere gittikçe ağaç da ululaşır. Atatürkçü Ta-

rih Tezi'nde geçmişe yönelmek, ecdadı tanımak bir buğday tanesinde meydana gelecek başağı önceden sezinlemek demektir."[1]

"**Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.**"[2]diyen Atatürk'ün amacının da **ulusuna** buğday tanesindeki başağı göstermek olduğu açıktır.

1. Osmanlıda Tarih ve Arkeoloji

Osmanlı İmparatorluğu'nda tarih fazlaca ihmal edilen bilim dallarından biriydi: "vakanüvis" adı verilen Osmanlı tarihçileri, neden-sonuç ilişkisine dayalı objektif tarih anlayışından oldukça uzaktı. Vakanüvisler, daha çok İslam tarihi ve Osmanlı tarihinin bazı önemli dönemleriyle ilgilenirlerdi. **İslam Öncesi Türk Tarihi** onlar için hiçbir anlam ifade etmezdi: Hem bu dönemlere ait bilgi ve belge eksikliği, hem tarihin Allah'ın emriyle yönlendirildiği şeklindeki klasik İslamı görüş, hem de Osmanlı siyasi otoritesinin korkusu, vakanüvislerin İslam Öncesi Türk Tarihinden uzak durmalarının belli başlı nedenleriydi. Putperestliğin yaygın olduğu İslam öncesi dönemler "günahkarlık" ve "dinsizlikle" özdeşleştirildiği için Osmanlıda tarih yazının bulunuşuyla değil, İslamiyet'in doğuşuyla başlardı, İnsanlar İslam öncesi dönemleri düşünmek bile istemezdi. Aslında bu tutum sadece Osmanlı tarih yazımının bir özelliği değildi. Din taassubu altındaki Avrupa'da da aydınlanma döneminden önce Hıristiyanlık öncesi çok tanrılı "pagan" kültür adeta yok sayılır, Avrupa tarihi Hıristiyanlığın doğuşuyla başlatılırdı [3].

"**Osmanlıcılık**" ve "**ümmetçilik**" imparatorluk içinde yaşayan

---

1 Orhan Türkdoğan, **Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı**, İstanbul 2005, s. 129.

2 Afetinan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, 2.bs. Ankara 1968, s.297.

3 Bu nedenle Osmanlılar diğer İslam toplumları gibi uzun süre Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini başlangıç kabul eden **Hicri Takvim'i** kullanırken, Batılı toplumlar da Hz. İsa'nın doğumunu başlangıç kabul eden **Miladi Takvim'i** kullanmışlardır.

çeşitli halkları bir arada tutan tek kaynak noktasını oluşturuyordu. İlk kez 8.yüzyılda **Orhun Anıtları'nda** geçen **Türklük bilinci**, Osmanlı'da ancak 15.yüzyılın ortalarına doğru **Sultan II.Murat'la** (1424-1451) yeniden hatırlanmıştır. **Sultan Murat**, eski Türk ünvanlarından "han" ünvanını kullanarak İslam öncesi köklerini hatırlamıştı. O dönemde Osmanlıların ataları olarak kabul ettikleri **Oğuzların Kayı aşiretinin** damgası paralara konuldu. Osmanlı tarihçileri ve ozanları Osmanlı hükümdarlarını ilk kez "Türk eski çağına" bağladılar ve hanedanın resmi açıklaması haline gelen "**Oğuz efsanesini**" işlediler[4]. Sultan II. Murat döneminde (1421-1451) Türk eski çağı, Osmanlı tarih yazımında ve edebiyatında yükselen değer haline gelmişti. Köprülü'ye göre, Osmanlıda Orta Asya Türk dili ve edebiyatı bir süre işlendi ve 15.yüzyıl sonlarına doğru bir edebi okul, Türk edebi dilinin bir parçası haline gelmiş bulunan Farsça ve Arapça kelime ve deyimleri fazla kullanmaksızın arı ve sade Türkçeyle yazma çabasına girdi[5]. 15. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı kent soylularının köklerinin eski Türk tarihine dayandırıldığı görülmektedir: **Aşık Paşazade'nin** ifadeleriyle: "*Sultan Mehmed Han, Gazi Han oğludur. Elhasıl Gökalp neslidir ki, Oğuz Han oğludur.*"[6] **Lütfi Paşa** ise meşhur **Tarih**'inde (1488-1563) Osman Gazi'nin **Oğuz beyleri** tarafından hakanlığa seçilmesini şöyle anlatmaktadır:

"***Siz Kayı neslindensiniz. Bu Oğuz Han'dan sonra Oğuz beylerinin oğulları ve hanları idi. Gün Han vasiyeti, Oğuz töresi gereğince Oğuz neslinden kimse olmayınca, hanlık ve padişahlık Kayı soyu var iken Özge boy soyuna düşmez.***" [7]

Bu tarihten bir yüzyıl sonra ise her şey altüst olacak; Türk töre-

---

4 P. Wittek, "Le role des tribus turques dans l'empire otoman", Melanges Georges Smets (1952), 665-76. Nakleden Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 5.bs. Ankara 1993, s.9.

5 Mehmed Fuad Köprülü, **Milli Edebiyat'ın İlk Mübeşşirleri**, İstanbul, 1928. Nakleden Lewis, **a.g.e.**, s.9.

6 **Aşık paşazade Tarihi**, Haz: Nihal Atsız, İstanbul 1970, s.156.

7 Lütfi Paşa, **Tevarihi Ali Osman'dan Ziya Gökalp'e Türk Töresi**, İstanbul 1978, s.11.

sı ve Türk kültürü unutulmaya yüz tutacaktı. Artık Türklüğün yerini Osmanlılık almak üzereydı. Bu değışimi **Koçi Bey** ünlü Risalesinde (1630) şöyle açıklanmaktaydı:

"Haremi Hümayun kanuna aykırı olarak Türk ve Yörük, Çingene, Yahudi, dinsiz, mezhepsiz nice kollar ve ayyaş şehir oğlanları girer oldu. Bundan sonra bir tedbir alınmazsa, tımar ve zeamet erbabına verilmezse bu derme çatma asker ile fin ve devlete layık bir hizmet görülemez; bir iş tamamlanamaz."[8]

Koçi Bey, devletin ıçine düştüğü buhranın nedenlerini sıralarken devşırmelerın devlet kademelerıne yerleşurilmelerine, asli unsur Türklerin ise yavaş yavaş gözden düşmelerine dikkat çekerek **IV. Murat'a** bu durumun bır an önce düzeltilmesi önerisinde bulunuyordu. Fakat ne acıdır kı: "Bundan sonra Osmanlı hükümdarları, koca ımparatorluk içinde esasında her şeyden önce Türklerin padişah olduklarını ve 19.yüzyıla kadar Türkleri hiç hatırlamayacaklardı."[9]

Osmanlı İmparatorluğu'nda uzun yıllar boyunca unutulan Türklük şuuru ancak 19.yüzyılın ikinci yarısında hatırlanacaktı. Bu konuda ılk önemlı çalışmaları yapanlar **Yeni Osmanlı** aydınlarıydı.

Yeni Osmanlılardan **Ali Suavi**, Türklerin tarihi, politik, askeri ve kültürel rollerine göre **en yüksek** ve **en eski ırk** olduğunu savunmuş ve Türk dilinin dünyanın en zengin dili olduğunu açıklamıştır[10]. Ali Suavi, yazılarında sıkça **Türk sözcüğünü** kullanmış ve özellikle **Orta Asya'ya** dikkat çekmiştir; fakat yine de ona "ilk Türkçü" demek doğru değildir[11]. Ali Suavi'nin Orta Asya'yla ilgilenmesinin nedeni o sıralar Orta Asya'da önemli olayların meydana gelmesidir: Öncelikle Orta Asya Hanları Rusya'ya karşı yardım talebinde bulunuyorlardı; ayrıca Rusya'nın Orta Asya politikası Avrupa'da da tar-

---

8 **Koçi Bey Risalesi**, Haz: Zuhuri Danışman, s.23'den Bernard Lewis, **İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı**, İstanbul 1975, s.199-200.

9 Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İçtimai ve İktisadi Tarihi**, C.II, İstanbul 1974, s.28.

10 Şerif Mardin, **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, İstanbul 1996, s.411.

11 **A.g.e.**, s.411.

tışılıyordu. Suavı, Orta Asya'da sıkıntı çeken halkın Türk olduğu noktasından hareket ederek en azından tarihsel nedenlerle Osmanlı'nın Orta Asya'yla ılgılenmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Suavı, Hıve Hanlığı üzerine yazdığı kitabında Orta Asyalılardan "**Türkler**" diye söz etmişti: "***Oraya Ruslar asker sevk ettikleri için bizim dinimizden, kavmimizden ve ailemizden olan bu Müslüman Türklere ne olduğunu merak ediyoruz.***"[12] Yine Suavı, "Türklerden yanı Tatarlardan" Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucu etnık unsuru olarak söz ediyor ve gerçekte ırkların kaynaşması yüzünden bu asıl Tatarlardan (Türklerden) çok az kimsenin kaldığını eklıyordu[13]. Suavi ayrıca Osmanlı okullarında Türkçenın yegane eğitim dili olması yönündeki görüşü destekliyordu[14].

19. yüzyılda **Yeni Osmanlı aydınlarıyla** yeniden ete ve kemiğe bürünen Türklük şuuru, vatan, hürriyet ve ulus kavramları arasında gittikçe belirginleşmiştir. Nihayet **1876 Anayasası'nda** ümmetçilikten çok **ulusçuluğa** yakın düşünceler ilk kez billurlaşmıştır. Böylece Osmanlı tarihinde ilk kez 1876 Kanuni Esası'si devletin resmi dilinin Türkçe olacağını ifade ediyordu. Anayasanın, Türklük şuurunun yeniden hatırlandığını gösteren maddeleri şu şekildeydi:

"***Madde 18: Devlet tarafından işe alınacak olan Osmanlı vatandaşlarının devletin resmi dili olan Türkçeyi bilmesi şarttır.***"[15]

"***Madde 57: Parlementoda yapılacak olan konuşmaların Türkçe olmasını, madde 68'de gelecekteki üyelerin Türkçe konuşmasını ve mümkün olduğu kadar Türkçe yazmalarını şart koşuyordu.***

Anayasada ileri sürülen bu görüşler geniş çapta öğretim alanına aktarıldı. ***1894 yılında yayımlanan resmi bir emir, İmparatorluk içindeki mahalle ve yabancı okullarda dahil olmak üzere bütün okullarda Türkçe eğitim yapılmasını mecbur tutuyordu.***"[16]

---

12 İsmail Hami Danişment, **Ali Suavi'nin Türkçülüğü**, Ankara, 1942, s.134

13 Mardin, **a. g.e.**, s.411.

14 **A.g.e.**, aynı yer.

15 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.76.

16 **A.g.e.**, aynı yer.

Osmanlıda Türklük şuurunun yeniden canlanmasında **Fransız Devrimi'nin** rolü büyüktü. 19.yüzyılın ortalarından itibaren milliyetçilik rüzgarları gecikmeli de olsa Osmanlı aydınlarını hatta Osmanlı sultanlarını bile etkilemeye başlamıştı. Örneğin **Sultan II Abdülhamit**, ünlü **Türkolog Wembrey'i** saraya davet edip onunla dostluk kurmuştu. Yine 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rusya'dan kaçıp Türkiye'ye gelen Türkçülüğün ilk temsilcilerinden **Gaspıralı İsmail Bey** de 1899 hac dönüşü Sultan Hamıt tarafından kabul edilmişti. Gaspıralı İsmail Bey bu buluşma hakkında sonradan şunları söylemiştir:

"*Sultan Hamit beni dinlerken gözleri yaşlı idi.* ***Irkının*** *düçar olduğu akıbetin onu derinden elemlendirdiği aşikardı. Rus işgali altındaki Buhara, Hive Hanlıkları, İdil Ural Türklüğü üzerinde bilgi edindi. Doğu Türkistan hakkında ve Yakup Han için düşündüklerini sordu. Kırım'daki Moskof mezalimini anlatırken benimle ağladı. Fakat şu sözleri onda göz yaşlarından daha derin bir tesir yaptı: '****Ben Sarayımda hassa askeri olarak Söğüt yaylalarından ve Karacabey dağları yamaçlarından getirdiğimiz Türkmen aşiretlerinin cesur fertlerini kullanırım. Onlar ceddim, Ertuğrul Gazi ile beraber gelmiş Kayı Türkleridir. Fakat görüyorsunuz ki, bu kadarı kafi değil. Şimdi ceddimin yanlış bir siyaset takip etmediklerini düşünüyorum. Fertler hatalarını daha kolay tashih edebiliyorlar; fakat devletler ve milletler için kolay olmuyor.***"[17]

Sultan Abdülhamit'de beliren bu Türklük şuuru, dönemin edebi akımları ile kültür ve düşünce hayatına da yansımıştı. Daha sonra **Jön Türkler** ve **İttihatçılar** bu Türkçülük şuurunu sistematikleştirip resmileştirdiler. Bu konuda İttihat Terakki Partisi'nin genel katibi **Ziya Gökalp'in** büyük rolü olmuştur. 1900'lerden sonra kurulan ilk Türkçü teşkilat **Türk Ocakları'dır**. 1912'de Balkan Savaşı'nın başlamasından sadece altı ay önce kurulan Türk Ocakları aslında aşırı milliyetçi hareketlere karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Türk Ocakları, Türk milliyetçiliğinin odak noktasını oluşturması

---

[17] Cemal Kutay, **Yeni Düşünce**, Sayı: 2, 1981. Nakleden Türkdoğan, **a.g.e.**, s. 106

bakımından son derece önemlidir. Atatürk 1925'te Ankara Türk Ocağı'nda yaptığı konuşmada, Ocağın felsefesini şöyle açıklamıştır:

"Bu gibi sosyal ocaklar hep Batı memleketlerinde toplanmıştır. Şimdi Doğu, bu boşluğun cezasını çekmektedir. Türk Cumhuriyeti'nin inkılabı ocaklara dayanmaktadır. Doğu'daki harekat (Şeyh Sait İsyanı'na karşı) çok mutlu bir sonuçla bitmiştir (Bastırılmıştır.). Şu sefer ki uğraşma, bir ülkü savaşı olarak bilinecektir."[18]

19.yüzyılda Batı'da, Türk tarihinin İslam öncesine uzanan köklerinden söz eden eserlerin sayısında artış görüldü. **Klaproth,** (1834), **Hammer** (1832), **Scott** (1836), **Castren** (1856), **Vambery** (1885), **Oberhummer** (1912), gibi tarihçiler Çin kaynaklarına dayanarak yazdıkları eserlerde Altay Dağları'nı Türklerin ana yurdu olarak kabul ediyorlardı [19].

Osmanlıda Türkçülüğün gelişmesinde tarih ve edebiyat alanındaki çalışmaların büyük rolü vardır. Modern Türkçenin gramerinin hazırlanması amacıyla 1851'de **Encümen-i Daniş** kurulmuştur. Buna paralel **Şinasi** 1860'da yayınlanmaya başlayan **Tercüman-ı Ahval gazetesinin** mukaddimesinde herkes tarafından anlaşılabilecek sade bir dille yazmak prensibini kabul ettiğini ifade etmiştir[20]. 1832 yılında **Arthur L. David**, "**A Gramer of the Turkish Lahguage**"adlı eserini yayınlamıştır. Bu esere ilk kez **Ali Suavi** 1860 sonlarında **Ulum gazetesinde** temas etmiştir. **David,** kitabının giriş bölümünde Türk tarihi, Türk lehçeleri ve dilleri hakkında bir araştırma ve Türklerin medeniyetteki rollerini saygıyla anmıştır. Bunu başka çalışmalar izlemiştir. Hepsi de Türkçenin müstakil dil olduğunu ortaya koyan çalışmalardır.

Osmanlıda Türk tarihi ve Türk dilinin kaynaklarına inilmesini sağlayan ikinci yol ise **Kushner'in** ileri sürdüğü gibi **Çağatay Edebiyatı**

---

18 Orhan Türkdoğan, "Tepedeki Adam Mustafa Kemal", **Atatürk Üniversitesi 50 Yıl Armağanı**, Sayı, 2, 1974.

19 **A. g. e.**, s.117

20 D. Kushner, **Türk Milliyetçiliğin.in Doğuşu, 1876-1908**, İstanbul 1979. s.89.

n'yla kurulan temastır. Bu temasa **Ahmet Vefik Paşa'nın**, **Ebulgazi Bahadır Han**'dan yaptığı tarih tercümesi örnek gösterilebilir. **Ahmet Vefik Paşa** 1877'de **Sultan II. Abdülhamit** devrinin başlarında **"Lehçe-i Osmani"** adlı bir Türkçe sözlük yayınlamış ve Osmanlıcanın Türk lehçelerinin bir kolu olduğunu ileri sürmüştür. **Necip Asım** ise 1895'de **Ural-Altay dilleri** hakkında yaptığı bir araştırmayı yayınlamıştır[21].

Osmanlıda **modern tarih alanındaki ilk çalışmalar**, yenilikçi Osmanlı sultanı **II.Mahmut** döneminde biraz da şans eseri başlamıştır. **Sir Arthur Lumbley Davids** adında bir İngiliz tarihçisi tarafından İngilizce olarak yazılan sonra da Fransızcaya çevrilerek Sultan II.Mahmut'a sunulan bir eserde Türk tarihi ve Türk kültürü İslam öncesi kökleriyle birlikte ele alınıyordu. Eser, **"Kitab-ı İlmü'n Nafi"** adıyla Türkçeye çevrildi. **Lumbley** eserinde Türkçenin çeşitli lehçelerinden, Türk etnografyasından ve Türk uygarlığından bahsediyordu. Lumbley, kendinden önceki oryantalistlerin aksine Orta Asya halklarının Tatar değil, Türk olduklarını ileri sürüyordu.

18. yüzyılın ortalarından itibaren Batı'da **Genel Türk Tarihi** hakkında pek çok eser yayınlandı. Bunlar arasında ilk defa Asya'daki Türk yazıtlarından söz eden **Yohann Von Strahlenberrg'in** 1730'da yayınlanan eseri, **David Leon Cahun'un** 1896'da yayınlanan **"Asya Tarihi'ne Giriş ve Türkler ve Moğollar"** adlı eseri ve yine Cahun'un **"Mavi Sancak"** adlı tarihi romanı, yarattıkları etkiler bakımından bilim çevrelerince aranan eserler arasına girdi[22]. Necip Asım, Leon Cahun'un Türk tarihini konu alan **"Mavi Sancak"** adlı tarihi romanını 1912'de **"Gök Sancak"** adıyla Türkçeye çevirmişti. Gök Sancak, tıpkı Namık Kemal ve Ziya Gökalp'in eserleri gibi Osmanlıda Türkçülüğü bir ideoloji haline getirmeye çalışanları derinden etkileyecekti [23].

Bir taraftan Batı merkezli tarihin esiri olan bazı Batılı tarihçiler Türkleri barbar ve ikinci sınıf olarak görürken, diğer taraftan Osmanlıları, kökleri bir hayli eski zamanlara giden bir Türk varlığın-

---

21 Türkdoğan, **Kemalist Sistem**..., s.82

22 **A.g.e.**, s.117.

23 **A.g.e.**, s.117

dan haberdar eden Batılı "tarafsız" bilim insanları ortaya çıkmaya başlamıştı. Bunun da temelinde 19.yüzyılda gelişen **Turqueri** ve **Türkoloji** hareketlerinin önemli rolü vardı.

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Osmanlıda ortaya çıkmasından önce Avrupa'da Türklüğe dair iki hareketin bulunduğunu hatırlatır. Bunlardan ilki Fransızca **Turquerie** denilen **Türk hayranlığıdır**. Türkiye'de yapılan ipekli yün dokumalar, halılar, kilimler, çiniler, marangoz ürünleri, cilt ve tezhip işleri, tespihler, mangallar, şamdanlar, çanaklar, çömlekler ve daha birçok eşyayı büyük paralarla satın almaktan kaçınmayan bir Avrupa burjuvazisi ortaya çıkmıştır. O günlerde Batı'da zengin evlerinde bir Türk odası ya da bir Türk köşesine rastlamak neredeyse sıradanlaşmıştır. "*Avrupalı ressamların Türk hayatına dair yaptıkları tablolar ile şairlerin ve filozofların Türk ahlakını tavsif yolunda yazdıkları kitaplar da Turqueri'nin içine girerdi.*" **Lamartin'in, Agust Comte'un, Pierre Loti'nin, Ali Paşa'nın** özel katibi olan **Mismer'in** Türkler hakkındaki dostane yazıları bu akımın yansımalarındandır.

Gökalp, Avrupa'da **Türkoloji** hareketinin gelişimini ise şöyle anlatmaktadır:

"*Avrupa'da meydana gelen ikinci harekete de **Türkiyat (Türkoloji)** adını verilir. Rusya'da, Almanya'da Macaristan'da, Danimarka'da, İngiltere'de birçok ilim adamları eski Türklere, Hunlara ve Moğollara dair tarih ve arkeolojik araştırmalar yapmaya başladılar. Türklerin pek eski bir millet olduğunu, gayet geniş bir sahada yayılmış bulunduğunu ve muhtelif zamanlarda cihangirhane devletler ve yüksek medeniyetler vücuda getirdiğini meydana koydular. Gerçi bu sonuncu incelemelerin konusu Türkiye değil, eski Doğu Türkleri idi. Fakat birinci hareket gibi bu ikinci hareket ülkemizdeki bazı fikir adamlarımızın ruhuna tesirsiz kalmıyordu. Bilhassa Fransız tarihlerinden Degguignes'in Türklere, Hunlara ve Moğollara dair yazmış olduğu büyük tarihte, İngiliz bilginlerinden Sir Davids Laumbey'in Üçüncü Selim'e ithaf ettiği **Kitabı İlmuin Nufi** adındaki umumi Türk grameri fikir adamlarımızın ruhunda büyük tesirler yaptı.*"[24]

---

[24] Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul 976, s. 6.

Türk tarihi yazımındaki kırılma noktası 19.yüzyılın sonlarına **Yenisey** ve **Orhun Yazıtları'nın** bulunmasıyla oldu. Önceleri bu yazıtları dünya bilim çevrelerinden gizlemeye çalışan Ruslar, sonra bu yazıtlara sahip çıkmaya çalıştılarsa da başarılı olamadılar. Her şeyi alt üst eden Danimarkalı dil bilgini **Wilhelm Thomsen'di.** Thomsen, yazıtları okuduğunda Göktürk Devleti'nin siyasal ve kültürel tarihi ortaya çıkıyordu. Orhun Yazıtları'nın Türklere ait olduğunun anlaşılması Batılı bilim çevrelerinde derin yankılar uyandırdı. Orhun Yazıtları, Türk kültürünün zannedildiğinin aksine çok eski ve köklü bir kültür olduğunu ortaya koyuyordu. Bu gerçeğin keşfi, namuslu ve objektif bilim insanlarını mutlu ederken, Batı merkezli emperyalist tarih anlayışına sıkı sıkıya bağlı, siyasetin bir parçası olmuş bilim insanlarını da o kadar çok üzecekti.

O yıllarda Batı merkezli tarih tezinin güdümlü tarihçilerini üzen, sadece Orhun Yazıtları'nın Türklere ait olduğunun anlaşılması değildi; onları asıl derinden yaralayan gelişme, **Anadolu** ve **Mezopotamya**'da yapılan arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan ilk çağ uygarlıklarının **Türk kökenli** olduklarının iddia edilmesiydi. 19. yüzyılın sonlarında Mezopotamya'da **Sümerler** ve Anadolu'da **Hititler** ilk ortaya çıkarıldıklarında **Conder, Sayce, Clark, Taylor, Lenormont, Hommel** gibi bazı objektif Batılı bilim insanları bu uygarlıkların Orta Asya'dan gelen Türkler tarafından kurulduğunu hiç çekinmeden ifade etmişlerdi[25]. Hatta, **"Irkların Tarihi"** adlı eseriyle ünlenen Batılı Türkolog, **Sayos Pittard**, yaşlılığına aldırış etmeksizin 1936'da İsviçre'den İstanbul'a gelip II. Türk Tarih Kurultayı'na katılarak, ***"Hititler ve Sümerlerin Türklüğü"*** tezini hararetle savunmuştu.

19. yüzyılda Batı'dan sızan fikirlerle beslenen Osmanlı aydınları, Avrupa'da gelişmeye başlayan neden-sonuç ilişkisine dayalı bilimsel tarih anlayışından etkilenmeye başlamıştı. Örneğin **Şinasi**, "Tarihin Allah'ın emriyle yönlendirildiği" şeklindeki klasik İslami görüşe karşılık, **Sami ve Suphi Paşa** tarafından antik tarih üzerine

---

25 Arık Engin, **Dil Tarihi**, s.9. Nakleden Türkdoğan, **Kemalist Sistem**..., s.118

yazılan ve tarihi olayların bir nedensellik zincirinin halkası olarak ele alındığı seri yazılar yayımladı[26]. Osmanlı aydınlarının bu tür çabaları sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde az da olsa bilimsel tarih anlayışına sahip tarihçiler ortaya çıkmıştı. Akşam Gazetesi'nde **Ahmet Vefik Paşa'nın** tarih metodolojisi üzerine yazdığı yazılarla tarih, Türkiye'de ilk kez "ilim" olarak algılanır oldu; ama bu yazıların çoğu yine Osmanlı Tarihiyle ilgiliydi. Yazılardan sadece biri, "*Türklerin Orta Asya'daki şanlı olaylarını hatırlatma yönünde bir teşebbüstü*"[27]. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Türklerin çok eski tarihlerden beri uygarlığa katkısı olduğundan ilk defa söz eden kişi ise, Abdülaziz döneminde askeri okullar nazırı olan **Süleyman Paşa'ydı**. Yakın tarihimize Şıpka kahramanı olarak geçen Süleyman Paşa'nın (1839-1892) askeri okullarda okutulması için hazırladığı "**Tarih-i Alem**" adlı kitap, **Türklerin Orta Asya Tarihi'nden** başlıyordu.

Süleyman Paşa "Tarih-i Alem'i" yazma amacını şöyle açıklıyordu:

"Askeri mekteplerin nezaretine geçince, bu mekteplere lazım olan kitapların tercümelerini mütehassıslara (uzmanlara) havale ettim; fakat sıra tarihe gelince bunun tercüme tarikiyle (yoluyla) yazdırılamayacağını düşündüm. Avrupa'da yazılan bütün tarih kitapları, ya dinimize yahut milliyetimize ait iftiralarla doludur. Bu kitaplardan hiçbirisi tercüme edilip de memleketimizde okutturulamaz. Bu sebebe binaen mekteplerimizde okutulacak tarih kitabının te'lifini (yazımını) üzerime aldım. Vücuda getirdiğim bu kitapta hakikate mugayir (aykırı) hiçbir söze tesadüf olunamayacağı gibi, dinimize ve milletimize muhalif hiçbir söze de rast gelmek imkanı yoktur."[28]

Süleyman Paşa'nın bu düşüncelerini nakleden Ziya Gökalp, Paşa hakkında şu ek bilgiyi vermekteydi:

---

26 Şerif Mardin, **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, s.291

27 **A.g.e.** s.291.

28 Meydan, **Bir Ömrün Özeti Hikayesi**, s.539,540

"Avrupa tarihlerindeki Hunların, Çin tarihindeki Hiyong-Nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk dedeleri olduğunu ve Oğuz Han'ın Hiyong-Nu Devleti'nin müessisi (kurucusu) Mete olması lazım geldiğini bize ilk defa öğreten Süleyman Paşa'dır." [29]

1877 yılında Süleyman Paşa'nın "**Genel Tarih**" adlı çalışması ve yine aynı yıl yayımlanan Ahmet Mithat'ın "**Mufassal Tarihi Kurum-ı Cedide**" adlı çalışmaları ilk defa açıkça Osmanlıların **Türk soyundan** geldiğini açıklıyordu [30].

Ahmet Mithat Efendi ise 1878'de Tercüman-ı Hakikat'te çıkan bir makalesinde Osmanlılarla **Orta Asya** arasındaki ilişkiyi şöyle açıklıyordu:

"Dünya biliyor ki Osmanlıların aslı Orta Asya'dır. Ancak, Osmanlılar henüz Orta Asya'yı bilmezler. Fransızların 'Mere Patrie' yani ana vatan dedikleri asli vatan, bizim için Orta Asya olduğu halde şimdi elimizde bulunan Osmanlı ülkesi bir bakıma Orta Asya'nın manevi sömürgesi ve müstemleke sayılması yerinde olur" [31]

O dönemde Süleyman Paşa, Namık Kemal ya da herhangi biri Eski Türk Tarihinden söz edecekse mutlaka belli başlı birkaç yabancı tarihçiden alıntı yapardı: Gerek Namık Kemal'in, gerek Süleyman Paşa'nın fikirleri, sonradan Mustafa Celaleddin Paşa adını alan bir Polonyalı mültecinin, "**Eski ve Modern Türkler**" (Les Turcs Anciens et Moderns) adıyla 1869'da İstanbul'da bastırdığı bir kitaba dayanıyordu. Onun da kaynağı, "**Irkların Eşitsizliği**" kitabının yazarı **A. De Gobineau'ydu.** [32]

Osmanlı Arkeolojisi ve Osman Hamdi Bey

Osmanlıda '*tarih bilimi*' gibi '*arkeoloji bilimi*' de çok fazla gelişmiştir; fakat yine de Batı'yı tanıyan Osmanlı aydınları arasında arkeolojiye ilgi duyanlar olmuştur. 1878'de Osmanlı Devlet adamı **Ah-**

---

29 Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, s.8

30 **Tercüman-ı Hakikat**, No: 139, 10 Ekim 1978; D. Kushner, **age**, s.65.

31 Türkdoğan, **Kemalist Sistem**..., s.81

32 Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi**, İstanbul 1995, s.95

met **Vefik Paşa**, Rus ilerlemesine karşılık İngilizlerin Gelibolu'ya konuşlanma isteğini tartışırken şaşırtıcı bir biçimde, **Troya Savaşı'na** göndermede bulunmuştur: "***Demek ki, Troya Savaşı ve on yıl süren muharebeleri şimdi yeniden tekrarlanacak.***" diyerek, Paşa arkeoloji ve mitolojiyle beslenmiş tarih bilgisiyle yaşadığı çağı görebildiğini ortaya koymuştur. Ahmet Vefik Paşa'nın antik tarihe gönderme yaparak bu günü, geçmişin yinelenmesi ve uzantısı olarak yorumlaması, o dönemde Osmanlı aydınları arasında arkeolojiye duyulan ilginin doğal bir sonucudur: Antik kalıntılar üzerinde mülkiyet haklarını tanımlayan yasal düzenlemelerin yapılması, İstanbul'da **Arkeoloji Müzesi'nin** kurulması, bu müzenin desteği ile **Osman Hamdi Bey** öncülüğünde **ilk Osmanlı kazılarının** gerçekleştirilmesi, Osmanlıda antik kültüre ve doğal olarak arkeolojiye ilgi duyulduğunu gösteren birkaç örnektir.[33] Hiç kuşkusuz, arkeolojinin tarihe göre çok daha yeni, çok daha 'Batı'ya özgü' bir bilim dalı olduğu ve Osmanlı Devleti'nin siyasal, kültürel ve toplumsal yapısı dikkate alınacak olursa bu durumun bir hayli şaşırtıcı olduğu söylenebilir.

Osmanlıda, tıpkı tarih bilimi gibi arkeoloji bilimi de son dönemlerde bireysel çabalarla gelişme göstermiştir. Osmanlı arkeolojisinin kurucusu ünlü Türk ressamsı **Osman Hamdi Bey'dir**. Osman Hamdi Bey, Batı'nın tekelindeki alanlardan biri olan arkeolojide Batılı arkeologların yöntemini kullanarak söz sahibi olmayı başaran ilk Türk, daha doğrusu ilk Doğulu aydındır. Öyle ki Osman Hamdi Bey, emperyalist amaçlarını gerçekleştirmek için arkeolojiyi bir silah olarak kullanan Batı'nın yoluna -üstelik farkında olarak- ufak da olsa bir "**taş**" koymayı başarmıştır.

Osman Hamdi Bey, dünyanın çok çabuk değiştiği bir dönemde, bu değişime pek de fazla ayak uyduramayan eski bir imparatorluğun çok yönlü bir aydınıydı. Eğitimini, dünyanın kültür başkenti Paris'te tamamladığı için akılcı Batı düşüncesini, çağının kültür ve sanat değerlerini çok iyi özümsemişti. Asıl eğitimini mühendislik alanında almıştı, fakat doğuştan gelen bir yeteneği zamanla mühendisliğinin gölgede kalmasına neden olacaktı. Sonradan Osman

---

[33] Eyüp Özveren, **Akdeniz'de Bir Doğu**, Ankara 1989, s.89-90.

Hamdı Bey adının ölümsüzleşmesni sağlayacak olan bu yetenek, resimdi.

Osman Hamdı Bey, Osmanlıda Batılı anlamda resim yapan ilk Osmanlılardan biriydi. Resimlerinde zamanının doğusalcı (Oryantalist) resim biçimini ustalıkla yansıtırdı.

Osman Hamdı Bey, iyi bir gözlemciydi. Resme olan yeteneğini keşfetmesinde gözlem yeteneğinin çok önemli bir yeri vardı. Fransa'da okuduğu günlerde o sırada Avrupa'da resim dışında bir başka alanda da önemli adımlar atıldığını gözlemlemişti. Osman Hamdi Beyi derinden etkileyen, onun merak duygusunu kamçılayan bu alan ise arkeolojiydi.

Osman Hamdı Bey, 1881 yılında **İstanbul Arkeoloji Müzesi** Müdürü oldu. Duyarlılığı ve kararlılığı sayesinde 1884 yılında "eski eserler hukukunu düzenleyen yasaların" çıkmasını sağladı. 1885'den başlayarak, arkeoloji müzesinin zenginleştirilmesi ve arkeolojik kazıların yapılması için bütçeden düzenli olarak kaynak ayrılmasını sağladı. Osman Hamdı Bey'in arkeoloji konusundaki bu duyarlılıkları, o zamana kadar Osmanlı toprakları üzerinde dilediği gibi rahat hareket eden Batılı arkeologları ve onları finanse eden Batılı hükümetleri rahatsız etmeye başladı. Osman Hamdı Bey'in çalışmalarından rahatsız olan Almanya, 1884 şubatında Pera'da Alman elçisi Von Radowitz aracılığıyla o sırada Anadolu'da kazılar yapan **Schliemann'ı** Osman Hamdı Bey'ın çalışmaları konusunda uyarma ihtiyacı hissetmişti. Raowitz, Schliemann'a, Osman Hamdı Bey'in yaptığı düzenlemelerden sonra artık Troya kazılarına devam etmenin mümkün olmadığından yakınmış ve "***İyi ki Troya'nın yerini tespit edip, çıkan tarihi eserleri ülkemize götürmüşüz.***" diyerek avunmuştu.

İlk Osmanlı arkeoloji kazısı Osman Hamdı Bey öncülüğünde bir ekip tarafından 1883 baharında **Nemrut Dağı'nda** gerçekleştirildı. Osman Hamdı Bey'ın Nemrut'la ilgilenmesinin nedeni, 1882 yılında Alman araştırmacıların yörede bazı incelemeler yapmalarıydı. Havalar izin verir vermez yanına yontucu Osgan Efendiyi de alarak Nemrut'a gitti. Fakat Nemrut'a ulaştığında onu bir sürpriz bekliyordu. Deneyimli Alman arkeologlarından Karl Human ve Otto Puchs-

tein'ın da aralarında bulunduğu yabancı arkeologlar kazı çalışmalarına başlamışlardı bile. Zamana karşı amansız bir yarış veren Osman Hamdi Bey, deneyimli yabancı arkeologları geride bırakarak **Zincirli kalıntılarını** ortaya çıkarmayı başardı. Osman Hamdi Bey, bölgede kazı yapan yabancı arkeologlarla rekabet halindeyken aynı zamanda onlarla iyi bir çalışma arkadaşlığı da kurmuştu.

Osman Hamdi Bey, Nemrut kazılarında 100 kadar işçiye önderlik etmiş ve tıpkı Batılı arkeologlar gibi bir kazı tutanağı hazırlamıştı. Fransızca kaleme alınmış bu kazı tutanağı Osmanlıda alanında bir ilkti.Osman Hamdı Bey ve ekibi bir mayıs günü kazı yerinden ayrılıp Nemrut Dağı'nı geride bırakırken yüklerini, taşıyabilecekleri birkaç yazıtı ve en önemlisi Osman Hamdi Bey'in ifadesiyle: "***Devasa kalıntıların ortasında böylesi ilginç bir konaklamanın hiçbir zaman unutulmayacak türden anılarını.***" yanlarına almışlardı. Bir de fotoğraf makinelerini ve çektikleri fotoğrafları...[34]

Bir Osmanlı aydını ve sanatçısı olarak Osman Hamdi Bey'in, çok daha tecrübeli Alman arkeologları geride bırakarak çok başarılı bir arkeolojik kazı gerçekleştirmesi, bir kazı tutanağı hazırlaması, kazıyı ve kazıda çıkan buluntuları fotoğraflarla belgelemesi, Avrupalı meslektaşlarının davranışlarını nerdeyse tüm ayrıntılarıyla özümsediğini göstermektedir. Osman Hamdı Bey, sadece Avrupalı meslektaşlarının arkeoloji konusundaki teknik bilgi ve birikimlerini özümsemekle kalmamış, o aynı zamanda Avrupalı meslektaşlarının arkeolojiyi nasıl emperyalist bir araç olarak kullandıklarını da fark etmişti. O, Kendisini "uygarlıkla", Doğuyu "barbarlıkla" özdeşleştiren Batı'nın bu "suni özdeşliği" arkeoloji sayesinde daha da güçlendirmek istediğini çok iyi görebiliyordu. Batı'nın "arkeoloji oyununun" farkında olan Osman Hamdi Bey, bir kez dosta düşmana kendini tanıttıktan sonra Batı'nın bu oyunun bozabileceğini, en azından bu konuda elinden geleni yapabileceğini düşünüyordu.

Osman Hamdi Bey, rakiplerini artık barbarlık-uygarlık karşıtlığına dayalı söylemin çerçevesi içinde dize getirilebilecek yetkinliğe

---

[34] Bu gün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde Osman Hamdi Bey ve ekibinin bu kazı sırasında çekilmiş fotoğrafları bulunmaktadır.

erişmişti. Osman Hamdi Bey'in uzun süredir beklediği fırsat, **Büyük İskender'e ait olduğu sanılan lahitlerin** Lübnan'daki **Sidon kenti** yakınlarında bulunuşu sırasında karşısına çıkacaktı. Bay Eddy adlı bir yabancı, lahitlerin yerini bulmuş, Henry Jessup adlı yerleşik bir yabancı da olayı Londra'daki Dr. William Wright'a aktarınca, bu kişi saygın London Times gazetesine bir yazı göndererek British Museum'un bir an önce harekete geçerek bu hazineleri "Vandal Türk" eline düşmeden koleksiyonuna eklemesini istemişti. Jessup, Beyrut güncesinde Osman Hamdi Bey'i kaynak göstererek olayın devamını anlatmaktaydı. Buna göre, yazıyı gören Osman Hamdi Bey, kendi kendine: '***şimdi onlara Vandal Türkün neler yapabileceğini***' göstereceğini söylemişti. Osman Hamdi Bey, ilk iş olarak Sidon'daki en yüksek Osmanlı yetkilisine lahdi polis çemberine almasını ve kendisi gelinceye kadar kimsenin yaklaşmasına izin vermemesini bildiren bir telgraf çekmişti. 29 Nisan günü de kendisi gelip, Bay Eddy ve Bay Ford'u görüp, sonra da antik Yunan ve Fenike yontu sanatının bu eşiz değerdeki yapıtlarını taşımak için gerekli hazırlıklara koyulmuştu. Gerçek bir denizci gibi gömlek ve iş ayakkabıları giymiş olarak işin başına geçmiş ve derhal portakal bahçelerinden başlayıp kayalara oyulmuş gömü odalarına kadar uzanan bir tünelin yapılmasını sağlamıştı. Tünel biter bitmez bu kez bir tramvay yaptırıp dev boyutlu, ağır lahitleri portakal bahçelerine kadar getirmiş. İkinci aşamada, tramvay hattını uzatarak lahitleri kıyıda kurdurduğu bir iskeleye taşıtmış. Bundan sonra lahitleri İstanbul'dan getirttiği bir yanı açık özel bir buharlı gemiye kadar sallarla yüzdürmüş ve böylece yükletmişti. Lahitler İstanbul'a vardığında **Arkeoloji Müzesi'nde** sergilenip dünyanın her yanından gelen, anlayan anlamayan yüzlerce kişinin hayranlığını kazanmıştı. Osman Hamdi Bey, amacına ulaşmıştı. Onun, Sidon'dan getirdiği lahitler henüz yeni sayılabilecek müzedeki diğer yapıtların hepsini gölgede bırakacaktı.[35]

Osman Hamdi Bey'in bu çalışmaları, onun son derce usta ve işini çok seven bir arkeolog olduğunu göstermektedir. Mütevazı bir Osmanlı aydını olarak Osman Hamdi Bey, o dönemde Batı'ya özgü

---

[35] Özveren, **a.g.e.**, s.91-92.

bir alanda (arkeoloji), Batı'ya karşı başarıyla mücadele etmişti. Batılı arkeologların antik kalıntılarla dolu Anadolu'yu köstebek yuvasına çevirip, ele geçirdikleri bulguları gizli-açık yollardan ülkelerine kaçırmaları ve en önemlisi belirledikleri eski uygarlıkları **"kendi atalari olarak görüp"** sahiplenmelerinin önünde artık bir engel vardı: Bu engel, Batı'nın her dediğini yapan bir imparatorluğun Batı'ya başkaldıran tek arkeoloğu Osman Hamdi Bey'di.

"Osman Hamdi Bey, Batı'nın değerlerini benimseyerek yaşama geçiren, böylece Batılıların karşısına onların anlayacağı bir dil ve donanımla çıkan o zamanki yerel aydın tipinin en önemli örneğidir. Hem kendini tanıtmış, hem de arkeoloji çevrelerince kabul görmüştür. Böylece, o güne kadar yerlileri devre dışı bırakan bir kısır döngüyü ilk kıran o olmuştur."[36]

Tarihin ve arkeolojinin emperyalist bir araç olarak kullanıldığını ilk fark eden doğulu Osman Hamdi Bey, kısıtlı imkanlarla tek başına Batılı arkeologlarla mücadele etmeye çalışmıştır. Yıllar sonra başka bir doğulu Mustafa Kemal Atatürk ise Batı merkezli tarih tezine karşı Türk Tarih Tezi'yle başkaldıracak ve bu topraklardan söküp kaçırılan o paha biçilmez tarihi eserleri yaratan bu toprağın antik uygarlıklarına sahip çıkacaktı. Bu bakımdan **Atatürk** ve **Osman Hamdi Bey** arasında bir devamlılık ve benzerlik vardır.

2. Atatürk Döneminde Tarih ve Arkeoloji

Türkiye'de geç kalmış bir aydınlanma hareketi başlatan Atatürk'ün cumhuriyetin ilanından sonra en çok kafa yorduğu konuların başında eğitim sorunu geliyordu. O, bir milletin ancak eğitim yoluyla aydınlanıp uygarlaşacağına inanıyordu. Bu amaçla, önce 1924'te **Tevhid-i Tedrisat Kanunu** (Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi) ile teokratik nitelikli eski tarz eğitim veren okulları kapatıp yerine çağdaş ve ulusal eğitim veren okullar açarak işe başladı. Okur-yazarlık oranın yükselmesi ve eğitimin kalitesinin artması için, kendi ifadesiyle *"anlaşılamayan birtakım işaretlerden oluşan"*

---

36 **A.g.e.**, s.92.

eski harflerin yerine, Türkçenin yapısına daha uygun olan **Latin harflerini** getirdi. Cumhuriyet öncesinin tek yüksek okulu **İstanbul Darülfünun'u** çağın şartlarına uymayan bir eğitim öğretim programına sahipti. Bu nedenle İstanbul Darülfünunu'nu kapatıp yerine çağdaş eğitim veren **İstanbul Üniversitesi'ni** açtı (1933).

"Gerek, İstanbul Üniversitesi'nde yapılacak reform, gerek açılması düşünülen yüksek okullar için çeşitli alanlarda eğitimciler yetiştirilmek üzere 1920'lerden itibaren ***Avrupa'ya*** *hatta* ***Amerika'ya*** *başarılı* ***öğrenciler gönderilmeye*** *başlandı. O günkü koşullarda bu hiç de kolay değildi: Devlet, bir taraftan Osmanlı Devleti'nin ve Birinci Dünya Savaşı'nın borçlarını öderken, diğer taraftan şeker, çimento, dokuma fabrikaları, demir yolları yapıyordu. Bir köy olan Ankara'da yepyeni bir şehir doğuyor, başta İzmir olmak üzere işgal altında yakılıp yıkılan şehirler onarılıyordu."*[37].

Açılacak yüksek okullar için 1932 yılında bir rapor hazırlamak üzere İsviçre'den parlamento üyesi **Prof. Albert Malche** getirildi. O çalışmalarına başlarken, 1933 yılında Almanya'da **Nazi hükümetinin** eli kanlı diktatörü **Hitler**, ailesinde Yahudi olan profesörleri işlerinden uzaklaştırmaya başlamıştı. Bunların bir kısmı Zürih'te kurdukları bir dernek aracılığıyla çeşitli ülkelere iş başvuruları yapıyorlardı; fakat hiçbir ülke, bir göçmen ülkesi olan Amerika bile Hitler korkusundan dolayı onları kabul etmiyordu. Atatürk, o sırada Türkiye'de bulunan Profesör Malche aracılığıyla iş arayan **Alman bilim insanlarına**, Türkiye'ye gelebileceklerini, bu konuda kendilerine her türlü kolaylığın sağlanacağını bildirdi[38]. Henüz 10 yıllık genç Türkiye Cumhuriyeti, kimsenin cesaret edemediğini yapıp Alman bilim insanlarına kucak açmıştı. Tüm dünya korku ve şaşkınlık içinde Türkiye'nin Alman bilim insanlarıyla yaptığı anlaşmaya tanıklık ediyordu. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey anlaşmaya şu ifadeleri koydurmuştu:

*"**Bundan sonra bu şahıslar ister serbest, ister hapiste olsunlar***

---

[37] Muazzez İlmiye Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, İstanbul 2002, s.12.

[38] **A.g.e.**, s.13

Türk Hükümetinin memuru sayılarak, hükümetin koruması altına alınmışlardır. Alman hükümeti onlara zorluk çıkarmayacaktır. Eğer çıkaracak olurlarsa onlarla nasıl başa çıkacağımızı biliyoruz."[39]

Alman bilim insanlarına kucak açan Türkiye, hem bu bilim insanlarını yeni kurulan üniversitelerde ve yüksek okullarda görevlendirmiş, hem de eli kanlı diktatör Hitler'den çekinmeyerek, tüm dünyaya cesaret ve insanlık dersi vermişti. 1934 yılından itibaren Türkiye'ye, Almanya ile birlikte Avusturya ve Çekoslovakya üniversitelerinden yaklaşık 1200 bilim insanı göç etmiş, bu bilim insanları, İstanbul Üniversitesi'ne, Ankara'da yeni açılan Hukuk, Siyasal Bilgiler, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültelerine, tiyatro, bale, opera, konservatuar gibi sanat okullarına yüksek maaşlarla yerleştirilmişti[40].

Atatürk, Türk toplumunun gerçek kurtuluşunun ancak **kültürel kalkınmayla** mümkün olabileceğini düşünüyor, **tarihin** ve **dilin** kültürün temel unsurları olduğuna inanıyordu. Bu nedenle kültürel kalkınmaya, uzun yıllardır ihmal edilen Türk tarihi ve Türk diliyle ilgili çalışmalarla başlanması gerektiğini ifade ediyordu:

"Kültür işlerimiz üzerine ulusça gönüllerimizin titrediğini bilirsiniz. Bu işlerin başında da Türk tarihini doğru temeller üzerinde kurmak, öz Türk diline değeri olan genişliği vermek için candan çalışmakta olduğumuzu söylemeliyim. Bu çalışmaların göz kamaştırıcı verimlere ereceğine şimdiden inanabilirsiniz."[41]

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği yıllarda bile kültürel konularla ilgilenmeyi ihmal etmiyordu. 1920 yılında açılan TBMM'nin programına Ankara'da bir **"Kültür Müdürlüğü'nün"** kurulması hükmünü koydurmuştu. Bu müdürlüğün görevi, her türlü kültür eserlerinin ve belgelerin toplatılarak müze, kütüphane ve arşivlerde korunması; eski müzelerin çağdaşlaştırılması ve yeni müzelerin açılmasıydı[42].

---

39 **A.g.e.**, aynı yer.

40 **A.g.e.**, aynı yer.

41 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, Ankara 1997, s. 395

42 Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Ankara 1968, s15.

Atatürk, cumhuriyetin ilanından 6 ay sonra, içinde Osmanlı İmparatorluğu'nun kültür hazinelerini saklayan **Topkapı Sarayı'nın** müze olmasını emretmiş ve İstanbul'a her gelişinde çalışmaları yakından görmek için Topkapı Sarayı'na gitmiştir. Türkiye'deki türbeler, tekke ve zaviyeleri kapattıktan sonra buralardan toplanan tarihsel nitelikli eserleri müzelere koydurmuş ve büyük Türk İslam düşünürü **Mevlana'nın Konya'daki dergahını** ve **türbesini** müzeye dönüştürmüştür[43]. Dünya mimarisinin en parlak eserlerinden olan 1000 yıllık **Ayasofya**'yı müzeye dönüştürmesi ise dünyada büyük yankılar uyandırmıştır. *The Financial Times* bu olayı okuyucularına şöyle duyuruyordu:

"Atatürk'ün yüksek karakterini, geniş hoşgörülülüğünü, hakikat aşkını ve memleketin sosyal ve bilimsel bünyesinde meydana getirdiği çok yararlı gelişmenin derin izlerini hiçbir örnek, Ayasofya Camii'nin Bizans Eserleri Müzesi yapılması kadar kanıtlayamaz."[44]

Atatürk, kültür devrimi içinde, Türk tarihiyle ilgili çalışmalara hep öncelik vermiştir. Onun çocukluğundan beri -savaş yıllarında bile- **Türk tarihi** ve **Türk dili** konusunda kitaplar okuduğunu, kütüphanesindeki kitaplardan ve bu kitapların üzerine aldığı notlardan öğreniyoruz.

Atatürk'ün tarihe duyduğu ilgi İstanbul Üniversitesi'nin de dikkatini çekmiş ve daha cumhuriyetin ilanından önce 19 Eylül 1923'te İstanbul Üniversitesi tarafından Atatürk'e, "**fahri Profesörlük**" ünvanı verilmiştir[45]. Atatürk, bu ünvanı gerçekten hak edecek kadar **tarih bilgisine** sahiptir. Atatürk, derin tarih bilgisinden özellikle cumhuriyeti kurarken ve inkılaplarını gerçekleştirirken yararlanacak, en zor devrimlerinin gerekçelerini tarihe başvurarak anlatacaktır. Örneğin **saltanatın** ve **halifeliğin kaldırılması** dolayısıyla

---

43 Mehmet Önder, "Atatürk ve Müzeler", **Türkiyemiz, s.3.** Nakleden **Çığ, a.g.e.**, s.23.

44 **The Financial Times'ta** (Republic of Turkey Supplement , Nr. 29, February 1937) Nakleden Önder, **a.g.e.**, s.3.

45 Şemsettin Günaltay, "Atatürk'ün Tarihçiliği ve Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra", **Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi, C.3**, S.29, Ankara 1963, s.144-145.

meclıste yaptığı konuşmalarda saltanatın ve halifeliğin tarih içindeki seyrini bir tarihçi titizliğiyle detaylı olarak anlatmıştır. Uzmanlar, bu konuşmaları yapan birinin çok iyi derecede tarih bilgisine sahip olması gerektiğini ifade etmektedirler:

"***Atatürk bir profesyonel tarih bilgini değildi; ama tarih akışının anlamını tarih bilginlerinin üstünde bir kavrayışla bildiğini gereğince değerlendirdiğimizi sanmıyorum. Bununla neyi düşündüğümü anlatmak için onun ünlü Hilafet söylemini hatırlatmak isterim. O, başlı başına bir tarih anlayışı yapıtıdır. Yalnız tarih ya da hukuk bilen değil, onların iç anlamlarını kavramamış bir kişi o söylemi veremezdi. Kimi kez ayaküstü, konuşmalarında da yüzeyden bakılınca, sıradan söylenmiş lakırdı gibi gözüken sözlerinde bile Atatürk'teki bu anlayışı görürüz.***"[46]

Bazen gerçek bir tarih profesörü gibi tarih bilimi üzerine derin analizler yapardı. Atatürk, tarihin toplumsal hafızayı güçlendirerek, geçmişteki hataların tekrarını engellediğini düşünüyordu.

Bir keresinde şöyle diyordu:

"*İnsanların tarihten alabilecekleri önemli dikkat ve uyanıklık dersleri, bence devletlerin genellikle siyasi kurumlarının oluşumunda, bu kurumların içeriğini değiştirmede ve bunların kuruluş ve yıkılışlarında etkili olmuş olan nedenlerin incelenmesinden çıkan sonuçlar olmalıdır.*"[47]

Atatürk'ün tarih bilimi hakkındaki özgün çıkarımları dikkat çekicidir. Tarihi olaylara yön veren en önemli unsurun "**ekonomi**" olduğunu ifade etmesi bu özgün çıkarımlarından sadece biridir.

"*...Tarihi olayların nedenleri, başlıca siyasi, sosyal ve ekonomik olabilir.Genellikle bu nedenler karışık olarak etkilerini gösterir.Şüphe yok ki bütün bu nedenler çok önemlidir.Fakat bence bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselmesiyle, düşkünlüğüyle alakadar olan en önemli neden milletin ekonomisidir.Bu tarihin, tecrübenin tespit ettiği bir gerçektir.*"[48]

---

46 Niyazi Berkes, **Atatürk ve Devrimler**, 2. bs. İstanbul 1993, s.152.

47 Afetinan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara 1959, s.264

48 Afet İnan, **Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım, y.y.**,1971, s.46.

Tarihin bir bilim olduğuna inanan Atatürk, tarihsel olguların mutlaka belgelerle kanıtlanması gerektiğini düşünüyor ve genç tarihçilere Türk tarihini incelemelerini öneriyordu. Tarihçilerin o dönemde Türkiye için çok yeni olan **arkeoloji** ve **antropoloji** gibi bilimlerden yararlanmalarını ise bir zorunluluk olarak görüyordu.

"...Tarih bu son ilimlerin bulduğu belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi, belgelere dayanan milletlerdir ki kendi aslını bulur ve tanır. İşte bizim tarihimiz, Türk tarihi bu ilim belgelerine dayanır. Yeter ki bugünün aydın gençliği bu belgeleri aracısız tanısın ve tanıtsın."[49]

Atatürk, tarihçilerin "objektifliğe" çok büyük önem vermeleri gerektiğini, objektifliğin ise ancak sağlam kaynaklara dayanmakla mümkün olabileceğini ifade ediyordu:

"Herhangi bir tarihi elimize aldığımız zaman, onun gerçeğe uygun olup olmadığına güven duymak için dayandığı kaynak ve belgeleri araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir milli tarihe malik (sahip) olmayışımızın sebebi, tarihlerimizin, hakiki okuyucuların belgelere dayanmaktan ziyade, ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulamamak bedbahtlığıdır. (talihsizliğidir.)."[50]

Atatürk, tarihi olayların belgelerle kanıtlanmasının bilimsel bir gereklilik olduğunu düşünüyordu. Tarihin, gereksiz bir övünme aracı olarak kullanılmasına karşıydı; tarihçilerin bilimsel etik kurallara uygun hareket etmelerini istiyordu:

"Yeni dünya ufuklarına açacağınız yeni tarih görüşünde dikkatli olunuz. Şöyle böyle bir yapıt ortaya çıkararak sonradan üzülmektense, hiç yapıt vermemek yetersizliğini açıklamak ilk yapılacak şeydir."[51]

Atatürk, tarih öğrenimine de büyük önem veriyordu. Çünkü

---

[49] Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar, Belgeler**, İstanbul 1968, s.242.

[50] Utkan Kocatürk, "Atatürk'te Gençlik Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri", **Atatürk Araştırma Dergisi**, C.II, Sayı: 4, Ankara 1985,s.163.

[51] Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Tarih, Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969, s.101.

geçmişinden habersiz bir toplumun geleceğini doğru şekillendiremeyeceğine inanıyordu. Yetenekli gençlerin yurt dışında tarih öğrenimi görmelerini ve sonra ülkelerine dönerek Türk tarihini araştırmalarını arzuluyordu. **Afetinan**'ı tarih öğrenimi için Avrupa'ya gönderen oydu. Genç Türkiye'nin genç nesillerinin tarih derslerinde neler öğrendiklerini görebilmek için fırsat buldukça okullara gidip tarih derslerine giriyordu.

Örneğin, 1933 yılında sıcak bir haziran günü **Ankara Erkek Lisesi'ne** giderek tarih sınavlarına katılmıştı. O sırada Atatürk'ün yanında bulunan Kılıç Ali, sonradan anılarında bu okul gezisini şöyle anlatacaktı:

"*Öğleye doğru, mahiyetlerinde Maarif Vekili Reşit Galip, ben, Nuri Conker ve başyaverleri olduğu halde Erkek Lisesi'ne gittik. Profesör Afet Hanım da beraberinde bulunuyordu. Atatürk, mektep heyeti tarafından karşılandı. Doğruca imtihan salonuna girdi. O gün aşağı yukarı elliye yakın talebe imtihana girmiş ve çoğu mükemmel cevaplar Atatürk'ü memnun etmişti. Bazı zayıf talebeleri de Atatürk, bizzat sorduğu kolay suallerle kazandırmıştı.*"[52]

Atatürk, o gün sınava giren öğrencilerden biriyle özel olarak ilgilenmişti. Yıllar sonra bir bilim adamı olup Türkiye'ye hizmet edecek olan o çocuk Aydın'dı. (Aydın Sayılı). Aydın, tezini verdikten sonra Atatürk sormuş Aydın yanıtlamış, harita üzerinde açıklamalarda bulunmuştu. Atatürk aldığı yanıtlardan çok memnun olmuştu. Cumhuriyet gençlerinin tarihi iyi özümsemesi onun için çok önemliydi. Şimdi karşısında tarihi çok iyi özümsemiş bir lise öğrencisi vardı. Soruları bitirince Aydın'la konuşmaya başladı:

"*Sen ne olmak istiyorsun?*"

" *Su mühendisi Paşam.*"

" *Herkes su mühendisi olabilir. Seni tarihçi yapalım, ne dersin?*"

"*Ailece böyle karar verdik, bunu değiştirmek için anne ve babamın rızasını almak lazımdır Paşam.*"

"*Aferin; bravo Aydın, pekiyi, o halde onlarla görüş, benim tek*

---

[52] Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri**, İstanbul 1998, s.128.

lifimi de söyle, sonra gel Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'e kararını bildir."[53]

Atatürk'ün, "mühendis" olmak isteyen lise öğrencisi Aydın'a:

"*Herkes su mühendisi olabilir. Seni tarihçi yapalım*" diyerek, "tarihçi" olmayı önermesi, onun "tarih öğrenimine" ne kadar büyük önem verdiğini göstermektedir.

Atatürk, tarihçilere de çok yakın ilgi göstermiştir. Örneğin, Fuat Köprülü'nün 1923'te yayınladığı Türkiye Tarihi'ni okuduktan sonra yazarına şu mektubu göndermiştir:

"*Darülfunun Türk Edebiyatı Tarihi Müderrisi Köprülüzade Mehmet Fuat Beyefendi'ye:*

Türkiye tarihinizin gönderilen birinci kitabını büyük zevk ve istifade ile okudum. Eser kıymetlidir, mühimdir. Bunu vücuda getirmek için sarf ettiğiniz ve edeceğiniz mesayi takdir ederim. İhtisasınızın tecelli edecek eserleri millete, Cumhuriyete ifa olunabilecek hizmetlerin en kıymetli mertebesinde bulunacaktır.

İlim feyzine teşne olanlarla beraber müteakip kitaplarınızın intişasına intizar ederim efendim.

Türkiye Reisicumhuru Gazi Mustafa Kemal."[54]

Bir okuma tutkunu olan Atatürk en çok **tarihsel içerikli kitaplar** okuyordu. Onun okuma tutkusunu kanlı savaş meydanları bile engelleyememişti. Afetinan, Atatürk'ün çok çeşitli tarih kitapları okuduğunu, kendi döneminde çıkan yabancı dillerdeki yeni kitapları çevresindeki düşünce insanlarına tercüme ettirerek, özetlerini

---

[53] O gün cevaplarıyla Atatürk'ü sevindiren Aydın, Atatürk'ün arzusuyla yüksek öğrenimini tamamlamak için Amerika'ya gönderildi. 1942 yılında Amerika'da Harvard Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Sonra Türkiye'ye döndü. Bilim Tarihi dalında dünyada ilk doktora derecesini alan Aydın, o gün Atatürk'ün sorularına eksiksiz cevap veren Ankara Erkek Lisesi öğrencisi Aydın Sayılı'dan başkası değildir. Cemil Sönmez **Atatürk ve Çocuklar**, UNICEF Yayınları, 1992, s.109-110.

[54] M Fuat Köprülü, "Bir Hatıra", **Belleten, C.III**, Sa: 10, (1939), s.278. Nakleden Saray, **a.g.m.**, s.38

çıkarttırdığını ve okuduğu kitapları yakın çevresindeki kişilerle tartıştığını anlatmaktadır[55].

Atatürk, kazandığı büyük başarıları okumaya, özellikle de tarih konusunda kitaplar okumaya borçlu olduğunu çevresindekilere söylemiştir. Onu tanıyanlar, yakın çevresinde bulunanlar, Atatürk'ün tarih kitaplarını elinden düşürmediğine tanık olmuşlardır:

Onu tanıyanlardan biri bu konuda şöyle diyordu:

"Boş zamanlarında Atatürk'ün elinden tarihle ilgili kitapların düşmediğini hatırlarım. Bir gün yine Atatürk, tarihle ilgili kalın bir kitap okuyordu. Öylesine dalmıştı ki çevresini görecek hali yoktu. Bir sürü yurt meselesi dururken Devlet Başkanı'nın kendini tarihe vermesi, Vasıf Çınar'ın biraz canını sıkmış olmalı ki, Atatürk'e şöyle dediğini duydum:

"Paşam...Tarihle uğraşıp kafanı yorma...Mayısta kitap okuyarak mı Samsun'a çıktın?"

Atatürk, Vasıf Çınar'ın bu çok samimi yakınmasına gülümseyerek şöyle karşılık verdi:

"Ben çocukken fakirdim. İki kuruş elime geçince bunun bir kuruşunu kitaba verirdim. Eğer böyle olmasaydım , bu yaptıklarımın hiçbirisini yapamazdım."[56]

Atatürk, özellikle 30'lu yıllarda vaktinin o kadar büyük bir bölümünü tarih ve dil konusunda kitaplar okumaya ayırıyordu ki tarihin ve dilin öneminin farkında olmayanlar, Atatürk'ün, devlet işleri dururken tarih ve dil konularıyla bu kadar fazla ilgilenmesinin yanlış olduğunu söyleyerek, onu gizliden gizliye eleştiriyorlardı. Bu dedikoduları duyan Atatürk, tarihin ve dilin öneminin farkında olmayan bu insanlara şöyle sesleniyordu:

"İşitiyorum, benim dille, tarihle uğraştığımı gören bazı kısa düşünceli yurttaşlar; (Paşa'nın işi yok, dille tarihle uğraşmaya başladı) diyorlarmış...Yağma yok... Benim işim başımdan aşkın...Ben bu-

---

55 Afet İnan, **Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**, s.19-21

56 Cemil Sönmez, **Atatürk ve Okuma Sevgisi**, 2. bs. Ankara 1994, s. 99.

günü ileri bir Türkiye'yi kurmaya ne kadar çalışıyorsam, yarının Türkiye'sinin temellerini atmaya da o kadar dikkat ediyorum."[57]

Atatürk, ölünceye kadar geçmişin sırlarının peşinde koştu. Tarihin karanlık dehlizlerinde hem kendi atalarının hem tüm insanlığın izlerini sürdü. Ölmeden önce son okuduğu kitaplar bile **Türk tarihi ve Türk diliyle** ilgiliydi.

Yaverlerinden Nuri Conker'in ifadeleriyle:

"***Buraya eli altında bulunması lazım kitapları asıl kütüphaneden alıp getirdim. Onlar, şurada bir dolap vardı, orada dururdu. Şurada da bir masa vardı, orada okurdu. En son okuduğu kitaplar hep Türk tarihine ve Türk diline aitti.***"[58] Prof. Afetinan'a göre Atatürk, en son "Belleten"'in 5-6 sayılı nüshasını okumuştu[59].

Atatürk'ün 1930'larda ileri sürdüğü **Türk Tarih Tezi,** bu tezi araştırmak için kurduğu **Türk Tarih Kurumu**, düzenlediği **Tarih Kurultayları** ve yazdırdığı **tarih kitapları** onun tarihe verdiği önemin en önemli kanıtlarıdır.

Atatürk ve Arkeoloji

Atatürk, arkeolojiye büyük önem veriyordu. Arkeolojik malzeme bakımından Anadolu'dan daha değerli bir coğrafya olmadığına inanıyordu:

"***İnsanlığın genel fikir sermayesine Türkiye'nin verebileceği ve vermekle sorumlu olduğu şeyler ne büyüktür. Doğu Avrupa ile Anadolu'daki büyük medeniyetler burada (Anadolu) değilse nerede aranacaktır? Türk sanatı, tarihi bütün insaniyet için araştırma sahasını burada bulamayacaksa, bu sanat aşıkları hangi çöllere saldıracaktır.***"[60] diyerek, arkeologları **Anadolu'da** kazılar yapmaya davet

---

57 Muhterem Erenli, **Atatürk 4, Başöğretmen,** İstanbul 1981, s. 68.

58 İsmail Habib Sevük, **Atatürk İçin**, Ankara 1981, s.97.

59 Sadi Borak, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, , C. 9, Sayı. 25, Kasım 1992, s.83.

60 **Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler III**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, 1994, s.216

ediyordu. Çünkü o Türklerin köklerinin Orta Asya'yla birlikte burada, Anadolu'da olduğuna inanıyordu.

Zaman zaman **arazi gezilerine** çıkarak, kazı yapılması gereken yerleri belirliyordu. Örneğin 1933 yılında Ankara yakınlarındaki **Ahlatlıbel'de** kazı yapılmasını önermişti. Atatürk'ün önerisiyle başlatılan Ahlatlıbel kazılarında çok sayıda tarihi esere ulaşıldı[61].

Atatürk, arkeolojik kazıları yakından takıp ediyordu. Bir keresinde dünyaca ünlü iki konsülün toplandığı **İznik şehri** surlarında daha sonra çıkarılacak dördüncü bir kapının olması gerektiğini; Türklere ait eserlerin restorasyonu konuşulduğu sırada "***asıl şehrin toprak altında olduğunu***" söyleyerek, kazı önermişti. **Bergama'da** Almanlar tarafından yapılan kazıya büyük bir heyetle giderek bulunan eserleri ve meydana çıkarılan **Asklepion'u** büyük bir ilgiyle incelemişti[62].

Atatürk 1935 yılında, dünyadaki ilk yerleşim merkezlerinden biri olan **Alacahöyük'te** arkeolojik kazılara devam edilmesini ve bu iş için Türk Tarih Kurumu bütçesinden para ayrılmasını istemişti. Afetinan, Atatürk'ün isteği ile başlatılan Alacahöyük kazılarını şöyle anlatmaktadır:

"*1935'te Türk Tarih Kurumu bütçesinden bir miktar para verebileceğimizi hesaplayarak Müzeler Genel Müdürü Dr. Hamit Zübeyir Koşay, Remzi Oğuz Arık ve daha sonra Mahmut Akok'un katıldığı bir heyetle kazıya hemen başlandı ve ilk buluntular altın takımlar, güneş kursları ve daha pek çok zengin eşyalar olan mezarlar açılmış oldu. Bu büyük bir başarı idi. Kültür Bakanı Saffet Arıkan'la Türk Tarih Kurumu'ndan bir heyet kazı yerini görmeye gittik ve bulunan eserleri olduğu gibi mezarlarında gördük. Bütün bu değerli eserler Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndedir. Orada bulunan güneş kursları bugün de amblem olarak kullanılmaktadır.*

61 Afet İnan, **Atatürk'ten Mektuplar**, 2.bs. Ankara 1989, s.22.

62 Wolfgang Radt, "Atatürk Devrinde Türk-Alman İşbirliğine Bir Örnek. Bergama Müzesi'nin Yapılışı", **IX. Türk Tarih Kurumu Kongresi**, C.I s.397-403. Nakleden Çığ, **a.g.e.**, s.26

1935'ten beri burada kazılar devam etmektedir."[63] Atatürk'ün isteğiyle başlatılan Alacahöyük kazıları sonunda Hititlere ve Hattilere ait çok önemli eserler gün ışığına çıkarılmıştır. Bu eserlerden biri de **Hitit Güneş Kursu** diye bilinen nadide eserdir.

Kanımca Atatürk, Napolyon'la birlikte dünya tarihinde arkeolojiye en fazla önemi veren liderlerden biridir. Atatürk, Türkiye'nin kısıtlı imkanlarına rağmen arkeolojiyle uğraşanlara her türlü desteği vermiştir.

O günlerin canlı tanığı Afetinan'ın anlattıkları, genç Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün arkolojiye ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir:

"*3-12 Eylül 1935 tarihleri arasında Atatürk'ün bize tahsis ettiği Ertuğrul Yatı'yla Marmara ve Ege bölgelerindeki tarihi abideleri, kazı yerlerini bir heyet halinde görmeye gittik. Bu seyahatin gazetelerde geniş akisleri oldu. Özellikle memleketimizde bulunan her eserin meydana çıkarılması ve korunması ile yükümlü olduğumuzu kamuoyuna duyuruyorduk. Bu yerlerde kazı heyetlerinin yalnız yabancı devletlerden gelmiş olması elbette dikkatı çekiyor ve bir an önce bizlerden de bu konularda çalışacak olanları görmek istiyorduk. Aynı yıl Alacahöyük bize büyük ümitler vermişti.*"[64].

Atatürk, arkeolojik bulguların sergilendiği müzelere de büyük önem veriyordu: **Topkapı Sarayı'nı** müzeye dönüştürmesi, İstanbul'a her gelişinde bu müzedeki çalışmaları görmesi ve **Ayasofya'yı** müzeye dönüştürdükten üç gün sonra gelip burayı gezmesi, müzelere olan ilgisinin açık kanıtlarıdır[65]. Atatürk gittiği her yerde müzeleri ve eski eserleri görürdü. Antalya'da **Aspendos Tiyatrosu'nu** gezdikten sonra buranın bir an önce restore edilerek tekrar eski amacına uygun olarak kullanılmasını istemişti. 22 Mart 1931 yılında **Konya'ya** gidip müzelerdeki eski eserleri gördükten sonra dönemin başbakanı İsmet İnönü'ye "çok acele" üst notuyla bir telgraf çekmişti. Atatürk telgrafta şöyle diyordu:

63 Afetinan, **a.g.e.**, s.22

64 **A.g.e.**, s. 23

65 Çığ, **a.g.e.**, s.23

"*Memleketimizin her tarafında eşsiz vesikalar halinde yatmakta olan eski medeniyet eserlerinin ileride kendi arkeologlarımız tarafından meydana çıkarılıp bilimsel olarak tasnifleri ve korunmaları, ihmale uğramış abidelerin bakımları için daha çok çalışılması ve arkeoloji tahsili için yurtdışına daha fazla talebe gönderilmesi*..."[66]

Atatürk 1936 yılında **Trakya'da** arkeolojik kazılar yapılmasını emretmiş, bu doğrultuda **Profesör Arif Müfit Mansel** başkanlığında yapılan kazılarda çok değerli eserler ortaya çıkarılmıştır. Atatürk, bu kazıların yapıldığı yerleri görmek istemişse de işlerinin yoğunluğu nedeniyle ancak **Ahlatlıbel'e** ve **Profesör Von der Osten** tarafından kazı yapılan **Gavurkale'ye** gidebilmiş, diğer kazıları ise kazı yerlerine gönderdiği kişiler aracılığıyla takip etmiştir[67]. Fakat fırsat buldukça Anadolu'daki **tarihi yerleri ve eserleri** ziyaret etmiştir.

Atatürk, arkeolojinin ve arkeolojik bulguların öneminin farkındaydı; fakat 30'lu yılların Türkiye'sinde Darülfünun müderrisleri de dahil, tarihi eserlerin öneminin farkında olan pek fazla insan yoktu. Bu durumun farkında olan Atatürk, **Prof. Malche'nin**, üniversite reformu hakkındaki raporunu incelerken bir kenara şu notu düşecekti:

"*Görülüyor ki mesele, taştan, topraktan, vazodan söz etmekle sonuçlandırılamaz. Vazo denilen kıymetli eserlerden anlayan hassasiyette insan yetiştirmektir. Yoksa her çeşit enstitüler hayvan ahırı olur*."[68]

Truva'ya duyduğu ilgiden dolayı Trakya'daki kazılara daha fazla önem veren Atatürk[69], 1938 sonbaharında Doğu Trakya İmparatorluğu'nun başkenti **Vize** (Bizye)'deki kazılarından çıkan eserleri görmek istemiş, bunun üzerine Vize kazılarından çıkarılan bazı

66 Nurettin Can, **Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun, Nizamname ve Emirler**, Ankara 1973, s. 84.

67 Çığ, **a.g.e.**, s. 27.

68 **Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler** III, Ankara 1994, s. 19.

69 Atatürk ve Truva konusunda bkz. Sinan Meydan, **Son Truvalılar, Truvalılar, Türkler ve Atatürk**, 2.bs. İstanbul, Truva Yayınları, 2006.

eserler **Dolmabahçe Sarayı'na** götürülerek Atatürk'e gösterilmişti. Atatürk, hasta yatağında buluntuları inceledikten sonra, Arif Müfit Mansel'e: "***Kazılara devam ediniz; memleketimizin kültür zenginliklerini daha çok bulacaksınız.***" diyerek, onun şahsında tüm arkeologları Anadolu'nun bereketli topraklarının altında yatan kültür mirasını gün ışığına çıkarmaları için bir kere daha teşvik etmişti[70]. Atatürk'ün **1938 yılı Eylül** ayında hasta yatağında arkeolojik kazıları takip ettiğini Afetinan şöyle anlatmaktadır:

"***Kendisinin yanına girdiğim zaman bana okuduğum yeni kitaplardaki bilgileri anlatmamı istiyor. Ben hem gazetelerden bazı olayları söylüyor, hem de kitaplardan özetler veriyordum. Bu arada Türk Tarih Kurumu'nun arkeolojik kazı işleri devam ettiği için yeni buluntuların haberlerini de kendisine söylüyordum.***"[71]

Atatürk, Türkiye'deki arkeolojik kalıntıların yurtdışına kaçırılmasına da engel olmuştu. 19. yüzyıldan beri türlü entrikalarla Anadolu coğrafyasını köstebek yuvasına çeviren ve ele geçirdiği arkeolojik bulguları ve tarihi eserleri kaçıran Batı'ya "dur!" demişti. **Amerika, Chester İmtiyazıyla** Türkiye sınırları içinde döşenmiş ve döşenecek olan tüm demiryolları boyunca, rayların 20 km. sağında ve 20 km. solunda kalan arazi şeridinde tüm yeraltı (**madenler-arkeolojik kalıntılar**) ve yerüstü (**tarihi eserler, vs.**) zenginliklerin kendisine verilmesini istemişti. Bu amaçla kurulan şirkete **Osmanlı-Amerikan Şirketi** adı verilmişti. Atatürk, Türkiye'nin ulusal varlıklarının yağmalanması anlamına gelen ve Türkiye'nin bağımsızlığına ters düşen bu "imtiyaza" son vermişti[72]. Osmanlı Devleti, benzer imtiyazları daha önce İngiltere ve Almanya'ya da vermişti.

ULUS DEVLET, MİLLİYETÇİLİK ve TÜRK TARİH TEZİ

Atatürk; cumhuriyeti kuran, asker kökenli bir devlet adamıdır.

---

70 Arif Müfit Mansel, "Trakya Kazıları", **Türkiyemiz**, s.9-13. Nakleden Çığ, **a.g.e.**, s. 27.

71 Afet İnan, "Atatürk ve Dil Bayramı", **Atatürk'e Saygı**, Anakara 1969, s. 53.

72 Durmuş Koray, **Neden Atatürk? Niçin Laiklik?**, İstanbul 2003, s.202.

Onun düşünce yapısı, sosyolojik görüşleri ve olaylara yönelik bakış açısı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini oluşturmuştur. Bu nedenle **Kemalist Sistem**, bir ideolojinin ötesinde, özellikle **"ulus devlet modelinin"** inşasına yönelik **bilimsel nitelikte** yaklaşımları, yönelim biçimleri ve çözüm pratiklerini kapsamaktadır.

Atatürk 20.yüzyılın başında "düşüncelerinin babası" olarak kabul ettiği Ziya Gökalp ile birlikte Hanedan-ı Osmanı'nın yönetim biçiminin oluşturduğu, artık bir hayli örselenmiş ve dinamizmini kaybetmiş kozmopolit bir yapılanmaya, bir dizi radikal kırılmaların ardından (son dönemde girilen savaşlar) yeni bir ruh, yeni bir dinamizm kazandırmak için egemenliğin Türk milletine ait olduğu, **ümmet üstü** bir **ulus** oluşturmak amacıyla büyük ve zor bir mücadeleye atılmıştır.

Atatürk, bu yeni oluşumu, **tarih** ve **dil** üzerinde yükselen **"ulusal kültür politikaları"**yla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu politikaların temelinde ise, Gökalp'in görüşleriyle yoğrulan **tarihsel** ve **sosyolojik** çıkarımlarla birlikte 20.yüzyılın siyasal ve kültürel gerçekleri yatmaktadır. **Orhan Türkdoğan'ın** dediği gibi: "*Bu nedenle sistem, gerçekten ideoloji yüklü siyasal bir oluşumdan öte Gökalpçı görüşlerin birlikteliğine dayalı, sosyolojik kökenli kültürel yaklaşımı yansıtır.*"[73]

Türkiye'de Ulus Devlet ve Milliyetçilik

1.Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi Osmanlı'nın sona ermesi anlamına geliyordu. Yüz yıllık **emperyalist paylaşım planları** uygulamaya koyulmak üzereydi. O günlerde bu bitişin yeni bir başlangıca gebe olacağını ise hiç kimse tahmin edemiyordu; ama iki üç yıl gibi kısa bir süre sonra (1919-1922) Atatürk bu acı sonu mutlu bir başlangıca çevirerek, 3 yıl önce hiç kimsenin aklının ucundan bile geçmeyenleri gerçekleştirecekti.

Atatürk, 20. yüzyılın başlarında emperyalizme karşı verilen bir kurtuluş savaşını kazanıp arkasından çağdaş bir ulus devlet kura-

---

73 Orhan Türkdoğan, **Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı**, s.11

rak, toplumsal aydınlanmanın ön koşulunun **"ulusal bağımsızlık"** olduğunu göstermiştir.Atatürk özellikle bu zorlu **"ulusal bağımsızlık"** sürecinde **"milli hissin"** ne kadar önemli olduğunu bizzat yaşayarak görmüştür. Mütareke yıllarında **"milli histen yoksun olanların"** vatan savunmasına katılmayarak düşman saflarında yer almaları, ulusal bağımsızlığın vazgeçilmez unsurlarından birinin **"milliyetçilik"** olduğunu bir kere daha göstermiştir.

Atatürk, imkansızlıklar içinde gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı'nı, tepesinde saltanat ve halifenin oturduğu, artık iyice zayıflamış kozmopolit **"Osmanlı kimliği"** etrafında değil, **İslamla takviye edilen** ve adı açıkça konmayan **"Türk ulusçuluğu"** etrafında örgütlemiştir. Gerçi belli bir döneme kadar sultan-halifenin halk üzerindeki geleneksel meşruiyetinden yararlanmış; fakat zamanla **Türk ulusçuluğunu** öne çıkararak, Kurtuluş Savaşı'nı bu **yeni meşruiyet** üzerine oturtmuştur. Kurtuluş Savaşı yıllarında toplumsal bütünlüğün harcı olarak kullanılmaya çalışılan adı konmamış **"ulusçuluk"**, cumhuriyetin ilanından sonra adı konularak (**Türk milliyetçiliği**) yeni kurulan Türk devletinin **"çağdaşlaşma"** ile birlikte en temel politikası haline getirilmiştir.

"Osmanlı'nın Orhun Anıtlarında yer alan Türk kimliğini dışlayarak, devlet yapısını patrimonial bir sisteme dönüştürmesi ve yönetimi yabancı soylu unsurlara teslim etmesi, artık sürdürülemezdi. Türk insanının yeniden tarihsel kimliğini kazanarak devlete egemen olması Kemalist sistemin temel felsefesini oluşturur."[74]

Kurtuluş Savaşı öncesi **İttihat Terakki Partisi** kısa iktidarı döneminde (1908-1918) **"Türk Ocağı**'nı" kurmuş, **"Türk Yurdu Dergisi**'nı" yayınlamış; **Ziya Gökalp, Fuat Köprülü, Ahmet Ağaoğlu ve Yusuf Akçura** gibi son dönem Osmanlı aydınları Türk kimliğine dönüşü başlatmışlardı. Atatürk, milliyetçiliğin yükselmeye başladığı bu dönemde tüm bu aydınlardan, özellikle de Gökalp'ten yoğun olarak etkilenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra **"Gökalp sosyolojisinden"** yararlanarak ulus devlet oluşumuna yönelik kararlı adımlar atmıştır.

---

74 **A.g.e.**, s.11,12.

20. yüzyılın başlarında, Kurtuluş Savaşı'yla Osmanlı siyasal otoritesine karşı çıkarak kurulan yeni devletini yeni dinamikler üzerine oturtma fırsatı vardı. Üstelik İttihat Terakki dönemi Türkçülük denemelerininin tecrübelerinin "ulus devlet" oluşumunu kolaylaştırıcı bir etki yapacağı kesindi. Bu ortamda Atatürk'ün, **"İslam öncesi köklere"** giderek ulusunu tanımaya, ulusunun tarihini ve kültürünü ortaya çıkarıp yeni devletin harcını bu "ulusal değerlerle" yoğurma fırsatını değerlendirmeyerek, vatan sevgisini imanla özdeşleştirmeye karşı olan, din bağı dışında hiçbir aidiyet tanımayan, geleneksel ümmet anlayışına sıkı sıkıya bağlı ve artık iyice eskimiş Osmanlı devlet felsefesini devam ettirmesi, her şeyden öte tarihsel gelişime ters bir yaklaşım olurdu.

Atatürk'ün uygulamaya koyduğu ulus devlet modeli, büyük oranda Ziya Gökalp sosyolojisiyle yüklüdür. Söz konusu sistemin en belirgin özelliği ise **milliyetçiliktir**. Sistemi doğru anlamak için öncelikle Atatürk'ün **"millet (ulus)"** anlayışına bakmak gerekir. Atatürk' e göre millet; **siyasal varlıkta birlik, dil alanında birlik, soy ve köken birliği, kültür ve tarih birliği, ahlaki norm ve değerlerin yeniden inşasında birlikten** meydana gelmektedir.[75]

Kimlik ve Milliyetçilik

Osmanlı İmparatorluğu, biraz da üç kıtaya hükmetmenin zorlamasıyla **Türk kimliğini dışlamış**, devlet yapısını "patrimonial" bir sisteme dönüştürmüş ve yönetimi **yabancı soylu unsurlara** (devşirme) bırakmıştır[76]. Fransız Devrimi'yle **milliyetçiliğin** ortaya çıkması ve Sanayi Devrimi'yle zenginleşen **burjuvazinin** bilginin üretimini ve yayılmasını hızlandırması, Osmanlıyı gizliden gizliye etkilemeye başlamıştır. İmparatorluğun **bilgiye açık** ve özellikle **merkezden**

---

75 Atatürk, millet tanımında Ziya Gökalp'ten farklı olark "**din birliğine**" yer vermemiştir.

76 Bu süreç, **Fatih Sultan Mehmet'in** iktidar olmasıyla başlamıştır. Fatih, **Çandarlı'yı** ortadan kaldırdıktan sonra Türk unsurların yönetime girmesine engel olmuş ve sarayı devşirme kökenlilere açmıştır.

uzak kozmopolit bölgelerinde (Örneğin Makedonya) erkenden aydınlanmaya başlayan **azınlık unsurlar,** milliyetçilik rüzgarını arkalarına alarak Osmanlıdan ayrılmanın hesaplarını yapmaya başlamışlardır. Kozmopolit yapıyı birbirine eklemlendiren bağların her geçen gün daha fazla gevşediği bu ortamda Osmanlının eski eklektik yapısıyla ayakta kalması imkansızlaşmıştır. Üstelik bir de buna sanayileşen Avrupa ülkelerinin emperyalist tehditleri de eklenince yaşlı imparatorluk büyük bir süratle beklenen sona doğru yaklaşmıştu.

15. ve 16. yüzyıllardan sonra Osmanlı Devleti'nde bilim ve teknoloji alanlarında -bunun sonucu olarak da ekonomi ve askerlik gibi alanlarda- geri kalmasının acı sonuçları görülürken, Avrupa'da ekonomik ve bilimsel gelişmelerin de etkisiyle **milliyetçilik akımı** son derece kuvvetli hale gelmişti. Batılı toplumlar kendi ulusal kimliklerine sahip çıkarken ve ulus devletler kurarken Osmanlı İmparatorluğu'ndaki **Türkler** henüz bu duygudan pek de haberdar değillerdi.

Türk ulusunun ve **Türk** sözcüğünün çok eski bir tarihe sahip olmasına ve Türklerin binlerce yıldan beri pek çok Türk devleti kurmuş olmalarına rağmen, devleti idare edenlerin, birlikte yaşadıkları kavimleri rahatsız etmemek için Türkten bahsetmemeleri, hatta zaman içinde Türkleri dışlamaları (Örneğin Osmanlıların Türklere "***etrak-ı bi- idrak Türk***" yani "***idraksiz Türk***" demeleri, Türkleri yönetim kademelerinden uzak tutmaları vb. durumlar) Türkler arasında milli duyguların geç uyanmasına neden olmuştur[77]. Bu gecikmenin Türk milletine ne kadar pahalıya mal olduğunu **Atatürk**, 20 Mart 1923'te şu sözlerle ifade etmiştir:

"***Biz milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle gidermeye çalışmalıyız.(...) Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki çeşitli toplumlar hep milli inançlarına sarılarak milliyetçilik ideallerinin gücü ile kendilerini kurtardılar.(...) Anladık ki, kabahatimiz kendimizi unutmuş olduğumuzmuş. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, ilk önce biz kendi benli-***

---

77 Saray, **a.g.m**., s.37.

ğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren ve fiilen bütün devranış ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki milli benliği bulunmayan milletler başka milletlerin avıdır. "[78]

Atatürk, cumhuriyetin ilanından sonra Türk ulusunun **"milli benliğini"** bulması için planlı ve programlı bir çalışma içine girmiştir. Batı'ya karşı verilen Kurtuluş Savaşı, uzun yıllar sonra ulusun "milli benliğinin" farkına varmasını sağlamış ve imparatorluğun kozmopolit yapısı içinde kimliğini kaybeden Türk ulusunun yeniden kimliğini hatırlamasınına yardım etmiştir. İşte bu uygun ortamda bir "ulus devlet" kuran Atatürk, **Türk tarihi** ve **Türk dili** konusundaki çalışmalarla **Türk ulusal kimliğini** belirginleştirmek istemiştir. Bu nedenle genç Cumhuriyet'in **tarih ve dil** çalışmaları **"kimlik"** ve **"milliyetçiliği"** güçlendirici bir rol üstlenmiştir.

Atatürk, yüzyıllardır ulusal onuru örselenmiş bir toplumun kendine dönüşünü ve kendini tarihsel köklerinde bulmasını sağlamak istemiştir. Bu çalışmalarla milleti kendi uzak tarihiyle yüzleştirmeyi amaçlamıştır.

"Levanten bir tarih anlayışı, milli bir devletin isteklerine cevap veremezdi. Atatürk 1931'de bu görüşü şu şekilde dile getiriyordu: ***'Millet için milletçe yapılan işlerin hatırası her türlü hatıraların üstünde olan milli tarih mefhumunun kıymetini takdir etmemek mümkün değildir.*** *"[79]

Atatürk, ulusal tarihin çerçevesini bir sınıfa, bir zümreye göre değil, bir **ulus gerçeğine** göre çizmiştir.

"Türkleri bütün dünyaya yeni bir millet olarak tanıtan görüş bizim de içimize girmiştir. Dört yüz çadırlık bedevi bir kabileden bir imparatorluk ve millet tarihini başlatmak suretiyle imapartorluk zamanında Türklerin görüşü de bu merkezdeydi. ***Evvela millete tarihini, asil bir millete mensup bulunduğunu, bütün medeniyetlerin anası olan ileri bir milletin çocukları olduğunu öğretmeliyiz.*** "[80]

---

78 **Atatürkçülük, (Birinci Kitap)**, Genelkurmay Neşri, Ankara 1983, s.59.

79 Türkdoğan, **a.g.e.**, s. 127.

80 Ahmed Hamdi Başar, **Atatürk'le Üç Ay**, 2 bs. Ankara 1981, s.112.

Atatürk'ün Türk tarihiyle ilgili çalışmaları, yüzyıllar içinde **kimliğini kaybeden bir ulusa** yeniden kimlik çıkartmak ve o ulusa yeniden kim olduğunu, geçmişin derinliklerinde neler yaptığını hatırlatmak amacı taşıyordu.

Türk Tarih Tezi, Atatürk devriminin **"ulusal kimlik"** oluşturmak ve "**ulusal birliği**" güçlendirmek için başvurduğu en önemli kaynaklardan biridir.[81]

Ulus Devletin Harcı: Tarih ve Dil Çalışmaları

Türkiye'de ulus devletin oluşumunda tarih ve dil çalışmalarının çok özel bir yeri vardır. Atatürk, tarih ve dil alanındaki çalışmalarla, yüzyıllardır ulusal onuru örselenen bir toplumu **Asyatik kökleriyle** yüzleştirerek bir tür "**toplumsal tedavi**" gerçekleştirmek istemiştir.

Atatürk'ün **tarih çalışmaları**, dönemin **Greko-Latin tezlerinden** farklı, hatta **o tezlere karşı** bir başkaldırıdır. Aynı şekilde Türk dili konusunda yapılan çalışmalarla yüzyıllardır, Arapça ve Farsçanın egemenliği altında öz güzelliğini kaybeden ve atıl duruma düşen Türk diline öz güzelliğini ve zenginliğini kazandırmak amaçlanmıştır. Tarih ve dil çalışmalarının yeni kurulan Türk devletinde "**soy**" ve "**köken**" birliğinin hatırlanmasına ve güçlenmesine yardım edeceği düşünülmüştür. Böylece Osmanlıda egemen olan **yabancı soylu** askeri ve sivil yöneticilerin Türk unsuruna devredilmesi ve seçkinci kadronun Türkleşmesi amaçlanmıştır.

"*Tarih ve dil alanındaki köklere yönelik birlik girişimi yanında, aydın tabakanın Türkleşmesi ve millileşmesi operasyonu Türk tarihinde gerçek anlamda bir rönesanstır. Atatürk'ün 1927 yılında Büyük Nutuk'unu okurken '**Efendiler, asıl milletime tavsiyemdir: başına geçirecekleri adamların kanlarındaki ve vicdanlarındaki cevher-i asliye dikkat etsinler.**' şeklindeki mesajı, **elitist kadronun ayıklanması ve Türkleşmesi anlamındaki girişimlerin bir başlangıcıdır.***"[82]

Önce I. Dünya Savaşı, arkasından Kurtuluş Savaşı olmak üzere

---

81 Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul 1995, s.278.

82 **A.g.e.**, s.13

arka arkaya sekiz yıllık bir süre Batılı güçlere karşı devam eden bir mücadele ortamı Atatürk'ün ve Kemalist kadronun mizacını, ruhsal yaşantısını derin bir biçimde etkilemiştir. Kemalist kadro, Batı'ya olan tepkilerini **tarih ve dil tezleriyle**, Orta Asya'ya yönelik Türk kültürü ve Türk tipinin oluşturulmasıyla ortaya koymuştur. 1930'da yayınlanan **Türk Tarihi'nin Ana Hatları** adlı belgesel kitap Anadolu'nun "otokton halkının" Türkler olduğunu yaymakta, hatta Batı toplumlarının bir kısmının kökenlerinin Türklere dayandığını dile getirmektedir. **Sümerler, Hititler, Frikyalılar, Kimmerler, Lidyalılar, Etrüskler, hatta Elam, Kalde ve Asurlular** da **Orta Asya'dan** göç etmiş topluluklar olarak adlandırılmaktadır.

Türk Tarihi'nin Ana Hattları'nda çerçevesi belirlenen Türk Tarih Tezi'ni, Türk Dil Tezi tamamlamaktadır. Yeryüzünde konuşulan dillerin birçoğunun köken olarak Türkçenin türevleri olduğunu bizzat Atatürk ifade etmiştir.

"***Atatürk'ün tarih ve dil tezleri, çağdaş sosyolojik ifadeyle bir kimlik arama bir kendine dönüş ve yeniden diriliş anlamı taşıyordu. Çünkü döneminde Orhun Abideleri okunmuş, Türkoloji alanındaki zengin araştırmalar Batılı dil bilimci ve edebiyat tarihçileri tarafından yayım hayatına sunulmuştur. Selçukluların ve Osmanlıların bin yıldan beri bir köşeye ittiği milli kimlik bizzat Atatürk'ün yoğun çabaları ve idomunun bir ürünü olarak şimdi gündeme geliyordu.***"[83]

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Avrupa'da başlayan çok yönlü bilimsel araştırmalar, adeta yeryüzünün haritasını değiştiriyordu. Kaynakları, Osmanlıların kuruluşuna kadar dayanan klasik tarih anlayışı, bu yeni araştırmalara kayıtsız kaldığı gibi İslamiyetten önceki bir Türk tarihinin de olabileceğini hesaba katmıyordu. Oysa ki arkeolojik, dilbilimsel ve tarihi bulgular özellikle **Yenisey** ve **Orhun Yazıtları'nın** okunması ve bilim dünyasına sunulması, Türk dili araştırmalarının Ural-Altay dil teorisi içinde sınıflandırılması gibi gelişmeler klasik Osmanlı tarih zihniyetini devam ettirmenin mümkün olmayacağını gösteriyordu.

---

83 **A.g.e.**, s.24

Atatürkçü tarih tezi, romantik bir bilim metodolojisinin veya idealist bir tarih düşüncesinin ürünü değildir; tersine Atatürkçü tarih tezi, bilimin tarafsızlığı prensibi içinde tarihi olayları belirlemeye çalışmıştır[84]. En önemlisi, tarihe klasik Batı merkezli yaklaşımlarla değil, **özgürce** bakma cesareti gösterilebilmiş ve son bilimsel veriler ışığında birçok eski uygarlığın "**Asyenik**" olduğunu kanıtlama yolunda **göz ardı edilemeyecek kadar önemli** adımlar atılmıştır.

Atatürk'ün tarih çalışmaları, zannedildiği gibi, sadece dönemin koşulları öyle gerektirdiği için (konjektürel) yapılan **kurgusal** ve **romantik** çalışmalar değildir; bu çalışmalar zamanına göre bilimin son bulguları ışığında gerçekleştirilmiş son derece **bilimsel** çalışmalardır. Nitekim Atatürk birçok defalar tarih biliminde tarafsızlığın ve bilimselliğin önemine işaret etmiştir:

"***Herhangi bir tarihi elinize aldığınız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığına güven duymak için dayandığı kaynak ve belgeleri araştırın. Bizim şimdiye kadar doğru milli tarihe sahip olmayışımızın sebebi tarihimizin hakiki okuyucuların belgelerine dayanmaktan ziyade ya birtakım meddahların veya birtakım kendini beğenmişlerin hakikat ve mantıktan uzak sözlerinden başka kaynak bulmamak bedbahtlığıdır.***"[85]

İşte bu nedenledir ki Atatürk, Türk Tarih Tezi'nin belgelere ve bulgulara dayanmasına çok önem vermiştir. Türk Tarih Tezi sonuçta siyasal amaçlara hizmet etse de özünde **bilimsel kaygılar** taşımış ve dönemin bilimsel gerçeklerinden hareket ederek özgün sonuçlara ulaşmıştır; ama üzülerek ifade etmek gerekir ki Türk Tarih Tezi'nin bu yönü hep görmezlikten gelinmiştir.

"Türkiye Cumhuriyeti'ni Kuran Türkiye Halkına Türk Milleti Denir."

Atatürk, 1930'larda çok sayıda yerli ve yabancı tarihçiyi bir ara-

---

84 **A.g.e.**, s.123.

85 Mustafa Baydar, **Atatürk'ten Konuşmalar**, y.y., 1964, s.92; Arı İnan, **Düşünceleriyle Atatürk**, Ankara 1991, s.308.

ya getirerek Türk ulusunun kültür ve medeniyet kaynaklarını açığa çıkarıp bu kaynakların tarih ve dil kurultaylarında değerlendirilmesini sağlamıştır.

Batı'da gelişen **Turqueri** ve **Turkoloji** hareketleri, **Ziya Gökalp** ve arkadaşlarının **sistematik Türkçülük** konusundaki çalışmaları, Kemalist ideolojinin tarih tezi için **ana kaynağı** oluşturmuştur.

Atatürk, Türk tarihinin köklerinin Osmanlıdan çok öteye; Anadolu Selçuklulara, Büyük Selçuklulara, oradan Hititlere, Sümerlere ve başlangıç olarak da Orta Asya'ya kadar uzandığını düşünüyordu. Türk tarihinin bir bütün olduğuna inanıyor, bu bütünün unutulan ve bilinmeyen parçalarını bulup gün ışığına çıkarmak istiyordu. **Türk Tarih Tetkik Cemiyeti** üyesi Hasan Cemil'in de işaret ettiği gibi: *"İnkılabın mahiyeti Türk tarihini tarih öncesi devirden bugüne kadar bir bütün olarak mütalaa etmekti."*[86]

Atatürkçü tez, Türklerin, medeniyetin beşiği olarak kabul edilen Orta Asya ile, **7000 bin yılı aşkın** bir zamandan beri içinde yaşadıkları Anadolu arasında organik bir bağ kurduğunu ileri sürerek, yeni bir "milli senteze" ulaşıyordu. **Böylece tarih öncesi dönemlerde Anadolu'da büyük medeniyetler kuranların Asya'dan gelen Türklerin torunları olduğu kabul ediliyordu.** Bu mantıktan hareketle de - 7000 yıldan fazla bir zamandır Anadolu'da yaşayan- Türklerin Anadolu'nun **yerli halkı** olduğu iddia ediliyordu. Atatürk, Türk Tarih Tezi'nin bu temel iddialarına dayanarak 1930'larda çeşitli etnik unsurları bünyesinde barındıran Anadolu halkını "***Türklük bilinci***" etrafında birleştirmeye çalışıyor ve şöyle diyordu:

"***Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir. Bugünkü Türk milleti, siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri, propoganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletdaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış tevsimler (aldandırmalar) birkaç düşman aleti, mürteci beyinsizden maada hiçbir millet ferdi üzerinde teellümden (elem) başka bir tesir***

---

86 Osman Nuri Ergin, **Türk Marif Tarihi**, C.V, İstanbul 1977, s. 1792

hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet efradı da umum Türk camiası gibi aynı müşterek mazi, tarihe, ahlaka, hukuka dayanmaktadır. Bugün Anadolu'da yaşayan ve kendilerine Kürtlük, Çerkezlik, Lazlık ve Boşnaklık fikri propaganda edilmiş olan 'millet efradı' bu vatandaş ve milletdaşlarımız da aslında umum Türk camiası gibi aynı ortak maziye tarihe sahiptirler. Türk Tarih Tezi'nin ortaya koyduğu bu görüşler, böylece Türkiye Cumhuriyeti'ni kuranların aynı millet olduğunu da ıspatlamış bulunmaktadır. Türk milletini Kürt, Çerkez, hatta Laz veya Boşnak olarak adlandırmak geçmişin istibdat devirlerinin mahsülü, yalnış adlandırmalardır. Aslında bunları hepsi, 'umum Türk topluluğu' gibi aynı geçmişe, tarihe, ahlaka ve hukuka sahiptirler. Türk Tarih Tezi bu gerçeği ortaya koymuştur. Türklerin Anayurdu Orta Asya'dır. Ve en az 7000 yıldan beri Türkler buralardan yayılarak Anadolu'ya gelip yerleşmişlerdir. Bugün yapılan yeni kazılar, ilmi veriler Anadolu'ya yerleşen medeniyetlerin, hususiyle Etilerin MÖ. 4000 yılına kadar uzanan bir kültür ve medeniyete sahip olduklarını göstermektedir."[87]

Türk Tarih Tezi'nin **siyasal amacı**, Anadolu halklarını "**Türk üst kimliğinde**" birleştirmek ve farklı etnik unsurları "**Türk potasında**" yoğurarak **bir ulus yaratmaktır**. Dolayısıyla Atatürk'ün anlayışında **Türk olmak**, salt ırkı aidiyet ve kan bağıyla açıklanamaz; Atatürk'ün anlayışında Türk olmak, ortak bir geçmişe, ortak bir toplumsal hafızaya sahip olmak ve ortak acılara ortak refleksleri göstermiş olmakla açıklanabilir. Bu bakımdan **Atatürk milliyetçiliği**, Mısak-ı Milli sınırları içindeki tüm etnik unsurları kavrayan, ırka değil toplumsal dayanışma ve toplumsal birlikteliğe dayanan, bölücü değil birleştirici bir düşüncedir. Atatürk'ün ifadesiyle: "***Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.***" Atatürk'ün millet tanımındaki bu "***Türkiye halkı***" ifadesi, Atatürk'ün kafasındaki "Türk milliyetçiliği" anlayışının, Anadolu'daki tüm alt kimlikleri kavrayan, onlara şemsiye olan bir "üst kimlik" olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir.

---

87 Afetinan, **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara 1969, s.376-378

"Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, geçmişin yamalı toplum kalıntılarını temizleyerek, yekpare bir millet fikrini meydana getiriyordu. Böylece aynı coğrafya üzerinde yaşayan insanlar, dil birliği, menşe birliği, tarih ve ahlaki yakınlığa sahip olan kimselerden ibarettir. Ayrıntılar bakımından dil ve tarih tezlerinde günümüz ilmi gelişmelerine ters düşen hususlar olabilse de, önemli olan bu teorinin kendi içinde belirli bir hedefi gerçekleştirmeye yönelmiş olmasıdır. Bu da Atatürk'ün 'Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.' *şeklindeki ifade de özetlenebilir. Bu yaklaşım Türk kimliğinde birleşmenin ortak paydasını oluşturur."*[88]

Türk Tarih Tezi'ne göre Anadolu medeniyetleri **Orta Asya** kökenlidir. Yapılan kazılar ve buluntular bunu göstermektedir. **O halde Anadolu halkını çeşitli unsurlara ayırmanın ve hepsini ayrı ayrı adlarla çağırmanın belirli bir propagandaya alet olmak dışında başka bir anlamı yoktur. Millet birdir ve bütündür. İşte Atatürk'ün tarih tezinin ve milliyetçilik anlayışının temel felsefesi burada yatar:** Anadolu coğrafyasında yaşayan tüm unusurların **ortak bir geçmişe sahip olduklarını kanıtlamak** ve bu farklı unsurları "**Türk potasında**" toplayarak bir **ulus yaratmak**...

19.yüzyılın ikinci yarısından başlayan Türklük ve milliyetçilik hareketleri, **Kemalist ideolojiyle** birlikte "**millileşme**" ve "**ulus olmaya**" yöneltilmiştir. Bu sayede II. Murat devrinde (1421-1451) 10. ve 11. yüzyıllarda Sir-Derya boylarında yaşayan Oğuz eline ait destanları okuyan ozanların bulunması, Fatih'in torunlarına da Oğuz Han ve Korkut Ata adlarının verilmesi, Gülşeni Tarikatı'nın kurucusu İbrahim Gülşeni'nin (ö.1510) kendisini peygamber ailesine veya yakın bir sahabesine değil de Oğuz Ata'ya bağlaması,[89] hatta Şerif Han'ın devrinin padişahı Sultan Mehmet Han'ın, Karahan'ın oğlu Oğuz Han'dan geldiğini iddia etmesi[90] tarzındaki bir nevi Oğuz romantizminden sonra kopan Türklük zinciri, yaklaşık olarak 400 yıl sonra **Kemalist ideolojinin tarih teziyle** yeniden bağlanmış ve süreklilik

88 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.135,136.

89 Faruk Sümer, **Oğuzlar**, 5.bs. İstanbul 1999, s. 420-412

90 Şeref Han, **Şerefname, Osmanlı-İran Tarihi**, İstanbul 1971, s. 10.

yeniden sağlanmıştır. Adı sanı unutulan, unutturulan bir millet, tarihin derinliklerinden çıkarılıp adeta yeniden ete ve kemiğe büründürülmüştür. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan kayıp parçalar, bir bütünlük ruhuyla birleştirilmiştir. Atatürk'ün tarih tezinin amacı da bu **bütünlük ruhunu** güçlendirerek korumaktır.

Ümmetten Ulusa Geçiş ve Osmanlı Eleştirileri

Atatürk'ün tarih tezi, Osmanlı toplumundaki "ümmetçilik" düşüncesine karşı, önce Hristiyan azınlıkları, daha sonra da Müslüman azınlıkları etkileyen "milliyetçilik" hareketleri doğrultusunda Türk milletinin Orta Asya'ya kadar uzanan kültür miraslarına sahip çıkmayı esas almakta ve buradan hareketle bir **ulus yaratmayı** amaçlamaktadır.

Atatürk, Türk miletinin medeniyet ve kültür kaynaklarına inerek, tarih öncesinde Anadolu'da yaşayan insanlarla, medeniyetlerinin beşiğini oluşturan Orta Asya insanı arasında bir **bütünleşme** ve **devamlılık** olduğu inancını arkeolojik ve tarihsel bulgularla kanıtlamaya çalışmıştır.

Atatürk'ün geliştirdiği ve araştırılması için ön ayak olduğu Türk Tarih Tezi, 19.yüzyılda Osmanlı aydınını da etkileyen "**milliyetçilikle**" ve imparatorlukların yıkılmasıyla ortaya çıkan "**ulus devlet ideolojisiyle**" yakından ilişkilidir. Fransız Devrimi'yle imparatorlukların yıkılmaya başlaması, kralların tahtlarını ve taçlarını kaybetmelerine neden olan halk hareketlerinin tüm dünyayı kasıp kavurması ve sonrasında egemenliğin kaynağını **Tanrı'dan ulusa** indiren düşüncenin yayılması ve tüm bu gelişmelerin dinle beslenen çok uluslu kozmopolit imparatorluklar yerine halkın egemenliğine dayanan "ulus devlet ideolojilerini" gündeme getirmesi son dönem Osmanlı aydınlarıyla birlikte Mustafa Kemal Atatürk'ü de etkilemiştir.

Osmanlı aydını, Fransız Devrimi'nin "millet gerçeğine" ve "milliyetçilik ideolojisine" ancak bıçak kemiğe dayanınca sahip çıkmaya başlamıştır. İttihatçıların "Turancılık" ülküsününün nedenlerini de burada aramak gerekir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına damga vuran İttihatçılar, içeride meşruiyetini Osmanlıdan alan bir

tür milliyetçiliği savunurken, dışarıda kaynağı tamamen Türkçülük olan Turancılığa yönelmişlerdir; çünkü dışarıda "ümmet" fikri yerine "ulus" fikri kök salmaya başlamıştır. Nitekim, Türkçülük hareketi ilk olarak Orta Asya'daki Türkler arasında ortaya çıkmıştır.[91]

Atatürk, Osmanlı aydınları arasında gelişen yarım yüzyılı aşkın bir Türkleştirme hareketinin geleneğinden ve Kurtuluş Savaşı pratiğinden sonra ulus devlet düşüncesini uygulamaya koymuştur.

Atatürk, **"ümmet"** düşüncesi yerine **"ulus"** düşüncesini yerleştirirken her hangi bir kültür boşluğuna meydan vermek istemiyordu. Bu nedenle Osmanlıda **"dinin"** sağladığı meşruiyeti yeni Türk devletinde **"Türk ulusçuluğunun"** sağlamasını istiyordu.

"Kemalist ideolojinin millet anlayışıyla bu tefsirleri, tarihte dinin oynadığı rol yerine milliyetçiliğin geçmesiyle bir açıklık kazanıyordu."[92]

Bu amaca ulaşabilmek için genç cumhuriyet bir eğitim ve bilim seferberliği başlatmıştır. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu bu çalışmalarda önemli rol oynamıştır. Bunlardan ilki Türk milletinin tarih, kültür ve medeniyet unsurlarını araştırırken, ikincisi Türk dilinin kaynaklarını ve yabancı kültür istilalarından arındırılması konusunu ele almıştır. Böylece Türk denilen bir milletin Orta Asya'dan Anadolu'ya MÖ. 7000'lerde yerleştiği ve Anadolu medeniyetini kurduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır.

***

Ulusal tarihe sahip olan bir toplum, **ulus devlet düşüncesine** de sahiptir. Bu bakımdan Atatürk'ün tarih ve dil çalışmalarının öncelikli amaçlarından biri "ulus devleti" güçlendirmektir.

Ümmetten ulusa geçiş, çok büyük bir tarihsel değişim ve radikal bir kırılmayla mümkün olabilmiştir.Asırlarca benliğini unutmuş bir toplumun hafızasının yeniden canlanmasının ne demek olduğunu anlamak için o günleri yaşamak gerekir.

---

91 Hüseyinzade Ali Turan, Gaspıralı İsmail Bey, Sultan Galiev gibi aydınların çalışmaları bu uyanışta büyük bir etkiye sahiptir.

92 Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, İstanbul 1994, s.121 ve 169.

Atatürk, 1930'larda ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'yle, bir taraftan Türk tarihinin karanlıkta kalmış, üstü örtülmüş eski çağlarını gün ışığına çıkarmaya çalışırken diğer taraftan da Türk ulusunu çepeçevre kuşatan **Osmanlı tarihini** eleştiriyordu. Eleştiriyordu çünkü: ***"O geleceğe hayat ve biçim vermek için tarihte bir hayat değeri bulur. Hayat en çok eleştirel tarihe ihtiyaç duyar. Bunun anlamı maziyi yargılamak, gerekirse mahkum etmek süretiyle, günü onun baskısından kurtarmaktır."***[93] Atatürk'ün amacı, Kurtuluş Savaşı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarına, yıkılan imparatorluğun ulusal onuru örselenmiş "**kulları**" değil, yeni kurulun cumhuriyetin ulusal onuru güçlü "**bireyleri**" olduklarını anlatmaktı. İşte Türk Tarih Tezi ve bu doğrultuda gerçekleştirilen tarih çalışmaları, ulusal onuru örselenmiş "**imparatorluk kullarından**" ulusal onuru güçlendirilmiş "**cumhuriyet bireyleri**" yaratmayı amaçlıyordu; çünkü ulus devletin ilk şartı, aidiyet duygusuna sahip özgür bireylerdir.

Ulus devletin temel ilkelerini göstermesi bakımından Atatürk'ün **1923 İzmir İktisat Kongresi'nde** yaptığı konuşma çok önemlidir.

Atatürk'e göre cumhuriyet öncesindeki devlet **milli bir devlet** değildir ve cumhuriyet öncesinde **milli bir tarih** de yoktur[94]. Bu dönemde hakimiyet millete ait değildir; millet, evi barkı ile ilgilenecegi, kendi topraklarında hayatını devam ettirebilmek için çalışacağı yerde, cepheden cepheye koşturulmuştur. Milletin arzusu, emelleri ve gerçek ihtiyaçları göz önünde bulundurulacağına, millet şunun bunun şahsı ihtiraslarına alet edilmiştir. İç politika ise dış politikanın gereklerine göre düzenlenmiştir. Bu nedenlerle Atatürk'e göre Türk halkı Osmanlı Devleti döneminde "**milli devlet**" hayatı yaşamamıştır[95].

Atatürk, **İzmir İktisat Kongresi'ni** açarken bu bağlamda **Fatih**

---

93 Hasan Cemil Çambel, **Makaleler, Hatıralar**, s. 14, v.d.

94 Afetinan, **1923 İzmir İktisat Kongresi Açılış Konuşması, Devletçilik İlkesi**, Ankara 1966, s. 34-41

95 **A.g.e.**, s. 34-41

Sultan Mehmet, Yavuz Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi Osmanlı Devleti'nin en gözde padişahlarını eleştirmiştir. Üstelik bu eleştirilerini bizzat halk karşısında yaptığı konuşmalarda da dile getirmiştir. Günümüzde sıkça rastladığımız gibi Atatürk hiçbir zaman bir "**Osmanlı popülarizmi**" yapmamış, diyalektik bir yaklaşımla ve devrimci bir mantıkla gerektiğinde Osmanlıyı olabildiğince eleştirmiştir. Ülkemizde özellikle muhafazakar çevreler, Osmanlı Develeti'ni eleştirmekten özenle kaçınırlar ve tam aksine "***600 yıl dünyaya hükmetmiş bir imparatorluk***" diye hamasi söylemelerle Osmanlıyı takdir ederler. Bunda, eğitim sistemimizdeki özeleştirisiz tarih anlatımının ve 1950'lerden itibaren Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'nin tasfiye edilmesinin rol oynadığı söylenebilir. Bu nedenle Atatürk'ün en gözde padişahların fetih siyasetlerini eleştirmesi yadırganmaktadır. Nitekim **Taha Akyol**, bir köşe yazısında **Atatürk'ü**, Fatih'i eleştirdiği için eleştirmiş ve **haksız** bulmuştur.[96] Oysaki **Peçevi, İbrahim Efendi, Katip Çelebi** ve **Naima** gibi tarihçiler de Viyana'ya kadar dayanan Osmanlı fetih siyasetini sorgulamışlardır.[97]

Atatürk, 1950'lerden sonra oy uğruna hamasi "Osmanlı popülerizmi" yapan siyasetçilerden farklı olarak, özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında gerektiğinde Osmanlıyı eleştirmiştir. Osmanlı saltanatına son vererek yeni bir devlet ve yeni bir düzen kuran Atatürk'ün Osmanlıyı eleştirmesi son derece doğal bir yaklaşım olarak değerlendirilmesi gerekirken, malesef Atatürk'ün Osmanlı eleştirileri, onun "Osmanlı düşmanı" olduğu biçiminde değerlendirilmiştir.

"En büyük meziyetlerinden biri tarihten ders çıkarmak olan Atatürk'ün, tarihi şahsiyetlere hak ettikleri saygıyı duymadığını düşünmek büyük bir yanılgıdır. Asaf İlbey'in anılarına göre Atatürk, sofrasında en çok **Cengiz, Timur, Yıldırım** ve **Fatih'i** över, çoğunlukla onlardan söz ederdi. Yıldırım için: '***Bir gün ressamlar kahramanlık simasını kaybederlerse, Yıldırım'ın şahsında bulabilirler***.' demiştir. **Timur'u** çok akıllı bulmuş ve şöyle değerlendirmiştir: '***Ben onun zamanında olsaydım, onun yaptığını yapabilir miyim, onu söyleye-***

---

96 Taha Akyol, "Osmanlı ve Bizans," **Milliyet**, 30 Aralık 2004.

97 Sabahattin Özel, **Atatürk ve Atatürkçülük**, İstanbul 2006, s. 184

mem.' Yine Fatih'in karşılaştığı sorunları düşündüğümde aynı çözümleri öngördüğünü, fakat Fatih'in kendisinin karşılaştığı sorunları nasıl halledeceğini merak ettiğini belirtmiş, Fatih'ten, '***Büyük adamdı, büyük***.' şeklinde söz etmiştir. Atatürk, Celal Bayar'ın önerisiyle Rumelihisarı'na **Fatih'in heykelini** de diktirmek düşüncesindeydi. Ayrıca İstanbul'da **Mimar Sinan, Barbaros Hayrettin, Timur, İbn-i Sina** v.b. Türk büyüklerinin heykellerinin dikilmesini isteyen de oydu. Atatürk, Harp Akademisi öğrencisiyken tuttuğu notlarda **Yavuz'u** Çaldıran'da soğukkanlılığını hiç kaybetmediği için takdir etmiş, **3 Mart 1924'te Halifeliğin kaldırılmasına** dair söylevinde kendisinden hep '***Hazreti Yavuz***' şeklinde söz etmiştir. Kaldı ki Atatürk **V.Murat'ın** Çırağan Sarayı'ndaki gözaltı hayatına da üzülmüş, hatta öldüğünde cenazesinin sönük bir törenle kaldırılması karşısındaki duygularını: '***Yazık, çok yazık. Bir padişahın cenazesi böyle mi kaldırılır.***' sözleriyle dile getirmiştir."[98]

Atatürk'ün Osmanlı tarihi eleştirileri, devrimlerin yoğunlaştığı yıllarda artarken, devrimlerin hızının yavaşladığı yıllarda azalmıştır. Bu nedenle Atatürk'ün Osmanlı tarihine yönelik eleştirileri, Osmanlı düşmanlığının değil, devrim sürecinin doğal bir sonucu ve devrim stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Yeni Türk devletinin bir "ulus devlet" olması Atatürk'ün Osmanlı tarihi eleştirilerinin bu yönde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Atatürk'e göre ulus devlet, "ekonomik" ve "siyasi bağımsızlıkla" birlikte milletin doğrudan doğruya "hakimiyet hakkını" kullanmasıyla oluşturulabilir. Bu nedenle çeşitli etnik unsurları zoraki bağlarla bünyesine eklemlendiren, siyasi ve ekonomik bağımsızlıktan yoksun olan ve ulus egemenliğine dayanmayan Osmanlı, doğal olarak bir ulus devlet değildir. Siyasi ve ekonomik bağımsızlıktan yoksun bir devlet Atatürk'e göre zaten "ulasallık" vasfını kaybetmiştir.

İşte Atatürk'ün Türk toplumuna kazandırdığı en önemli prensiplerden biri olan **ulus devlet prensibi**, Türk milletinin hak ve yetkilerini özgürce kullanabilmesine dayanır. Ulusun hak ve yetkilerini özgürce kullanabilmesi için öncelikle "**ulusal bilince**" sahip olma-

---

98 **A.g.e.**, s. 184,185

sı gereklidir. Atatürk'ün **dil ve tarih tezinin** hedefi de bu noktada belirginleşmektedir. Amaç; Türk halkını "milli şuurla" şuurlandırmak ve millete yeniden "ulusal bilinç" kazandırmaktır. "*Milli heyecanın ancak milli tarih şuuru ve milli kültür ile kuvvetlenip devam edeceğine inan Atatürk, milli tarih araştırmalarına büyük önem vermiştir*"[99] Atatürk'ün tarih ve dil çalışmaları, ulus devlet oluşturmak anlamında milliyetçiliği desteklemiştir; ama "tarih" ve "dille" desteklenen bu milliyetçilik, Atatürk'ün ifadesiyle, asla "**şuursuz bir milliyetçilik**" olmamalıdır.[100]

"***Türk milleti İstiklal Savaşı'ndan beri, hatta bu savaşa atılırken bile, mazlum milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davaları ile ilgilenmeyi o davalara yardım etmeyi benimsemiştir (…)Fakat milliyet davası şuursuz ve ölçüsüz bir dava şeklinde müdaffa edilmemelidir. Hareketlerin imkan sınırları ve sıraları mutlaka hesaba katılmalıdır. Türkiye dışında kalmış Türkler, ilkin kültür meseleriyle ilgilenmelidirler. Nitekim biz Türklük davasını böyle bir müsbet ölçüde ele almış bulunuyoruz. Büyük Türk Tarihine Türk Dilinin kaynaklarına, zengin lehçelerine eski Türk eserlerine önem veriyoruz. Baykal ötesinde Yakut Türklerinin dili ve kültürlerini bile ihmal etmiyoruz.***"[101]

Atatürk'ün belli dönemler içinde mantıki ve akılcı bir tarzda millete sunduğu "***Türk öğün çalış güven***", "***Türk yaratılmak medarı iftiharımdır.***" gibi büyük heyecan taşıyan sözleri, güçlü bir ulusal karakter yaratmanın, güçlü bir millet oluşturmanın psikolojik ayrıntılarıdır.

Atatürk'e göre millet, ortak bir tarihi hafızaya sahip, birlikte yaşadığı insanlarla tasada ve kıvançta ortak duyguları paylaşma eğili-

---

99 Saray, **a.g.m.**, s.38.

100 Örneğin 2007 yılının başlarında **şuursuz milliyetçilerce** gerçekleştirilen, ya da şuursuz milliyetçilerin kullanıldığı **Hrant Dink cinayeti** Türkiye'ye çok büyük zararlar vermiştir.

101 Afetinan, **Türk Kültürü Dergisi**, Sayı: 13, s.115; Fahir Armaoğlu, "Atatürk'ün Dış Politika Prensipleri", **Tercüman, Atatürk Semineri**, 1 Mayıs 1981; Türkdoğan, **a.g.e.**, s.115,116.

mında olan insanların bütünüdür. **Milliyetçilik** diye ifade edilen bu duygu, millet yapısının çimentosunu oluşturur ve Kemalist ideolojinin temelinde bu duygunun çok önemli bir yeri vardır[102].

Bir Tür Dengeleyici: Türk Tarih Tezi

Uluslaşma aynı zamanda **aşiret, kabile ve ümmet** hayatından, yaşayışıyla, düşünüşüyle ve hatta görünüşüyle **modern bir toplum** hayatına geçişi ifade etmektedir. Sosyolojik ifadesiyle uluslaşma; toplumu her bakımdan eski bağlılık unsurlarından uzaklaştırıp yeniden teşkilatlandırmak ve topluma özgü "**köksel değerleri**" koruyarak toplumu "modernleştirmektir."

İşte bu süreçte Atatürk'ün **tarih çalışmaları** bir tür "**dengeliyici**" görevi üstlenmiştir. Atatürk'ün 30'lu yıllardaki "ulusal tarih çalışmaları" Türkiye'nin **faşizme** ve da **kominizme** kaymasını engellediği gibi, çağdaşlaşırken Batı'dan yararlanmanın doğal sonucu olarak Batı uygarlığıyla birlikte Türkiye'ye sızan **Batı kültürünün zararlı etkilerini** en aza indirmiş; bir tür dengeleyici rolü üstlenmiştir. Atatürk, Batı medeniyetiyle bereber, bu medeniyeti meydana getiren kültürlerin de Türkiye'ye girebileceğini, zaman içinde bu yabancı kültürlerin Türk kültürünü etkisi altına alabileceğini ve bu durumda bin bir fedakarlıkla kazanılan siyası bağımsızlığın zarar göreceğini düşünüyordu, çünkü öz kültürlerini kaybeden ulusların er ya da geç siyasi bağımsızlıklarını da kaybedeceklerine inanıyordu. Bunun için, yeni nesillere verilecek eğitim ve ahlakın öncelikle "**milli**" olmasını istiyordu:

"***Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarih-i tedenniyatında en mühüm bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken eski devrin hurafatından (hurafelerinden) ve efsaf-ı fıtriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garpten gelebilen bilcümle tesirlerden, tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle münasip (milli ahlakımıza ve tarihimize uygun) bir kültür kastediyorum. Çünkü, deha-yi millimizin inkişaf-ı tammı (milli da-***

102 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.140-141

yamızın başarıya ulaşması) ancak böyle bir kültürü temin olunabilir. Lalettayin bir ecnebi kültürünü kabul etmek, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip (yıkıcı) neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle mütenasiptir. O zemin, milletin seciyesidir.(huyudur, ahlakıdır.)"[103]

Atatürk, cumhuriyetin ilanından sonra yaptığı açıklamada **ulusal kültürün** önemini şu sözlerle dile getirmiştir:

"***Milli kültürün her çığırda açılarak yükselmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel direği olarak temin edeceğiz.***"[104]

Bizzat Atatürk, **Türk olmanın gururunu** benliğinde hissetmiş, tüm ömrü boyunca bunun kavgasını vermiş, bunun için de "***Türk olmak medarı iftiharımdır.***" demiştir.

Türk tarihi ve Türk diliyle ilgili çalışmalar Kemalizm'in en özgün yanlarından biridir. Atatürk, Türk tarihinde hiçbir devlet adamının yapmadığını yaparak Türk toplumunun bilinmeyen uzak tarihini açığa çıkarmak ve Türk dilinin zenginliğini ortaya koymak için çaba harcamıştır.

"*Kemalizm, Osmanlı Devleti'nin yarı sömürgeleşmesine, yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni Bolşevizm, Nazizm ve Faşizm gibi Batı'nın hasta ideolojilerine karşı, Türk toplumunun tarihsel direnç noktalarına yoğunlaşmasıdır.*"[105] Kemalizm bu yoğunlaşmayı tarih ve dil tezleriyle yapmıştır.

Kemalizm; tarih ve dil tezleriyle **Türk ulusçuluğunu** besleyerek Türkiye'nin **kominist** ya da **faşist** dikatatörlüklerin dümen suyuna girmesini de engellemiş, bağımsız bir ulus devlet olarak **demokrasiye** doğru evrilmesinin yolunu açmıştır.

Atatürk eğer 30'lu yıllarda bu çalışmaları yapmasaydı, ulus bilincinden yoksun bir Türkiye kolaylıkla kominst ya da faşist diktatörlüklerden etkilenecek ve dikatatör sultası altındaki Türkiye belki de II. Dünya Savaşı sonrasında **demokrasiye geçemeyecekti.**

---

103 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, s.16, 17.

104 Saray, **a. g. m.**, s.39.

105 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.272.

"***Kemalizm; faşizme ve komünizme tarihsel bir tepki olup bunlardan ayrı bükülmez olarak Türk milliyetçiliğine dayanmaktadır. Bunun tarihsel ve kültürel temelleri de bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliğinden ve sosyal çevrenin şartlarından doğmaktadır***."[106]

Atatürk devrimi, Türk toplumunun binlerce yıllık tarihsel gelişiminin bir ürünüdür. Bu ürünün ortaya çıkmasında en büyük pay sahibi hiç şüphesiz Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisidir. Türk devriminde, Atatürk'ün kişisel özellikleri, yetiştiği toplumsal ortamın etkileri, döneminin fikir akımları, özgün sentez yeteneği ve marjinal önderliği çok büyük bir rol oynamıştır. Bu unsurlar birbirine eksiksiz eklemlenerek Atatürk devrimlerinin harcını oluşturmuşlardır. Bu nedenle **Atatürk devrimi, Türk toplumunun tarihsel gelişimine ters düşen toplumsal, ekonomik ve siyasal farklılaşmalara karşı bir direniştir**. Başka bir ifadeyle, **aslını unutan Türk'ün yine Türk'te kendini bulmasıdır**. Tarih ve dil çalışmaları ise bu kendini bulma arayışının en önemli adımlarıdır. **Bu nedenle Atatürk'ün kurduğu sistem yüzde yüz yerlidir ve her türlü ithalci, taklit ve kopyacı görüşlere karşıdır**. Nasıl ki Batı bir zamanlar düştüğü **skolastik düşünce** bataklığından kurtulmak için Doğu'ya yönelmiş, reçetiyi ve tedavi yöntemlerini Doğu'da aramışsa, Atatürk de 20.yüzyılın başlarında Türk toplumunu bilimin ışığıyla aydınlatabilmek için yüzünü Batı'ya çevirmiş; fakat çağdaşlaşma eylemini "**kendi tarihsel kodları**" doğrultusunda hareket ederek gerçekleştirmiştir. Atatürk, devleti çağdaşlaştırırken Osmanlı reformistlerinin yanlışına düşmemiş; "**Batılılaşmak**" yerine "**muasırlaşmayı**" (çağdaşlaşmayı) yani Batı'daki evrensel değerleri almayı yeğlemiş, bu evrensel değerlerle taşınan Batı rüzgarını ise **tarih ve dil çalışmalarıyla**, Türk toplumunun **kültür köklerini** açığa çıkararak, dengelemeyi amaçlamıştır.

"*Tarih tezine dayalı bu yaklaşım Osmanlıdan beri sürüp gelen 'Frenk meşrep' veya Toynbee'nin deyimiyle, 'Herodian' diyebileceğimiz bir Batılılaşma eğilimine, Erik Jan Zürcher'in yerinde tesbitiyle, 'Türklere, bilhassa genç kuşaklara, kimi zaman üstünlük duygusuna çok yaklaşan güçlü bir milli kimlik ve milli övünç duygusu aşılı-*

---

[106] **A.g.e.**, s.255, (170 no'lu dip notları.)

yordu.' ***Bir anlamda tarih tezi, İslami sistemi devreden çıkaran Kemalist modelin, aşırı Batılılaşma (Over Westernization) karşısında bilinçaltı telafi mekanizması (Compensation) olarak da yorumlanabilir. Hatta bir anlamda, psikolojik bir dengeleme (ambivalance) süreciyle karşı karşıya bulunduğumuz söylenebilir.***"[107]

Devrimin önderi Atatürk, Ziya Gökalp'in de derin etkisiyle, bir taraftan tarih ve dil tezleriyle Türk ulusunun tarihin en eski ve en köklü uluslarından biri olduğunu ileri sürerek tarih ve dil kurultaylarında Türk ulusunun kaynağını ve uygarlıklar arasındaki yerini saptamaya çalışırken, diğer taraftan sürekli olarak Türk milletinin büyüklüğünden, zeki ve çalışkanlığından bahsederek adeta bir toplumsal motivasyon gerçekleştirmiştir. Kanımca bu çalışmalar Atatürk devriminin en özgün yanlarından biridir.

EMPERYALİZM, BATI MERKEZLİ TARİH ve ATATÜRK

"*İnsan tüm toplumsal ve iktisadi ilişkilerin ürünüdür.*" yargısı tüm sosyal bilimlerde en temel tespitlerden biridir. Tarih, politika, ekonomi ve felsefe için bu yargı büyük önem taşır. Özellikle tarih ve toplum kavrayışı konusunda anahtar olan ya da olması gereken bu yargı, nedense sosyal bilimler alanında çokça gözden kaçırılır.

Tarihe bakarken nerede durmalıyız, hangi değişkenlere göre hareket etmeliyiz, tarihsel gerçekliğe daha fazla yaklaşmak için neler yapmalıyız? Bu ve benzeri sorulara verilecek yanıtlar tarihi nasıl göreceğimizi ve gördüğümüzün ne kadar tarih olduğunu belirleyecektir. **Hegel'in** (1770-1831), "***Siz doğaya (tarihe) nasıl bakarsanız, doğa da size öyle bakar.***"[108] sözünü de anımsayarak Batı merkezli tarihin uzun zamandır olanı, "*nasıl ve neden farklı aktardığını*" göstermeye çalışacağız.

Avrupa'da meydana gelen, **Rönesans, Reform ve Coğrafi Keşif-**

[107] **A.g.e.**, s.370.

[108] Bkz. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, **Tarihte Akıl**, çev: Önay Sözer, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

ler gibi bir dizi sosyo-kültürel sürecin ardından önemli siyasal ve ekonomik gelişmelerle biçimlenmeye başlayan "**Batı Merkezci Düşünce**"[109], 18. yüzyıl burjuva aydınlanmasıyla sıkı bir ideolojik yön izlemeye başlamıştır. Dünyanın öteki bölgelerini ve Batı dışı kültürü adeta yok sayan bu anlayış, tarihteki tüm olumlu atılımları daima Avrupalılara mal etmiştir. Bu ideolojik "hegomanyacı" düşünceye göre uygarlık Batı'nın tekelindedir. Doğuluların ise insanlığa kattığı ve katacağı hiçbir şey yoktur. Peki ama işin aslı gerçekten de böyle midir? Bu soruya verilecek yanıt koskoca bir hayırdır! Batı merkezci düşünürlerin bu görüşü ekonomik ve siyasal amaçlı ideolojik bir yanıltmadan başka bir şey değildir.

Gün geçtikçe dünyayı içinde yaşanılmaz hale getiren ileri kapitalist ülkeler ve egemen sınıflar bugün açlığa ve sefalete mahkum ettikleri insanları kendilerinin kurtaracağı propagandasını yapmaktan geri durmuyor. Uygar Batı, İlkel Doğu dayatması da onlar için bir kabul olarak karşımıza çıkıyor. İşte bu uygar Batılılar, felsefeyi, bilimi, tekniği, sanatı kendilerinin ortaya çıkarıp geliştirdiği savını ileri sürmekten de geri durmamaktadırlar. Böylece uygarlıklarını ve ilerilikleri̇ne tarihsel derinlik ve süreklilik kazandırmaya çalışmaktadırlar.

Batı merkezci burjuva ideolojisi; tarihi, Avrupa'nın tarihiyle sınırlamıştır. Felsefeyi de Hint ve Çin'i adeta yok sayarak sadece kendi buluşlarıyla sınırlandırma eğiliminde olmuştur. Oysaki bunun böyle olmadığını onlar da bilmektedirler. Öyleyse bu bilinçli yanıltmanın nedeni nedir?

Lenin'e göre, burjuva sınıfı ideolojisi, kapitalizmin en son halkası olarak tarif edilen **emperyalizm**, sadece proleteryayı değil, bunun yanında dünya halklarını köleleştirme programıdır.[110] Bu köleleştirme programı gereği dünya halkları ve özellikle de Doğu halkları kendi tarihlerinden soyutlanarak çırılçıplak, çaresiz ve yardıma muhtaç gösterilmeye çalışılmıştır. Bu planın bir parçası olarak Batı

---

109 Batı merkezli düşünce için bkz. Samir Amin, **Avrupamerkezcilik: Bir İdeolojinin Eleştirisi**, çev: Mehmet Sert, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1993.

110 Vladimir İlyiç Lenin, **Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, çev: Cemal Süreyya, Sol Yayınları, Ankara 1992.

merkezci düşünceye eklenerek ortaya çıkan uygar Batı anlayışı, başta ABD ve ileri kapitalist Avrupa ülkelerini içine alarak bir Doğu-Batı ayrımı yaratmıştır. Batı her konuda ileride olan, Doğu ise henüz ilkellikten ve barbarlıktan kurtulamamış insanlar topluluğu olarak lanse edilmiş ve edilmektedir.

Batı, Doğu'nun uygarlıksızlığı tezini tarih, arkeoloji ve antropoloji bilimlerini kullanarak kanıtlamaya çalışmıştır.

Emperyalizm ve Batı Merkezli Tarih

Batı merkezli tarih anlayışı, Batı'nın siyasal ve ekonomik amaçlarına ulaşmak için geliştirdiği **"kurgusal tezlere"** dayalıdır. Bu nedenle Batı merkezli tarih anlayışı ile **"emperyalizm"** arasında çok yakın bir ilişki vardır.

Örneğin Batı merkezli tarih anlayışının en belirgin özelliklerinden biri, insanlığa az ya da çok katkı sağlayan **"tüm antik uygarlıklara"** sahip çıkmaktır. Şüphesiz ki bu sahiplenme, **"bilimsel"** olmaktan çok **"siyasal"** ve **"kurgusal"** dır.

Sanayi Devrimi'nden sonra hammaddeye ihtiyaç duyan Batı, hammadde kaynaklarına sahip, zayıf Doğu ülkelerini acımasız bir şekilde sömürmeye başlamıştı. 19. yüzyılda doruğa ulaşan Batı sömürgeciliği önüne çıkan engellerden kurtulabilmek için antropoloji ve tarihten yararlanmaya karar vermiştir.

Basitçe ifade etmek gerekirse, 19. yüzyıl ortalarından itibaren Batı, gittikçe daha fazla kanlanan ellerini gizlemekte güçlük çekiyor; bu kanlı ellerin azılı bir katile ait olduğunu düşünenlerin sayısı ise her geçen gün biraz daha artıyordu. O zaman yapılması gereken şey, ya her seferinde kanlı elleri yıkamaktı- ki bu cinayetlerin fazlalığından dolayı neredeyse imkansızdı- ya da cinayetlerin haklı (!) nedenlerle işlendiğini kanıtlamaktı.

Batı, ikinci yolu seçecekti:

Coğrafi Keşiflerden sonra Amerika'da katledilen **İnkalar** ve **Kızılderililer**, Avustralya'da katledilen **Aborjinler** ve yine Coğrafi Keşiflerden sonra Güney Afrika'dan toplanıp **zincirlenen** ve köleleştirilip

Amerika'da patates tarlalarında ve maden ocaklarında aç susuz çalıştırılıp ölüme terk edilen kara **Afrikalılar**; Sanayi Devrimi'nden sonra İngilizlerin **Hindistan'da, ve Sudan'da**, Fransızların **Afrika'da** gerçekleştirdikleri kıyımlar ve katliamlar, dünya kamuoyunu rahatsız etmeye başlamıştı.

Özellikle, Amerika'nın keşfinden sonra Avrupalı "beyaz adamın" bu toprakların asıl sahibi **Kızılderililere** uyguladığı kıyım ve katliam korkunç ve acımasızdı. Amerika'nın İspanyollarca keşfine tanık olan İspanyol tarihçi **Bartolome de Las Casas**, önceleri kendisi de bu topraklara sahip olup zengin olmayı düşlerken ve ganimetten payına düşeni almakta tereddüt etmezken, tanık olduğu vahşet ve kıyımın boyutları karşısında vicdanının sesine kulak vererek ömrü boyunca Kızılderililerin haklarını korumak için mücadele etmiştir. Las Casas, Batı'nın kıyım ve katliamlarına kayıtsız kalmayan ilk Batılıdır. Las Cases, Kızılderililere yapılan akıl almaz işkenceleri anlattığı, 1542'de yayınlanan "**Yerlilerin Yok Edilişi Üzerine Kısa Bir Rapor**" adlı eserini **İspanya Prensi II. Philip'e** sunmuştur.

Las Cases eserinde, Güney Amerika'nın farklı kumandanlar yönetiminde bölge bölge keşfedilmesini ve bu sırada yaşanılanları, "insanların en karanlık rüyalarında gördüklerinin çok ötesine geçen vahşeti, akıllara durgunluk veren işkenceleri ve kıyımları" tüm detaylarıyla anlatmıştır:

"***Önceleri kılıçtan geçirdikleri, karınlarını yararak kolayca ve bazen sebepsiz öldürdükleri yerlilere, giderek daha sistemli ve daha 'yaratıcı' işkenceler uygulamaya başlarlar: Kazıklara geçirmek, ızgaralar üstünde alttan verdikleri ateşlerle ağır ağır pişirerek öldürmek, vücutlarına kuru saman bağlayıp ateşe vermek, köpekbalıklarına atmak, çeşitli uzuvlarını kestikleri yerlilerini ayaklarından darağaçlarına asarak sergilemek, etoburlaştırdıkları köpeklerin önünde yerlileri koşturarak adeta av sürmek, annelerinin kucaklarından kopardıkları bebekleri tek hamleyle ikiye ayırmak ve daha akıl almaz bir sürü işkence***..."[111]

---

[111] Coğrafi Keşiflerden sonra Batının Amerika'da yaptığı Kızılderili soykırımı için bkz. Bartolome de Las Casas, **Kızılderili Katliamı**, çev. Ömer Faruk Bırpınar, İstanbul, Babıali Kültür Yayınları, 2005.

Kolomb'un Amerika'yı keşfinden sonra **İspanya** birdenbire zenginleşmişti. bu zenginlik Yeni Dünya'nın yağmalanmasıyla İspanya'ya akıtılan Kıta Amerikası'nın altınlarına dayanıyordu. Bu yağma için dünya tarihinin en büyük soykırımı yapılmıştı. Sadece Güney Amerika'da **20 milyon Kızılderili öldürülmüştü**. 16. yüzyılda dünya nüfusunun 500 milyon olduğu düşünülürse -Kuzey Amerika'daki Kızılderili katliamları hesaba katılmasa dahi- sadece İspanyollar -bazı kabileleri son ferdine kadar olmak üzere- **dünya nüfusunun yirmi beşte birini ortadan kaldırmışlardı**. Batı'nın 15. yüzyılın başlarından itibaren özellikle Yeni Dünya'da ve hammadde kaynaklarına sahip zayıf doğu ülkelerinde gerçekleştirdiği katliamlar ve kıyımlar artarak devam etti. 19 ve 20 yüzyıllara gelindiğinde artık Avrupa insanı, kendi ülkelerinin bu kanlı yüzünü görmekten adeta iğrenir duruma gelmişti.

Darwinizm, Irkçılık ve Emperyalizm

Batı, Coğrafi Keşiflerden 300 yıl kadar sonra zenginliğine zenginlik katmıştı; fakat sistematik kıyım ve katliamların hesabını vermekte zorlanıyordu. İşte tam da o günlerde **Darwin** adlı bir İngiliz doğa bilimcisi, uzun süren inceleme ve araştırmaları sonucunda elde ettiği bilgileri "***Türlerin Kökeni***" adlı kalın bir kitapta topladı.

Darwin, eserinde "**insanın evriminden**" bahsediyor ve dünyadaki **bazı ırkların henüz evrimini tamamlamadığını** ileri sürüyordu. Darwin, ayrıca doğada sürekli bir **yaşam mücadelesi** olduğunu ve bu mücadelede bazı ırkların galip gelirken bazı ırkların mağlup olduğunu iddia ediyordu. Darwin'in bu görüşleri kısa süre içinde **ırkçılığın** bilimsel temeli haline gelecekti.

Darwin'in bu "bilimsel çalışması", döktüğü kanların hesabını vermekte zorlanan Avrupa'nın adeta imdadına yetişecekti. Eli kanlı Batı, **Darwin'in Teorisi'ne** dört elle sarılacak ve Coğrafi Keşiflerden beri işlediği cinayetleri, özünde bilimsel kaygılar olan, bu teoriyle açıklamayı deneyecekti. Kuşkusuz ki Darwin teorisini emperyalist amaçlara hizmet etmek için geliştirmemişti; fakat çok kısa zamanda Darwin'in teorisi ırkçılığın, sözüm ona, bilimsel altyapısını oluşturacaktı.

Oxford, Stanford ve Harvard Üniversitelerinde yıllarca tarih profesörlüğü yapan **James Joll**, halen üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan "**Europa Since 1870**" (1870'ten Bu Yana Avrupa) adlı kaynak kitabında Darwinizm ile ırkçılık arasındaki ideolojik ilişkiyi şöyle açıklamaktadır:

"İngiliz doğa bilimci ***Charles Darwin****, 1859'da yayınlanan '****Türlerin Kökeni****' ve 1871'de yayınlanan '****İnsanın Türeyişi****' adlı kitaplarıyla büyük bir tartışma başlatmış ve Avrupa düşüncesinin farklı dallarını aynı anda etkilemişti.* ***Darwin'in fikirleri*** *ve onun İngiliz felsefeci* ***Harbert Spencer*** *gibi bazı çağdaşlarının düşünceleri, çok hızlı bir biçimde bilim dışındaki alanlara da uygulandı.*

Darwinizm'in toplumsal gelişmeye en çok uygulanabilir olan yönü, dünyada doğal kaynakların besleyemeyeceği bir nüfus fazlası bulunduğu ve bunun için her zaman güçlülerin veya 'uygunların' galip çıkacağı daimi bir yaşam mücadelesi gerektiği yönündeki inançtı*. Bazı sosyal bilimciler için, bu noktadan hareketle 'en uygun' kavramına ahlaki bir anlam katmak ve yaşam mücadelesinde üstün gelen türlerin veya ırkların ahlaken üstün olduklarını savunmak çok kolay olmuştu. Dolayısıyla "****Doğal Seçilim Doktrini****", kolaylıkla Fransız yazar* ***Arthur Gobineau*** *tarafından geliştirilen bir başka fikir ekolüyle de birleşti. 1853 yılında '****İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Bir Makale****' adlı çalışmayı yayınlayan* ***Gobineau****, gelişmedeki en önemli etkenin "****ırk****" olduğunu savunmuş ve* ***diğerlerine üstünlük sağlayan ırkların, kendi ırksal saflıklarını en iyi koruyabilenler olduğunu*** *ileri sürmüştü.* ***Gobineau'ya göre****, tarihteki bu yaşam mücadelesinde en üstün gelen ırk, '****Aryan ırkı****' (****Ari ırk****) tı.[112] Bu fikirleri bir aşama daha ileri götüren kişi ise İngiliz yazar* ***Houston Stewart Chamberlain****'dı."*[113]

Batı'da öteden beri "**Asya**" uygarlığın beşiği olarak kabul edilir-

---

112 **Atatürk**, Gobineau'nun "**İnsan ırklarının eşitsizliği Üzerine Deneme**" adlı kitabını incelemiştir. Kitap üzerine koyduğu notlardan Atatürk'ün Gobineau'nun görüşlerine katılmadığı anlaşılmaktadır.

113 James Joll, **Europe Since 1870**, An International History, Penguin Boks, Middlesex, 1990, s.102-103

dı. Asyalı olmak, yüksek uygarlıkla birlikte yüksek ahlaka da sahip olmak anlamına geliyordu. Fakat 16. yüzyıldan sonra Asyalılık (Osmanlı Türklerinin Avrupa fetihlerinden dolayı) Batı'ya karşı bir tehdit unsuru haline gelmişti. Dolayısıyla Batı kendisini tehdit eden bu Asyalıları onurlandırmanın yanlış bir hareket tarzı olduğunu düşünerek yavaş yavaş yeni bir tez üzerinde çalışmaya başladı. Bu teze göre Asya yine uygarlığın beşiği olarak kalıyor; fakat Asyalılık kavramı değiştiriliyordu. Bu yeni tarih tezine göre Asya'nın geçmişteki sahipleri ileri **Ari ırklardı**. Asya'nın şimdiki sahipleri olan kavimler ise sonradan bu toprakları ele geçirmiş olan **ikinci sınıf Sarı ırklardı**. Bu tez Batı'da 18. yüzyılın sonlarında, özellikle Darwin teorisinin sosyal hayata uyarlanması sonucunda iyice yaygınlık kazanmıştı.

Nurihan Fattah, **Ari ırk teorisini** savunan Batılı bilim insanlarının temel felsefelerini ve yanılgılarını şöyle ifade etmektedir:

"***Eğer Asya'da yapılan kazılarda, açılan kurganlarda birtakım tarihi eser bulunmuşsa ve bunların benzerlerine Avrupa'da da rastlanmışsa bu kesin olarak o kültürün Avrupa, dolayısıyla Ari orijinli olduğunu gösterir! Bunun aksi bir görüşü Batılı reddeder ve hatta incelemeye bile değmez görüşler arasına sokar. Kısacası bu görüşe göre Orta Asya, kadimden beri Türklerin vatanı değil, Ari Andronovoların yurdudur. Dyakonoff'un bu görüşü, diğer Batılı meslektaşlarının görüşünün tekrarından başka bir şey değildir. Halbuki Andronovaların yani Turani halkların Kafkas ırkıyla hiçbir ilgisi yoktur. Kafkas ırkı, kendi deyişiyle elmacık kemiklerinin neredeyse belirsiz olmasıyla temeyyüz etmektedir. Halbuki Türklerde elmacık kemikleri oldukça barizdir.***"[114]

Batı, uygarlık beşiği Orta Asya'nın "Ari ırkların" ortaya çıktıkları yer olduğunu ileri sürerken, başta Türkler olmak üzere, ikinci sınıf "Sarı ırk" adını verdiği Asya ırklarını "istilacı" durumuna düşürmek istiyordu. "...***Kendilerini Ari sayan Batılılar, Türklerin asırlardır sahibi oldukları topraklara Arileri, yani Batılıların uzak atalarını yerleştirme gayreti içindedirler.***"[115] Amaç, Türklerin yaşadıkları

[114] Nurihan Fattah, **Tanrıların ve Hayvanların Dili**, İstanbul 2004, s.28, 29.

[115] **A.g.e.**, s.30.

toprakların geçmişte Batılı Arilerin vatanı olduğunu kabul ettirerek bu topraklara sahip çıkmaktı.

Aslında Batı'nın 18. yüzyıldan sonra dört elle sarıldığı "**Ari ırk**" ve "**Hint-Avrupalılık**" teorileri bilimsellikten uzak, kurmaca ve siyasal teorilerdir. Bu teorilerin perde arkasındaki ülke İngiltere'dir. Söz konusu teorilere göre Hindistan'ın ve Doğu'nun eski çağlardaki ileri uygarlıkları köken olarak Avrupalıydı.

Batılı bilim insanları, Hindistan'da bir zamanlar çok ileri bir uygarlık yaratan insanların yaşadıklarını öğrendiklerinde önceleri ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Çünkü onlara göre bu "cahil Hintlilerinin" uzak atalarının bu kadar ileri bir uygarlık yaratmalarına imkan yoktu! Onlara göre Hindistan'daki bu ileri uygarlığı yaratanlar mutlaka Batılıların akrabaları olmalıydı? Bu nedenle: "*Bir yolunu bulup bu eski Hintlilerle akrabalık kurmalı; bir zamanlar Hindistan'da yaşayan bu insanların Hintli, daha doğrusu Doğulu değil Batılı olduklarına tüm dünyayı inandırmalı.*" diye düşünmeye başlamışlardı! Ama nasıl? Batılı aydınlar bir çıkmazın içine yuvarlanmışlardı. Bir taraftan Hindistan'ın tarihine sahip çıkmaya çalışırken diğer taraftan da küçük gördükleri Hintlilerin uzak ya da yakın geçmişiyle hiçbir bağlantı kurmak istemiyorlardı. Ama bu sırada bazı Batılı aydınlar Batı dillerinin Hint diliyle akraba olduğunu ileri sürmüşlerdi. (Hint-Avrupa dil teorisi) İşte o günlerde gururlu Batılı aydınlar, Batı'nın medar-ı iftiharı, güneş batmayan imparatorluğu İngiltere'nin cehalet bataklığında gezinen Hint uygarlığı ve Hint diliyle akraba olamayacağını, daha doğrusu olmaması gerektiğini düşünerek bu durumu tersine çevirmeye karar vermişlerdi. Bu süreçte birçok Hintli aydın da çoktan Batı'nın hizmetine girmişti. Bu noktada devreye girenlerden biri de ünlü **Max Müller**'di.

Fattah; **Max Müller**, **Aryanizm** ve **Hint-Avrupalılık** hakkında şu çarpıcı değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Müller, bir yandan Hintlilerin renkleri, diğer yandan medeniyet seviyelerini göz önünde bulundurarak, akrabalık ve yakınlığın atalar cihetinden değil, sadece dil yönünden mümkün olabileceği görüşünü öne sürdü. Böylece ilk önceleri aynı dili konuşan halkla-

nın ortak atalara sahip oldukları tezi rafa kaldırılarak, akrabalığın ve benzerliğin sadece dil ve özellikle sözcükler konusunda olduğu tezi yerleştirilmeye çalışıldı; ama yarım ağızla. Mecburen Ari alanı daha da genişletilerek, siyah olmayan Persler, Tacikler, Kafkas halkları vs.de bu daire içine alındı. Bunu Batı dilleriyle Hint, İran, Tacik, Rus, Kafkas dillerindeki kelimelerin birbirine benzerliklerinin ispatı aşaması izledi. O da yarım ağızla yapıldı. Çünkü bu defa da Batı dilleriyle diğerleri, özellikle Farsça, Tacikçe vs. arasında 'sentaks' ayrılığı problemi kendini gösterdi."[116]

"*Eğer Aryanizm, Max Müller'in iddia ettiği gibi, ırki akrabalığı değil, dil akrabalığını esas alıyorsa, bazı kelimelerin birbirine benzemesinin dışında hiçbir ortak yönleri bulunmayan ve bugün asıl Ariler diye bilinen İrani halklarla akrabalık iddiası yerine, dillerinin sentaks yapısı birbiriyle neredeyse yüzde yüz örtüşen Araplarla neden akrabalık tesis etmediklerini bir türlü anlayabilmiş değilim. Çünkü Farsça, Tacikçe, Türkçe sentaks yönünden aynı dil grubuna girerken, Rusça, Arapça, Fransızca, İngilizce vs. arasındaki sentaks benzerliği gerçekten yüzde yüzdür.*"[117]

Batı'nın bu "zorlama" teorisine başkaldıran aydınlar da oldu. **Ari ırk ve Hint- Avrupalılık** teorisine ilk başkaldıran Hintli bilim insanı **Swami Dayananda Saraswati'ydi**.

Saraswati, Batılı Ari ırkların bir zamanlar ilkel Hindistan'a uygarlık getirdikleri tezini reddediyordu. Vadalarda geçen, "Arya" kelimesinin bir ırk ya da halk değil, ahlak ve ruhsal hallerle ilgili olduğunu kanıtlamıştı. Konuyla ilgili bir konferansında Arı ırkı savunan Batılı bilim insanlarına alaycı bir dille şöyle seslenmişti:

"*Avrupalı üstatlarımız sizlere, yad ellerden gelen Aryanilerin ülkeyi ele geçirmek için hakimiyet tesis ettiklerini ve kendilerine yer açmak amacıyla yerlileri tenkit ettiklerini anlatıyorlar. Bunlar aptalca, eşşekçe şeyler! Ama bizim, Hintli aydınların onlara 'amin'! diyerek el pençe divan durmalarına anlam veremiyorum. Tüm bu yalanları ço-*

---

116 Fattah, **a.g.e.**, s.32,33.

117 **A.g.e.**, s.34.

cuklarımıza öğretiyorlar. Aryanilerin dışardan geldiklerini ispat edecek bir tek delil bile yok. Hindistan'ın tamamı Aridir. İşte o kadar!"[118]

Swami, Batı mekezli kurmaca tarih tezine bilinçle başkaldırıyor ve çok açık bir şekilde, İngilizlerin uzak dedelerinin Hindistan'a uygarlık götürmek bir yana, hiçbir zaman Hindistan'da bulunmadıklarını, dolayısıyla torunlarının bu ülkeye istilacı olarak geldiklerini söylemek istiyordu. Fakat Max Müller gibi Batılı aydınların Swami'nin çığlıklarına kulak vermeleri söz konusu değildi; çünkü onlar, İngilizlerin, bu toprakların asıl sahipleri olduklarına, buraya işgalci olarak gelmediklerine, ata yurtlarına geri döndüklerine inanmak ve bütün dünyayı buna inadırmak istiyorlardı.

Bir zamanlar **Atatürk'ün eleştirdiği** bu teoriler bugün tarafsız bilim insanlarınca da eleştirilmektedir. **Centre National de la Recherche Scientifique'in, Eylül 2000** tarih ve 386 sayılı bültenin 8.sayfasındaki şu cümleler Batı'nın Hint-Avrupalılık ve Ari ırk teorilerinin bugün geldiği noktayı göstermesi bakımından çok önemlidir:

"....***18'in sonları ve 19. yüzyılların başlarında dilbilimcilerce ortaya atılan Hint-Avrupa dilleri karşılaştırmalarını tamamıyla yalanlama zorunluluğu ortaya çıkmıştır. (Yani Hint-Avrupa dilleri teorisi değerini yitirmiştir.) Böylece örneğin Hint-Avrupa grubunun kendisi Altay grubu dillerle aynı 'üst aile'nin dalları olmaktadır ki Fransızca, Türkçe ve Mançuca gibi birbirinden farklı diller bu üst aile içine girmektedir***..."[119] Görüldüğü gibi bugün Batılı bilim insanları bile Hint-Avrupa Dilleri Teorisi'nin değerini yitirdiğini ileri sürebilmektedirler

Batı merkezli teze göre **tüm Orta ve Güney Asya, Batı kökenli Ari halkların ana yurduydu;** fakat nereden çıktıkları bilinmeyen yabancı halklar (Sarı ırklar) gelip zavallı Arileri katledip onların topraklarına el koymuşlardı!!! O zaman yapılması gereken şey, bu ikinci sınıf Sarı ırklardan bir şekilde kurtulmaktı!

---

118 **A.g.e**., s.33

119 Haluk Tarcan, "Kazım Mirşan'ı Niye Unuttuk?", **Hürriyet**, 28 Şubat 2007, s.23

Ama nasıl?

Yanıt, **Darwin'in Evrim Teorisi'ni** toplumsal hayata uyarlayan bilim insanlarından gelecekti. Darwin'in teorisini toplumsal hayata uyarlayan sosyal bilimciler, gelişmiş "Arı ırkların", geri kalmış "Sarı ırkları" yok etmesinin **bilimsel bir gereklilik** olduğunu (!) ileri sürerek hammadde kaynaklarına sahip Doğu'yu sömüren Batı'nın eline yeni ve son derece güçlü bir koz vermişlerdi.

Batı kendini artık şöyle savunuyordu:

"***Saldırılarımın nedeni, evrimini tamamlamamış, geri kalmış, barbar ırklara uygarlık götürmek!***[120] ***Kendini yönetmekten aciz bu zavallıları yönetmek, çok vahşi ve barbar olanları öldürerek dünyayı onlardan temizleyip daha yaşanılır bir yer haline getirmektir! Üstelik, bu çalışmalarım bilimsel ve insanlığa yararlı çalışmalardır! Bu şekilde dünya geri ırklardan temizlenecek ve daha yaşanılabilir bir yer haline gelecektir(!)***"

Emperyalist Avrupa'nın güdümlü bilim insanları **Darwin Teorisi'nden** ilham alarak Doğu'nun en güçlü imparatorluğunu kuran Türklere saldırmaya başlamışlardı. Onlara göre **Türkler;** barbar, geri, ve ikinci sınıf bir ulustu; uygarlaşmaları için yapılan çalışmaların sonuç vermesi çok zordu; böyle "ilkel" bir ulusun başka ulusları yönetmesi ise imkansızdı.

Darwin'in oğlu **Francis Darwin** tarafından derlenen "**Charls Darwin'in Hayatı ve Mektupları**" adlı kitapta Darwin'in **Türkler** hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir:

"***Doğal seleksiyona dayalı kavganın, medeniyetin ilerleyişine sizin zannettiğinizden daha fazla yarar sağladığını ve sağlamakta olduğunu ıspatlayabilirim. Düşünün ki birkaç yüzyıl önce Avrupa Türkler tarafından işgal edildiğinde Avrupa milletleri ne kadar büyük bir risk altında kalmıştı. Bugün Avrupa'nın Türkler tarafından işgali bize ne kadar gülünç geliyor. Avrupa ırkları olarak bilinen***

---

120 Bu gün ABD, tıpkı Batı'nın 19. yüzyıldaki yöntemini izlemekte ve Irak'a yönelik saldırısına haklılık kazandırabilmek için bu saldırının Irak'a "**demokrasi götürmek**" amacıyla yapıldığını söylemektedir.

MEDENİ IRKLAR, yaşam mücadelesinde TÜRK BARBARLIĞINA karşı galip gelmişlerdir. Dünyanın çok da uzak olmayan bir geleceğine baktığımda BU TÜR AŞAĞI IRKLARIN çoğunun medenileşmiş yüksek ırklar tarafından ELİMİNE EDİLECEĞİNİ (YOK EDİLECEĞİNİ) görüyorum."[121]

Türklerin "barbar" ve "evrimini tamamlamamış" bir ırk olduğunu belirten **Darwin**, buna karşın Avrupa ırklarının "medeni ırklar" olduğunu ileri sürmekte ve yakın bir gelecekte Doğal Seçilim sonucunda Avrupa ırklarının Türkler gibi "aşağı ırkları" yok edeceğini belirtmektedir. Darwin'in bu görüşleri Türkleri yok etme planları yapan sömürgeci Batı'nın eline yeni bir koz vermiştir.

Nitekim İngiltere Başbakanı **Winston Churchill** savaş bakanı olduğu dönemde İngiliz Hava Kuvvetleri'ne hitaben yazdığı bir mektupta Türk milletini kasdederek "***Medeni olmayan barbar kavimlere karşı zehirli gaz kullanabiliriz***" demiştir. Dahası, Churchill'in, döneminin sömürgeler bakanı **Lord Gladston'un** Türk milleti ile ilgili: "***Türkler maymunla insan arası medeniyet yıkıcı barbarlardır... Türkler, insanlığın insan olmayan numuneleridir.***" gibi deli saçması açıklamalar yapmıştır. Bu Darwinist görüş doğrultusunda İngilizler **Çanakkale Savaşları** sırasında Türk ordusuna karşı **zehirli gaz** kullanmışlardır.[122]

1897 yılında tarihçi **Albert Vandal**, Paris'te verdiği bir konferansında Türklerin geri kalmış bir ırk olduğunu, bu nedenle yapmaya çalıştıkları tüm yeniliklere rağmen başka toplumları yönetmelerinin mümkün olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

"***Yapılagelmiş bütün yenileşme hareketleri sahtedir, oyalayıcı şeylerdir. Bizim için artık şüpheye yer yoktur, Kanıt ortadadır. Türkiye, kendini ıslah etmekten acizdir. Onu zorla ıslah etmemiz gerekiyor. Türkler Batı'nın çıkarları paralelinde ıslah edilmelidirler. An-***

---

121 Francis Darwin, **The Life and Letters of Charles Darwin Darwin**, Vol. I, New York, D. Appleton and Company, 1888, s. 285, 286

122 "Barbar Türklere Karşı Zehirli Gaz Kullanalım," **Sabah**, 20 Mart 2007.

***cak o zaman uygar olabileceklerdir. Bunun dışında vahşi sürüler halinde tehlikeli bir güç olarak kalacaklardır*"[123]

Karl Marx da aynı fikirdedir. Marx: "***Bunlar, yani Doğulular, kendilerini temsil edemiyorlar, temsil edilmeleri gerekir.***" demiştir.[124]

Batı'nın Türklere yönelik emperyalist saldırılarına sözde bilimsel bir kılıf hazırlamak amacıyla sarf edilen bu sözlerin çıktığı ağızlar öylesine çoktu ki; bilim insanından, aydınına, tarihçisinden devlet adamına çok sayıda Batılı, Darwin'in "***evrimini tamamlamamış ırk***", görüşünden ilham alarak, genelde Doğuya, özelde de Türklere yönelik hakarete varan ağır sözler sarf etmişlerdir.

İngiliz Başbakanı Lloyd George, Batı'nın emperyalist saldırılarının, kıyım ve katliamlarının gerekçesi olarak Doğu'nun geri kalmışlığını göstermiştir. **İngiliz Başbakanı**, o dönemde Doğu'nun en önemli gücü Türkleri hedef gösterdiği bir konuşmasında şöyle demiştir:

"***Ülkesinde saldırgan olmaktan başka bir niteliğe sahip olmayan bir kavim, sırf gücüne güvenerek, elinde bulundurduğu toprakları, dünyayı iyiliğe kavuşturmaktan yoksun kılacak kadar kötü idare ederse, milletler bu perişan olanların uygarlığını yeniden yerine getirmek hakkına ve hatta görevine sahiptirler.***"[125]

Batı'yı, "***Türklerin perişan ettiği milletleri***" kurtarmak ve yeniden uygarlık yoluna sokmak için göreve çağıran İngiliz Başbakanı, daha da ileri giderek **Kızılderilileri** katleden Batılıların haklı olduklarını söyleyebilmiştir:

"***Bu aynı görev, Batı ovaları ve ormanları hakkındaki Kızılderililerin ileri sürdükleri iddialarına karşılık Amerika'yı kuranların davranışlarını meşru kılar.***"[126]

Batı merkezli tarih tezinin güdümlü tarihçileri Türk tarihini

---

123 Albert Vandal, **Les Arméniens et La Reform de la Turquie**-Paris t.y.s.35,47.

124 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.430.

125 Muhterem Erenli, **Atatürk, Vatan ve Hürriyet**, C.I, İstanbul, t.y. s.161

126 **A.g.e.**, aynı yer.

çarpıtmak için bir hayli uğraşmışlardır. Onların yazdıklarında Türk'ün ata yurduna yönelik haksız iddia ve isteklerin sonu gelmiyordu. Örneğin **Edmund Burke** şöyle demiştir:

"***Türkler tümüyle Asyalıdırlar... Bu vahşiden de beter insanların Avrupa devletleriyle ne ilişkileri vardır?***"[127]

O yıllarda Batı'nın bir diğer amacı da ilk ve orta çağ haritalarını yeniden canlandırılmaktı. Bu amaçla, **Nasturiler**, **Keldaniler** gibi tarihin ölü halklarına bile **Anadolu coğrafyasında** yer aranıyordu. Amaç, Türklerin Anadolu'ya sonradan gelen, Anadolu'nun yerli halklarının katlederek bu topraklara yerleşen istilacı bir kavim olduğunu kanıtlayarak, Türklerin Anadolu'dan atılmalarına tarihsel zemin hazırlamaktı.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu Türklerin Avrupa basınındaki adının "**makak**" olduğunu ve halktan da bunu bazen yüzlerine haykıranların bulunduğunu, Avrupalıların Türk kızlarıyla evlenmekten bile kaçındıklarını belirtmektedir.[128]

Batı'da Türkler hakkında müthiş bir bilgi kırlılığı vardı; bu bilgi kırlılığının ortaya çıkmasında Türk tarihi hakkındaki asılsız iddiaların büyük etkisi vardı. Örneğin **Hamdullah Suphi Bey**, Almanya'da **Afrikalı zencilerin** Türk sanıldığını, Münih'te Türk olduğunu öğrenen birinin, Türklerin Moğol ve sarı renkli olmaları gerektiği inancıyla "***Senin gibi Türk olur mu?***" diyerek şaşkınlığını ifade ettiğini; yine Amerika'da bir öğretmenin sınıfındaki bir Türk öğrenciye, "***Ülkenizde ev yaparlar mı, mağaralarda, ağaç kovuklarında mı oturuyorsunuz?***" diye sorduğunu aktarmaktadır.[129]

• Emperyalizm ve Antik Tarih

Batı merkezli tarih anlayışının en belirgin özelliklerinden biri,

---

27 Andrew Wheatcroft, **Osmanlılar**, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1996, s. 204

28 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Atatürk**, 5 bs. İstanbul 1991, s. 34

29 **TBMM Zabıt Ceridelen**, C.III, 3 bs., Ankara 1981, s.84; Özel, **a.g.e.**, s.187

insanlığa az ya da çok katkısı olan "**tüm antik uygarlıklara**" sahip çıkmaktır. Bu sahiplenme, "**bilimsel**" olmaktan çok "**siyasal**" ve "**kurgusal**" bir sahiplenmedir.

Batı, asırlık kıyım ve katliamların suçluluğundan "**ırkların eşitsizliği**" teorisiyle kurtulmaya çalışıyordu, ama inandırıcılığını daha da artırması ve sömürgeciliğini devam ettirebilmesi için çok daha fazla kanıta, çok daha fazla açıklamaya ihtiyacı vardı.

Batı bu yeni kanıtları ve yeni açıklamaları **tarih, arkeoloji** ve **antropoloji** bilimlerine başvurarak elde etmeyi deneyecekti.

Batı'nın yeni amacı şuydu: Darwin'in "***Bazı ırklar evrimini tamamlamamıştır.***" tezinden daha iyi yararlanabilmek için dünya tarihindeki tüm ileri uygarlıkları belirleyip arkeolojik kazılarla gün ışığına çıkarıp onları bir şekilde sahiplenerek, kendi geçmişinin bir parçası yapmak ve böylece dünyada, evrimini tamamlamış en ileri ırkların (Ari ırklar) Batı ırkları olduğunu arkeoloji, antropoloji ve tarih bilimleriyle kanıtlamaktı. Bu düşüncelerin etkisiyle 18. yüzyılın sonlarından itibaren dünyanın dört bir yanında arkeolojik kazılar başlatılmıştı. Bu kazılardan çıkan bulgular, antropolojik tahlillere tabi tutulmuş ve artık sadece efsanelerde ve bazı dinsel metinlerde geçen eski uygarlıkların binlerce yıl önce gerçekten yaşadıkları kanıtlanmıştı. Batı, daha önceden karar verdiği gibi, gün ışığına çıkardığı her "eski" ve "ileri" uygarlığı sahiplendi ve kendi geçmişiyle o eski ileri uygarlıklar arasında öyle ya da böyle, doğrudan ya da dolaylı bir ilişki kurdu.

Batı, **eski ileri uygarlıkları** sahiplenirken bu uygarlıkların kesinlikle Doğu toplumlarıyla tarihsel bir yakınlığının olmadığını düşünüyor, daha doğrusu buna inanmak istiyor ve bu inancını sıkça vurgulamaya büyük özen gösteriyordu.

Örneğin Batılı arkeologlar, 19. yüzyılda Ön Asya'da yaptıkları kazılar sonucunda ele geçirdikleri eski eserlerin o sırada Ön Asya'da yaşayan Doğulularla (Türklerle ve Araplarla) hiçbir ilişkisinin olmadığını gösterebilmek için çok şaşırtıcı yöntemler geliştirmişlerdi. Bu yöntemlerden en ilginci **fotoğraf** sanatından yararlanmaktı...

Batılı arkeologlar, Ön Asya'da ve Mısır'da yaptıkları kazılarda

ele geçirdikleri sanatsal değeri olan **tarihi eserlerle** bölgede yaşayan **yerlileri** aynı fotoğraf karesinde görüntüleyerek, o basit yerlilerin bu ileri sanat eserlerini yaratabilmesinin imkansızlığını göstermeye çalışıyorlardı. Amaç, bu fotoğraflara bakanların kafasında şöyle bir soru yaratmaktı: Bu eserleri yapanlar bu basit Doğulu yerlilerin ataları olamayacağına göre, bu eserleri yapanlar kimlerdi? Yanıt hazırdı: Tabi ki uygar Batılıların binlerce yıl önceki uygar ataları(!)

"Erken dönem Orta Doğu fotoğraflarında yerlilerin teker teker olmak kaydıyla fotoğraf karesinde düzenli biçimde yer aldığı çok özel bir durum vardır. Bu fotoğraflarda fotoğrafçı, tüm yetkesini kullanarak yerliyi çerçeve içine tam olarak nereye yerleştireceğini belirler. Bunun nedeni yerlilerin bir konu olarak değil, bir ölçek olarak kullanılmasıdır. Başka bir deyişle, burada amaç, gerek görüntülenen açık alanların, gerekse antik yapıtların kaç insan boyu olduğu konusunda izleyicilere bir bilgi vermektir. ***Gustave Flaubert'le*** *birlikte* ***Mısır'a*** *giden* ***fotoğrafçı Maxime Du Camp****, bu yöntemi bulan ilk kişi olmasa bile, yerleşmesine bilinçli bir biçimde öncülük etmiştir. Anılarında anlattığına göre, Maxime Du Camp, eski bir Mısır kalıntısının fotoğrafını çekeceği zaman yanına* ***Nubyalı denizci Hacı İsmail'i*** *almış ve onun kalıntılara tırmanmasını istemiştir. Böylelikle bir dizi fotoğrafta aynı ölçeği kullanabilmiştir. Maxime Du Camap'a göre işin püf noktası Hacı İsmail'in hiç kıpırdamadan durmasını sağlamaktı ki, buna da bir çözüm bulmak hiç zor olmamıştı. Fotoğrafçı, kendi deyişiyle bu zavallı Arapların saflığını gösterir bir hileyle bu işin üstesinden gelmişti: Nasıl mı? Kameranın önündeki merceğin pirinç çerçevesini aslında bir top olduğunu ve eğer Hacı İsmail kıpırdarsa, hiç duraksamadan tek bir atışta kendisini vuracağını söyleyerek!*

"Fotoğrafçı ile konusu olan kimse arasındaki hiyerarşi açısından bu yöntemin etik açıdan doğurduğu sıkıntı bir yana, gözden kaçmaması gereken bir nokta da bu ölçek yorumunun öteki boyutudur. Nasıl Hacı İsmail, Maxime Du Camp'ın fotoğraflarında dev Mısır kalıntılarını ölçmeye yarıyorsa, dev kalıntılar da Hacı İsmail'in bir yerli olarak cüceliğini, çaresizliğini, zavallılığını gösteriyor, uzaktaki yabancı izleyicilere tipik yerli hakkında bilgi veriyordu. Fotoğ-

*rafçılar bunu bilinçli olarak yapmasa bile, sonuçta Avrupalı izleyici bu bilgileri, yerleştirilmeyi bekleyen bomboş ülke söylencesiyle birlikte değerlendirdiği için, yukarıdaki sonuca ulaşmakta hiçbir engelle karşılaşmıyordu. Önünde ölçek işlevleri gördükleri dev yapıtlar ve onları yaratan uygarlıktan habersiz halleri göz önüne alınınca, 'edilgen Doğuluların' köksüzlükleri duygusu iyiden iyiye güçleniyordu. Böylece karşılaştırma başka bir zemine kayıyor, bugünkü yerlilerin barbarlığı ile eski büyük uygarlık arasındaymış gibi görülmeye başlıyordu. İster istemez, '**O büyük yapıtları yapanlar bunlar değilse kimler?**' sorusu ortaya çıkıyordu. **Böylece Orta Doğu insanlarıyla bulundukları coğrafya arasındaki bağ gevşetiliyor, onların rastlantısal olarak bu yerlerde olduğu, hatta konar göçer, bugün var yarın yok olduğu izlenimi veriliyordu. Sanki gerçek bağ, Orta Doğu'nun dünü ve bugünü, insanı ve uygarlığı arasında değil de, yörenin dünkü uygarlığı ile bugünkü Avrupa uygarlığı ve insanı arasındaymış gibi bir sonuç ortaya çıkıyordu.**"*[130]

Batı, eski uygarlıkları sahiplenme konusunda kısa sürede çok büyük adımlar attı. Batılı bilim insanları, arkeolojik kazılarla varlığı kanıtlanan **Mısır, Sümer, Hitit** ve özellikle **Yunan** uygarlıklarına sahip çıkarken bu konuda yeterli oranda bilimsel kanıt olup olmadığıyla ise pek fazla ilgilenmiyordu. Çünkü, nasıl olsa 19.yüzyılın dünyasında Batı'ya 'hayır' diyebilecek, bu eski uygarlıkları sahiplenebilecek ne bilimsel ne de ideolojik, başka bir irade yoktu. Batı, bu durumun rahatlığıyla istediği gibi hareket edebiliyordu.

Aslında, 19.yüzyılın sonlarında bu uygarlıklar gün ışığına ilk çıkarıldığında, Batı'nın sömürgeci emellerine alet olmayan **Conder, Sayce, Clark, Taylor, Lenonmont, Hommel** gibi "kompleksiz, gerçek bilim insanları" hiç tereddüt etmeden bu antik uygarlıklarının "**Türk kökenli**" olduklarını söylemişlerdi.[131] Hatta, "**Irkların Tarihi**" adlı eserin yazarı **Sayas Pittard**, yaşlılığına rağmen İsviçre'den İstanbul'a gelip II. Tarih Kurultayı'na katılarak "***Antik uygarlıkların Türklüğü***" tezini savunmuştu. Ama çok geçmeden "emperyalizmin güdümün-

130 Özveren, **a.g.e.**, s.55-56

131 Engin Arık, **Eti Tarihi**, s.9. Nakleden Türkdoğan, **a.g.e.**, s.118.

deki bilim insanları", "gerçeğin peşinde koşan, tarafsız" bilim insanlarını susturacaktı. İlk bulunduklarında "**Türk kökenli**" oldukları söylenen ilk çağ uygarlıkları, ne olduysa birdenbire "**Hint-Avrupalı**" ilan edilecekti!...

Türk Tarih Tezi'nin temel kaynaklarından "**Türk Tarihinin Ana Hatları**" adlı kitapta, Batı'nın eski uygarlıkları neden ve nasıl sahiplendiği şöyle anlatılmaktadır:

"*Türkler aleyhinde, kaynağı Hıristiyanlık taassubu olan ve asırlarca yürütülen düşmanca telkinlerin, daima saf ve tarafsız kalması gereken bilimin ruhu için de sokulmuş olması teessüfe değer hallerdendir. Tarih vadisinde bu ruh halinin en açık belirtisi, Mezopotamya'daki ilk Sümer, Elam medeniyetlerinin keşiflerini izleyen yıllarda görülmüştür. O zaman belgelerin doğru tanıklığını dinleyen gerçek bilginler, bu medeniyetlerin kaynağının Türkistan olduğunu ifade etmeyi, bilimin şeref borcu bilmişlerdir. Fakat asırların nasırladığı düşmanlık, bilimin samimiyetle ortaya koyduğu gerçeğe hücumda gecikmedi. Türklerin en eski ve en yüksek medeniyetlerin kurucusu olmuş bulunmalarını kabul etmek, Hıristiyanlık ve Avrupalılık için en hafif deyimle, bir izzeti nefis meselesi olarak görüldü. O zamanki bilim adamlarının seçkinlerinden sayılan ve makul ve hakkaniyetli davranması gereken Renan, yazarının hissiyatını gizleyemeyen şu cümlelerle yeni hakikatin kendi üzerinde yarattığı etkiyi pek güzel anlatmıştır:*

'Topraklar altından çıkarılan bu eski ve yüksek Babil medeniyetini, Türkler, Finuvalar, Macarlar gibi şimdiye kadar yıkmaktan başka marifet göstermemiş ve kendilerine has hiçbir medeniyet yaratmamış ırklar nasıl yapmış olabilirler? Gerçi hakikat bazen hakikate benzemez gibi görünebilir ve eğer Samilerden ve Arilerden evvelki medeniyetlerin en kudretli ve en kıymetlisini kuranların Türkler, Finovular, Macarlar olduğu uluorta bir kanaat yerine meseleyi kaynağından sonuna kadar açıklayıcı delillerle ifade ve ispat olunursa inanırız. Fakat bu deliller, bunu kabulden çıkacak sonucun fecaati nispetinde kuvvetli olmak lazım gelir."[132]

---

[132] **Türk Tarihinin Ana Hatları**, 3.bs. İstanbul 1999, s.69.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'ndaki bu cümleler, Atatürk'ün konuya yaklaşımını göstermesi bakımından da çok önemlidir. Demek ki, Atatürk'e göre de Batı, arkeolojik kazılarda ele geçirdiği bulguları ve belgeleri çarpıtarak, eski uygarlıkları, "**Doğu kökenli olamayacakları**" önyargısı ile sahiplenmişti. Batı'nın bu tavrının, bilimsel tarafsızlığa aykırı, siyasal bir tavır olduğunu söylemeye bile gerek yoktur.

20. yüzyılın ortalarında "***tüm uygarlık değerlerinin Batı'ya ait olduğu***" tezi, bilimsellik kazanmış gibiydi. Pek çok Batılı aydına göre, tüm uygarlık değerleri Batı'nın malıydı (!) Modern bilim, demokrasi, insan hakları v.s Batı'da gelişmişti. Örneğin, **Max Weber**, 1905 yılında yayınlanan "**Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**" adlı eserinde **uygarlık** değerlerinin, Protestan Batı'nın malı olduğunu ileri sürmüştü. **Edgar Morin** de "**Batı'nın dünyayı Avrupalılaştırdığını**" söylemişti.[133]

19.yüzyılın sonlarında Batı'da **antik eserlere** ve **eski uygarlıklara** duyulan ilgi her geçen gün artıyordu. Batı kendisini eski uygarlıkların tek varisi olarak görüyordu. Bu sahiplenme duygusuyla olsa gerek, Mısır'da, Anadolu'da, Ön Asya'da yapılan kazılardan çıkan eski eserler değişik yollarla Avrupa'ya götürülüp **(kaçırılıp)** sergileniyordu.

İngiltere, İstanbul'daki büyükelçisi **Lord Stratford Canning'in** çalışmalarıyla 1840'larda Osmanlı topraklarındaki antik kalıntıları ele geçirme yolunda önemli adımlar attı.

İngiltere, bir taraftan Osmanlı topraklarında arkeolojik kazılar yaparken, diğer taraftan İstanbul'daki büyükelçisi aracılığıyla Osmanlı Hükümeti üzerinde baskılarını artırıyordu. Nihayet İngiltere'nin yoğun çabaları sonunda Batılıların Osmanlı topraklarındaki hareketlerine kısıtlama getiren yasaların Osmanlı parlamentosu tarafından kaldırılması Batı'ya aradığı fırsatı verdi. İngiltere, **1838 Osmanlı- İngiliz Ticaret Antlaşması'nın** sağladığı avantajları da kullanarak Osmanlı coğrafyasında ele geçirdiği tarihi eserleri hiçbir güçlükle karşılaşmadan alıp adeta elini kolunu sallayarak götürebiliyor-

133 Edgar Morin, **Avrupa'yı Düşünmek**, İstanbul 1968, s.130.

du. Örneğin, **Halikarnas Mozolesi'nin British Museum'a** taşınması sırasında hiçbir güçlükle karşılaşılmamıştı. Özellikle İngiltere, Osmanlı coğrafyasındaki antik kalıntıların her ne pahasına olursa olsun İngiltere'ye getirilmesini istiyordu. İngiltere bu amaçla, Osmanlıdaki İngiliz konsoloslarına ve devlet görevlilerine çok geniş yetkiler tanıyordu.[134]

*"**1852 Yılında** Midilli'deki İngiliz konsolos yardımcılığı görevine atanan **C.T.Newton**, antik kalıntıları **Britis Museum** adına edinebilmesi için önüne çıkacak her fırsatı değerlendirilmekle görevlendirildiğini ve bu amaçla kendisine, çalışmalarını konsolosluk sınırları dışına taşırma yetkisinin tanındığını anılarında yazar. İstanbul'da aynı yıl görüştüğü **Stratford Canning**, planladığı kazılar için kendine her türlü kolaylığı sağlamak amacıyla Bab-ı Alı üzerindeki tüm etkisini kullanacağını bildirir. Bütün bunlardan, yeni yönelimin merkezden taşraya doğru nasıl yayıldığı sonucunu çıkarmak doğru olacaktır..."*[135]

Osmanlı siyasal otoritesinin, arkeolojik bulguların ve tarihi eserlerin öneminin farkına varamaması, 19.yüzyılda Anadolu coğrafyasının tarihi mirasının Batı tarafından yağmalanmasına zemin hazırlamıştır. Arkeolojik eserler için "birkaç parça kapkacak" ifadesini kullanan Sultan II. Abdülhamit'in Batılı devletlerin Anadolu'daki tarihi eserleri alıp götürmelerine ses çıkarmaması normal karşılanmalıdır. Bu yanlış zihniyet olmasaydı koskoca **Bergama Sunağı** Almanya'ya nasıl götürülebilirdi ki?

Batı'da antik uygarlıklara duyulan ilgi zamanla bir çılgınlık boyutuna varmıştı, artık sadece bilim insanları, gezginler ve arkeologlar değil, krallar ve devlet adamları bile antik uygarlıkların izinde seferlere çıkıyordu. Bu amaçla Doğu'ya sefer düzenleyen devlet adamlarından biri de **Napolyon**'du. "***Napolyon'un seferi, Mısır'dan modern Batı'ya uzanan dünyevi bir uygarlık soyağacını ayrıntılandırmak üzere antik kalıtımın belgelenmesini amaç edinmişti***"[136]

---

134 Özveren, **a.g.e.**, s.71

135 **A.g. e.** aynı yer.

136 **A.g. e.**, s.63.

Batı aydını antik uygarlıklarla kendi geçmişi arasında sanal bir köprü olduğunu düşünüyordu. Örneğin 19. yüzyıldan itibaren iyi öğrenim görmüş bir Avrupalı için eski Yunan uygarlığı ile Batı uygarlığı arasındaki süreklilik asla sorgulanmayan bir gerçekti.

Batı merkezci tarih tezi, Doğu'yla Batı arasındaki kültür farkını vurgulayarak, neden kapitalizmin ve modernizmin başka yerlerde değil de yalnızca Avrupa'da gelişebildiği tezini olabildiğince derinlemesine inceleyerek bu yolla "modern dünyaya bir dünya tarihi görüşü kazandırmıştı"[137].

Batı üstünlüğünü -hatlarını her geçen gün daha da belirginleştirdiği- "Doğu'nun geri kalmışlığı" ve -her geçen gün daha çok Avrupalılaştırdığı- "antik uygarlıkların Batı kökenliliği" üzerine oturtmaya çalışıyordu.

"Batı bu amaca elverişli, ***kökleri eski Yunan'a kadar uzanan bir soyağacı kurgulanmıştı****. Bu, eski Yunan uygarlığını, bir parçası olduğu Doğu Akdeniz dünyasından gelişigüzel bir biçimde kopararak Hellenizmi Avrupa'ya bağlamak anlamına geliyordu. Öyle ki, bu durum Mısır ve Fenike etkisini vurgulayan eski Yunan tarih yazım geleneğinin de yadsınmasına yol açıyordu. Sonuçta, Yunanistan'ın çocukluğundan beri düşlerini süslediğini söyleyen Senior*[138]*, daha iyi bir eğitim aldığı için eski Yunan'ın Mısır'a neler borçlu olduğunu anımsamakla birlikte, dönemin kültürel saplantılarını yansıtıyordu."*[139]

Batı, hızla gelişen arkeolojiyi kullanarak, Doğu'yu "**mülksüzleştirmeye**" ve "**köksüzleştirmeye**" çalışıyordu. Batı, Doğu topraklarında ele geçirdiği tarihi eserlere sahip çıkarak, aslında o topraklara da sahip çıkıyor; böylece sömürgeci hedeflerine ulaşmak için "**sözde ta-**

---

137 **A.g.e.**, s. 69.

138 Nassau, W. Senior, "**A Journal Kept in Turkey and Greece in The Autumn of 1857 and the begining of 1858**" (1857 Sonbaharında ve 1858 Başında Türkiye ve Yunanistan Günlüğü) kitabının yazarı,. Özveren, **a.g.e.**, s.68.

139 Özveren, **a.g.e.**, s.69.

rihsel gerekçeler hazırlamış oluyordu. *"Bu çerçevede 19. yüzyılın ikinci yarısında düzenli bir bal alan **arkeolojik misyonlar** giderek barışçıl bir **'sızma aracı'** işlevini üstlendi. Sonuçta **bir kısım Osmanlı mülkü** ve bu arada özellikle de **Kutsal Topraklar** için çeşitli Büyük Güçler arasında görülen çekişme, **tarih uydurmacılığı** ile desteklenerek uluslar arası ilişkilerin olmazsa olmaz bir unsuru haline geldi."*[140]

Ele geçirilen arkeolojik bulgular, antropolojik tahlillerle incelenen fosiller, iskeletler ve kemikler, varlığı kanıtlanan binlerce yıllık eski uygarlıklar, Batılı bilim adamları tarafından değerlendirilip **Batı'nın çıkarlarına hizmet edecek bir anlayış ve üslupla** yazıya geçirildi. Bu şekilde 19. yüzyılın sonlarında yeni bir uygarlık tarihi ortaya çıktı. Bu **"yeni uygarlık tarihi"** önce Avrupa'da sonra Avrupa'nın sömürgesi olan ülkelerde ve daha sonra da tüm dünya da geçerli hale geldi. Bu Batı merkezli yeni tarih anlayışının kısa sürede tüm dünyada kabul görmesinin en önemli nedeni o dönemde Avrupa dışında kalan dünyanın bu yeni tarih anlayışını **sorgulayacak** bilgi ve donanımdan yoksun olmasıydı. Batı dışı dünya, güçlü ve uygar Batı'nın (!) söylediklerine kayıtsız şartsız inanmak zorunda kalıyordu. Bu Batı merkezli tarihe, 20.yüzyılın başlarında Batı'nın emperyalist emellerini sonuçsuz bırakan bir Türk, **Mustafa Kemal Atatürk**, başkaldıracaktı.

Atatürk, Batı'nın gerçek niyetini çok önceden görebilmişti. Batı'nın emperyalist baskısından kurtulmadan uygarlaşmanın mümkün olmadığını düşünüyordu. Nitekim, önce Batı'ya karşı bir Kurtuluş Savaşı verip sonra Türkiye'yi modernleştirecek devrimleri peşi sıra gerçekleştirmişti. Çağdaşlaşma eyleminin temeline **"bilimi"** yerleştiren Atatürk, Batı'dan yararlanmakla birlikte Batı merkezli bilime şüpheyle bakıyordu. Atatürk'ün 1932 yılında Surits ile görüşmesinde: *"**Kirli ve Türklere hor bakan Batı bilimine güvenmediğini**"*[141] ifade ederek, Sovyet bilim insanlarını Türkiye'ye davet etmesi, onun Türkleri hor gören Batı merkezli anlayışa **"başkaldırdığı-**

---

140 **A.g.e.**, s.72

141 Perinçek, **a.g.e.**, s.142

nın" en açık kanıtlarından biridir.Batı merkezli tarih anlayışına başkaldırmak için öncelikle Batı emperyalizmine başkaldırmak gerekiyordu. İşte Atatürk dünyada ilk kez bunu başarmıştı.

Atatürk, Tarih ve Oryantalizm

Atatürk yalnızca tarihte ilk kez sömürgeci Batı'ya karşı verilen bir kurtuluş savaşının lideri değil, aynı zamanda Batı'nın sömürgeciliğini kolaylaştıran "tarih silahını" Batı'nın elinden almayı deneyen ilk liderdi.

Atatürk, Batı'ya karşı kazandığı **askeri zaferi**, tarih ve dil konularındaki çalışmalarla **kültürel bir zaferle** taçlandırmak istiyordu. Atatürk, tüm uygarlığa sahip çıkarak, Doğu toplumlarını aşağılayan, özellikle Türklere "barbar" diyerek onları küçümseyen Batı'ya **Batı'nın yöntemleriyle** bir ders vermek istiyordu.

Atatürk, Batı'nın tüm dünyada kabul gören, asla sorgulanmayan "çarpık tarih tezlerini" reddetmeye karar vermişti. Amacı, Batı merkezli tarih anlayışını yıkmak, ya da en azından bu anlayışı sorgulamaktı. Atatürk'ün Batı merkezli tarih anlayışına karşı açtığı savaş, aynı zamanda Batı'nın, Doğu'yu sömürme yöntemlerinden biri olan "**Oryantalizm**"e karşı açılmış bir savaştı.

Edward Said'in tanımlamasıyla ***Oryantalizm: "Doğu, Batı'dan zayıf olduğu için Doğu'ya baskıyı öngören, Doğu'nun farkını onun zayıflığından ve görece zaaflarından ibaret bulan siyasi bir doktrindir.***"[142]

Oryantalizm; bir taraftan Batı'nın sömürgeciliğini yasallaştırırken, diğer taraftan Batı'nın Doğu'yu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirerek evrimleştirmesidir. Oryantalizmin amacı, Batı'nın bilgisi ve gücüyle Doğu'yu abluka altına almaktır. Bu süreç bir hayli uzun sürmüştür. "Doğu'nun istila edilişi de öyle yıllar süren çalışmaların sonucu değil, tersine çok uzun süre –örgütlenmesi, 1815 Viyana Konseyi'ne dayanabilir.- devam eden bir iktisabdır. Sadece, 1800-1950 yılları arasında Doğu ile ilgili olarak **60 bin plan** yürütülür. Nitekim, I.Dünya Savaşı'ndan önce ve sonra Anadolu'nun pay-

---

142 Bkz. Edward Said, **Şarkiyatçılık**, İstanbul 2001.

laştırılması, İngiltere ve Fransa arasındaki ortak bir projeye dayanır. Sırf bu amaçla **1914'te Paris'te muazzam bir basın kampanyası başlatılmıştır**. Böylece 'örtülü' oryantalizm, zamanla 'açık' oryantalizme dönüşmüştür."[143]

Oryantalizmin zehirli oklarıyla can veren Osmanlı Devleti, gerek Tanzimat öncesinde, gerek Tanzimat sonrasında Batı'nın çıkarlarına uygun olarak "**kültürel değişime**" sürüklenmiştir. Atatürk'ün de değişik nedenlerle dile getirdiği gibi Batı, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale ederek, ıslahat görünümü altında emperyalist amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Batı güdümlü Osmanlı modernleşmesinin miladı olarak kabul edilen **Tanzimat Fermanı** ilan edildiğinde **Le Temps gazetesi**: "***Müslüman milletinin siyasi ve sosyal rejimini Batı devletlerinin istinat ettiği esaslar üzerine bina ettiğini***" ve bu fermanın "***Büyük Avrupa ailesine bir nevi katılma delili olduğunu***" yazıyordu.[144] Batı'da gerçekleri açık açık yazan gazetelerden **Le Siecle** da 9 Kasım 1938 tarihli sayısında Tanzimat'ın "***Batı medeniyetinin zaferi***" olduğun yazıyordu.

Doğu'yu parçalayıp sömürme planlarına "**Doğu Sorunu**" adını veren Batı, "oryantalist hilelerle" bu sorunu biran önce çözüp, Doğu'nun zengin kaynaklarını ele geçirmek için 19.yüzyıl boyunca olağanüstü bir mücadele vermişti.

Batı, "Doğu Sorunu'nu", Osmanlı Devleti'nin yıkılışıyla hallatmış değildi; Batı için Doğu Sorunu'nun çözümü ancak **Türklerin tamamen Anadolu'dan atılmasıyla** mümkündü. Bu nedenle Kurtuluş Savaşı, bir bakıma oryantalizme karşı kazanılan bir zaferdi.[145]

---

[143] Jukka Nevakivi, **İngiltere, Fransa ve Arap – Ortadoğu**: 1914-1929, Londra, 1969. Nakleden Said, **a.g.e.**, s.13.

[144] Esat Sabri Siyavuşgil, **Tanzimat'ın Fransız Umumiyesinde Uyandırdığı Akisler**, Tanzimat 1, 1940, s.752.

[145] Kurtuluş Savaşı döneminde Türkiye'nin geleceğinin Doğu Sorunu çerçevesinde ele alındığını gösteren bir araştırma için bkz. Tarık Zafer Tunaya, "Atatürk and the 'Eastern Question'", **Revue Internationale d'Histoire Militaire**, No. 50 (1981), Ed. Turque, Ankara, 1981, s.259-264. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.47.

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı kazanarak sadece oryantalizme en güçlü darbelerden birini vurmakla kalmamış, özellikle cumhuriyetin ilanından sonra bu konuyla kuramsal olarak da ilgilenmiştir.

Türkiye'yi çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaştırmak isteyen **Atatürk,** Türkleri medeniyetten uzak kalmaya iten Batı politikalarını çok iyi biliyordu.

Atatürk, geliştirdiği **Türk Tarih Tezi'yle**, "Doğulu Türklerin" uygarlığın kurucusu ve yayıcısı olduğunu ileri sürerek, Batı'nın bilinçaltındaki Doğu imajına, yani oryantalizme en ciddi darbelerden birini vurmuştur.

Atatürk, Türkiye'yi ilgilendiren her konuyla olduğu gibi oryantalizmle de yakından ilgilenmiştir. 1935 yılında Dolmabahçe Sarayı'nda çalışırken İstanbul Üniversitesi Kitaplığı'ndan getirttiği 100'ü aşkın kitap arasında oryantalizmle ilgili olarak 7 kitap vardır. Atatürk'ün getirtip incelediği bu kitaplar arasında **Driault'dan K.Marx'a** varıncaya kadar Doğu Sorunu'nu değişik açılardan inceleyen Batılı bilim insanının eserleri vardır.

Bu eserler şunlardır:

1.**Driault, Edouard**; Le question d'Orient Depuis ses origines Jusqu'a nosojours, Paris 1909.[146]

2. **Sorel, Albert**; La question d'Orient au XVIIé siecle. Le partage de la Bologne et la traite de Kainardj, Paris, 1899.[147]

3. **Silberschtmidt, Max**; Das Orientalische Problem zur zeit der Entstehung des türkischen Reiches nach venezianischen Quellen. Ein Beitrag zur Geschichte der Beziehungen Venedigs zu Sultan Be-

---

[146] 1898 baskısı bir nüsha Anıtkabir kitapları arasında No, 2012'de bulunuyor. Kimi sayfaları işaretli olan kitabın Abdullah Cevdet'ten geldiği anlaşılıyor. İstanbul Üniversitesi'nden alınan nüshanın ise 1909 basımı olduğu görülüyor. Şenalp, **Atatürk, Kitap ve Kütüphane**, s.14; Turan **a.g.e.**s.48 (112 nolu dipnottan)

[147] Atatürk'ün özel kitapları arasında Yusuf Ziya tarafından yapılan Türkçe çevirisi de bulunmaktadır. **Onsekizinci Asırda Mesele-i Şarkiye**, İstanbul, 1911'den naklen Turan, **a.g.e.**, s.49. (113 nolu dipnottan)

yazid I., zu Byzans, Ungarn un Genua und zum Reiche von Kıptschak (1381-1400), Leipzig- Berlin, 1923[148].

4. **Sadyk, Paşha**, The Moslem and Cristian or, adventures in the East, Trad. L. Szrma, 3 vol, London, 1855.[149]

5. **Marx, Karl**; The Eastern question. A. reprint of letters wiritten 1853-1856, dsaling with the events of the Crimean War, London, 1879[150].

6.**Sinclair, Tollemache**; A defance of Russia and the Cristians of Turkey, including a sketch of the Eastren question from 1686 to Agust 1877, with its best solution "the reconstruction of the Grek Empaire" and structures on their oppenents, London, 1878.[151]

7. **Verdict (das) der Thatsachen**, Studie über die Orienpolitik des Grafen Andrassy, Von einem Questerreichen, Leipzig, 1878.

Atatürk bu kitaplardan **Louis Halphen'in, "*Barbarlar; Büyük İstilalardan Türklerin 11. Yüzyıldaki Fetihlerine Kadar*"** adlı kitabını okurken sayfa kenarına: "***Bütün Avrupa Türkler Karşısında...***" notunu düşmüştür.[152]

Atatürk, 2 Şubat 1923'de İzmir'de halka yaptığı bir konuşmada Doğu Sorunu (Şark Meselesi) hakkında şunları söylemiştir:

"***Babalarımızdan, dedelerimizden, her tanıdığımızdan işittiğimiz, kitaplarda okuduğumuz ve adında da Şark Meselesi denilen bir şey vardır. Bu Şark Meselesi denilince, (...) doğrudan doğruya anlaşılması lazım gelen şey; Osmanlı Devleti'nin yıkılması, tarihten,***

---

148 Sözkonusu kitabın Ahmet Cemal (Köprülü) tarafından yapılan çevirisi daha önce yayımlanmıştı. **Venedik Menbalarına Nazaran Şark Meselesi**, İstanbul, 1930; Turan, **a.g. e.**, s.49 (114 nolu dipnot)

149 Turan, **a.g.e.**, s.49.

150 Bilindiği gibi bu kitap K.Marx'ın New York Tribun gazetesinde yayımlanmış olan mektupları ve makalelerinden oluşmuştu. Turan, **a. g.e.**, s.49. (115 nolu dipnottan)

151 Turan, **a.g.e.**, s.49

152 **Özel Kitaplık Katalog** No. 3653, **Anıtkabir**, 1748, s. 386-387. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s. 48-49.

coğrafyadan, haritadan çıkarılması, silinmesi için Batı'nın duyduğu şiddetli arzudur. Çünkü Batı, öyle bir zihniyet geliştirmişti ki, Osmanlı Devleti'ni yıkmakla, Osmanlı Devleti'ni meydana getiren asıl unsur da kendiliğinden yıkılmış olacaktı. Tabii çok esaslı olarak aldandıkları bir şeydi. Ancak, birincisinde muvaffak oldu. Osmanlı Devleti'ni yıktı ve tarihe geçirdi. Fakat ikincisinde muvaffak olamadı, olamaz ve olamayacaktır. Burada da g...ildirler. Zira, Şark Meselesi adı altında Osmanlı Devleti'ni ve Türk unsurunu, devletler kuran, büyük imparatorluklar yaratan kuvvetli ve kudretli Türk milletini behemehal yok etmek hususunda mevcut kanaat pek derindir. Bugünkü Avrupa diplomatlarının düşüncesinde yer alan bir görüş noktası değildir. Bundan evvel, çok ve çok evvelki zamanlarda yerleşmiştir.

"Bu adeta, babadan oğula irsen geçen bir zihniyet, bir adet, bir gelenek olmuştur. Onun için Batı'nın bu gelenekten vazgeçmesi, bu veraset yoluyla gelmiş zihniyeti değiştirmesi, itiraf etmek lazımdır ki, o kadar kolaylıkla mümkün olmamıştır ve olmayacaktır. Batı hala bir gerçeği görmek ve itiraf etmek istemiyor, o da eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yok olduğunu ve yeni Türkiye Devleti'nin gözler önüne çıktığını ve öyle bir Türkiye ki, aslına özgü olan yeniliği ile, imanı ile, azmi ve kudreti ile meydana çıkmıştır ve bütün bu vasıflarını şimdiye kadar kendine zulüm eden, gadreden ve susanlara karşı intikamını almak için kullanacaktır."[153]

Atatürk'ün bu son cümlesi her şeyi özetler niteliktedir. Atatürk açıkça, genç Türkiye'nin geçmişte kendisine zulmeden Batı'dan "intikam" alacağını söylemektedir. Emperyalist Batıyı Kurtuluş Savaşı'nda dize getiren Atatürk'ün burada sözünü ettiği "intikam", şüphesiz ki topla, tüfekle alınacak bir intikam değildir; Atatürk'ün burada sözünü ettiği "intikam", Batı'nın hiç de tahmin etmediği bir alanda "uygarlık" alanında bir intikamdır. Asırlardır Doğuyu "köksüzleştirip", "uygarsızlaştıran" Batı'dan alınacak intikamın en etkili silahı ise yine Batı'nın hiç tahmin etmediği bir silah, "**tarih**" olacaktır.

---

153 Sadı Borak, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev ve Demeçleri** İstanbul 1997, s. 198

Batı'nın Irkçı Tarih Görüşü, Atatürk ve Doğu

Atatürk, Batı'nın, Darwin Teorisi'yle beslenen IRKÇI tarih görüşüne, ULUSAL tarih teziyle başkaldırmıştır[154]. Batı'nın kendisini "ileri Arı", sömürmeye çalıştığı Doğuyu ise "geri Sarı" ırka mensup olarak adlandırmasına karşı 1930'larda büyük bir savaş başlatmıştır.

"***İyi bir tarih bilgisine sahip olduğu için Atatürk, o devir Batı dünyasının Türkler hakkında beslediği haksız fikirleri bilen bir insandı. Hristiyan Batı dünyası, zengin bir kültüre ve büyük bir medeniyete sahip olmadığını iddia ettikleri Türklerin asırlarca Avrupa'nın yarısına hükmetmelerini bir türlü affedememiş ve Türkleri yalnız Avrupa'dan değil, Anadolu'dan atmak istemişlerdi. Atatürk Batı emperyalizminin bu hücumunu Milli Mücadele ile durdurabilmiştir. Atatürk, Batılıların bu haksız isteklerine karşı yiğitçe mücadele etmiş ve Türk tarihinin büyük medeniyet ve zengin kültürle bezenmiş olduğunu ve bunun da zamanı geldiğinde ortaya konacağını söylemiştir.***"[155]

Atatürk, Batı'nın aslında siyasal amaçlar için geliştirdiği tarih tezinin temelinde, ırk tahlillerinin ve arkeoloji bilimiyle gün ışığına çıkarılan eski uygarlıkların Batı tarafından sahiplenilmesinin yattığını çok iyi biliyordu. Bu nedenle Batı merkezli tarih tezine karşı açılacak bir savaşı kazanabilmek için bu tezin iki temel ayağına -**Arı ırk** ve **eski uygarlıkların kökeni**- hücum etmek gerektiğini düşünüyordu.

Bu nedenle, Batı merkezli tarih tezine bu iki noktadan saldırdı:

Birincisi; kendisinin ileri Arı ırka, Doğu toplumlarının ve Türklerin ise geri Sarı ırka mensup olduğunu iddia eden Batı'nın bu iddiasına karşı Türklerin de ileri Arı ırka mensup olduğu tezini ileri sürdü.

İkincisi; Batı'nın sahiplendiği **antik uygarlıkların** Batı'yla hiçbir

---

[154] Bu konuda **Osman Hamdi Beyin** çalışmaları da unutulmamalıdır. Osman Hamdi Bey hakkında bkz: Eyüp Özveren, **Akdeniz'de Bir Doğu**, Ankara 2000.

[155] Saray, **a.g.m.**, s. 34.

ilgisinin olmadığını belirterek, bu eski uygarlıkların **Orta Asya kökenli Türk uygarlıkları** olduklarını iddia etti.

Atatürk Batı'nın ırk teorisine karşı geliyor ve Batı'ya inat, Türklerin ileri (Ari) ırka mensup olduklarını şöyle ifade ediyordu:

"***Beşeriyetin taş devirlerini bir kenara bırakalım. Maden devirlerinden, muhtelif madenlerden, kemiklerden yapılan eserler, her nevi aletler ve süs eşyası idi. Çamurdan tuğla, çanak çömlek ilk insanların yaptığı eserlerdendir. Hayvanları ehlileştirmek, onlardan muhtelif suretlerle istifade etmek, hayvanları sürüler halinde bulundurmak, insanların ilk yaptıkları işlerdendir. Ziraat da böyledir. Bundan başka insanlar bulundukları mıntıkaya göre kerpiçten, tuğladan veya taştan binalar da yaptılar. Kanallar açarak bataklıkları kurutmak, muhtelif tarzda sulama usulleri de insanların ilk buldukları şeylerdendir. Güneşi ve yıldızları müşahade sayesinde takvimin esasını koyan, tabiatın en büyük kuvvet olduğunu keşfeden binlerce sene önce yaşamış eski insanlardır. Gemi inşa ederek denizlerde dolaşmak kabiliyetini de gösteren, ticaret etmesini öğrenen bu insanlardır. İlk demokrasi esasına müstenit cemiyet ve devlet müesseseleri vücuda getiren de onlardır. Bütün bu saydıklarımız dünyada ve bütün beşeriyette ilk medeni eserlerdir. Bu medeni eserleri bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar Türk ırkındandır...***"[156]

"Kirli ve Türklere Hor Bakan Batı Bilimine Güvenmiyorum."

Atatürk, Batı'nın Türklere yönelik önyargılarla, karalamalarla dolu tarih kitaplarını elinin tersiyle bir kenara iterek, tarihe başka bir pencereden bakıyordu:

"***Türkiye, şimdiye kadar mevcut tarih kitaplarının değil, tarihin gerçek gereklerini takip edecektir. Gerçekten mevcut tarihlerin kaydettiği olaylar, ulusların gerçek düşünceleri ve emelleri, hareketleri değildir.***"[157]

---

156 Ergün Sarı, **Atatürk'le Konuşmalar**, İstanbul 1981, s. 184.

157 Köklügiller, **a.g.e.**, s. 159.

O güne kadar, tarihe onun baktığı pencereden cesaretle bakabilen başka bir Doğulu daha yoktu. O, tüm genel kabullere, Batı'nın tüm emperyalist çarpıtmalarına adeta tek başına başkaldırıyor ve tüm dünyaya "*Türklerin ileri bir ulus olduğu!*" gerçeğini haykırıyordu:

"*Bizim Türk milletimiz eski ve şerefli bir millettir. Zaten Orta Asya'nın Altay yaylasında yetiştiği için kartalın meziyetlerini daha baştan kazanmıştır. Çok uzaktan görür, hızlı uçar ve ruhunu barındıracak kadar güçlü bir bedeni vardır. İster maddi, ister düşünce bakımından olsun, sıkıcı sınırlar içinde kalamaz. Nitekim Altay yaylasındaki anayurdum dört bir yana uzaklığına da isyan etmiştir. İşte bu isyan sonucu Türkler doğuya ve batıya yayılmaya başlamışlardır.*"[158]

Atatürk, kendisini uygarlıkla özdeşleştiren Batı'ya karşı çıkarak, aslında uygarlığı Türkler özelinde Doğu'yla özdeşleştiriyordu. Atatürk, Türk ulusunun, Batı'nın sahiplendiği evrensel uygarlık değerlerine de açık olmakla birlikte, aslen Asyalı (Doğulu) bir toplum olduğunu düşünüyordu. Daha 1922 yılında "**Türklerin Asyalılığı**" konusunda şunları söylemişti:

"*...Biz Türkiyeliler Asyai bir milletiz, Asyai bir devletiz.(...) Türkiye orduları öyle bir yeri müdafaa ediyorlar ki, bu istikamet yek vücut olan Şark devletlerine müteveccihtir.(...) Afganistan nasıl Asya'nın bir kapısı ise, Türkiye de Asya için metin ve resin bir kale halindedir. Teminat-ı kaviye ile bütün dostlara arz ederim ki Türkiye halkının en son ferdi kanını akıtıncaya kadar bu kalenin muvaffakiyetle ve muzafferiyetle muhafaza olunacağına emin olsunlar.*"[159]

O, uygarlığın da tıpkı güneş gibi doğudan doğarak batıya doğru yayıldığını biliyordu. Türk ulusunun başlattığı siyasal ve kültürel uygarlık savaşının tüm Doğu'ya örnek olacağını ve bir gün tüm Doğu'nun "uyanacağına" inanıyordu:

---

158 Charles, N. Scherill, **Bir ABD Büyükelçisinin Hatıraları**, Mustafa Kemal II, İstanbul 1999, s. 73.

159 Sadi Borak, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev ve Demeçleri**, s.141-142

"*Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Doğu uluslarının da uyanışlarını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak olan çok kardeş ulus vardır. Bu uluslar bütün güçlüklere karşın, utkulu (başarılı) olacaklardır ve kendilerini bekleyen bağımsızlığa kavuşacaklardır. Sömürgecilik, emperyalizm, yeryüzünden yok olacak ve yerlerine uluslararasında hiçbir renk, din ve ırk ayrımı gözetmeyen, yani bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır.*"[160]

Atatürk, Türkiye'nin Batı'ya karşı verdiği **özgürlük savaşının** tüm Doğu'nun savaşı olduğunu düşünüyordu:

"*Türkiye'nin bugünkü savaşımı yalnız kendi adı ve hesabına olsaydı, belki daha kısa ve az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye'nin savunduğu, bütün mazlum ulusların, bütün Doğu'nun sorunudur.(...)Anadolu, her türlü sataşmalara, saldırılara karşı bütün varlığıyla kendini savunmaktadır ve bunda başarılı olacağına inanmaktadır. Anadolu bu savunmasıyla yalnız kendi hayatına ilişkin görevi yerine getirmiyor, belki Doğu'ya yöneltilmiş, saldırılara bir engel oluşturuyor.*"[161]

Uygarlığı sadece kendi malı olarak görüp sahiplenen Batı'nın küstahlığını, 3.3.1922'de Rus elçisi Aralof'a hitaben:

"*Müstevli, mütecaviz, mütearrız olan devletler (Batı ülkeleri) kürreiarzı (yerküreyi) kendilerinin malikhanesi telakki etmekte ve beşeriyeti kendi hırslarını tatmin için çalışmaya mahkum ûsera addeylemektedirler.Bunlardaki bu garip zihniyet, garip olduğu kadar da gülünçtür.*"[162] sözleriyle dile getirmiştir.

Atatürk, Batı'nın dünyadaki tüm "olumlu" değerlere sahip çıkarak, Doğu'yu dünyadaki tüm "olumsuz" değerleri sahiplenmeye zorladığını düşünüyordu. Bu nedenle yakın çevresinde bulunanlara: "*Her iyiyi ve her güzeli daima ecnebiye mal etmeye taraftar olmayınız.*" diye uyarıda bulunuyordu.

---

160 Köklügiller, **a.g.e.** s.159.

161 **A.g.e.**, s.159-160.

162 Borak, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş**..., s.144.

Atatürk Batı'nın Doğu'yu etkisi ve baskısı altına almak için önce Doğu'yu **tarihsiz** ve **kültürsüz** bıraktığını, daha sonra da Doğu toplumlarını "zayıf", "güçsüz" ve "aşağı" göstererek, bu toplumların kendine güvenlerini zayıflattığını düşünüyordu. Atatürk'e göre yüzyıllar içinde öz güveni sarsılan toplumlardan biri de Türklerdi.

14.9.1931 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda bu konuda şunları söylemişti:

"...***Türklük hakkındaki görüş, doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka uluslarda şu veya bu sebeple üstünlük varsayarak kendini onlardan aşağı görüp nefsine güvennini yitirmesindendir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanıtmak gerekmektedir dedim ve ondan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp, kendine güvenmesini ülkü bildim.***"[163]

Batı'ya hem siyasal, hem de kültürel anlamda başkaldıran Atatürk, sadece Türkleri değil bir bakıma tüm Doğulu milletleri temsil ediyordu. Başka bir ifadeyle yüz yıllık rehavet uykusundaki Doğu'nun ilk uyananı oydu. Mazlum Doğu milletleri onun açtığı yoldan yürümeye çalışacaklardı. Bir Batılı, **Dagobet Von Mikusch**, 1929 yılında "Atatürk ve Doğu" özdeşliğini şöyle dile getirmişti:

"***Doğu, yaşam savaşında Batı'nın uygarlık silahlarını ne denli kendine mal etmişse o ölçüde kurtulmuştur. Bunun en çarpıcı örneği Doğu'nun ileri karakolu Türkiye'de görülebilir. Batı'ya olan bilinçli yönelme aynı zamanda Avrupa'nın egemenliğinden de bir kurtuluş hareketidir.***

Avrupa ve Asya arasındaki büyük kavuşum hareketlerinin tarihsel bir dönüm noktasında , büyük insan Mustafa Kemal, Doğu uğruna bütün ağırlığıyla kendini ortaya atmıştır. Böylece o, Batı'nın Doğu'ya olan ve durdurulamaz gibi görünen akımını en tehlikeli bir yerde, iki kıtanın birleştiği noktada durdurmayı bilmiştir."[164]

O Doğu'nun son kahramanıydı...

---

163 **A.g.e.**, s. 244

164 Daobet Von Mikusch, **Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969, s.338.

ATATÜRK ve TÜRK TARİH TEZİ'NİN DOĞUŞU

Atatürk, uzun zamandan beridir kafasında şekillenen Türk tarihi konusundaki düşünceleri, Afetinan'ın katkılarıyla 1930 yılında uygulamaya koymuştur.

Aslında her şey **Afetinan'ın** okuduğu bazı yabancı kitaplarla başlamıştır.

Afetinan, söz konusu kitaplarda Türkler hakkında **küçük düşürücü** ifadelere rastlayınca çok öfkelenmiş ve soluğu Atatürk'ün yanında almıştır.[165]

Örneğin bu kitaplardan birinde, Türklerin Sarı ırktan ikinci sınıf (secondaiere) ve barbar bir kavim olduğu yazıyordu ve aynı kitapta Türklerin "mongol" olduğunu kanıtlamak için, Türk ırkıyla hiçbir benzerliği olmayan temsili resimler yer alıyordu.

Diğer bir kitapta ise Asya'daki ırklar şöyle sınıflandırılıyordu:

1. **Sarı veya Mongol ırkı**: Bunlar **Doğu** ve **Orta Asya**'dadırlar. Başlıca halk, Çinliler, Japonlar, Anamitler...Batı Asya'daki **Türkler de** sarı ırka mensupturlar.

2. **Beyaz ırk**, Asya'nın batısında ve kuzeyinde hakimdirler. Bunlar Kuzey Hindular, İranlılar, Ermeniler, Kafkasyalılar, Araplar ve Sibirya'nın büyük bir kısmında yaşarlar. **(Avrupa'dan gelenler)**

3. **Siyah ırk ise** Dekan'ın güneyindedir.

Aynı kitapta Afetinan en çok şu ifadelere kızmıştı:

"***Geçmiş zamanlarda zengin ve çok güzel medeniyetlerin yurdu olan Küçük Asya, bugün fakir bir memleket olup 9 milyon nüfusu vardır: 'Bu çöküşün esas sebebi, Türklerin bu yerleri fethetmesiyle***

[165] Türk Tarih Tezi'nin en ateşli savunucularından biri Afetinan'dı. Afetinan'ı öz kızı gibi seven Atatürk, onu tarih öğrenimi için Avrupa'ya göndermişti. Avrupa'da öğrenimini başarıyla tamamlayan Afetinan yıllar sonra bir tarih profesörü olarak geri dönmüştü. Atatürk, tarih konusundaki tezlerini çoğu kez ilk olarak Afetinan'la tartışır; onun fikirleri doğrultusunda gerekirse düzeltmeler yapar ve tarih tezlerini genellikle Afetinan aracılığıyla dile getirirdi. Başka bir ifadeyle Türk Tarih Tezi'nin babası Atatürk ise, anası Afetinan'dı.

...ski ticaret yollarının ve sulama işlerinin terkedilmiş olmasıdır. Fakat tarım gelişebilir. bundan başka bu ülkede çeşitli madenlerin (bakır, kurşun, krom ,borak, deniz ürünleri v.b) işletilmesi şimdiye kadar olduğundan daha iyi değerlendirilebilir ve bu memleket Hindistan'ın yollarını açabilir.

Bu yeniden doğuş için şüphesiz Türkiye'nin kendi kendisini kurtarması ve Asya üzerinde yoğunlaşması, fakat Avrupa'nın büyük devletlerinin desteğini sağlaması gerekir."[166]

Afetinan, bu kitapları Atatürk' e göstermiştir. **Atatürk** bu sırada bir taraftan **Welles'in**, "**Dünya Tarihi'nin Ana Hatları**" adlı kitabını inceliyor, diğer taraftan da İstanbul Üniversitesi'nde verilen tarih ders notlarını okuyordu. Afetinan'ın gösterdiği ders kitabı Atatürk'ün ilgisini çekmişti. Atatürk, kitabı inceledikten sonra şöyle demiştir:

"***Hayır, böyle olamaz. Bunların üzerinde meşgul olalım.***" [167]

Türk Tarih Tezi, o günden sonra Atatürk'ün kafasında ete kemiğe bürünmeye başlamış ve Afetinan, o günden sonra Türk Tarih Tezi'nin en önde gelen savunucusu olmuştur.

* * *

Öteden beri tarihle ilgilenen Atatürk, 1929 ve 1930 yılları arasında günlerce Türk tarihi üzerinde çalışmıştır[168]. Geceleri, uykusuzluktan bitkin halde, renkli gözlerinin üstüne düşen yorgun göz kapaklarını ıslak bir mendille silerek sabahlara kadar uyumamış; çalışma odasına kapanıp ciltlerce kitabı, sayfa kenarlarına işaretler ko-

---

166 Afetinan, **Atatürk'ten Mektuplar**, Ankara 1989, s. 9

167 **A.g.e.**, 9, 10.

168 Atatürk'ün bütün savaş yıllarında hiç durmadan tarih ve dil konusunda kitaplar okuduğunu, kitaplığındaki kitaplardan ve onların üzerine aldığı notlardan anlıyoruz: **Atatürk'ün Özel Kütüphanesi'nin Kataloğu**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyet'in 50.yıldönümü Yayınları 16, Ankara 1973, s.527-536; Gürbüz D.Tüfekçi, **Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Özel İşaretleri, Uyarıları ve Düştüğü Notlar ile Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar**, Ankara 1983.

yup, notlar alarak okumuştur. Bazen üst üste iki üç gece hiç uyumadan okuduğu olmuştur:

"***Gazi iki gece üst üste yatağına girmemişti. Yalnız kahve içerek , arada bir sıcak banyo yaparak kırk saat durmadan kitap okumuştu. Hasan Rıza (yaveri) onu kütüphanesinde geceliğinin üzerinde robdöşambırını geçirmiş, bir kitabın üzerine eğilmiş olarak buldu. Hiç uykusu yoktu. Oysa gözlerinin yorgunluğu belli oluyordu. Arada sırada göz kapaklarını ıslak bir mendille siliyordu. Okuduğu kitap, H.G.Wells'in*** *'Dünya Tarihi'nin Ana Hatları'ydı'*

"Bu kitap ona birçok şeyi açıklamıştı. Bitirince hemen Türkçe'ye çevrilmesini emretti. Kitap yayınlandıktan bir yıl sonra da hemen hemen aynı temellere dayanan *'Türk Tarihinin Ana Hatları'* ***çıktı. Wells, Gazi'nin en beğendiği adam olmuştu. Sofrada ondan uzun pasajlar okuyordu. Wells büyük bir tarihçiydi. Gazi'nin gözlerinin önüne yeni bir tarih görüşü seren adamdı***."[169]

Türkiye'de o günlerde bu tür yapıtları bilen ve okuyan ve böylece Osmanlı tarihinin tozlu sayfalarının artık kapanmak üzere olduğunu anlayan başka bir eylem adamı daha yoktu. Atatürk, yeni bir ulusun doğmakta olduğunu görüyor, bu nedenle **ulusal tarihe** yöneliyordu. Gerçi, **İttihat ve Terakki** dönemi tarihçiliği "ulusalcı"ydı; fakat İttihatçıların ulusalcılığı; yıkılması muhtemel Osmanlının yerine bir ulus devlet kurmak yerine, köhnemiş imparatorluğun sınırlarını Orta Asya'ya doğru genişletmek amacıyla geliştirilmiş, bu nedenle de "**Turancılık**" olarak adlandırılmış, "hayalci" bir projeydi. İttihatçıların Turancılık hayali çok geçmeden yıkılacaktı. Daha I. Dünya Savaşı bitmeden Rusya'da patlak veren Bolşevik Devrimi, İttihatçıların Turancı tarih görüşünü yerle bir etmişti. Atatürk ise İttihatçıların tarih görüşünden etkilenmiş olmakla birlikte İttihatçılardan çok daha farklı bir tarih görüşü peşindeydi.

"*Atatürk, komünizmden farklı 'hümanist' ya da 'sosyalist' bir tarih görüşü aramaktaydı. Fakat hepsinin üstünde ulusal Türk devle-*

---

169 Lord Kinross, **Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu**, 12.bs.İstanbul 1994, s.538-539

tinin bir tarih dayanağı olmasını düşünüyordu. Bunun çözümü, ne İslamcı, ne Osmanlıcı, ne de Turancı yaklaşımlarla, ne de Türk düşmanlığını en yükseğe çıkaran Batı taklitçiliğinde buluyordu. Yeni bir tarih görüşünü Türk'ün kendisinin bulup geliştirmesi zorunluluğu ile karşı karşıyaydı. Welles'in tarihinde böyle bir görüşün tohumları vardı. (...) O günlerin tek üniversitesindeki (Darülfünun) tarih müderrisleri ya böyle bir şeyi anlamayacak denli bilinçsiz kişiler, ya da Avrupa'da imtihan geçirecek dil öğretiminden vakit bulup da ulusal sorunları düşünmeye vakit bulamayan kişilerdi."[170]

Atatürk'ün tarih tezi, zannedildiği ve söylendiği gibi, "romantik", "inanılmadan yapılan", "konjektürel" ya da "ırkçı, veya **Prof. Toktamış Ateş'in** ifadesiyle: **"Saçma sapan ve zırva"** çalışmalar değildir[171]. 1930'lu yılların koşulları dikkate alındığında bu çalışmaların son derece "bilimsel" çalışmalar olduğu görülecektir; çünkü Atatürk'ün ileri sürdüğü tezin temel kaynakları 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren tarafsız bilim insanlarınca ortaya konulan Orta Asya'yla ilgili araştırmalardır.

***

Klaproth (1834), Hammer (1832), Scot (1836), Castern (1856), Vambrey (1885), Oberhummer (1912) gibi tarihçiler Çin kaynaklarına dayanarak Altay Dağları'nı Türklerin ana yurdu olarak

---

170 Niyazi Berkes, **Atatürk ve Devrimler**, İstanbul 1982, s. 22-23.

171 **Prof.Dr.Toktamış Ateş**, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'ni, **"saçma sapan zırva"** ifadeleriyle eleştirmiştir. Kanımca maksadını aşan bu ifadeler tanınmış bir devrim tarihçisinin bile maalesef Atatürk düşüncesini tam olarak anlıyamadığını göstermesi bakımından son derece önemlidir. **Toktamış Ateş'in 6 Nisan 2004'te Cumhuriyet gazetesinde** yayınlanan bu sözleri yadırgayanlar olduğu gibi, destekleyen, hatta fırsattan istifade bu konudaki görüşlerini dile getirenler olmuştu. Örneğin **Taha Akyol 10 Nisan 2004 ve 20 Mayıs 2004 tarihli Milliyet gazetesinde** Ateş'in haklı olduğunu belirterek Atatürk'ü eleştirmiştir. Atatürk'ün tarih çalışmalarına eleştirel gözle yaklaşan bir çalışma için bkz. Baskın Oran, **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, 3.bs. Bilgi Yayınevi, Ankara 1993. s.200 vd ve s.273 vd.

kabul ediyorlardı. **Stregowsky (1935), Menghin, Kopper (1937)** gibi bazı kültür tarihçileri Türklerin anayurdunu Kırgız bozkırlarında veya Baykal Gölü'nün güney batısında gösterirken, **Rodolf (1891) ve Ramstedt (1928)** gibi dilbilimciler de Altayların ya da Kıngan Dağları'nın doğu ve batısının Türklerin ana yurdu olması gerektiğini iddia etmişlerdi. **Ünlü Macar Türkoloğu Nemeth (1928) ve V. V. Berthold (1935)** Orta Asya Türk tarihi konulu önemli çalışmalara imza atmışlardır. Tüm bu çalışmalara bir de **Danimarkalı dilbilimci W. Thomsen** tarafından **Orhun ve Yenisey Yazıtları'nın** deşifresi eklenince, eski Türk tarihi dünya bilim çevrelerinde reddedilemez bir gerçeklik halini almıştır. Nitekim O günlerde **Albert Von Le Cog**, Orhun Anıtları'ndaki Türk **runik yazıları** hakkında "***Bu büyük bir anlayışa delalet eder***" demiştir.[172]

Macar bilgini Zajti Ferencz, Türk uygarlığının **5000 yıl** gerilere uzandığını, Avrupalı bilginlerin, işlerine gelmediği için Türk uygarlığının eskiliğini kabul etmediklerini ifade etmiştir. Ona göre Türk uygarlığı **Mısır uygarlığından** da eski olup bu konuda **Yunan uygarlığının** sözü bile olmazdı. Türk tarihi, Hint tarihiyle çağdaş görülmeye başlanmıştı. Hatta o günlerde birçok tarihçi, eski Hint uygarlığının o zaman orada yaşamış bir Türk kavmince yaratıldığını ısrarla savunmuştu[173].

Türk Tarih Kongresi'nde bir konuşma yapan ve 6 Ekim 1932'de Dolmabahçe'de Atatürk'ün kabul ettiği **Zajti Ferencz**, beraberinde getirdiği Türk tarihine ait önemli belge bulgu ve eserleri Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'ne bağışlamış ve **Türklerin çok köklü bir uygarlığa sahip olduklarını** belirtmiştir.[174]

Dr. Fritz Hommel ise "**Babilonya ve Asurya**" adlı eserinde bu uygarlıkların **Mısır** ve **Yunan** uygarlığına olan etkilerini anlattıktan sonra güney ve kuzey Babil'de en önce **Sümer** ve Akadların göründüğünü, bunların ırk ve dil olarak **Türk** olduklarını ileri sürmüştür.[175]

---

172 Türkdoğan, **Kemalist Sistem...**, s.117, 118.

173 **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1932.

174 **Cumhuriyet**, 7 Ekim 1932.

175 Özel, **a.g.e.**, s.191

Laszlo Rasonyi ise, Türklüğün, **Batılı milletler ortaya çıkmadan önce** dünyada en geniş alanı oluşturan Avrasya'nın her çağında ve her yerinde büyük rol oynadığı inancındaydı[176].

* * *

Atatürk, kafasında uzun zamandan beridir şekillenen tarih tezini **H.C.Welles'in "Dünya Tarihinin Ana Hatları"** adlı eserini okuduktan sonra düşünceden uygulamaya geçirmiştir; fakat onun etkilendiği yalnızca Wells değildir. Yukarıda adını saydığımız bir çok tarihçi Atatürk'ün ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'nin ana kaynağı konumundadır. Atatürk bunlardan bir kısmının görüşlerini okuyor, (**Morgon King ve Wells** gibi), hayatta kalan bir kısmıyla da -II. Abdülhamit'in Vanbrey ile dostluğu gibi- yakın ilişki kuruyordu.

"***Atatürk, cevabını yıllarca aradığı tarih sorularını aydınlatabilmek için bu konuda çıkmış en yeni kitaplardan bir kitaplık kurmuş, Türkiye'de tarih yazan ve tarihle uğraşabilecek herkesle birlikte bu kitapların incelenmesine girişmiştir***"[177]

Atatürk'ün dikkatini çeken, günlerce üzerinde çalıştığı, onu derinden etkileyen ve Türk Tarih Tezi'nin temel kaynakları arasında gösterilebilecek belli başlı eserler ve yazarları şunlardır:

1.F.Lenormant: **Kalde'nin İlk Dili ve Turanlı Lehçeler (1875)**

2.H. Wınkler: **Ural ve Altay Dilleri Gruplamalar (1885)**

3.A.H.Sayce: **Hititler veya Unutulmuş Bir Topluluğun Hikayesi, (1888).**

4.A.C.Haddon: **Milletin Göçü (1911).**

5.A.V.Edlinger: **Türk Dillerinin Hint-Avrupa Dilleriyle Olan Eski Bağlantıları (1912).**

6. F. Hommel: **200 Sümer-Türk Kelimesinin Karşılaştırılması (1915)**[178].

Bunlardan da yoğun olarak etkilenmekle birlikte Atatürk'ün

---

176 Laszlo Rasonyi, **Tarihte Türklük**, Ankara 1971, s. 1

177 Özel, **a.g.e.**, s.187,188.

178 **Atatürk ve Türk Dili**, Anakara 1963, s. 45.

Türk Tarih Tezi'ni ileri sürerken en fazla etkisinde kaldığı -**Welles'le** birlikte- tarihçiler, **Mustafa Celalettin, Leon Cahun** ve **Deguignes'tir**. Atatürk bu tarihçilerin en önemli eserlerini çok dikkatle okumuş ve onlardan çok etkilenmiştir.

Atatürk'ün, Mustafa Celalettin'in "**Eski ve Modern Türkler**" adlı kitabını okurken **sayfa kenarlarına aldığı bazı notlardan**, bu eserde en çok şu bölümlerden etkilendiği anlaşılmaktadır:

1. **Türkiye'ye** yerleşmiş uygarlıkların genellikle **Arilerden** geldiği ve bunlardan bir kısmının da **Türk olduğu** ya da **Türk sayılabilecekleri** ve hükümdarların kültürel etkinliklerinde bu köken ve kan bağlılığının rol oynadığının anlatıldığı bölüm Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. **Bu bölümün yer aldığı satırların altı ve sayfa kenarı Atatürk tarafından çizilmiştir**.[179]

2. Türklerin uygarlık dışı bir kavim olduğu yolundaki suçlamaların yanlışlığı, Haçlı Seferleri döneminde Latinler Orta-Doğu'ya geldiklerinde Türklerin Arap uygarlığını koruyan bir yaşam düzeyine yükselmiş olduklarının anlatıldığı yerler **Atatürk tarafından işaretlenmiştir**.[180]

3. Latince adıllara göre **Etrüsklerin, Tauro- Aramien ya da Türk olabileceklerini** anlatan bölümün **sayfa kenarına Atatürk eski harflerle "çok mühüm"** diye yazmıştır.[181]

4. Arap etkisi; Türk bilginlerinin Arapça adlar taşıması, Arap alfabesinin Türkçenin yapısına uygun olmadığının anlatıldığı yerin altı da **Atatürk** tarafından **çizilmiştir**.[182]

Atatürk, son dönem Osmanlı Türkçülerini derinden etkileyen Leon Cahun'un "**Introduction a L'histoire de l'Asie Turcs et mongoles. Des origenes a 1405**" adlı eserinden de etkilenmiştir. Bu eserde Türklerin yüksek karakter ve erdemlerinin belirtildiği satırların altı-

---

179 Ettore Rossi, "Dall'Imperie Ottomano alla Republica di Turchia, Oriente Moderno, XXIII, nr, 9. (1948), s.40 vd. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.26.

180 Rossi, **a.g.e.**, s.47.Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.26.

181 Rossi, **a.g.e**, s280. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.27.

182 Rossi, **a.g.e.**, s.49. Nakleden Turan, **a.g.e.**,s.27.

nın **Atatürk** tarafından çizilmesi[183], onun ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'nin kaynaklarından birinin de Cahun olduğunu göstermektedir.

Leon Cahun, Türklerin geçirdikleri büyük felaketlere karşın millet halinde varlıklarını sürdürebilmelerini **Türk diline** bağlıyordu. Daha **1878'de Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nde** Turani ırkların tarih öncesindeki göçlerine ilişkin görüşlerini sunmuş, bu bağlamda **Fransa'daki yer adlarıyla, Orta Asya'daki yer adları ve Türk sesleri** arasında somut paralellikler kurmuştur. Ona göre bu o kadar açık bir gerçektir ki, Orta Asya haritası üzerinde tesadüfen seçilecek herhangi "ak"lı bir yer adını Fransa'nın topografya sözcüklerinde bulmak hiç de güç değildir. Dolayısıyla **Leon Cahun**, dil araştırmalarından hareketle Avrupa'nın Preariyan dilinin veya dillerinin anahtarının **Orta Asya**'da olduğu sonucuna varmıştır.[184]

Atatürk'ün Türk tarihini doğru değerlendirme ve olayları tarihsel süreç içinde ele alma konusunda en çok yararlandığı kaynaklardan biri de **Deguignes'in "Hunların, Türklerin, Moğolların ve Daha Sair Tatarların Tarih-i Umumisi"** adıyla çevrilen eseridir. **Deguignes**, bu eserde **İslam Öncesi Türk Tarihi** üzerinde durmuştur. Atatürk, özellikle "**Tarih II Orta Zamanlar**" adlı kitabın bazı bölümlerini yazarken Deguignes'in görüşlerinden yararlanmıştır.[185]

Atatürk dönemi Türk Dil Kurumu Başkanı **Agop Dilaçar**, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'ni ileri sürerken etkilendiği kaynaklar hakkında şu bilgileri vermektedir:

"*Türk milletinin eksikliğini doğrulayan ve Atatürk'ün üzerinde derin bir etki bırakan ilk kitaplardan biri* ***Necip Asım'ın 'Türk Tarihi'nden' (1900),*** *Meşrutiyet yıllarında* ***Türk Yurdu'nda yayınlanan bazı makalelerden, B. Carrade Vaux'un 1911'deki 'Etrüsk Dili'nden, Ruşen Eşref'in 1930'da*** *Atatürk'ün buyruğu ile* ***Leon Cahun'dan çe-***

183 Turan, **a.g.e.**, s.28.

184 Leon Cahun, **Fransa'da Ari Dillere Takaddüm Etmiş Olan Lehçenin Turani Menşei**, çev. Ruşen Eşref İstanbul 1930, s. 16 v.d.

185 Turan, **a.g.e**., s.29.

***virdiği 'Fransa'da Ari Dillere Tekaddüm Eden lehçenin Turani Menşei' ve Sadri Maksudi'nin** 1931'deki '**Türk Dili İçin'** adlı eserinden sonra **İngiliz arkeologlarından Leonard Wolley'nin** İngilizce aslı 1927'de, Fransızca çevirisi de 1930 Haziran'ında çıkan '**Sümerliler'** adlı eserleridir."*[186]

Atatürk, özellikle **Sümerler, Hititler, Etrüskler, Asurlular** vb. ilk çağ uygarlıkları hakkındaki son çıkan eserleri orjinallerinden veya çevirilerinden büyük bir heyecan ve dikkatle okuyup incelemiştir.[187] Özellikle, **Lous Joseph Delaporte'nin, "Mezopotamya", Dr.H.F.Kvergic'in, "Türk Sümer Dilleri Üzerine Araştırmalar"** adlı kitaplarını büyük bir dikkatle okumuştur.[188]

Türkoloji konusundaki eserler de favorileri arasındadır. Bu konudaki otoritelerden V.V. **Radlov'un** 4 ciltlik **"Türk Lehçeleri Sözlüğü" (1888-1911)** ve **E.Pekarskiy'nin yine** 4 ciltlik **"Yakut Sözlüğü"** Atatürk'ün yanından ayırmadığı kitaplar arasındadır.[189]

Atatürk'ün ilgisini çeken yerli araştırmacılar da vardı. Örneğin **Besim Atalay**, Maraş, Niğde ve Mersin dolaylarındaki **Hitit eserleri** üzerinde incelemeler yapmış, **Hititlerin, Orta Asya kökenli** bir halk olduklarını ileri süren bilim insanlarının görüşlerini de değerlendirerek **Hititlerin Türk olduklan** sonucuna varmıştır. Buradan hareketle de "**Anadolu Türklerin En Eski Yurdudur.**" konulu makaleler yazmış, konferansalar vermiştir. Daha 1921 yılında I.TBMM'de: "***Bizden olan Hititlerin varisi olduğumuz halde ülkede kendimizi tanıtacak bir isim bırakamadığımızı, Anadolu sözcüğünün bile Türkçe olmadığını***" söylemiş, Hititlerin varisi olduğumuzun seferberlik başlangıcında o zamanki hükümet tarafından da düşünülüp yayınlandığını vurgulamıştır[190].

---

186 Sadi Borak, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.IX, Sayı. 25, Kasım 1992, s.73-83

187 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.359.

188 **Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar,** C.XI, s. 177-192; C.XX, s123 -133

189 Jacob M. Landau, **Tekinalp: Bir Türk Yurtsever, (1883-1961)**, İstanbul 1996, s. 400.

190 **TBMM Zabıt Ceridelerı**, C.X, s.269

"**Hititlerin Türklüğü'nün**" Kurtuluş Savaşı yıllarında TBMM'de bile gündeme getirilmesi, Türk Tarih Tezi'nin sadece Atatürk'ün isteği ve zorlamasıyla ortaya atıldığı şeklindeki değerlendirmeleri çürütmektedir.

Rıza Nur 1924 yılında basılan "**Türk Tarihi**" adlı eserin Birinci cildinde **Anadolu'da** Turan topluluklarının **milattan çok önce** de hüküm sürdüklerini; Anadolu, Kafkasya ve Irak'ta Hititler, Kumuklar, Kumanlar ve Cıtlerin egemen olduklarını, Mezopotamya'da Asurlulardan önce Türklerin (Elamlar-Sümerler) varlığını ileri sürmüştür[191].

S. Fikri Erten de 1922-1924 tarihlerinde İstanbul'da basılan "**Antalya Livası Tarihi**" adlı eserinde Türk toplulukların, Yunanlılar gelmeden önce **Anadolu'da** oturduklarını belirtmiştir.[192]

Türk Tarih Tezi'nin önde gelen temsilcilerinden **Sadri Maksudi Arsal** ise 1924 yılında "**Journal Asiatic**"te yayınlanan makalesinde **Eski Yunan mitolojisinin** Türklerden alındığını ifade etmiştir[193].

O sırada İstanbul Darülfünunu'nda tarih müderrisi olan **Yusuf Ziya Bey** de aynı kanıdadır. O da **Yunan uygarlığının** orijinal olmayıp Türk uygarlığına dayandığı, Türk ırkından kavimlerce yüceltildiği tezini savunmuştur. Yusuf Ziya Bey'in söz konusu tezini belgelerle ve bu konudaki Batılı kaynaklarla desteklemesi oldukça önemlidir.[194]

İstanbul'da 1928 yılında basılan "**Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tetebbuat**" adlı eserde Mezopotamya'da Asurluları sıkıştıracak kadar güçlü bir **Türk devletinin** yaşadığı ileri sürülmüştür[195].

Bu ve benzeri yayınlar, öteden beri Türklerin uygarlık kurucu-

---

191 **Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar**, C.I, s. 221-224

192 **A.g.e.**, s. 193

193 **A.g.e**., C. VI, s. 165

194 Eski Yunan kültürüyle eski Anadolu kültürü arasındaki ilişki hakkında bkz. Sinan Meydan, **Son Truvalılar**, "**Truvalılar, Türkler ve Atatürk**", 2.bs. İstanbul 2006.

195 Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C. VI.s.186.

su olduğunu düşünen Atatürk'ün kafasında yeni kapılar açılmasına ve yeni köprüler kurulmasına neden olmuştur. Bu eserler, onu, ulusal kimlik arayışında bilimsel kanıtlar bulunabileceğine iyice inandırmıştır. Türkler gerçekten de uygarlık tohumlarını atmış olabilirler miydi? Türkler gerçekten Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya gelmiş olabilirler miydi? Kafasında bu ve benzeri soruların yanıtları artık çok daha netti. Şimdi yapılması gereken bu yanıtları yerli ve yabancı bilim insanlarının görüş ve değerlendirmesine açmak ve bu konuda bilimsel bir seferberlik başlatarak yeni ve çok daha sağlam kanıtlara ulaşmaktı.

Nazi Almanyasından kaçarak Türkiye'ye sığınan **Landesberger** ve **Gütterbock** gibi **Sümerolog** ve **Hititologlar** artık köşkte Atatürk'ün yanındaydılar.

1935'te dünyaca ünlü **Sümerolog Landesberger**, tüm bilimsel tarafsızlığıyla **Sümerlerin** Türk olduğunu ileri sürerken, Dünyaca ünlü **Hititologlardan Gütterbock** da Hititlerin Türk olduğunu ileri sürüyordu. Dünyaca ünlü bir Sümerolog ve Hititologun, döneminin bilimsel bulgularına dayanan açıklamaları Atatürk'ün önceden bildiklerine yeni ve çok güçlendirici katkılar yapmıştır.

Atatürk, Türk tarihinin gizli kalmış yönlerini ortaya **çıkarmak** için olağanüstü bir çaba harcıyordu. Bu çabaları sonunda Türk tarihinin sadece Osmanlı Tarihi'nden oluşmadığını, Türklerin binlerce yıl önce de büyük devletler kurup, dünya uygarlığına büyük katkılarda bulunduğunu ileri sürmüş ve 1930 yılında, sonradan çok tartışılacak olan **Türk Tarih Tezi'ni** ortaya atmıştır.

Şöyle diyordu:

"***Türk ırkının kültür yurdu Orta Asya'dır. İlk çağlardan beri yüksek bir ziraat hayatına sahip olan, madenleri kullanan bu topluluk sonraları Orta Asya'dan doğuya, güneye, batıya, Hazar Denizi'nin kuzey ve güneyine yayıldı. Bu yayılma neticesinde Türk dili ve kültürü de yayıldı. Gittiği yerlerde yabancı dillere ve kültürlere tesir ettiği gibi, onlardan tesirler de aldı.***" [196]

---

196 A. Afetinan, "Atatürk'ün Tarih Tezi", **Belleten III**, 10, (1939), S.245-246

Türk Tarih Tezi'ne göre, uygarlıkların temeli doğal nedenlerle Orta Asya'daki anayurtlarından dünyaya yayılmak zorunda kalan Türkler tarafından atılmıştı.Türkler gittikleri her yere ulusal kültürlerini de götürmüşlerdi ve yüksek Türk kültürünün etkisi altında kalan kültürler gelişip yükselmişti.

Türk Tarih Tezi'nin hareket noktası Orta Asya'ydı. **MÖ. 7000**'lerde Orta Asya'da meydana gelen bir doğal felaket sonucunda Türkler Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına yayılmışlardı: Bu teze göre **Anadolu'ya gelen Hititler, Frigler, Lidyalılar; Mezopotamya'ya giden Sümerler, Asurlular, Akadlar; Avrupa'ya giden Etrüskler; Ege'ye gelen İyonyalılar ve Çanakkale'ye gelen Troyalılar v.b kavimler hep Asyalı Turani topluluklardı.**

Orta Asya, en eski uygarlıkların doğup büyüdüğü bir coğrafyadır. Türkler Orta Asya'dan gittikleri yerlere **yüksek uygarlıklarını** da götürmüşlerdi. Dolayısıyla Anadolu'ya doğudan gelen **Hititler** ile sonradan buraya gelip yerleşen (1071 sonrası) **Türkler** arasında bir "**kaynak ve kültür birliği**" vardı.

Atatürk, 1930 yılının Ağustos ayında Yalova'da Afetinan'ın sorduğu tarih hakkındaki bir soruya verdiği yanıtta Türklerin uygarlığa katkılarını tüm açıklığıyla ortaya koymuş ve sözlerini: "***Türklerin ana yurdu Orta Asya yaylasıdır.***"[197] cümlesiyle bitirmiştir.

Atatürk: "***Dünyada Türk'e yurtluk etmemiş bir anakara yoktur.***" diyerek Türk yurdunun sınırlarını çizerken, bugünkü Türklerin, eski yurtlarında hak iddia etmek gibi bir düşüncelerinin olmadığını da: "***Bugünkü Türk ulusu varlığı için bugünkü yurdundan memnundur.***" şeklinde ifade etmiştir. Atatürk'ün bu sözleri, Türk Tarih Tezi'nin "***yayılmacı***" ve "***ırkçı***" amaçlar taşımadığını göstermesi bakımından çok önemlidir:

"*...Türk ulusu Asya'nın batısında ve Avrupa'nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayrılmış dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına 'Türk eli' derler. Türk yurdu çok daha büyüktü. Yakın ve uzak çağlar düşünülürse Türk'e yurtluk et-*

---

197 Sarı, **a.g.e.**, s. 184.

memiş bir anakara (kıta) yoktur. Bütün yeryüzünde Asya, Avrupa, Afrika, Türk atalarına yurt olmuştur. Bu gerçekleri yeni tarih belgeleri göstermektedir. Fakat bugünkü Türk ulusu varlığı için bugünkü yurdundan memnundur: Çünkü Türk derin ve ünlü geçmişinin, büyük ve güçlü atalarının kutsal katkılarını bu yurtta da koruyabileceğine, o katkıları şimdiye değin olduğundan çok daha fazla zenginleştirebileceğine inanmaktadır..."[198]

Atatürk'ün sıkça tekrarladığı: "**Türklerin, çok eski çağlarda Orta Asya'daki iklim değişikliklerinden dolayı anayurttan dünyanın değişik yerlerine göç ettikleri**" şeklindeki tez, bazı Batılı tarihçiler tarafından da kabul edilip tekrarlanıyordu; fakat Atatürk'ün yanıt aradığı başka sorular vardı:

Bu millet kimdir? Uygarlığa ne gibi katkılarda bulunmuştur? Orta Asya göçleri ne zaman başlamış, nerelere kadar uzanmıştır? Orta Asya'dan göç eden Türklerin bir kısmı Anadolu'ya gelerek Hitit Devleti'ni, bir kısmı da Mezopotamya'ya giderek Sümer Devleti'ni kurmuş olabilir miydi?

Atatürk'ün tarih çalışmaları temelde iki amaca yönelikti:

1.Türk tarihini başlangıcından itibaren en ince ayrıntısına kadar araştırıp gün ışığına çıkarmak; Türklerin dünya uygarlığına katkılarını ortaya koyarak Batı'ya, Türklerin nasıl şerefli bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahip olduğunu göstermek... Bu sayede hem Batı kamuoyuna Türk tarihi hakkındaki bilgilerini sorgulatmak istiyor, hem de Türk çocuklarını şanlı tarihlerinden haberdar ederek Türk çocuklarının bu şanlı tarihle övünebilmelerini ve geçmişlerinden aldıkları güvenle geleceğe daha umutla bakabilmelerini sağlamak istiyordu. Bu durum aynı zamanda Türk milletinin ulusal birliğini ve heyecanını güçlendirecekti.

2. Batılıların Türklere çok gördükleri Anadolu'nun eski çağ tarihini araştırmak... Atatürk, Türklerin 1071 Malazgirt zaferinden çok önce Anadolu'ya gelmiş olduklarını düşünüyordu. Eğer

---

[198] A. Afetinan, **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara 1969, s.14 (sadeleştirilmiş metin)

gerçekten de Türklerin, tarihin ilk çağlarında Asya'dan gelerek Anadolu'da uygarlıklar kurmuş olduğu kanıtlanabilirse, Batı merkezli tarihin: "**Türkler Anadolu'ya sonradan gelen bir millettir ve geldikleri yere gönderilmelidirler.**" iddiasını çürütmek mümkün olacaktı.[199]

Atatürk, öncelikle **Eski Çağ uygarlıklarının** Türk kökenli olabilecekleri tezinin derinleştirilmesini istiyordu.

1930 yılından itibaren Atatürk'ün kafasında ve gönlünde Türk Tarih Tezi vardı. Gittiği her yerde Türk Tarih Tezi hakkında açıklamalar yapıyor, tarihçilere sorular soruyor, yanıtlar alıyor; Türk Tarih Tezi hakkında aydınların, bilim insanlarının ve tarih hocalarının neler düşündüğünü öğrenmeye çalışıyordu. Bu amaçla yaptığı ziyaretlerden birini 15 Aralık 1930 Pazartesi günü kimseye haber vermeden, yanına Kılıç Ali ve Hasan Ali Yücel'i de alarak Darülfünun'a yapmıştı. Darülfünun hocalarıyla değişik konularda görüştükten sonra, hocalara Türk Tarih Tezi hakkında bazı sorular sormuş; fakat aldığı yanıtlardan pek de memnun olmamıştı:

"*Gazi Mustafa Kemal tarih konularına geçerek müderrislere* ***Eti, Ege, Aka*** *(...)'lardan bahsedelim. Bunlar üzerinde kim konuşacak? Siz Fuat Köprülü Bey?*

Müderris Fuat Köprülü, 'Mazur görmenizi istirham ederim. Bendeniz Türk Dili Edebiyatı ile meşgulüm.'

*Atatürk, '***Ege konusunu konuşalım. Ege'nin ilk ahalisi, Ege Medeniyetinin sahipleri kimlerdir?***'*

*Bir müderris, Eski Grek müderrisi Fadıl Nazmi Bey, sorulan Ege konusuyla ilgili bir efsane (mitoloji) anlattı. Atatürk, bunu sonuna kadar dinledikten sonra '***Tarih, arkeolojik, gerçek paleografik ve filolojik bulgulara dayanılmalıdır, efsanelere değil. Bence (Ege uygarlığını kuranların) Asia'dan (Anadolu'nun ilk adı) Ege adalarına geldiklerini gösteriyor ve gösterecektir***' *dedi.*

Atatürk, bir süre tavana bakarak düşünceli ve üzgün göründü.

---

[199] Saray, **a.g.m.**, s. 35

*Sonra: '**Gençlerimiz bu konulara yöneltilmelidir.**' buyurdu.*"[200] Atatürk, Ege uygarlıklarının da Türk kökenlı olabileceklerini düşünüyordu..

Türk Tarih Tezi'ni savunanlar, **Arminius Vambery**, **V. Thomsen** (1839) ve **Y.Nemet** gibi ünlü tarihçi ve dilcilerin buluşlarını kaynak olarak kullanıyorlardı. Ayrıca 1935'den itibaren Atatürk'ün yanında bulunan ünlü **Sümerolog Landsberger** ve ünlü **Hititolog Günterbock**'un Sümerler ve Hititler hakkındaki çalışmaları ve görüşleri Türk Tarih Tezi'ni savunanların en önemli kaynakları arasındaydı.

Atatürk, Türk olduklarına inandığı Sümer ve Hitit uygarlıklarına halkın da sahip çıkmasını istiyordu. Bu amaçla otuzlu yıllarda kurulan bankalardan birine **Eti (Hitit)bankak**, diğerine de **Sümerbank** adlarını vererek gazete ve dergilerin bu konuya ilgi göstermelerini istemişti.[201]

Türk Tarih Tezi, tarihi olayları iki bölümde incelemekteydi:

Birincisi, **dünya tarihiyle ilgili olaylara bakıştır**: Burada amaç, insanlığın ortak başlangıcı ve dünya uygarlığının evrenselliğini vurgulayarak, ortak bir barış ve işbirliği ortamı yaratmaktı. Türk Tarih Tezi'nin bu amacı H. G. Wells'in düşüncelerine dayanmaktaydı. Atatürk'ün fazlaca etkilendiği Wells, "**Cihan Tarihi'nin Ana Hatları**" adlı kitabında insanlığın ortak bir başlangıcı ve ortak bir mirası olduğunu ileri sürmekteydi. Wells'in görüşlerini kaynak alan Türk Tarih Tezi bu yönüyle **evrenseldi.**

İkincisi ise, **Türk tarihiyle ilgili olaylara bakıştır**: Burada amaç, Türklerin, birçok yabancı tarihçinin yazdığı gibi ikinci sınıf bir ırk olmadığını; tersine beyaz (Ari) ırkın antropolojik özelliklerini taşıdığını kanıtlamaktı. Karal'ın deyimiyle: "*Bu tarih tezi, Batılı tarihçilerin Türklerin uygarlık değerinden yoksun, ikinci sınıf bir ırktan olduğunu göstermek için yaptıkları tarih yorumuna karşı bir tezdir.*"[202]

---

200 Özata, **Atatürk, Bilim ve Üniversite**, s.121.

201 Çığ, **a.g.e.**, s.17

202 Enver Ziya Karal, "Atatürk ve Tarih", **Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969, s 100.

Atatürk 1 Kasım 1922'de TBMM'de yaptığı konuşmada Türk tarihinin eskiliği ve "**Eski Türklerin uygarlığı**" konusunda çok çarpıcı sözler söylemiştir:

"*Efendiler, bu dünyayı beşeriyette asgari yüz milyonu mütecaviz nüfustan mürekkep bir Türk millet-i azimesi vardır ve bu milletin yeryüzündeki genişliği oranında bir derinliği vardır. En bariz ve en katı ve en maddi delail-i tarihiyeye istinaden beyan edebiliriz ki Türkler on beş asır evvel Asya'nın göbeğinde muazzam devletler kurmuş ve insanlığın her türlü yeteneklerine beşiklik etmiş birer unsurdur. Sefirlerini Çin'e gönderen ve Bizans'ın sefirlerini kabul eden bu Türk devleti, ecdadımız olan Türk milletinin teşkil eylediği bir devlettir.*"[203]

Atatürk'ün geliştirdiği Türk Tarih Tezi, farklı tezlerin bir araya gelmesinden oluşuyordu: Türk Tarih Tezi'nin temel iddialarını şöyle sıralamak mümkündür:

1. **İlk Türklerin dünya uygarlığına öncülük edecek kadar güçlü ve köklü bir kültüre sahip oldukları...**

2. **Türklerin iklimde meydana gelen bozulma sonucunda Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına göç ettikleri ve gittikleri yerlere uygarlıklarını da götürdükleri...**

3. **Anadolu'nun ilk önemli uygarlığı Hititlerin ve Mezopotamya'nın ilk büyük uygarlığı Sümerlerin Türk kökenli oldukları...**

4. **Ege ve Yunan uygarlıklarının temelinde Türk kültürüne ait izlerin olduğu...**

5. **Antik Mısır uygarlığını kuranların ve Roma İmparatorluğu'nun kurucusu Etrüsklerin Türk olabileceği...**

Ayrıca, tüm dillerin Türkçe'den geldiğini ileri süren ve Türk Tarih Tezi'ni tamamlayacağı düşünülen **Güneş Dil Teorisi**...

Bunların dışında Atatürk'ün daha çok kişisel olarak üzerinde çalıştığı ilginç tarih tezleri de vardı:

---

203 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. I, s.261-262.

1. **İnkalar, Mayalar ve Kızılderililer ile Türkler arasındaki ilişkiler...**

2. **Truva'yı kuranların ve Truva Savaşı'nda Yunanlılara karşı savaşanların Türk olabilme ihtimali...**[204]

3. **Türklerin Orta Asya'ya Kayıp Kıta Mu'dan gelmiş olabilecekleri**...[205]

Atatürk, 1930 yılından, hayata veda ettiği 1938 yılına kadar bu konularda okudu, araştırdı; bizzat ileri sürdüğü tarih tezlerini kanıtlayabilmek için bir bilim insanı titizliğiyle çalıştı ve keskin zekasıyla şaşırtıcı sonuçlara ulaştı;[206] fakat zamansız ölümü bir çok konunun olduğu gibi ileri sürdüğü tarih tezlerinin de yarım kalmasına neden olacaktı.Atatürk'ün tarih çalışmalarını gören, Atatürk'ün sofrasında Türk tarihi ve Türk dili konusundaki sohbetlere katılan Ruşen Eşref (Ünaydın) "Atatürk, Dil ve Tarih Kurumları, Hatıralar" adlı kitabında şöyle diyordu:

"Atatürk 1930'lu yıllarda Sümer, Akad, Babil, Miken, Eti (Hitit), Sippililuyuma, Bask, Bröten, Kelt gibi sözleri diline dolamıştı. Türk'ü zaman ve mekan içinde arayıp bulmak, Türk'ün benliğini, yüceliğini, asilliğini ispat etmek istiyordu. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorileri bu düşüncenin ürünüydü. Atatürk, sofrasında oturmak mazhariyetine erişen kişilere bu konularda ödevler verirdi. Türk dili ve Türk tarihi konusundaki bu ödevler sofrada ciddi olarak tartışılırdı. "[207]

---

204 Bu konuda bkz. Sinan Meydan, **Son Truvalılar, Truvalılar, Türkler ve Atatürk**, 2.bs. Truva Yayınları, İstanbul 2006.

205 Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Sinan Meydan, **Atatürk ve Kayıp Kıta Mu**, Truva Yayınları, 5.bs. İstanbul 2006

206 Örneğin, Atatürk, İznik'te toprak altında antik bir şehrin bulunduğunu ve İznik surlarında dördüncü bir kapının daha olması gerektiğini söyleyerek kazı yapılmasını istemişti. Atatürk'ün isteği üzerine İznik'te başlatılan kazılar sonunda gerçekten de toprak altında kalmış antik bir şehre ve dördüncü bir kapıya ulaşılmıştı. Wolfgang Radt, "Atatürk Devrinde Türk-Alman İşbirliğine Bir Örnek, Bergama Müzesi'nin Yapılışı", **IX. Türk Tarih Kurumu Kongresi**, C.1, s.397-403. Nakleden Çığ, **a.g.e.**, s.26.

207 Ruşen Eşref Ünaydın, **Atatürk, Dil ve Tarih Kurumları, Hatıralar**, Ankara 1954, s. 51-60, 61-65.

Atatürk, ortaya koyduğu tarih tezlerini kanıtlayabilmek ve geçmişte hep ihmal edilen Türk tarihine gereken önemi verebilmek amacıyla önce 15 Nisan 1931'de **Türk Tarih Kurumu**'nu kurdu, sonra da -aralarında **Hitler** baskısından kaçıp gelen profesörlerin de olduğu- çok sayıda yerli ve yabancı tarihçiyi Türk Tarih Kurumu bünyesinde topladı. Atatürk, Tarih Kurumu'nun rahat çalışabilmesi için, devleti, aydınları ve halkı seferber etmişti. Bu amaçla bir program hazırlamıştı. Bu programın ana hatları şöyleydi:

1. Tarihi belgeler bulunarak, koruma altına alınacak.

2. Açıkta bulunan kültür eserleri devlet tarafından korunacak.

3. Halkın tarihi eserlere sahip çıkması için çeşitli kurumlar tarafından popüler yayınlar ve propagandalar yapılacak.

4. Ülke içinde ve dışında müze ve kütüphanelerde bulunan eserlerin kopyaları yaptırılacak.

5. Belirli şehirlerde, belirli çağ ve kültürlere ait müzeler açılacak.

6. Yabancı bilim adamları ve kurumlarla işbirliği yapılacak.

7. Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar ve kazılar yapmak için ülke içinde ve dışındaki önemli buluntu yerlerine uzmanlar gönderilecek.

8. İmkanlara göre kazılara başlanacak.

9. Bütün bunların yapılabilmesi için hükümet otoriteleri yardımcı olacak.[208]

Atatürk, tarihsel mirasa sahip çıkmanın ulusal bir görev olduğunu düşünüyor, tarihçilerin, aydınların, devletin ve halkın katılımıyla bir tarih seferberliği başlatmayı planlıyordu.

Şöyle diyordu:

"***Ecdadımız büyük imparatorluklar kurmuş, uygarlıklar yaratmış. Bizim görevimiz bunları aramak, incelemek, kendi milletimize ve dünyaya tanıtmaktır.***"[209]

---

208 Uluğ İğdemir, **Yılların İçinden**, Ankara 1976, s.211-212.

209 Nihat Dinçer, "Atatürk'ün Milli Eğitimle İlgili Görüşleri", **İstanbul Üniver-**

30'lu yılların başında yapılan hazırlıklardan sonra yerli ve yabancı tarihçiler Atatürk'ün direktifleriyle yoğun bir çalışma içine girdiler. Atatürk de fırsat buldukça bu çalışmaları takip ediyor, bazı konularda fikir beyan ediyor, seçkin tarihçilerle görüş alışverişinde bulunuyordu. Bazen saraydaki odasına kapanıp günlerce okuyor, elde ettiği bilgileri Afetinan'la birlikte değerlendirip, tarihsel içerikli metinler kaleme alıyordu: Örneğin,"**Tarih II, Orta Zamanlar**" adlı ders kitabının ve "**Türk Tarihi'nim Ana Hatları**" adlı tarih kitabının bazı bölümlerini Atatürk yazmıştı.[210]

Türk Tarih Tezi 1930'da birdenbire ortaya atılıp tartışılan bir tez değildi. Daha 1920'de bu yönde işaretler vardı. Örneğin, **Erzurum Mebusu Necati Bey,** TBMM'nin **22 Mayıs 1920** tarihli oturumunda İtilaf Devletlerini kastederek:

"***Onlar Galya ormanlarında, Normandiya sahillerinde çıplak ve vahşi gezerlerken bizim atalarımızın muazzam bir uygarlık kurduklarını.***" söylemişti..[211]

---

sitesi İktisat Fakültesi 1981 Yılı Sosyoloji Konferansları, Atatürk Özel Sayısı, İstanbul 1981, s.10.

210 **Tarih II, Orta Zamanlar**, İstanbul 1931, (Özgün belge Anıtkabir Kütüphanesi'nde) Atatürk bu kitabın bazı yerlerini beğenmemiştir. Jean Paul Roux, **Türklerin Tarihi**, çev. Galip Üstün, İstanbul 1989, s.60.

211 **İngiliz Profesör Siyeç'e** göre de bu uygarlık Romalıların ve İranlıların saldırılarıyla yok edilmemiş olsaydı, dünya uygarlığı daha o zaman Ural-Atay uygarlığının gelişmesiyle oluşacaktı. **TBMM Zabıt Ceridelerl**, C.II, s.15

II. BÖLÜM

BATI MERKEZLİ TARİHE BAŞKALDIRI

HİTİTLER, SÜMERLER, TÜRKLER ve ATATÜRK

Anadolu'da ve Mezopotamya'da Türk İzleri

Türk Tarih Tezi'ne göre **Türkler,** Malazgirt Savaşı'ndan çok önce Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya gelmişler ve yüksek uygarlıklar meydana getirmişlerdir.

Atatürk, daha gençlik yıllarında, Anadolu Türk tarihinin, **Osmanlıyla**, hatta **Selçukluyla** başlamadığını düşünüyordu; ona göre Türklerin Anadolu'ya girişi **çok daha eskilere** gidiyordu. Bu nedenle Türk tarihini yakın çağlarla sınırlandırmayarak Türklerin izlerini **çok daha eskilerde** aramak gerektiğine inanıyordu.

Daha hürriyetin ilan edilmediği günlerde **(1908)** Selanik'te arkadaşlarına bu konudaki düşüncelerini açıklamıştı. Bir gün arkadaşlarıyla felsefe ve tarih konusunda görüş alışverişinde bulunuyordu. Konu dönüp dolaşmış **Osmanlı tarihine** gelmişti. **Genç Mustafa Kemal**, bu konuda bilindik tezlere yer veren bir eser üzerinde çalışan arkadaşı Hakkı Baha'yı dinledikten sonra şunları söylemişti:

"Sen daima Osmanlılık bakımından uğraşıyordun. Eserin bu yolda iyi, muvaffak yürüyor, inkar edilemez. Fakat bu kabuktan ayrılır da etrafına bakarsan iş değişir. Bir defa çık şu çerçeveden, ondan sonra yazmaya başla. O zaman bam başka bir kainattan ses verdiğine sen de inanacaksın

'Cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten' mısraı, sadece bir Osmanlı fantezisisdir. Evet cihangirhane bir devlet çıkmasına çıkmıştır. Fakat sadece kırık çadırlık bir aşiretin elli altmış atlısından çıkmamıştır. Bunu Türk milleti çıkarmıştır. Osmanlılardan önce Selçuklular vardı. Onlar da bir "Türksüz ülkeyi" istila etmemişlerdir. Batı ve Güney bölgelerinde daha nice müstakil Türk devletleri vardı. Yalnız Alparslanın elli altmış binlik bir ordusu Anadolu'da onbeş milyon olabilmek için kaç asır hep darp yüzü görmeden müreffeh yaşamalı idi. Bunu hesap etmeli. Alparslan Konya'ya geldiği zaman yaban ellerine gelmedi. İrdeleri sarsılmış Türk devletlerini geçerek perakendelenmiş bir halde yaşayan Türk camiaları arasına girdi. Erzurum'dan İskenderun'un güneyine, Sinop'tan Antalya'ya, Pasinler'den İznik'e kadar olan mıntıkalarda Türkler vardı. Selçuklular bunları topladı. Ancak üç yüz yıl kadar tutabildi. İdresizlik yine perakendeliği doğurdu. Osmancık, dirayet ve siyaseti ile yine onlara dayanarak onlardan bir devlet kurdu. Türk devletlerinin birbiri arkasından batıp kuruluşunu bu ana cevherde aramalıdır.

"Bu cevher ki, ta Hititlere kadar, belki daha eskiye kadar dayanır. Bu keyfiyeti, memelik-i mahsure (Osmanlı ülkesi) dediğimiz yerde göremeyiz. Cihanın muhtelif yerlerinde de böyledir. İşte sen Orta Asya'da, uzak doğu menşelerinden başlayıp bugüne kadar açılan geliş yolları üzerinde çalışmalısın. Osmanlı, batıdaki en son devlet adıdır. Türk kimdir? Menşeleri nedir? Nerelere gitmişlerdir? Ne yapmışlardır? Nasıl medeniyetler meydana getyirmişlerdir? Önce bunu tesis etmeli. Sonra içtimai ve psikolojik durumları araştırmalı. Türk yalnız kılıç devşirmemiştir. Cihangirlikle berber, en yüksek derecede bir takım medeniyetler de dağıtmıştır. Biz ilk önce bir, "Türkler Tarihine" muhtacız. Bundan sonra yer yer kurdukları devletlerin tarihleri gelmelidir.

"Hakkı, bir de bunu tecrübe et. Biliyorum, evet çok paraya, çok zamana ve gayrete vebestedir (bağlıdır) Yeterki başlanmış olsun. Zarar yok, çığır açılmış olur..."[1]

Atatürk'ün, 1908 gibi çok erken bir tarihte Türklerin uzak tarı-

---

1 Aka Gündüz'ün anlatımı. Salahaddin Güngör, "Salih Bozok'un Ölümü

hından söz etmesi, Anadolu eski çağına gönderme yaparak **Hititleri** hatırlatması, **Orta Asya** ile **Anadolu** eski çağı arasında tarihsel bir ilişki kurduğuna ve Eski Anadolu'da Türk izleri aradığına işarettir.

Atatürk' e göre, Türkler Anadolu'ya çok eski tarihlerde gelmişlerdi; öyle ki Anadolu'nun bilinen ilk uygarlığını kuran **Hititler** Türk'tü.

Şöyle diyordu:

"***Türk milleti! Sen Anadolu denilen yurda sonradan gelme değil, ilk yerleşip medeniyet kuranların çocuklarısın.***"[2]

Atatürk' e göre Anadolu, en aşağı **7000 yıllık Türk yurduydu**. Atatürk, Afetinan'ın "**Türk'ün Tarihi**" adlı doktora tezini okuduktan sonra bir sayfa kenarına el yazısıyla şu notu düşmüştü:

"***Bu memleket, dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği, bir müstesna mevcudiyetin yüksek tecellisine yüksek sahne oldu. Bu sahne EN AZ YEDİ BİN SENELİK Türk beşiğidir. Beşik tabiatın rüzgarlarıyla sallandı; beşiğin içindeki çocuk tabiatın yağmurlarıyla yıkandı, o çocuk tabiatın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvela korkar gibi oldu, sonra onlara alıştı, onların oğlu oldu. Bu gün o tabiat çocuğu tabiat oldu; şimşek, yıldırım, güneş oldu, Türk oldu. Türk budur: Yıldırımdır, kasırgadır, dünyayı aydınlatan güneştir***"[3]

Atatürk'e göre "**7000 yıllık Türk beşiği Anadolu'da**" kurulan eski uygarlıklar, dolayısıyla Anadolu'nun ilk uygarlığı "**Hititler**" Türk'tür.

Atatürk'ün, Behçet Kemal Çağlar'ın "Çoban" piyesinin temsilinden sonra Halkevi'nin Şark salonunda kabul ettiği oyunculara hitaben söyledikleri, onun Eski Anadolu tarihine ve Hititlere bakışını göstermesi bakımından önemlidir:

Münasebetiyle Bazı Hatıralar", **Yeni Mecmua**, Sene. 3, C.6, Sayfa: 106, 8 Mayıs 1941, s. 6; Oğuz Akay, **Benim Sofram Bu**, İstanbul 2006, s. 37-39

2 Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türk Devrim Kronolojisi, 1918-1938**, Ankara 1973, s.168.

3 Cemal Kutay, **Atatürk Olmasaydı**, İstanbul, 1993, s. 102-103.

*"**Dikkat ederseniz, her millet tarihinde kendi toprağının tarihine önemli bir yer ayırır. Şu Hacı Bayram avlusundaki** Eti kabartmalarının **önünde onları seyreden insanlara bakınız. Sanki o kabartmaları canlanmış zannedersiniz. Ogüst zamanında yapılan nüfus sayım cetvellerine göre Anadolu nüfusu şimdikinden kalabalık. Bunlar ne oldu? Tehcir mi etti?** Dilimizdeki en mahrem kelimeler Eti dilindekilerin aynıdır. **Halkapınar'lı Ömer'in Yunanlılarla münsabeti, Mevlana'nın Farslılarla münasebeti kadardır. Her ikisi de zamanlarının kültür dillerini kullanmışlar, fakat kendi milli hislerini ifade etmişlerdir.** Ege uygarlığı, bizim uygarlığımızdır. Hayır efendiler, bu vatan bize 4000 aslandan yadigar kalmamışlar. Asırlar boyunca milyonların emeğiyle kurulmuştur. **Edebiyatımız, tiyatromuz, hissimiz hep bu ilkeden hareket etmelidir.**"*[4]

Gerçi, Hititler ve Sümerlerin Türk olabilecekleri Atatürk'ten önce bazı Batılı tarihçiler tarafından dünya kamuoyuna fısıldanmıştı.[5] Fakat alışılmış tarih tezlerini alt üst eden bu *"aykırı fısıltı"* Avrupa bilim dünyasında hiçbir karşılık bulmadığı gibi, çok fazla ciddiye de alınmamıştı. Batılı bilim insanlarının bu konudaki vurdumduymazlığının iki temel nedeni vardı:

Birincisi, genel kabulleri sorgulamanın zorluğu...

İkincisi ve asıl önemlisi ise, ileri sürülen bu tezin kanıtlanma olasılığının Batı'nın asırlık iddialarını çürütecek olmasıydı: Çünkü Batı'da geçerli olan mevcut teze göre **Hititler, Hint-Avrupa** kökenliydi, dolayısıyla Hititlerin bir şekilde Avrupa'yla bağlantısı vardı; ama bu yeni tez, Hititlerin ve Sümerlerin **"Asyenik"**[6] olabileceklerini iddia ediyordu. Bu olasılık bile Avrupa'nın **"tarihle"** temellendirilen **"emperyalist çıkarlarına"** gölge düşürebilirdi.

---

4 Münir Hayri Egeli'den Nakleden Niyazi Ahmet Banoğlu, "Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk" İkinci Kitap, **Yeni Türk Tarih Dünyası Özel Sayısı**, İstanbul 1941, s.35

5 François Lenormant, **Historie Ancienne de L'otrent Lusqu 'aux fuerres medigue, C.I,** Paris, 1881, s.100; Hilarie de Barecnton, **L'origine des Langues**, Paris 1932. Nakleden Çığ, **a.g.e.**, s.15

Asyenik: Asya kökenli

Avrupa öteden beri siyasi hedeflerine ulaşmak için **"tarihsel gerekçeler"** ileri sürmüş, Doğu toplumlarını rahat sömürebilmek için, "tarihi", siyasi bir araç olarak kullanmıştı. Örneğin 20. yüzyılın başlarında Anadolu coğrafyasını ele geçirmek isteyen emperyalist Avrupa, Anadolu'nun eski halklarının (başta Hititler) Hint-Avrupa kökenli olduğu tezini seslendirerek, Türklerin Anadolu'ya sonradan geldiklerini ileri sürüp emperyalist saldırılarına haklılık kazandırmaya çalışmıştı. Yine aynı Avrupa, sözde tarih biliminden yararlanarak Türklerin barbar, ikinci sınıf, sarı ırka mensup olduğunu ileri sürmüş ve Türklerin başka ulusları yönetme yeteneğinden yoksun olduğunu ileri sürerek Anadolu'nun işgalinin, Türklerin egemenliği altındaki ulusları (Ermeniler-Rumlar) özgürlüklerine kavuşturma amacı taşıdığı izlenimi yaratmaya çalışmıştı. Dolayısıyla Hint-Avrupalı diye bilinen Hititlerin Türk olabilme olasılığının kanıtlanması her şeyi alt üst edebilir, tarihsel nedenlerle Anadolu'ya sahip çıkmaya çalışan Avrupa'nın Anadolu'yla kurduğu yapay bağ kopabilir; en önemlisi de Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğünün kanıtlanması Avrupa'nın Türkler hakkındaki "barbar, ikinci sınıf, sarı ırka mensup" şeklindeki asırlık iddialarını çürütebilirdi. Hiç şüphesiz, 20. yüzyılın başlarında hammadde arayışıyla yanıp tutuşan Avrupa'nın emperyalist saldırılarına dünya kamuoyunda haklılık kazandırdığına inandığı "tarih tezlerinin" sorgulanmasına tahammül etmesi beklenemezdi.

Atatürk ise Batı'nın asırlık tarih tezlerini yıkmak, en azından bu tezlerin sorgulanmasını sağlamak istiyordu; ama bunun için öncelikle Einstein'ın ifadesiyle: "*Parçalanması atomun parçalanmasından daha zor olan önyargıları ve genel kabulleri*" parçalaması gerekiyordu.

Atatürk, kimsenin sorgulamaya cesaret edemediği Batı'nın çarpık tarih tezlerinin karşısına bu tezleri alt üst edecek, **"ulusal tarih teziyle"** çıktı. Atatürk, sözde tarihi gerekçelere dayanarak Anadolu'nun, **Ermenilerin** ve **Rumların** anayurdu olduğunu iddia eden ve böylece Türkleri Anadolu'da **"işgalci"** durumuna düşürmek isteyen Avrupa'ya, her fırsatta Anadolu'nun öteden beri Türk yurdu olduğunu haykırdı.

Atatürk, yeni Türk devletinin tüm dünya tarafından tanınmasını sağlayacak olan **Lozan Antlaşması'nın** imzalandığı günlerde, 16.3.1923'de **Adana'da** ulusa şöyle sesleniyordu:

"...Haksızlık ve küstahlığın bundan fazlası olamaz. Ermenilerin bu feyizli ülkede hiçbir hakkı yoktur. Memleketiniz sizlerindir, Türklerindir. Bu memleket tarihte Türktü, halde Türktür ve sonsuza kadar Türk olarak yaşayacaktır. Gerçi bu güzel memleket kadim asırlardan beri çok kere istilalara uğramıştı. Aslında ve en başında Türk ve Turani olan bu ülkeleri İraniler zaptetmişlerdir. Sonra (ülke) bu İranileri yenen İskender'in eline düşmüştü. Onun ölümüyle mülkü taksim edildiği vakit Adana Kıtası da Silifkelilerde kalmıştı. Bir aralık buraya Mısırlılar yerleşmiş, sonra Romalılar istila etmiş, sonra Şarki (doğu) Roma yani Bizanslıların eline geçmiş, daha sonra Araplar gelip Bizanslıları kovmuşlar. En nihayet Asya'nın göbeğinden tamamen Türk soyundan ırkdaşları buraya gelerek memleketi asıl ve eski hayatına yeniden kavuşturdular. Memleket nihayet asıl sahiplerinin elinde kaldı. Ermenilerin, vesairenin burada hiçbir hakkı yoktur; bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketidir..."[7]

Atatürk'ün 1923 yılında Adana'da dile getirdiği bu düşünceler, onun 30'lu yıllarda ileri süreceği Türk Tarih Tezi'nin amaçlarından birini ortaya koyması bakımından çok önemlidir. Görüldüğü kadarıyla Atatürk, Avrupa'nın seslendirmekten bıkıp usanmadığı: "***Anadolu'nun Ermeni yurdu olduğu***" yönündeki iddiaları "***küstahlık***" olarak adlandırarak: "***Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu***" tarihsel dipnotlarla kanıtlamaya çalışmıştır. Atatürk'ün, Türk yurdu Anadolu'nun tarih içinde farklı milletler tarafından işgal edildiğini söylemesi ve Orta Asya'dan gelen Türklerin (Malazgirt Savaşı sonrası) Anadolu'yu "***asıl ve eski hayatına yeniden kavuşturdukları***"nı belirtmesi Batı merkezli emperyalist tarih anlayışının dışına taşan, genel kabulleri sorgulayan özgün bir yaklaşımdır.

Atatürk'ün Adana'da yaptığı bu konuşmada Anadolu tarihi ve Türkler hakkında tarihsel çıkarımlara yer vermesi çok önemli siyasi amaçlar taşımaktadır.

---

7 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, s.130.

Şöyle ki:

Konuşmanın yapıldığı tarih 1923'tür; yani, Anadolu üzerinde hak iddia edenler süngüyle kovulmuş, Kurtuluş Savaşı kazanılmış, Anadolu'nun Türk yurdu olarak kalacağı herkese gösterilmiştir; şimdi sıra Anadolu'nun **tarihsel** ve kültürel bakımlardan da Türk yurdu olduğunun kanıtlanmasına gelmiştir. Atatürk işte bu aşamada "**tarihe**" başvurmuştur.

Düşündürücü olan bir diğer nokta, konuşmanın yapıldığı sırada Lozan Konferansı'nın devam ediyor olmasıdır. Lozan Konferansı'nda en fazla tartışılan konulardan birinin, Atatürk'ün Lozan'a giden Türk heyetine: "***asla taviz vermeyin***" dediği "**Ermeni yurdu**" konusu olduğu dikkate alınacak olursa her şey daha iyi anlaşılacaktır. Atatürk Anadolu'da bir Ermeni Devleti kurdurmak isteyenlerle tarih bilimini kullanarak yanıt vermiş; **Türklerin Ermenilerden önce bu topraklarda yaşadıklarını, dolayısıyla eğer bir işgalcilik söz konusuysa bunu yapanın Türkler değil Ermenler olduğunu göstermeye çalışmıştır.**

"*Atatürk'ün söylediklerini yer, zaman ve koşullar üçgeninde değerlendirmek gerekir.*" prensibinden hareket edildiğinde –ki Atatürk'ü doğru anlamak için mutlaka bu prensibe uygun hareket etmek gerekir.- ortaya şu gerçek çıkmaktadır: Atatürk'ün 1923 yılında, Lozan görüşmelerinin devam ettiği günlerde, üstelik Ermenilerin hak iddia ettikleri bir şehirde -Adana'da- halka seslenirken Anadolu ve Türk tarihinden söz ederek, Anadolu'nun eskiden beri Türk yurdu olduğunu vurgulaması ve sözlerinin arasına: "***Ermenilerin bu feyizli ülkede hiçbir hakkı yoktur.***" "***Bu bereketli yerler koyu ve öz Türk memleketleridir***" gibi mesaj yüklü cümleler sıkıştırması, onun 30'lu yıllarda geliştireceği tarih tezinden "**siyasi amaçlar**" için de yararlanmayı düşündüğünü göstermektedir.

Atatürk, geliştirdiği tarih tezini **Türkiye'nin siyasal ve toplumsal çıkarları doğrultusunda kullanmak** istiyordu. Bu yöndeki kanıtları çoğaltmak mümkündür. Örneğin, Atatürk'ün, kişisel çabasıyla anavatana kattığı (1938'de bağımsızlık, 1939'da anavatana katılma) eski sancak bölgesine "**Hatay**" adını vermesi, kendi tarih tezinin bu

tür uygulamasıdır.[8] Çünkü **"Hatay"** ve **"Hıta"** eski Türklerin Çin topraklarına verdiği addır. Atatürk Türkiye'nin bu en güney ucuna Hatay adını vererek bölgeyi tarihsel bakımdan Orta Asya'ya bağlıyor ve böylece bu bölgenin tarihsel nedenlerle Türklerin malı olduğunu kanıtlamayı amaçlıyordu.

Atatürk, Batı'nın "tarihi" nasıl tehlikeli bir silah olarak kullandığını biliyordu. Kurtuluş Savaşı ile Batı'nın emperyalist saldırısını geri püskürten Atatürk, şimdi de Batı'nın elindeki "tarih silahını" almak ve Batı'ya Batı'nın silahıyla karşılık vermek istiyordu. **Hititler ve Sümerlerin Türklüğünün** kanıtlaması bu bakımdan çok önemliydi. Eğer bu tez kanıtlanabilirse, hem Türklerin Anadolu'nun en eski halklarından biri olduğu anlaşılacak, böylece Avrupa'nın Anadolu üzerindeki "tarihsel iddiaları" boşlukta kalacak, hem de Türklerin dünya medeniyetine büyük katkılarda bulundukları ortaya çıkacak ve böylece Türk ulusunun kendine olan güveni artırılmış olacaktı; her şeyden öte yeni kurulmuş bir devlet için böyle bir tarihsel derinliğin anlamı çok büyüktü.

Atatürk'ün tarih çalışmaları, Batı merkezli emperyalist tarihin etkisini ve baskısını kırmayı amaçlayan "ulusal" bir karşı çıkış ve çok ciddi bir başkaldırıdır.

Atatürk'e Göre Hititler ve Sümerler

Atatürk, 1930 yılında yerli ve yabancı tarihçileri bir araya topladı. Tarihçilerin en önemli görevi, Anadolu'nun ilk büyük uygarlığı **Hititlerin** ve insanlık tarihinde derin izler bırakan **Sümerlerin** Türklerle ilişkisini araştırmaktı. Hititlerin ve Sümerlerin Türk kökenli olduklarının kanıtlanması Batı merkezli tarih anlayışını yerle bir edebilirdi.

Atatürk, Hititlerin Türk olduğuna ilişkin inancını: ***"Türk milleti! Sen Anadolu denilen yurda sonradan gelme değil, ilk yerleşip medeniyet kuranların çocuklarısın."***[9] sözleriyle dile getirmiştir.

---

8 Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, C.III, 11.bs. İstanbul 1992, s. 544

9 Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türk Devrim Kronolojisi**, s.168.

Atatürk, Eski çağ tarihine yönelik bir çok kitap okumuştur. Bu kitapların satır aralarında **Hititlerin** ve **Sümerlerin** Orta Asyalı **Türk toplulukları** olduğu yönünde bilgilere rastlamıştır.[10] Örneğin **C.R.Conder'in** 1898'de yayınladığı "**Hititler ve Dilleri**" adlı eserinde "*Hititlerin ve Sümerlerin Orta Asya'dan gelme Turanlı bir medeniyet ve bu medeniyeti getirenlerin de Türk soyundan olduğunu*" belirtilmişti[11]. Atatürk, benzer görüşleri dünyaca ünlü Hititolog **Gutterbok'**dan da duyınuştu.

Bu bilgilerden etkilenen Atatürk, **Hititlerin Türklüğü** hakkında şunları söylemiştir:

"*Anadolu 7000 yıl önce Türkler tarafından fethedilmiş, (Anadolu) Eti uygarlığını kurmuş bir milletin anayurdudur.*"[12]

"*Hititlerin, Toharların, Heptalitlerin dilleri de ilk Türkçenin değişe değişe aldığı şekillerdir.*"[13]

Atatürk, 1912 yılında bırakılan **Hitit kazılarını** 1931 yılında yeniden başlattı. O, Anadolu'da Hititlere ait daha pek çok eserin toprak altından gün ışığına çıkarılmayı beklediğini düşünüyordu. Kazılar ilerledikçe bu düşüncesinde haklı olduğu anlaşılacaktı: **Boğazköy'den** başka **İnandıktepe, Maşathöyük, Ortaköy, Kuşaklı** gibi yerlerden yeni **Hitit tabletlerini** kapsayan arşivler ortaya çıktı. Böylece ilk kazılarda ortaya çıkan **on bin tablete** bir o kadarı daha eklendi.[14]

Atatürk 1936 yılında **Alacahöyük kazıları** sonunda ortaya çıkan bulguları görünce şöyle demiştir:

"*Tarih Kurumu'nun Alacahöyük'te yaptığı kazılar neticesinde*

---

10 François Lenormant, **Historie Ancienne de L'oirent Lusqu 'aux fuerres medigue, C.I,** Paris, 1881, s.100; Hilarie de Bareenton, **L'origine des Langues**, Paris 1932. Naklen Çığ, **Anadolu Uygarlık Mirası**, s.15.

11 C.R Conder, Hitites and Their Languages, 1898. Nakleden Engin Arık, **Eti Tarihi**, s.9

12 A.Cevat Emre, **Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi**, s.91.

13 Afetınan, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, 1969 s. 371

14 Çığ, **a.g.e.**, 121-122.

meydana çıkardığı 5500 senelik maddi Türk tarih belgeleri cihan kültür tarihini yeni baştan tetkik ve tamik ettirecek mahiyettedir."[15]

Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar ilerledikçe Atatürk'ün inancı daha da güçleniyordu ve bu inançla şöyle diyordu:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş, büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonraki inkişafıyla atinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacak."[16]

Atatürk Hititlere nasıl sahip çıktığını, **1931 yılında, Fransa'da** yayınlanmaya başlanan "***Revue Hitit et Assianiqu***" adlı Hitit dergisine parasal yardımda bulunup, dergiyi koruma altına almakla ve Ankara'daki **Anadolu Uygarlıkları Müzesi'ni** ilk **"Hitit Müzesi"** olarak açtırmakla göstermiştir.[17]

Türkiye'de Hititolojinin temellerinin atılması, Ankara'da **1936 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin** açılmasıyla oldu. Bu sırada Atatürk, Almanya'da çivi yazılı bilim merkezlerinden biri olan Leipzig Üniversitesi'nde görev yaparken **Nazi Hükümetince** görevden uzaklaştırılan dünyaca ünlü Asurolog (Sümerolog) **Benno Lansberger'e,** Ankara'da **Hititoloji** ve **Sümeroloji** bölümlerini kurmasını teklif etti. Landsberger, bu alanlarla ilgili uzmanlık kütüphanelerinin kurulması şartı ile bu teklifi kabul etti. Böylece, o tarihlerde yeni ölen yine dünyaca ünlü Sümerolog Landsberger'in hocası **Heinrich Zimmern'in** kitaplığı Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne kazandırıldı. Bu şekilde, **Sümerler** hakkında da sürekli okuyarak yeni bilgiler toplayan Atatürk, dünya uygarlığının kurucusu olan bu **Asyalı topluluğun** Türk olduğunu kanıtlamak için **Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi** bünyesinde bir **"Sümeroloji"** bölümü kurdurmuş oldu.

Atatürk, **Hititoloji bölümü** için de -yakında Chicago'da ölen (Mart 2000)- ünlü **Hititolog Pofesör Hans Gustav Güterbock**'u çok genç yaşlarında Ankara'ya davet etmiştir.

---

15 Hulki Cevizoğlu, **Tarih Türklerde Başlar, Türk Dilinin Kökeni**, Ankara 2002, s.109.

16 **A.g. e.**, s.154.

17 Çığ, **a.g.e.**, s.121.

Dolayısıyla dünyanın en ünlü **Sümerologlarından Beno Landsberger** ve dünyanın en ünlü **Hititologlarından Hans Gütterbock** 1935'den itibaren **Atatürk'ün yanındadır**. Atatürk, "**Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü**" tezini geliştirirken işte bu **dünyaca ünlü** bilim insanlarının desteğini almıştır.[18]

Atatürk, Batı merkezli tarih anlayışının dışına çıkmayı başarabilen ender tarihçilerden **François Lenormant'un "Historie Ancienne de L'oirent Lusqu 'aux fuerres medigue"**, adlı eserinde **ve Hilarie de Bareenton'un "L'origine des Langues"**, adlı eserinde **Sümerlerle Türkler** arasında akrabalık olabileceğine ilişkin bilgiler görmüştü.[19]

Bunların dışında **Wolfram Eberhard, Fuat Köprülü, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu ve Şevket Aziz, A. Cevat Emire** gibi tarihçiler de Atatürk'ün yanında bilimsel çalışmalarıyla ona destek olmuşlardı.

Atatürk, Türk Hititolog ve Sümerologların yetişmesini istiyordu. Hans Güterbock, Hititologların yetişmesi konusunda da elinden geleni yaptı. Onun yetiştirdiği **Mustafa Selçuk Ar** Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde tablet seleksiyonunda gerçekleştirdği çok önemli düzenlemelerin yanı sıra çeşitli araştırmalar da yapmıştır. 30'lu yıllarda Almanya'ya gönderilen öğrencilerden **Sedat Alp** de Türkiye'nin ilk önemli Hititologlarındandır. 1933'te Atatürk'ün isteğiyle **İstanbul Üniversitesi'nde** de bir **Hititoloji bölümü** açılmıştır.Üniversite Reformundan hemen sonra 1933'de yine dünyaca ünlü bir başka Hititolog **Prof. H. Th. Bossert,** İ.Ü Hititoloji bölümünün başına atanmıştır. Daha sonra **Türk** vatandaşlığına geçen **Bossert** Hitit-Luvi hiyorogliflerinin çözümünde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Onun yetiştirdiği **Muhibbe Darga** gibi Türk Hititologlar bugüne kadar çok önemli çalışmalara imza atmışlardır.[20]

---

18 Bahriye Üçok, **Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu**, İstanbul 1985, s.171.

19 François Lenormant, **Historie Ancienne de L'oirent Lusqu 'aux fuerres medigue**, C.I, Paris, 1881, s.100; Hilarie de Bareenton, **L'origine des Langues**, Paris 1932. Nakleden Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası** , s.15.

20 **Hititler**, editör, İlker Koç, Ankara 2006, s. 12,13.

Atatürk, Sümer araştırmalarını yürütecek **Türk Sümerologların** yetişmesi için de Avrupa'ya öğrenci göndermiştir. Ayrıca, arkeolojiye ve tarihe meraklı Türk gençlerinin, **Hitler** baskısından kaçıp Türkiye'ye gelen ünlü Alman arkeologların yanında yetişmelerini sağlamıştır. **Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Sümeroloji bölümünde** yüksek öğrenimlerini tamamlayan ilk Türk gençlerinden biri de sonradan tüm dünya tarafından tanınacak olan ünlü Sümerolog **Muazzez İlmiye Çığ'dır**. Çığ, o günleri şöyle anlatmaktadır:

"***1936 yılında bu bölümlere hiçbir bilgimiz olmadan girdik. Hititoloji hocamız Hitler rejiminden kurtarılan ve bu yıl ölen Prof. H.G. Güterbock, Sümeroloji hocamız aynı koşullarda getirilen Prof. B. Landsberger, Arkeoloji hocamız da Yahudi olmadığı halde davet edilen Prof. Von der Osten'di. Dersler bir çevirmen aracılığıyla veriliyordu, bizler de not tutuyorduk. Henüz dil bilmiyorduk. Kitaplarımız yoktu. Bütün bunlara rağmen, hocalarımızın ve bizim sabır ve gayretimizle 1940 yılında eğitimimizi tamamladık. Hocalarımız, Hatice Kızılyay ile beni fakültede bırakmak istedilerse de bazı aile sorunlarını ileri sürerek kabul etmedik ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne çiviyazılı tabletler üzerinde çalışmak üzere atandık. Orada 1937 yılında yine Yahudi asıllı olması nedeniyle ülkemize gelen Dr. F. R. Kraus çalışıyordu. Biz de onun çalışmalarına katıldık. 1949 yılına kadar onunla, o ayrıldıktan sonra da Hatice Kızılyay ile ikimiz, 1962 yılından 1972 yılına kadar atanmalarını sağladığımız Fatma Yıldız ve Veysel Donbaz ile çalışarak kazılardan çıktıkları gibi duran konservasyonları, konularına, devirlerine ve tarihlerine göre tasnifleri yapıldı, numaralandı ve kendilerine özgü kutular, dolap ve odalar içinde korunmaya alındı.*** "[21]

Atatürk'ün gayretleriyle kurulan Sümeroloji bölümünde, yine Atatürk'ün isteği ve yönlendirmesiyle tarih ve arkeoloji öğrenimi gören **Muazzez İlmiye Çığ** ve onun gibi araştırmaya ve incelemeye meraklı Türk gençleri, yıllar boyunca yaptıkları çalışmalarla Sümerlerin ve Hititlerin gizli kalmış özelliklerini ortaya çıkararak, bu uygarlıklarla Türkler arasındaki ilişkiyi göstermişler ve böylece bir parça

21 Çığ, **a.g.e.**, s. 16

da olsa Batı'nın çarpık tarih tezlerinin egemenlik alanını daraltmayı başarabilmişlerdir; üstelik yaptıkları bu araştırmalarla dünya kültür birikimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Dünyaca ünlü Türk Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ, yıllarca süren araştırma ve incelemeleri sonucunda Sümer ve Hitit tarihinin bilinmeyen özelliklerini anlattığı "Ortadoğu Uygarlık Mirası" adlı kitabında Atatürk'ün Sümer araştırmalarına verdiği önemi şöyle özetlemiştir:

"***Bize Sümer yolunu açarak, bunları meydana çıkarmamızı sağlayan Ata'mızı şükranla anıyorum.***"[22]

Atatürk, Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduklarına öylesine çok inanıyordu ki, otuzlu yıllarda kurduğu bankalardan birine "**Sümerbank**", diğerine de "**Eti (Hitit) Bank**" adını vermiştir.[23]

Atatürk tarih çalışmalarıyla çok yakından ilgileniyor; özellikle Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü tezine bizzat kafa yoruyor, bu konularda kitaplar okuyor ve bu konuları tarihçilerle tartışıyordu. Çünkü Atatürk, geliştirdiği Türk Tarih Tezi'ni tarihçilerle tartışacak kadar derin tarih bilgisine sahipti. Yerli ve hatta yabancı tarihçilerle Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğüne ilişkin hararetli tartışmalara giriyor, kendi tezini profesyonel bir tarihçi kadar başarıyla savunabiliyordu. Böyle bir tartışmaya tanık olan **Reşit Galip Bey** gördüklerini şöyle anlatmaktadır:

"*Muhterem arkadaşlar! Geçenlerde Ankara'ya Danimarka'lı Profesör J. Ostrup isminde bir alim geldi. Konferansını ve Büyük Gazi ile yaptığı tarih münakaşasını dinledik. Danimarkalı alim, kendilerine anlatılanları dinledikten sonra, 'evet bunların çoğu doğru görünüyor' dedi. Ve dinledikçe kanaati daha da kuvvetlendi.*"[24]

Okumaya ve araştırmaya da devam ediyordu. 15 Eylül 1929'da

22 **A.g.e.**, s. 67.

23 Atatürk'ün mirası olan bu bankalar yakın zamanlarda "hortumlandığı" için bugün adları bile unutulmuştur.

24 "Reşit Galip Bey'in Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, İstanbul 1930. Naklen İğdemir, **a.g.e.**, aynı yer.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri M. Tevfik Bıyıklıoğlu aracılığıyla Paris Büyükelçisi Fethi Bey'den, "*Sümerlerin geliş yeri ve medeniyeti hakkındaki en son tetkikleri kapsayan eserlerin gönderilmesini*" istemişti."[25]

Türk Tarih Tezi üzerinde çalışan bilim insanlarından **Prof. Dr. Sadri Maksudi Bey** o günlerde Atatürk'ün bir bilim insanı, bir tarihçi gibi çalıştığını şöyle ifade etmektedir:

"***Halaskarımız (kurtarıcımız) devlet işlerinden kalan vaktini, Türk tarihine hasretmektedir. Bu tesadüfi bir hadise değildir. Türk'ü kurtaran bir şahsiyetin Türk'ün yaşamasını da temin etmek yollarını tespit için çalışması gayet tabiidir.***"[26]

• Türk Tarih Tezi'nin Ana Kaynaklarında Hititler ve Sümerler

Mustafa Kemal Atatürk, Batı'nın emperyalist tehditlerine ve saldırılarına başkaldırarak yenilmez denilen Batı'nın da pekala yenilebileceğini tüm dünyaya göstermişti. Atatürk, bu bağımsızlık savaşının sadece bir başlangıç olduğunun farkındaydı. Ona göre asıl yapılması gereken **bağımsızlığın** sürekli kılınmasıydı; aksi halde kazanılan zaferin hiçbir anlamı kalmayacaktı. Emperyalizm canavarının kanlı pençelerinden kurtarılan yaralı ülkenin kanayan yaralarını bir an önce sarmak gerekiyordu; fakat yaraları sarmak da yeterli değildi. Öyle bir ülke kurmalıydı ki kendi ayakları üzerinde durabilsin, ulusunu kendi kaynaklarıyla besleyip doyurabilsin, çağdaş uygarlık değerlerine sahip çıksın... Atatürk, böyle bir ülkenin, ancak **sahip olduğu gerçek potansiyeli bilen** ve **kendine güvenen** bireyler tarafından kurulabileceğine inanıyordu. Kendine güvensiz, asırlık aşağılık kompleksinin ağır baskısı altında ezilen, yorgun ve yılgın, yanlış telkinlerle kafası bulandırılmış, kendi ayaklarının üzerinde duramaya-

---

25 Yurdakul, **a.g.e.**, s.253

26 "Sadri Maksudi Beyin Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, Türk Ocakları Neşriyatı, Türk Ocağı Matbaası, İstanbul 1930. Nakleden Uluğ İğdemir, **Cumhuriyet'in 50 Yılında Türk Tarih Kurumu**, TTK Ankara 1973, s.67-79

çağına inanan bir toplumun dünyayla rekabet edemeyeceğini çok iyi biliyordu. Bir keresinde şöyle demişti:

"(...)Türklük hakkındaki görüş doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka uluslarda şu veya bu sebeple üstünlük varsayarak kendini onlardan aşağı görüp, nefsine güveni yitirmesindendir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanıtmak gerekmektedir dedim ve ondan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim."[27]

Bu nedenle öncelikle genç nesilleri "**doğru yetiştirmek**" gerekiyordu. Bu konuda şöyle demişti:

"Türk çocuklarındaki yetenek, her ulusundakinden üstündür. Türk yetenek ve gücünün tarihteki başarıları meydana çıktıkça, Türk çocukları kendileri için gerekli olan atılım kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Bu tarihten Türk çocukları bağımsızlık düşüncesini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, olağanüstü yengileri (zaferler) kazanan adamları öğrenecekler, kendileri de aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu yetenekle kimseye boyun eğmeyecekler."[28]

Türk çocuklarının kendine güvenebilmesi için onlara kim olduklarını, atalarının geçmişte neler yaptıklarını, çağdaş uygarlığa ne gibi katkılarda bulunduklarını anlatmak gerekiyordu. Bunun için Türk'ün tarih içindeki yerini "**yeniden**" ve "**doğru bir şekilde**" belirlemek ve **Türk'ün Saklı Tarihi'ni** ortaya çıkarmak adeta bir zorunluluktu. Bunu yapabilmek ise hiç de kolay değildi.

Daha önce kimsenin denemeye bile cesaret edemediği "**tarihi yeniden yazma düşüncesi**" öncelikle "Batı merkezli tarih anlayışının dışına çıkmak" anlamına geliyordu. 20. yüzyılın başlarında uygarlığı "**babasının malı**" olarak gören ve tüm dünyaya da öyle gösteren

---

27 Atatürk bu sözleri, 14. 9. 1931'de Dolmabahçe Sarayı'nda Faik Reşit Unat'ın tanık olduğu bir konuşma sırasında söylemiştir. Sadi Borak, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev ve Demeçleri**, s.244.

28 Köklügiller, **a.g.e.**, s.194.

Batı'nın klasik tarih görüşünü çürütmek, bu görüş çürütülse bile, Batı'nın "büyülediği" dünyaya bunu kabul ettirmek neredeyse imkansızdı. İşte Atatürk bu imkansızı başarmaya çalışacaktı.

Atatürk, yaptığı ve yaptırdığı araştırma ve incelemeler sonucunda dünya tarihinin ve dünya tarihi içinde Türk tarihinin, Batı'nın yazdığından ve tüm dünyaya kabul ettirdiğinden çok daha farklı olduğunu görmüştü. Batı, geçmişteki tüm "**güzellikleri**" sahiplenirken, tüm "**çirkinlikleri**" Doğu toplumlarına, özellikle de Türklere layık görmüştü. Batı'nın bu tutumu bilimsel değil siyasal bir tutumdu. Batı; geniş imkanlarını kullanarak yaptığı araştırmalar, incelemeler ve kazılar sonunda ortaya çıkardığı tüm **eski uygarlıkları** kendi atası olarak görüp sahiplenmiş ve "**tarihten gelen bir üstünlüğe**" sahip olduğu imajı yaratmıştı. Batı, bu "**sahte üstünlük imajını**" gizli veya açık tüm dünyaya empoze ederek, doğu toplumlarının bilinç altında kendine güvensizlik, aşağılık kompleksi, ikinci sınıflık, geri kalmışlık gibi duygular yaratmıştı. Bu, Batı'nın 19. yüzyılın ortalarından itibaren geliştirdiği bir "**emperyalist proje**"ydi. "**oryantalizm**" diye de adlandırılan bu proje, çarpıtılmış, asıl anlamından soyutlanarak içi boşaltılmış ve yeniden anlamlandırılmış "**yapay tarih tezleri**"nden oluşuyordu.

Batı'nın kirli oyunlarını bozan adam Atatürk, yeni kurduğu ülkenin genç beyinlerini bu çarpıtılmış, içi boşaltılmış, öğrenenlere -eğer Batılı değillerse- aşağılık kompleksinden başka hiçbir şey sağlamayan Batı merkezli tarih anlayışıyla doldurmak istemiyordu. Genç Türkiye'nin genç nesilleri Türk ve dünya tarihini, Batı'nın önerdiği kaynaklardan değil, Türkiye'de Atatürk'ün yönlendiriciliğinde bir komisyon tarafından hazırlanan kaynaklardan öğrenecekti.

1. Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda

Batı merkezli tarih anlayışına ülke ve ulus düzeyinde ilk başkaldırı olan bu kaynakların en önemlisi "**Türk Tarihi'nin Ana Hatları**" adlı **606 sayfalık** kitaptır.

"**Türk Tarihi'nin Ana Hatları**", 1930 yılının sonlarında bir ko-

misyon tarafından hazırlanmıştır.[29] 606 sayfalık bu kapsamlı eserde Türk Tarih Tezi geniş bir şekilde işlenmiştir.[30]

Afetinan'ın: "*...**Tarihin en eski devirlerinden başlayarak Orta Asya'dan doğuya batıya, güneye kuraklık ve ekonomik nedenlerle büyük göçler olmuştur. Bu göçmenler brakisefal, alpin tipinde,***

---

29 Komisyonda yer alan üyeler şunlardı:

Türk Ocağı TTC Azası ve Medeni Bilgiler Muallimi: **Afet Hanım (Prof. Dr. Afet İnan)**

Riyaseti Cumhur Umumi Katibi: **Mehmet Tevfik (Bıyıklıoğlu)**

Çanakkale Mebusu: **Samih Rıfat**

Ankara Hukuk Mektebi Profesörü: **Yusuf Akçora**

Aydın Mebusu: **Dr. Reşit Galib**

Bolu Mebusu: **Hasan Cemil (Çambel)**

Ankara Hukuk Mektebi Profesörü: **Sadri Maksudi (Arsal)**

Sivas Mebusu, yazar, aydın : **Şemseddin (Günaltay)**

İzmir Mebusu: **Vasıf (Çınar)**

İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörü: **Yusuf Ziya (Özer)**

30 Türk Tarih Tezi hakkında bkz.Şemsettin Günaltay, "Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatların Mahiyeti ve Tezin Kati Zaferi", **Belleten**, Sayı 7, 8, 1938, s.337-365; Enver Ziya Karal- Afetinan, "Atatürk'ün Türk Tarih Tezi", **Atatürk Hakkında Konferanslar,** DTCF, Ankara 1946, s.55-65; Ekrem Akurgul, "Tarih İlmi ve Atatürk", **Belleten,** Sayı 80, 1956, s.571-584; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alaka ve Görüşlerine Dair Hatıralar", **Belleten**, Sayı 10, 1939, s.349-353; Hasan Cemil Çambel, "Atatürk ve Tarih", **Belleten**, Sayı 10, 1939, 269-272; Semavi Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihi'nin Ana Hatları", **Belleten,** Sayı 128, 1968, s. 509-526; Halil Demircioğlu, "Tarih, Biz ve Atatürk", **Belleten**, Sayı 139, 1971, s.453-455; Bekir Sıtkı Baykal, "Atatürk ve Tarih", **Belleten**, Sayı 140, 1971, s.531-540; **Atatürk (Kolektif)**, 1000 Temel Eser, MEB İstanbul 1970, s.237-248; **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları,** Ankara 1933, Marif Vekili Esat Beyefendinin Konuşması, s. 5-14; İbrahim Necmi Dilmen, Türk Tarih Tezi'nde Güneş Dil Teorisi'nin Yeri ve Değeri, **İkinci Türk Tarih Kongresi**, İstanbul 1943, s.85-98; Kurt Bittel, "Atatürk ve İlköz Tarih Araştırmaları", **Belleten**, Sayı 10, 1939, s.203-205.

Türkçe konuşan insanlaradır. Bunlar gittikleri yerlere ileri bir uygarlığı da götürmüşlerdir. Mezopotamya'da, Mısır'da, Anadolu'da, Çin'de, Girit'te, Hint'te, Ege'de, Roma'da medeniyet kuranlar bu insanlardır. Türklerdir. Dünyada medeniyetin kurulması ve gelişmesinde, dünyanın öteki köşelerine yayılmasında belli başlı pay Türkçe konuşan bu insanlarındır. "[31] şeklinde özetlediği Türk Tarih Tezi, "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" adlı kapsamlı eserde coşkun ve destansı ifadelerle kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nın yazılış amacı, "**Bu Kitap Niçin Yazıldı?**" adlı "Giriş Bölümü"nde şöyle ifade edilmiştir:

"...***Bu kitap belirli bir amaç gözetilerek yazılmıştır: Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehaz olarak Fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya üzerindeki rolleri şuurlu yada şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin ecdat hakkında böyle yanlış malumat alması Türklüğün kendini tanımasında benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapta gözetilen esas amaç, bugün bütün dünyada, tabii mevkiini istirdat eden (ele geçiren) ve bu şuurla yaşayan, milletimiz için zararlı olan bu hataların düzeltilmesine çalışmaktır. Aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlikik duygusu uyanan Türk milleti için milli bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır. Bununla milletimizin yaratıcı kabiliyetinin derinliklerine giden yolu açmak, Türk deha ve seciyesinin esrarını meydana çıkarmak, Türkün hususiyet ve kuvvetini kendine göstermek ve milli inkişafımızın, derin ırki köklere bağlı olduğunu anlatmak istiyoruz. Bu tecrübe ile, muhtaç olduğumuz o büyük milli tarihi yazdığımızı iddia etmiyoruz. Yalnız bu hususta çalışacaklara umumi bir istikamet ve hedef gösteriyoruz.***"(s.25)

Bazı bölümlerini bizzat Atatürk'ün kaleme aldığı "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" adlı kitabın, Batı merkezli tarih anlayışına karşı bir "isyan", bir "başkaldırı" kitabı olduğu, kitabın giriş bölümündeki bu cümlelerden açıkça anlaşılmaktadır. Kitabı hazırlayanların lafı evirip çevirmeden: "***Bu kitap belirli bir amaç gözetilerek yazılmış-***

---

[31] Afet İnan, Atatürk ve Tarih Tezi, **Belleten**, Sayı 10, 1939, s.243-246

tır" diyerek, kitabın yazılış amacının "***Türkler hakkındaki yanlış bilgileri düzeltmek***" olduğunu belirtmeleri dikkat çekicidir. Atatürk'ün gözetimi altında hazırlanan "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" Batı'nın emperyalist amaçlarına ulaşmak için kurguladığı ve tüm dünyaya kabul ettirdiği tarih anlayışını reddederek karşı tezler ileri süren **dünyadaki ilk alternatif tarih kitabıdır**.

Kitapta, **"Beşer Tarihine Methal" (İnsan Tarihine Giriş)** adını taşıyan birinci bölümde (s.27-57) **kainat, tarih, ırk, lisan** gibi kavramlara açıklık getirildikten sonra Türk ırkının dünya uygarlığına yaptığı katkılardan "övgüyle" söz edilmektedir.

"...***Tarihten evvelki zamanlarda ve tarihi devirlerde ayrı ayrı cemiyetler, medeniyetler, devletler kurmuş olan bu büyük ırk mensupları kuvvetli dimağlarının muhtelif muhitlerde yarattıkları ortak lisan ve harslarla ve ırki vasıfları ile uzun veya kısa süreler içinde yekdiğerinden daima etkilenmişlerdir.***"**(s.50)**

Kitabın, **"Türk Tarihi'ne Giriş"** adını taşıyan **ikinci bölümünde** özetle şu görüşlere yer verilmiştir:

"...***Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı en çok benliğini muhafaza etmiş bir ırktır. Genel tarihin ve medeniyet tarihinin bugünkü insanlığın düşünürlerini o kadar merakla meşgul eden karanlık sayfalarını izah için Türk ırkını esas tutmaktan başka çare yoktur. Bu esas kabul edilince bütün açıklanması zor görünen meseleler aydınlanacak, tarihte boş bırakılan ve veya soru işaretleri ile doldurulan bölümler tamamlanacaktır.***

"İnsaflı, haktanır ve tarafsız Avrupalı bilim adamlarının fikirlerinden ve delillerinden de istifade edilerek savunulan tezimizde hiçbir ırk ve millet için aşağılama ve küçük görme kastı yoktur. *Kendi milletini sevdiği kadar başka şahsiyet ve varlıklara saygı Türklüğün şiarlarındandır.*"**(s. 71)**

"Bu eserin amacı, girişte işaret ettiğimiz gibi asırlarca birçok haksız iftiralara uğratılmış, ilk medeniyetlerin kuruluşundaki hizmet ve emekleri inkar olunmuş büyük Türk milletine tarihi hakikatlara dayanan şerefli mazisini hatırlatmaktadır. Şunu da ilave edelim ki, 10 000 yıllık göğüs kabartan ve alın yükselten bir mazi Türk mil-

letine boş ve lüzumsuz bir gurur vermeyeceği gibi her milletin tarihinde görülmüş ve görülebilecek hallerden olarak birkaç asır ön saftan ayrılmış bulunmak da fütur vermez.

"Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, tarihi nutuklarının sonunda gençliğe hitap ederek, memleketin maruz kalabileceği vahim ihtimalleri ve bütün tehlikeleri saydıktan sonra, '...Ey Türk İstikbalinin Evladı! İşte bu durumlar ve şartlar içinde dahi vazifen, Türk istikbal ve Cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur.' buyurmuşlardır.

" Türk'ün tarihi azametinin seçkin sembolü, Büyük Reisi, bu notların toplanması ve bir araya getirilmesi için çalışanları, bu çalışmaya sevkeden uyarıları ve rehberlikleriyle şimdi hatırlattığımız hitabelerinde şu cümleleri ilave buyurmuş oluyorlar:

'Ey Türk milleti! Sen yalnız kahramanlık ve cengaverlik değil, fikirde ve medeniyette de insanlığın şerefisin. Tarih, kurduğun medeniyetlerin, sena ve sitayişleri ile doludur. Mevcudiyetine kasteden siyasi ve içtimai amiller birkaç asırdır yolunu kesmiş, yürüyüşünü ağırlaştırmış olsa da 10 000 yıllık fikir ve hars mirası, ruhunda bakir ve tükenmez bir kudret halinde yaşıyor. Hafızanda binlerce ve binlerce yılın hatırasını taşıyan tarih, medeniyet safında layık olduğun mevkii sana parmağıyla gösteriyor. Oraya yürü ve yüksel. Bu senin için hem bir hak, hem de bir vazifedir. "(s.71-72)

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'ndaki bu ve benzeri ifadeler, Batı merkezli tarih anlayışına başkaldıran yeni ve alternatif bir tarih anlayışının ürünüdür. Kitabın genelinde Türk ulusunun **fikir ve uygarlık** alanındaki **10.000 yıllık** şerefli bir geçmişe sahip olduğu çok açık ifadelerle anlatılmıştır. Kitabın daha girişinde: "***Türklerin dünya medeniyetinin ortaya çıkışındaki inkar edilmiş katkılarını ortaya koymak amacıyla yazıldığının***" belirtilmesi, bu kitabın Türklerin uygarlığa katkılarını inkar edenlere, yani emperyalist Batı'ya ve onun kurguladığı "**emperyalist tarih anlayışına**" karşı çıkmak amacıyla yazıldığını göstermektedir.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda üzerinde durulan ana tez, "**Türklerin ileriliği**" tezidir. Kitabın genelinde, Türklerin **kültür** ve

uygarlık alanındaki "**ilerilikleri**" kanıtlanmaya çalışılmış ve tarihin çok eski dönemlerinden beri dünyanın dört bir yanına yayılan Türklerin yüksek kültür ve uygarlıklarını gittikleri yerlere götürdükleri ve 19. yüzyılda Batı'nın sahiplendiği eski uygarlıkların Türk kökenli oldukları vurgulanmıştır.

Türk Tarih Tezi'nin başyapıtı Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na göre **Orta Asya** binlerce yıl önce dünyanın en önemli uygarlık havzasıydı. İklimdeki değişim, **ileri Orta Asya uygarlığını yaratan Türklerin** başka coğrafyalara göç etmelerine neden olmuştur. İleri Orta Asya uygarlığı da Türklerle birlikte bu coğrafyalara taşınmış ve zaman içinde etkileşim yoluyla tüm dünyaya yayılmıştır:

"***Bütün dünyaya medeniyet yaymış olan Türkler asıl vatanları olan Orta Asya'da muhtelif devirlerde yüksek medeniyetler kurmuşlardır. (...) Burada uygun şartlar sayesinde Türkler medeniyetçe gelişerek gayet yoğun bir maden medeniyeti kurmuşlardı. Bu devirde bu sahada yaşayan Türkler aynı zamanda ziraatçi idiler. Ziraat ve madenciliğe dair sözler bütün Türk lehçelerinde aynıdır.Bu Türklerin dünyaya yayılmadan önce, bütün Türklerin aynı sahada yaşadıkları zaman dahi ziraatla uğraşmış, maden işlemesini bilmiş olduklarını ispat eder. Bu devrin kaç asır sürdüğü tahmin edilemez.*" **(s.325)**

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na göre, ileri Orta Asya uygarlığının en belirgin kanıtlarından biri, Türklerin "**madencilik**" alanındaki büyük başarılarıdır; Türkler, **maden işçiliği** konusunda dünyaya örnek olmuşlardır:

"...***Eski Türkler madenleri nereden alıyorlardı? Altay Dağları'nın pek çok yerlerinde keşfolunmuş maden ocakları ve izabe fırınları bu soruya cevap veriyor. Türkler madenleri kendileri yerden çıkarıyor, kendileri işliyorlardı. Yani eski Türkler madenden eşya yapmasını bildikleri gibi, madenleri işlemesini, kullanılabilecek hale getirmesini de biliyorlardı. Diğer değimle Türkler madencilik sanatının bütün şekilleri ve bütün usullerine aşina idiler. Eski Türk ülkelerinde eski devirlerde işletilip bırakılmış maden ocakları gayet çoktur. Çoğu bakır madeni ocaklarıdır. Bu ocaklardan bazılarının yer***

altındaki koridorları, tam asrımızda yapılmış ocaklar gibi mükemmel bir surette ağaç direklerle dayatılmıştır.

Bu ocakların çoğu, Türklerin madenleri ancak kendi ihtiyaçları için değil, diğer milletlere satmak için de çıkardıklarını ispat ediyor.

Kurganlarda bulunmuş eşyadan Türklerde madencilik sanatının gayet ünlü bir sanat olduğu da anlaşılmaktadır. Leningard'ın "Ermitaj Müzesi'nde" kurganlarda bulunmuş eşya arasında, çekiç tutmuş bir maden işçisini gösteren küçük bir bakır heykel bulunuyor. Bundan başka kurganlarda pek çok küçük çekiç bulunmuştur. Anlaşılıyor ki, Türkler bu gibi heykelleri ve çekiçleri bir süs olarak kullanıyorlardı.

Eski Türkler, bakır, tunç ve demirden başka altın da çıkarırlardı. Orta Asya'nın birçok yerinde terk edilmiş altın madeni ocakları keşfolunmuştur. Bu maden ocaklarında bakır aletler bulunmuştur." **(s.328)**

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na göre, ileri Orta Asya uygarlığının en belirgin kanıtlarından biri de "**yerleşik kültüre**" ait kalıntılardır. Kitapta, özellikle Orta Asya'daki "**şehir**" kalıntılarına vurgu yapılarak, Türklerin "**göçebe**" oldukları tezi **çürütülmeye** çalışılmıştır.

"Bundan yedi asır önceki zamana kadar miladi 6. yüzyıl-13. yüzyıl arasında Batı Türkistan ile Kırgız steplerinin güney kısmında birçok şehirler mevcut olduğunu Çin ve İslam tarihçilerinin eserlerinden öğreniyoruz. Bugün bu şehirlerin yerini kum tabakaları kaplamıştır. Tarihi şehir harabelerinin yerini belirlemek, ancak kumlara karışmış çok sayıda çinili tuğla, nefis çömlek kırıntıları gibi medeniyet kalıntıları sayesinde mümkündür. Bugün medeniyetten mahrum Kırgız- Kazakların oturdukları sahanın birçok yerleri şehir harabeleriyle, medeniyet enkazıyla doludur.

Bu harabelerin bir kısmı tarihçe bilinen şehirlerin enkazıdır. Mesela, Otrar, Cent, Yngı-Kent, Sağnak harabeleri gibi. Diğerleri, tarihin isimlerini belirlemediği harabelerdir. Pek çok şehirlerin, tarih isimlerini kaydetmiş olduğu halde, yerleri tayin edilmemiştir. Bu cümleden Atlak, Atbaş, Almalık, Balasagun, Sus, Suyap, Talas, Kulun, Barshan, Nuzket, Sütkent, İli-Balık, Şelci gibi Türk şehirlerinin

isimleri sayılabilir. Bugün bütün bu, vaktiyle büyük bir Türk medeniyeti merkezi olan şehirlerin yerinde kum ve rüzgardan başka bir şey yoktur.

Son zamanlarda yapılan kazı neticesinde, Çin'i Türkistan'da kum altında elliden çok şehir harabesi bulunmuştur.(...)

Suların azalması, ırmak, çay ve göllerin kuruması neticesinde eskiden verimli sahalar çorak step haline gelmiştir. Ahali oturduğu yerleri, köyleri, kasabaları bırakıp başka vatan aramaya, veyahut göçebeliği tercih etmeğe mecbur olmuştur. Terk edilmiş, yahut tahrip edilmiş şehirlerin bulunduğu sahaları yavaş yavaş kumlar istila etmiştir. Yeşil tarlalar, step olmuş, stepler kum sahrası olmuştur. Onun için, "Orta Asya Türklerinin eski medeniyetleri nerede? sualine, "Kumlar altında" diye cevap vermek doğru olur. " (s. 330)

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na göre, Orta Asyalı Türklerin bir dönem göçebe hayat sürmeleri tamamen zorunluluktan kaynaklanmıştır. İklimdeki bozulma Türkleri göçebe yaşamaya mecbur etmiştir. Türklerin göçebeliği, uygarlık yaratamayan ilkel kabilelerin günübirlik yaşamlarını sürdürebilmek için sürekli yer değiştirmeleri biçimindeki göçebelik değildi. Türklerin göçebeliği, iklim ve coğrafyada meydana gelen ani farklılaşmanın doğal ve zorunlu sonucuydu. Oysaki Batı merkezli tarih tezine göre, Türklerin göçebeliği, Türklerin "**uygarsızlıklarının**" kanıtıydı. Türk Tarihi'nin Ana Hatları işte bu tezi çürütmek istiyordu.

"Milada yakın asırlarda Asya Türklerinin bir kısmı hayvan besleyerek, göçebe yaşam sürmeye başlıyor. Bu hayati değişimin nedenini Asya'nın değişen ikliminde aramak lazımdır.

Eski devirlerden bugüne kadar Orta Asya yavaş yavaş daima kurumaktadır. Orta Asya'da ırmakların sayısı gittikçe azalmakta, mevcut nehirlerin suları eksilmekte, göller kurumaktadır. Eskiden mevcut birçok göller bugün yok olmuştur. Coğrafya alimlerince bilinen bu olay, Türk ırkı tarihinin anahtarı sayılmalıdır. Orta Asya'nın diğer önemli iklim niteliği, kuzeydoğudan esen rüzgarların çokluğu ve şiddetidir. Bu rüzgarlar, Orta Asya sularının buharlaşmasıyla oluşan buharı Orta Asya güneyindeki ülkelere götürür. Bu

rüzgarların Orta Asya'ya getirdiği şey ise kumlardan ibarettir. Bu suretle Orta Asya kuruduğu nispetle kum istilası altında kalmaktadır. Kumlar yavaş yavaş verimli sahaları işgal ederek, bir zamanlar yeşil ekinliklerden ve verimli tarlalardan meydana gelen sahaları ıssız kumluklara dönüştürmektedir.

Bugün geniş kum alanlarından, steplerden ibaret olan sahaların vaktiyle verimli, mahsuldar sahalar olduğu türlü belirtilerden çıkarılmaktadır. (Kum sahalarında 2-3, bazen 4-5 metre kalınlığında kum tabakası altında su yolları (Arklar) bulunmuştur.)

Son bin sene içinde Orta Asya'yı kumların istilasının daha seri bir cereyan almış olduğu anlaşılıyor." (s.328-329)

"Türk ırkının bir kısmını göçebe hayatla yaşamaya mecbur etti. Göçebelik, Türk tarihinde iklim değişikliği neticesi bir zorunluluk olmuştur. Uygun, coğrafi, iklim şartları içinde yaşayan Türkler hiçbir zaman göçebe hayata eğilim göstermemişlerdir." (s.331)

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda, Orta Asyalı Türklerin **astronomi, matematik, mimari, güzel sanatlar ve edebiyat** alanlarında çalışmalar yaptıkları örneklendirilerek, "Türklerin uygarlıksızlığı" tezi çürütülmeye çalışılmıştır.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nın genelinde Türklerin askeri ve siyasi başarılarından ve fetihlerinden çok az söz edilirken, Türklerin **bilim ve kültür** alanında yaptıkları, **Türk bilim insanlarının çalışmaları** en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır.

"...Arap Tarihçilerin rivayetlerine göre Türkistan şehirleri medrese ve kütüphanelerle dolu idi. Yalnız Merv şehrinde beş yüz kadar kütüphane mevcut olduğu rivayet olunur. Timur torunlarının hakimiyeti devri Batı Türkistan'ın en parlak devridir. Bu devirde Türkistan'ın bütün şehirlerinde muhteşem binalar inşa edildi. Yüzlerce saray, muazzam medreseler, camiler, köprüler, hanlar yapıldı. Bu devirde Semerkant dünyanın en büyük ilim merkezlerinden biriydi. Türkistan'ın birçok büyük medreselerinde dini ilimlerden başka, dünyevi ilimler de öğretiliyordu. Medreseler birer üniversite mahiyetinde idi. Türkistan medreselerinde bütün ilimlerde yüksek yetki sahipleri çıkmıştı.

Bilhassa matematik ve astronomi ilmi çok ilerlemişti. Samarkant'ta Timur'un oğlu Uluğ Bek büyük bir rasathane inşa ettirmişti. Bu rasathane o devrin en mükemmel rasathanesi idi. Zamanın en büyük astronomi alimlerinden sayılan Uluğ Bek, birçok diğer alimlerle birlikte bu rasathanede yaptığı, astronomiyle ilgili rasadi gözlemlerini, "Zoyçei Uluğ Bek" ismiyle bilinen eserde toplamıştır. Bu zayçe (yıldızların yerlerini gösteren cetvel) uzun süre Avrupa alimleri arasında dahi güvenilir bir kaynak sayılmıştır.

Türk'ün pek çok diğer medeniyet eserleri gibi bu rasathane de son zamanlara kadar kum altında kalmıştı. Türkistan Türkleri arasında medeniyet yerine tarikat geçtikten, rasathane ve kütüphanenin yerini tekkeler tuttuktan sonra bu rasathanenin yeri bile unutulmuştu. Bundan 22 yıl önce 1908'de, Rus arkeologlardan W. L. Viatkin rasathanenin yerini keşfetti. Büyük masraflarla kazı yaptırarak dört buçuk asır kadar kum altında kalmış olan bu muazzam binayı meydana çıkardı. Rasathanenin ilmi gözlemler yapmaya hizmet eden merdiven şeklinde mermerden yapılmış, rakam ve harflerle bezeli muazzam duvarları her göreni hayret içinde bırakmaktadır.

Bu rasathaneyi ziyaret eden bütün şuurlu Türkler her yönden Türk dehası ürünü olan bu muazzam ilim abidesini gördüğü zaman derin bir Türklük gururu hissediyorlar. Taassup ve cehalet kurbanı olmadığı zaman Türk'ün neler yapabileceğine bu rasathane parlak bir delildir. Türkistan'ın medeniyet eserleri bu rasathaneyle sınırlı değildir. Türkistan'ın bütün büyük şehirlerinde, özellikle Samarkant ile Buhara'da pek çok büyük binalar da vardır.

Timurlular döneminde Türkistan'da Türk mimari tarzı meydana gelmiştir. Bu mimari tarzı, dünyanın meşhur klasik mimarlık sistemlerinden biri sayılır. Bugüne kadar Türkistan'ın medrese, cami ve türbelerini taklit eden binalar yapılmaktadır. Leningrad Şehrinin meşhur büyük camii Timurilerin mimari tarzını takliden yapılmıştır.

Bu devirde Türkistan'da nefis sanatların bütün diğer dalları da çok gelişmiştir. Türkistan küçük ölçüde resim yapan birçok ressamlar çıkarmıştır. Avrupa'da yanlış olarak, "Mignature Persane" adıyla

bilinen bu resimlerin ressamlarının çoğu asılları itibariyle Türkler idi.

Timurlular devrinde edebiyat da gelişmenin son noktasına varmıştı. Çağatay edebiyatı adıyla bilinen bu edebiyat dünyanın en gelişmiş edebiyatlarından biridir. Asya Türklerinin en büyük edip ve şairi Mir Ali Şir Nevai de bu devirde yaşamıştır, eserlerini bu devirde yazmıştır. Mir Ali Şir Nevai ve onun izinden gelen yazıcıların eserleri sayesinde Batı Türkistan lehçesinde işlenmiş bir edebi dil yaratılmıştır." (s.337-339)

Türk Tarih Tezi'nin başyapıtı Türk Tarihi'nin Ana Hatları, Türkleri savaşçılıklarıyla, saldırganlıklarıyla, yaptıkları fetihlerle değil, bilim ve kültür alanlarındaki ürünleriyle ve uygarlığa yaptıkları katkılarla ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Kitapta: ***"Türklerin, savaşmak, fethetmek ve yağmalamak dışında hiçbir uygarlık değeri yaratamadığını"*** iddia eden "Batı merkezli tarih tezi" "**haksızlık**", "**insafsızlık**" ve "**iftira**" diye adlandırılarak, artık bu iftiraların yanıtsız kalmayacağı Batı'ya meydan okurcasına, şöyle ifade edilmiştir:

"Türklerin yalnız savaş ile, başkalarının memleketlerini ele geçirmek amaç ve gayretiyle yaşayarak, medeniyete hizmet etmedikleri yolundaki düşmanca iddia ve iftiraların artık mevsimi geçmiştir. Asırlık Hıristiyanlık davalarının oluşturduğu ve ilkel telakki ve telkinlerle insanlığın bir kısmında diğerine karşı kin ve düşmanlık hisleri aşılamanın ne kadar insanlık dışı ve ne kadar medeniyet dışı olduğunun anlaşılması zamanı gelmiştir. Türkleri yalnız her milletin tarihinde görülmüş türden bazı şiddetli hareketleriyle tanıtmaya çalışmayı asırlarca şiar edinmiş olanların, bu hareketlerinde ne kadar haksız ve insafsız olduklarını görmeleri için bütün geçmişi bir tarafa bırakarak, sadece son dünya savaşını ve çeşitli aşamaları içinde yalnız Alman ve Fransız milletlerinin çarpışma şekillerini hatırlatmak yetmez mi?" (s. 68-69)

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda, sadece Türklerin kültür uygarlık alanındaki çalışmalarına yer verilmekle kalınmamış, Batı'nın "uygarlıksızlıkla" suçladığı Türklerin, ***"Batı'ya uygarlık götürdükleri"*** ironik bir şekilde kanıtlanmaya çalışılmıştır.

"...*Avrupalıların ziraatı, yabani hayvanları ehlileştirmeyi, çömlekçilik sanatlarını da bu yeni gidenler (Türkler) öğretmişlerdir. Fikir, sanat ve bilgice Avrupa yerlilerinden çok yüksek olan göçmenler, Avrupa'yı mağara hayatından kurtarmışlar ve fikri gelişme yoluna sokmuşlardır.*

Arkeoloji keşiflerine göre, milattan 2000 yıl kadar önce Avrupa' da bakır aletler bile pek az bulunurken, o tarihte birdenbire tunç aletlerin çoğaldığı görülüyor. Bakırı tunca çevirebilmek için mevcudiyeti gereken kalay madeni Avrupa'da yalnız Fransa'da bir tek yerde zayıf bir damar halinde mevcut olup, bunun da eski zamanlarda keşfedilip işletildiğine dair hiçbir emare yoktur.

Tunç sanatının Avrupa'ya son asırlara kadar bütün dünyanın hemen tek kalay hazinesi olan Ana Türk Yurdundan gitmiş olduğu,en kesin gerçeklerden sayılır. Madenin ve maden sanatlarının eski medeniyet alanlarında, Mezopotamya, Mısır ülkelerinde keşfedilmiş olmadığı da muhakkaktır. Maden, Jaques de Morgan 'ın dediği gibi 'an'ananın bize parmağıyla gösterdiği dağlarda keşfedilmiştir'" **(s.65)**

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda üzerinde en fazla durulan tez, 19. yüzyılda yapılan arkeolojik kazılar sonunda ortaya çıkarılan ve Batı'nın sahiplendiği **Eski çağ uygarlıklarının Türk kökenli oldukları** tezidir: **Sümer, Asur, Akad, Elam Babil, Hitit, Frig, Lidya, Mısır, Etrüsk, Truva** ve **Yunan** uygarlıklarının temelini atanların Orta Asya'dan yayılan **Türkler** olduğu çok açık şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca, **Çin, Hint ve İran'ın** yoğun şekilde Türk kültüründen etkilendiği tezi üzerinde durulmuştur. İlk kez Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda sistemli olarak ortaya konulan bu iddia, Tarih kurultaylarında derinleştirilmiştir.

Asyalı bir topluluk olan **Etrüskler** İtalya'ya deniz yoluyla **Lidya'dan** gitmişlerdi. Dillerinin **Hint-Avrupalı olmadığı** anlaşılmıştır. **Limni Adası'nda** bulunan yazı ve **Eski Lidya dilinde yapılan incelemeler** göstermiştir ki, Etrüsk dilinin Greklerden önce Küçük Asya'da kullanılan dille ilişkisi vardır. **Kimmerler** de Anadolu'ya Kırım ve Trakya'dan M.Ö. 7.yüzyılda göç etmişlerdir. **Hititler** de Asyenik bir topluluktur. **Asya** kelimesi **Eti dilinde Assuva** kelimesinden tü-

remiştir. **Küçük Asya halkı Hititçe ve benzeri isimlerle tanınmış Türklerdir** ve **Mezopotamya'nın** ilk otokton halkı **Sümerlerle, Elamlarla** akrabadırlar.[32]

Bu tezler, arkeolojik bulgular ve bazı yabancı tarihçilerin bu konuda yazıp, söylediklerine dayalı olarak Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda kanıtlanmaya çalışılmıştır. Batı'nın Doğu'yu "**köksüzleştirme**" ve "**uygarlıksızlaştırma**" planı gereği Doğu'dan koparıp sahiplendiği eski uygarlıkları bu şekilde Batı'dan koparıp ait olduğu yere, Doğu'ya geri kazandırmak amaçlanmıştır.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda, özellikle **Sümerlerin** ve **Hititlerin Türklüğünün** altı çizilmiştir. Bu iki uygarlığın Türklüğüne ilişkin kanıtlar kitabın geneline serpiştirilmiştir. Bu iki önemli ilk çağ uygarlığının tarihi, dünyada ilk kez Batı merkezli tarih tezinin dışında bir değerlendirmeyle yeniden yazılmış ve dünyada ilk kez bu iki uygarlığın Türk kökenli oldukları, "**devlet düzeyinde**", bu kadar yüksek bir sesle dile getirilmiştir.

a. Sümerlerin Türklüğü:

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'na göre Aşağı Mezopotamya'da Sümerleri kuranlar, Orta Asya'dan zorunlu nedenlerle göç eden Türklerdir. Türkler, MÖ 4000'lerde belki çok daha önce Orta Asya'nın yüksek uygarlığını Mezopotamya'ya taşımışlardır:

"***Türklerin aşağı Mezopotamya'ya inişlerinde, ırmak boyları bataklık halinde idi. Cetveller ve kanallarla suların zararını gidermek, toprağın muntazam sulanmasını sağlamak için bu göçmen kafilelerin gösterdikleri kabiliyet ve ustalıkları, daha ilk geldikleri zamanda dahi medeni seviyelerinin yüksek olduğuna delil sayılmaktadır. Bunların, bir taraftan Dicle ve Fırat, diğer taraftan Kerka ve Karon ırmakları boylarında ve ağızlarında kurdukları medeniyet, gerek güzel sanatların ve gerek siyasi ve sosyal hayatın gelişmesi noktalarından çok verimli olmuştur. Bu medeniyet Sümer, Elam, Akad medeniyeti olarak anılır.***" (s.61)

---

[32] **Türk Tarihinin Ana Hatları**, s.150-168, 191-201, 212, 261-263

"*Bazı tarihçiler, güya Ninuva'nın Ninüs'e ve güya Babil'i inşa eden karısı Samiramis'e ve feci bir şekilde Ninuva'nın yıkıntısı içinde ölmüş gibi gösterilen Sefih Sardanapal'a atfen, hurafeler nakletmekte ısrar edip duruyorlardı.*

19. Asrın ortalarından beri Fransız, İngiliz, Alman, Amerika keşif heyetlerinin araştırma ve incelemeleri, ilk medeniyet kurucularını ilim alemine tanıtmaya başladı. Bilhassa bu eski dünya insanlarının yazılarını okumak mühim oldu; hakiki tarih mezardan çıkıyordu.(s.149)

Kitaba göre Sümerler ilk yazıyı bulan Türk topluluğudur:

"...*Bulunan yazı da Sümerlerin yazısıdır; lisan da Türk dilidir. Bu yazı Çivi Yazısıdır. Bu memleketlere sonradan gelen Samiler aynı yazıyı almışlardır. Zaten bütün Asya'da milattan 1200 sene öncesine kadar başka yazı yoktu. O tarihte Fenike alfabesi icat olundu.*" (s.149)

"*Bu günkü bilgimize göre ilk yazı Sümerlerin yazısıdır. Sümerler bu yazıyı geldikleri Orta Asya'dan getirmişlerdir ve bütün Ön Asya'ya uzun asırlar bu yazı hakim olmuştur. Sümerleri izleyen milletler bu yazıyı kullanmışlardır.*" (s.161)

"*Sümerler, en büyük allahlarına 'Dingir' ismini vermişlerdir. Bunun Tangrı, Tengri kelimesi olduğunu Sümer diliyle uğraşan bazı bilginler söylemişler ve hatta Sümerlerin Türk olduğuna daha bir takım kelimelerle beraber bunu delil olarak göstermişlerdir.*" (s. 159)

"*...Bu kabileler (Türkler), taşı ve bakırı işlemesini, çok erkenden, geldikleri yerde (Orta Asya) öğrenmişlerdi.*

Bu kabilelerin buralarda yerleşmeleri milattan 7000 sene önce tahmin edilmektedir.

Bütün insanlığa, ilk tarihi devirlerden birini açan bu kavimlerdir. Bunların tarihleri, en ölçülü hesap ile, milattan önce 6-7 bin seneden fazladır. Mısır tarihi bunların tarihinden sonradır. Bu tarih devrinin başlangıcından itibaren üç kavim, ikisi Kalde ve biri Elam ülkelerinde olmak üzere birbiriyle temas halinde görülürler.

"Bunlardan Sümerler, Kalde'nin güney kısmında Sümer mıntıkasında, Akkatlar adını alanlar Kalde'nin kuzey kısmında Akkat denilen mıntıkada yerleşmiş bulunuyorlardı. Bu kavimler Kalde'ye sadece 'Kalam' derlerdi. En eski belgelerde bu böyledir.

" Elamlar, Kalam'ın doğusunda kendi isimlerini verdikleri kıtada yerleşmişlerdi.

Bu üç kavim, Baykal ile Balkaç gölleri arasındaki Altaylardan gelmiş Türk boylarıdır." (s.147)

"*Akkatların da Orta Asya'dan gelmiş, Metler, Elamlar ve Sümerler ile akraba bir Türk kavmi olduğu bilinmektedir.*" (s.148)

"*Elamlar da Sümerler gibi ve belki aynı kitle içinde Orta Asya'dan gelmiş Türklerdir.*" (s.147)

"*Bunlar, Sami alemden mutlak suretle ayrı ve uzaktır. Lisanları Türkçe idi. Bir kısım yazılı abideleri bunu doğrulamaktadır.*" (s.147-148)

"*Anlaşılıyor ki, Ur, Uruk, Nippur ve daha birçok büyük Türk şehirleri Babil ve Ninova'dan çok tarihi eskiliğe sahiptir.*" (s.147)

b.Hititlerin Türklüğü

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda, ısrarla Türklüğü kanıtlanmaya çalışılan uygarlıklardan biri de **Hititlerdir**. Anadolu'nun en gelişmiş uygarlıklarından Hititlerin Türklüğüne ilişkin kanıtlar Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nın satır aralarına adeta özenle yerleştirilmiştir.

Kitapta Hitit tarihinin anlatıldığı "**Eti İmparatorluğu**" adlı bölümde ve Hititlerden bahsedilen diğer bölümlerde Hititlerin Türklüğünü kanıtlamak için ayrıca bir çaba harcanmaması; Hititlerin Türklüğünün, sanki tüm dünyaca kabul edilen bir tarihsel gerçeklikmiş gibi anlatılması, dikkat çekicidir. Kitabı hazırlayan komisyon bu yöntemi bilinçli olarak tercih etmiş gibidir. Böylece, "Hititlerin Türklüğünün" çok aykırı, çok şaşırtıcı, çok imkansız bir iddia olmadığı, aksine bu iddianın son derece doğal, son derce normal ve kabul edilebilir bir iddia olduğu kanısı uyandırılmaya çalışılmıştır.

Atatürk, Hititlerin Türklüğünün kanıtlanmasına büyük önem

veriyordu. "**Hititlerin Türklüğü**" tezi, Türk Tarih Tezi'nin iskeletini oluşturuyordu. Bu tezin kanıtlanması, sadece tarihsel ve kültürel bakımdan değil, aynı zamanda siyasal bakımdan da çok önemli bir anlam ifade ediyordu. Bu tezin kanıtlanmasıyla, üzerinde son Türk devletinin kurulduğu **Anadolu coğrafyasının** öteden beri bir Türk yurdu olduğu ortaya çıkacak, böylece Türklerin Anadolu'ya sonradan geldikleri ve Anadolu'nun asıl sahiplerini "katlederek" bu toprakları kendilerine yurt edindikleri iddiası çürütülmüş olacaktı. Bu iddianın çürütülmesi, gelecekte tarihsel gerekçelere dayanarak Anadolu üzerinde hak iddia edeceklerin "sözde haklılıklarını" kaybetmelerine neden olacaktı. Hititlerin Türklüğünün kanıtlanması bir bakıma Anadolu'nun "manevi" ve "tarihsel" tapusunun alınmasıydı. Bu nedenle Türk Tarih Tezi'nin en önemli iddiası buydu.

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda "**Hititlerin Türklüğü**" konusunda şu değerlendirmelere yer verilmiştir:

"Türkün en az yedi bin yıldan beri otokton ahali halinde yerleşerek kendine yurt edindiği Anadolu'da yapılan araştırmalar, bugün milattan önce 4000 seneye çıkarılan Anadolu medeniyetinin kidemini, her an birkaç asır daha geçmişe götürmektir. Anadolu medeniyetleri tarihçilerinden Felix Sartinaux'nun ve Garstang'ın dedikleri gibi 'ihtiva ettiği eski medeniyet eserlerinin arkeolojik tetkikatı yönünden henüz el sürülmemiş sayılacak halde olan' Anadolu'da araştırma devam ettikçe, ilk göçlere denk gelen zamanlardan beri buraya gelişmiş bir medeniyet getirilmiş olduğunun meydana çıkarılacağına inanmak doğru olur.

"Anadolu medeniyetinin, Mezopotamya veya Mısır medeniyeti kadar eski olmadığı iddiası doğru değildir. Çünkü, söylediğimiz gibi Mezopotamya ile Anadolu'yu işgal eden insanlar aynı ırktan ve aynı köktendirler. Bu bakımdan geldikleri yerlerden aynı medeniyeti getirmiş olmaları tabii görülmelidir. Boğazköy kazısı derin tabakalara doğru indikçe elde edilen eserler ve Karkamış harabesinin daha altında bulunan birinci Karkamış eserleri bu hakikati doğrulamaya hizmet edebilecek delillerdir.

"Anadolu'daki Eti medeniyetinin azameti gün geçtikçe daha iyi

anlaşılmaktadır. Gerek Eti birliğine dahil hükümetlere, gerek yabancı komşu devletler ilkelerine uzanan yolları, muhteşem mabetleri, heykelleri, Mısır'ınkilerinden çok daha iyi sfenksleri ile Boğazköy'ün toprak örtüleri altından bugünkü insanlığın şaşkın gözleri önüne açılan Eti medeniyeti canlılık ve fikir yüksekliği noktalarından harikulade bir gelişmenin şahididir." (s. 62)

"Küçük Asya ahalisi, Hittite ve benzeri isimlerle tanıttırılmış Türklerdir. Bunlar tarihten önce Orta Asya yaylasından batıya gerçekleşen göçlerle buraya gelmişlerdir. Ve Mezopotamya'nın ilk otokton ahalisi olan Sümerlerle ve İran batısında yerleşen Elamlarla akrabadırlar. (...)

"Etilerin esas dilleri de Elamca, Sümerce gibi Türkçedir. Etilerin dili Sami veya Hindo-Avrupa değildir." (s. 193)

"...Anadolu'nun ilk oturanları olan Etiler, milattan evvel en aşağı üçüncü binden itibaren medeniyet dairesinde ilerlemiştir. Büyük ticaret sahibi olmuşlardır. At kullanmışlardır. Demircilik ve sair sanatlarda ilerlemişlerdir. Lisanları ile, din şekilleri ile, genel gelişmeye yardım etmişlerdir. Etilerin Anadolu'ya yerleştikleri devir, Sümerlerin Mezopotamya'da yerleştikleri devirden sonra değildir. Bunlar, herhalde Orta Asya yaylasından batıya göç eden kütlelerin öncülerinden biridir."(s.193)

"Maraş'ta bulunan Eti kadının heykelinin serpuşu Türkmen kadınlarının serpuşuna benzemektedir. Bu biçim serpuş bugün hala Kartal Köyü kadınları tarafından kullanılmaktadır. Aynı serpuşun bazı Etrüsk abidelerinde de bulunması dikkate layıktır. Etilere ait abideler arasında bir kumandan kadın heykeli bulunmuştur." (s. 201)

2. Liseler İçin Hazırlanan Tarih Kitaplarında

Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda "özet" olarak dile getirilen tarih tezleri, yine Atatürk'ün isteği ve yönlendiriciliği altında **Türk Tarih Tetkik Cemiyeti** tarafından **1931** yılında hazırlanan "**Tarih I, Tarih II, Tarih III, Tarih IV**" adlı **ders kitaplarında** daha geniş olarak işlenmiş ve cumhuriyet gençleri bu tarih kitaplarıyla yetiştirilmiştir. Böy-

lece cumhuriyetin ilk kuşakları, Batı merkezli tarihin aşağılamalarından uzak, "**köklü**" ve "**büyük**" kültürünün farkında olarak kendine ve bağrından çıktığı ulusuna güvenen bireyler olarak yetişmiştir.

Atatürk'ün 1931 yılında liseler için hazırlattığı tarih kitapları şunlardır:

1."**Tarih I, Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul 1931.

2. "**Tarih II, Orta Zamanlar**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

3. "**Tarih III, Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı Türk Tarihi**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

4. "**Tarih IV, Türkiye Cumhuriyeti**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

Bu kitapların her biri **350-400** sayfa kalınlığındadır. Kitaplarda, metin dışında ayrıca **renkli tablolar, çok sayıda harita ve 100-130 sayfa tutarında resim yer almaktadır.** Her birinin ilk baskısı **30. 000** adettir. Kitaplar daha sonra değişik zamanlarda bazı değişikliklerle yeniden bastırılmıştır.

Kitapların önsözlerinde, bu kitapların yazılış amacının, Türklerin tarihini "*kan ve ateş maceralarından ibaret*" zannedenlere gerçekleri göstermek; "*Türklerin uygarlığa hiçbir katkıda bulunmadıklarını*" dillerine dolayan Batı'lı tarihçilere yanıt vermek; "*Müslüman-Türk tarihçilerinin ümmetçilik siyasetinin zarar görmemesi için ve dinsel kaygılarla uzun yıllar boyunca unutup, unutturdukları İslam Öncesi Türk Tarihini gün ışığına çıkarmak için*" kaleme alındığı şöyle ifade edilmiştir:

"***Son yüzyıllara gelinceye kadar Türk tarihi, memleketimizde en az tetkik edilmiş mevzulardan idi.***

1000 yıldan fazla süren İslamlık-Hıristiyanlık davalarının doğurduğu husumet duygusu ile mutaassıp müverrihler bu davalarda asırlarca İslamlığın öncülüğünü yapan Türklerin tarihini kan ve ateş maceralarından ibaret göstermeye savaştılar. Türk ve İslam müverrihler de Türklüğü ve Türk medeniyetini İslamlık ve İslam medeni-

yeti ile kaynaştırdılar. İslamlıktan önceki binlerce yıla ait devreleri unutturmayı 'ümmetçilik' siyasetinin icabı ve din gayreti vecibesi bildiler. Daha yakın zamanlarda Osmanlı İmparatorluğu'na dahil bütün unsurlardan tek bir milliyet yaratmak hayalini güden Osmanlıcılık cereyanı da Türk adının anılmaması, milli tarihin yalnız ihmal değil, hatta yazılmış olduğu sayfalardan kazınıp, silinmesi yolunda üçüncü bir amil halinde diğerlerine eklendi."[33]

Dört kalın cilt olarak hazırlanan bu tarih kitapları, genel olarak liseler için hazırlanmıştır; fakat sonraları Maarif Vekaleti bu eserleri esas alarak, ilkokul ve ortaokullar için de tarih kitapları hazırlatmıştır. Gerek, Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda, gerekse dört ciltlik tarih serisinde üzerinde durulan temel tarih görüşü, ***"Türklerin uygarlığa yaptıkları katkılar"*** ve ***"Antik uygarlıklarla Türkler arasındaki ilişkidir."***

33 Dört ciltlik tarih serisini hazırlayan komisyon şu üyelerden oluşuyordu:

Mustafa Kemal (Atatürk): Cumhurbaşkanı. (Kitapların hazırlanmasında yönlendirici etkiye sahiptir. Taslak metinleri ayrı ayrı incelemiş, düzeltilecek noktaları göstermiş, hatta kitapların bazı bölümlerini bizzat kendisi yazmıştır. Atatürk, özellikle İslam tarihiyle ilgili kısımları yazmıştır.)

M. Tevfik Bey (Bıyıklıoğlu) Türk Tarih Tetkik Cemiyeti (TTTC) Başkanı.

Samih Rifat Bey. TTTC Başkan Vekili.

Akçoraoğlu Yusuf Bey: Ankara Hukuk Mektebi Siyasi Tarih Profesörü ve TTTC Başkan Vekili

Dr. Reşit Galip Bey: TTTC Genel Katibi.

Hasan Cemil (Çambel): TTTC üyesi.

Prof. Dr. Afet İnan. Musiki Muallim Mektebi Tarih ve Medeni Bilgiler Öğretmeni ve TTTC üyesi

Baki Bey Büyük Erkan-ı Harbiye Harp Tarihi İkinci İkinci Şube müdürü.

İsmail Hakkı (Uzunçarşılı): TTTC üyesi.

Reşit Safet (Atabinen): TTTC üyesi.

Sadri Maksudi (Arsal): Ankara Hukuk Mektebi Profesörlerinden ve TTTC üyesi.

Şemsi Bey. Harita Umum Müdürlüğü Harita Şubesi Müdürü.

Yusuf Ziya (Özer): İstanbul Darülfünun'u Hukuk Tarihi sabık Profesörü ve TTTC üyesi.

3.Tarih ve Dil Kurultaylarında

Afetinan, 23 Nisan 1930'da toplanan **Türk Ocakları Kurultayı'na** Aksaray delegesi olarak katılmıştır. Atatürk, Afetinan'dan bu kurultayda Türk tarihinden bahsetmesini istemiştir.

Afetinan'ın ifadesiyle:"***Görev verilmişti, başarmak gerekiyordu.***"[34]

Afetinan hiç zaman kaybetmeden kurultayda yapacağı konuşma üzerinde çalışmaya başlamış ve birkaç gün sonraki kurultayda Türk tarihinden sözetmiştir. Afetinan bu süreci şöyle anlatmaktadır:

"***Türk'ün medeni vasfı üzerinde, esasen çok hassasiyetle duruyordum. Vereceğim nutkun esaslarını derhal hazırlamaya başladım. Atatürk'ün yazdırdığı kısımlar da vardı.***

Kendisi, kurultayda bulunanlardan birkaç kişiyi Çankaya Köşkü'ne davet etti. Eski köşkün yemek salonu kurultayın bir komisyonu haline gelmişti. Nutkumu okudum. Dinleyenler fikirlerini bildirdiler. Herkes uygun buldu. Benden sonra Prof. Sadri Maksudi ve Dr. Reşit Galip Beyler de aynı konuda konuşacaklardı."[35]

Prof. Dr. A. Afetinan Türk Ocakları Kurultayı'nda Türk tarihinin genişliğini ve derinliğini ortaya koyan bir konuşma yapmıştı. Afetinan konuşmasına Türk tarihi hakkındaki mevcut bilgilerin eksik ve yanlış olduğunu belirterek başlamış, daha sonra Türk tarih tezini açıklayarak **Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduğunu** ileri sürmüştür.

Şöyle demiştir:

"*....Temas edeceğim nokta Türk Ocakları Yasası'nın 2. ve 3. maddesidir. Yasanın ikinci maddesinde şu yazılıdır: ' Türk Ocağının maksadı, milli şuurun kuvvetlenmesidir.' Benim, hata etmiyorsam, bundan anladığım şudur: Türk'ün, Türklüğün ne olduğunu anlamak ve bu anlayışı kuvvetlendirmeğe çalışmaktır. Bence bu gayenin aydınlatılması için, en nurlu güneş, Türk'ün men şeini, medeniyetini, azametini tanıtan tarihtir. Bunu biliş ve ciha*

---

[34] **A.g.e.**, s. 12.

[35] **A. g.e.**, aynı yer.

na bildiriştir. Dünden gafil olan insan bu günü bilemez ve yarına intikal eyleyemez. Aslını bilmeyen bir mevcudiyet, içinde yaşadığı cihana yeniden kendini tanıtacak hayat ve eserleri gösterinceye kadar meçhul varlık halinde kalmaya mahkumdur. ***Ben acizane tarih hocalığı yaptığım için hissediyorum ki, Türk milletinin yüksek tarihi hakkında bilgi noksandır. Bize, hepimize, geçmişin mekteplerinde, bu hususta öğretilen şeyler hem noksandır, bence hem de yanlıştır. Yazık ki bu yanlış yol, bugüne kadar önümüzdeki nesli yetiştiren bilgi ocaklarında da takip olunmuştur. Geçmişten miras kalan bu sisli yolu aydınlatacak, Türk milletini, Türk çocuklarını yeni bir nurlu tarih yolundan yürütmek, atinin parlak ufuklarına eriştirmek mühimdir.*"**[36]

Atatürk'ün tarih konusundaki "sözcüsü" Afetinan'ın[37], 1930 yılında Türk Ocakları Kurultayı'nda dile getirdiği bu sözlerin aynı zamanda Atatürk'ün düşünceleri olduğu açıktır.

Afetinan konuşmasına: "***Dünden gafil olan insan bugünü bilemez***" diyerek tarihin önemine vurgu yaparak başlamış ve "***Türk'ün menşeini, medeniyetini, azametini tanıtan tarihtir. Bunu biliş ve cihana bildiriştir***." diyerek de tarihe "ulusal kimliği" güçlendiren bir araç rolü yüklemiştir. Afetinan daha sonra: "***Türk milletinin yüksek tarihi hakkında bilgi noksandır***." diyerek de asıl ifade etmek istediği noktaya parmak basmıştır:

"*Bize hepimize, geçmişin mekteplerinde bu hususta öğretilen şeyler hem noksandır, bence hem de yanlıştır. Yazık ki bu yanlış yol bugüne kadar önümüzdeki nesli yetiştiren bilgi ocaklarında da takıp edilmiştir. Geçmişten miras kalan bu sisli yolu aydınlatacak, Türk milletini, Türk çocuklarını yeni bir nurlu tarih yolunda yürütmek, atinin parlak ufuklarına eriştirmek mühimdir.*" Bu sözleriyle

---

36 "Afet Hanım'ın Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, Türk Ocakları Neşriyatı, Türk Ocağı Matbaası, İstanbul 1930.Nakleden Uluğ İğdemir, **Cumhuriyet'in 5o Yılında Türk Tarih Kurumu**, TTK Ankara 1973, s.67-79.

37 Etienne Coppeaux, "Tarih Yaratma", Stephanos Yerasimos, **Türkler, Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik**, İstanbul 2002, s.167.

de eskiden öğretilen tarihin "yanlış ve eksik "olduğunun altını çizen Afetinan, tarihin yeniden yazılacağını ve genç cumhuriyetin genç nesillerinin bu yeni tarih anlayışıyla yetiştirileceğini ifade etmekte ve bu "**yeni tarih anlayışının**" genç nesilleri geleceğin parlak ufuklarına ulaştıracağının altını çizmektedir. Atatürk'ün sözcüsü Afetinan'ın bu düşünceleri, genç cumhuriyetin, "yeniden yazılacak tarihi" toplumsal ilerlemenin anahtarlarından biri olarak gördüğünün kanıtıdır. Hiç kuşkusuz genç cumhuriyetin "tarihi yeniden yazma" düşüncesi, Batı merkezli tarih anlayışını yıkmayı ve ulusal duyguyu güçlendirmeyi amaçlayan büyük bir kültür projesidir.

Afetinan, o güne kadar bilinen ve tekrarlanan Türk tarihi hakkındaki bilgilerin "yanlışlığını" ve "eksikliğini" vurguladıktan sonra, aynı konuşmasında, bundan sonra geçerli olması planlanan "**doğru**" ve "**yeni tarih**" hakkında sözler sarf etmiştir. Afetinan'ın bu sözleri, aynı zamanda Atatürk'ün geliştirdiği Türk Tarih Tezi'nin çok kısa bir özeti niteliğindedir:

Prof. Afet Hanım şunları söylemiştir:

"*Muhterem Kurultay heyeti, ben en büyük cesaretimle, Türk hassaslığı ve ilim mantığımıza, ilimce reddi kabil olmayan yüksek hakikatı arz edeceğim. Bu hakikat üzerine dünya alimlerinin dahi dikkatini celbetmeye cesaret ediyorum.*

*Muhterem arkadaşlar, o yüksek hakikat şudur ki, Türk **medeniyetidir, Türk tarihidir**...Kanaatimin hülasasını müsadenizle birkaç cümle içinde tespit etmek isterim:*

Beşeriyetin en yüksek ve ilk medeni kavmi, vatanı Altaylar ve Orta Asya olan Türklerdir. Çin medeniyetinin esasını kuran Türklerdir. Mezopotamya'da, İran'da Milattan en aşağı 7000 sene evvel beşeriyetin ilk medeniyetini kuran ve beşeriyette ilk tarih devrini açan Sümer, Elam, Akat isimleri verilmekte olan Türklerdir.

*Mısır'da deltanın otokton sakinleri, **Mısır** medeniyetinin kurucuları Türklerdir.*

Mezopotamya'da milattan evvel 2300 tarihinde şöhret bulan Sami Hamurabi, tarihte mevki alan Asurlular tarih içinde tarihtirler.

*Grek namını alan Doryenlerin, Anadolu'nun otokton ahalisi, ilk ve hakiki sahipleri, **atalan Eti'leri başlarında olan Türklerdir**.* "[38]

Afetinan'ın bu sözleri, daha birkaç yıl öncesine kadar dalga geçilip, aşağılanan; hor görülüp, dışlanan, "göçebe" denilip küçümsenen Türk ulusunun artık kendine biçilen bu "iğrenç" elbiseleri giymemeye kararlı olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir. Afetinan ve onun gibi daha pek çok Türk bilim insanının bu duruşu Batı merkezci tarih anlayışına ve o anlayışın emperyal saldırılarına karşı bir duruştur. Ve bu duruş -bazılarının söylediklerinin aksine- duygusal temellere oturtulmuş, "ırkçılıkla" yoğrulmuş değil; tam tersine "bilimsel" temellere oturtulmuş -ya da oturtulmaya çalışılmış- kültürle yoğrulmuş, tarih boyu aşağılanmış ve küçümsenmiş tüm doğu halklarına örnek olacak "**ulusal**" ve "**bağımsız**" bir duruştur.

Aynı kurultaya konuşmacı olarak katılan **Prof. Dr. Sadri Maksudi Bey** de Afetinan'ı destekleyen sözler söylemiştir:

*"....Afet Hanım tarafından vecize şeklinde iki mühim fikir ileri sürüldü. Bu fikirlerden birincisi, '**Türk medeniyetir**', ikincisi, '**Türk tarihidir**' şeklinde ifade edilmiştir. Ben bu fikirlere iştirak ediyorum. Efendiler, bu iki fikir hakkında acizane mülahazalarımı arz etmeye cesaret ediyorum. Ben bu fikirlerin hakikat olduğuna kaniim. 'Türk medeniyettir' fikrini ben şu şekilde anlıyorum:*

*Kadim medeniyetlerin menşeleri arandığı zaman bir çok medeniyetlerin ucunda bir Türk olduğu tahmin olunan bir kavim görüyoruz. Eski medeni kavimlerden, en eski medeniyetlerden misal alalım. **En eski medeniyet, Mezopotamya'da teessüs eden medeniyettir. Bu medeniyetin kurucuları Sümerlerdir.***

İkinci misal alalım:

***Latin medeniyetinin** kurucuları kimlerdir? Bu medeniyetin unsurlarını İtalya'ya götüren halk, Etrüsklerdir.*

Eski Anadolu'da milattan binlerce sene evvel yüksek medeniyet

---

38 "Afet Hanım'ın Konuşması" **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, İstanbul 1930. Naklen İğdemir, **a.g.e.**, s.67-79.

tesis edenler kimlerdi? Hititlerdi. Bütün bu halkaların Türk olduklarına dair fikrin Avrupa alimleri arasında taraftarları vardır.

Bu surette, kadim medeniyetlerin birçoğunun kurucuları, yapıcıları Türk olmuş olduğu anlaşılıyor. Efendiler! 'Türk medeniyettir' sözünün ikinci bir manası daha vardır: Her hangi bir devri tahlil ediniz. O dönemde medeniyette Türklerin tesirlerini görürsünüz."[39]

Görüldüğü gibi Sadri Maksudi Bey konuşmasında dünyadaki gelmiş geçmiş en önemli kadim medeniyetlerden **Sümerler ve Hititlerin** Türk kökenli olduklarını ileri sürmüştür.

Üçüncü konuşmacı **Reşit Galip Bey** ise ilk iki konuşmacının kısaca değindikleri **Sümerlerin Türklüğü** konusuna **Mezopotamya'da** yapılan kazılardan örneklerle derinlik kazandırmayı denemiştir. Reşit Galip Bey konuşmasının bir yerinde **Sümerlerin Türklüğü** konusunda şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"***Babil ve Asur medeniyetlerinden binlerce yıl evvel Mezopotamya'da Türk ırkının medeniyet kurduğu malum olmuştur. İlk Mezopotamya medeniyetini kuran Türklerdir.***"[40]

Türk Tarih Tezi'ni değişik kurultaylarda ve toplantılarda kanıtlamaya çalışan yerli bilim insanlarının sıkça başvurdukları yöntemlerden biri -bilimsel bir yöntem olan- **tanık gösterme** yöntemidir. Türk Ocakları Kurultayı'na katılan bilim adamları da Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğüne yönelik tezlerini bu yönteme başvurarak kanıtlamaya çalışmışlar ve Batı merkezli tarih anlayışının dışına çıkmayı başaran az sayıdaki Batılı tarihçinin değerlendirmeleriyle Türk tarih tezini delillendirmişlerdir.

Afetinan:

"*...Bu sözleri aynen Gustave Glotz'un, 'Ege Medeniyeti' adlı eserinden ve 'İnsanlığın Gelişmesi' serisi altında intişar eden en ye-*

---

39 "Sadri Maksudi Bey'in Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar** Naklen İğdemir, **a.g.e.**, s.67-79.

40 "Reşit Galip Bey'in Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**.Naklen İğdemir, **a.g.e.**, s.67-79.

ni eserleri yazanlara riyaset eden meşhur Heri Berr'den naklediyorum."[41] diyerek, Herri Berr'i:

Sadri Maksudi Bey:

"...Bütün bu halkların Türk olduklarına dair fikrin Avrupa alimleri arasında taraftarları vardır"[42] diyerek genel olarak bazı Avrupa'lı bilim adamlarını;

Reşit Galip ise:

*"...Fr. Lenomant'tan başlayarak, Stern'den geçerek, İngiliz King'e kadar gelen birçok müverrihler (tarihçiler), 'Bu medeniyet Asya'dan gelmiştir' diyorlar. Amerikalı Raphael Pumpely'ye nazaran bunlar Türkistan'dan, Aşkabat tarikiyle Hazer'in cenubundan geçerek **Mezopotamya'ya** inmişlerdir."*[43] diyerek, Fr. Lenomant, Stern ve King'i, Türk Tarih Tezi'ni kanıtlamak için tanık göstermiştir.

***

Türk Tarih Tezi'ni bilimsel yöntemlerle araştırıp, öğretmek amacıyla 1930 yılında **Türk Ocağı Türk Tarih Tetkik Heyeti** kuruldu. Heyet 16 kişiden meydana geliyordu. Heyet, ilk toplantısını 4 Haziran 1930'da Türk Ocağı Merkez Binası'nda Türk Ocakları Merkez Heyeti Başkanı Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver)'in başkanlığında yaparak yönetim kurulunu belirledi. Yönetim kurulunda, tarihle ilgilenen milletvekilleri ve bakanlar, müze müdürleri, tarih öğretmenleri, hukuk ve tarih profesörleri vardı.[44] Türk Ocağı Türk Ta-

---

41 "Afetinan'ın Konuşması", **a. g.e. Nakleden** İğdemir, **a.g.e.**, 67-79.

42 "Sadri Maksudi Beyin Konuşması", **a.g.e.**, Nakleden, İğdemir, **a.g.e.**, s.67-79.

43 "Reşit Galip Beyin Konuşması", **a.g.e.**, Nakleden, İğdemir, **a.g.e.**, s.67-79.

44 Türk Ocakları Türk Tarihi Tetkiki Heyeti'nde görev alanlar ve görevleri şöyleydi.

Başkan: **Mehmet Tevfik (Bıyıklıoğlu).** Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri

Başkan Vekili: **Semih Rifat**: Çanakkale Milletvekili

Başkan Vekili: **Yusuf Akçora**: İstanbul Milletvekili, Hukuk Fakültesi Siyasi Tarih Profesörü ve Türkçülüğün başyapıtlarından 'Üç Tarz-ı Siyaset'in yazarı

rih Tetkik Heyeti, kısa bir süre sonra kurulacak olan Türk Tarih Kurumu'nun çekirdeğini oluşturacaktı.[45]

1931 yılı Nisan ayı başlarında **Türk Ocakları** kapatıldı, dolayısıyla Türk Ocağı, Türk Tarihi Tetkik Heyeti tüzel kişiliğini kaybetmiş oldu. 15 Nisan 1931'de **Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti** kuruldu. Bu cemiyet 1932 yılında **Türk Tarih Kurumu'na** dönüştürüldü.

Türk Tarih Kurumu'nun en önemli görevi Türk Tarih Tezi'ni kanıtlayacak çalışmalar yapmaktı. Kurum, bu amaçla Atatürk'ün isteği doğrultusunda Türk tarih kongreleri düzenledi. **9-11 Temmuz 1932** yılında Ankara'da toplanan **I. Türk Tarih Kongresi,** Türk Tarih Tezi'nin daha da geliştirilip, boyutlandırılması anlamında oldukça büyük bir adımdı.

Atatürk, Türk Tarih Tezi'nin tartışılacağı I. Türk Tarih Kongresi'ne büyük önem veriyor, fırsat buldukça kongreye katılıp konferansları dinliyordu. Bazen konferans devam ederken toplantı salonuna girip, kendisi için ayrılmış olan yere sessizce oturarak büyük

---

Genel Sekreter: **Dr. Reşit Galip**: Aydın Milletvekili

Üye: **Prof. Dr. Afet İnan**: Anakara Müzik Öğretmen Okulu Tarih Öğretmeni

Üye: **Vasıf Çınar**: Milli Eğitim Bakanı

Üye: **Halil Ethem (Eldem)** İstanbul Müzeleri Genel Müdürü

Üye: **Yusuf Ziya (Özer)**: İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörü

Üye: **Sadri Maksudi (Arsal)**: Ankara Hukuk Mektebi Profesörü

Üye: **Mesaruş**: Ankara Etnoğrafya Müzesi Uzmanı

Üye: **Reşit Saffet (Atabinen)**: Kocaeli Milletvekili

Üye: **İsmail Hakkı Uzunçarşılı**: Balıkesir Milletvekili ve sonradan Tarih Prof. ünvanı alarak kapsamlı bir 'Osmanlı Tarihi' yazan ünlü tarihçi.

Üye: **Ragıp Hulusi (Özden)**: Dil Encümeni Üyesi

Üye: **Mükrimin Halil (Yinanç)**: Tarih Öğretmeni

Üye: **Zeki Kadiri(Ugan)**: Milli Eğitim Bakanlığı Telif ve Tercüme Heyeti Üyesi

Üye: **Hamit Zübeyr (Koşay)**: Etnoğrafya Müzesi Müdürü. **Türk Yurdu**, Haziran 1930, Sayı 30-224, s.58

45 **Türk Yurdu**, Mayıs 1930, Sayı 223, s. 58.

bir dikkatle konuşmacıyı dinliyor, zaman zaman elindeki küçük deftere bazı notlar alıyordu. Atatürk'ün katıldığı toplantılarda konuşmacılar bildirilerini sunmadan önce ve sonra Atatürk'ü saygı, sevgi ve övgü dolu cümlelerle selamlıyorlardı:

"Haydar Bey: ' Efendiler, Türk tarihinin en büyük evladı olan Gazi Hazretleri milli kültürün esası olan Türk tarihi tedrisatına gösterdikleri alakayı bugün kongremize lütfen teşrif buyurmak suretiyle bir daha ispat etmişlerdir. Kongredeki bütün arkadaşlarımın ayağa kalkmak suretiyle kendilerine tazimlerini teklif ediyorum. (Sürekli alkışlar. Kongre azası ayağa kalkarak arzı tazimat etmişlerdir.)"[46]

I. Türk Tarih Kongresi'nde ele alınan konular arasında Türklerin ilk anayurdu, göç yolları ve göç yerleri, Türklerin uygarlık düzeyleri ve dünya uygarlığına katkıları gibi konular vardı. Bu kongrede en çok üzerinde durulan konulardan biri de **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü** konusuydu.

I. Türk Tarih Kongresi'nin açılış konuşmasını yapan **Maarif Vekili Esat Bey** (Sagay)'ın sözlerinden, kongrenin toplanış amacının Türk Tarih Tezi'ni açıklamak, tartışmak ve kanıtlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Esat Bey, tarihin öneminden söz ederek başladığı konuşmasında özetle şunları söylemiştir:

*"...**Şimdiye kadar okumuş olduğumuz kitaplardan hemen birçoğunun tercüme edilmiş veya kopya edilmiş olan asılları (...) hakikati ve Türk milletinin varlığını ve benliğini cihan medeniyetine olan hizmetlerini tebarüz ettirmekten herhangi bir sebeple uzak bulunmuş idi.***

Halbuki, ilmi ve esaslı tetkikler üzerine yazılmış olan yeni 'Tarihimizin'[47] birinci kitabını gözden geçirdikten sonra anlıyoruz ki,

---

46 **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarafından Terkip Edilmiştir, s. 16-17.

47 Atatürk'ün de bizzat katkılarıyla hazırlanan "**Türk Tarihi'nin Ana Hatları**" adlı 606 sayfalık kitaptan ve 1932 yılı başlarında liseler için yazılan 4 ciltlik "**Türk Tarihi**" kitabından söz ediliyor. Söz konusu kitaplar, 1930'lu yıllarda Türk tarih tezi doğrultusunda Atatürk'ün gözetiminde bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu eserler, Batı merkezci tarih anlayışına taban tabana zıt çalışmalardır.

Türkler, Anayurtları olan Orta Asya'dan Yontma Taş Devrini, milattan 12 000 sene evvel geçirdikleri halde, Avrupalılar ancak 5000 sene daha sonra bu devirden kurtulabilmişlerdir. Diğer taraftan da insanlar, henüz ağaç ve kaya kovuklarında yaşarlarken, Türkler Orta Asya'da kereste ve maden medeniyetini meydana getirmişler, hayvanları ehlileştirmişler, çiftçiliğe başlamışlardı. Cilalı Taş Devrine tesadüf eden Cumudiye Devri sonlarında buzulların çekilmesi ile vücuda gelen mühim tabiat değişmeleri sebebiyle bir çok Türk kabileleri muhacerete başladı. Bu surette milattan 7000 sene evvel çiftçilik ve çobanlığı ilerletmiş ve altın, bakır, kalay ve demiri keşfetmiş olan Türkler, Orta Asya'dan yayıldıktan sonra gittikleri yerlerde ilk medeniyeti neşretmiş (yaymış) ve böylece Asya'da, Çin, Hint ve mukaddes yurt edindikleri Anadolu'da Eti, Mezopotamya'da Sümer, Elam ve nihayet Mısır, Akdeniz ve Roma medeniyetlerinin esaslarını kurmuşlar ve bugün yüksek medeniyetlerini takdir ve takip ettiğimiz Avrupa'yı o zamanlar mağara hayatından kurtarmışlardır.

"Muhaceret (göç) yolları üstünde ve muhacir kafilelerinin yerleştikleri yerlerde yerlerde eskiden beri dünya alimleri tarafından yapılmış ve yapılmakta olan arkeoloji, antropoloji ve etnografi tetkiklerinden bir çok Türk kavimlerinin birbiri ardınca Avrupa'nın her tarafına yayıldıkları ve ilk medeniyetleri yaydıkları ve buralara Türk anayurdu olan Orta Asya'dan geçtikleri anlaşılmıştır. Harappa ve Mohencodero'da yapılmış olan arkeolojik tetkikler Hint medeniyetinin de Orta Asya'dan gelen Türk kolları tarafından tesis olunduğunu göstermektedir.

"...Dünya medeniyetinin Orta Asya'dan ve Türklerden diğer yerlere ve milletlere geçtiğini ispat eden mühim ve kuvvetli delillerden biri de Türk dilidir. Etimolojik tetkikattan başka, tarihi ve coğrafi tetkikat Türk dilinin bir ana dil olduğuna kanaat verecek bir mahiyet ve ehemmiyeti haizdir. Aynı manayı ifade eden birçok iptidai kelimelerin Türkçe de dahil olduğu halde muhtelif lisanlardaki karşılıkları, bazı şehir ve nehir gibi coğrafi isimleri kelime teşekkülü cihetinden olan münasebetleri yek nazarda göze çarpmamak mümkün değildir."[48]

---

48 **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Tarafından Tertip Edilmiştir, s. 5-7

Esat Bey'in bu konuşması, Türk Tarih Tezi'ni savunmakla Batı merkezli tarih anlayışına savaş açmak arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Esat Bey konuşmasında "ileri Türk uygarlığının", "geri Batı uygarlığını" etkilediğini söyleyerek, yüzlerce yıldır Batı'nın sahiplendiği gelişmiş uygarlık mirasını adeta Batı'nın elinden almaya çalışmaktadır. Esat Bey ve onun gibi "**uygarlığa sahip çıkan**" Türk bilim insanları ve aydınları konuşmalarında "duygusal" ve "hamasi" değerlendirmelerden tamamen kurtulamasalar da ileri sürdükleri tezlerin iskeletini "bilimsel mantık" üzerine oturtmuşlardır. Tıpkı Esat Bey'in söz konusu konuşmasında "**Türklerin dünya uygarlığının öncüsü olduğu**" tezini, etimolojik bulgularla, dil araştırmalarıyla kanıtlamaya çalışması gibi, dönemin tarihçileri ve aydınları da sunumlarında ve konuşmalarında bilimsel yöntemlere başvurmuşlardır.

I. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Genel Katibi **Dr. Reşit Galip Bey**, Türk Tarih Tezi'ni detaylandırdığı,"**Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış**" adını taşıyan konuşmasında, ileri sürülen tarih tezlerinin **bilimsel** temele oturtulması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

"...***Tarih vesikalarla yazılır. Vesikalar ise, aranmakla bulunur. Bu itibarla Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti bu vadide bir araştırma ve arayanlar birliğidir. Araştırma ne kadar geniş ve ilmi usullere uygun olursa, arayanlar sayıca ve kıymetçe ne kadar artar; gayretlerin kaynağı vazife duygusunun feyziyle ne kadar kuvvetlenirse, milli tarihin yakın uzak bütün safhalarıyla 'hakikat' gününe ermesi o kadar hızlanmış olur.***"[49]

Dr. Reşit Galip Bey, aynı konuşmasında Batı'nın sahiplendiği "gelişmiş eski uygarlıkların" Türk kökenli olduğunu şu sözlerle açıklamıştır:

"...***İsveçli alim Karlgren, Çin'de yapılan hafriyat neticelerini elde edilen vesikaları tetkik ve mütalaa ettikten sonra, daha sade ve açık bir ifade ile, Honan ve Mançurya eserlerinin belki yerli bir me-***

49 **A.g.e.**, s. 99.

deniyete delalet edebileceklerini, ancak bu medeniyetin garpte, 'Çin ırkından olmayan', fakat hiç şüphesiz 'Türk ırkından olan bir halka mahsus' tekniklerin tesiri altında olduğunu ileri sürmüştür. "[50]

"....Hint'teki vaziyet Çin'dekinin tamamen aynıdır. Orada da son yıllarda, tarihi devirlerdekini doğurmuş olan eski medeniyet keşfolunmuş, bunun Orta Asya'nın brakisefal Alplileri (Yani Türkler) tarafından götürülmüş olacağı, bundan on yıl evvel Roland B. Diskon tarafından söylenmiştir. Hindin tarihi devirlerde ve son 19. asır ortalarına kadar birçok büyük Türk devletlerine ve imparatorluklarına merkez olduğu hatırlatılmasına lüzum görülmeyecek kadar yeni ve bilenen vakalardandır."[51]

Reşit Galip Bey, Çin ve Hint uygarlıklarıyla Türkler arasındaki ilişkiyi açıkladıktan sonra sözü Türk Tarih Tezi'nin odağındaki konuya, **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü konusuna**, getirerek şunları söylemiştir:

"...*O zamana kadar Sami ve yerli olduğu sanılan Mezopotamya medeniyeti, yerli sayılması imkansız ve çok daha kadim (köklü) Sami olmayan bir ırkın malıdır. Bu ırk ve bu medeniyet Orta Asya'dan gelmiştir. Bu medeniyetin mümtaz mümessilleri olan Sümerler, bazı muasır yabancı müelliflerin (tarihçilerin) şimdi çok tekrar etmek istemedikleri bir istılak ile Turanlı, bizim daha doğrusu tabirimizle Türk ırkındandır.*"[52]

Ayrıca, Dr. Reşit Galip, "**Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış**" adlı konferansında sadece **Sümerlerin** değil, Mezopotamya kültür havzasının gelişimini sağlayan **Elamlılar** ve **Akatların** da Türk oldukları tezini kanıtlamaya çalışmıştır.[53]

---

50 **A. g. e.**, s. 115.

51 **A. g. e.**, s. 115-116.

52 **A. g. e.**, s. 117.

53 Kongredeki tartışmalarda bu konu üzerine bir hayli söz söylenmiş, konuşmacılar özellikle ve ısrarla Sümerlerin Türk olduklarını savunmuşlardır. **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, s. 116-120, 142, 153-157.

Dr. Reşit Galip aynı konuşmasında **Mısır**, **Ege** ve **Roma uygarlıklarının** temellerini atanların da Orta Asya'dan bu bölgelere göç eden Türkler olduğunu ifade etmiştir.[54]

Reşit Galip Bey, söz konusu konferansında en fazla **Hititlerin (Etilerin) Türklüğü** tezi üzerinde durmuştur.

"... ***Şimdi sona bıraktığımız Eti'lere, öz yurdumuz Anadolu'nun medeni simasını yükselten, ilk büyük medeniyeti ve ilk büyük imparatorluğu kuran haşmetli atalarımıza ve onları takiben garbi Anadolu merkezlerinde devletler kuranlarımıza geliyorum. Şimdiye kadar yapılmış olan ilmi araştırmalar Etilerin Türk ırkına ait müşterek antropolojik vasıflar taşıdıklarını meydana çıkarmıştır.***"

"...***Fakat, Etilerin kıyafetlerindeki en karakteristik şey, burnu yukarı bükülmüş kunduralarıdır. Bu bir kar kunduralarıdır. Kadeş'te kullanılmış olması Etilerin şimalde soğuk mıntıkalardan geldiklerini gösterir. Bunlara benzer kunduraları , Türkler, Mısır ve Suriye yerlileri arasına ithal ettiler ki, bu Türk fetihlerinin şimali (kuzey) menşeini şaşamaz bir surette gösterir.***"[55]

Dr. Reşit Galip, **Hitit ve Sümer uygarlıklarının Türklüğü** tezine karşı çıkan Batılı bilim insanlarının bilimsel olmaktan çok, duygusal ve ön yargılı hareket ettiklerine inanıyordu. Bu inancını şu sözlerle dile getirmiştir:

"... ***Sümer Türkleri medeniyetinin kumlardan bir harika doğar gibi çıkışından, Sümer yazılarının okunmasından sonra bu medeniyeti ve onun bıraktığı metinleri mütalaa eden alimler ilk samimi kanaatlerinin ifadesi olarak bunun Turanlı bir kavim tarafından, Turandan getirilmiş bir medeniyet olduğunu söylemişlerdi .***"[56]

"...***Eti medeniyeti keşfiyatının uyandırdığı tesirler ve uğradığı telakkilerin seyri de böyle olmuştur.***

Anadolu Eti medeniyeti keşfedilir edilmez hakiki ilim adamları bunun Orta Asya'dan gelme, Turanlı bir medeniyet ve bu medeni-

---

54 **A.g.e.**, s. 120-122, 124.

55 **A. g. e.**, s. 131-132.

56 **A. g. e.**, s. 153.

yeti getiren Eti'lerin Turanlı bir millet olduğunu ifadede hiç tereddüt göstermediler. Fakat Türkçülüğün dostu olmakla tavsif edilmeyecek (bağdaştırılamayacak) cereyan yine kaşlarının bütün çatıklığı ve hokkasının bütün zahiri ile sayfalara döküldü. [57]

Prof. Afet Hanım, I. Türk Tarih Kongresi'nde, uygarlığın Orta Asya'dan göç eden Türkler tarafından dünyanın dört bir yanına yayıldığını kanıtlamaya çalıştığı konuşmasında Anadolu'da bilinen ilk büyük uygarlığı kuran **Hititlerin Türk olduğunu** şu sözlerle ifade etmiştir:

"...Kafasını ve vicdanını en son terakkı şuleleriyle güneşlendirmeye karar vermiş olan bugünün Türk çocukları biliyor ve bildirecekledir ki, onlar 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık arı, medeni, yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir. (Sürekli alkışlar)

"Bir de şunu iyi bilmek lazımdır ki, Etilerimiz, Atalarımız, bu günkü yurdumuzun ilk ve otokton sakini ve sahibi olmuşlardır. Burasını binlerce yıl evvel, anayurdun yerine öz yurt yapmışlardır. Türklüğün merkezini Altaylardan, Anadolu-Trakya'ya getirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin sarsılmaz temelleri bu öz yurdun çökmez kaynaklarındandır. (Alkışlar)"

"Bu mukaddes yurdun öz varisi, o büyük yüksek, asil Türk kavminin bu günkü genç ve dinç çocuklarıdır. (Sürekli alkışlar) [58]

Afet Hanım bu sözleriyle Türklerin Anadolu'ya sonradan gelme değil, bu toprakların yerlisi olduklarının altını çizerken, sürekli tekrarlanan "*400 çadırlık bir aşiretten büyük bir imparatorluğa dönüşme*" tezinin doğru olamadığını belirtmiştir. Afet Hanım'ın: "*Onlar (Türkler) 400 çadırlı bir aşiretten değil, on binlerce yıllık arı, medeni, yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir.*" diyerek karşı çıktığı "***Anadolu'ya sonradan gelen 400 çadırlık aşiret Türkler...***" tezinin doğru olmayacağını Atatürk daha 1928 yılında şöyle ifade etmiştir.

---

57 **A. g. e.**, s. 153.

58 Afet Hanım, "Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde", **Birinci Türk Tarih Kongresi**, s. 40-41.

"... Türkler bir aşiret olarak Anadolu'da imparatorluk kuramaz. Bunun başka türlü bir açıklaması olması gerekir. Tarih bilimi bunu mutlaka meydana çıkarmalıdır."[59]

Afet Hanım'ın 1932 yılında Türk Tarih Kurultayı'ndaki sözleri, Atatürk'ün 1928 yılında dile getirdiği bu sözlerle birlikte değerlendirildiğinde daha fazla anlam kazanmakta ve Afetinan ile Atatürk arasındaki "**düşünsel bağı**" açığa çıkarmaktadır. Atatürk, 1931'de, Türk tarihini "**400 çadırlık bedevi bir kabile**" efsanesinden başlatan anlayışın artık terk edileceğini şöyle ifade etmiştir:

"Türkleri bütün dünyaya yeni bir millet olarak tanıtan görüş bizim de içimize girmiştir. Dört yüz çadırlık bedevi bir kabileden bir imparatorluk ve millet tarihi başlatmak... İmparatorluk zamanında Türklerin görüşü de bu merkezdeydi. Evvela millete tarihini, asıl bir millete mensup bulunduğunu, bütün medeniyetlerin anası olan ileri bir milletin çocukları olduğunu öğretmeliyiz."[60]

Türk Tarih Tezi'nin en ateşli savunucularından biri de **Ord. Prof. Şemsettin Günaltay'dı.** Günaltay, II. Türk Tarih Kongresi'nde yaptığı konuşmada en çok **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü** konusu üzerinde durmuştur. Günaltay konuşmasında Hititler ve Sümerler dışında Ön Asya'daki diğer gelişmiş uygarlıkların da Orta Asya'dan geldiklerini söylemiştir:

"...Ön Asya'nın bütün kavimleri Orta Asya'dan gelmişlerdir; bunlar Türktür ve Türk kültür ve medeniyetini, Orta Asya'dan Mezopotamya'ya ve Anadolu'ya yani Ön Asya'ya bunlar taşımışlardır."[61] Günaltay, ayrıca **eski Mısır uygarlığını** yaratanların da Türk kökenli olduklarını ifade etmiştir.[62]

I. ve II. Türk Tarih Kongresi'nde pek çok tez gündeme getirilmişse de üzerinde en fazla durulan tez "**Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü**"

---

59 Sadi Irmak, **Atatürk, Bir Çağın Açılışı**, İstanbul 1984, s.373.

60 Başar, **a.g.e.**, s.112.

61 Şemsettin Günaltay, "Türk Tarih Tezi Hakkında İntitakların Mahiyeti ve Tezin Katı Zaferi", **Belleten**, 1938, Sayı, 7-8, s.358-362.

62 **A. g. m.**, s. 362-365

tezidir.[63] Konuşmacılar, tezlerini kanıtlamak için bazen dinleyenlerin dudaklarında hafif tebessümler yaratan ilginç kanıtlar ileri sürmüşlerdir. Örneğin II. Türk Tarih Kongresi'nde **Profesör Garstang**, Eti (Hitit) hükümdarlarından Murşili'nin seferlerinden ve zaferlerinden söz ederken onun askeri dehasını Atatürk'ün askeri dehasına benzetmiştir.

"...*Murşil'in seferleri, bize bu hususta daha çok şeyler öğretmektedir. Bunlar, asrımızda yalnızca Türklerin şefinde (Atatürk) daha yüksek olarak görülen, askeri bir dehayı gösterir.*"[64]

Türk Tarih Kurumu üyelerinden **Ord. Prof. Şemsettin Günaltay**, I ve II Türk Tarih Kongrelerinin Türk Tarih Tezi'ni kesin olarak kanıtladığını şöyle ifade etmiştir.

---

63 Birinci Türk Tarih Kongresi'nde Yusuf Ziya Bey, "**Mısır Din ve İlahlarının Türklükle Alakası**" adlı bir konferans vermiştir. (s.243-260) Ziya Bey, konferansında **Mısır uygarlığının** Türkler tarafından kurulduğu tezi üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Mısır tanrılarının Türk kökenli olduklarını iddia eden Yusuf Ziya Bey, Mısır dilinin Türk dilinden etkilendiğini de söylemiştir.Yine Birinci Türk Tarih Kongresi'nde Hasan Cemil Bey, "**Ege Medeniyetinin Menşesine Umumi Bir Bakış**." adlı konferansında (s.199-232) ve bu konferans üzerinde yapılan tartışmalarda (s.233- 237) **Ege uygarlığının** kuranların Türk kökenli oldukları iddia edilerek, Ege'de konuşulan dilin Orta Asya kökenli olduğu noktasından hareketle bu tez kanıtlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Birinci ve İkinci Türk Tarih Kongresinde bir çok bilim adamı, Roma İmparatorluğu'nun kurucusu **Etrüsklerin** de Türk kökenli olduklarını belirtmiştir. **Dr. Reşit Galip**, yaptığı konuşmada Mısır ve Ege uygarlıklarını kuranların Türkler olduğunu belirttikten sonra **Roma uygarlığını** kuranların da Türk kökenli olduklarını ifade etmiştir: "...*Golvalıların bir kolu olduğu söylenen ve İtalya'nın en eski kavimlerinden biri olan Ombriyerler Etrüsklere Turkus derlerdi. ..Bu kelime Cezri'nin Türk kelimesi ile dikkati celp ve aşikar yakınlığı işaret edilmeye değerlidir. Diğer bir müellif Martha, 'Etrüks Dili' adlı kitabında Etrüskçenin Fin- Ugur dillerinden olduğu kanaatini ileri sürmektedir.*" "*Reşit Galip Beyin Konuşması*" **Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarafından Terkip Edilmiştir, s. 124

64 J. Garstang, **Muharip Eti Hükümdarlarının Sırmeşlal**, s.50-51.

"...Kongrede, emsalsiz Türk dehasının, asırların karanlıkları içinde bulup çıkardığı Türk Tarih Tezi, yine o dehanın saçtığı nurlu şualar yardımı ile esas ve metotlara dayanılarak izah edildi ve yorum yapıldı. Kötü bir anlayışa saplananlara, inatçılara, tenkit ve itirazlarını kongre önünde serbestçe yapabilmelerine imkan verildi. Denilmek istenilen sözler söylendi. Fakat ilmi bir kıymeti olmayan bütün bu tenkit ve itirazları çürütmek pek kolay oldu. Tenkitler Türk Tarih Tezi'nin ilmi kıymetini nazarlarında bir kere tebarüz ettirmekle nihayetlendi.

"Birinci Türk Tarih Kongresi, Tarih Tezi'nin dahilde zaferi ile neticelenmişti. İkinci Türk Tarih Kongresi ise, tezin cihan alimleri karşısında izahı ve cihan alimlerinin ilmi tenkitlerine arz edilmesi imkanını vermişti. İkinci Kongre daha parlak bir şekilde sona erdi. Türk Tarih Tezi'ne taç giydirildi. Selahiyetler büyük alimler, yeni açılan bu tetkik sahasında yapılan araştırmaları takdirle karşıladılar. ..Türk Tarih Tezi artık kati surette muzaffer olmuştu." [65]

Tarih kongrelerine sunulan bazı bildiriler şunlardır.

1931 yılında toplanan **I.Türk Tarih Kongresi'ne** sunulanlar

1. Reşit Galip, **"Türk Irk ve Medeniyet Tarihine Umumi Bir Bakış"** (Bu bildiride başta Sümerler olmak üzere Mezopotamya toplumlarının Türklükleri kanıtlanmaya çalışılmıştır.

(s. 116-120, 142, 153-157)

2. Zayti Frenç, "**Hint Akraba Kavimleri Arasında**".
3. Yusuf Ziya Bey, **"Mısır Din ve İlahlarının Türklerle Alakası"**.
4. Hasan Cemil Bey, **"Ege Medeniyeti'nin Menşesine Umumi Bir Bakış"**.
5. Afet Hanım, **"Tarihten Evvel ve Tarih Fecrinde"**.
6. Semih Rıfat Bey, **"Türkçe ve Diğer Lisanlar Arasındaki İrtibatlar. İptidai Türk Aile Hukuku İle Hindo-Avrupa Aile Hukuku Arasında Mukayese"**.
7. Şevket Aziz Bey, **"Türklerin Antropolojisi"**.

---

65 Günaltay, **a. g. m.**, s. 338

8. Şemsettin Bey, **"İslam Medeniyetinde Türklerin Mevkii"**.
9. Sadri Maksudi Bey, **"Tarihin Amilleri"**
10. Köprülüzade Fuat Bey, **"Türk Edebiyatına Umumi Bir Bakış"**
11. Afet Hanım, **"Orta Kurun Tarihine Umumi Bir Bakış"**
12. Avam Galanti Bay, **"Yerli Tarih Kitabı, Türk Tarihi'nin Ana Hatları Hakkında Mülahazat"**
13. Yusuf Hikmet Bey, **"Şarka İnhitat Sebepleri"**
14. Halil Ethem Bey, **"Müzeler"**
15. Akçuraoğlu Yusuf, **"Tarih Yazmak ve Tarih Okumak"**

1937'de toplanan **II.Türk Tarih Kongresi'ne** sunulanlar:[66]

1. Eugene Pittard, **"Kongreye İştirak Eden Yabancılar Adına Kongreyi Açış Nutku"**
2. Afetinan, **"Türk Tarih Kurumu'nun Arkeolojik Faaliyeti"**
3. Hamit Zübeyr Koşay, **"Türk Tarih Kurumu Tarafından Alacahöyük'te Yaptırılan Hafriyatta Elde Edilen Neticeler"**
4. Şevket Aziz Kansu, **"Ankara ve Civarı'nın Prehistoryasında Yeni Buluşlar"**
5. Eugene Pittard, **"Neolitik Devirde Küçük Asya İle Avrupa Arasında Antropolojik Münasebetler."**
6. İbrahim Necmi Dilmen, **"Türk Tarih Teorisinde Güneş Dil Teorisinin Yeri ve Değeri"**
7. Yusuf Ziya Özer, **Son Arkeolojik Nazariyeler ve Subarlar"**
8. Abdülkadir İnan, **"Altay'da Pazırık Hafriyatında Çıkarılan Atların Vaziyetini, Türklerin Defin Merasimi Bakımından İzah"**
9. Von Der Osten, **"Anadolu'da Milattan Önce Üçüncü Bin Yıl"**
10. Gutterbock, **"Etilerde Tarih Yazıcılığı"**

---

66 Bildiriler için bkz. **İkinci Türk Tarih Kongresi**, (İstanbul, 20 -25 Eylül 1937) Konre Çalışmaları ve Kongreye Sunulan Tebligler, TTK, İstanbul 1943, S XXXVII.

11. Arif Lütfi Mansel, **"Ege Tarihinde Akalar Meselesi"**
12. Brandestin, **"Etrüsk Meselesinin Şimdiki Durumu"**
13. Hasan Reşit Tankut, **"Dil ve Irk Münasebetleri Hakkında"**
14. Kerim Erim, **"Sümer Riyaziyesinin Esas ve Mahiyetine Dair."**
15. İsmail Hakkı İzmirli, **"Şark Kaynaklarına Göre Müslümanlıktan Evvel Türk Kültürünün Arap Yarımadasındaki İzleri."**
16. Geza Feher, **"Turko-Bulgar, Macar ve Bunlara Akraba Olan Milletlerin Kültrü, Türk Kültürünün Avrupa'ya tesiri"**
17. Reşit Rahmeti Arat, **"Türkelrde Tarih Zaptı"**
18. Ernest Von Aster, **"Felsefe Tarihinde Türkler"**
19. Marguerita Dellenbach, **"Türklerin Antropolojik Tarihine Dair Vesikalar"**
20. Bossert, **"Türk Sanatının Keşfi"**
21. Şevket Azız Kansu, **"Selçuk Türkleri Hakkında Antropolojik Bir Tetkik ve Neticeleri"**
22. Henri V. Valois, **"Garbi Asya'nın İrklar Tarihi"**
23. Henri A. Alföldi, **"Türklerde Çift Krallık"**
24. Kont Zici, **"Macar Kavminin Menşeine Dair"**
25. T.J.Arne, **"Türkmen Stepinin Kabile Tarihi, Nüfusu ve Bunun Anadolu İle Münasebetleri."**
26. H.H. Sayman, **" Riyaziye Tarihinde Türk Okulu"**
27. W.Keppers, **"Halk Bilgisi ve Cihanşümül Tarih Tetkiki Karşısında Öz Türklük ve Öz İndö Germenlik"**
28. H. Schell, **"Eski Vesaik ilmi"**
29. Sabri Atayolu, **"Türk Kırmızısı"**
30. Saffet Engin, **"Eti ve Grek Dini Sistemlerinin Mukayesesi"**
31. C.Bosch, **"Tarihte Anadolu"**
32. Nevzat Ayas, **"Türkler ve Tabiat Kanunu"**
33. Fatın Gkmen, **"Eski Türklerde Heyet ve Takvim"**
34. Sadı Irmak, **"Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar, Kan Grupları ve Parmak İzleri"**

35. Nurettin Onur, **"Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüt"**
36. Ş. Akkaya, **"Sümer Dilinin Babil Diline Tesiri"**
37. Remzi Oğuz Arık, **"Proto Etilere Dair"**
38. Pralty, **"Türklerde Hristiyanlık"**
39. A.Von Gabain, **"Hun-Türk Münasebetleri"**
40. T.H.Baltacıoğlu, **"Edremit Civarında Türk Aşiretleri"**
41. Kamil Kepecioğlu, **"Türklerde Spor"**
42. İsmail Hakkı İzmirli, **"Peygamber ve Türkler"**
43. W.Brandestein,**"Limni'de Bulunan Kitabe, Etrüsklerin Anadolu'dan Neşet Ettiklerine Dair Dil Bakımından Ehemmiyetli Delili"**
44. Sadrı Maksudi Arsal, **"Beşeriyet Tarihinde Devlet ve Hukuk Mefhumu ve Müesseselerinin İnkişafında Türk Irkının Rolu"**
45. L. Delaporte, **"Eti (Hatti) nin Aşağı Mezopotamya İle Siyasi ve Kültürel Mğnasebetleri"**

Bu bildirilerin pek çoğunda **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü** üzerinde durulmuştur. Türk Tarih Kurultaylarına sunulan bu bildiriler, Türk Tarih Tezi'nin derinliğini ve içeriğini anlamak için mutlaka gözden geçirilmelidirler. Türk Tarih Tezi'nin bilimsel niteliğinden kuşku duyanların, akademik titrin arkasına saklanarak Türk Tarih Tezi hakkında atıp tutanların, bu bildirileri incelemedikleri kesindir. Bu bildirilerde, 30'lu yılların bilimsel kriterleri doğrultusunda, Batı merkezli tarihin dışında özgürce değerlendirmeler yapılmıştır. Üstelik söz konusu tezleri ileri sürenler arasında **E. Pittard** gibi dönemin dünyaca ünlü bilim insanları vardır.

Atatürk'ün geliştirdiği Türk Tarih Tezi, bu tezi kanıtlamak için kurduğu Türk Tarih Kurumu ve bu kurumun düzenlediği Türk Tarih Kongreleri; Atatürk'ün gözetimi ve denetimi altındaki komisyonlar tarafından yazdırılan tarih kitapları, Doğu'yu, Doğuluyu ve Türkü aşağılayan; uygarlıktan habersiz, ilkel göçebe kabileler olarak gösteren Batı merkezli tarih anlayışının kalbine saplanan birer hançer gibidir ve Türk Tarih Tezi, adeta **emperyalist canavarı** ağır yaralamıştır:

"...15 yıl önce Türkün varlığını tarihten, adını dillerden ve kitaplardan kaldırmaya yeltenenlere karşı Türkün yüksek varlığını gösteren Büyük Şef Gazi Mustafa Kemal Hazretleri, Türk yurdunu ve istiklalini dünya tarihine şeref verecek bir kudretle kurtardıktan sonra, ona hakiki milli tarihini de öğretmek istedi. Dünya'ya ilk medeniyet ışığını veren , cihan medeniyet tarihinin her safhasında ve beşeri faaliyetlerin her safhasında yaratıcı varlığının binbir delilini gösteren Türk milletinin tarihini ilmi vesikalarla tespit ve neşretmek üzere kurduğu Türk Tarih Cemiyeti'ni yüksek himayesine aldı. Karanlıklar yırtan ve asırlarca hakim olan dehasının derin kaynaklarından ilham alan Cemiyet, geceyi gündüze katarak, onun çizdiği ana hatlar üzerinde Türk tarihini araştırdı. Ve Türk gençliğine 4 ciltlik bir tarih kitabı verdi. Türk tarihine ve cihan tarihine umumi görünüşüne yeni bir ışık ve yeni bir mana veren bu tarih kitaplarını okutmak vazifesini üzerlerine almış Türk muallimlerine Cemiyetin Türk tarihi sahasında yaptığı ilmi tetkiklerin neticelerini göstermek ve mekteplerimizdeki tarih derslerine verilecek yeni cepheler hakkında meslektaşlar arasında bir fikir ve hedef birliği vücuda getirmek üzere Maarif Vekaleti ile Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti el ele verdi. 1932 senesi temmuzunda Ankara'da Birinci Türk Tarih Kongresi'ni topladı. En asil bir gayeye hayatlarını vakfetmiş olan yüzlerce meslektaş memleketin her tarafından Ankara'ya koştular. Büyük Gazi'nin yüce ve kutlu varlığının aydınlattığı samimi bir çalışma havası için de milli davayı sarsılmaz bir iman ile kuvvetlendirerek iş başına döndüler."[97]

I. Türk Tarih Kongresi konferanslarının ve zabıtlarının toplandığı "**Birinci Türk Tarih Kongresi**" adlı eserin "**önsözünde**" yer alan yukarıdaki ifadeler, Türk Tarih Tezi'nin, "Türk'ün adını tarihten silmek isteyenlere", yani Batı'ya Türk'ün yüksek varlığını göstermek, Türk milletinin gerçek tarihini belgelere dayalı olarak anlatıp bu kanıtlara dayalı olarak Türk ve dünya tarihi hakkında yeni tarih kitapları yazmak ve Türk gençlerini bu yeni tarih anlayışına uygun olarak yetiştirmek gibi amaçlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan

[97] **Birinci Türk Tarih Kongresi**, s V-VI.

Türk Tarih Tezi, Batı merkezli tarih anlayışına başkaldırmak anlamında "**bağımsız**", sadece Türk tarihini değil, dünya tarihini de aydınlatmak istediği için "**evrensel**", belgelere dayalı olma kaygısı taşıdığı için "**bilimsel**", Türk gençlerinin tarih anlayışının biçimlendirilmesinde kullanılacağı için "**ideolojik**" ve Türk uygarlığının dünya uygarlığına kaynaklık ettiğini ileri sürdüğü için de "**milliyetçi**" olarak tanımlanabilir.

'Tarih Kurultaylarındaki Atatürk

Atatürk, I ve II. Türk Tarih Kurultayının en sadık katılımcılarından biriydi. 30'lu yıllarda Türkiye'nin önünde duran sorunlardan fırsat bulup mutlaka tarih kurultaylarına katılır, konuşmacıları büyük bir dikkatle dinler, geceleri ise sofrasına çağırdığı tarihçilerle sabahlara kadar süren tarih tartışmaları yapar ve çoğu kez kendi özgün tezlerini ilk olarak sofrasındaki tarihçilerle paylaşırdı.Tarih kurultaylarına sunulan bildirileri en ince ayrıntısına kadar inceler, notlar alır, eleştirilerini ve eleştiri gerekçelerini sıralardı

1937 yılındaki II. Türk Tarih Kurultayı'na yerli ve yabancı bilim insanları tarafından sunulan **90 kadar bildirinin tamamını okuyan Atatürk**, görüş ve eleştirilerini ayrı ayrı tüm bildirilerin altına yazarak Tarih Kurumu'na göndermiştir. Türk Tarih Kurumu başkanlarından Uluğ İğdemir, Atatürk'ün **bir gecede 10-15 bildiri okuduğuna** tanık olmuştur.[68]

Atatürk, bazen de kongreye sunulacak bildirilerin hazırlanmasında tarihçilere yardım etmiş, hatta bazen bütün bir bildiriyi bizzat kendisi hazıramış, konuşmacıya sadece, o bildiriyi sunmak kalmıştır. Tarih Kurumu başkanlarından Hasan Cemil Çambel, sunacağı bildirinin hazırlanmasında Atatürk'ün kendisine nasıl yardımcı olduğunu şöyle anlatmaktadır:

"*Bir tarih kongresinde ben de Ege medeniyeti hakkında bir konferans verecektim. Kongrenin hazırlık günlerinde, geceleri arkadaşların yazıları birer birer sofrada okunurdu. Sıra gelince, ben de*

---

68 Uluğ İğdemir, **Yılların İçinden**, Ankara 1991, s.36.

okudum. Toplantı sabahın dördüne kadar sürdü. Dağılırken, Atatürk bana, 'Sen kal!' dedi. Herkes gittikten sonra, 'Gel şu küçük masaya geçelim, önce birer kahve, sigara içelim. Sen kağıtlarını bana ver. İyi materyal toplamışsın, fakat dağıtmışsın' dedi. Ege medeniyetini iyi biliyordu. Yeni arkeoloji, filoloji, antropoloji keşiflerini, vesikalarını, Batı bilginlerinin ciltlerce son eserlerini incelemişti. Ege medeniyeti, onun için bir dava, medeniyetin ilk menşei davası, bir Türklük davası olmuştu. 'Bugün artık Yunan mucizesi diye bir hakikat kalmamıştır.' (...)Medeniyetin ilk beşiği Orta Asya'dır. Sonra Orta Şark, sonra Girit ve sonra Yunanistan' Bu sözler, son keşiflere ve vesikalara dayanan yeni çağdaş Batı bilginlerinin en yeni ilmi hükümleri değil miydi?...

"O benim müsvedde tomarımı karıştırıyor, durup düşünüyor, hafızasını işletiyordu. 'Şimdi sen yaz.' dedi. Dört saat durmadan o söyledi ben yazdım. Ortalık ağarırken, benim konferans yeni şeklinde meydana çıktı. Bana okuttu ve kendisi dinledi. 'Şimdi oldu! Artık gidelim' dedi. Bu benim değil onun eseriydi.

" Ertesi akşam sofra kalabalıktı. Bir aralık bana 'Sen konferansını hazırladın mı?' diye sordu ve misafirlere dönerek, 'Arzu buyurursanız dinleyelim.'dedi. Ben kalktım ve Atatürk'ün eserini kendimin olarak okudum."[69]

1937 yılında toplanan II. Tarih Kurultayı'nda **Atatürk'ün tezleri** ele alındı. Bu kurultaya katılan yabancı bilim adamlarından biri de **İsveçli arkeolog T.J. Arne'ydi**. Arne, ülkesine döndükten sonra 25 Ekim 1937'de Svenska Dugblodet adlı gazetede "**Atatürk'ün Dil ve Tarih Teorisi**" başlıklı bir makale yayınladı. Arne, makalesinde Atatürk'ün tarih tezlerini çürütmeye çalışıyordu. Atatürk, bu makaleyi okuduktan bir gece sonra Türk Tarih Tezi'ni savunan tarihçileri Çankaya Köşkü'ne çağırdı. Tarihçilerin bu konudaki görüşlerini dinledikten sonra: "*Yani demek istiyor ki*" dedi ve devam etti: "*Orta Asya'nın altı bomboştur.*" Sonra, kıvılcımlar saçan o derin mavi gözlerini hafif kısarak yumruğunu masaya indirdi, arkasından da şunları söyledi: "*Fa-*

---

69 Hasan Cemil Çambel, **Makaleler, Hatıralar,** 2. bs. Ankara 1987, s.78.

kat, emin olunuz ki arkadaşlar, günün birinde bunun tam aksini ortaya çıkaran delili bize yine onlar (Avrupalılar) verecektir." İsveçli profesörün makalesindeki bir cümle Atatürk'ün hoşuna gitmişti:

"Türkmen bozkırlarında Milattan önce 1500 yıllarına doğru, uygarlığın aşırı derecede gerilediği tespit edilebilmiştir. Sebebi bilinmeyen bu gerileme, yukarıda anılan Türk göçünden sonra meydana gelmiştir."

Atatürk, bu cümleyi okuduktan sonra, bıraz bekledi, bakışlarını ufka doğru kaldırdı ve sonra dudaklarından şu sözler döküldü:

"İşte ilk itiraf burada. Bu bozkırlarda uygar Türkler oturuyordu. Onlar göçe çıkınca, uygarlık tabii ki geriler."[70]

Atatürk'ün, Türk Tarih Tezi'ni çürütmek için yazılan bir makalede geçen bir cümleyi yorumlayarak, bu yorumu Türk Tarih Tezi'ni kanıtlamak için kullanması, onun Türk Tarih Tezi'ne ne kadar **"yürekten"** inandığını gösteren kanıtlardan sadece biridir.

Atatürk, o günlerde tarihsel çıkarımlar yapıp profesyonel bir tarihçi gibi olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kuruyordu. O, bilim insanlarındaki dikkate ve kıvrak zekaya sahipti.[71]

TÜRK DİL TEZİ'NİN DOĞUŞU ve DİL KONGRELERİ

Atatürk, "dilin" ulusallaşmaya olan katkısını çok önceden fark etmişti. Yaşlı İmparatorluğun parçalanma sürecinde dilin oynadığı role bizzat tanık olmuştu. Osmanlıdan ayrılarak bağımsız olmaya

---

70 A. Dilaçar, **Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969, s.465.

71 Bazen spekülatif, hatta marjinal tarih tezleri ürettiği oluyordu. Örneğin bir keresinde, Osmanlının son dönemlerine damga vuran devlet adamlarından Alemdar Mustafa Paşa ve Mustafa Reşit Paşa hakkındaki düşüncelerini ifade ederek, şu ilginç yorumu yapıyordu: *"Alemdar Mustafa Paşa ile Mustafa Reşit Paşayı severim, ama Alemdar'ın biraz kültürü olsaydı, cumhuriyeti ilan ederdi. Mustafa Reşit Paşanın kültürü, Alemdar'ın gücü ile birleşebilseydi, ben tarihe başka bir görevle girerdim."* Ahmet Köklügiller, **Atatürk'ün İlkeleri ve Düşünceleri**, 8. bs. İstanbul 2005, s.205.

çalışan ulusların, ulusal kimliklerini güçlendirmek için dili nasıl ustalıkla kullandıklarını hiç unutamıyordu. Balkanların kaybedilmesinde **"Slav Dil Enstitüsü'nün"** ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu gözlemlemişti. **Slav dili**, Balkan uluslarının bir araya gelmesini ve **Balkan milliyetçiliğinin** keskinleşmesini sağlayan en güçlü araçlardan biriydi. Balkan ulusları, bağımsızlık ateşini dille körüklemişlerdi.

Atatürk de Türk ulusal kimliğini Türk diliyle güçlendirmek istiyordu.

12 Temmuz 1932'de Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin yanında bir de **Türk Dil Tetkik Cemiyeti** kuruldu. Türk Dil Tetkik Cemiyeti'nin amacı, Türk dilinin yapısı, diğer dillerle ilişkisi, tarih içindeki gelişimi konularında araştırmalar yapmak, Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini ortaya çıkarmaktı. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dilini Araştırma Kurumu daha sonra **Türk Dil Kurumu'na** dönüştürüldü.[72] Atatürk, Türk Dil Kurumu'nu kurarken **Slav Dil Enstitüsü'nden** etkilenmişti.

Türk Dil Kurumu, Atatürk'ün dil tezlerini tartışmak ve derinleştirmek için yine Atatürk'ün başkanlığında **Dil Kurultayları** düzenlemiştir.

I. Türk Dil Kurultayı, 26 Eylül- 5 Ekim 1932 tarihleri arasında İstanbul'da toplandı. Atatürk, tarih çalışmalarına verdiği önemi, hatta daha fazlasını dil çalışmalarına veriyordu. Türk dilinin **dünyadaki en eski dillerden biri, hatta dünyanın ilk dili olduğuna inanan Atatürk** I. Dil Kurultayı'nda bu tezin tartışılmasını istiyordu. I. Dil Kurultayı'nda zengin Türk dilinin kökenini aydınlatacak sonuçlar elde edileceğini ümit ediyordu. Heyecanlı ve inançlıydı. O günlerde dil kurultayından önce ve sonra yakın çevresindekilerle, bilgisine görgüsüne inandığı kişilerle saatlerce süren "dil sohbetleri" yapıyordu.

---

72 Agah Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, TDK, 3. bs. Ankara 1972, s. 408-409; Ruşen Eşref, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti Nasıl Kuruldu?" **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933, s. 81-97

"....Atatürk, incelemelerinin sonuçlarını, önemli konulardaki düşüncelerini kurultaydan önce ve kurultay sırasında akşamları ve yapılan özel toplantılarda, inandıklarına, güvendiklerine açıklıyor, onların da inanmalarını aydınlanmalarını, elindeki belgelerle kaynaklarla sağlamaya çalışıyordu. Onlar da kurultaylarda, kendisinin huzurunda bu düşünceleri, her türlü karşı akımlar önünde kuvvetli inançla savunuyorlar, Atatürk'ün sözcülüğünü yapıyorlardı. Birinci Türk Dil Kurultayı'nda, Atatürk'ün en çok yorulan sözcüsü, Türk Dil Kurumu Tetkik Cemiyeti Başkanı Semih Rıfat olmuştu. İsmail Müştak Makoyan, İbrahim Nemci Dilmen, Ruşen Eşref Ünaydın, Falih Rıfkı Atay sayılı sözcülerdendi.

"Semih Rıfat'ın o günkü bütün konuşmalarından Atatürk'ün başlıca dünya dilleri ve Türk dili hakkındaki görüşlerini öğrenmek mümkündür. ***Aslında Atatürk bütün dilciliğinin esaslarını, Birinci Türk Dil Kurultayı'nda sözcüleri ile açıklamıştır.*** *Bu bakımdan Birinci Türk Dil Kurultayı'nın başlıca konuları, Atatürk'ün dilciliğinin başlıca esaslarını açıklamak için önem taşır..."*[73]

Atatürk için dil konusundaki çalışmalar, **İkinci Kurtuluş Savaşı'ydı**. Bu savaşın karargahı Çankaya Köşkü'ydü. **Çankaya, adeta bir dil akademisi gibiydi.**

Atatürk, neredeyse tüm gecelerini geçirdiği yemek salonuna bir karatahta getirtmişti, sofrasına davet ettiği bilimsel düşünce yapısına sahip kişilerle sabahlara kadar karatahtanın başında tartışıp dururdu. Hasan Cemil Çambel, gecesini gündüzünü dil çalışmalarıyla geçirmekten dolayı yorgun düşen Atatürk'le bir gece kısaca sohbet etme fırsatı bulmuştu:

*"...**Köşke çağrıldığım bir akşam, onu giriş kapısının yanındaki odada kendi kendine bilardo oynarken buldum. Henüz misafirler gelmemişti. Ben Dil Kurumunda çalışanlar arasında değildim, fakat o bu sırada bütün ruhuyla hep dilde yaşadığı için bana dile dair bazı şeyler söylemekten kendini alamadı. Söz gelişi ben: Efendim, Bü-***

---

73 Vecihe Hatiboğlu, **Ölümsüz Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara 1973, s. 34, 35

yük Prederik, 'Racine'in Atalie'sini yazabilmek için bütün Yedi Sene Muharebelerini feda ederim 'diyor. 'Galiba siz de Türk dilinin fethini, Dumlupınar Zaferi kadar hayati görüyorsunuz. 'dedim. Bilardo masasından bana döndü, ıstakayı yere dayadı ve gözlerinden saçılan derin bir imanla , 'Bundan hiç şüphen olmasın.' dedi."[74]

Atatürk, Dil Kurultaylarının devam ettiği günlerde bazı geceler kalemi eline alır, sabaha kadar dil konusunda bir şeyler yazar, sonra bu yazdıklarını dil konusunda çalışan birine verir ve ondan yazının eksiklerini tamamlamasını, yanlışlarını düzeltmesini isterdi. Bu istekle en fazla karşılaşanlardan biri Hasan Reşit Tankut'tu:

"Atatürk, vakit vakit kalemi eline alır düşüncelerinin coşkun dalgalarını kağıda döker, bana verirdi. Ve tatlı tatlı gülerek şunu söylerdi: 'Oku, olgunlaştır; bana tekrarla.'Atatürk'ün bu gayretlerinden şunu seziyorduk; Türk tarih ve dil tezlerini uluslar arası bir Avrupa kongresine götürmek."[75]

Atatürk, Türk Tarih Tezi gibi Türk Dil Tezi'ni de kendisi geliştirmişti. Bu nedenle en az tarih konusundaki çalışmalar kadar dil konusundaki çalışmalarla da çok yakından ilgileniyordu, **fakat hiçbir zaman tarihçileri ve dilcileri baskı altına alıp, onların araştırmalarına, incelemelerine ve düşüncelerine herhangi bir sınırlama ya da yasaklama getirmiyordu**. Atatürk'ün sofrasında herkes tarih ve dil konusundaki görüşlerini, eleştirilerini özgürce dile getirir, bu düşünceler ve eleştiriler Atatürk'ün hakemliği altında özgürce tartışılırdı. Atatürk Türk Tarih Kurumu'nun ve Türk Dil Kurumu'nun, her türlü baskı ve etkiden uzak, akademik çalışmalara devam etmesi gerektiğini, 1937 yılında Çankaya'da bir sohbet sırasında kurumun ileri gelenlerine söylemişti:

"Türk Dil Kurumunun çalışmalarına ilelebet ***iştirak edecek*** *değilim. Kardeş Tarih Kurumunun kuruluşunu* ***takip eden ilk yıllarda*** *Tarih üzerine arkadaşları teşvik için* ***beraber çalıştım. Bu kurum, ta-***

---

74 Çambel, **a.g.e.**, s.56.

75 Niyazi Ahmet Banoğlu, **Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı**, C.II, 1974, s.324

mamıyla teşkilatlandıktan ve ilmi çalışmalarına hız verdikten sonra, Tarih Kurumunun mesaisine karışmıyorum. Onlar, bildikleri gibi akademik çalışmalarına devam ediyorlar. Dil Kurumunun mesaisiyle de münasebetim böyle olacaktır. Dil alimlerinin, mütehassıslarının onlar gibi çalışmalarına müdahale etmeyeceğim. Sizin de mesainizi ilmin son verilerine uydurmanız lazımdır."[76]

1. Hititçe, Sümerce ve Türkçe Arasındaki İlişki

Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğüne yönelik iddialar tarih kurultaylarında olduğu gibi dil kurultaylarında da ayrıntılı olarak tartışılmış; Hitit ve Sümer dilinin kökeninin Orta Asya'ya dayandığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Kurultaylara katılan bilim insanları, özellikle Sümerlerin Türklüğünü kanıtlamaya çalışırken en fazla Sümer dili ile Türk dili arasındaki benzerlikler üzerinde durmuşlar; Sümerlerin Türklüğü tezini, her iki dildeki ortak kelimeler, gramer ve cümle yapısındaki benzerlikler üzerine oturtmaya çalışmışlardır. Örneğin **I. Türk Dil Kurultayı'na** sunulan: Semih Rıfat Bey'in, "**Türkçe'nin Ari ve Sami Lisanlarla Mukayesesi**"[77], Ahmet Cevat Bey'in "**Sümer Dili ile Bizim Dilimizi Fonatik, Morfoloji, Lügat ve Nahvi Teşekkül Noktalarından Mukayese**"[78] ve Agop Martayan Efendi'nin "**Türk, Sümer, Hint-Avrupa Dilleri Arasında Mukayeseler**"[79] adlı bildirileri, Sümer dili ile Türk dili arasındaki ilişkiyi kanıtlamaya yönelik çalışmalardır.

Özellikle **Ahmet Cevat Emre'nin** bildirisi, üzerinde durulmaya değerdir. Emre, kapsamlı bildirisinde Türkçeyle Sümerceyi, **fonetik, morfolojik** ve **sözlük** bakımlarından ayrıntılı olarak incelemiş ve çok önemli sonuçlara ulaşmıştır. .

Emre, bildirisinde "**Fonotik mukayese**" başlığı altında şu değerlendirmelere yer vermiştir:

---

76 Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Sohbetleri**, Ankara, 1971, s. 42.

77 **Birinci Türk Dil Kurultayı Müzakere Zabıtları**, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul 1932, s.21-65.

78 **A. g. e.**, s. 81-94.

79 **A. g. e.**, s. 94-105.

1. Sümercede Türkçe'nin **sekiz** vokalinden **yedisi** tesbit edilmiştir.
2. Arapçadaki **"ayın"** sesi Türkçede olduğu gibi Sümercede de yoktur.
3. Sümercede ve Türkçede "**f**" ve "**v**" seslerine henüz rastlanamamıştır. Türkçede "**v**" ile başlayan sözlerin çoğu eskiden "**b**" ile başlamaktaydı. (bar, var; bir, vir)
4. Bazı Türk lehçelerindeki "**n,**"**g**" sesi Sümerce de vardır.
5. Her iki dilde de vokal (sesli) grubuyla başlayan kelime yoktur.
6. En önemlisi her iki dildeki benzer vokalik ahenktir. (vokallerin benzeşmesi)
7. Türkçedeki "**ç**" sesi, Sümercede "**z**" biçiminde kullanılmaktadır.
8. Sümercede de Türkçedeki gibi "**ses** düşmesi"ne sıkça rastlanmaktadır.[80]

Emre, "**Morfolojik mukayese**" başlığı altında ise şu değerlendirmelere yer vermiştir:

1. Sümercede ve Türkçede sözüklerin kökü genellikle "**tek hecelidir**" Sümercede aynı kökten ayrı vokallerle isim ve fiil maddeleri oluşturmak vardır.
2. Her iki dilde de kadın ve erkek adlar için farklı kullanımlar söz konusu değildir. (**müennes-müzekker**).
3. Terkip yöntemiyle oluşturulan adlarda bir yapılış benzeyişi vardır Örnek: egal (**Saray: e-ev, gal –büyük**), **lugal (Kral: lu –adam , gal –büyük**) vs. "*Namlugal, krallık demektir.; fakat Sümerce '**nam**' bizim '**-lik**" eklentisi (eki) gibi kendi kendine kullanılmayan, müstakil manası olmayan edat değildir, keyfiyet ve meslek manasında bir isimdir. Bizim '**güllük**' ve **gülhane**' mukayese olsun (karşılaştırılsın) (-lik ve hane mekane delalet eder. (karşılıktır) Ama **–lik** müstakil (tek başına) manasız, hane manalıdır.) Buna göre bu gibi unsurlara henüz hakiki perifxe denemez. Bunlar teşekkül halinde perifex'lerdir. Tayini unsurların, isim-*

---

80 **Yeni Türk**, C.1, nr.1,Ekim 1932; Kazım Yetiş, **Atatürk ve Türk Dili**, C.I, TDK , Ankara 2005, s.358

den evvel gelmesi ihtiyacından doğmuş bir teşekküldür. Sümercede müstakil manası olmayan bazı sesler de terkiplere girer; fakat bunlar da hakiki perefix'ler değildir; çünkü aynı mana ile muhtelif (çeşitli) maddeler teşkiline yaramıyorlar; bizim 'vazgeçmek'teki **'vaz'** *gibidirler. Vaz, yalnız bir fiilde mevcuttur, muayyen bir mana ile en fazla kelimenin terkibine girmiyor; bundan dolayı hakiki perefixe, mesela Latincedeki* **'re'** *veya* **'im'** *perefixe'leri gibi bir unsur değildir..."*[81]

4. Her iki dilde de ismin halleri birbirine benzemektedir. Sümercede locatif **(sukûn hali) –a** Türkçede **–da/-ta**. Sümercede ablatif **(hareket-başlama hali) –ta**, Türkçede de böyledir. **–tan/-dan**. Türk dillerinde bu iki durumun kökenlerinin aynı olduğu anlaşılmıştır. Örneğin Orhun Kitabelerinde bu iki halin kökeni birdir. J. Deny, en eski şeklin **–tan/-dan** olduğunu tahmin ediyor. Sümerce de **datif (hedef hali) –ra,** bizde **–a** şeklindedir.

5. Her iki dildeki zamirler benzerdir. **Birinci kişi zamirleri** her iki dilde de aynıdır. Örneğin Türkçede birinci tekil şahıs "**ben**", Sümercede "**men**" şeklindedir. Bugün Azeri Türklerinde "**ben**" ş. zamiri "**men**" olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Sümercede "**lu me**" Türkçe "**adam ım**"; Sümerce "**e mu**" Türkçe "**ev im**" biçimindedir. Üçüncü şahıs possessifi Sümecede "**ni**" dir. Bizde de üçüncü şahıs hallerinde "**n**" sesi vardır. Üstelik Çağatayca, Azerice ve daha başka Türk lehçelerinde bu "**n**" sesi aynen Sümercedeki gibi "**ni**" biçiminde kullanılmaktadır. Örnek: Sümerce "**Ama ni**", Türkçe "**Anası nı**"; Sümerce "**su na**", Türkçe "**eli ne**"; Sümerce "**saba na**", Türkçe "**yüzü ne**" gibi...

Ayrıca, Sümerce "**Sig mu**", Türkçe "**Sıkar ım**" **(ben)**, Sümerce "**Sig zu**", Türkçe "**Sıkar sın**" **(sen)**; Sümerce "**Sig ni**", Türkçe "**Sıkar**"**(o)**[82]

6. İşaret morfemi her iki dilde de benzerdir. Sümerlerde bu morfem esas olarak "**r**" sesi olmasına karşın ara sıra "**ru**" ve "**ur**" şe-

---

[81] **A.g.e.**, s. 359,360

[82] **A.g.e.**, s.366

killerini de almıştır. Langdon'un gramerinde "r"'nın "l" ye dönüştüğü, "ur"un ise "ul" biçiminde değiştiği görülmektedir. Sümercede işaret için kullanılan bu "ul" sözcüğünün Türkçedeki "o", "ol" işaret monfemleriyle yakınlığı çok açıktır. Nitekim "u", "o" değişimine Türk lehçelerinde çoklukla rastlanmaktadır. Örnek: -**bulmak, -bolmak** gibi...

Emre, daha sonra "**Lügat mukayesesi**" başlığı altında Sümerceyle Türkçe arasındaki **sözcük benzerlikleri** üzerinde durmuştur.Emre'nin belli başlı tespitleri şunlardır:

Sümerce	Türkçe
1.Gud ve guz (öküz)	Oguz-guz-ud (öküz)
2. Daga (parlak)	Tang- dang (tan yeri, parlak)
3. Kud- kid-end (kesmek)	Kes-mek (Bu kökte d-t-s değişimi var)
4. Tag-teg (dokunmak, yetmek)	Teg- değ (değmek)
5. Tüg (elbise)	Tok- toku-doku (dokumak)
6. Ara (parlak)	An-ang (duru, parlak)
7. Ul (Parlak, yıldız)	Ul dız- yul duz (yıldız)
8. Bar-bara	Bark (ev)
9. Tag (taş)	Tag-dağ (dağ, taş)
10. Til (Yaşama)	Tir-tiri (diri) Burada "r" "l"ye.dönüşür.
11.Giş-iş (ağaç,orman)	Yış –yaş (orman) Orhun Kitabelerinde
12. Par (parlama)	Par (parıldayan)
13. Pirig (parlayış)	Pırıl (pırıltı)
14. Tu-Tur (ikamet, ikametgah)	Tur-(mak) (durmak)
15. On (yüksek olmak)	ağ (mak- menevi yükseklik)
16. Nig (şey)	Neng (şey) ve ne
17. Ad	Ata
18. Ama –ame (anne)	Ana
19.Ur, er (erkek)	Er- Erkek,
20. Ud (zaman)	Öd (zaman)
21. Uğu (zehirli şey)	Agu (zehir)

22. İbil (oğul)	**Oğul**
23. Dingir	**Tengri**
24. Tur (küçük)	**Torun**
25. Uri (yukarı ülke)	**Ural (yüksek ülke)**
26. Uru (yapı, tesis)	**Ör-mek,üremek**
27. Nin (nine)	**Nine**[83]

Emre, her iki dilde de "**baba**", "**ana**" ve "**ata**" gibi sözcüklerin benzer değil aynı olduğunu belirterek asıl şaşırtıcı olanın iki **dildeki sayılar** olduğunu belirtmiştir..

Sümerce sayılar: Aş, min, eşşu, eş, lammu, ia, aşşa, imin, ussu, elimmmu, us-u, uaşumin, niş, uşu, nimin, mini, yuş ve muş ve uş...

1. Emre, her iki seride de **on'dan** sonraki sayıların **on**'a ilk sayıların eklenmesiyle (**on-bir, on-iki, on-üç**) oluştuğunu belirtmektedir. Emre, bu kuralın Fransızca, Rusça ve Rumca gibi gdillerde olmadığını, onlarda tam tersine, bir-on, iki-on, üç-on biçiminde olduğunu belirtmektedir.[84]
2. Sümerce "**aş**" diye adlandırılan sayı, Uygur Türklerinde "**aş-nu**" olarak görülmektedir.
3. Bazı Türkçe sayıların sonundaki "**çı, ş, z**" sesleri bazı Sümer sayılarında da vardır. Sümerce "**eş**" Türkçe "**üç**" anlamındadır. "**ş**" sesinin Sümercede birçok kelimede "**ç**" sesine karşılık geldiği dikkate alınacak olursa Türkçe "**üç**"ün Sümerce "**eç**" olduğu görülecektir.
4. Sümerce "**usu**" Türkçe "**on**" anlamında, "**eçuş**" ise Türkçe "**otuz**" anlamındadır. "*Bizim o bir terkibimizden öbür çıkmış olduğuna kimsenin şüphesi yoktur; burada '**o**'nun tesiriyle '**i**' nin '**ü**' olduğu (yani dış vokalin dudak vokaline değiştiğini) ve '**ü**'nün tesiriyle '**o**'nun '**ö**' olduğunu (yani ince vokalin kalınlaştığını) görüyoruz. **Eç-us** terkibinde '**e**'nin '**u**' tesiriyle, '**o**','**u**' olduğu aşikardır. **S-z, t-s**, tebeddülleriyle (değişimiyle) kım bilir hangi devirde '**otuz**' hazsıl olmuştur. Sümerce '**yuş**' ve '**muş**' (60) altı on*

[83] **A.g.e.** s.263, 264

[84] **A.g.e.**, s. 364,365

manasında bir terkiptir. Bizde altmış ***(altmuş) uş-on*** *olduğuna göre altı on ifadesine muadildir. Bizim yüz sayımız* ***(onz-on-on)*** *daha çıkmış bir kaynaşmadan başka bir şey değildir. Bütün sayı sisteminin iki lisanda tıpkı tıpkısına birbirine mutabık gelmesine imkan yoktur. Böyle bir mutabakat aynı aileye mensup başka lisanların da sayı sistemlerinde mevcut değildir."*[85]

Emre, bildirisinin son bölümünde Sümerce **cümle yapısıyla** Türkçe cümle yapısını karşılaştırmış ve Sümerce -Türkçe bazı cümlelerin **sözcük sayısının** eşit olduğunu görmüştür. Örneğin Sümerce, "**mu na ni gub**" ve Türkçe karşılığı olan "**bu onun için onu koydu**" cümlelerindeki sözcük sayısı eşittir. Ayrıca Sümerce "**Lugatiyle (emag mi a) (mu m ani tur)**" cümlesinin Türkçe karşılığı olan "**Kral (mabedine) (bu mu oraya onu getirdi)**" cümlelerindeki sözcük sayıları eşittir.[86]

Emre, bildirisini şu iddialı cümlelerle bitirmiştir:

"Hiçbir garp alimi Sümerceyi , böyle ilmi metodla, mevcut lisan ailelerinden hiçbirine yaklaştıracak bir mukayese yürütmemiştir. Ve yapılan tetkiklerde dilin bütün yapısına şamil bu gibi kuvvetli benzeyişler bulunamamıştır. Benim mukayesemin (karşılaştırmamın) en ihtiyatlı alimlere bile ilmi ihtimal derecesinde bir kanaat verebileceğini zannediyorum. ***Talih yardım eder de uzun zaman mihi yazılarla uğraşmaya vakit bulursam ispatımı ikmal etmek (tamamlamak) ümidini kuvvetle besliyorum."***[87]

***

1. Türk Dil Kurultayı'nın en önemli özelliği Türkçe'nin dünyadaki tüm dillerin kaynağı olduğunun filolojik analizlerle ve karşılaştırma metoduyla kanıtlanmaya çalışılmasıdır. Özellikle Hitit ve Sümer dilleri ile Türkçe arasındaki benzer noktaların altı çok kalın çizgilerle belirginleştirilmeye çalışılmıştır. 1. Türk Dil Kurultayı Müzakere Zabıtlarında: "***Türk dilinin gerek Sümer, Eti gibi eski Türk dil-***

---

85 **A.g.e.**, s. 364, 365

86 **A.g.e.**, s.366, 367

87 **A.g.e.**, s 368

leri ile, gerekse Sami ve Hint- Avrupa dilleri ile mukayesesinin yapılması ve Türk dilinin bütün dünya dillerine kaynaklık ettiğinin ispatlanması önerilmektedir."[88]

18 Ağustos- 29 Ağustos 1934 tarihleri arasında İstanbul'da **II. Türk Dil Kurultayı** toplanmıştır. II. Türk Dil Kurultayı'nda, I. Türk Dil Kurultayı'nda temellendirilen Türk dil tezinin derinleştirilmesine çalışılmıştır. **Türk Dili Tetkik Cemiyeti Genel Katibi İbrahim Necmi Bey,** II. Türk Dil Kurultay'ında yapılacak çalışmaları ve kanıtlanması gereken tezleri şu şekilde ifade etmiştir:

"...*Kurultayın kararlaştırıp başarılması için kendi seçtiği umumi merkez heyetinin eline verdiği çalışma raporu şudur:*

'***Türk dilinin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleri ile, gerek Hint Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılmalıdır... Türk dilinin İndo-Öropen denilen dillerin şimdiye kadar aranıp da bulunamayan ana kaynağı olduğu günden güne yer kazanmaktadır. Arap dilinde de Türk öz kökleri aranıyor.***"[89]

Dil Kurultaylarına sunulan bazı bildiriler şunlardır:[90]

I. Türk Dil Kurultayı'na sunulanlar: (26 Eylül, 5 Ekim 1932):

1. Saim Rıfat Bey, **"Türkçenin Ari ve Sami Lisanlarla Mukayesesi"**
2. Dr. Saim Bey, **"Türk Dili Bir Hint Avrupa Dilidir"**
3. Ahmet Cevat Bey, **"Sümer Dili İle Bizim Dilimizi Fonotik, Morfoloji, Lügat ve Nahvi Teşekkül Noktalarından Mukayese"**
4. Agop Martayan Efendi, **"Türk, Sümer, Hün-Avrupa Dilleri Arasında Mukayeseler"**
5. Mehmet Saffet Bey, **"Türk Dilinin Kıdemi, Türkçenin Ari Dillerle Münasebeti"**

---

88 **Birinci Türk Dil Kurultayı Müzakere Zabıtları**, s.456.

89 "İkinci Türk Dil Kurultayı", **Türk Dili**, Sayı 8, Eylül 1934, Türk Dili Tetkik Cemiyeti Bülteni, s.17-19.

90 Bu bildiriler için bkz: **Birinci Türk Dil Kurultayı, Müzakere Zabıtları**, Maarif Vekaeleti Devlet Matbaası, İstanbul 1932.

6. Hakkı Nezihi Bey, **"Türkçenin Diğer Dillerle Alaka ve Münasebeti, Türkçenin Manevi Husisiyeti, Hint Avrupa Lisanı"**
7. Raif Paşazade Fuat Bey, **"Dillerin Ayrılması, Dillerin Zenginliği, Halk Dilinin Ehemmiyeti ve Istilahlar, Lahikalar, Hindu-Avrupa Dilleri İle Türkçe Arasında Birlikler, Ayrılıklar, Savti Mukayese"**
8. Hüseyin Cahit Bey, **"Dilimizin Hindu-Avrupa Dillerle Münasebetini Araştırmak Lüzümü"**
9. Yusuf Ziya Bey, **"Ecnebi Dillerle Mükayese Nasıl Yapılır."**

II. Türk Dil Kurultayı'na sunulanlar: (18 Ağustos, 22 Ağustos 1934)

1.Yususf Ziya Bey, **"Samiler, Turaniler"**

2. Ahmet Cevat Bey, **"Türk Dilinin Yapısı, Karakterleri ve Türkçenin Ural-Altay Dilleri İle Mükayesesi"**

3. Dr. Şevket Azız Bey, **"Hint-Avrupa Dili Türk Dilidir"**

4. Hakkı Nezihi Bey, **"Türklerin Menşei ve Türk Dili"**

5. Tahsin Özer, **"Meksika'da Müstamet (eski) Maya Dilindeki Türkçe Kelimeler Hakkında İzahat"**

6. Naım Nazım Onat, **"Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti"**

Dil Kurultaylarındaki Atatürk

Atatürk, I. Türk Dil Kurultayı'nı olduğu gibi II. ve III. Türk Dil Kurultayları'nı da yakından takip etmiştir. Atatürk bu kurultaylarda, kongrenin düzenlendiği salonun sağ tarafındaki büyük bir locada, yanında İsmet İnönü, Şükrü Kaya ve diğer devlet adamlarıyla ve bazı komutanlarla birlikte oturuyor, bildirileri ve eleştirileri büyük bir dikkatle dinliyordu. Kürsüdeki konuşmacılar önemli bir çıkış yaptıklarında bütün kurultay bu sözlerin Atatürk üzerindeki etkisini merak ederek ona doğru bakıyordu.[91]

---

[91] Aslan Tulan Yazman, **Atatürk'le Beraber**, İstanbul 1969, s. 288.

Atatürk, ağır siyasi işlerine rağmen, ne yapar eder, bir yolunu bulur dil kurultaylarına katılır, bildirileri dinler, görüş ve eleştirilerini dile getirdikten sonra kurultay salonundan ayrılırdı. Eğer yoğun işleri dolayısıyla bir toplantıyı kaçırırsa, o gün bildiri sunan dilcileri akşam köşke çağırır, bildirilerini dinler, sabaha kadar onlarla sohbet eder, görüş alışverişinde bulunurdu. Atatürk, Türk Dil Tezi'ni kanıtlamaya çalışan bir dilbilimcinin istek ve heyecanıyla, 1932-1938 arasındaki üç dil kurultayının neredeyse tüm toplantılarına katılmıştı:

Atatürk, 24 Eylül 1932'de I.Türk Dil Kurultayı'nı düzenleyen kurul üyelerini ve bazı dilcileri Dolmabahçe Sarayı'nda toplamıştı. Saat 15.00'de başlayıp, gece yarısına kadar devam eden toplantıda kurultaya sunulacak tezler gözden geçirilmişti.

26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda çalışmalarına başlayan Türk Dil Kurultayı'nın açılış toplantısına katılmıştı.

27 Eylülde, konuğu ABD Genelkurmay Başkanı Gn. Mc. Arthur'la I.Türk Dil Kurultayı çalışmalarına katılıp, Ahmet Cevat (Emre), Prof. Dr. Saim Ali (Dilemre), Agop (Dilaçar)'ın tezlerini ve tartışmalarını dinlemişti.

28 Eylül'de saat 14.00'dan itibaren kurultay salonuna gelerek, Hakkı Nezihi, Artin Cebeli ve Prof. Yusuf Ziya (Özer) Beylerin tezlerini dinledi ve Türk Dil Tetkik Cemiyeti (TDTC) yöneticilerinden Ruşen Eşref (Ünaydın) ve Celal Sahır (Erozan) Beylerle görüşmüştü.

29 Eylülde, kurultay toplantı salonunda öğleden sonra 14.00 18.00 arasında Ragıp Hulusi (Özdem), Semih Rıfat (Horozcu) ve Hasan Ali (Yücel) Beylerin tezlerini dinlemişti.

1-5 Ekim arasındaki tüm toplantılara katılmış, bildirileri dinlemişti.

7Mart 1933'de TDTC Genel Merkez Kurulunu topladı, toplantıda Arapça ve Farsça kelimelere karşılık bulunması için bir **dil anketi** yapılmasına karar verilmişti.

17 Ağustos 1933'de Yalova'dan İstanbul'a dönen Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda TDTC kurulu üyeleriyle bir toplantı yapmıştı.

12 Ağustos 1934'te TDTC üyelerinin Dolmabahçe Sarayı'ndaki II. toplantısına başkanlık etmişti.

19 Ağustosta öğleden sonra 14.00 den itibaren kurultay toplantı salonuna gelerek akşama kadar konuşmaları dinlemişti.

20 Ağustos'ta 14.00-18.00 arasında II. Türk Dil Kurultayı toplantısına katılarak Naim Hazım (Onat) ve Yusuf Zıya (Özer) Beylerin tezlerini dinlemişti.

23 Ağustos'a kadar her gün aynı saatler arasında kurultay toplantılarına katılarak sunulan bildirileri dinlemişti.

14. Nisan 1935 gecesinden başlayarak uyumaksızın, Çankaya Köşkü'nde dil bilginleriyle çalışmıştı.

25 Kasım 1935'de Cenevre'de bulunan Afetinan'a yazdığı mektupla birlikte, Çankaya'daki sofrasında çekilmiş bir fotoğrafı imzalayıp göndermişti.

22 Ağustos 1936'dan itibaren III.Dil Kurumunun pek çok toplantısına katılmıştı.

Atatürk, 5 Eylül 1938'de durumunun ağırlaşması üzerine vasiyetini yazdırmış. **Vasiyetinin 6. maddesinde İş Bankası'ndaki hisselerin gelirlerinin her yıl Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarına eşit miktarda paylaştırılmasını istemişti.**[92]

***

1930'lu yıllarda Türkiye'de, eğitim ve kültür konulu herhangi bir toplantıda, ya da kültürel işlevli herhangi bir resmi açılışta konuşanlar mutlaka Türk Tarih ve Dil Tezi hakkında ve bu tezin temel taşları olan **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğüyle** ilgili birkaç söz sarf ederdi. Örneğin, 9 Ocak 1936'da Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin açılışı dolayısıyla konuşma yapan **Nafi Atuf Kansu**, Sümerlerin ve Hititlerin Türk kökenli olduklarını kanıtlamaya çalışmış.[93]

---

92 **http:/tdk.org.tr / ataturk.html.**

93 Nafi Atuf Kansu, "Yeni Fakültemiz", **Ülkü**, Sayı 36, Şubat 1936, s. 401-402

Prof. Afetinan ise, aynı fakültedeki ilk dersinde Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduklarını şöyle ifade etmişti:

"...***Sümerlerin, Etilerin Türk olduklarını, onların Mezopotamya'da ve Anadolu'da kurdukları medeniyetlerin de doğrudan doğruya Türk medeniyeti olduklarını söylemeyelim.*** *Bizim tarihimizdeki sarsılmaz hakikatleri...yem tarihi keşiflerle yakından ilgilenen, bitaraf alimler yakından incelemekte ve teyit etmektedirler.*"[94]

• 2. Türk Dil Tezi, GÜNEŞ DİL TEORİSİ ve Atatürk

Parlak sarı ışık çubukları kendini arayan ilk insanın çıplak alnına düştüğünden beri güneş gücün, hayatın ve yaratıcının simgesi olarak algılandı. Tarih öncesi dönemlerde inanma ihtiyacı içindeki ilkel insan başının üstündeki uçsuz bucaksız maviliğin içinde yuvarlanan sarı noktayı "tanrı" ya da "tanrının kutsal işareti" kabul etti. İlkçağda Nil Nehri'nin bereketli sularıyla beslenen Mısırlılar, Nil'in taşma zamanını belirlemek için yararlandılar güneşten. Firavunlar piramitlerini, karıncalar yuvalarını, mühendisler binalarını güneşe doğru çevirdiler. Bozkırın rüzgar kanatlı atlıları yön bulmak için, verimli toprakların eli nasırlı çiftçileri ürünün bereketi için güneşi aradılar engin maviliğin içinde.

İlk çağda Mezopotamya'da, Mısır'da, Hint'te, Çin'de, İran'da, Avrupa'da, Amerika'da, kısacası tüm dünyada arayış içindeki insanlar gök cisimlerine; aya, yıldıza ve özellikle güneşe tapınmışlar; kendilerini var eden gücü, gök cisimleriyle özellikle de **güneşle** özdeşleştirmişlerdi.

İnsanın güneşe olan ilgisi ve güneşe yüklediği anlam binlerce yıl boyunca devam etti. Güneş can veren, besleyendi, hayat kaynağıydı; güneş başlangıçtı.

Güneş, sadece sıradan insanları değil, uygarlıkların kaderini değiştiren liderleri de derinden etkilemişti. Güneşin o sıcak sarı parlaklığından ilham alan liderlerden biri de **Atatürk**'tü.

---

94 Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara 1968, s.237-241.

Atatürk, kişisel çabasıyla geliştirdiği Türk Tarih Tezi'ni, yine kişisel çabasıyla geliştirdiği Türk Dil Tezi'yle güçlendirmek istiyordu. Atatürk, sonradan çok tartışılacak olan bu dil tezine **"Güneş Dil Teorisi"** adını verdi.[95] Çünkü Atatürk' e göre Türk dili de tıpkı güneş gibiydi; güneş nasıl dünyada yaşamın başlamasında ve gelişmesindeki ilk ve sürekli etkiyi yaratmışsa, Türkçe de dünyada dillerin or-

95 **Güneş Dil Teorisi**: Türk Dil Teorisinin Birinci Prensibi, bu hakikatten ilham almakta, ilk Türk dilinin güneşe ait olarak kullanılan bir kökten doğduğu kabul etmektedir. Bu unsurlar 6 gurupta toplanabilir.

1.**Güneşin Kendisi**: Bunun gökyüzündeki benzerleri olarak ay, yıldız, yıldırım; geniş anlam olarak, esas, sahip, Allah, efendi; nitelik olarak: yükseklik, büyüklük, çokluk, kudret, kuvvet

2. **Güneşin Saçtığı ışık**. Nitelik olarak: aydınlık, parlaklık; soyut olarak:zeka, nur

3. **Güneşin Verdiği Sıcaklık**: Yeryüzündeki karşılığı: ateş; soyut olarak: sevgi, duygu, heyecan.

4. **Güneşin Doğudan Batıya Hareketi**: hareket, zaman, uzaklık; güneşin ışıklandırmasıyla gözüken varlıklar olarak: yer, kara, toprak; toprağın vetimi olarak .gıda, ürün; soyut olarak: hayat, büyüme, çoğalma, değişim.

5. **Güneşin Işığı Sayesinde Görülen Renkler**: renk; güneşin ışığıyla görünmesine meydan verdiği maddelerden biri, veya yağmur biçiminde gökyüzünden gelen ve güneşin bir lhsanı gibi görünen varlık olarak: su.

6. **Güneşin etkisinden doğan sesler**: ses, söz.

İşte güneş insan kafasındaki bütün bu genel anlamlara ana kaynaktır. Türk Dil Teorisi'nin birinci unsuru, bu gerçekten hareket etmekte, ilk kültür dilinin, güneşe ait olarak kullanılan bir ana kökten doğduğunu kabul etmektedir.

Güneş bütün varlığın kaynağı olan yüksek bir kudret şeklinde alınınca kültür diline esas olan, genel özelliklerin de bu kaynaktan doğmuş olacağı muhakkaktır.

Bu genel özelliklerle birlikte, güneşi bütün varlıkların kaynağı tanıyan insan kendi varlığını da onunla birleştirmiş ve benlik özeliğini yine bu ilkeye bağlamıştır.

Güneş Dil Teorisi'nin temel iddiası ise bütün kültür dillerine kaynaklık eden dilin Türk dil kökleri olduğudur.

taya çıkmasında ve gelişmesinde ilk ve sürekli etkiyi yaratmıştı. Güneş nasıl doğudan doğup tüm dünyayı aydınlatıyorsa, Türk dılı de tıpkı güneş gibi doğudan doğarak tüm dünyayı aydınlatmıştı. Şimdi sıra bu gerçeği kanıtlamaya gelmişti...

Atatürk, Güneş Dil Teorisi'ni ileri sürerken **Viyanalı Dr. Kverdiç'ten** etkilenmişti. Dr.Kverdiç'in tezine göre: "***İlkel insanın güneşe bakarken duyduğu korku ve hayranlık karşısında çıkardığı sesler sonradan kelime halini almıştır. Bunları, 'Ari' ya da 'Sematik' köklere bağlamak gayreti başarısızlıklarla neticelenmişti. Ama şimdi Türkçe ile bağlılıkları açıkça görülüyordu***..."[96] İlk insanın güneşe bakarken çıkadığı ilk ses olarak kabul edilen "**a**",sonra "**aa**" daha sonra da "**aaa**" biçimlerinde telaffuz edilmiş, daha sonra bu telafuz "**ağ**" biçimine dönüşmüş ve zaman içinde değişim ve çeşitlilik devam etmiştir.

Tüm dillerin ortaya çıkışını "**tek bir dile**" bağlama tartışmaları **Platon** dönemine kadar uzanmaktadır 19.yüzyılda tüm dillerin tek bir dilden doğduğuna inanan Batılı bilim insanları bu teoriye "**Monogeniste**"(Tek-köktenci) adını vermişlerdi. Batı'da bu teorinin karşısında "**Poliygensite**" (Çok- köktenci) teorisi vardı. Bunlar ise, birçok farklı dilin aynı anda doğduğuna inanıyorlardı. Tek köktencilerle, çok köktenciler arasındaki tartışmaya 18. ve 19. yüzyılda pek çok bilim insanı katılmıştı. **Ernest Renan**, "**Dilin Kaynağı**" adlı eserinde bu tartışmaların ana hatlarını ortaya koymuştu.

Türk Dil Teorisi, bir kere güneşi, şuur ve idrake dayanan insan dilinin ana özelliği olarak aldıktan ve bütün özellikleri ona bağladıktan sonra, ilk olarak güneşe verilen ve sonra bütün öteki özellikleri de anlatmaya yarayan ilkel adın fonetik kuruluşunu araştırmıştır.

İnsanlığın daha hayvanlıktan ayırt edilmediği devirlerde el ve yüz işaretlerine refakat eden karışık ve şüpheli haykırışlar bir insan dili olarak alınamayacağına göre, bu seslerin güneş idraki aldığı ilk net şekil (ağ) fonemi olmak gerekir. Yani bu ses, Türk dilindeki ağ/ak sözleri ile biçimlenmiştir. Ağ/ar/mak, ak/ar/mak gibi türevleri bu izleri taşıyordu. İbrahim Necmi Dilmen, "Güneş Dil Teorisi'nin Ana Hatları", **Üçüncü Türk Dil Kurultayı**, s.56-72; Vecihe Hatipoğlu, **Ölümsüz Atatürk ve Dil Devrimi** s.55-58.

96 Emre, **a.g.e.**, s.48.

Batı'da 1850'den sonra hızla gerilemeye başlayan "**tek dil teorisi**"ni[97] Atatürk 20.yüzyılın ortalarına doğru yeniden tartışmaya açacaktı.

Güneş Dil Teorisi'nin basit açılımı şöyleydi:

İnsanoğlu içgüdüyle hareket eden basit bir varlık olmaktan kurtulup düşünür bir varlık olmaya başladığında, kafasında ilk yer alan düşünce, varlıkların içinde onu en çok ilgilendiren, onun günlük hayat ve hareketleri üzerinde etkin ve hakim bir rol oynayan '**güneş**' olmuştur. Bir defa sıcaklığı ile ilkel insan için "en iyilikçi" varlık olan güneş, ayrıca ışığı ile insana, muhtaç olduğu her şeyi edinmek imkanını veriyordu. Şu halde, ilkel insan için 'güneş' her şeydi ve her şey güneş demekti. Böylece 'güneş' insanın kafasında geniş ve çok yönlü bir kavram halini aldı. Güneşin Türkçe'deki ilk ses işareti en sade ve en doğal biçimde '**aa**', '**ağ**' şeklinde ortaya çıkmıştı. Zaman içinde "ilk kelimeden" daha az sade, yeni ses işaretleri doğmaya başlamış ve böylelikle tıpkı hayatın ilk belirdiği tek hücreden sayısız canlılar türediği gibi, güneşin insana telkin ettiği ilk kavram ve kelimelerden de sayısız başka kavram ve kelimeler meydana gelmiştir. Yeryüzünde, hayvan ve bitkilerde nasıl sonsuz bir çeşitlenme olduysa, anadilden de öylece birtakım doğal faktörlerin etkisiyle türlü diller türemiştir.[98]

Atatürk'ün, ileri sürdüğü Güneş Dil Teorisi, yine Atatürk'ün ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'yle birlikte düşünülmelidir.Teorinin ortaya çıkışında, binlerce yıllık Türk toplumunun konuştuğu dilin, yanlış politika ve uygulamalarla dışlanması, yapay diller yaratılması, halk-aydın arasında anlaşılmaz gerginlikler ve suni duvarlar oluşturulmasının hesaplaşması vardır. "***Bu nedenle Tarih Tezi gibi Türk Dil Tezi de kökenlere inmeyi ve kimlik aramayı bir yöntem olarak benimsemiştir.***"[99]

24 Ağustos- 31 Ağustos tarihleri arasında İstanbul'da **III. Türk**

---

97 E. Copeaux, **a.g.e.**, s.50.

98 Türk Dil Kurumu Sözlüğü, **Güneş Dil Teorisi Maddesi**, Anakara 1941, s.50.

99 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.393.

Dil Kurultayı toplandı. I ve II. Türk Dil Kurultaylarında ileri sürülen tezler, III. Türk Dil Kurultayı'nda daha da genişletilip, belgelenerek sistematik hale getirildi ve "**Türk Dil Teorisi**" olarak adlandırıldı. "***Tüm dillerin temeli Türkçeye dayanır.***" biçiminde özetlenebilecek olan bu teoriye "**Güneş Dil Teorisi**" adı verilmiştir.

Güneş Dil Teorisi'ni açıklamak için **III. Türk Dil Kurultayına** sunulan bildiriler şunlardır[100]:

1. Yusuf Ziya Özer, **"Din ve Medeniyet Bakımından Güneş"**
2. İbrahim Necmi Dilmen, **"Güneş Dil Teorisinin Ana Hatları"**
3. Vecihe Kılıçoğlu, **(Hatipoğlu), "Ata Kelimesi, 'Lailwort' 'Çocuk' Sözü Değildir."**
4. Hasan Reşit Tankut,**"Güneş Dil Teorisine Göre Pankronik Usulle Paleo, sosyolojik Dil Tetkikleri"**
5. Naim Onat, **"Güneş Dil Teorisine Göre Türkçe Arapça Karşılaştırmalar"**
6. Sebahat Turhan, **"Güneş Dil Teorisine Göre Toponomik Dil Tetkikleri"**
7. Ahmet Cevat Emre,**" Terminoloji ve Güneş Dil Teorisi"**
8. A.İnan, **"(V.K) Ekin Kanunu**
9. İsmail Müştak Makoyan, **"Güneş Dil Teorisi Analiz Metodu"**
10. Agop Dilaçar,**" Güneş Dil Antropolojisi"**
11. Mehmet Ali Agakay, **"Güneş Dil Teorisi Karşısında Grek Dilinin Bazı Husisiyetleri"**
12. Hami Danişment, **"İşaret Dili ve Tarifsiz Zamir"**[101]

---

[100] Bu bildirilerin ayrıntıları için bkz. **Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936, Tezler, Müzakere Zabıtları**, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

[101] 1930'lu yıllarda **Güneş Dil Teorisi** konusunda yapılan bazı yayınlar:

1. Ahmet Cevat Emre, "Türkçe'nin Hint-Avrupa Dili İle Mükayesesi", TDK, Ankara, 1934.
2. Naim Onat, "Türk Dilinin Sami Dillerle Münasebeti", TDK, Ankara, 1934
3. İbrahim Necmi Dilmen, "Güneş Dil Teorisinin Ana Hatları", TDK, Ankara 1936.

Güneş Dil Teorisi'nin nasıl ve hangı amaçla geliştirildiğini, Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri **İbrahim Necmi Dilmen** III. Türk Dil Kurultayı'nda yaptığı konuşmada şöyle açıklamıştır.

"...*Türk Tarih Kurumu tarafından büyük bir kuvvetle ortaya konmuş bulunan, Türk Tarih Tezi dünya neolotik kültürünün Orta Asya'daki brakisefal Türk uruğunun malı olduğunu, bu kültürün türlü göç yolları ile Şarki Asya'ya, Amerika'ya, Hint'e, İran Yaylası-na, Mezopotamya Ovalarına, Ön Asya'ya, Fenike'ye, Mısır'a ve şimali Afrika'ya, Ural ve Volga kıyılarından Tuna, Vistül, Ren boylarına ve Atlas okyanusu yakalarına yayıldığını ispat ediyordu. (Alkışlar) O halde, dil çalışmalarında, bu yeni buluşlardan hareket ederek dünyaya ilk yayılan ve kültür götüren Türk göçleri ile birlikte her yere tohum eken Türk kültür dili varlığının araştırılması gerekli*

Bu gerekliliğin önünde kalan ve Türk milletinin yüce dehasından ilham alan Türk Dil Kurumu geçen yıl sonlarına doğru kendisinin ve milletinin tarihine onur verecek yeni buluşa Güneş Dil Teorisi diyoruz."[102]

"*Avrupa'nın bugünkü yüksek kültür dillerinin, Fransızcanın, İngilizcenin, Almancanın, bunlara bir bakımdan kaynaklık etmiş denilen Grekçe ve Latince'nin kelime etimolojilerini anlatırken adeta aciz ve kifayetsizlik göstermesi, etimoloji lügatlarının birçok kelimelerin yanına, 'etimolojisi karanlık ve bilinmez' denilen sözlerin Türkçe ile pek kolay izah edilebilmesi halli lazım gelen bir büyük mesele önünde olduğumuzu açıkça gösteriyordu.*"[103]

---

4 Hasan Reşit Tankut, " Güneş Dil Teorisine Göre Pankronik Usulle Sosyolojik Dil Tetkikleri", TDK, Ankara 1936

5 Naim Onat, "Güneş Dil Teorisine Göre Türkçe Arapça Karşılaştırması", TDK, Ankara 1936

6 A.İnan, Güneş Dil Teorisine Göre Ders Notları", TDK, Ankara 1936.

7 Hamit Danişment, "Türklerle Hint Avrupalıların Menşe Birliği", 2 Cilt, Devlet Basımevi, İstanbul 1935-1936

102 **Üçüncü Dil Kurultayı**, s.8-9.

103 **A. g. e.**, s.10.

İbrahim Necmi Dilmen'in konuşmasından, Türk Dil Tezi'nin, daha önce ileri sürülen Türk Tarih Tezi'nin tamamlayıcısı olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Konuşma, Türk Tarih Tezi'nin çerçevesini ve boyutlarını net çizgilerle belirlemesi bakımından da son derece önemlidir. Dilmen, konuşmasında: "...*Bu kültürün (Türk kültürü) Türlü göç yolları ile Şarki Asya'ya, Amerika'ya, Hint'e, İran Yaylasına, Mezopotamya Ovalarına, Ön Asya'ya, Fenike'ye, Mısır'a ve şimali Afrika'ya, Ural ve Volga kıyılarından Tuna, Vistül, Ren boylarına ve Atlas okyanusu yakalarına yayıldığını ispat ediyordu*" diyerek, hem Türklerin gittikleri yerleri belirtmiş, hem de hangi uygarlıkların Türk kökenli kabul edildiklerini tek tek ortaya koyup, Türk Tarih Tezi'nin sınırlarını çizmiştir. Dilmen, **ırksal, toplumsal ve kültürel** bakımlardan Türk oldukları belirlenen bu uygarlıkların Türklüğünün daha da kesinleştirilmesi için **Güneş Dil Teorisi'nin** geliştirildiğini ileri sürmüştür.

Güneş Dil Teorisi, Batı dilleri de dahil, **dünya dillerinin Türkçeye dayandığını kanıtlamak için geliştirilmiştir.** Kanıtlanması halinde Batı merkezli tarih anlayışını yerle bir edecek olan Güneş Dil Teorisi son derece zekice ve daha önce hiç cesaret edilemeyen ve düşünülmemiş bir yöntemle kanıtlanmak isteniyordu: Bu yöntem, kısaca Batı'nın kökenini bir türlü bulamadığı "**yabancı kelimeleri sahiplenmek**" biçiminde açıklanabilir.

Atatürk, her soruya yanıt bulduğunu zannederek bilgi sarhoşu olan Batı'nın bir türlü yanıt bulamadığı için yanına "**karanlık ve bilinmez**" notunu düştüğü konular olduğunu fark etmiştir. Bu konular arasında Batı dillerinin temelini oluşturduğu iddia edilen "**Hint-Avrupa dil grubunun kökeni**" ilk sıradaydı. Batı, yaptığı onca araştırma ve incelemeye rağmen bir türlü **Hint- Avrupa** dil grubunun kökenine ulaşamamıştı. Otuzlu yılarda zamanının önemli bir bölümünü tarih ve dil çalışmalarına ayıran Atatürk, dil konusundaki araştırmaları sırasında Batı'nın bu "açığını" yakalamış ve Türk Dil Tezi'ni, bilgi sarhoşu Batı'nın dil konusundaki bu "açığı" üzerine oturtmuştu. Atatürk, Batı'nın etimolojik sözlüklerinde, kökenini belirleyemediği için yanına ***'etimolojisi karanlık ve bilinmez'*** notunu düştüğü kelimelerin Türkçe olabileceğini düşünerek, bu kelimelerin

Türk dil kurallarıyla incelenmesini istemişti. Atatürk'ün bu isteği üzerine harekete geçen dil bilimciler pek çok yabancı kelimeyi Türk dil kurallarıyla yeniden anlamlandırmaya çalışmışlardır. İbrahim Necmi Dilmen'in de ifade ettiği: "*Batı'nın kökenini bulamadığı kelimeleri yeniden anlamlandırma çalışması*" Türk Dil Kurultaylarında en çok üzerinde durulan konulardan biridir.

II. Türk Dil Kurultayı'nda Saim Ali Bey'in yaptığı konuşma, yabancı kelimelerin yeniden anlamlandırma çalışmalarına tipik bir örnektir:

Saim Ali Bey konuşmasında:

"...***Hint- Avrupa dillerinde kullanılan örneklerin çoğu ile bazı soneklerin Türkçe'de tam kelime halinde varlığını ileri sürerek 'CO' ekinin Türkçe 'KOMAK'tan; 'AD' ekinin dilimizde isim demek olan 'AD' ile 'ADAMAK'tan; 'DİS' ekinin Türkçe 'DIŞ'tan... geldiğini göstererek sürekli alkışlar içinde en eski dil Türk dilidir neticesine varmıştır.***"[104]

Ali Bey, dilbilimsel yöntemi kullanıp Batı dillerindeki "co", "ad" ve "dış" eklerinin Türkçe olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Aynı yöntemi kullanan, Samih Rıfat Bey, I.Türk Tarih Kongresi'nde, Türk Tarih Tezi'ni eleştiren **Avam Galanti Bey'in** ileri sürdüğü gerekçeleri çürütmek amacıyla yaptığı konuşmada etimolojik tahliller yapmıştır:

"***....Daha evvel bu konuşmamızın ortalarında, Har'rilerden bahsetmiştik. Hrozny ve Forrer'in birleştiği bu kavim hakkında yaptıkları tetkikler, onların Türk olduğunu ve Türkçeye çok yakın bir lisan konuştuklarını lüzumu kadar ispat etmiştir. Mayer'in Harri'leri bugünkü manası ile Ari zümreye ithal etmesi ciddi bir tetkike müstenit değildir... Bu kongrede mükerreren söylediği gibi boğaz harfleri olmayan eski Türk lisanında Saitile başlayan kelimeler, Garba doğru yaklaştıkça başlarına bir (Ha) yahut (He) ilave edilir. Bu iklim ve fizyolojik bir tesir meselesidir. Türk'ün (e) ve (ey) tarzındaki hitabı Garb lehçesinde (Hey) olmuştur. Garb Türkleri Arapça (el-***

104 "İkinci Türk Dil Kurultayı", **Türk Dili**, Sayı 8, Eylül 1934, s. 53-54.

bet) kelimesini (helbet) diye telafuz ederler. Baştaki Said'lerini, muhtelif lisanlar ve lehçeler arasındaki uğradığı bu tahavvül hemen hemen düzgün bir kurala bağlı olduğu için Ari'yi Harri'den ayırmak doğru değildir. Avam Galanti Beyefendinin Ariya kelimesini Frenklerce vücuda getirilmiş bir kelime halinde telakki etmeleri çok kısa bir tetkiktir. Arya ve Aryana tabirleri milattan 6 asır evvel Avrasya'ya girmişti. Arya ve Harya kelimelerinin hepsi menşece Türkçe'nin (er) kelimesine dayanır. Çünkü aynı kelimenin dahil olduğu lisanlardan hiçbirinde er, irkek, eren, hatta nuffe (dölsuyu) manasına gelen er-re gibi müşterek bir asıl görünmüyor. Bütün ari lisanlarda, ari ve arya ile münasebetler isimler tek bir ismi camit (cansız isimler) halinde yaşamaktadır. Avam Galanti Beyefendi lisaniyatla uğraşmayı asıl mütehassıslarına bıraksalar daha isabet ederler."[105]

Bu dilbilimsel metot, Türk Dil Kurultaylarında sıkça kullanılan bir metottu. Atatürk'ün tarih ve dil tezlerini kanıtlamak isteyen dilbilimciler ve tarihçiler bildirilerinde pek çok yabancı kelimeyi ve bu kelimelerdeki kök ve ekleri Türk dili kurallarına göre inceleyerek şaşırtıcı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu çıkarımlar, günümüzde bile pek çoklarınca "mantıksız", "temelsiz" olarak değerlendirilip, üzerinde hiç düşünülmeden, "**genel kabullere**" ve "**Batı merkezci tarih anlayışına**" aykırı olduğu için küçümsenip yok sayılmaktadır. Oysaki, 1930'lu yıllarda Atatürk, bu etimolojik analizlerin doğru olabileceğine yürekten inanıyordu. O günlerde gecesini gündüzüne katarak araştırmalar yapıyordu. O mavi gözleri yorgunluktan kanlanıp, yaşarıncaya kadar, **Latince, İngilizce, Fransızca ve Arapça** etimoloji sözlüklerini sayfa sayfa, satır satır, hece hece inceleyip, notlar alıyordu. Kahve üstüne kahve içerek, ıslanan ve kanlanan gözlerini ıslak mendille silerek ve arada bir ılık bir duş alarak uyanık kalmaya çalışıyordu. Akşamları sofrasına davet ettiği dilbilimciler, gazeteciler ve tarihçilerle sabahlara kadar süren dil sohbetleri yapıyordu. 1930'lu yıllarda Atatürk'ün sofrası Türkiye'deki en önemli akademik ortamlardan biriydi.

---

105 Samih Rifat Bey, **Türkçe ve Diğer Lisanlar Arasındaki İrtibatlar**, Birinci Türk Tarih Kongresi, s.479-480.

"...Birdenbire '**tonglite**' kelimesi nereden geliyor? diye bir soru açtı. Bazı arkadaşlar bu kelimenin Fransızca olduğunu söylediler. Ata, özel kalem müdürü Süreyya Anderiman'a bir işaret verdi. Bir iki dakika sonra Fransızcanın etimolojik kamusu (sözlüğü) getirildi. Bu kamusta, 'ton' kelimesinin Latinceden Fransızcaya geçtiği ve Latinceye de Yunancadan aktarıldığı yazılı idi. Biraz sonra Yunancanın etimolojik lügatı getirildi. Bu lügata göre '**ton**' kelimesi Yunancanın kendi malı değildi. 'Bir Orta Asya dilinden geçmiş olması muhtemeldir.' diye yazılı idi. Ata'nın gözlerine baktım, kıvılcımlar daha da canlanmıştı.

Atatürk, biraz sonra '**tıp**' terimine geçti. Bu defa '**şirüji**' kelimesinin aslını sordu. Artık hepimiz ihtiyatlı olmuştuk. 'Biz Fransızca olarak biliyoruz, ama aslını bilmeyiz.'dedik. Gerçekten, Avrupa dillerindeki bu kelimenin kaynağı iyi bilinmiyordu. Atatürk, bu kelimenin eski Türk lehçelerinde '**yargıcı**' yani 'yaraları iyi eden' anlamına geldiğini söyledi. O zaman benim kafamda bir şimşek çaktı. Çünkü, 'şirüji' yerine Ortaçağ Almancasında 'Wundarzt'dendiğini hatırladım. Bu tamamı tamamına 'yaraları iyi eden hekim' demekti.

Atatürk daha sonra '**terapi**' kelimesinin aslını sordu. Biz artık dersimizi almıştık. 'Bu kelimenin kökenini bilmiyoruz ' demiştik. O zaman yaverlerinden birisini çağırdı. Bir emir verdiğini duydum. Yarım saat geçmeden uzun saçlı sakallı bir Rum Papazı huzura getirildi. Rum Papazının eski Yunanca ve Latinceyi çok iyi bildiği söylenmişti. Ona da 'terapi' kelimesinin aslını sordu. Papaz hiç irkilmeden 'aslı Yunancadır Paşam. Hatta '**tarabya**' kelimesi, 'terapefteki' buradan gelir' dedi. Ortaya yine Yunancanın etimolojik lügatı getirildi. Orada 'terapi' kelimesi'nin Yunan asıllı olmadığını ve başka bir dilden geçme olduğu yazılı idı. Acaba hangi dilden geçmiş olabilirdi? Ata içimizden birisine, '**diri**' ve '**dirlik**' kelimelerinin eski Türk lehçesinde nasıl söylendiğini sordu. Bu kelimeler orada '**tırı**', '**tırılme**' '**tırılmek**' olarak geçiyordu. Atatürk' e göre '**terapi**' kelimesinin aslı işte bu '**tırılmeden**' geliyordu. "[106]

Atatürk, dünya dillerinin kökeninin Türkçe'ye dayandığına ger-

---

106 Irmak, **a.g. e.**, s.357.

çekten inanıyordu. Bu gerçeği kanıtlamak için **Tahsin Mayatepek'i** Meksika'ya göndermişti. Meksika Büyükelçiliğine atanan Mayatepek'in gizli görevi hem **Mayalarla Türkler arasındaki ilişkiyi** hem de dünyanın en eski dili olduğu düşünülen **Mu diliyle Türkçe arasındaki ilişkiyi** araştırmaktı.[107] Atatürk, dünyanın öbür ucunda Türklerin ve Türk dilinin izlerini sürüyor, keskin zekasıyla birleşen güçlü sezgi yeteneğiyle adeta kelimelerin şifresini çözüyor; bir dilbilimci titizliğiyle kelime analizlerine girişiyor, pek çok yabancı kelimenin Türkçe'den başka dillere geçtiğini belirliyordu.

Örneğin **Atatürk**, 18 Ağustos 1932'de Yalova Köşkü'nde bazı gazetecilerin ve dilcilerin bulunduğu bir toplantıda "**kültür**" kelimesinin "Türkçe" kökenli olduğunu kanıtlamıştı:

Yanındaki bir kitabı oradakilerden birine uzatarak: "*Bu kitabın adını, yazarını ve basım tarihini okuyunuz.*" dedi.

"*Lügat-ı Çağatay, yazarı Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari, İstanbul, 1928.*"

Sonra da "*Şimdi*" dedi, "Bu kitapta "***kültürmek***" kelimesini bulunuz."

Kelime bulundu.

Atatürk: "*Kelimenin karşısındaki anlam açıklamalarını okuyunuz.*" dedi.

"*Getürmek, ihzar ve isal, irat ve peyda etmek, sevk ve ikame etmek, tekarrur.*"

Bu açıklamaların ardından Atatürk şunları söyledi:

"*Türkçe fiillerinde 'mek' ve 'mak' lahikalarının kaldırılmasıyla geri kalan maddenin asıl kelime olduğunu bilirsiniz..'**Kültürmek**' fiilinin asıl maddesi,'**kültür**'dur demek. Fransızca, İngilizce, Almanca gibi bellibaşlı Batı dillerinde pek az telaffuz farkı ile kullanılan '**kültür**' kelimesiyle bu '**kültür**' kelimesi arasında telaffuz itibariyle olduğu gibi mana itibariyle mevcut olan uygunluğa dikkat etmemek*

107 Ayrıntılar için bkz. Sinan Meydan, **Atatürk ve Kayıp Kıta Mu**, 5.bs. Truva Yayınları, İstanbul 2006.

mümkün müdür? (...) Pek ufak bir telaffuz farkı ile kelime, bütün manaları itibariyle Asya'da ve Avrupa 'da aynıdır. Acaba onun menşei Asya' mıdır, Avrupa'mıdır?Burasını tetkike çok zaman ve imkanımız vardır. Fakat, şimdiden söylenebilir ki, kelime esasen ***'Asyalıdır'****. (Bu durumda)* ***Avrupalıların halen çok ileri olduğundan şüphe olmayan kültürü dahi aslen Türktür demek oluyor.***"[108]

Atatürk, yalnızca bilim insanlarında görülebilecek ölçüde büyük bir merak ve heyecana sahipti. II. Türk Tarih Kurultayı'nda Prof. Pittard'ın eşine: "***Bir sözcüğün kökenini bulduğu zaman duyduğu mutluluğun, Sakarya Savaşı'nı kazandığı zamanki mutluluğa eşit olduğunu***" söylemişti.[109]

Atatürk, sadece yabancı kökenli olduğu düşünülen bazı kelimelerin Türkçe olduğunu kanıtlamakla yetinmiyor, ayrıca yeni Türkçe kelimeler türetiyordu. Örneğin, o yıllarda çıkarılmasına karar verilen akademik bir dergiye "**Belleten**" adını vermişti.

Türk Tarih Kurumu üyeleri akademik bir dergi çıkarmak istiyordu. Dergiye isim aranırken Atatürk geldi. Afetinan: "*Biz bülten çıkaracağız onu konuşuyoruz.*" dedi. Bu açıklamanın ardından Atatürk Afetinan'a, "*Bülten nedir?*" diye sordu.

Afetinan, "*Bülten, yazıların çıktığı dergidir.*" dedi.

Atatürk, "*Gelin şunu araştıralım.*" karşılığını verdi.

"*Bülten, Fransızca'ya İtalyanca'dan geçmiş, İtalyanca'ya Latince'den...Latince'si damga bilmem ne manasına geliyor.*"

Bu konuda değişik görüşler ileri sürülüp tartışılırken Atatürk Pekarski'nin **Yakut Lügatı'nı** getirtti. Konuşmalar, tartışmalar devam ederken Atatürk, elindeki beyaz kağıda '**belle**', '**belge**' ve derken '**Belleten**' diye yazıp orada bulunanlardan Nazmi Kal'a verdi ve arkadan da ekledi:

---

108 Sadı Borak, **Atatürk'ün Resmi Yazışmalara Girmemiş Söylev ve Demeçleri**, s.250.

109 Konur Ertop, "Atatürk Devriminde Türk Dili", **Atatürk ve Türk Dili**, No: 224, Ankara, 1963, s.90.

"*Mecmuanın adını böyle yaparsınız.*"[110] O günden sonra derginin adı "**Belleten**" oldu.

Atatürk, **kelime türetme**, **kelime kökeni araştırma, yeni harflerin yazımı** gibi konularda çok duyarlıydı. Bu konulardaki her türlü öneriyi, görüşü ve eleştiriyi mutlaka dikkate alırdı. Atatürk, hiçbir büyüklük göstermeden dil konusunda halktan gelen sorulara yanıtlar verir, bu konuda toplantılar düzenler, gittiği yerlerde etrafına toplanan halka, "*sorun, anlatayım*" diyerek başlardı anlatmaya... Atatürk'ün bu "halkçı" yaklaşımı, "halktan kopuk" "Tanzimat kafalı" aydınlarımıza örnek olacak inceliktedir. Atatürk'ün hayatı bu tür örnek olaylarla doludur:

Örneğin, yeni harflerin kabul edildiği günlerde Gemlik'te yaşayan gazinocu Haydar ve 12 arkadaşı Atatürk'e dil konusunda bir soru sormuştu. Haydar ve arkadaşları Atatürk'e çektikleri telgrafta, "**kaf**" ve "**kef**" harflerinin yazımında sıkıntı yaşadıklarını, bu duruma bir çözüm bulunmasını istemişlerdi. Atatürk Haydar ve arkadaşlarına şu yanıtı vermişti:

"*Okuma yazmayı bir haftada öğrenmek gayretini gösterdiğinizden memnun oldum. Tebrik ederim. Arabi ve Farsi kelimelerde 'kaf', 'kef'in önlerine 'he' gelmesi meselesiyle zihinlerinizi işgal ve teşviş etmeyiniz. Tespit edilmekte olan lügat bunu arzunuz veçhile halledecektir efendim. Gazi Mustafa Kemal, 30.9.1928.*"[111]

***

Güneş Dil Teorisi'nin kanıtlanması için kullanılan iki yöntem vardı. Bunlardan birincisi Türk Tarih Tezi'ne paralel geliştirilen '**tarihsel**' (historik) yöntemdi. Türk Tarih Tezi'ne göre Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına yayılan Türkler, gittikleri yerlere doğal olarak dillerini de götürmüşlerdi. Böylece Türk dili dünya dillerini etkilemişti.

İkincisi ise '**dilbilimsel**' (lenguistik) yöntemdi. Bu yönteme gö-

110 Nazmi Kal, **Atatürk'le Yaşadıklarını Anlatılar**, Ankara, 2001, s.46.

111 Borak, **Atatürk'ün Resmi Yazışmaları Girmemiş Söylev ve Demeçleri**, s.388.

re, kaynağı bilinmeyen yabancı kelimeler Türk dilbilgisi kurallarına göre yeniden anlamlandırılıyor ve **"kökü belli olmayan"** kelimelerden Türk kökenli olanlar belirleniyordu.[112]

Dünya dillerinin Türkçeden doğduğuna inanan Atatürk'ten ilham alan dönemin dilbilimcileri, aralarında **elektrik, dinamo, metre, gram** gibi terimlerin de bulunduğu bir çok kelimenin Türkçe kökenli olduğunu, bu nedenle üzerinde hiç oynamadan, olduğu gibi alınabileceğini söylemişlerdir. Bu konuda İbrahim Necmi Dilmen şöyle demiştir:

---

112 İbrahim Necmi Dilmen "Güneş Dil Teorisi'nin Ana Hatları" adlı konuşmasında Güneş Dil Teorisi'ni kanıtlamak için kullanılan yöntemler hakkında (tarihsel-dilbilimsel) şu açıklamayı yapmıştır:

"... *Türk Dil Tezi, bunun (Güneş Dil Teorisi) öz ve ilkel Türk dili olduğu davasındadır. Bu davamızın biri istorik (tarihi) öteki, lenguistik (dil ile ilgili) iki delil vardır.*

1. ***İstorik Delil:*** *Tarih insan soysallığının Orta Asya'daki brakisefal Türklerden doğduğunu ve bunların muhacereriyle Avrupa'ya, Afrika'ya ve Amerika'ya yayıldığını ispat etmektedir. Bunların gittikleri yerlerde bulunmakta olan dolikisefal Afrika insanına nispetle çok büyük bir tekamül safhasında oldukları da anlaşılıyor.*

"... *Kültürce üstün olanın brakisefal Orta Asya Türkünün yeryüzünde yayıldığı ve gittikleri yerlerdeki dolikisafallere kendi üstün kültürünü götürdüğü zaman da, bu kültürden doğmuş, yeni kelimeleri vermemiş olmasına imkan yoktur. Bu brakisefal kültür yayılmasının yarattığı, yeni dünya hayatının, kültürel düşünceleri, o kültürün ilk yaratıldığı yerin ve milletin dilinde idi. Ve öglece bütün dillere yayılmışlar.*

Tarihin ilk bilebildiği bütün dillerin, kültürlerin de müşterek olan Türk kültür varlığının izleri bu milletlerin dillerinde de bulmak mümkün değildir.

İşte tarihin bu ana hatlarına dayanarak Türkçenin bütün dillerin ana kaynağı olduğu sabit olur.

2. ***Lenguistik Delil:*** *Şimdiye kadar dil sahasında yapılan etütlerin verimleri göz önüne alınırsa görülür ki, Türk dili hesaba katılmadan yapılan bütün etütlerin sonuçları yarım ve kısır kalmıştır. Yüz yıldan fazladır kendi dillerinin ana kaynağını ve ilkel köklerini arayan Avrupa dilcileri*

"...Kökü Türkçeden gelen ve kültür dünyasının müşterek malı olan, (elektrik, dinamo, metre, gram) gibi terimlerin olduğu gibi alınması gerekir."[113]

Türk Dil Kurultaylarında en çok ilgi çeken konuşmalar, yüzlerce yıllık "yabancı kelimelerin" dilbilimsel yöntemle Türkçe olduklarının kanıtlanmaya çalışıldığı konuşmalardı Kökeni tam olarak belirlenememiş yabancı kelimler ek ve köklerine ayrılarak hece hece, harf harf incelenmekte ve derin analizlerle bu kelimelerin Türkçe oldukları sonucuna varılmaktaydı:

İbrahim Necmi Dilmen, "**Güneş Dil Teorisi Üzerine Birkaç Sual ve Cevaplar**" adlı makalesinde "**soley**", "**elektrik**" gibi bazı yabancı kelimelerin Türkçe olduklarını şöyle kanıtlamaya çalışmıştır:

*"1. **Soley Kelimesi**: Fransızcada (**soleil**) şeklinde yazılan bu sözün, '**Güneş**' demek olduğu malumdur. Bu kelime Latincede (**sol**)' dan gelir. Manası, 'ziya ve hareket menbaı' (kaynağı) demektir.Türkçe'nin Yakut Lehçesinde (**sulay**) kelimesi vardır. Yakutçada (**s**)'ler öteki Türk lehçelerinde (**y**) olur. Bu halde kelimenin ziya anlamına olan (**ıy**) kökünden geldiği kolaylıkla anlaşılır.*

*İşte bu esas dayanarak (**soley**) kelimesinin Türk kökünden geldiği anlaşılmıştır.*

*Bununla beraber hiç kimse Türklerin alıştığı '**Güneş**' dururken*

---

bunu bile bulamamışlardır. İndo Öropen dillerinin ilk ana dili diye ileri sürdükleri bir takım kökleri Türk dilinin varlıkları ile karşılaştırıldığı zaman, bunların Türkçede canlı olarak bulunduğu görülmektedir. Bu hadise İndo Öropen dillerin aranıp da bir türlü bulunamayan ana kökü Türk dilinden ibaret olduğunu ispata kafidir.

Semitik diller üzerinde etütler daha az olmakla beraber onlar da Türk dili ile karşılaştırılmadıkça , tam bir sonuca varamamıştır. Halbuki semitik dillerin Türk dil kökleri ile karşılaştırılması bu dillerin de Türkçeden türemiş olduğunu ortaya çıkarmıştır. "

"Güneş Dil Teorisi beşeriyetin yalnız dil tarihini değil, bütün tefekkür tarihini de aydınlatacak köksel bir ışıktır" Naim Onat, "Güneş Dil Teorisi'ne Göre Türkçe-Arapça Karşılaştırmaları", **Üçüncü Türk Dil Kurultayı**, s. 152

113 **Üçüncü Dil Kurultayı**, s.22.

bundan sonra 'soley' diyecek değildir. Yalnız bu (sol) aslının Türkçeden geldiğinin ispatı büyük bir dil ve ilim hakikatının meydana konmasıdır ve bundan pek mühim neticeler ortaya çıkar.

2. Elektrik Kelimesi: Yine 'ziya' anlamında olan (ay) kökünden , (yaltırık) sözü Türkçede vardır. (Elektrik) kelimesinin de bununla aynı kuruluşta olduğu etimoloji analizinden anlaşılıyor. Bu kelimenin de Türk kökünden geldiği ... ispat edilmiştir.

Elektrik kelimesi memleketimizde de herkesin bildiği ve söylediği bir sözdür. İşte bunun için bu kelimeyi Türkçe olarak, Türk lugatına almak lazımdır.

Görülüyor ki, bir kelimeyi benimsemek bahsinde yalnız analizin, onu Türk kökünden getirmesi kafi değildir. Çünkü bizim inanımıza göre İndo Orepen ve Semitik diller umumiyetle Türk kökünden kaynaklanmıştır. Fakat Türkiye'nin konuşma ve yazı dilinin lügatı Türk kökünden gelen kelimeleri değil, Türkiye'de konuşulan, yazılan yahut konuşulup yazılması lüzumlu görülen kelimeleri koynuna alacaktır."[114]

Atatürk, her konuda Türk halkının sağduyusuna ve keskin zekasına güvenirdi. Dil konusundaki çalışmalarda da Türk halkının yaratıcılığından, sağduyusundan ve keskin zekasından yararlanmak istiyordu. Bu amaçla Türk Dil Kurumu, bazı matematiksel terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunması için bir yarışma düzenlemişti. 29. Mart 1937'de 'Ceyp' ve 'Taceyp'in Türkçe karşılıklarının bulunması için düzenlenen yarışmanın sonuçlarını Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliği şöyle açıklamıştı:

"29.3. 1937'de Ceyp ve Taceyp'in Türkçelerinin bulunması hakkında ilan edilmiş olan müsabakanın müddeti bu akşam bitmiştir.

Yüzlerce cevap alındı. Ekseriyetetinde isabetli noktalar vardı. Bu çok isabetli ve ciddi alakaya teşekkür ederiz. Kurumca en isabetli olduğu kabul edilen yazı aynen aşağıya dercolunmuştur. Bu yazıya ait şekiller Ulus gazetesinde görülecektir. vaat edilen hediye, eser sahiplerinin adına İş Bankası'na yatırılmıştır.

---

114 İbrahim Necmi Dilmen, "Güneş Dil Teorisi Üzerine Birkaç Sual ve Cevapları", Ülkü, Sa. 39, Mayıs 1936, s.178-183.

TDK Genel Sekreteri adına Hasan Reşit Tankut

TDK Genel Sekreterliğine

Ceyp ve Teceyp'in Türkçeleri Sinüs ve Kosinüs'tür.

Kısaca izahı şu:

Sinmek, Yakut Lehçesinde sadece 'sin' sözü 'çökmek' 'çekilmek' demektir. 'Petkarski'. . Bugün Anadolu'da 'elastiki' manasında kullanılmakta olan, 'sunaç' ve bunun diğer telafuzları olup, aynı manayı taşıyan 'siniş-sinüş-sinüs' sözleri 'sinmek' sözünün bir türevidir. 'Sinik, sinsi ve iplik manasına gelen 'singır' 'Pelkarski' 'elastiki' olan 'sinir' hep aynı orjinin türevleridir.

Sinmek sözünün etimolojik şeklinde başında bulunan vokalı yerine konursa, kelime 'esinemek' 'esnemek' şeklini alır. Bunun manası da 'elastiki' olmaktır. 'Esnek' de 'elastiki' demektir.'Sinmek' ve 'esnemek' orjinde aynı sözdür. 'Yay'ın Türklerin en eski silahı olduğu dünyaca bellidir.Türkler yaylarının kirış ipine 'Sinüğ', 'sinüs' demişlerdir. Çünkü o elastikidir. Oku almak için ortasından çekilerek çukurlaştırılır. 'G'nin, c, s, ş, z ve bunun katagorisi ile değiştiği Türk dillerince bellidir. Yayın kirişi ile beraber olan şekli, herhangi bir kavisin veteri ile beraber olan şeklinden başka bir şey değildir. Bunun içindir ki, bir kavsin veteri ile, onun iki ucuna ulaşan nısıf kuturlarından meydana gelen bir müsellese veter olan 'dil' a'sinüs' denmiştir.

'Kosinüs', 'Ko-sinüs'mürekkep teriminden yapılmıştır. 'Sinüs'ü biliyoruz. Ko'ya gelince: Bu söz Türkçede 'mütenasip', 'ahenktar' manasındadır. 'Radolf', Kitap II, Tekavüt Lehçesi.'

'Kosinüs' adı verilen 'dil'ile, 'sinüs' arasında değişmeyen bir münasebet ve ahenk vardır. Filhakika bir yayda, sinüs düz bulundukça kosinüs yoktur. Ok kirişin ortasına getirilerek geriye çekildikçe, kosinüs meydana çıkmaya başlar.

'Kosinüs'ün 'Ko' unsuru, Dictionnaire Ethimologive De la Langue Latince'de yoktur. İngilizce Büyük Webster Lügatı, 'Ko'yu izah için, onu 'sinüs'ün comlemanı (tamamlayanı) manasına gelen, 'comlementis', 'sinüs'ten gelmiş olduğunu yazıyor. Halbuki, yukarıda söylediğimiz gibi 'Co' sözü Complement kelimesinin ilk hecesi de-

*ğildir. Müstakil bir Türk sözüdür. Eğer yakıştırma yoluna sapılmak mecburiyeti olsaydı, 'ko' sözünün 'comlement'ten ziyade 'kansu', 'komşu' sözleri ile tam alakasını kabul etmek hiç de hata olmazdı. Filhakika '**sinüs**' ve '**kosinüs**' kaim zaviyenin birer 'dil'ini teşkil eden, aralarında tam komşuluk münasebeti ve ahengi bulunan dillerdir. Derin saygılarımızla sunarız.*

Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi

Türkoloji Etüdiyanlarından

Fehmi Güven, Vecihe Kılıçoğlu, Hüseyin Arıtürk."[115]

Atatürk, 31 Mart 1937'de Çankaya Köşkü'nde "**sinüs**" ve "**kosinüs**" terimlerinin gelişimini **söğüt çubuklarıyla** açıklamış ve bu açıklama, anı olmak üzere bir **bronz levhaya dökülmüştür**. Bu bronz levha TDK'da sergilenmektedir.[116]

"**Sinüs**" ve "**Kosinüs**" gibi yeni terimlere, Atatürk kendi keşfettiği "**açı**", "**üçgen**" gibi geometri terimlerini de ekleyerek bir "**Geometri Kitabı**" yazdı. Kitabın yazılış amacı yeni terimlerin kullanımını halka göstermekti.

Atatürk, ölümünden bir yıl önce gittiği **Sivas Lisesi'nde** bir kız öğrencinin Arapça terimlerin kullanıldığı geometri dersinde zorlandığını görünce bu Geometri Kitabı'nı yazmaya karar vermişti:

13 Kasım 1937 günü Atatürk Sivas'taydı. Ölümünden 362 gün önce...Ülkeyi kurtarmak için topladığı Sivas Kongresi'nden 18 yıl sonra...Yine aynı yerde Sivas Lisesi'ndeydi .Ancak bu sefer konu "bağımsızlık savaşı" değil, "kültür savaşıydı" Karşısında vatan için ölüme koşmaya hazırlanan eli silahlı yetişkinler değil, ülkenin geleceği gençler vardı. Atatürk geometri dersindeydi. O günkü adıyla **hendese** dersinde...

Atatürk, kara tahtanın başında bir hendese konusunu anlatmaya çalışan kız öğrenciyi takip ediyordu. Öğrenci, birbiriyle kesişen iki çizginin oluşturduğu açıları anlatıyor; ancak zorlanıyor-

---

115 **Ayın Tarihi**, Sayı 41, Mayıs 1937, s.19-21.

116 **http://tdk.org.tr/ataturk.html**

du. **Açı, çizgi, paralel, daire, üçgen** gibi dersin tüm kavramları Arapçaydı. Kız öğrenci Arapça bilmediği için konuyu anlatmakta zorlanıyordu. Bir türlü Arapça sözcükleri söyleyemiyor, sürekli hata yapıyordu.

Bu duruma daha fazla dayanamayan Atatürk: "***Bu anlaşılmaz Arapça terimlerle öğrencilere bilgi verilmez.***" diye tepki gösterdi ve hemen orada şu emir gibi kararı verdi:

"***Bundan sonra dersler Türkçe ve yeni terimlerle anlatılacaktır.***"

Eline aldığı tebeşirle kara tahtanın başına geçip geometri terimlerini bir çırpıda Türkçeleştirmeye başladı: "**zaviye**" yerine "**açı**"yı, "**dılın**" yerine "**kenar**"ı, "**müselles**"in yerine de "**üçgen**" terimlerini yazdı. Yeni terimlerle bazı geometri kavramlarını açıkladı. Bu arada **Pyhagoras teoremini** de anlattı. Matematik ve geometri terimlerinin Türkçeleştirilmesi kararını Sivas'ta veren Atatürk iki gün sonra gittiği Diyarbakır'da yine karatahtanın başına geçti ve halka matematik terimlerinin Türkçe karşılıklarını öğretti. Akşam misafir olarak kaldığı vali Mithat Altıok'un evinde valinin okul çağındaki kızlarıyla ilgilendi. Başöğretmen, gece boyunca onlara matematik ve geometri terimlerinin Türkçelerini öğretti. O yıllarda ilkokulda okuyan küçük Nurhan ilk Türkçe matematik dersini o gece bizzat Atatürk'ten aldı.

Ankara'ya döner dönmez de bir süredir üzerinde çalıştığı "**Geometri Klavuzu**" adlı kitabı kısa sürede yazıp bitirdi.[117]

Atatürk'ün en önemli kültür projelerinden biri olan **Güneş Dil Teorisi** kısa zamanda genç Türkiye'nin gündemine oturmuştu. Atatürk 30'lu yıllarda bir taraftan devrimleri yerleştirmeye çalışıp, devrim karşıtı güçlerle mücadele ederken, diğer taraftan Hatay sorununu halletmeye çalışıyor, öteki taraftan da gecesini gündüzüne katarak dil ve tarih çalışmalarıyla ilgileniyordu. Atatürk, 23. 12. 1937 tarihinde Afetinan'a yazdığı mektupta, vaktinin önemli bir bölümünü dil çalışmalarına ayırdığını ifade ediyordu: "***Gece meşguliyetimiz bildiğin gibi dil dersleri, gündüz de yalnız olarak aynı mesele üze-***

---

117 Güneş Kazdağlı, **Atatürk ve Bilim**, Ankara, 2003, s 49-50.

rinde birkaç saat çalışıyorum."[118] 4.1.1936'da Afetinan'a yazdığı başka bir mektupta ise: "***Hatay işi dil işini geride bıraktı.Kafam yalnız onunla meşgul***" diyerek, dil çalışmalarının aksamasından duyduğu üzüntüyü dile getiriyordu.[119]

Güneş Dil Teorisi'nin kanıtlanması onun için çok önemliydi. Kendi geliştirdiği bu tezi yine kendisi kanıtlamak istiyordu; hırslıydı; adeta dilcilerle yarışıyor, bazen Türkçe kökenli olduğunu kanıtladığı küçük bir kelime bile uykusuz geçen gecelerin yorgunluğunu alıp götürüyordu.

Tarih konusunda olduğu gibi dil konusunda da Atatürk'ün en yakın çalışma arkadaşı Afetinan'dı. Atatürk, bilimsel heyecanlarını ilk onunla paylaşır, ilk onun görüşlerini dinler, ilk ona sorar, ilk ondan yardım isterdi.Afetinan da bu durumun farkında olacak ki, görüş ve düşüncelerini açıkça ve cesurca Atatürk'e iletirdi. Güneş Dil Teorisi konusunda Atatürk'e en fazla destek olan yine oydu: 3. 11.1935'de Cenevre'den Atatürk'e yazdığı bir mektupta **Güneş Dil Teorisi** hakkında şu değerlendirmeyi yapıyordu:

"***...Ankara yolunda iken dil teorinizi, tarih ve tarihten önceki zaman içinde düşündüm. İnsan güneşin aydınlığını yeryüzüne indirdikten sonradır ki, kültür sahasında ilerlemiş ve kendi emeği ile tabiata hakim olabilmiştir. Ateşin keşfi, kültür ışığının parlaması bir suretle dilde sürekliliği sağlamıştır.*** "[120]

Afetinan Cenevre'de öğrenimini sürdürürken, Atatürk tarih ve dil konusunda onun görüşlerine başvurmaya devam etmişti: Atatürk, 12.11.1935'de Cenevre'ye çektiği bir telgrafta, Afetianan'a: "***...Dile ait yeni yaptığım tetkikler ve bulduklarımı birkaç güne kadar yollayacağım, sen de bana lenguistiğe dair bazı eserler gönder.***" *derken*[121], Afetinan da Atatürk'e 15. 11.1935'de şöyle yanıt veriyordu:

118 A.Afetinan, **Atatürk'ten Mektuplar**, Ankara 1989, s.38.

119 **A. g. e.**, s.34

120 **A.g.e.**, s. 44

121 **A.g.e.**, s.41.

"Dil kursunu takip ediyorum; henüz sizin dikkatinizi çekecek bir şey bulamadım. Kitapları üzerinde Profesörle konuştuktan sonra göndermek istiyorum. Eğer daha evvel isterseniz hemen göndereyim. Yalnız bazı kitapları burada bulamadım. Paris'e ısmarladım. Gönderdiğiniz klavuz ve dil kitabını aldım, teşekkür ederim. Ulus gazetesindeki dil yazıları sizin bulduklarınıza benziyor."[122]

Atatürk ve Afetinan arasındaki bu yazışmalar Atatürk'ün dil konusunda bir bilim insanı titizliğinde, derin bir heyecan ve büyük bir inançla çalıştığını göstermektedir.

Afetinan, 1.12.1935'de Cenevre'den gönderdiği başka bir mektupta Atatürk'e dil çalışmalarının nasıl gittiğini soruyor ve ondan geliştirdiği tezin Fransızcasını göndermesini istiyordu:

"...Sizin çalışmalarınız herhalde çok ilerledi, gönderdiğiniz broşür ve yazıları da aldım. Hele dün sabah üniversiteye giderken dil dersleri ve resimlerini almak, bana orada imişim hissini verdi. (...)

*Dil hakkında bazı sualler ve bilhassa **sizin tezin** Fransızcasını gönderirseniz profesörle bunlar üzerinde konuşabilirim.*

***Gönderdiğiniz bütün notlar** ve teori üzerinde çalışmak için (henüz) vakit bulamadım."*[123]

Atatürk, Afetinan'ın bu mektubuna ayrıntılı bir yanıt vermişti:

"Afet, mektuplarını aldım. Ara sıra telefon görüşmelerinde de sağlık ve esenlik içinde bulunduğunu ve başarı ile derslerini izlediğini öğreniyor ve kıvanç duyuyorum. Senin yokluğundan doğan sıkıntıyı böylece azaltmaktayım. Ben bildiğin gibi dil ile uğraşıyorum. Sen giderken basılmış olan ilk broşürü düzelttirip, değiştirerek yeniden yeniden bastırttım.Bunun bir de ufak özetini broşür halinde bütün Ulus (Ulus gazetesi) okurlarına dağıttılar. Sen de almış olacaksın. Bunlardan sana yeniden beşer tane gönderiyorum. Bununla beraber şimdiye kadar teorinin uygulaması olmak üzere Ulus'a yazdığım yazıların da kesiklerini toplu olarak gönderiyorum. Buna dair arada çı-

---

122 **A.g.e.**, s. 45.

123 **A.g.e.**, s. 46-47.

kacak bazı arkadaşların yazıları da enteresan olacaktır. Bunları takip edecek olan yazıları sen toplar ve hepsini incelersin. BENCE GÜNEŞ DİL TEORİSİ TUTMUŞTUR. Hint-Avrupa dillerine de uygulanabilir. Sen, kendin gönderdiğim uygulama notlarıyla teoriyi kavramaya çalış. Anlaşılmayan yerleri sor, açıklayayım. Ondan sonra da görüşlerini bana bildirirsin. Ondan sonra belki dilbilim profesörünle beraber inceler ve eleştirir, onun da görüşünü bana bildirirsin. Kısaltılmış dediğim broşürü senin için Fransızca'ya tercüme ettiriyorum, göndereceğim. Biz yemek odasında her gece dilcilerle tahta başında dil uygulaması yapıyoruz. Ben gündüzleri buna hazırlanıyorum. Çoğunlukla çıkmaya vakit bulamıyorum. (...) Göndermiş olduğun konferans konularını gözden geçirdim. Senin buldukların Profesörün verdiklerinden iyidir. (...) Yakında görüşmek üzere, K. Atatürk."[124]

Atatürk'ün, 1936 yılında Cenevre'de okuyan Afetinan'a gönderdiği bu mektup, onun gerçek bir bilim insanı olduğunun en açık kanıtlarından biridir. Mektupta Atatürk, **kendi geliştirdiği dil teorisini** kanıtlamak için ne kadar yoğun çalıştığını, **Ulus gazetesine** makaleler yazdığını, gündüzleri yaptığı dil araştırmalarını, geceleri karatahta başında anlattığını ve en önemlisi geliştirdiği Güneş Dil Teorisi'nin doğruluğuna **yürekten inandığını** belirtmiştir. Mektubun satır aralarına sıkışan ifadelerden Atatürk'ün dil konusunda kendine çok fazla güvendiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, adeta bir doktora tezini yöneten kendinden emin, alanında uzman bir bilim insanı gibi Afetinan'a: ***"anlaşılamayan yerleri sor açıklayayım"*** demiştir. Afetinan'dan, dil profesörünün görüş ve eleştirilerini almaya çalışması Atatürk'ün farklı fikirlere önem verdiğini ve eleştiriye açık olduğunu göstermektedir. Mektubun asıl dikkat çeken yönü, Atatürk'ün yeni bir keşif yapmak için uğraşan hırslı bir bilim insanının derin heyecanına sahip olduğunu göstermesidir. Önce, emperyalizme başkaldırıp bir bağımsızlık savaşı veren sonra da çağdaş bir ulus devlet kuran **bir devrimcinin** gündüzleri çalışmaktan dışarı çıkmaya vakit bulamaması, geceleri ise, gündüzleri yaptığı araştırmaları kara tahta başında anlatması, çok düşündürücüdür.

---

124 **A.g.e.**, s. 32-33.

Afetinan, Cenevre'de okurken, Güneş Dil Teorisi'ni uluslararası alana taşımayı denemişti. Atatürk, bu teorinin Avrupa'da nasıl yankı bulacağını görmek istiyordu; fakat **Batı merkezli tarihle taban tabana zıtlıklar taşıyan böyle bir teorinin Batılı bilim insanları arasında büyük yankılar uyandırmasını zaten beklemiyordu**, öyle de oldu. Güneş Dil Teorisi Batılı bilim insanlarını "şaşırtmak" dışında bir etki yaratmadı. Batılı bilin insanları, kemikleşmiş genel kabulleriyle çelişen bu teoriye kafa yorma zahmetine bile katlanmayacaklardı. Nitekim Afetinan, 1.2.1936'da Cenevre'den Atatürk'e yazdığı bir mektupta Avrupalı bilim insanlarının Güneş Dil Teorisi hakkında henüz net bir görüş sahibi olmadıklarını ifade ediyordu.[125]

Atatürk'ün dil ve tarih konularına gösterdiği olağanüstü ilgi nedeniyle 30'lu yıllarda Türkiye'de özellikle aydın kesim arasında dil ve tarih konularıyla uğraşmak 'ulusal bir görev' olarak algılanır olmuştu. Sadece dilbilimciler ve tarihçiler değil, başta Atatürk'ün yakın çevresindeki gazeteciler ve aydınlar olmak üzere; doktorlar, mühendisler, milletvekilleri, memurlar gibi çok farklı mesleklerle uğraşan tarih ve dil meraklıları artık boş zamanlarında Türk Tarih ve Dil Tezleri üzerine kafa yormaya başlamışlardı. 30'lu yıllarda Türkiye'de amatör dilciler ve tarihçiler ortaya çıkmıştı. Özellikle amatör dilcilerin yabancı kelimelere buldukları Türkçe karşılıklar Atatürk ve Türk Dil Kurumu tarafından dikkate alınıyor, eğer söz konusu kelimeler Türk Dil kurallarına uygunsa kabul ediliyor ve kullanılması teşvik ediliyordu. 30'lu yılların amatör dilcilerinden biri de asıl mesleği doktorluk olan **Sadi Irmak**'tı. Atatürk'ün dil konusundaki çalışmalarına tanık olan Irmak yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır:

"*Şimdi Dolmabahçe Sarayı'nda ikinci defa olarak huzurunda bulunuyordum. Yüzü, büyük emellerini gerçekleştirmiş insanlara mahsus bir güven ve huzur taşıyordu. Yaz denizinin yarattığı tunç rengi ile parlıyordu. Dolmabahçe Sarayı'nda ilk defa olarak Atatürk'ün iş başındaki kimliğini görüyordum. Meğer o gece Atatürk'ün özel kimliğini de doya doya tadacakmışım.*

---

125 **A.g.e.**, s.52.

Dolmabahçe Sarayı'nda o zamanın güncel konusu olan dil ve tarih konularında konuşmalar oldu. O zaman ben genç bir tıp doçenti idim. Atatürk'ün 'huzuru mutad zevat' adı ile anılan çevresine niçin çağrıldığımı hemen anladım. Gazetelerdeki dil devrimi yazılarımı okumuş olacaktı. Belki de Tıbbiye'deki derslerimde 1930 yılından itibaren terimleri Türkçeleştirme uğrundaki çabalarımı duymuş olacaktı. Gerçekten, Tıbbiye'de hoca olduğum zaman, terimler, Türk bilginlerinin Arap diline hediye ettikleri, tamamıyla Arapçadan uydurma terimler idi. Türk hançeresini zorlamadan bunları söylemek mümkün değildi. Ayrıca her yeni anlam için lazım olduğunda Arap köklerine başvurmak, ana dilimizin ihmal edilmesine ve kısır kalmasına yol açıyordu. Ben buna içten bir isyan duyuyordum. Türkçeye vurgundum ve Türkçenin olanaklarına inanıyordum. Eğer atalarımız Arapçaya verdikleri hizmetin onda birini kendi ana dillerine vermiş olsalardı, pekala Arap terimlerinden vazgeçebilirdik. Ben Berlin'deki tıp tahsilimi Latin terimleri ile yapmıştım. Artık, hele yeni harflerin kabulünden sonra koyu Arapça terimleri çocuklarımıza okutmak ve yazdırmak olanağı kalmamıştı. Ben Türkiye'de gereksindiğimiz bütün terimlerin yaratılabileceğine inanırdım. Bu hava içinde '**Akyuvar**', '**Alyuvar**', '**Beyin Omuriliği**', '**suyum**', '**mide salgısı**', *gibi yüzlerce yeni kelimeyi terim olarak yerleştirmeye çalışıyordum. Ama sınavlarda hiçbir baskı yapmıyor, eski terimleri söyleyenlere de hakları olan notu veriyordum. Kısa zamanda şunu gördüm ki, öğrenciler ana dilden yapılmış terimleri hem daha kolay öğreniyorlar, hem de benliklerinde daha güvenli olarak saklayabiliyorlardı."*[126]

Atatürk Güneş Dil Teorisi'ni, Türk Tarih Tezi'ni güçlendirmek için ileri sürmüştü. Güneş Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi'ne göre "doğal nedenlerle Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına göç eden Türklerin gittikleri yerlere dillerini de götürdükleri" mantıksal çıkarımına dayanıyordu.

Güneş Dil Teorisi'ni kanıtlamak için, daha önce de ifade edildiği gibi, özellikle "**kökeni belli olmayan kelimeler**" Türk dilbilgisi kurallarına göre yeniden anlamlandırılıyordu.

---

126 Irmak, **a.g.e.**, s. 356.

Güneş Dil Teorisi, Türk dilinin Arapça, Farsça ve Batı dillerinden geçen kelimelerden arındırılması çalışmalarının tıkandığı noktada bazı **pratik yararlar** da sağladı. Türk Dil Kurumu'nun, Türkçe'yi sadeleştirirken, yüzyıllar boyunca Türkçe'ye eklemlenmiş **Arapça, Farsça, İngilizce ve Fransızca** kelimeleri dilden atması dili kısırlaştırmaya başlamıştı. Bu kısırlaşmaya bir çözüm bulmak gerekiyordu. Aranan çözüm Güneş Dil Teorisi'ndeydi. Şöyle ki; mademki bütün diller Türkçe'den doğmuşlardı, bütün dillerde Türk dili kökleri vardı, o halde Türkçe'deki bütün kelimelerin hangi dilden olursa olsun Türkçe olarak kabul edilmesi mantıklıydı ve bu kelimelerin dilden atılmaları gereksizdi. Örneğin, bu mantıkla hareket eden Türk Dil Kurumu, **elektrik, dinamo, metre ve gram** gibi kelimelerin köken olarak zaten Türkçe olduklarını dikkate alarak dilden atılmalarına gerek olamadığına karar verdi.

Atatürk, Güneş Dil Teorisi'yle, Batı'nın küçümsediği, aşağıladığı Türk ulusunun dilinin, tüm dünya dillerini beslediğini kanıtlamak istiyordu. Böylece Batı'nın Hint-Avrupa Dil Teorisi'ni çürütmek istiyordu. Batı, sahiplenmek istediği ileri eski çağ uygarlıklarına, kendi dil grubu olan "**Hint-Avrupalı**" damgasını basıyor, böylece tarihsel iddialarını "**dille**" güçlendirmeye çalışıyordu. Fakat Batı'nın Hint-Avrupa Dil Teorisi konusunda çok büyük bir sorunu vardı: Batı tüm çabasına karşın bir türlü Hint-Avrupa Dil Grubu'nun **kökenini** bulamamıştı. Atatürk, Batı'nın bu sorununu çözmek istiyordu (!) İleri sürdüğü Güneş Dil Teorisi'ne göre Hint-Avrupa Dil Grubu'nun kökeninde Türkçe vardı. Eğer bu iddia kanıtlanabilirse "Batı merkezli dil tezinin" yerle bir olması işten bile değildi.

En önemlisi: "***Bence Güneş Dil Teorisi tutmuştur. Hint-Avrupa dillerine de uygulanabilir.***"[127] diyen Atatürk, bu teoriye gerçekten inanıyordu. Atatürk: "*Bence Güneş Dil Teorisi tutmuştur.*" derken yıl 1937'dir. Yani, **Toktamış Ateş** ve onun gibilerin sürekli tekrarladıkları: "***Atatürk Türk Tarih Tezi'ne ve Güneş Dil Teorisi'ne gerçekten inanmamıştı. Sonradan bu tezlerden vazgeçmişti...***" biçimindeki

127 A.Afetinan, **Atatürk'ten Mektuplar**, s.32-33.

değerlendirmelerinin aksine Atatürk, ömrünün sonlarında bu tezden vaz geçmiş değildi; bu teze yürekten inanmaktaydı. Hatta öyle ki kendisine yıllar önce matematik öğretmeni tarafından verilen Arapça "**Kemal**" adının Türkçe "**Kamal**" şeklinde yazılıp söylenmesine izin verecek kadar çok inanmaktaydı.[128]

Atatürk Haklıydı

"Türkçe, dünyadaki en eski dillerden biridir, hatta en eski dildir ve dünyadaki diğer dillerin pek çoğu Türkçe'den doğmuştur." dediği ve bu doğrultuda araştırmalar yaptırdığı için Atatürk'ü eleştirenler, bugün Atatürk'ün haklı olabileceğini görmelerine karşın bu gerçeği seslendirmekten ısrarla uzak durmaktadırlar.

Atatürk'ün 1930'larda Güneş Dil Teorsi çerçevesinde gerçekleştirdiği dil araştırmaları sonunda ulaştığı bulgular, (**Türk dilinin en eski dil olduğu vb.**) 80 yıl sonra bu gün, bu konuda yapılan az sayıdaki fakat çok önemli çalışmalarla doğrulanmaktadır.

Batı merkezli tarihin dar kalıplarını parçalayan yerli ve yabancı bilim insanları (Kazım Mirşan, B. Gerey, Osman Nedim Tuna vb.) bugün, Türkçe'nin çok eski bir geçmişe sahip **en köklü dillerden biri** olduğunu kanıtlama noktasına gelmişlerdir.

Örneğin **Osman Nedim Tuna,** 40 yıl süren bilimsel araştırmalar sonunda **Türk dilinin MÖ. 10.000'lere** kadar dayanan çok köklü bir dil olduğunu kanıtlamıştır.

Osman Nedim Tuna, **1989 yılında** yayınlanan "**Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi**" adlı eserinde Türk dilinin "eskiliği" konusunda şu çarpıcı değerlendirmelere yer vermektedir:

"Türk dilinin zamanımızdan 3500 yıl önce müstakil ve iki kollu bir dil olarak varlığı ıspatlanmıştır.(...) İlk Türkçe ve ana Türkçenin muazzam bir zaman önce yaşamış olması gerekir. Bu sonuç, benim 1978 yılı sonunda tamamlayıp 1983 Ağustosunda yayınladığım, Altay Dilleri Teorisi adlı çalışmamda, Türk dilinin arkelogy ve

---

128 Güneş Dil Teorisi'ne uygun olarak Üçüncü Türk Dil Kurultayı'nda Ata-

glottochronology araştırmalarından hareketle ileri sürdüğüm yaşı, en pinti hesaplara göre, 8500'dür. (s.52-55) Şimdi bu rakam doğrulanmaktadır. Çünkü ana Türkçeden ana Doğu ve Batı Türkçesine kadar geçen zamanı da hesaba katarsak bu devreden zamanımıza kadar geçen 5.500 yılın ikiye katlanması mümkündür."[129]

Yani, Türk dilinin kökleri **MÖ.11.000'e** uzanmaktadır ki bu tarih, Batı merkezli tarihin ve o tarihin esiri olan bilim insanlarının telafuz bile edemeyeceği kadar "eski" bir tarihtir.

Başka bir dil araştırmacısı **Selahi Diker**, **35 yıl kadar süren** araştırmaları sonunda kaleme aldığı "**Türk Dili'nin Beş Bin Yılı**" adlı eserinde **Sümer dili, Lidya dili, Hurri dili, Frig dili, Hatti dili, Truva dili, Etrüsk dili** vb. Antik Çağ dillerinin **Türkçe kökenli** olduğunu çok kapsamlı analizlerle ortaya koymuş ve **Türk dilinin MÖ.5000'lere** kadar uzandığını belirtmiştir: "***Yazılı Türk tarihi ise, çağımızdan beş bin yıl öncesine, yazının Sümerler tarafından icadına kadar uzanmaktadır.***"[130]

türk'ün adı "Kemal" yerine "Kamal" olarak yazılmıştır.İsmail Beşikçi, **Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu**, Ankara, 1991, s.157.

129 Bkz. Osman Nedim Tuna, **Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi**, TTK. Yayınları, Ankara 1997, s.49

130 Selahi Diker, **Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dili'nin Beş Bin Yılı**, İstanbul 2000, s. 4

III. BÖLÜM
ATATÜRK ve ANTROPOLOJİ

BATI'DA ANTROPOLOJİ ve IRKÇILIK

Batı'da 19.yüzyılda en fazla gelişen bilim dallarından biri antropolojiydi. Toplumsal farklılıklarla ırksal ve kültürel yapı arasında doğrudan bir ilişki olduğuna inanan Batılı bilim insanları toplumsal araştırmalarda antropolojik verilere çok büyük bir önem vermeye başlamışlardı. Antropolojik araştırmalar, sosyal değişim sürecinin yeni boyutlarını ortaya koyuyordu. Antropologlar, "Bir toplumda yeniliğin kabulünün, tutum ve zihniyette meydana gelen bir değişme olduğunu, bunun için de toplumların kültür yapılarının tanınması gerektiğini vurguluyorlardı."[1] 1900'lerde antropoloji, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, ekonomi ve siyaset gibi disiplinlerle sıkı ilişkiler kurarak güçleniyordu.

Batı'da antropolojinin gelişimi dönemin siyasal koşullarıyla da yakından ilgiliydi. Batı, tıpkı tarih ve arkeoloji gibi antropolojiyi de emperyalist emellerine alet ederek antropolojik verilerle sömürgeciliğini "meşrulaştırmaya" çalışıyordu. Böylece Batı, bir kere daha modern bilimi siyasal amaçlarına ulaşmak için kullanmış oluyordu.

İnsanlığın ırka dayalı ilk sınıflandırmasını 1750'de **Linnaeus** gerçekleştirmişti. **Bu sınıflandırmaya göre Avrupa beyaz, Asya sarı, Amerika kırmızı, Afrika ise siyahlardan** meydana geliyordu.

---

1 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.403.

Irkların sınıflandırmasında **İngiliz doğa bilimci Charles Darwin'in** çalışmaları derin bir çığır açtı. **Darwin,** 1859'da yayınlanan '**Türlerin Kökeni**' ve 1871'de yayınlanan '**İnsanın Türeyişi**' adlı kitaplarıyla Batı düşüncesini yönlendirecekti.

Darwin'in fikirleri ve **İngiliz felsefeci Harbert Spencer** gibi bazı çağdaşlarının düşünceleri, çok hızlı bir biçimde pozitif bilim dışındaki alanlara taşıı. **Darwinizm, dünyada doğal kaynakların besleyemeyeceği bir nüfus fazlası bulunduğu ve bunun için her zaman güçlülerin veya 'uygunların' galip çıkacağı daimi bir yaşam mücadelesi gerektiğini savunuyordu** Bu noktadan hareketle bazı sosyal bilimciler, yaşam mücadelesinde üstün gelen türlerin veya ırkların ahlaken üstün olduklarını savunarak sömürgeciliği meşrulaştırmayı denediler. Dolayısıyla **doğal seleksiyon doktrini**, kolaylıkla **Fransız yazar Arthur Gobineau** tarafından geliştirilen bir başka fikir ekolüyle de birleşti...

Gobineau 1853 yılında '**İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Bir Makale**' adlı çalışmasını yayınladı.. Gobineau, -Darwin'den etkilendiği açık seçik belli olan- eserinde, gelişmedeki en önemli etkenin "**ırk**" olduğunu savunmuş ve diğerlerine üstünlük sağlayan ırkların, kendi ırksal saflıklarını en iyi koruyabilenler olduğu ileri sürmüştü. **Gobineau**'ya göre, tarihteki bu yaşam mücadelesinde en üstün gelen ırk, 'Aryan ırkı' (Ari ırk) olmuştu.[2] Bu fikirleri bir aşama daha ileri götüren kişi ise **İngiliz yazar Houston Stewart Chamberlain**'dir. **Hitler** yazara o kadar hayranlık beslemiştir ki, onu 1927 yılında ölüm döşeğinde ziyarete gitmiştir.[3]

1860 ve 1890 yılları arasında arkeolojik bulguların artması, karşılaştırmalı kültür bilimi alanında yeni değerlendirmelere zemin hazırladı. Batılı bilim insanları peşi sıra ilkel toplumla modern toplumu kıyaslayan çalışmalara imza attılar. Bunların arasında en fazla

---

2 Atatürk, Gobineau'nun "**İnsan ırklarının Eşitsizliği Üzerine Deneme**" adlı kitabını incelemiştir. Kitap üzerine koyduğu notlardan Atatürk'ün Gobineau'nun görüşlerine katılmadığı anlaşılmaktadır.

3 James Joll, **Europe Since 1870**. An International History, Penguin Boks, Middlesex, 1990, s.102, 103.

dikkati çekenlerden biri, İngiliz asıllı **E. B.Taylor'du**. Taylor'un "**İlkel Kültür**" adlı ünlü eseri ilk kez 1865 yılında yayınlanırken, Birleşik Devletlerde de **L. H. Morgan**, "**Antik Toplum**" adlı eserini yayınlıyordu.[4] Fakat ne yazık ki, bu çalışmalar çok geçmeden Batı'nın emperyalist politikalarını güçlendirmek için kullanılacaktı. Batı, özellikle fiziksel antropolojik verileri kullanarak, -hiç çekinmeden- üstün ırkların (Ari) geri kalmış ırklara (Sarı) yönelik saldırılarının "insanlığın yararına" olduğunu savunacaktı.

ATATÜRK'ÜN ANTROPOLOJİ ÇALIŞMALARININ KAYNAKLARI

Atatürk, Batı merkezli tarih tezine, bu tezin omurgasını oluşturan, "***Ari ırkların üstünlüğü, Sarı ırkların geri kalmışlığı***" formülünden hareket ederek saldırmıştı. Atatürk'ün amacı, Batı'nın "kanıtsız" iddialarının aksine Türklerin de Ari ırka mensup olduğunu kanıtlamaktı. Atatürk, Batı'nın bilimsel metotlarını kullanarak Batı'nın iddialarını çürütmek istiyordu: Tıpkı Batı'nın yaptığı gibi antropolojik araştırma ve incelemelerle, ırk tahlilleriyle Türk ırkının da en az Batılı ırklar kadar gelişmiş, "evrimini tamamlamış" ileri Ari ırklara mensup olduğunu kanıtlamak niyetindeydi. "*Atatürk'ün devrimci atılımları sürdürürken antropolojik ölçümlere de eğilmesi, bir siyasaya katılma ya da bir modayı izlemekten çok Türkler hakkındaki önyargılara ve suçlamalara aynı yöntemle yanıt verme eğilimiydi.*"[5] Atatürk, Türklerin Ari ırka mensup olduğunu kanıtlayarak Batı'nın Doğu toplumlarını sömürmek için uydurduğu: "*Doğu toplumları henüz evrimini tamamlamıştır, onlar sarı ırka mensuptur.*" biçimindeki iddialarını çürütmeyi planlıyordu. Böylece sömürgeci Batı'nın elindeki "**ırk silahını**" alıp, Batı'yı bir bakıma kendi silahıyla vurmanın hesaplarını yapıyordu.

"*Kemalist sistem, hem **Eugenisme** hem de **Türkoloji'ye** yönelik araştırmalarla 'Türk ırkı' ve 'Türk tipi'ni belirlemeye çalışıyordu. Bu*

---

4 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.406.

5 Turan, **a.g.e.**, s. 44.

oluşumun temeli Batı'dan kaynaklanıyordu. Bu akımlar orada kök salmaya başlamıştı."[6]

Büyük Önder'in antropoloji çalışmalarının en önemli amacı yetersiz bulgularla, "evrimini tamamlamamış", "geri kalmış", ikinci sınıf", "sarı ırka mensup" diye damgalanan bir ulusun, sözde bilimsel yöntemlerle çiğnenen onurunu gerçekten bilimsel yöntemlerle korumaktı. Atatürk, Türklerin de Arı ırka mensup bir ulus olduğunu kanıtlayarak Türklerin de diğer ırklarla "**eşit**" olduklarını tüm dünyaya göstermek istiyordu. **Bu bakımdan Atatürk'ün antropoloji çalışmaları, faşist amaçlar güden, ırkçılığı körüklemek amacıyla yapılmış bilim dışı çalışmalar değil; tam tersine Türklerin de diğer ırklarla eşit özelliklere sahip olduklarını kanıtlamayı hedefleyen, dolayısıyla hümanist ve çağına göre son derece bilimsel çalışmalardır. Ve bu çalışmalar da tıpkı tarih ve dil çalışmaları gibi Batı merkezli anlayışa alternatif çalışmalardı.**

Uygarlığın '**beyaz**' ırktan gelen ya da kafa yapısı '**brekisefal**' olan topluluklara özgü olduğu iddialarının yaygınlaştığı ve Türklerin 'barbar' diye aşağılanmak istediği bir dönemde, Türk kavminin 'üstün' sayılan Arıler'den hiç de eksik bir yönünün bulunmadığını kanıtlama çabaları, **Gobineau**'nun eserinin yayımlanmasından kısa bir süre sonra **Mustafa Celalettin** ve **Ali Suavi** ile başlamıştı. **Mustafa Celalettin**, 1870'de çıkan "**Les Turcs anciens et moderns**" (Eski ve Modern Türkler) adlı kitabında Türklerle Ariani uluslar arasındaki yakınlık üzerinde durmuştu. **Ali Suavi** ise **Muhbir** ve **Ulum gazetelerinde** Türklerin yalnızca askeri bir kavim olmayıp dünya uygarlığına hizmet eden bir ırk olduğunu ve tarihteki kimi kavimlerin **Türk aslından** geldiklerini öne süren yazılar yazmıştır.[7]

Cumhuriyet öncesinde Türkiye'de antropoloji önce Ali Suavi gibi bazı **Yeni Osmanlı** aydınları daha sonra da Baha Tevfik ve **Abdullah Cevdet** gibi bazı **Jön Türk aydınları** dışında fazla ciddiye alınmamıştır. Onların "ırk" konusuna bakışı da genelde Batı merkezli

---

[6] Türkdoğan, **a.g.e.**, s. 373.

[7] Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, 1966, s. 111.

anlayışa uygundur. Fazlaca Batı etkisinde kaldıkları için zaman zaman Batı'nın **"üstün ırk teorisini"** savunmuşlardır. Örneğin, radikal fikirleriyle tanınan **Abdullah Cevdet**: **"*Türk ırkını Batı ırklarıyla melezleştirerek ıslah etmek gerektiğini*"** savunmuştu. Oysaki Atatürk'ün konuya yaklaşımı bambaşkaydı: O Batı'nın ırk teorisini reddediyor, Türklerin Batı'nın iddialarının aksine zaten ileri bir ırk olduğunu düşünüyordu.

Türk antropoloji çalışmalarının fikir babası **Atatürk,** tarih konusunda olduğu gibi antropoloji konusunda da çok okumuştu. Atatürk, ırk ve antropoloji konusunda, üstün ırk kuramını ortaya atan **J.A.Gobineau'nun "Essai sur l'inegalite des races humanies"** adlı eserinden başlayarak, **A.G.Haddon'un "Les Races humanies"ine ve E.Pittard'ın "Les races et l'historie"**'ne kadar birçok eseri okuyup değerlendirmişti.[8]

Atatürk, öncelikle Batı'da **"ırk teorisi"**'nin kurucusu olarak tanınan **Gobineau'nun** Türkler hakkında verdiği bilgiler üzerinde durmuştur. **Gobineau'nun** Türkler hakkındaki olumsuz ve yanlı değerlendirmelerini satır satır okuyarak notlar almış, böylece öncelikle eleştireceği tezi ve bu tezin Türklere ilişkin bakışını bizzat bu tezin kuramcısından öğrenmiştir. Örneğin, etnik gurupların karışımından sözeden Gobineau bir yerde sözü **Oğuzlara** ve **Anadolu Selçuklulara** getirerek, **Altay Oğuzlarının** Finli bir kavim olduklarının düşünüldüğünü, İslam çağında Türk kabilelerinin değişik adlar altında İran ve Küçük Asya'da yerleşmiş olduklarını, Selçukluların büyük ölçüde İslam gruplarla karıştığını, Selçuklu Devleti sona ererken de Türk ırkının devamını sağlayan yeni sürgünler verdiğini Osmanlı diye anılan bazı kişilerde Sarı ırka benziyen çizgiler görünmekle birlikte, bunun doğrudan doğruya 'Fin' kökenli olmaya değil de, İslav ya da Tatarlarla evlenmelere dayandığını öne sürmekteydi.[9]

Atatürk bu bilgilerin yeraldığı satırları işretlemişti. Bu biligilerin

---

8 Turan, **a.g.e.**, s. 44.

9 **Atatürk'ün özel kitaplığındaki nüsha**, Anıtkabir no. 227, 1, 218-221 Nakleden Turan, **a.g.e.**, s. 44.

pek çoğunun doğru olmadığını bilmesine karşın yine de detaylı olarak araştırılması gerektiğini düşünüyordu.

Atatürk, Gobineau'nun eserinde Türk ırkı hakkında bilgiler aramış, bu ırk kuramcısının Türk ırkı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istemiştir. Örneğin bir yerde **MÖ.II.yüzyılda Çin'in batısında yerleşen beyaz ırktan kavimler arasında Yüeçi ve Ou-soum (Vusun)ların da bulunduğunun**[10] ve büyük çoğunluğu sarı ırktan olan **Cengiz'in** ordusunda beyazların da görüldüğünü[11] belirten yerleri **işaretlemişti**. Görüldüğü gibi Atatürk Türklerin ikinci sınıf Sarı ırka mensup olduğunu iddia eden Batı merkezli tarihin en önemli ırk teorisyeninin eserinin satır aralarında bile Türklere ait olumlu işaretler aramış ve bulmuştur.

Atatürk, ırkçılık kuramının kurucusu Gobineau'nun görüşlerini biliyordu; ama onun görüşlerine katılmıyordu; o ırklar ve uygarlıklar konusunda -aşağıda detaylandırılacağı gibi- **E.Pittard'ın** görüşlerine katılıyordu.[12]

Atatürk'ü etkileyen bilim insanlarından biri de Cambride Üniversitesi Etnoloji Profesörü **A.Cort Haddon'du**. Haddon'un Fransızcaya "**Les races humanies et leur repartition Geographique**" diye çevrilen kitabında özellikle Anadolu'da gelişen kültürler ve bunları yaratan uygarlıklar üzerinde durmuştu.

"Bunlar arasında, daha Neolitik çağda Anadolu'da doğan uygarlığın brekisefal bir Akdeniz tipinin eseri olduğu, bu uygarlığın Batı Asya'dan Avrupa'ya ve Mısır üzerinden Afrika'ya yayıldığı yolundaki kısım,[13]***'ya da batıya göç eden Türklerin XI. yüzyılda Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra Türk deyiminin Küçük Asya ve Avrupa'da***

---

10 **Atatürk'ün Özel Kitaplığındaki Nüsha**, Anıtkabir, No. 227, II, s.262 vd. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.45

11 **Atatürk'ün Özel Kitaplığındaki Nüsha**, II, s.304 vd.Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.45.

12 Turan, **a.g.e.** s.45

13 Katalog no. 2977, **Anıtkabir Kitaplığı**, 725, s.187. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.45

salt Türk kökenli bir topluluk değil de, İslamiyeti kabullenmiş kavimleri de içeren bir kavram olarak görüldüğü",[14] biçimindeki satırlar, Atatürk'ün ilgisini çeken, dolayısıyla etkilendiği görüşler izlenimini vermektedir.[15]

Atatürk, **Haddon** dışında Paris Antropoloji Okulu Etnoloji profesörlerinden **George Montandon'un "La race, les races mise au point d'ethnologie somatique"** adlı eserini incelemiş ve "**Turanien Irk**" (Race Turanienne) adlı bölüm üzerinde durmuştur[16].

Fakat, Türk ırkının antropolojik yapısı konusunda Atatürk'ü en çok etkileyen **Eugene Pittard'dır**. Atatürk'ün Pittard'dan etkilenmesinin belli başlı nedenleri şöyle sıralanabilir: Öncelikle Pıttard "**ırkçı**" bir bilim insanı değildir. Ayrıca Pıttard, Tarih Öncesi, Cilalı Taş (Neolitik) kültürünü, Balkanlardaki ve Anadolu'daki Türklerin antropolojik özelliklerini araştıran bir uzmandır. En önemlisi emperyalist Batı merkezci tarihe esir olmayan, tarihsel bulguları tarafsızca yorumlayan bir bilim insanıdır.

Atatürk 1937'deki II. Tarih Kurultayı'na katılan **Pittard'ın**, "**Irklar ve Tarih, Tarihe Etnolojik Giriş**" adlı temel eserini çok dikkatle okumuş ve üzerinde etraflıca düşünmüştür. Atatürk, Pittard'ın ırkları "*antropolojik bir kavram olarak değil de, Boule'a dayanarak "kan yakınlığı" ve milliyet, dil, gelenekler gibi yapay sınıflandırmalara olanak tanıyan doğal ayrılıkların belirlediği bir fiziksel türdeki devamlılık*" diye tanımlamasını doğru bulmuştur.Atatürk'ün sözkonusu kitabın önsözünde ve metninde yeralan bu tanımı işaretleyip yanına "**D**" **(Dikkat!)** işareti koyması bunun kanıtıdır.[17]

Batı'da ırka dayalı antropoloji kuramının en önde gelen savunucularından **Gobineau**, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde

---

14 **Anıtkabir Kitaplığı**, s.186. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.45.

15 Turan, **a.g.e.**, s.45.

16 **Özel Kütüphane Kataloğu**, No, 2084, Anıtkabir No, 716. Naklen Turan, **a.g.e.**, s.45.

17 Katalog no, 2088, **Anıtkabir Kitaplığı**, 729, s.VIII, 4. Nakleden Turan, **a.g.e.**, s.46.

Türklerin diğer ırklarla büyük oranda karıştıklarını ve saflıklarını yitirdiklerini öne sürmesine karşın **Pittard** Avrasya'nın en güzel ırklarından biri olarak nitelediği Türkleri elinin tersiyle bir kenara itmeyip Türk ırkının fiziksel özelliklerini çizmeye çalışmıştır.[18]

Atatürk öncülüğünde başlatılan antropoloji çalışmalarına katılan Türk sosyal bilimcileri de Avrupalı antropologlardan etkilenmişlerdir.

1932 yılında toplanan **I.Türk Tarih Kongresi'ndeki** konuşmalarda, **Deniker, Quatrefages de Breaud, Topinard** ve **Villdenoisy** gibi dünyaca ünlü antropologlar kaynak olarak kullanılmıştır.[19]

Atatürk'ün antropoloji çalışmalarındaki gözdesi ise,yukarıda da ifade edildiği gibi, İsviçreli, **Profesör Eugenne Pittard'tır**. Türk antropoloji çalışmalarında Pittard'ın **"Irklar ve Tarih"** adlı kitabı kaynak rolü oynamıştır. Pittard'ın Batı merkezli tarih tezine aykırı görüşleri tüm dünyada yankı bulmuştur. Hatta **"Eugeinsme"** adıyla yeni bir bilim dalı olarak Avrupa'yı ve Türk aydınlarını etkilemiştir. Pittard, Türkleri ve Türk dünyasını iyi tanıyordu. Batılı ırkların üstün, Doğulu ırkların geri olduğu görüşüne katılmıyordu. Tam tersine, Doğulu Türklerin daha ileri olduğuna inanıyordu. Nitekim 1931 yılında Türklerin Avrupa'daki kötü imajını düzeltmek amacıyla, **"Küçük Asya'ya Seyahat"** adlı bir kitap yayınlamıştı. 1935'de, İsviçre'de doktora yapan, Atatürk'ün manevi kızı **Afetinan'la** tanışmasından sonra, 1937 yılında Türkiye'ye gelip, II. Türk Tarih Kurultayı'nda onur başkanı olmuş; Türk Tarih Tezi'ni savunan konuşmalar yapmış ve Türkiye'de büyük bir saygınlık kazanmıştı. Afetinan, antropoloji alanındaki doktora tezini 1939 yılında Cenevre'de onun gözetimi altında hazırlamıştı.[20]

E. Pittard, Türk göç dalgalarının **Orta Asya'dan Avrasya'ya** doğru yayıldığını ve **Neolitik uygarlıkları ilerlettiklerini** söylüyor ve bu

---

18 Katalog no. 2088, **Anıtkabir Kitaplığı**, 729, s. 302-309.Nakleden Turan, **a.g.e.**, s. 46

19 Etienne Coupeaux, **Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul 1998, s.32-33

20 Coupeaux, **a.g.e.**, s. 34

konuda yeni açılımlar ortaya koyuyordu. Uygarlıkların dinamizmini Brakisefal halkların göçüne bağlıyordu. **Türk Tarih Tezi'nin özünde Pittard'ın Brakisefal Eugenisme'si saklıydı.**[21] Pittard'ın yeni bir tarihsel açılım sunan "***Eugenisme Teorisi***", Atatürk'ün tarih görüşüne ve kişiliğine tıpa tıp uyuyordu. **Mimar Sinan'ın mezarının açılması** ve iskeletinin ölçülmesi, **Türk antropoloji anketinin yapılması** ve "**Türk tipinin**" oluşturulması hep **Eugenisme Teorisi** doğrultusunda atılan adımlardı.[22]

Atatürk, Profesör Pittard'la kişisel dostluk da kurmuştu. Pittard'ın Atatürk ve Türk Tarih Tezi hakkındaki şu sözleri, ikilinin arasındaki dostluğu göstermesi bakımından önemlidir:

"Atatürk'ün Anadolu uygarlığının en uzak köklerine ve insan ırkları arasında Türklerin işgal ettikleri yere ilişkin kavguları

"Birçok kez birlikte söz ettiğimiz sorunlar arasında, Neolitik uygarlığın dünyaya getirdiği büyük sosyal değişikliği hatırlatmak isterim...İnsanlık bundan büyüğünü yaşayamaz...Bu efsanevi olaylar Asya'da meydana geldi. Fakat bunun merkez alanının neresi olduğunu henüz bilmiyoruz. En eski Eti kültürü, yeni sosyal durumun başlangıcı hakkında bir imaj, -hatta renkli bir imaj- vermektedir. Ve Neolitik Anadoluiular coğrafya bakımından Avrupa topraklarına en yakın alanlar olduğundan yeni durumu onların yapmış olmaları olasıdır. O zamanın Avrupası'nın brakisefal nüfusları ancak bahsettiğimiz Asya ülkelerinden gelmiş olabilir.

"Başka rollerden birini eski Türkiye'nin oynamış olmasını olanaklı kılan bu genişlikteki bir sorunumun Atatürk'ün gözü önünde eşsiz bir parlaklıkla belirmiş olmasını anlıyoruz."[23]

Atatürk'ün tüm dünyada ırka dayalı antropolojinin en önemli temsilcisi Gobineau'nun görüşlerini eleştirip **kabullenmemesine** karşın, E.Pittard'ın görüş ve düşüncelerine katılması, hatta onunla

---

21 **A.g.e.**, s.34

22 Türkdoğan, **a.g.e.**, s.368.

23 Eguène Pittard, "Atatürk'ün Hatırasını Tezim", **Belleten**, 10 (1939), s.187 vd.

kşisel dostluk kurması çok anlamlıdır. Atatürk'ün Gobineau'nun değil, Pittard'ın tezlerine önem vermesinin iki anlamı vardır.

1. **Demek ki Atatürk, ırklar ve bunların tarihteki yerleri konusunda üstünlük iddialarına saplanmadan Türkleri küçük düşüren "*ırkçı*" iddiaları ve önyargıları bilimsel yollarla çürütmeyi amaçlamaktadır.**

2. **Demek ki Atatürk, Batı merkezli tarih tezine karşı, Türklerin haklarını koruyan, "*ulusal merkezli*" yeni bir tarih ve antropoloji anlayışını savunmaktadır.**

ATATÜRK'ÜN ANTROPOLOJİ ÇALIŞMALARI

1.Türk Antropoloji Mecmuası

Irk incelemeleri yapabilmek için öncelikle antropolojik verilere ihtiyaç vardır. Atatürk bu amaçla **1925** yılında **Türk Antropoloji Kurumu**'nu kurmuştur. Kurumun gerçekleştirdiği araştırma ve incelemelerin sonuçları ve bu sonuçlara dayalı olarak yapılan ırk incelemeleri 1925 yılı Ekim ayından itibaren çıkmaya başlayan **Türk Antropoloji Mecmuası**'nda yayınlanmaya başlanmıştır.

Türk Antropoloji Mecmuası'nda yayınlanan bazı araştırmalar şunlardır:

1. 1.Nureddin Bey- Necket Eumer Bey- Mauchet- Süreyya Bey-İsmail Hakkı Bey: "**İstanbul'da Yaşayan Türk Irkının Karşılaştırmalı Mukayesesi.**"[24]
2. Nureddin Bey- Neşet Ömer Bey- Süreyya Bey- M. Bouchet-Hazma Bey: "**Türk Irkının Antropolojisi Üzerine Notlar**"[25].
3. Prof. Eugene Pittard: "**Küçük Asya Türklerinin Antroplojik Mütaalası, Türk Irkının Menşei**"[26].

---

24 **Türk Antropoloji Mecmuası**, Sayı: 2, Mart 1926, Üniversite Constantinople, s.1-18; Sayı: 3, Eylül 1926, s.1-38; Sayı: 4, Mart 1927, s.9-19.

25 **Türk Antropoloji Mecmuası**; S: 5, Ekim 1927, s.5-21; S: 6, Mart 1928, s.5-14; S: 7, Mart 1929, s.6-12.

26 **Türk Arkeoloji Mecmuası**, S: 8, Eylül 1929, s.5-25.

4. Dr. Şevket Aziz: "**Alelumum Prognatisma ve Türk Kafalarının Prognatisması**"[27].
5. Dr. Şevket Aziz: "**Hititlerin Kronolojik Tetkikatına Methal**"[28]
6. Dr. Şevket Aziz, "**Türk Irkı ve Türk Dili**"[29]
7. Dr.Saim Ali, "**Dil Birliğine Doğru, I.Irk Temeli Üzerinde**"[30]
8. Dr.Saim Ali, "**Dil Birliğine Doğru, II.Dil Birliği**"[31]
9. Dr. Saim Ali, "**Hint-Avrupa Dilleri Önünde Türkler**"[32]
10. Dr. Saim Ali, "**Hint-Avrupa Dillerindeki Son Ekler ve Bunun Türkçe İle İlişkisi**"[33]
11. Dr. Saim Ali, "**Kelt Dili-Türkçe Problemi**"[34]
12. Dr. Saim Ali, "**Kelt Dili-Türkçe Problemi**"[35]
13. Ali Saim Dilemre, "**Türk Fiil Tasrif Sistemi ve Hint Avrupa Fiilleri Tasrif Sistemi İle Aralarındaki Birlikler**"[36]

Antropoloji Mecmuası'nın diğer sayılarında da **Eugenisme**'nin verilerine dayanarak Türk ırkı ve Türk tipi üzerinde yoğunlaşan araştırmalara yer verilmiştir. Örneğin, mecmuanın 1932 yılı 13-14. sayılarında Şevket Aziz'in "**Türk ırkı ve Türk dili** "adlı çalışması yayınlanmıştır.

Tüm bu araştırmalarda savunulan ortak görüş, Türklerin "***İleri Ari ırkı***" mensup "***Brakisefal***" kafa yapısına sahip bir ırk olduğudur.

1935 yılında kurulan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde **antropoloji** ve **etnoloji** bağımsız birer enstitü haline getirilmiştir.

---

27 **A.g.e.**, S: 9, Mart 1930, s.5-14.
28 **A.g.e.**, S: 10, Eylül 1930, s.3-17.
29 **A.g.e.**, S.13-14, Mart-Eylül, 1932, s. 5-8
30 **A.g.e.**, S. 11, Mart 1931, s..2-35
31 **A.g.e.**, S. 12, Eylül 1931, s. 1-62, 63-95
32 **A.g.e.**, S. 13-14, Mart-Eylül 1932, s. 14-36
33 **A.g.e.**, S. 15-16, Mart 1934, s. 7-24
34 **A.g.e.**, S. 15-16, Mart 1934, s. 25-40
35 **A.g.e.**, S. 17-18, 1935, s.35-55
36 **A.g.e.**, S.19-22, Eylül 1939, s. 336-343

2. 64.000 Kişi Üzerinde Yapılan Antropometri Anketi

1937 yılında Türkiye'de, Türk ırkının Ariliğini kanıtlamak için **Atatürk'ün emriyle** çok geniş ve kapsamlı bir **antropometri anketi** yapılmıştır. Bu anketle Türklerin ırk özellikleri, fiziki antropolojik yapıları en ince ayrıntısına kadar ölçülmeye çalışılmıştır. Anket, 1937 yılının temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında on ekip tarafından on farklı bölgede **64.000 kadın ve erkek** üzerinde uygulanmıştır.

İki bölüme ayrılan Doğu bölgesinde I. Şark 7000, II. Şark 7000, Trakya Bölgesi 6000; Bursa-Bilecik bölgesi 6000; Çanakkale, Balıkesir, Manisa Bölgeleri 6000; Ege Bölgesi 6000; Eskişehir, Afyon, Burdur, Kütahya, Isparta, Antalya bölgeleri 6000; Orta Anadolu Bölgesi 8000; Batı Karadeniz Bölgesi 6000; Güney Mıntıkası 6000 adet anket uygulanmıştır. Oldukça geniş boyutlu bu anketin uygulanmasında askeri ve sivil doktorlar, sıhhiye memurları ve kısmen de beden terbiyesi öğretmenleri görev almıştır.[37] Anadolu'da böyle bir antropoloji anketi uygulama düşüncesini ortaya atan Atatürk'ün kuramsal konulardaki sözcüsü Tarih Profesörü **Afetinan**'dır; fakat, bu düşüncenin Afetinan'ın kafasında belirginleşmesini sağlayan Atatürk'tür.

1937 yılı yaz aylarında uygulanmaya başlayan antropoloji anketinin gerçek fikir babasının Atatürk olduğu, Prof Afetinan'ın, **"Türk Irkının Vatanı Anadolu"** adlı kitabının satır aralarına sıkışan şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

"...*Türk okurlarına yurdumuzun kısa tarihi ve ırkı hakkında toplayabildiklerimi sunmak...Bu büyük anketi tasavvur ettiğim vakit, kendi gücümün yetmeyeceğini 200 kadın üzerinde aldığım ölçülerdeki tecrübemle anlamıştım. Onun içindir ki, bu işi bir hükümet kadrosu ile başarmayı tasarladım ve* ***Atatürk'ün emirleriyle*** *fiiliyata geçilmiş oldu.*"[38]

37 Şevket Aziz Kansu, **Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi**, Marif Matbaası, 1940, s. 20-21.

38 Afetinan, **Türkiye Halklarının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi , Türk Irkının Vatanı Anadolu** (64. 000 Kişi Üzerinde Yapılan Anket) TTK, Ankara 1947, s.1-67.

Faruk Akkgün de bu anketin fikir babasının Atatürk olduğu kanısındadır:

*"Atatürk'ün Türk ırkı hakkında bilimsel çalışmalar yaptırdığı, yine Atatürk'ün **tasvip ve desteğiyle** Türklerin ırkı özellikleri, kemik yapıları ve kafatasları üzerinde araştırmalar yapmak üzere Afetinan'ı görevlendirdiğini ve 64.000 kişi üzerinde yürütülen testler..."*[39]

Afetinan, aynı kitabında, Atatürk'ün antropolojiye, arkeolojiye ve tarihe duyduğu ilgiyi ve bu ilginin nedenlerini de kısaca şöyle açıklamıştır:

*"...Atatürk'ün Türk milletinin menşeini kabil olduğu kadar iyi tanımak hususundaki şiddetli arzusu, milletin şefini, etnik ve ırki meselelerle alakadar olmaya süratle teşvik etti. **Dünyanın bir tarafından Atatürk kadar, ateşin, onun kadar dinamik bir ilmi alaka besleyen bir devlet reisi daha var olup olmadığını ekseriya düşünürüm**..."*[40]

Afetinan 64.000 kadın ve erkek üzerinde yapılan antropometrik incelemeler konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir:

"...Türkiye'de bu anket neticesinde toplanan mühim antropolojik malzeme, yalnız bir bakımdan değil, bir çok noktalardan incelenmeye, açıklamaya yarayacaktır. Antropologlar uzun seneler bu malzeme üzerinde çalışabilirler..." diyerek, anketin önemine dikkat çeken Afetinan'ın verdiği bilgiler gerçekten dikkat çekicidir. Bu bilgiler, 1937 yılında Türkiye'de Batı'da yapılanları aratmayacak kadar geniş çaplı bir ırk araştırması yapıldığını gözler önüne sermektedir. Afetinan'ın anlatımına göre anket uygulanan kişiler baştan ayağa kadar ayrıntılı olarak **ölçülmüştür**: ***"...Boy, iskelet, karine, kolaç, vücut ağırlığı, baş ölçüleri, kafa karinesi, alın genişliği, baş yüksekliği, uzunluk karinesi, yüzün bazı karakterleri, burun ölçüleri ve burun karinesi, göz ve burun biçimleri, kafanın arka profili, cilt, göz ve saç renkleri...***"[41]

---

39 Kemal Karpat, **The People Houses inTurkey, The Middle East Journal**, S 17, s.55-67'den Tükdoğan, **Kemalist Sistem...**, s.373.

40 Afetinan, **Türkiye Halklarının Antropolojik Karakterleri**..., s.9-10

41 **A.g.e.**, s. 78,79.

Afetinan, 64.000 kişi üzerinde yapılan antropolojik ölçümler sonunda elde edilen verileri kullanarak Anadolu Türklerinin ırk özelliklerini belirlemiştir. Afetinan, "**Türk Irkının Vatanı Anadolu**" adlı kitabında aşağıdaki sorulara yanıtlar vermiştir.

1. Anadolu Türklerinin Boyu, 2. Türklerin Boy Ölçüleri, 3. Türk'ün Ortalama Boyu, 4. Türk Erkeklerinin Boyu, 5. Türk Kadınlarının Boyu, 6 Türklerde Cins Farkları, 7. Türklerin İskelet Karinesi, 8. Türklerin Vücüt ağırlığı, 9. Türk Erkeklerinin Baş Ölçüsü, 10. Anadolu Türklerinin Kafa Karinesi, 11. Bulgarların Türkleri, 12. Avrupa Türkleri, 13. Rumeli Türkleri, 14. Kırgız Türkleri, 15. Türklerin Alın Genişliği, 16. Anadolu Türklerinde Baş Uzunluğu, 17. Türklerde Burun Uzunluğu, 18. Anadolu Türklerinde Burun Yüksekliği, 19. Anadolu Türklerinde Burun Genişliği, 20. Türklerin Gözleri, 21. Türklerde Göz Çukurluğu, 22. Anadolu Türklerinin Göz Renkleri, 23. Türklerin Cilt Renkleri... [42]

Afetinan, Anadolu'da yapılan antropoloji anketini değerlendirdiği kitabında Türkiye'de yapılan ırk ölçümlerinin ve antropolojik incelemelerin Batı'ya Batı'nın yöntemiyle yanıt vermek amacıyla yapıldığını şöyle ifade etmiştir:

"...*Bu kitabımı burada bitirirken birkaç esaslı noktayı belirtmek isterim:* ***Bugün umumî tarihler yazılırken ırk meselesini ilmi bakımdan tahlil etmek ve kavimleri ona göre sıralamak âdet olmuştur. İşte bu anket ve tahlillerle, bugün Türkiye'de oturmakta olan halkın maddi dillere dayanarak, ilmi metotlarla antropoloji aleminde yeri tespit edilmiştir. Bu suretle de milletlerarası antropometri listelerinde Türklerin haklıki yeri tayin olmuştur...***"[43]

Afetinan'ın kitabındaki bu son cümleler, Atatürk'ün 1930'lu yıllarda yaptırdığı antropoloji çalışmalarının amaçlarını ortaya koymaktadır. Afet Hanım: "***Bugün umumi tarihler yazılırken ırk meselesini ilmi bakımdan tahlil etmek ve kavimleri ona göre sıralamak adet olmuştur.***" diyerek, Türkiye'deki antropoloji çalışmalarının o

[42] **A.g.e.**, s.80-180.

[43] **A.g.e.**, s.181.

dönemde Batı dünyasında geçerli olan antroploji çalışmalarından esinlenerek yapıldığını ortaya koymaktadır. Böylece Afetinan, Batılı ırklarla süslenen dünya ırklar haritasında Türk ırkına ait boşluğun doldurulduğunu; Batılı ırklar gibi Türk ırkının da antropolojik özelliklerinin belirlendiğini: "***İşte bu anket ve tahlillerle, bugün Türkiye'de oturmakta olan halkın maddi dillere dayanarak, ilmi metotlarla antropoloji aleminde yeri tespit edilmiştir***" cümleleriyle ifade etmiştir. Afet Hanım'ın sözlerinde, asıl zerinde durulması gereken nokta "***Bugün Türkiye'de oturmakta olan halk***" ifadesidir. Prof. İnan bu ifadesiyle, Anadolu'da 64.000 kişi üzerinde yapılan antropoloji anketinin ve ırk ölçümlerinin, Anadolu'da yaşayan halkın **Türk kökenli** olduğunu kanıtlamak amacıyla yapıldığını anlatmak istemiştir. Böylece, Batı'nın "ırk teorileri" yoluyla Anadolu'ya sahip çıkma planının etkisiz hale getirilmek istendiğini göstermiştir.

Afetinan kitabında, Anadolu'daki araştırmalar sonunda elde edilen Türk ırkına ait antropolojik ölçüleri diğer ırklara ait ölçülerle karşılaştırarak, Batı'nın "***Türkler ikinci sınıf Sarı ırka mensuptur!***" tezini yıkmayı denemiştir. Afetinan'ın amacı, Türk ırk ölçülerinin diğer ırk ölçülerine çok yakın, hatta aynı olduğunu göstererek, Batı'nın iddia ettiği gibi Türk ırkıyla diğer ırklar arasında fazla bir fark olmadığını kanıtlamaktır. Afetinan, karşılaştırmasında kullandığı diğer ırklara ait antropolojik ölçümleri **Prof. Pittard'ın** 1920'li yıllarda yayınladığı kitaptan almıştır.

"Dünyanızın diğer sakinleriyle mukayeseler yapmak hususunda elimizde bazı imkanlar mevcuttur. Bizi alakadar edenler, Türklere coğrafi bakımdan en yakın olanlardır. Ön Asya halkına ait olup Pittard'dan iktibas ettiğimiz bazı rakamları aşağı alıyoruz:

Sırplar: 50 mm 92

Romenler: 51 mm 38

Arnavutlar: 51 mm 35

Bulgarlar: 51 mm 93

Grekler: 52 mm 30

Yahudiler: 50 mm 81

Tatarlar: 53 mm 02

Gagavuzlar: 53 mm 15

Lazlar: 54 mm 34

Ermeniler: 55 mm 17

Kürtler: 55 mm 86

Türkler: 52 mm 48

Bu tasnifte, Asyalı oldukları aşikar birtakım halk ile herhalde Asya'dan gelip, bugün Avrupalı telakkı edilen diğer birtakım kavimleri görüyoruz.(Romenler, Rumlar, Arnavutlar, Bulgarlar) Bu tablonun başka iki ferdini karşılaştırdığımız zaman, Avrupalıların burun yüksekliği, Asyalılardan daha az olduğu görülüyor.

Burun genişliğine gelince, bu genişlik, aynı kavimlerde artış kıymetine nazaran şöyle görülüyor:

Yahudiler: 35 mm 15

Arnavutlar: 35 mm 30

Almanlar: 35 mm 37

Romenler: 35 mm 37

Kürtler: 35 mm 50

Grekler: 35 mm 90

Ermeniler: 36 mm21

Sırplar: 36 mm 30

Gagavuzlar: 36 mm 35

Türkler: 36 mm 63

Bulgarlar: 36 mm 67

Lazlar: 36 mm 87

Tatarlar 37 mm 44 "[44]

3. Türk Tarihi'nin Ana Hatları'nda Antropoloji

Atatürk, Doğu'yu sömürmeye çalışan Batılı siyasetçilerin "**Irkların Eşitsizliği**" teorisinden yararlandıklarını biliyordu. Emperyalist Batı, Doğu üzerindeki kanlı politikalarını bu ırk teorisine dayandır-

---

44 **A.g.e.**, s.150, 155, 110.

maya çalışıyor, emperyalist saldırılarını "*Sarı ırka mensup Doğu'yu ıslah etmek*" biçiminde meşrulaştırmak istiyordu. 19. yüzyıl dünyasında bilim adeta Tanrı kadar güçlüydü; akıl ve bilim "Pozitivizm" adıyla Tanrılaştırılmıştı. Eğer işin içinde bilim varsa özellikle Batı kamuoyu sessiz kalıyor, katliamlara, işkencelere en ufak bir tepki bile göstermiyordu. Batılı siyasetçiler ise bu uygun ortamdan emperyalist emellerini gerçekleştirmek için yararlanıyor, "döktükleri kanları" bilim örtüsüyle gizliyorlardı. Atatürk'ün amacı bu kanlı örtüyü kaldırmak, ırkçı Batıyı deşifre etmek ve gerçekleri ortaya koymaktı. Bu amaçla Türk ırkının "Arı ırk" olduğu tezini ileri sürmüştür. Batı'nın haksızlığını tüm dünyaya göstermek niyetindedir. Batı merkezli tarih tezini reddeden ilk alternatif tarih kitabı olan "**Türk Tarihi'nin Ana Hatları**" nda "***ırk farkının çok önemli olmadığı***" ifade edilerek, Batı'nın yöntemi kullanılarak Türk ırkının "Ariliği" (ileriliği) kanıtlanmak istenmiştir:

"...***Şunu söylemeliyiz ki, ırklar arasında bugün görülen farkların tarih açısından önemi pek azdır.*** *Gerçekten, kafatasının şekli, ırkların sınıflanması için esaslı bir ayraç olduğu halde, sosyal hiçbir anlamı yoktur. Bunun sebebi şudur:* '***Kafatası değişmiyor, yahut güç ve geç değişebiliyor. Fakat onun içindeki en asil organ beyin değişiyor.***

Kafatasları başlıca iki şekil arz eder: Brakisefal ve Dolikosefal.

Türk ırkının kafatası şekli çoğunlukla brakisefaldir.

Kafatasının yanında, yüz, burun ve çehrenin şekilleri de nazarı dikkate alınır. Bazı insanların yüzleri uzun, bazıları kısa olur. Bu iki tip yüz, brakisefal, hem de dolikosefalde bulunabilir.

İnsan yüzleri; kısa, geniş, dar ve uzun olabilir. Uzun bir yüz, geniş bir kafatasıyla birleşmiş olursa, veyahut kısa bir yüz uzun bir kafatasıyla birleşirse biçimsiz olur; ahenksizlik göze çarpar. Çehrenin iki özelliği daha dikkati çeker: burnun ve çenenin şekilleri.

Burnun sivri, uzun, yassı, büyük, küçük, doğru, kıvrık birtakım şekilleri vardır.

Çenenin şekli de dişlerle birlikte çehrenin cephesine göre düz veya ileri doğru çıkık olabilir; düzgün çene, çıkık çene.

İnsanlar, boylarının uzunluklarına, kısalıklarına göre de ırkları-

na benzerliklerini ifade ederler: Yüksek boylu, orta boylu ve kısa boylu ırklar vardır. İnsanlarda ve iskeletlerinde görülebilen ve ölçülebilen daha birçok şeyler vardır ki, bunların hepsi insanın tabii tarihini inceleyen bilim adamları tarafından dikkatle göz önünde tutulur. Mesela, gözlerin şekli, yüzdeki durumu, çeşitli ırklar arasında önemli farklılıklar oluşturur.

Bu son esaslara göre ırkın tarifi şöyle olabilir:

"Irk, aynı kandan gelen, cismen birbirine benzeyen, insanların gösterdiği birliktir."[45]

Türk Tarih Tezi'nin temel kaynaklarından olan "Türk Tarihi'nin Ana Hatları"nda yer alan ırk hakkındaki bu değerlendirmeler, Batılı bilim insanlarının görüşlerine dayanılarak kaleme alınmıştır. Böylece Batı'nın yöntemi ve verileri kullanılarak Batı'ya yanıt verilmek istenmiştir. Aynı eserin **"Türk Irkı"** adlı bölümünde Türk ırkının ileri bir ırk olduğu şöyle ifade edilmiştir:

"Tarihin en büyük cereyanlarını yaratmış olan Türk ırkı en çok benliğini korumuş bir ırktır. Tarihten önce ve tarihi devirlerde bu ırk da işgal ettiği geniş bölgelerdeki ve yurtlarının sınırlarındaki komşu ırklarla karışmıştır. Bu karışımların çoğunda Türk ırkının açık ve uzvi dımağ eseri olan kültürel nitelikleri hakim kalındığından, bu karışmalar Türk ırkına kendi özelliğini kaybettirmemiştir...

"Görüyoruz ki, tarihte daima göze çarpan bir birlik arz eden Türk ırkı, daima hakim kalan açık uzvi vasıflarıyla dimağın en kuvvetli ürünü olan ortak lisanlarıyla ve bu lisanla nakledilmiş olan kültürleriyle, tarihi ortak hatıralarıyla aynı zamanda bugün ki millet tarifine de uyan büyük bir cemiyettir.

Bütün tarihte böyle büyük bir ırkı, bir millet halinde görmek, özellikle zamanımızdaki insan topluluklarının pek çoğuna nasip olmayan büyük bir kuvvet ve büyük bir şereftir."[46]

---

45 **Türk Tarihi'nin Ana Hatları**, Kaynak Yayınları, 3.bs. İstanbul 1999, s. 46,47

46 **A.g.e.**, s.50.

4. Tarih Kongrelerinde Antropoloji

Türk ırkının "Ari"liğini" kanıtlamaya yönelik detaylı değerlendirmeler Türk Tarih Kongrelerinde yapılmıştır. **1932'de toplanan I.Türk Tarih Kongresi'nde** ırk sorunu, üzerinde durulan ana konulardan biridir. Bu kongrede ırkçılık kuramları ve Türklerin antropolojik yapılarına ilişkin olarak **Dr.Reşit Galip, Şevket Aziz Kansu** ve **Sadri Maksudi Arsal'ın** bildirileri tartışılmıştır. Bu bildirilerde ve tartışmalarda daha çok Pittard'ın "**Irklar ve Tarih**" adlı kitabına atıflarda bulunulmuştur. Özellikle Pittard'ın, "***Brakisefal (Alpin) tipinin yontma taş devrinde Asya'dan gelen bir ırk olduğu***" tezi, Türk konuşmacıların hareket noktasını oluşturmuştur. Pittard: "***Eğer bu Neolitik Brakisefaller hakikaten Asya'dan gelmişlerse, bunların Sarı ırka mensup olmaları hiçbir şekilde muhtemel değildir***" diyordu.[47]

Atatürk'ün sözcüsü **Afetinan**, I. Türk Tarih Kongresi'nde yaptığı uzun konuşmada Türklerin Batı'nın iddia ettiği gibi gen "Sarı ırka" değil, E. Pittard'ın iddia ettiği gibi ileri "Arı ırka" mensup olduğunu ifade etmiştir:

"Orta Asya ırkının umumi olarak açık vasfı brekisefal olmasıdır. Cismani teşekkülü her türlü uydurma efsanelere rağmen mütenasiptir. Teninin de sarı bir renkle münasebeti yoktur. Esas, umumi olarak beyaz tenlidir.

Zannediyorum ki bir insan kütlesini bir ırktan saymak için ilmin koyduğu en yeni ve en esaslı ölçü budur.

Bir de Orta Asya'nın otokton, yerli ahalisi zamanla hasıl olan mevzi lehçe farkları bir tarafa bırakılırsa konulan ve tabii olarak bütün yurtta bir dil konuşuluyordu. Bugün dahi aynı yurtlarda bu ana dil konuşulmaktadır. Bu dil hariçten hiçbir devirde hiçbir yabancı kavim tarafından bu yurda getirilmemiştir. Bilakis, bu dil bütün dünya dillerine götürülmüştür. Bu dilin adı vardır: Türk dili. O halde bu dilin tabii beşiğindeki tabii sahibi olan insanların adı ne olabilir. Elbette Türkten başka bir şey olamaz. (Alkışlar)"[48]

---

[47] Orhan Türkdoğan, **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, İstanbul 1977, s.62.

[48] Afet Hanım, **Tarihten Evvel ve Tarihin Fecrinde**, Birinci Türk Tarih Kongresi, 1932, s. 30-31.

"...Arkadaşlar, Avrupalıları Ari, Türkleri Mongol ırkından sarı derili saymak nazariyesine gelince, bunun kadar ilmin alay edeceği bir manasızlık olamaz.

Malumdur ki, Mongol adı Cengiz Han'ın muvaffakiyetiyle duyulur. Cengiz, Baykal Gölü'nün Güneydoğusu'nda, Kerulen ve Onan Vadisi'nde yerleşmiş olan küçük Burçikin Kabilesi'ndendir. Türkler gibi Bozkurttan ve Alageyikten indiklerini söyleyerek övünen bu kabile aslen Tunguz kolundandır. Türk Kerait Devleti'nin hanı Tuğrul'a tabi olan bu kabileye Radlof'un ve Çağatay Lügatlarının ifadesine göre safdil manasına olmak üzere Mongol sonradan takıldı.

"...Moğol adını almış olan küçük Burçikin Kabilesi dahi büyük Türk kütlesi içinde Türklerle karışmıştır. Nitekim Cengiz'in anası Ulun Eke bir Türk kadınıydı. Eğer bu karışmadan dolayı müşterek bir ırk adı olmak lazım gelirse, koskoca Türk ırkının adı anılmak tabiidir. Herhalde, bir ırktan bahsolunurken düşünülecek cihet o ırkı vücuda getiren insanların büyük ekseriyetidir.

" ...Bu münasebetle tekrar edelim ki, Orta Asya insanlarının dilleri ve kültürleri bir olduğu gibi fizik ve antropolojik tipleri de umumi ve Brekisefal olmak üzere birdir. Bu insanlardan Çin'e Hint'e vesair yerlere olduğu gibi Avrupa'ya gidenlerin gittikleri yerlerde zamanla dilleri ve tipleri karışmıştır. Avrupa'ya gidenler arasında şüphesiz dillerine Hintçe ve Zentçe karıştırdıktan sonra Avrupa alemine dahil olan gruplar vardır. Avrupa dillerinin İran ve Hindu dilleri ile münasebeti buradan neşet etmektedir. Bu dillerin hepsinde ise Türk dili kökleri vardır. Bu hakikatin itiraf olunmaması eski Türk dilinin bilinmemesidir."[49]

Şimdi üzerinde durulması lazım gelen noktaya bakalım: Avrupa'nın çok alimleri tarihten önceki devirlerde başlayıp tarihin doğuşunda ve tarih zamanlarında beşeriyetin her parçasına ve Avrupalılara yüksek kültür götüren Orta Asyalı birtakım kabileleri kendi cetleri yapıyorlar. Ari İndo-Örope, İndo-Germen adını verdikleri bu insanları Altay-Pamir yaylasından hareket ettiriyorlar.

---

49 A.g.e., s. 35

"Bu terakkilerin hepsi şu veya bu manada doğru bir tefsir bulabilirler. Ancak doğru olmayan bir cihet vardır ki, o da dünyaya yayılan o medeni insan kütlelerinin öz anası olan asıl ırkı büyük Türk ailesini unutturmak ve unutturmaya çalışmaktadır.

Halbuki, bu büyük hakikati ne anane inkar etmiştir, ne de yeni ilimler inkar edebilmektedir.

Türk ırkı, anayurtlarında yüksek kültür mertebesine varırken Avrupa halkı vahşi ve tamamen cahil bir hayat yaşıyordu. Bu halk içine giren insanlarla melezleştikten sonra Orta Asya yaylalarını tek gözlü insanlarla dolu bir karanlık dünya gibi tasavvur etti. Çünkü, bu geniş halk kütlelerine karılan Türkler de binlerce yıllar içinde ve birçok siyasi ve dini hadiselerle yavaş yavaş kendi benliklerini ve anayurtlarını unuttular. Hint'e gidenler geldikleri yerleri hatırlayamaz oldular. İran'a gidenler ilk yurtlarını Pamir taraflarında meçhul bir uzaklıkta farz ettiler. Fakat bunların unutmadıkları bir hatıra vardı: Onların eski yurtları muhterem adamlar, erler yurdu idi. Bu hatıradan çok zaman sonra Avrupalılar Hindikuş civarında bir Ari diyarı yarattılar. Ari diyarı demek Türk diyarı demek olduğunun farkına varamadılar. Bunu tetkike fırsat da kalmadı. Çünkü Avrupa yeniden birbiri ardınca gelen Alan, Hun, Peçenek, Oğuz, Kuman vs. atlı Türk kütlelerinin sersemletici darbeleri altında kaldı. Bu insan kütlelerinin Orta Asya yaylalarından kopup geldiği meydandaydı. Fakat, Avrupalılarda kalan son tesirler bu insanların Avrupa'ya ilk gidenlerin öz kardeşleri olduklarını, o kadim Altay-Pamir ırkının çocukları bulunduklarını anlamak istidadı bırakmadı. Bundan çıkan netice şu oldu: Avrupa'da evvel ve ahir görülen Orta Asyalıların aynı ana kavimlerden olduğunu inkar eden bir taassup...

Muhterem profesörler, muhterem meslektaşlarım!

Artık, bizi tetkike sevk eden sorgunun cevabını verelim! Orta Asya'nın ototkton halkı (yerli halkı) Türktür. (Alkışlar) Binaenaleyh, orada büyük Türk ailesinden başka ve ondan ayrı İndo-Öropen namı altında bir ırk yaratmaya kalkışmak tabiata isyan olur. Makul ve insani olan tabiatın Orta Asya yaylalarında yarattığı ırkı tanımak ve ona hürmet etmektir. (Alkışlar)"

Kafasını ve vicdanını en son terakki şuleleriyle güneşlendirmeye karar vermiş olan bugünün Türk çocukları biliyor ve bilecektirdir ki onlar 400 çadırlı bir aşiretten değil, On binlerce yıllık Ari, medeni yüksek bir ırktan gelen yüksek kabiliyetli bir millettir."[50]

Prof. Afetinan, Batı'nın iddialarının tersine "**İndo- Öropen**" diye adlandırılan üstün ırkların konuştuğu "**Ari dillerin**" kökeninin Türkçeye dayandığını kanıtlamaya çalışıyordu. Afet Hanım, I. Türk Tarih Kongresi'nde "**Ari kelimesinin kökeni ve Türklerin Ariliği**" konusunda şunları söylemiştir:

"...Müracaat edebildiğim muhtelif dillerdeki lügatlara göre Avrupalıların çok benimsedikleri 'Arı' kelimesi Türkçe'dir.

Bu lügat malumatı yanına Gobineau'nun 1853 tarihli 'Irklar Arasında Eşitsizlik Üzerine Bir Deneme' isimli eserinden alınmış küçük bir notu da koymak isterim. Not aynen şudur:

İranlılar halk olunmuş memleket olarak bildikleri yeri, kendilerine göre Kuzeydoğu'da Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin kaynakları civarında, çok uzakta gösterirlerdi.

Şimdiye kadar münhasıran sarı ırka mensup milletlerin oturmuş olduğu, yanlış olarak zannolunan ve şarklıların Turan dediği bu memlekette, tarihi devirlerde bir çok Ari millet isimleri bulunur.

Ari kelimesi, Orta Asya'dan çıkan ırkın muhtelif kollarını her yerde takip etti. Ve onların zihniyetini daima işgal etti.

Yunanlılar bu kelimeyi gayet iyi muhafaza ederek ve yerinde kullanarak tam hürmete değer adam, harp ilahı, kahraman, pehlivan manasını ilave ederlerdi.

Ar, ır, yahut er kelimesini Almanca, Latince kelimeler (arasında da) buluruz.

Arkadaşlar!

Ari kelimesinin, 'er' kelimesi ile münasebeti meydandadır. Bu kelimenin 'ar' veya 'ır' dahi telaffuz olunması hiçbir şeyi değiştirmez. Bugünkü kavimlerin kullandıkları dillerin hiçbirinin lügatında asıl

---

[50] A.g.e., s. 40-41

olarak 'Ari' kelimesi bulunmadığı gibi, 'er' kelimesi de yoktur. Bu kelime yalnız Türk dilinde vardır.

Arı denilen dillerin temelinde Hintçe veya Perscenin mahdut kelimelerinden ziyade Türk dili kökleri aramak mümkün olduğu kanaatındeyim. Bundan çıkacak hakikat behemahal hayreti mucip olacaktır. Bu büyük meselenin aydınlatılması ancak, yüksek Türk üstatlarımızdan beklenir."[51]

Türk Antropolojı çalışmalarıyla "fiziksel" olarak aşağılanan Türk ırkının en az başka ırklar kadar "mükemmel" bir ırk olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Örneğin I. Türk Tarih Kurultayında Afet Hanım'ın tezini değerlendiren İstanbul Darülfününü müderrislerinden **Köprülüzade Fuat Bey** şunları söylemiştir:

*"...**Sonra Türk ırkı ve Türk ırkının güzelliği meselesi, Hanımefendinin noktai nazarına bendeniz de iştirak ediyorum. Hakikaten benim şimdiye kadar görebildiğim, birçok tarihi ve edebi vesikalar Türk ırkının bazı antropolji kitaplarında yazdığı vechile bir çirkinlik numunesi değil, bilakis güzellik timsali olduğunu sarahaten anlatmasıdır.**"*[52]

I. Türk Tarih Kongresinde Tıp Fakültesi Antropolji **Müderrisi Şevket Aziz Bey**, Türk ırkının **"brakisefal" "Ari"** ırklardan olduğunu Batı merkezli tarih tezine başkaldıran ifadelerle şöyle dile getirmiştir:

*"....**O halde diyeceğiz ki, Asya brakisefallerin ocağıdır. Bunlar Alp adamı tipleridir. Ve Türk de bu tiptir. Bizim, son telakkiye göre esasen bir ırk olmaktan uzak sarılarla bir alakamız yoktur.** Keza diyeceğiz ki ilim metodla yapılır, ilişm metodun mahsuludur. O metodu tatbik etmiş olan adamın kanaatlarına göre değil; o metodu alarak kendi elimiz ve kafamızla yaptığımız telakkilere istinad etmek zarureti vardır.*

Bendeniz Anadolu'da gezdiğim zaman, ne kadar saf, güzel, velüt Türk ırkına tesadüf ettim. Aldığım ölçüler, antropolojik karakterler, bu kanaatimi sarsılmaz bir imana dönüştürdü.

---

51 **A.g.e.**, s.39-40.

52 **Birinci Türk Tarih Kongresi**, s. 46,47

Esasen bugünkü Türk medeniyeti tarihten evvelki devirde garba getirmiş olan Alp Broca'nın tabiri ile Calte ırkına bağlıdır. Ve maddi manevi inkişaflarla müsait, biyolojikman söylüyorum, mütekamil bir iskelete, ete ve kafaya, hamura malik bir beşer tipidir.

Yine müsadenizle söyleyeyim ki mütekamil karakterleri itibariyle bütün bu terakkilere müstenid olan insan tipini hurafelerden, zincirlerden kurtaran büyük adam size hudutsuz bir inkişaf zemini hazırlamıştır..."[53]

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında Batılı bilim çevreleri Batı toplumlarının Ari ırka mensup olduğunu kanıtlamak için en çok **fiziki antropolojiden** yararlanıyorlardı. Antropolojik ırk ölçümleri, 20'li, 30'lu yıllarda Batı'da fazlaca rağbet gösterilen bir yöntemdi Batılı antropologlar, yaptıkları antropolojik ölçümler sonunda "Ari ırkın" özelliklerini açıklamışlardı. Batılı bilim çevrelerinin "ileri Ari ırkın özellikleri" diye öne sürdükleri ölçüler Avrupa insanının ölçüleriydi. Böylece, Avrupa insanın fiziksel özelliklerinin (ölçülerinin) ortalaması "ileri Ari ırkın özellikleri" (ölçüleri) olarak tüm dünyaya lanse ediliyordu. Batı, gerçekte Avrupa insanın fiziksel ölçülerinden başka bir anlam ifade etmeyen bu sözde bilimsel ölçümleri Doğu toplumlarının geri Sarı ırka mensup olduklarını kanıtlamak için kullanacaktı. Ari ırk ölçüleri, Avrupa insanının fiziksel ölçüleri olduğuna göre doğal olarak bu ölçüler Doğu toplumlarının fiziksel ölçümlerine uymayacak; az ya da çok farklılıklar görülecekti. Batı'nın amacı da buydu: Doğuluların ırk özellikleri -gerçekte Avrupa insanına göre belirlenmiş- Ari ırk özelliklerine uymayınca Doğu, ister istemez "ikinci sınıf Sarı ırka" mensup olacaktı. Böylece Batı, "***Irkların Eşitsizliği***" teorisinden hareketle kendisinin "ileri ırk" ailesine, Doğulunun ise "geri ırk" ailesine mensup olduğunu genel bir doğru olarak tüm dünyaya kabul ettirecekti.

İşte 1930'lu yıllarda Türkiye'de **Atatürk**'ün başlattığı antropoloji araştırmaları ve ırk incelemelerinin amacı Batı'nın bu "**Ari ırk oyununu**" bozmaktı. Atatürk, Batı'nın yöntemini (antropolojik incele-

---

53 **A.g.e.** s. 49,50

meler) kullanıp Türklerin de Arı ırka mensup olduklarını kanıtlayarak, Batı'nın, "*Ben üstün ırka mensubum, sen geri ırka mensupsun!*" iddiasını çürütmek istiyordu.

Kafataslarının Dili

Anadolu'da yapılan araştırmalar sonunda ele geçirilen antropolojik bulgular kongre salonuna getirilerek katılımcılara gösterilmiş, Türk ırkının özellikleri bu maddi bulgular eşliğinde kanıtlanmaya çalışmıştır. Türk bilim insanları **I. Türk Tarih Kongresi'nde** fiziksel antropolojik gözlemlere dayanarak Türk ırkının özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. Tıp Fakültesi Müderrisi **Şevket Aziz Bey'in** konuşması bu bakımdan önemlidir.

Şevket Aziz Bey, kongrede elindeki **kuru kafalar** eşliğinde şunları söylemiştir:

"...Alp adamı brakisefal, ince burunlu, vasati veya vasatiden uzun boylu, buğday renkli, yahut kumral dağlı adam dediğimiz tiptir. Önünüze koyduğum bu dört kuru kafadan bir tanesi Türk Antropoloji Enstitüsü'ne geçen sene Viyana Tabii İlimler Müzesi'nden hediye olarak getirilen altı kafadan bir tanesidir. Diğer kafalar da geçen seneden beri Maarif ve Dahiliye Vekaletleri tarafından Anadolu mezarlıklarında bulunmuştur. Birisi Aksaray, öteki Alaşehir taraflarına aittir. Üçüncüsü ise Etnografya Müzesi tarafından gönderilmiştir. Bu kafa Ankara yol inşaatı sırasında bulunmuştur. ...

İşte şimdi laboratuarımda mevcut iki binme yakın ve tasnif edilmiş kafalardan tesadüfen seçtiğim bu dört kafayı görüyorsunuz. Bunlar, Alplı dediğimiz beşer zümresinin el ile tuttuğumuz birer numuneleridir. Ve ben değil, bu kafalar, kendileri size nereye ve kime ait olduklarını söyleyeceklerdir. (Alkışlar.)"[54]

Önde gelen Türk antropologlarından Dr. Şevket Aziz Bey'in bu sözleri ilk bakışta "**kafatasçılık**" ve "**ırkçılık**" olarak görülebilir, fakat eğer biraz dikkat edilecek olursa Şevket Aziz Bey'in elinde tuttuğu

---

54 Şevket Aziz Bey, "Türklerin Antropolojisi", **Birinci Türk Tarih Kongresi**, s.276.

kuru kafalar eşliğinde sarf ettiği bu sözlerin Türk ırkının "**üstünlüğünden**" çok Türk ırkının "**eşitliğini**" savunmaya yönelik olduğu anlaşılacaktır. Şevket Aziz Bey, asırlardır aşağılanan, horlanan Türk ırkının Batılı ırklardan hiçbir farkının olmadığını "elindeki kuru kafalarla" kanıtlamaya çalışmaktadır. Şevket Aziz Bey'in bu sözlerine bakarak, onun "**ırkçılık**" yaptığını söylemek yanlıştır; onun bu sözleri ancak antropolojik veriler kullanılarak aşağılanan bir ırkın, yine antropolojik verileri kullanarak kendini savunması olarak yorumlanabilir.

Şevket Bey'in aynı konuşmadaki şu sözleri, Türk antropoloji çalışmalarının öncelikli hedefinin, Batı ırklarıyla Türk ırkı arasındaki fiziksel "**benzerliği**" ya da "**aynılığı**" göstermek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır:

"...***Vasatinin üstünde bir boy, brakisefal kafa, ince uzun bir burun. Kulaklar vasati dediğimiz ebatta bulunuyor. Mongol yüzü yok. Bu tip, Avrupai denilen Alp adamı tipinin aynıdır. HİÇ FARK YOKTUR.***" Şevket Aziz Bey, Batılı ırklarla Türk ırkının aynı antropolojik özellikleri gösterdiğini vurgulayarak Türk ırkının "***ikinci sınıflığı***" iddiasını çürütmeye çalışmıştır; fakat bu noktada şöyle bir soru sormaktan da kendini alamamıştır:

"...***Avrupai tip dediğimiz bu tip nerden gelmiştir? Bunu Avrupa'ya mı bağlayacaksınız? Yoksa Avrupa'yı ona mı?***" Şevket Bey, sorusunun yanıtını da kendisi vermiştir:

"***Tereddütsüz cevabını derhal verelim ki, brakisefal Avrupai bize bağlıdır***"[55]

Antropoloji Müderrisi Dr. Şevket Aziz Bey, Türk ırkının antropolojik özellikler bakımından Batılı ırklardan hiçbir eksiğinin olmadığını kanıtlamak için elindeki tüm imkanları kullanmıştır. Örneğin Anadolu'nun bir köyünden alıp getirdiği bir **Türk ailesini** izleyicilerin karşısına çıkarıp, bu aile üzerinde Türk ırkının antropolojik özelliklerini göstermiştir:

"***Efendiler, müsaade ederseniz size şimdi hiçbir tetkik zihniyeti***

---

55 A. g. e., s. 277.

takip etmeden bir Türk ailesini göstereceğim. Minimini yavruları ile bir genç kadın ve bir genç erkeği tesadüfen buldum ve getirdim. Size göstereyim.

Ankara'nın biraz şimalinde Bağlum Köyü'nden Abdullah'ı, kadını ve küçük yavrularını takdim ediyorum. İşte, ince ve uzun burunlu brakisefal ve antropoloji kitaplarında bu karakterle tavsif edilen halis dağlı adam. (Alkışlar.) Abdullah, koyu olmayan gözlere, buğdaydan daha açık renkli kumral bıyıklara ve beyaz bir tene sahiptir. Fakat işte yavruları, saçları altın renkli olan bu yavru Türk ırkına mensuptur. (Alkışlar) İşte Alp adamı, Orta Asya'dan gelmiş olan adam. (Alkışlar) Bizim ecdadımıza bağlı olan adam.

Efendiler, asırlardan beri mütefekkirlerimizin, ilim namına Garba körü körüne bağlanmış olan araştırmacılarımızın ve münevverlerimizin ihmal ettiği, fakat ihmal etmesine rağmen istikbale sessiz fakat çok ümit veren adımlarla ilerleyen Türk ırkını ve Türk neslini idame ettiren Türk yavrusuna bakınız. Asırlık ihmale rağmen hala bereketli olarak ve bereket taşıyarak fışkıran uyanıklığı, kabiliyetleri katiyen mahvolmayan fakat ona karşı ihtimama, dikkate, alakaya, bugünkü münevverlerin mecbur olduğu, mecbur olduğumuz Anadolu Türk köylüsüne bakınız. (Alkışlar)"

Şevket Aziz Bey, Türk ırkının "**eşitliğini**" savunduğu konuşmasının sonunda Türk antropoloji çalışmalarını başlatan Atatürk'e seslenmeyi de unutmamıştır:

"*Şimdi, kahraman irade ve büyük adam sana hitap ediyorum:*

Bu mütekamil uzviyet tipi asırlarca ihmal olunmuş bir halde bırakılmıştı. Sen bu uzviyet ve ırk tipini yaşamak iradesi ile yıkanacağı bir denize, manevi bir denize götürecek muazzam yolları hazırladın ve hazırlıyorsun. Bu uzviyetin asırlarca hapsedilmiş, şuur altında bırakılmış, arzu ve ihtiyaçlarına belki hala muazzam ehemmiyet ve genişliğini idrakten aciz olduğumuz kanallar açtın ..."[56]

Tarih, dil ve antropoloji konularında yapılan çalışmaların Türk ırkını **yüceltirken,** diğer ırkları **aşağılamak** amacı taşımadığı bilin-

---

56 **A.g.e.**, s.277,278.

melidır. Türk Tarih Tezi'nin savunulduğu en önemli eserlerden biri olan **"Türk Tarihi'nin Ana Hatları"** nın ikinci bölümünde yer alan şu cümleler Türk Tarih Tezi'nin "başka ırkları aşağılamak" gibi bir amaç taşımadığını göstermektedir:

"İnsaflı, hakkanır ve bitaraf (tarafsız) Avrupalı alimlerin fikirlerinden ve delillerinden de istifade edilerek müdafaa olunan tezimizde hiçbir ırk ve millet için aşağılama ve küçük görme kastı yoktur. Kendi milletini sevdiği kadar başka şahsiyet ve varlıklara hürmet Türklüğün şiarlarındandır." (s.71)

Atatürk, gerek tarih, gerekse antropoloji çalışmalarında Batı'nın kullandığı tüm yöntemleri kullanmıştır. Irk incelemelerine dayanan **antropolojik ölçümlerin** o dönemde Batı'da çok geçerli ve yaygın bir yöntem olduğu dikkate alınacak olursa Atatürk'ün **neden fiziki antropoloji** alanında çalışmalar yaptırdığı daha iyi anlaşılacaktır...

Kan Grupları ve Parmak İzleri

I. Türk Tarih Kongresi'nde Türklerin daha çok **fiziki antropolojileri** üzerinde durulurken; kafa biçimleri, göz renkleri, saçlar, burun, kemikler vs. **II. Türk Tarih Kongresi'nde, "kan grupları"** konusunda araştırmalara yer verilmiştir. Bu kongrede **"kan grupları"** konusunda iki bildiri sunulmuş ve bu bildiriler tartışılmıştır. Ayrıca **"parmak izleri"** konusunda da bir bildiri sunulmuştur. Bu bildiriler: Nurettin Onur'un, ***"Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüt"*** ve Sadı Irmak'ın, ***"Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar, Kan Grupları ve Parmak İzleri"*** adlı bildirileridir.[57]

Kan gruplarını ve parmak izlerini belirleyerek ırk analizleri yapmak antropolojik incelemeler yapan Batılı bilim insanlarının sıkça başvurduğu yöntemlerdendi. Batı, **kan gruplarını** ve **parmak izlerini** kendi üstünlüğünün **biyolojik delilleri** olarak ileri sürüyordu.

---

57 Nurettin Onur, "Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüt", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, s.845-851, Sadı Irmak, "Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar, Kan Grupları ve Parmak İzleri", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, s.841-845

Atatürk'ün amacı, Batı'nın kanının "**daha kırmızı**" olmadığını tüm dünyaya göstermekti! ..

Irkçı Değil Ulusçu

Türk tarihinin karanlıkta kalmış yönlerini ortaya çıkarmak için çalışan **Atatürk** kuşkusuz gelmiş geçmiş **en büyük ulusçudur**; fakat onun ulusçuluğu, başka ırkları aşağılayan, yok sayan, onların uygarlığa katkılarını inkar eden "ırkçı" bir "ulusçuluk" değildir; onun ulusçuluğu, **yüzyıllardır aşağılanan, uygarlığa yaptığı katkılar görmezlikten gelinen Türk ulusunun tarihteki gerçek rolünü ortaya koymayı amaçlayan, evrensel uygarlık değerlerine açık bir ulusçuluktur**. Onun ulusçuluğu, kendi ifadesiyle, "***bencilce ve mağrurca***" bir ulusçuluk değildir:

"***Biz öyle ulusçularız ki, bizimle işbirliği yapan bütün uluslara saygı duyarız. Onların ulusçuluklarının bütün gereklerini tanırız. Bizim ulusçuluğumuz bencilce ve mağrurca bir ulusçuluk değildir.***"[58]

Atatürk'ün tarih, dil ve antropoloji çalışmalarını, sözüm ona, Atatürk'ün ırkçılığına kanıt olarak göstermek son derece ciddiyetsiz ve zavallı bir yaklaşımdır. Bu çalışmalar Atatürk'ün ırkçılığına değil; ama **milliyetçiliğine** kanıt olarak gösterilebilir.

Atatürk'ün tarih sözcüsü Prof. Afetinan, Atatürk'ün tarih ve antropoloji çalışmalarının **ırkçılıkla** hiçbir ilgisinin olmadığını şöyle ifade etmiştir:

"***O IRKÇILIĞI ASLA BENİMSEMEDİ. Üstün ırk görüşünü Atatürk telkin etmekten (aşılamaktan) daima çekinmiştir. Türk milletinin ırki niteliklerini, bugünkü bilimsel yöntemlerle saptanmasını isterken, sadece gerçek durumun ortaya çıkmasını istemiştir. Yoksa kendi zamanındaki politika akımlarında güdülmüş olan 'ırkçılık' düşüncesi bizde asla yer almamıştır. O her millete ciddi değer vermiş ve onları saygıya layık görmüştür.***"[59]

---

58 Köklügiller, **a.g.e.**, s.29.

59 Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, s. 312

Atatürk'ün tarih, dil ve antropoloji konularındaki çalışmalarına katılanlar, onun sofrasında tarih, dil ve antropoloji konusundaki tartışmalara tanık olanlar, Atatürk'ün **ırkçı** olmadığının altını çizmişlerdir:

*"**ATATÜRK'ÜN TARİH ANLAYIŞI, ŞÖVENİST (IRKÇI) BİR TARİH ANLAYIŞI DEĞİLDİR.** O, Batılıların Türklere karşı söyledikleri 'barbarlık tarihi' yakıştırmasını şiddetle reddeder. Türklerin medeniyetler kurmuş büyük bir ulus olduğunu kanıtlar. Türk Tarih Tezi budur. Bir ırkın öbür ırktan üstün olduğu iddiasında değildir. Ulusal kimliğe sahip olma, başka uluslardan kendini küçük görmeme ve kendini bulma anlayışıdır. Diğer bir deyimle Türk milletinin aşağı olmadığını, tarih boyunca medeniyetler kurmuş bir ulus olduğunu ortaya koyan bir tarih anlayışıdır."*[60]

•

İkinci Kurtuluş Savaşı

Bu bir savaştı; ikinci bir kurtuluş savaşı: Yüzyıllardır aşağılanan ve ezilen, kendi kendine yabancılaştırılan, toplumsal hafızası silinen, geçmişinden koparılan, sözde bilimsel teorilerle her geçen gün daha fazla köşeye sıkıştırılan bir ulusun, Türk ulusunun onur savaşıydı. Atatürk, Kurtuluş Savaşı'yla, açgözlü Batı'nın Türkiye üzerindeki kirli emperyalist oyununu bozmuştu; fakat o bu zaferi yeterli görmüyordu. O, Batı'nın bu kirli oyunda elinde tuttuğu en önemli kozların (tarih, arkeoloji ve antropoloji) peşindeydi. Bu kirli oyunu bozmanın yolu, Batı'nın -sözde bilimsel, gerçekte emperyalist amaçlara hizmet eden- "***En üstün ırk Batı ırkıdır***" ve "***En eski uygarlıklar Batı kökenlidir***" tezlerini çürütmekti. İşte, geçmişte ve günümüzde pek çoklarınca; "***fantastik***", "***konjoktürel***", "***ırkçı***", "***gülünç***" ***ve*** "***bilim dışı***" denilerek küçümsenen, görmezlikten gelinen ya da ağır şekilde eleştirilen Atatürk'ün antropoloji, tarih ve dil çalışmaları, aslında Batı'ya karşı verilen ikinci bir kurtuluş savaşının en önemli cephelerıdir. Üstelik, bu çalışmalar, yapıldığı döneme göre en az Batılı bilim insanlarının yaptığı benzer çalışmalar kadar **bilimseldir**.

---

60 Agop Dilaçar, **Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969, s. 465.

Atatürk'ün antropoloji, tarih ve dil çalışmalarına katılan bilim insanlarının açıklamaları, bu çalışmaların hem Batı'ya karşı verilen bir "**kültür savaşı**" olduğunu, hem de bilinçli olarak uzak geçmişinden koparılan ve köksüz bırakılan bir ulasa "**uzak atalarını**" hatırlatarak yeniden "**kök kazandırmak**" amacı taşıdığını gözler önüne sermektedir. Örneğin, Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri Prof. İbrahim Necmi Dilmen, 1936 yılında radyoda verdiği bir konferansta bu konuda şunları söylemiştir:

"Bundan dört yıl önce bugün, Ulu Önder Atatürk'ün yüce dehasından yeni bir güneş doğmuştur. Türklüğün yeni varlığına kültürden bir temel kurmak isteyen Büyük Kurtarıcı, Türklüğe, Türk gençliğine, dil üzerinde çalışma yollarını açıklıyordu.

26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan Birinci Türk Dil Kurultayı işte bu yeni ve parlak güneşin ilk etrafa yayılan ışığı sayılabilir. 20 Ağustos 1928'de yeni Türk alfabesinin kabulü ile Türk kültür hareketinde ilk çığırı açan lider, dil devrimine el koymadan önce başka büyük bir konunun üzerinde uğraşmıştır: Türk historyası.(tarihi)

Dünkü ve bugünkü historyamız:

Atatürk'ün kutsal eli değdiği tarihten önceki historyamız acınacak bir yokluk içinde görülüyor ve gösteriliyordu. Historya diye Avrupa'dan tercüme edilmiş kitaplarla, padişahların doğuş, tahta geçiş, ölüm tarihlerinden ve biyografilerinden başka bir şey bilmiyorduk. Bunlar sanki el birliği etmiş gibi –Türk milletine- kendi varlığını değersiz, düşkün göstermeye çalışıyorlardı. Güya bütün varlığımızın başlangıcı 400 çadır halkının Anadolu'ya geçmesi ile başlıyordu. Güya, kültürün, bilginin kaynağı eski Yunan ve Roma, Orta çağlarda Arap, Yani çağlarda ise Avrupa idi. Güya Türk'ün bütün bu historya akışında savaştan, akından ve vurup kırmaktan başka bildiği bir şey yoktu.

Türk Historya (tarih) Tezi:

Atatürk'ün yüce dehasından doğan Türk historya tezi, bütün bu hakikatten uzak görüş ve düşüncelere karşı yeni bir yol gösterdi. ***Dünyanın gözü önüne ilim aleminin en kuvvetli belgeleriyle konul-***

***du ki, cihan kültürünün ilk gelişmesi Türkün eli ile olmuştur.** İnsanlığın hayvanlıktan sıyrılarak ilk varlığını idame ettiği uzun Paleolitik hayattan, yani çok eski taş sanatı devirlerinden sonra zekanın ilk yaratılışlarına kapı açan Neolitik, yani Yeni ve Cılalı Taş kültürü **ilk defa Orta Asya Türk İç Denizleri kıyılarında** oturan brakisefal dedelerimizin kafalarında kurulmuştur.*

İlk defa madeni bulup işleyen ve bu sayede yeni ve mühim bir kültür alemi yaratan gene o brakisefal Türklerdir. Orta Asya'dan göçerek yeryüzünün dört bir yanına göç eden Türklerin neolitik ve maden kültürlerini dünyaya yaydıkları bir hakikattir. Bu hakikati henüz inkar edenlere karşı Türklüğü ve Türk gençliğini daha çok uğraştırmaya mecbur olduğunu unutturmak istemem. Fakat şuna da eminim ki ne de olsa tezimizin muvaffakiyeti, Türk zekasının ortaya koyduğu hakikat aydınlığı ile artık gizlenebilir olmaktan çıkmıştır."[61]

Atatürk'ün tarih ve dil çalışmalarının aktif katılımcılarından olan İbrahim Necmi Dilmen'e göre –ki Dilmen'in bu düşünceleri aynı zamanda Atatürk'ün de düşünceleridir- tarih, dil ve antropoloji tezleriyle "**savunulan**" görüşler şöyle özetlenebilir:

1. Dünya uygarlığının ilk gelişmesi Türkler sayesinde olmuştur

2. İnsanlığın hayvanlıktan sıyrılarak ilk varlığını devam ettirdiği uzun Paleolitik hayattan, sonra Neolitik kültür ilk defa Orta Asya Türk İç Denizleri kıyılarında oturan brakisefal Türkler tarafından meydana getirilmiştir.

3. İlk defa madeni bulup işleyen ve Orta Asya'dan yeryüzünün dört bir yanına göç ederek ileri kültürlerini dünyaya yayan Türklerdir.

Burada dikkat çeken nokta, Türk tarih, dil ve antropoloji tezinin "***Türklerin eşitliğini***" savunma durumundan zamanla "***Türklerin üstünlüğünü***" savunma noktasına gelmiş olmasıdır. Bu farklılaşma, ırkçı duygularla beslenen bir inançtan değil tarihsel ve antropolojik

61 "İbrahim Necmi Dilmen'in Konuşması", **Ülkü**, Sa: 43, Eylül 1936, s.161-166

verilenn yorumlanmasıyla bıçimlenen bilımsel sonuçlardan kaynaklanmıştır.

Atatürk'ün tarih ve antropolojı çalışmalarının bılımsel olmadığını idda edenlerin 1930'lu yılların bilimsel lıteratürünü taramaları ve Atatürk'ün önderlığinde Türkiye'de gerçekleştirilen tarih ve antropoloji çalışmalarında kullanılan kaynakları görmeleri gerekmektedir. Bu kaynaklara bakılınca Türk tarih, dil ve antropolji tezlerinde, yapıldığı dönemin koşulları itibariyle, bilimsel kaygıların ön planda olduğu görülecektir. Ayrıca o günlerde ileri sürülen tarih tezleri bugün yavaş yavaş doğrulanmaktadır.(Örneğin Etrüsklerin ve Sümerlerin Türklüğü)

Türk tarih, dil ve antropoloji tezlerinin **reddettiği** görüşler ise şunlardır:

1.Batılı tarihçilerin yazdıklarının tercüme edilerek olduğu gibi kullanılması, yani Batı merkezli tarih anlayışı.

2.Türk tarihinin sadece, padişahların doğuş, tahta geçiş, ölüm tarihleri ve biyografileriyle geçiştirilmesi.

3. Türk milletinin değersiz ve düşkün gösterilmesi.

4.Türk tarihin 400 çadır halkın Anadolu'ya gelmesiyle başlaması.

5. Kültürün ve bilginin kaynağının ilk çağlarda Yunan ve Roma, Orta çağlarda Arap, Yeni çağlarda ise Avrupa olduğu.

6. Türkün, tarihsel süreçte savaştan, akından ve vurup kırmaktan başka bildiği bir şeyin olmadığı.

•TÜRK TARİH TEZİ'NİN TASFİYESİ ve YENİDEN TESLİMİYET

Atatürk, cumhuriyeti emanet ettiği Türk gençlerinin "güçlü" ve "köklü" tarihlerini çok iyi öğrenmelerini istiyordu. Bu şekilde köklerinden beslenen Türk gençliğinin kendine güveninin artacağını düşünüyordu. Bu sayede asırlık aşağılık komplekslerinden kurtulan ve öz güvenleri artan Türk gençlerinin daha büyük bir enerjiyle ça-

lışarak, "**ulusal kültüre**" ve "**evrensel uygarlığa**" katkıda bulunacaklarını düşünüyordu.

Tarih, onun için geçmişin hatırlanmasından çok, geleceği şekillendirme aracıydı. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin savaş yorgunu bireylerini, onlara "**uzak geçmişlerindeki uygar atalarını**" hatırlatarak motive etmek istiyordu. Atatürk, "uzak geçmişinden habersiz" bir ulusun bilinçaltındaki geçmişe ait kırıntıları yeniden biçimlendirerek, "**yeni bir toplumsal bellek**" yaratmaya çalışıyordu. Atatürk, bu zor çalışmaya "**eğitimle**" başlamak gerektiğini düşünüyordu; **ciltlerce tarih kitabını** bu nedenle yazdırmıştı.

Atatürk, yaptırdığı tarih çalışmalarında ve hazırlattığı tarih kitaplarında ısrarla, "**Türk tarihinin derinliği**" ve "**kültürel boyutu**" üzerinde durmuştu. Atatürk döneminde okutulan **tarih ders kitaplarında**, Hititlerin, Sümerlerin, Hunların, Göktürklerin, Uygurların, Selçukluların ve Osmanlıların siyasi ve askeri başarılarından, kazandıkları savaşlardan çok (Bunlar da anlatılıyordu) kültür ve uygarlık alanında yapıp ettiklerine ve üstün sosyal özelliklerine ağırlık verilmiştir. Atatürk Türkiye'sinin okullarında Türk çocuklarına, kazanılan savaşlarla, yapılan fetihlerle, dökülen kanlarla değil; **kültür ve uygarlık alanında yaratılan birikimle övünülmesi** öğretilmiştir[62]. Atatürk Türkiye'sinde cumhuriyetin öğretmenleri, Türk çocuklarına kendinden utanmayı değil, kendine inanıp güvenmeyi; başka uluslara saldırmayı, başka ulusları küçük görmeyi ve başka dinleri horlamayı değil; yurtta barış dünya da barışı; üstünlüğü ve ırkçılığı değil eşitliği ve insanlığı; bağnazlığı ve hurafeyi değil; bilimin gücünü öğretiyorlardı.

Atatürk'ün eğitim politikası; başı dik, kendine inanan ve güvenen, bağımsızlık için gözünü kırpmadan ölüme koşabilecek kadar

---

62 Atatürk döneminde okutulan tarih ders kitapları için bkz. "**Tarih I, Tarihten Evvelki Zamanlar ve Eski Zamanlar**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul 1931; "**Tarih II, Orta Zamanlar**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931, "**Tarih III, Yeni ve Yakın Zamanlarda Osmanlı Türk Tarihi**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931; "**Tarih IV, Türkiye Cumhuriyeti**", Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.

vatansever ve çağdaş değerleri benimsemiş; Türklük şuuruna sahip bireyler yetişmesini sağlamak için kurgulanmıştı. Bu kurguda, "tarih öğretiminin" çok önemli bir yeri vardı.

Fakat Atatürk'ün bu "**ulusal eğitim politikası**" 10 Kasım 1938'de değişmeye başlayacak, **1950'den sonraysa** neredeyse tamamen ortadan kalkacaktı.

Atatürk'ün ölümünden sonra **Türk tarihi** ve **Türk dili** konusundaki çalışmalar bir kenara bırakılmıştır.[63] Bu süreçte Atatürk devrimlerinden akıl almaz tavizler verilmiş, ulusal bağımsızlık anlayışı ise adeta hiçe sayılmıştır.

1938'den sonra, **özellikle de 1950'den itibaren** Atatürk'ün neredeyse tüm uygulamaları tersine çevrilmiş ve bu sırada Atatürk'ün Türk tarih ve dil tezleriyle şekillenen "**ulusal eğitim politikası**"ndan tamamen vazgeçilmiştir; Türklük bilincinin yerini, zaman zaman "**komünizm propagandası**", zaman zaman da "**din propagandası**" almıştır ve bu süreçte **Atatürkçülük**, bilinçli olarak "sulandırılmıştır".

Atatürk'ün ölümünden sonra ulusal eğitim politikasından vazgeçildiği için gençlerimiz zaman içide **kimliksiz, kişiliksiz** kalıp boşlukta savrularak aşırı uçlara kaymaktan kurtulamamışlardır; **gençlerimiz kurtuluşu ya din bezirganlarının peşine takılıp sürüklenmekte, ya kendine tamamen yabancı akımların militanı olmakta, ya da kısa yoldan köşe dönmekte aramaya başlamışlardır**. Böylece ulusal değerlerinden habersiz, "***apolitik bir genç kuşak***" yaratılmıştır. On yılda bir gerçekleştirilen **darbeler** de bu "***şaşkın kuşağı***" iyice kendine yabancılaştırmıştır.

Atatürk döneminde okutulan o "**hacimli tarih kitapları**", Atatürk'ün ölümünün ardından birdenbire **inceliverip, içi boşaltılmıştır**, Türk tarihinin derinliği, enginliği anlatan bölümler ile **Türklerin tarih içinde uygarlığa yaptıkları katkıların anlatıldığı yerler** "farkettirilmeden" kitaplardan çıkartılmış; Türk tarihinin anlatım biçimi de değiştirilmiştir: **Türk kültür ve uygarlığı olabildiğince ikinci plana atılıp, bunun yerine, yapılan savaşlar, öldürülen insanlar, kişneyen**

---

63 Bkz. **Lise 2 Tarih**, MEB Yayınları, Ankara 1952

yağız atlar sayfaları süslemeye başlamıştır. Belli ki içerde ve dışarıda Türkiye'nin kaderini ellerine geçiren **birileri**, Türk gençlerinin **"kültürle"**, **"uygarlıkla"**, **"bilim ve sanatla"** değil; **kazanılan savaşlarla, alınan kalelerle, kişneyen yağız atlarla, dökülen kanlarla** övünmesini amaçlamış ve bu doğrultuda önce Atatürk'ün hazırlattığı tarih kitaplarını değiştirerek işe başlamıştır.[64] Atatürk'ten sonra tarihimiz adeta "skor tabelasına" benzetilmiştir: Savaş kazandığımız dönemleri **"yükselme"**, savaş kaybettiğimiz dönemleri **"dağılma"**, **"parçalama"** diye adlandıran, kültür ve uygarlık alanındaki gelişmeleri ise görmezlikten gelen yeni bir tarih anlayışı gelişmiştir. Böylece gençlerimiz orta öğrenimlerini tamamladıklarında Türk tarihinin sadece **"savaş"** ve **"antlaşmalardan"** meydana geldiğini düşünmeye başlamışlardır.

1950'lerde başlayan "karşı devrim" diğer alanlarda olduğu gibi **tarih öğrenimi** alanındaki meyvalarını da bügün vermektedir. Bugün liseyi bitiren gençlerimize "Tarihte Türk" denilince; gençlerimiz ya medeniyetten uzak, bilime ve sanata yabancı, sadece savaşan bir ulus, ya da - İslam öncesi kökler doğru dürüst anlatılmadığı için- 1071'de Anadolu'ya giren göçebe savaşçı kitleler ve onların sonraları din temelinde kurduğu Osmanlı İmparatorluğu ve bu imaparatorluğun bitmez tükenmez fetihlerini anlamaktadırlar.

1950'den sonra Atatürk'ün ***"ulusal tarih modelinden"*** tamamen vazgeçilerek aslında ***Atatürk milliyetçiliğinden*** (ulusalcılık) vaz geçilmiştir.

1950 sonrasında milliyetçiliğe (ulusalcılığa) yeni bir tanım getirilmiştir. 1950 sonrasında iş başına gelen siyasilerce biçimlendirilen bu ***"yeni milliyetçiliğe"*** göre, MÖ. 3000'lerde, 2000'lerde Anadolu'da Mezopotamya'da veya Orta Asya'da yaşayan Ön Türk uygarlıklarıyla, Türk kültür ve medeniyetiyle, Türk bilim ve sanat tarihiy-

---

64 Bu değişimi görebilmek için bugün orta öğretimde okutulan tarih ders kitaplarına bakmak bile yeterlidir. Lise 2'ler için hazırlanan Osmanlı Tarihi'nin yaklaşık yüzde 90'ı Osmanlı Devleti'nin askeri özellikleri, seferler ve savaşlara ayrılırken, Osmanlı kültür ve medeniyetine ancak yüzde 10'luk bir bölüm ayrılmıştır. Bkz. **Lise 2 Tarih**, MEB Yayınları, Ankara 2004

le ilgilenmek anlamsız ve gereksizdir! Artık, **1071 Malazgirt Savaşı** ve sonrasında kurulan Türk-İslam devletleri, özellikle de "**Osmanlı'nın fetihleriyle övünmek" milliyetçilik** olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Şüphesiz ki bu "**yeni milliyetçilik**" tanımının Atatürk'ün milliyetçilik anlayışıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur.

Bu yeni milliyetçilik anlayışı, 1950 sonrası tarihçilerince genç kuşakların beyinlerine enjekte edilmiştir. **İktidarın politikalarını paylaşan, ya da paylaşmak zorunda bırakılan tarih öğretmenleri ve akademisyenler** okullarda, ders kitaplarındaki o kan kokan savaş sahnelerini "milliyetçilik" olarak anlatmaya başlamışlardır. Bu tamamen **dinle sarıp sarmalanmış garip bir milliyetçiliktir. (Türk İslam Sentezi)** !!!

1950 sonrasında yetişen tarihçiler, Atatürk'ten sonra değiştirilen tarih kitaplarında yazılanlarla yetişen gençlerin vatana millete yararlı işler yapacaklarını düşünmeye başlamışlardır.

Bu kitaplarda, hep Türklerin savaşlardaki başarılarından, ele geçirdikleri kalelerden, öldürdükleri düşmanlardan ve kazandıkları askeri zaferlerden bahsediliyordu. Üstüne üstlük Türklerin tüm bunları **İslam adına, Allah adına yaptığı** söyleniyordu. Doğal olarak 50 sonrasında yetişen öğretmenler de derslerinde Alparslan'ın Malazgirt Savaşı'nda atının kuyruğunu nasıl bağladığından girip, İstanbul'un fethi sırasında Ulubatlı Hasan'ın bayrağı surlara nasıl diktiğinden çıkıyorlardı; ama Türk kültür ve medeniyetinden, Türk sanatından, Türk biliminden hiç söz etmiyor, ya da çok yüzeysel birkaç şey söyleyerek, yeniden şanlı zaferlere geçiyorlardı! Kuşkusuz ki bu durumun nedeni Atatürk sonrasında başlayan karşı devrim süreci doğrultusunda değiştirilen eğitim sistemiydi. Dönemin hakim siyasi görüşü,"**Türk-İslam Sentezi**" eğitim yoluyla -özellikle de tarih eğitimi yoluyla- Türkiye'ye yayılmak isteniyordu. Bu anlayışın uzantılarına bugün ortaöğretimde ve hatta **üniversitede** bile rastlanılabilmektedir.[65]

---

[65] Okumakta olduğunuz bu tezi **reddeden** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiye Cumhuriyet Tarihi Anabilimdalı kürsüsünden **Prof.Dr. Cezmi Eraslan, Prof. Dr. Ali Arslan ve Doç. Dr. Halil Bal** bu anlayışın bugünkü savunucularından sadece birkaçıdır.

Türklerin sadece "**savaşçılıklarından**" bahsedilmesi, öteden beri Türklerin sadece "**kaba güçten**" anlayan, "**saldırgan**" ve "**barbar**" bir topluluk olarak tanınmasını isteyen **Batı merkezli tarihin** ekmeğine adeta yağ sürmüştür. Askeri başarının özünde "**zihni**" aktivitelerin, plan, program ve stratejik hesapların olduğu nedense hep unutulmuştur. "***Harpte başarı her şeyden önce işbirliği sayesindedir. İşbirliği, birbiriyle devamlı irtibat ile verimleri gerektirir. Muharebe sadece münferit askerin kor azgınlığı ile kazanılmaz. Ne Romalılar, ferden Anibal'in askeri veya Golua'lardan daha azgın, ne de lejyonları nizamsız azgın canavar sürüleri idiler; lejyon mensupları çoğu kez insanı ürpertecek bir soğukkanlılıkla işbirliği ederek başarıya ulaşırlardı. Böyle bir işbirliği büyük duygusal hakimiyet ve yüksek derecede mütemayiz insan zekasını gerektirir.***"[96]

Burada yanıt bulunması gereken soru şudur: Atatürk'ün ölümünden hemen sonra bu değişim neden ve nasıl gerçekleşmiştir? Atatürk'ün Türk Tarih Tezi'nden ve bu tezin yer aldığı hacimli tarih kitaplarından kimler neden rahatsız olmuştur?

Atatürk, Batı'nın çıkarlarına hizmet eden tarih anlayışını, yaptığı ve yaptırdığı araştırmalarla, yazdırdığı tarih kitaplarıyla etkisiz hale getirmiştir. Onun döneminde ilk ve orta dereceli okullarda okutulan tarih kitaplarında Türklerin kültür ve uygarlık alanındaki çalışmaları uzun uzun anlatılırken, onun ölümünden sonra birdenbire Türklerin savaşçılıkları, saldırganlıkları, üstelik tüm bunları din adına yaptıkları ön plana çıkarılmıştır.

Atatürk'ün ölümünden sonra özellikle Osmanlı tarih yazımındaki değişim çok şaşırtıcıdır. Daha Atatürk'ün toprağı soğumadan, onun yazdırdığı tarih kitaplarına müdahale edilerek Türk Tarih Tezi ve o tezin bir parçası olan Osmanlı tarihi "***Batı'nın çıkarlarına hizmet edecek biçimde***" yeniden kaleme alınmıştır.

---

96 R. Bigelow, **Relevance of Ethology to Human Aggressiveness**, in ISSJ, XXIII/1, 1971; Burhan Oğuz, **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri**, İstanbul, 2000, s.59

"Osmanlının Batı karşısında yüzyıllarca süren ekonomik, siyasi ve askeri üstünlüğünü, bilimsel buluşlar alanında Batı'dan geri kaldığı an yitirmeye başladığı, bilimsel geri kalmanın ekonomik, siyasi ve askeri yenilgilere yol açtığı gerçeği Atatürk'ün yazdırdığı tarih kitaplarında okutulurken, ***1949'da Türk Milli Eğitimi Amerikalı uzmanların denetimine geçtikten sonra okutulmaz olmuş, tarih ders kitapları değiştirilmiş, tarihin ekonomik yanı yok sayılarak, Osmanlı tarihi, bir savaşlar ve 'meydan muharebeleri'ne indirgenmiş; Atatürk döneminde yazılmış tarih kitapları da bir daha okullara sokulmamıştı.*** *Okul binalarının bile nasıl olacağına karışan Amerikalılar, Osmanlıyı yalnızca 'yiğit savaşçı' yönüyle anımsatarak; Türk çocuklarını 'Osmanlı atalarının savaşçılığını' özendirmek ve onları tıpkı Osmanlının son döneminde Almanya'nın yaptığı gibi, kendi emperyalist amaçları doğrultusunda yeniden Osmanlılaştırıp ucuz, paralı askerler olarak kullanmak istiyordu.*

1949'dan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na yuvalanan Amerikalı danışmanların belirlediği öğretimle *beyinlere kazınan, 'Osmanlının savaşlarda üstün gelerek yükseldiği ve savaşlarda yenilerek yıkıldığıydı'. Çünkü, Amerika'nın Soğuk Savaş yılları boyunca Türkiye'den beklediği İslam ülkelerinin başına geçerek bütün Müslümanları Sovyetler Birliği'yle savaşa tutuşturmaktı; bu nedenle okullarda kılıç, gürz, pala sallayan gözü kapalı ölüme koşan savaşçı Osmanlı imgesi kazınmıştı.* ***Müslüman Türk çocuklarının ruhuna ve beynine Osmanlının yükseliş döneminde Avrupa'dan üstün bir ekonomik yapıya sahip olduğu, üretim biçimi, üretim araçları, üretim ve uygarlık düzeyi karşılaştırmasında Avrupa'dan kat be kat üstün durumda bulunduğu, Osmanlı ordusunun da bu yüzden savaşlarda üstün çıktığı gerçeği, Müslüman Türkleri kendi çıkarları doğrultusunda savaşa sürmekten başka bir amaç taşımayan Amerikalı eğitim danışmanları tarafından bilinçli olarak yok sayılmış ve tarih kitaplarından dışlatılmıştı.*** *Eğer Müslüman Türk çocuğu kendi atalarının savaş alanlarında üstün çıkmasının gerçek nedeninin ekonomik, bilimsel ve teknolojik üstünlük olduğunu bilir. Osmanlının son dönemlerinde savaşlarda yenilmesinin nedeninin de ekonomik, bilimsel ve teknolojik ilerlemeye kilitlenir, böyle olursa Amerika'nın buy-*

ruğuyla, Amerikan çıkarları uğruna ölüme atılmaktan geri durur, diye düşünülmüştü besbelli..."[67]

Batı'nın, Atatürk'ün ölümünden sonra hiç zaman kaybetmeden Türk Tarih Tezi'ne saldırması, emperyalizm için tarihin ne kadar önemli bir silah olduğunun en açık kanıtlarındandır. Belli ki Batı, Atatürk'ün Tarih Tezi'nden çok rahatsız olmuştur. Bu tezin gün geçtikçe daha çok taraftar bulmasından endişelenmiş ve ilk fırsatta bu tezi oradan kaldırmanın yollarını aramıştır. Batı, Türk Tarih Tezi doğrultusunda yetiştirilen Türk gençlerinin "***uygarlığa katkı sağlayan ileri atalarının***" yolunu izleyerek, bilim ve kültür alanlarında yapacakları çalışmalar sonucunda her alanda ileri bir toplum yaratmalarından korkmuştur. Çünkü Batı, **köklerinden beslenen ve bilimin itici gücüyle ilerleyen bir toplumun** askeri, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda gelişerek, başkalarının yardımına ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebileceğinin farkındadır.

Batı, kendi çıkarları açısından Atatürk'ün çağdaşlaşma zincirini kırmak, ya da en azından bu zinciri zayıflatmak istiyordu.

Bu zincirin ilk ve en önemi halkası Türk Tarih Tezi'ydi; Türk Tarih Tezi'ni ortadan kaldırmak, Türkiye'de tekrar "**Batı merkezli tarih anlayışını**" egemen kılmak, Batı'nın gelecekteki çıkarları açısından son derece önemliydi.

1940'ların sonlarından itibaren Türkiye "**tam bağımsızlığından**" ödünler vermeye başlamıştı. Özellikle **ABD,** her geçen gün Türkiye üzerindeki etkisini artırmaktaydı. 50'li yıllarda **ABD**, en büyük düşmanı **SSCB**'ye karşı Türkiye'yi kullanmanın yollarını arıyordu. O günlerde güçlü Türk ordusu ABD'nin iştahını daha da kabartıyordu. ABD, soğuk savaş sürecinde Türkiye'nin askeri gücünden yararlanmayı düşünüyordu.[68]

Türkiye'yi "siyasi ittifak" görüntüsü altında "**kullanmak**" isteyen

---

67 Cengiz Özakıncı, **Türkiye'nin Siyasi İntiharı, Yeni Osmanlı Tuzağı**, İstanbul 2005, s. 178-179

68 O yıllarda Türkiye'nin **NATO**'ya üye olmasını da bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Amerika'nın planı aslında çok basittir: Amerika öncelikle Türk kamuoyunu etkilemek istiyordu. Bu amaçla ilk iş olarak Türkiye'ye ekonomik yardım yapmaya karar verdi. Böylece Türk halkının ve oy peşinde koşan siyasetçilerinin "cömert" ABD'ye minnettar kalacağını ve ABD'nin her dediğini yapacağını, kendisine yardım eden ABD'ye hayır diyemeğeceğini düşünüyordu.

ABD'nin Türk kamuoyunu etkilemek için başvurduğu ikinci yol ise "**tarih öğretimiydi**". 1949'dan sonra **Amerikalı uzmanlar** Türk Milli Eğitimi'nde etkili olmaya başlamışlardı. Türk eğitim sistemini kontrol etmek isteyen **ABD, Türkiye ile bir eğitim anlaşması imzaladı. (1949)**

ABD'li uzamların ilk işi Atatürk'ün hazırlattığı tarih ders kitaplarına müdahale etmek oldu. Türklerin kültür ve uygarlığa katkılarının anlatıldığı o hacimli tarih kitapları birdenbire incelip içeriği değişti. 1950'den sonra artık tarih ders kitaplarında Eski Türklerin "**uygarlığa yaptığı katkıdan**" değil, Osmanlı Türklerinin savaşlarda gösterdikleri "**cengaverliklerden**" bahsediliyordu. Amerika'nın amacı, soğuk savaşta **SSCB'ye** karşı kullanmak istediği Türk gençlerini, "**atalarının savaşçılığıyla**" motive etmekti.[69] Amerika planını başarıyla uyguladı ve atalarının savaşçılığıyla motive olan Türk gençleri **Kore Savaşları'nda** Amerika için "kahramanca" savaştı!

Amerika Türkiye'yi öylesine duyarlı bir noktadan yakalamıştı ki 50'den sonra "***Osmanlının yaptığı fetihlerle övünmek***" ve yeniden "***Viyana kapılarına dayanma özlemi taşımak***" "**milliyetçilik**" olarak adlandırılmaya başlanmıştı. "***Eski Türklerin uygarlığı***" tezi unutulmuş; "***Hititler, Sümerler ve Etrüskler gibi ilk çağ uygarlıklarının Türklüğü***" teziyle ise **dalga geçilmeye** başlanmıştır. Bunun ilerde Türkiye'nin başına büyük dertler açacağı, örneğin **Ermenilerin** ve **Rumların** veya başka birilerinin tarihsel gerekçelerle Türkiye'yi zor

---

69 1950'lerde ortadan kaldırılan Türk Tarih Tezi'nin yerine konulan "**Osmanlının savaşçılığıyla övünme**" biçimindeki yeni tarih anlayışın bugün de devam ettiğini gösteren bir çalışma için bkz. Muzaffer İlhan Erdost, **Yeni Dünya Düzenine Zorlanırken Odağında Türkiye**, Onur Yayınları, Ankara 1999

duruma sokabileceği ve bu topraklarda hak iddia edebileceği ise hiç düşünülmemişti.

Her şey Atatürk'ten sonra değişmiş; Atatürk'ün hazırlattığı, "**Türk Tarihinin Ana Hatları**" ve "**Tarih I, II, III, IV**" adlı kitaplar kütüphanelerin tozlu rafları arasında çürümeye terk edilmiştir.

IV. BÖLÜM

KEMİK UYGARLIĞININ YIKILIŞI

TÜRK UYGARLIĞININ YENİDEN KEŞFİ

Türk Tarih Tezi'nin Doğrulanması

Türk Kurtuluş Savaşı'nın önderi **Mustafa Kemal Atatürk**, 1920'li yılların başında Türkiye'yi **emperyalizmin** kanlı pençelerinden kurtarmıştır. Atatürk, kazandığı bu askeri zaferle Türkiye'yi emperyalizmin siyasi baskısından kurtarırken; 1930'lu yılların başında ileri sürdüğü tarih ve dil tezleriyle, yaptırdığı tarih ve dil araştırmalarıyla da Türkiye'yi emperyalizmin **kültürel baskısından** kurtarmak istemiştir. Atatürk, Batı'nın 19. yüzyılın başlarından itibaren emperyalist emellerini gerçekleştirmek için geliştirdiği "***ırkçı ve kurgusal tarih teorisi***"ni "***gizli kalmış ileri Türk uygarlığının***" varlığını kanıtlayarak yıkmak istiyordu. Atatürk'ün bu amaçla geliştirdiği Türk Tarih Tezi'nin iskeletini **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü** tezi oluşturuyordu. Atatürk ve onun direktifleriyle bu konularda çalışmalar yapan dönemin yerli ve yabancı uzmanları -geçen bölümlerde de ayrıntılarıyla gösterildiği gibi- 30'lu yıllarda Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduklarını kanıtladıklarına inanıyorlardı. Atatürk döneminde Türkiye'de okutulan tarih kitaplarında (Tarih I, II, III ve IV) ve cumhuriyetin resmi tarih görüşünü ortaya koyan "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" adlı eserlerde Hititlerin ve Sümerlerin Türk oldukları yazılıydı.

Peki ama bu tez gerçekten doğru muydu? Yoksa hep söylenildiği gibi Hititlerin ve Sümerlerin Türklerle hiçbir ilgisi yoktu da bir

ulus devlet kuran Atatürk, bu devletin yorgun, yılgın, kendine güvensiz bireylerinin motivasyonunu arttırmak için mi Hititlerin ve Sümerlerin Türk olduklarını ileri sürmüştü? Yani bu tez, hep iddia edildiği gibi sadece, "**ümmet**" olmaktan "**ulus**" olmaya çalışan bir topluma "**ulusal bilinç**" ve "**tarihsel derinlik**" kazandırmak amacıyla ileri sürülen "**kurgusal**" bir tarih tezi miydi? Bu sorulara yanıt verebilmek için Atatürk'ün ölümünden sonra günümüze kadar geçen sürede Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğüne ilişkin ileri sürülen kanıtlara bakmak gerekecektir.

Türk Tarih Tezi'ni Anlamadan Sorgulamak

Atatürk, 30'lu yıllarda "*Hititler ve Sümerler Türk'tür.*" dediğinde kimileri genel kabullere aykırı olduğu için önce biraz "şaşırmış", sonra da yıllardır tekrarlanan tarih bilgilerini hatırlayarak ve hatta gülerek "*Hititlerin ve Sümerlerin yaşadığı dönemde dünyada Türk yoktu! Ayrıca Türkler Anadolu'ya Malazgirt Savaşı'yla gelmiştir. Oysaki Hititler Malazgirt Savaşı'ndan binlerce yıl önce Anadolu'da yaşamıştır. Dolayısıyla Hititlerle Türkler arasında hiç bir ilişki olamaz!*" diyerek, kendilerince konuyu kapatmış; kimileri: "*Biz kimiz ki medeniyetin temellerini atan Hitit ve Sümer uygarlıklarıyla ilişkimiz olsun? Biz, göçebe, savaşçı ve yağmacı bir bozkır toplumuyuz; at koşturmuş, kılıç sallamış, adam öldürmüşüz. Biz göçebe bir halkız o kadar. Ne alakamız olabilir bu eski ileri uygarlıklarla? Olmaz öyle şey!*" diyerek, bu teze "burun kıvırmış"; kimileri de: "*Aslında Atatürk de buna inanmıyordu, ama o dönemin şartlarından dolayı Türkleri motive etmek için 'yalancıktan!' böyle bir tez ileri sürdü!*" demiş, kimileri de gülerek, dudağında alaycı bir tebessüm kırığı eşliğinde: "*Atatürk'e göre herkes Türk... Yok öyle şey! Bu ırkçılıktan başka bir şey değil.*" demiş, kısacası herkes bir şekilde Atatürk'ün ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'ni ve bu tezin en önemli parçası olan "***Hititler ve Sümerler Türk'tür***" teorisini eleştirmişti.

Fakat bugün Hititlerin ve Sümerlerin gerçekten Türk olabileceklerini iddia eden, bu konudaki belgeleri sıralayan bilim insanlarının sayısı her geçen gün biraz daha artmaktadır.. Örneğin, dünya-

ca ünlü **Sümerolog Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ**, tanınmış araştırmacı **Kazım Mirşan**, ünlü **bilim insanı Prof. Dr. Bilge Umar**, araştırmacı **Salahi Diker**, ünlü bilim insanı **Adile Ayda**, dünyaca ünlü **Sümerolog S.N.Kramer**, ünlü **Türkolog B.Gerey** ve daha birçok bilim insanı Sümerlerin Türk olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Kim bilir, belki de geçen zaman pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da **Atatürk**'ü haklı çıkaracaktır.

SÜMERLERİN TÜRKLÜĞÜNE YÖNELİK KANITLAR

Bir uygarlığın başka bir uygarlıkla ilişkisini kanıtlamak için, öncelikle o iki uygarlık arasındaki fiziksel (antropolojik), dilsel (filolojik) kültürel, (etnografik) benzerliklerin dikkate alınması gerekir. Bir çok bilim insanı Sümerlerle Türkler arasındaki, ilişkiyi kanıtlamak için ele geçirilen arkeolojik bulguları, bu kriterleri esas alarak incelemişler ve şaşırtıcı sonuçlara ulaşmışlardır. Bu bölümde, hem bu sonuçlara hem de -ilk kez- bazı özgün kanıtlara ve değerlendirilmelere yer verilmektedir.

Sümerler ve Orta Asya

"Sümerlerin Türklüğü" tezinin en güçlü kanıtlarından biri Sümer uygarlığını kuranların **Mezopotamya'ya Orta Asya'dan göç etmiş olmalarıdır**.[1] Sümerceyle Türkçe arasındaki benzerliğe dikkat çeken dünyaca ünlü Sümerolog **S.N.Kramer**, Sümerlerin Orta Asya içlerinden çıkarak Mezopotamya'ya geldiklerini ileri sürmüştür.[2] Orta Asya, Türklerin ana yurdu olduğuna göre Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç eden Sümerlerin de "Türk kökenli" olma ihtimalleri çok yüksektir.

Kramer, Sümerler için: ***"Sümerler, büyük bir olasılıkla İÖ. dördüncü binyılda ya da daha önce doğudan Mezopotamya'ya gelmiş, Sami ya da Hint-Avrupa kökenli olmayan bir halktı."*** demektedir.[3]

---

1 Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s. 100.

2 S.N.Kramer, **Erdem Dergisi**, C.VI, S:16, Ocak 1990, s.295-296.

3 S.N.Kramer, **Sümer Mitolojisi**, İstanbul, 2001, s.28

Görüldüğü gibi ünlü Sümerolog **Kramer** Sümerlerin Mezopotamya'ya MÖ.dördüncü binlerde "**doğudan**" gelmiş olduklarını belirtmektedir. Kramer burada açıkça "Orta Asya" ve "Türkler" ifadesini kullanmasa da onun bu konuda yazdıklarının satır aralarına sıkışan bazı **yer adlarından** Sümerlerin kökeninin **Orta Asya'ya** dayandığı anlaşılmaktadır. Kramer'e göre **Enmarker** ve **Aratta** üzerinde dönen destansı menkıbelerden anlaşıldığına göre **ilk Sümer hükümdarları** belki **Hazar Denizi** çevresinde kurulmuş olan bir şehir devleti ile çok sıkı bir ilişkiye girmişlerdi. Kramer'in, Sümerlerin sıkı ilişkide bulundukları belirttiği **Aratta şehri** eski **Türkmenistan**'da bulunan bir **Türk şehiridir**.[4] **Ural-Altay dillerini** hatırlatan **Sümer dili** yapısı bakımından Türkçe gibi bir **bitişken dildir** ve bu dil durumu da **Aratta** gibi aynı geniş sahaya işaret etmektedir.[5]

Arkeolojik bulgular, Sümerlerin Mezopotamya'nın "**yerlisi**" olmadıklarını göstermektedir. Büyük bir olasılıkla Sümerler Mezopotamya'ya **Uruk katı sonlarına doğru** göç etmişlerdir.[6]

Tarihçi **Nissen** de Sümerlerin, Mezopotamya'nın yerlisi olmadığını düşünmektedir: "***Mezopotamya'da MÖ. 3200 yıllarında çok sınırlı bir dönem süresinde beklenilmedik bir durumda medeniyetin çeşitli yönleri kesin olarak değişmiştir. Bu değişmenin sadece eski kavmin yerini daha gelişmiş bir ülkeden gelen yeni bir kavmin alması ile mümkündür.***" diyen Nissen, ayrıca Mezopotamya'da birden bire yedi kat nüfus artışı olduğunu belirterek bu durumun Sümerlerin Mezopotamya'ya gelip yerleşmeleriyle ilgili olduğunu ifade etmektedir.[7]

Bilim insanları önceleri, Sümerlerin Mezopotamya'nın yerlisi olduğunu, daha sonra da **Sami kökenli** olabileceklerini düşünmüştür; fakat arkeolojik kazılar ilerledikçe Sümerlerin **Mezopo-**

---

4 **Türkmen-Sovyet Ansiklopedisi**, C. VIII, 1978, s. 108.

5 "Sümerler", **Türk Ansiklopedisi**, C. XXX, Ankara 1980, s. 115-119.

6 "Sümerler", **Türk Ansiklopedisi**, C.XXX, Ankara 1980, s.115-119.

7 Hans Nissen, J. Grundzüge einer Geshichte des Vorderen Orient, Darmstadt, 1990, s. 71-75. Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s. 35-36.

tamya'nın yerlisi ya da **Sami kökenli** bir topluluk olmadıkları anlaşılmıştır.

1975 yılında **Winfred Orthamann** bu durumu şöyle itiraf etmiştir:

"***Sümerce konuşan halk gurupları belki de bu bölgenin ilk sakinleri değildi. Onların İsa öncesi bir zamanda buraya göç etmiş oldukları kabul edilmektedir.***"[8]

Başka bir tarihçi, **Meşkur** ise Sümerlerin **Hazar Denizi'nin** güney doğusundan Mezopotamya'ya geldiklerini belirtmektedir:

"***Sümer'de bulunan pirinç eşyalardan anlaşıldığına göre onlar Fırat etrafında birden bire beklenilmedik durumda gelip, medeniyetlerini ise Hazar Denizi'nin güney doğusundan kendileriyle getirmişlerdir.***"[9]

Genellikle Sümerlerin Mezopotamya'ya "**doğudan**" geldikleri kabul edilmektedir. **Alman tarihçi Helmut Uhlig**, Sümerleri: "***Doğudan gelen göçebeler***" olarak tanımlamaktadır. Ona göre doğudan gelen bu insanlar kısa sürede **kendi kültürlerini** Mezopotamya'ya yaymışlardır.

"***Bu insanların Mezopotamya'yı kendileri için özel bir hedef olarak seçip seçmediklerini, ya da orayı bir çıkmaz sokak olarak görüp görmediklerini net bir şekilde anlayamıyoruz. Kıyı kesimi verimsizdir ve sel baskınları her adımda toprağı tehdit etmekte, yarı suda yaşanılmaktadır. Ama daha kuzeyde ve batıda önceden bildiğimiz başka insan gurupları yerleşmişlerdir. Obed çiftçileri.***"[10]

Uhlig, Sümerlerin doğudan biryerlerden Mezopotamya'ya geldiklerini ifade etmekle birlikte yine de bu gizemli halkın "**kökeninin bilinmediğini**" belirtmektedir:

"***Yeni iskancıların bölgeye varış zamanını ve yoğunlukları hak-***

---

8 Helmut Uhlig, **Tarihin Başlangıcında Bir Halk, Sümerler**, çev. Nilgün Ersoy, İstanbul, 2006, s.56.

9 Meşur Mohammadjavad, **Iran der Ahde bastan**, Tahran, 1985, s 115.Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s 36.

10 Uhlig, **a.g.e.**, s.13.

kında net bir fikre sahip olamıyoruz. Onların, nasıl bir bölge ve hangi yollar üzerinden geçip geldikleriyle kesin ve net bir görüşe sahip olamadığımız gibi, ulaştıkları yerle ilgili olarak da sadece belirsiz izlenimler edinebiliyoruz."[11]

Uhlıg ayrıca doğudan Mezopotmya'ya gelen bu gizemli halkın kısa sürede **kendi kültürünü** tüm Mezopotamya'ya yaydığını söyleyerek, Sümerleri kuran halkın **oldukça ileri bir kültüre sahip olduğunu** vurgulamaktadır:

"*Böylece doğudan gelen göçebeler, eski yerleşiklerle temasa geçerek önce El Obed'de, sonra Ur şehrinin yakınındaki o çok eski yerleşim bölgesinde bulunanların yaşam tarzlarını öğrenip, kendilerine ait birçok bilgiyi onlara aktarmaktadırlar. Göç sırasında bundan daha fazlası su yüzüne çıkmazdı; çünkü yol uzun ve zordu ve yaşamda kalmak ciddi bir sorundu. (...) Obed insanlarının bölgesel olarak başardıkları şeyler büyük ölçüde devam ettirilmekte, kum, su ve sazdan oluşan ıssız çöl becerikli eller sayesinde bir kültür bölgesine dönüşmekte cennet büyümektedir. (...) Göçerler, geldikleri bu bölgeye artık sistematik olarak yerleşmeye başladılar. Irmak kenarındaki arazileri tarım alanı haline getirmek için işe koyuldular. Henüz su altında bulunan geniş alanlar büyük emeklerle kurutuldu. İhtiyaç duyulduğu zaman kullanılmak üzere fazla sular için bentler inşa edildi. Kaos yavaş yavaş düzene dönüşerek, işlenmemiş arazi kültür arazisi haline geldi.*"[12]

Uhlıg'ın, Sümerlerin **doğu kökenli ileri bir topluluk** tarafından kurulduğunu ileri sürmesi ve bu ileri topluluğu, "***Doğudan gelen göçerler***" olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Onun bu anlatımları, **MÖ.6000'lerde Orta Asya'da bir tarım ve hayvancılık kültürü yaratan "Anav uygarlığını"** akla getirmektedir.

Son yıllarda özellikle Türkmen bilim insanları Mezopotamya ile Türkmenistan arasında derin bir ilişki olduğunu ve Sümerlerin de Orta Asya'dan Mezopotanya'ya göç ettiklerini ileri sürmektedirler.

---

11 **A.g.e.**, s. 13-14

12 **A.g.e.**, s. 15

Ödek Ödekof bu konudaki bir makalesinde şu düşüncelere yer vermiştir:

"Esasında Sümerler adının ve uygarlığının temel unsurunu izah etmeye Sümer yurdunda ve Altıntepe'de (Güney Türkmenistan) yaşayan halkların birbiriyle akraba olduklarını ispat etmeye imkan buluyoruz. Böylece Sümer yurdunda yaşayan Sakgik halkı Altıntepe uygarlığını türeten halkların doğrudan nesilleridir diyen tarihi sonuca varmak mümkündür."[13]

Sümerlerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç ettiklerini ileri süren **Verner Stein** bu görüşünü şu kanıtlara dayandırmaktadır.

"Sümerlerin (MÖ. 3300) Orta Asya'dan gelem ihtimali şu faktörlerle açıklanmaktadır: Onların dillerinin Altay-Türk dillerine benzerliği, tapınaklarının mimari şekilleri ve süslemelerinin dağ tapınaklarına benzemesi ve genellikle yazıda kullanılan ideogramlarının dağ yurtlarıyla benzerlik göstermesidir. Sümerlerin dini inancının kökünün de Orta Asya'da Bakterya'dan olduğunu kanıtlayacak anlamlı şeyler vardır: Dağ tapınakları, dağ öküzüne secde etmek ve ek olarak Orta Asya'da olduğu gibi kralın muhafızlarının o öldüğü zaman kendilerini zehirleyerek intihar etmeleri..."[14]

Rus arkeolojisinin temellerini atan **Nikolsky'e** göre de Sümerlerin ana vatanı **Aşkabat** kentinin yakınlarıdır:

"Bu ülkenin (Türkmenistan) kurganlarından arkeologlar taş, gümüş ve kilden yapılmş eşyaları bulmuşlardır ki bunlar Mezopotamya'nın güneydeki Sümer kurganlarındakilerine çok benzer. Bütün bunlar şu düşünceye getirir ki, Sümerler büyük bir ihtimalle bugünkü Türkmenistan'dan Mezopotomya'ya varmışlardır. Bu iki uygarlığın son analizi onların arasındaki bir çok ortaklıkları göstermektedir. Sümerlerin baş tanrıları olan EN-LİL'in yerleştiği yer, Me-

---

13 Ö. Ödekof, **Sümer hakda kelam ağız, Yaşlık Jurnal**, Aşkabat, 1990, Sayı 12. Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s.38.

14 Verner, Stein, **Der Neue Kultur Fahrplan**, Berlin, 1998, s.20; Gerey, **a.g.e.**, s. 40.

zopotamya'nın güneyindeki düzlükte değil, dağlarda olmuştur. Belki de Köpet Dağı'nın etekleri onarlın ana vatanı olmuştur."[15]

Halikarnas Balıkçısı'na göre de Sümerler Orta Asya kökenli bir halktır: "***Sümerler Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç ettiler.*** *Sümerler genelde orta boylu tıknaz insanlardı.*"[16]

H. Zübeyir Koşay, B. Hrozny'e dayanarak Sümerlerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya uzanan yolculuklarını ayrıntılarıyla ortaya koymuştur:

"***Muhtemelen Hint-Avrupalı ve Altaylı unsurlarla karışmış olan Sümerliler Kırgız bozkırlarının, Uralların doğusunda bir noktasından hareket ederek Hazer denizinin güney ucunu dolaşıyorlar ve bir taraftan Azerbaycan, Tarnskafkasya, Kuzey Suriye ve Doğu Anadolu'yu kat edip Babilonya'ya vardılar. (Ural'ın Sümer dilinde adı Arali) (B. Hrozny- Historie de l'Asie Anterieure, de I, Inde et de la Crete, 1947, s.319)***"[17]

Görüldüğü gibi -Batı merkezli tarihin görmezden geldiği- birçok bilim insanı açıkça **Sümerlerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya**

---

15 K. Mateveev- A. Sazanov, "**Zamlya Drevnego Dvureçie**", Moskova, 1986, s.38.Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s.128

16 Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, İstanbul, 1996, s.66.

17 Koşay, aynı yazısında Mezopotamyalı Elamlıların da aslen Türk kökenli olduğunu ileri sürmüştür. "Elam halkı ise, yine aynı bilgine göre (Hrozny) Sümerlilerden ve civardaki Sami ve Hint-Avrupalı halklardan tamamen farklı olup bu ülke dahi diğerleri kadar değilse bile, yine de büyük bir siyasi ve kültürel merkez olarak beliriyor. Elam, Zagros Dağları eteklerinde ve Babilonya ile Asur ülkesinin kuzeyinde bulunan bir yayla olup başkent Sus'a, Kerha ve Karun ırmaklarının suladığı münbit bir vadide bulunur. Akad dilinde Elam-tu 'yüksek yayla veya doğudaki ülke' manasındadır. Arkeolojide Asyenik veya Hazerli kavimler olarak bilinen Elam ırkı muhtemelen Orta Asya'dan İran'ın Zagros bölgesine Hint-Avrupalı kavimlerden önce gelmiştir. Bunların, ari veya Sami olmadıkları bilinir. Dillerinin tetkiki sonucunda Türkçe ile sadece müşahebet değil şekillerde de aynıyetin bulunduğu saptanmıştır." H. Zübeyr Koşay, "Elam and Central Asian Relations, in" **CULTURA TURCICA**, III/2, 1966

göç ettiklerini ileri sürmektedir. Sadece onlar değil, arkeolojik bulgular da bu gerçeği haykırmaktadır. Kuşkusuz ki çok eski çağlarda Orta Asya'dan yapılan bir göçün varlığını kanıtlamak tek başına Sümerlerin Türklüğünü ıspatlamayacaktır, ama en azından bu tezin temelini güçlendirecektir. Orta Asya'dan göç eden Ön Türklerin Mezopotamya'ya gelip Sümerleri kurduklarını kanıtlamak için Ön Türk kültürüyle Sümer kültürü arasındaki **benzerliklere** bakmak gerekecektir.

Orta Asya'dan Mezopotamya'ya Yapılan Göçler

Arkeolojik bulgular, Sümer yazılı tarihinin MÖ.3000-3500'lerde başladığını göstermektedir. Bu hesaba göre Sümerlerin MÖ.4000'ler civarında belki de daha önce Mezopotamya'ya göç etmiş olmaları gerekmektedir. Peki ama Sümerler Mezopotamya'ya gerçekten Orta Asya'dan mı göç etmişlerdi? Gerek coğrafi yakınlık, gerekse jeolojik koşullar Sümerlerin Mezopotamya'ya Orta Asya'dan göç etmiş olma ihtimalini arttırmaktadır. Bu noktada yapılması gereken, MÖ.4000-5000 ve hatta 6000'lerde Orta Asya'dan Mezopotamya'ya gerçekten bir göç olup olmadığına bakmaktır. Böyle bir göçün varlığını anlamanın en kolay yolu göç verdiği düşünülen Orta Asya'nın **MÖ.5000-6000'lerdeki** coğrafi ve **jeolojik yapısını** anlamaktır. MÖ.5000, 6000'lerde Orta Asya'da göçe neden olabilecek bir kuraklık ya da ona benzer bir doğal felaket söz konusuysa burada yaşayan insanların (Ön Türklerin) göç etmeleri pekala mümkün olacaktır.

Yapılan araştırmalar, Türklerin ilk yurdu olan **Orta Asya'nın** iklim ve coğrafi özelliklerinin binlerce yıl önce çok daha farklı olduğunu ve zaman içinde iklimsel hareketlere bağlı olarak coğrafi yapıda bazı değişiklikler meydana geldiğini göstermektedir.

"Son buzul çağından günümüzdeki arabuzul dönemine geçişte, buzulların ilk ana ısınma dönemi **20.000 yıl önce** başlamış ve **12.500 yıl öncesine** kadar devam etmiştir. Bu dönemde Kuzey Avrupa ve Asya'daki buzullar çabukça çözülmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak çözülen buzulların kenarında birbirleriyle bağlantılı

büyük buzul gölleri oluşmuştur. Buzul göllerinden taşan bol miktardaki buzul suları güneye doğru akan Dinyeper, Don, Ural, Tobol, İris gibi büyük nehirlerle **Karadenz'i, Hazar Denizi'ni** ve **Aral Denizi'ni** sürekli olarak beslemiştir.

MÖ.12.500 ile **11.500** yılları arasında hüküm süren ve **Younger Dryas** diye anılan buzul döneminde yağışlar azalmış, biraz geriye çekilmiş kuzeydeki buzul kıtasının eteğindeki bir dizi buzul gölünün mevcut suları eskisi gibi güneydeki iç denizlere boşalma yerine **Adriyatik Denizi'ne** ve **Kuzey Buz Denizi'ne** doğru boşalmaya başlamıştır. Böylece **Aral, Hazar** ve **Karadeniz'**i besleyen büyük nehirlerin suları epeyce azalmış, bir kısmı ise kurumuştur. Bunun sonucu olarak bu üç denizin birbiriyle olan bağlantıları kesilmiş, her biri kendini besleyen nehirlerle yetinmeye çalışmıştır. **Younger Dryas'ın sonunda (MÖ. 11.500) Mini İce Age'ın başlangıcı (MÖ.6200) arasındaki ılıman dönemde denizleri besleyen akarsuların getirimleri, buharlaşmayla kaybolan suları ancak karşılayabilmiş ve su seviyelerinde önemli bir azalma gözlenmemiştir.**

Mini İce Age buzul dönemiyle birlikte (MÖ. 6200-5800) bölgede felaket rüzgarları esmeye başlamıştır. Yağışlar epeyce düşmüş, ana nehirlerin suları azalmış, küçük nehirler kurumuş, göllere boşalan nehir suları buharlaşarak kaybolan suyu karşılayamaz olmuştur. Durgun sular, akarsulara göre daha çabuk kirlendikleri ve tuzlandıkları için sürekli yağışlar ve büyük akarsular tarafından beslenmezlerse, hayat kaynağı olma özelliğini zamanla kaybederler. Zaten çok sığ olan Aral gölü de hızla küçülmeye, büzülmeye başlamış, bunun sonucu olarak göldeki çözünmüş tuz konsantarasyonu artarak çoraklaşmaya, bir acı göl haline dönüşmeye başlamıştır. **Mini İce Age döneminin sona ermesiyle başlayan yağışlı ve ılıman iklim, büyük denizlerden uzak olan Orta Asya'ya fazla bir yağış getirmemiştir. Eriyen kıta buzlarının suları da iç denizlere dökülmez olmuştur. Dolayısıyla sıcaklık arttıkça göllerdeki buharlaşma ve su kaybı çoğalmış ve çölleşme hızlanmıştır. Kuruyan gölün tabanında biriken tuzlu kum ve mil taneleri, şiddetli rüzgarların etkisiyle etrafa savrulmaya başlamıştır. Bir zamanların sahil kenarlarındaki verimleri topraklar ve yerleşim yerleri kısa denebilecek bir zaman dilimi içinde**

kum yığınlarıyla örtülmeye başlamıştır. İşte o günlerde başlayan felaket günümüze kadar devam etmiştir.

Bazı kaynaklarda var olduğu yazılan, bazı kitaplarda uydurma olduğu öne sürülen **Orta Asya'daki** hayat kaynağı **tatlı sulu iç denizlerin varlığı** ve sonradan **kuruyarak çoraklaştığı, çölleştiği jeolojik bir gerçektir**. Henüz yeterince bilinmeyen husus, bu ortamlarda insanoğlunun nasıl bir hayat sürdürmüş olduğudur."[18]

Söz konusu çölleşme, zamanla hızlanmış, daha geniş alanlara yayılmıştır. Dolayısıyla o sıralarda bu çorak topraklarda yaşayan **Ön Türkler hem tatlı suya sahip, hem de çok uzak olmayan daha güvenli bir yere göç etmeye karar vermişlerdir**. Oldukça **ileri bir kültüre** sahip olan **Ön Türkler**, tatlısuya ve verimli topraklara sahip en elverişli yerlerin nehirlerin deltaları olduğunu biliyorlardı. Nitekim pek çok kadim medeniyet Nil, Mezopotamya, İndüs gibi deltalarda kurulmuştur.

Orta Asya'dan kaçan Ön Türklerin gidebilcekleri dört önemli su havzası vardı. Bunlar Amu Derya ağzındaki Harezm, Sırı derya ağzındaki Kızılorda, Hazar Denizi kıyısındaki Uzboy'la Utrek bölgeleriydi. Bozulan iklim koşulları yüzünden yaşanmaz hale gelen Orta Asya'dan çıkan Ön Türklerin büyük bir kolu buralara yerleşti. Ancak zaman geçtikle çölleşme bu bölgeleri de etkisi altına alınaya başladı. Bunun üzerine bu bölgelerdeki Ön Türkler kendilerine daha güvenli yaşam alanları aramaya başladılar. **MÖ.4000-5000'lerde bu ikinci yerleşme alanlarını terk eden Ön Türkler, güneydeki ve doğudaki yüksek dağların eteklerine doğru göç ettiler.** Buralarda yeşil alanlar, yaz, kış suları kesilmeyen büyük nehirlerin suladığı verimli topraklar vardı. **Ön Türklerin yeni yurdu, Dicle ve Fırat'ın suladığı Mezopotamya deltasıydı**.

Ön Türkler, bu sefer daha deneyimliydiler. Ne de olsa üçüncü kez yurt kuruyorlardı. Mezopotamya'ya gelen ve belli bir bilgi ve birikime sahip bu insanlar eski deneyimlerini de kullanarak Mezpo-

---

18 Mümin Köksoy, **Türkler**, Ankara, 2002. Nakleden Begmyrat Gerey, **5000 Yıllık Sümer Türkmen Bağları**, İstanbul 2005, s.14,15.

tamya'yı adeta bir yeryüzü cennetine çevirdiler. Önce küçük köyler, sonra etrafı surlarla çevrili büyük şehirler kurdular, ilk tarım ve hayvancılık faaliyetlerine başladılar; kedi, köpek, sığır gibi hayvanları evcilleştirdiler, bilinen ilk yasaları hazırladılar, çivi yazısını geliştirdiler. Arpa, buğday ve çavdar üretimine başladılar, Nehirleri sulama kanalları ve göletlerle daha kullanışlı hale getirdiler. **Ön Türklerin yeni yurdu artık bu iki nehrin arasındaki verimli topraklardı**. Atı, ilk yurtlarından beri tanıyan bu insanlar, zamanla yaşadıkları yerin yakın ve uzak çevresini de keşfetmeye başladılar. Eski güçlerini kazandıktan sonra yeniden fetihlere de başladılar; Eski yurtlarını da hiçbir zaman unutmadılar. Yüzyıllar içinde çölleşmenin etkisi azalınca onların torunları yeniden eski yurtlarına dönüp oralarda şehirler kurdular. **Aşkabat, Merv, Buhara, Semerkand, Duşanbe, Taşkent, Namangan, Türkistan, Bişkek** gibi şehirler bir zamanlar Mezopotamya'da yaşayan Ön Türklerin birkaç kuşak sonraki torunlarınca kurulmuuştur.

Büyük Tufan, Sümerler ve Orta Asya

Ön Türklerin ana yurtlarını bırakıp yeni yerleşim alanları aramalarına neden olan belki de kutsal kitaplarda geçen **büyük tufandı**.

İlk olarak **Tevrat**'ta söz edilen büyük tufan olayının 1800'lü yıllarda bilimsel bir gerçeklik olabileceği ortaya çıktı. **Ninova'da** yapılan Mezopotamya kazıları sırasında ulaşılan "**Asurbanpal kitaplığında**" bulunan bir tablette tıpkı Tevrat'ta anlatılan tufan olayına benzer bir olay anlatılıyordu. **Gılgamış Destanı**'nın **onbirinci tabletinde** anlatılan tufan olayı MÖ. 1200'lerde Akadca olarak kaleme alınmıştı. Kazılar ileledikçe bu sefer MÖ.1800'lerde yazıldığı anlaşılan bir tufan metnine daha rastlandı. Bu metinler Akadca yazılmasına karşın, metinlerdeki tanrı adlarının Akadca olmadığı, dolayısıyla tufan öyküsünün kaynağının Sümerlere dayandığı düşünülmeye başlandı. Nitekim daha sonra bulanan kırıklı bir tablet tufan olayının Sümer kaynaklı olduğunu kanıtladı. Öykünün kahramanının adının **Ziusudra** olduğu okunuyordu. Sümerlerin anlattığı bu tufan olayının bır bölümü şöyledir:

"Olağanüstü kuvvetli fırtınaların hepsi, bir olup saldırdılar.
Aynı anda tufan ibadet merkezlerini kapladı.
Yedi gün yedi gece boyunca,
Tufan ülkeyi kasıp kavurdu.
Fırtınalar koca gemiyi azametli dalgalara çarpıp dururken,
Işığını yere göye saçan Utu çıktı.
Ziusudra koca geminin bir penceresini açtı.
Kahraman Utu ışınlarını koca geminin içine saldı.
Kral Ziusudra
Utu'nun önünde yerlere kapandı.
Bir öküz kesti kral, bir koyun kesti."[19]

Tufan olayını ilk **Sümerler** yazıya geçirdiklerine göre bu olay ya onların başından geçmişti, ya da onlar başakalarının başından geçen bu olayı duyarak yazıya geçirmişlerdi.

Tufan olayının anlatıldığı Sümer tabletinin bulunmasından sonra bilim insanları bu olayı daha başka bir gözle (bilimsel) incelemeye başladılar.

1820 yılında, İngiltere'de bir rahip ve jeolog olan **William Buckland "Jeolojinin Din ile İlişkisi"** adlı bir konferansta İngiltere ve İskoçya anakarasındaki katmanlaşmamış çökeltilerin bütün dünyayı etkileyen **Nuh Tufanı**'yla oluştuğunu ileri sürdü. Bu teori 50 yıl boyunca kabul gördü; fakat daha sonra bunların bir tufan sonucunda değil, buzul çağından sonraki erimelerden kaynaklandığı anlaşıldı.[20]

Bazı bilim insanları tufan olayını, Mezopotamya'daki Fırat ve Dicle nehirlerinin taşkınlıklarının bıraktığı izler diye yorumladı; fakat yapılan araştırmalar sonunda bu yönde de bir kanıta rastlanamadı. **MÖ. 2800** yıllarına tarihlenen **Ur kral mezarlarını** ortaya çıkaran **L. Wooley** bulduğu kalın bir kum tabakasını tufandan kalan bir iz olarak nitelemiş ve bu bilgi akademik çevrelerde büyük bir heyecan

---

19 Samuel, Noah Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, İstanbul, 2002, s. 192.

20 Muazzez İlmiye Çığ, "Tufan Olayı Orta Asya'da Olmuştu", **Bilim ve Ütopya**, Sa:142, s. 55

uyandırmıştı; fakat daha sonra aynı bölgede yapılan kazılarda benzer tabakaların bulunamaması sonunda bunun yerel bir taşkınlıktan kaynaklandığı anlaşıldı.[21]

Son yıllarda **Amerikalı William Ryan** ve **Walter Pitman**, "**Nuh Tufanı: Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşiflere Göre**" adlı kitaplarında tufan olayının **Karadeniz**'de yaşandığını ileri sürdüler; fakat bu teori de bilim çevrelerinde yeterince taraftar bulamadı, teori pek çok bakımdan eksikti. Ünlü Sümerolog **Muazzez İlmiye Çığ**, bu teoriyi şöyle eleştirmektedir:

"Ben Karadeniz'de olan bu tufan olayını ilk kez İstanbul Üniversitesi Prehistorya Bölümünde Walter Witman'ın bu konuda verdiği bir konferansta duymuştum. Daha sonra Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi'nde bu konuyu okuyunca Sümerlerin yazdıkları tufan olayının bundan kaynaklanmış olabileceğine oldukça aklım yatmıştı. (...) Fakat olayın Sümerlere geçiş varsayımı beni çok tatmin etmiyordu. Çünkü bu büyük olayın etkisinin Sümerlere gelinceye kadar Karadeniz'in etrafında ve Anadolu'da yaşayanlar arasında söylencelerde izlerinin bulunması ve Sümerlerle bir bağlantısının olması beklenirdi. Hatta oradan Avrupa'ya gidenler gittikleri yerde bu olayı anlatmış olmalılardı. Halbuki oralarda da buna ait bir iz olmadığı anlaşılıyor. Bu yüzden Sümerlilerle bu olay arasında bir bağlantı kuramıyor; ama bir bağlantının gerekliliğine inanıyordum. İşte başlangıçta sözünü ettiğim kitaplar (Begmyrat Gerey, "5000 Yıllık Sümer Türkmen Bağları" ve Tahsin Parlak, "Tufan'dan Turan Denizi'ne, Turan Denizi'nden Günümüze Aral'ın Sırları.") bana Sümer tufan olayının Orta Asya'da olduğunu, bağlantılarını açıkça kanıtlıyordu. Ne idi bu kanıtlar? 1) Jeolojik bulgular. 2) Jeolojik bulgulara göre MÖ.20.000 yıllarında son buzul çağında muderAsya. 3) Arkeoljik kanıtlar. 4) Dil."[22]

Orta Asya'da meydana gelen büyük tufan olayı sonunda yaşanan büyük su taşkınları zamanla Orta Asya'dan çekilince bu sefer de

---

21 Çığ, **a.g.m.**, s. 56.

22 Çığ, **a.g.m.**, s. 56.

büyük bir kuraklık ve çölleşme baş göstermişti. İşte bu toprakların yerlisi Ön Türkler artık yaşanması mümkün olamayan bu topraklardan göç etmeye karar vermişlerdi.

"MÖ. 20000'lerden itibaren başlayan bir ısınma dönemiyle 12.000 yıllarında buzullar erimeye başlıyor. Bunun üzerine **Aral ve Hazar'ın kuzeyinde oluşan büyük buz göllerinden taşan tatlı sular Amu-derya ve Siri-derya yoluyla bunlara boşalıyor ve oradan Karadeniz'e ve Anadolu'nun doğusuna kadar ulaşıyor**. Aras Nehri ve alçak yerler su ile doluyor. **Çoruh vadisinin** ağzına kadar gelen sularla Artvin, Narman arası birleşmiş, sular Van gölünü genişletmiş, Diyarbakır iç denizini oluşturmuştur. Bu taşmaların izleri Çoruh vadisinde, Oltu vadısında ve Narman peribacalarının olduğu yerlerde, Diyarbakır'da görülüyor. Bunlar gösteriyor ki, **Asya'da buzulların erimesiyle etraflarında bulunan insanları yok edebilecek büyüklükte taşkınlıklar olmuştu**.

Korkut Ata Üniversitesi'nden tarih, dil, arkeoloji ve antropoloji araştırmaları yapan Doç. Aristanbek, Prof. Enis Yakupoğlu ve Dr. Maniyev Tanrıbergen, Doğu Tataristan ile Doğu denizinden Çeluge'ye kadar bir çok dağ ve tepelerde, denizden çok uzak olmalarına ve oralarda göllerin de bulunmamasına rağmen midye ve diğer deniz hayvanları fosilleri buluyorlar. Ahmet Yesevi Üniversitesi'nden öğretim üyesi Kenan Yavan, Kara dağlarda yaptığı gezilerde tufana ait önemli izler bularak videoya çekmiş ve bunları 2003'te üniversitede göstermiş. O zamanlar bir iç deniz olan Turan Ovası daha sonraları ikiye bölünerek Hazar ve Aral gölleri ortaya çıkmış, geri kalan kısmı da 6000'lerde kurumuş ve bugünkü Turan Ovası'nı meydana getirmiş. Buranın toprağının iki metre altında tuzlu su bulunuyor. Su taşmalarında bu tuzlu su yüzeye çıkarak toprağı çölleştiriyor."[23] Bu koşullara daha fazla dayanamayan **Ön Türkler** de buradan **Mezopotamya'ya göç edip Sümerlerin temellerini atıyorlar** ve doğal olarak Orta Asya'yı terk etmelerine neden olan büyük tufan olayını da hiç unutmayarak, yazıya geçiriyorlar. Sümerlerin anlattıkları tufan olayının değişik varyantlarının Orta Asyalı Türklere ait söylenceleı

---

23 Çığ, **a.g.m.**, s.57.

arasında görülmesi bu teoriyi güçlendirmektedir. Nuh Tufanı'nın Türk halkları arasındaki bir varyantı şöyledir:

"*Yakın gelecekte kopacak tufanı herkesten önce bir gök tüylü teke haber verdi. Gök tüylü teke yedi gece yedi gündüz, dünyanın dört bucağını dolaştı ve yüksek sele duyurdu. (car çekti) Bundan sonra yedi gün deprem oldu ve yedi gün dağlar ateş püskürdü, yedi gün yağmur, dolu ve kar yağdı, yedi gün tufan koptu ondan sonra korkunç soğuklar başladı. Yedi kardeş vardı. Tufanın kopacağı onlara haber verilmişti. Onların en büyüğünün adı ERLİK, bir diğerinin adı da ÜLKEN idi. Onlar yedi kardeş olarak BİR GEMİ yaptılar ve HER TÜRLÜ HAYVANDAN bir çift gemiye aldılar. Tufan bittikten sonra bir horozu bıraktılar, soğuğa dayanamıyıp hemen öldü. Sonra bir kazı suya bıraktılar, kaz dolaşıp gemiye geri dönemedi. Üçüncü kez kargayı bıraktılar o da geri gelmedi. Bir leş bularak onunla ilgilenmişti. Yedi kardeş yere, kıyıya yetiştiklerini anlayarak gemiden indiler.*"[24]

Kazan Tatarları efsanelerine göre de Nuh'un üç oğlundan bahsedilir. Bu oğullardan biri **Gazi**, diğeri, **Türk**, ötekisi de **Alp**'tır. Gazi ile Türk aralarında kavga ederler ve bir arada yaşamayacaklarını anlarlar. Türk, yeni bir yurt arayışına çıkar ve büyük bir nehir kenarına gelip oraya yerleşir. Alp ise bahadırdı. Uzun süre ormanlar arasında yol aldı. Sonra bir nehir kenarında durdu. Nehrin diğer yakasında onun dilinden anlayan bir kızla evlendi.[25] Bu efsanede ilginç olan Nuh'un torununun Türklerin atası olması ve **Türklerin Doğu Anadolu'ya Nuh Tufanı'yla** gelmeleridir.

Bu destanın **Altaylardan** öğrendiğimiz bir varyantı da şöyledir:

"*ÜLKEN, dünya üzerindeki NOMA adında bir adama tufan olacağını söleyerek GEMİ yapmasını bildirmiştir. NOMA'nın Balıksa, Savrul, SOOUZUNUL adında üç oğlu vardı. Bunlarla bir dağın tepesinde gemi yaptılar. İçerisine insan ve yaratıklardan birer çift al-*

---

24 Kamil Veliev, **Elin Yaddaşı, Dilin Yaddaşı**, Bakı, 1988, s. 15, Gerey, **a.g.e.**, s. 73.

25 S.Vahidov, **Tatar halık icatı**, 1987, s. 20-21. Nakleden Nurihan Fattah, **Tanrıların ve Firavunların Dili**, İstanbul 2004, s. 188.

dılar"[26] *Noma'nın gözleri iyi görmezdi. Gemidekilere sordu 'Bir şeyler görüyor musunuz? Yeryüzünü sis kaplamış, müthiş karanlık basmış,' dediler. O zaman yerin altından, ırmaklardan, denizlerden karalara sular fışkırmaya başladı. Gökten de yağmur yağıyordu. Gemi yüzmeye başladı. Gök ve sudan başka bir şey görünmüyordu.(...) Suyun derinliğini öğrenmek için Noma kuzgunu gönderdi, dönmedi. Kargayı gönderdi, o da dönmedi. Saksağanı gönderdi, o da dönmedi. Sonunda güvercini gönderdi, o gagasında bir dal ile geldi. Noma ona, kuzgun, karga ve saksağanı görüp görmediğini sordu. Güvercin onları gördüğünü, her üçünün de bir leşi gagaladıklarını söyledi. Nama, onlar kıyamete kadar leş ile geçinsinler, sen benim sadık hizmetçim oldun, kıyamete kadar benim evladımla yaşa dedi..."*[27]

Tufan efsanelerinin başka bir **Türk varyantı** da **Kazak Tufan Efsanesi**'dir.

"***TURAN OVASI'NDA ilk olarak meydana gelen Türü-ilk'ler bu ovada mutlu yaşarken, Adem oğullarının işledikleri günahlar yüzünden burayı su basıyor. Bunu gören Nuh, Kızılorda'nın Karmakçı ilçesine yakın Aral gölünün doğusundaki Kemi Salgan'dan Turan denizinin yükselmesiyle hareket ederek Aral, Hazar denizinden geçip, Cudi Dağı'na konuyor. Tufandan sonra kurtulan Nuh'un torunlarından Türü ilk ata tekrar gemi ile geri gelerek Kazıkurt dağına inmiş. Burada tufandan arta kalan Türü-ilkleri toplayarak onlara hayat öğretmiş.***"[28]

Bu zorlu yolculuk sırasında Nuh'un sadece üç oğlu ve üç gelini hayatta kalmıştır. Nuh, oğlu **Ham**'ı Hindistan'a, **Sam**'ı İran'a ve **Yafes**'i de kuzeye gönderir. **Yafes**, İtil ve Yayık tarafına doğru yol alır. 17. yüzyıl yazarlarından Ebu'l Gazi Bahadır han'ın kitabında bu konuda önemli bilgiler vardır.

Tufan olayının, **Türklerde görülen bu varyantların** ne dereceye

---

26 Murat Uraz, **Türk Mitolojisi**, İstanbul, 1994, s.140-141.

27 Sadi Bayram, **Güney Anadolu'da Proto Türk İzleri**, s.22.

28 **A.g.e.**, s.22.

kadar Sümer tufan anlatısına benzediğini görmek için destanın **Sümer varyantını** kısaca hatırlamak gerekecektir:

"***Tanrılar bir tufan göndererek insanı yeryüzünden yok etmek için anlaşıyorlar. İnsanı cehennemin o tarafındaki topraktan yaratan EN-KI Sippar kentinin hakanı ZIU-SUDRA'nın yanına vararak onu tanrıların bu düşüncesinden haberdar ediyor. ZIU-SUDRA (Nuh) bir gemi yaparak her cinsten yaratıkları birer çift gemisine bindiriyor... Korkunç tufan kopuyor ve gemi altı gece, altı gündüz büyük dalgalarla boğuşarak, yedinci gün güneş tanrısı UTU yer ve göğü ışıklandırıyor, tufan sona eriyor. ZIU-SUDRA, UTU'nun önünde diz çöküp bir öküz kurban ediyor.ve bir de koyun keserek ziyafet veriyor... ZIU-SUDRA varıp EN-LIL ve ANU'nun önünde diz çöküyor. O insanı ve diğer yaratılanları tehlikeden kurtardığı için ebedi yaşayışa eriyor. Bu geminin akıbeti yazılı levhaların bozulması dolayısıyla belli değildir. Ancak metnin diğer bir bölümünde ZIU-SUDRA ve diğer canlı hayvanların kurtulmasının ardından tanrıların buyruğu ile DIL-MUN topraklarında yerleşiyorlar ve böylelikle yeni yaşam Dilmun'da başlıyor. Bu destan sonraları Akad, Babil ve Asurluların mitlerinde mükemmelleşiyor.***"[29]

Nuh Tufanı'nın Sümer varyantı ile Orta Asya Türk varyantlarının ana fikir olarak birbirine çok benzediği görülmektedir. Her iki varyantta da **Nuh'un adı** ve lakabı birbirine benzerdir. Sümer varyantında Nuh'a **ZIUSUDRA** adı verilirken, Türk varyantındaki **SOOZUNUL** adı benzerlik göstermektedir. **Selahi Diker** de ZIUSUDRA adının **Türkçe** olduğunu ileri sürmüştür. Diker'e göre: "**ZI-USUDRA**" sözcüğünün değişiminin "**İzi-usu-tra**", "**İzi-su- ta(n) n**" ve Ana Türkçe "**İDİ-SUB-TENGRİ**" şeklinde olduğunu ve anlamının da "**Rab**" veya "**Su tanrısı**" olduğunu belirtmiştir.[30] Sözcüğün anlamının Nuh Peygamber'in öyküsüne de uygun olması dikkat çekicidir.

Ayrıca Soozunul'un babasının adı **NOMA'dır**. **NOMA** ile **NUH**

---

29 Samuel N. Kramer, **Mesopotamien**, Hamburg, 1971, s. 106-107. Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s.73-74; Tufan destanının tüm ayrıntıları için bkz. S. N. Kramer, **Tarih Sümer'de Başlar**, s.187-194.

30 Diker, **a.g.e.**, s 238, 240

sözcükleri hem şekil yönünden birbirine fazlaca benzemekte hem de **Nu (No)** sözcüğü Sümer dilinde ve Türk dilinde "**insan**" anlamında kullanılmaktadır.[31] Noma da Ziusudra gibi tufandan sonra tanrılarla birlikte yaşamıştır. Muazzez İlmiye Çığ bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "***Bu gösteriyor ki Sümerlerle Türkmenler arasında çok eski çağlarda aynı olayı hatırlatan bir bağ vardı.***"[32] Ayrıca tufanın Türk varyantında geçen **ER-LİK**, şekil yönünden Sümer varyantındaki tanrı **EN-LİL**'e benzemektedir. Destanlar arasındaki ilginç bir benzerlik de "**YEDİ GÜN**" ifadesidir. Hem Türk varyantlarında hem de Sümer varyantında hep "**yedi gün**" den bahsedilmektedir.

Orta Asya'nın Tarih Öncesi Yerleşik Türk Uygarlıkları

Tarihin ilk dönemlerinden beri Türklerin yaşadığı Orta Asya coğrafyasına "Türkistan", ya da "Turan" adı verilmiştir. Burada **20.000 yıl önce** bile Ön Türkler yaşadığını düşündüren bulgular ele geçirilmiştir. Orta Asya'da bulunan **kaya resimleri** bu bulgulara örnek olarak gösterilebilir.[33]

Ön Türkler Orta Asya'da yaşarken, MÖ.12000'lerde buzulların çözülmesiyle taşan Aral ve Hazar'ın suları Karadeniz'e ve Doğu Anadolu'ya kadar gitmiştir. Orta Asya'daki bu büyük tufanın ardından oradan göç eden Ön Türkler dünyanın yaşanabilir alanlarına dağılmışlardır. Arkeolojik bulgular ve Türklerin gittikleri yerlerde bulunan kaya **resimleri** bunu kanıtlamaktadır.[34] Daha sonraları **MÖ.6000-5500** yılları arasında başlayan "**büyük kuraklaşma**" sonucunda tufandan kurtulup oralarda yaşamlarını sürdürenler göç etmek zorunda kalmışlardır. İşte bu göç eden insanların bir kolu da **Mezopotamya'ya** inip ileri Sümer uygarlığının temellerini atmışlardır.

Bu noktada akla takılan soru şudur: "Bilim, sanat, edebiyat ve

---

31 Gerey, **a.g.e.**, s.73-74. (Nuh sözünün başka hiçbir dilde karşılığı yoktur.)

32 Çığ, **a.g.m.**, s. 61.

33 **A.g.m.**, s. 57

34 **A.g.m.**, s. 57.

daha pek çok alanlarda dünyadaki "ilkleri" gerçekleştiren Sümerler birden bire Mezopotamya'da bu kadar ileri bir uygarlığı nasıl yaratmışlardır?" Gerçekten de bu soruya verilecek yanıt, hem Sümer tarihi bakımından hem de Sümerlerle Ön Türkler arasındaki ilişkiyi anlamak bakımından son derece önemlidir.

Öncelikle, Sümerlerin yarattığı **ileri uygarlığın** birden bire meydana gelmediği bilinmelidir. Aslına bakılacak olursa "**Sümer mucizesinin**" nedenlerini Sümer uygarlığını kuran **Ön Türklerde** aramak gerekmektedir; çünkü "Batı merkezli tarihin" bilinçi olarak görmezden geldiği "Sümerleri yaratan Ön Türkler", **Orta Asya'da dünyanın en ileri uygarlıklarından birini yaratmışlardır**. Son araştırmalar, tufan öncesinde Orta Asya'da çok ileri bir uygarlık yaratıldığını kanıtlamaktadır.

R. Pumpelley (1908), **A.Belenitsky** (1987), **D.Sch. Besserat**, (1987) ve son olarak da **Kazım Mirşan,** Orta Asya'da binlerce yıl önce çok ileri bir "**yerleşik kültürün**" hüküm sürdüğünü ileri sürmüşlerdir.

1900'lü yılların başından beri yapılan araştırmalar insanlığın **ilk yerleşim alanlarından birinin Orta Asya olduğunu göstermektedir**. **Raphael Pumpelly** adlı bir Amerikalı arkeolog 19. yüzyılın sonlarında Çin, Moğolistan ve Orta Asya'da yaptığı 70 yıllık gözlem ve araştırmalardan sonra 1908 yılında iki ciltlik kalın bir kitap yayınlamıştır. **Pumpelly** kitabında, insanlığın "**ilk tarımsal faaliyetlerin**" tatlısu kenarlarında başlamısı gerektiğini ileri sürmüş ve bu teoriye de "**Oasis Theory**" (Tatlıgöl Teorisi) adını vermiştir: "*Son buzul çağının sonlarına doğru Orta Asya'da oldukça kurak bir iklim hüküm sürmekteydi. Ona göre taş devri insanlarının bu kurak iklim bölgesinde yaşamlarını sürdürebilmek için vahşi hayvanlar ve bitkilerle birlikte büyük tatlısu gölleri etrafında toplanmış olmaları gerekirdi.*"[35]

Pumpelly, 1904 yılında Türkmenistan'ın bugünkü başkenti **Aşkabat** yakınlarındaki bazı harabelerde burada yaşayan insanların "**tahıl**" üretmiş olduklarına ilişkin bazı işaretler bulmuştur. Pamp-

---

[35] Gerry, **a.g.e**., s 18

lelly'i doğrulayan **Gordon Childe**, tahıl üretiminin ve hayvancılığın ilk defa Orta Asya'da gerçekleştirildiğini ve daha sonra Karadeniz üzerinden Avrupa'ya geçtiğini savunmuştur. Ona göre, Avrupa'daki ilk evcil koyun türü (Ovis vignet) Türkmenistan ve Afganistan'dan getirilmiştir.[36]

Arkeolojik bulgulardan anlaşıldığına göre, **arpa, buğay, çavdar** ve **darı** gibi temel tarım ürünlerinin ilk yetiştirildiği yerlerden biri de Orta Asya'dır. **Schlemman'a** göre ilk yetiştirilen tarım ürünlerinden buğday (Eminer buğdayı- Triticum dicoccum) Asya kökenlidir. Orta Asya'nın en eski kültür havzalarından Anav'da MÖ. 4500'lere ait Triticum vulgare bulunmuştur.[37] Çavdarın merkezi Aandolu olmakla birlikte tarımı doğrudan Hazar Ovası'ndan Trakya'ya geçmiştir.[38] Darı, Altaylarda ve Kuzey Kafkasya'da MÖ. 2500'lerde evcilleştirilmiştir.[39] Anlaşıldığı kadar arpa, buğday, darı ve çavar erken dönem Ön Türk göçleriyle Orta Asya'dan Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya inmiştir. Nitekim "...Yüksek topraklarda iyice tutunmuş yabani tahıl çeşitlerinin, yetiştirilmek üzere aşağı seviyelere indirilmiş olması hızlı bir 'sıçrama' (mutation) nın meydana gelmesine yardım etmiş olmalıdır. MÖ. 8000'lere ait üstüvane damga'ları üzerinde tarım kültürüne ait sahnelerde merasimle buğday başaklarının geçirildiği resmedilmiştir."[40] Hititlerde de buğday tarımına çok önem verildiği anlaşılmaktadır. Buğday Hiti dini ayinlerinde de en temel ritüellerde kullanılırdı. Örneğin br Hitit kabartmasında bir ziyafet esnasında biranın buğday saplarıyla emilerek içildiği görülmektedir.

Daha da ilginci, sadece arpa, buğday değil, "**üzüm**"ün de ilk yetiştirildiği yerlerden birinin Orta Asya olduğunun anlaşılmasıdır.

---

36 Köksoy, **a.g.e.**, s.480-483. Gerey, **a.g.e.**, s.18.

37 Oguz, **a.g.e.**, s. 316

38 **A.g.e.**, aynı yer.

39 H. Zübeyr Koşay, **Türkiye Halkının Maddi Kültürüne Dair Araştırmalar, I, Çiftçilik,** in Türk Egitim Dernegi, I, 1956; Oguz, **a.g.e.**, s. 317

40 J. Hawks, **Les Ancetres du Ble et du Mais, in Le Courrier**, UNESCO, Ma 1967, Oguz, **a.g.e.**, s.317

Batı Türkistan'da Namazgahtepe kültür merkezinde **MÖ. 2500 yıllarına ait kalıntılar arasında** "üzüm tanelerine"de rastlanmıştır. Doğu Türkistan'da Han Sülalesi'nden beri Turfan bölgesinde üzüm yetiştirilip şarapçılık yapıldığı tespit edilmiştir.[41]

Kavun ve **karpuzun** anavatanı da Orta Asya'dır. Eski Türkçe'de "**Kagun**" diye adlandırılan kavun bir zamanlar Orta Asya'da bolca yetiştirilmiştir. Marko Polo bile seyahatnamesinde bu gerçeğe değinmeden geçememiştir: ***"Bu şehirde (Afganistan'ın kuzeyindeki Şibergan kenti) mebzul miktarda her şey ve bilhassa dünyanın en iyi kavunları vardır....***"[42]

Çinlileri **karpuz** yetiştirmeyi Türklerden öğrenmişlerdi. Çin kaynakları, Uygur Türklerinin bol miktarda karpuz yetiştirdiklerini belirtmektedir.[43]

Ön Türklerin **balıkçılık** alanında da ilerledikleri anlaşılmaktadır: ***"MÖ. 1700'lerde Aral Gölü'nün küzeyinde avcı ve balıkçı bir halkın kültürü mevcuttur. Harezm'de en eski medeniyet izlerine sahip Neolitik kültüründe, daha sığır ve koyun sürüleri yokken yabani domuz ve geyik kemiklerine rastlanıyor. Bu kültürün sahibi de balıkçı ve avcı bir halktı. Baykal Gölü kıyıları ve ötesi ile Angara bölgesi MÖ. 2.binde umumiyetle balık avı ile geçiniyorlardı."***[44]

Batı merkezli tarihin esiri bilim insanlarınca öteden beri ***"göçebe ve yağmacı bir bozlar kavmi"*** diye adlandırılan Türkler aslında dünyadaki **ilk yerleşik kültürlerden birini** yaratmışlardır. Daha, Erken Kalkolitik Çağda Türkmenistan'da ileri **sulama tesisleri** ve geniş aile **kanallarını barındıran** çok gözlü evler, sosyal yaşantının bütün şekillerinin çok fazla geliştiğini göstermektedir. Bu gelişmeler, Erken Bronz Çağında (MÖ 2000-1600) toplum yaşantısında önemli

---

41 Bahaddin Ögel, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, s 20, 366

42 Ögel, **a.g.e.**, s.480

43 Bahaddin Ögel, **Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları**, C.I, İstanbul, 1971, s. 120

44 Bahaddin Ögel, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, s.13, 15, 26, 35.

değişikliklere ve **ilk kent** uygarlığının ortaya çıkmasına neden olmuştur.[45]

"Bu oluş dahi 'Kentleşme devrimi' adını almıştır. Kentleşmenin doğal sonucu ise toplumun ekonomik temelinin değişmiş olması itibariyle, sınıflı bir cemiyete geçiş keyfiyetidir. Bu büyük değişme içinde tacirler ve sanat erbabı için özel alanların bulunduğu geniş köylerin teşekkül ve gelişmesi ile belirir. Bu itibarla köy artık sadece bir konut küme'si olmayıp önemli bir istihsal merkezi haline gelmiştir.(…) Soyut düşüncenin gelişmesi ve muntazam hesap tutma gereği beşer kültürünün ortaya çıkmasının ön şartlarındandı."[46]

MÖ. 2.binde Orta Asya'nın en önemli kültür merkezlerinden biri olan **Andronovo** kültür merkezinde **at, sığır** ve **koyun** gibi hayvanlarla birlikte **deve** de evcilleştirilmişti.[47]

Tacakistan Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Rus asıllı bilim insanı **V.A. Ranov**, 1993 yılında **Orta Asya "yerleşik kültür merkezlerinin"** Eski Taş (Paleolitik) döneminden beri var olduğunu ileri sürmüş ve bu tarihi **MÖ.850.000**'lerden başlatmıştır.[48]

V.A. Ranov, Orta Asya'da Ön Türk yerleşik kültür merkezlerinden birini **MÖ.10.500**'lere tarihlendirmiştir. **Kazım Mirşan**, "**Uşay**", adlı bu merkezin aslının "**Uşungay**" ve anlamının da "**egemenliğe tabi birlik**" olduğunu ifade etmiştir.[49]

Orta Asya insanı **MÖ. 30.000**'lerde kayalara resimler çizmiş, bu kaya resimleri **MÖ. 15.000**'lerde "sembol şekillere" dönüşmüştür. İlk yazının temelleri olan bu sembol şekiller zamanla Orta Asya'da "**tamga**" adı verilen yazı elemanlarına dönüşmüştür. Kazım Mirşan'ın, bu tamgaları Ön Türkçe olarak okumuş olması, buradaki kültürün **Türk kültürü** olduğunu kanıtlamaktadır.[50]

---

45 Oğuz, **a.g.e.**, s.232

46 **A.g.e.**, aynı yer

47 Ögel, **a.g.e.**, s.20,21

48 Tarcan, **Ön Türk Tarihi**, s. 22

49 Hulki Cevizoğlu, **Tarih Türklerde Başlar**, s.27

50 Tarcan, **a.g.e.** s. 23

Mırşan'ın bulgularına göre Orta Asya'da, **Tamgalısay–Talas Issıg Köl, bölgesinde MÖ. 7000'li** yıllarda **ilk yazı** ortaya çıkmıştır.[51] Kazım Mirşan, "**Bir Oy Bil**" adlı ilk Türk devletinin bu bölgede **MÖ. 9000 ile MÖ. 1517** yılları arasında yaşamış olduğunu ileri sürmüştür.[52]

Kazım Mırşan, Ön Türklerin Orta Asya'da **Bir-Oy Bil Devleti** (MÖ. 9000- MÖ. 1517) dışında, **At-Oy Bil**, (MÖ. 1517- MÖ. 879) ve **Ögül-Ugus** gibi birçok **yerleşik devletler** kurduklarını tesbit etmiştir.[53]

1.Karatav Kültürü

Orta Asya'da, Kafkasya Pamir'i, Aladağ, Karadağ, Tanrı dağları, kuzeyde Ural ve Torgay'da bulunan insan iskeletleri bu bölgelerde binlerce yıl önce insanların yaşadığını kanıtlamaktadır. **Özbekistan Teşik Taş (Deşik Taş) Mağarası'nda** ve **Kafkasya civarında** ele geçirilen arkeolojik ve antropolojik bulgular burada **MÖ. 80.000'**lerde insanların yaşadıklarını ve ileri bir kültür yarattıklarını orataya koymaktadır. Bu bölgede ortaya çıkan kültüre **Kara-Tau/ Karadağ (Karatav) kültürü** adı verilmektedir. Burada "**gala**" denilen insanların oturduğu yerler bulunmuştur.[54] Bu bölgede, tarih öncesi dönemlerden Orta Kabataş Devri **MÖ. 80.000 ile 35.000** arasına tarihlenmektedir. Bu döneme ait, bir kısmı Özbekistan'da, bir kısmı da Tacikistan'da olmak üzere **14 kala (kurgan)** saptanmıştır. Bunların içinde Semerkand'ın güneyindeki 3489 metre yükseklikteki Teşik Taş mağarası iki bakımdan önemlidir. Birincisi, içeride bulunan **9 yaşındaki bir çocuk iskeleti**; ikincisi de **mağaranın ağzının taşla örülmesidir**. Bu durum tarih öncesi dönemlerde Orta Asya'da "**yapı**" fikrinin oluştuğunu göstermesi bakımından çok önemlidir.Yapı fikrinin oluşması da burada yerleşik bir yaşam sürüldüğünün en açık kanıtlarındandır.

---

51 **A.g.e** s. 26
52 **A.g.e.** s. 30
53 **A.g.e** s. 25,26
54 Çığ, **a.g.m.**, s. 57

Karatav kültürünün en somut kanıtı mağara duvarlarına ve açıktaki kayalara yapılmış **Tarih öncesi dönemlere** ait **resimlerdir**. Karatav kültürünü yaratan insanlar **MÖ. 80.000 ile 30.000 yılları arasında** yaşam tarzlarını, avlanma alışkanlıklarını, hayvanlarla olan ilişkilerini, oldukça şematik çizgilerle ifade etmişlerdir. Eski Türkçe'de, hatta **Dede Korkut Oğuzname'sinde** adı geçen "**çızıglar**"ın bu resimleri yapanlara verilen ad olduğu söylenmektedir. Türklerin bulunduğu yerlerde yer ve su adları gibi çızıglara da rastlanmaktadır. Hatta Kazakistan'da **Çızgan Ata'nın** mezarı vardır. Çizimcilerin piri olarak bilinen Çızgan Ata'nın bulunduğu bölgede **binlerce kaya resmi** bulunmaktadır. Bu kaya resimleri önce damgalara, daha sonra da yazıya dönüşmüştür.**İlk yazının bunlardan çıktığı söylenmektedir.**[55]

Karasuk Kültürü:Güney Sibirya'daki Karasuk kültür havzasında, sebzeleri, hayvan resimleri ve kendine özgü hançerleri ile Orta Asya İskit geleneğini devam ettiren bir kültür meydana getirilmişti. Bu kültür, bütün Baykal bölgesi, Moğolistan ve Çin' e kadar yayılmıştı. (MÖ.1200-700)[56]

2.Anaü (Anav) Kültürü

19. yüzyıldan itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan Yunan-Roma eksenli Batı merkezli tarihin görmezden geldiği eski uygarlıklardan biridir Anav uygarlığı. Neredeyse hiçbir kitapta geçmeyen bu ileri uygarlık, **MÖ.6000'lerde Orta Asya'da** yaşayan insanlarca meydana getirilmiştir.Öteden beri **tüm ileri uygarlıklara** sahip çıkan ve ısrarla Türkleri "köksüz", "tarihsiz", "medeniyetten nasibini almamış barbar sürüleri" olarak gösteren **Batı merkezli tarih**, kanımca "ileri Anav uygarlığını", Türklerin ana yurdu olarak bilinen Orta Asya'da ortaya çıkıp geliştiği için görmezlikten gelmiş, ya da fazla önemsememiştir; çünkü **MÖ.6000'lerde Orta Asya'da ileri bir uygarlığın yaşamış olma ihtimalinin** bile Batı merkezli tarihe zarar verebileceği düşünülmüştür. Batı merkezli tarihe göre Türkler "göçebe", "yağma-

---

[55] James Freezer, **Aral'ın Sırları**, s. 55, not, 79.Nakleden Çığ, **a.g.m.**, s.57

[56] R.Giraud, **L'Empire des Turcs Celestes**, s.12, 28; Oğuz, **a.g.e.**, s.539

cı" ve "çapulcu" bir halktır(!) Bu "bozkır kavmı"nın yüzyıllarca Orta Asya bozkırlarında at koşturup, kılıç sallamaktan başka medeniyete hiçbir katkısı olmamıştır(!) Hatta bu bozkırlı göçebeler! başka toplumları yönetmekten de aciz oldukları için ele geçirdikleri yerlerin doğal gelişimlerini bile engellemişlerdir(!) Bu nedenle bir zamanlar Orta Asya'da Sümer, Mısır ve Yunan'dan **çok daha eski ve ileri** bir uygarlığın yaşadığının anlatılması, Türk'ü, "ikinci sınıf" ve "geri kalmış" bir ırk gibi gösteren Batı merkezli tarihi temelinden sarsabilirdi. Dolayısıyla dünya tarihini yazan Batı merkezli tarihin hizmetindeki güdümlü tarihçiler, **Anav uygarlığını** pek de fazla ciddiye almayarak, dünya gündemine taşınmasını engellemişlerdir. Oysaki ileri Anav uygarlığı da **Hitit ve Sümer** uygarlıklarının keşfedildiği 1900'lü yılların başında keşfedilmiştir. Eğer istenilseydi Hitit, Sümer, Asur, Babil uygarlıklarını gün ışığına çıkarmak için yapılan inceleme ve araştırmalar, Anav uygarlığı için de yapılabilirdi; fakat maalesef Batı merkezli tarih görüşünün ideolojik kalıpları dışına çıkmayı başarabilen az sayıdaki gerçek bilim insanı dışında bu konuyla ilgilenen olmamış ve **Sümer uygarlığını derinden etkilemiş olan Anav uygarlığının** üstünü örten sis perdesi tam olarak aralanamamıştır.

Tarih biliminin temel kanunu, "**yeni belge ve bulguların eski bilgileri değiştirdiğidir**". Bilimsel tarihçiliğin vazgeçilmez ilkesi olan bu "değişim" kuralı aslına bakılacak olursa o kadar kolay uygulanabilen bir kural değildir; çünkü uzun bir zaman içinde biçimlenen tarihsel yargıların –ele geçirilen yeni bulgular ne kadar güçlü olursa olsun- birden bire değişmesi neredeyse imkansızdır. Yüzyıllardır tarihsel gerçeklik diye kabul edilen ve sürekli tekrarlanan bir olayın "aslında öyle olmadığını" söylemek ve buna insanları inandırmak çok zordur. Alışkanlıkları ve genel kabulleri değiştirmek en radikal devrimcileri bile çok uğraştırmıştır. Bu nedenle "genel kabulleri" değiştirmek isteyen bir tarihçi bir bakıma "radikal bir devrimci gibi" hareket etmeli, elindeki yeni belge ve bulguları -eski bilgileri ne yönde değiştirirse değiştirsin- özgürce ve kararlılıkla yorumlamalıdır. Genel kabullerinin sorgulanmasına kızanlar, bu değişimden memnun olmayanlar ve **ezberleri bozulanlardan** gelecek tepkilere

karşı tarihçi soğuk kanlılığını ve bilimsel duyarlılığını korumalı. elindeki belge ve bulgular ışığında tezini ısrarla savunmalıdır. Aksi halde tarih biliminin temel ilkesi "**değişebilirlik kanunu** nu uygulamanın imkanı yoktur. Eğer yeni belge ve bulgular eski bilgileri değiştirmiyorsa o zaman tarihin bir bilim olduğundan söz etmek olanaksızdır.

Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılarda bazı tarihsel doğruları değiştirecek sonuçlara ulaşılmıştır. Öteden beri küçümsenen bir ulusun uzak atalarının aslında "çok uygar" ve "ileri" bir kültür yarattıkları anlaşılmıştır. Orta Asya'daki Ön Türklerin yarattığı **Anav uygarlığının** gün ışığına çıkması bilinen tarihi değiştirecek kadar önemlidir.

Anau (Anav) uygarlığının izlerine, **Aşkabat'ın 14 km doğusundaki eski kent harabelerinde** yapılan kazılarda rastlanmıştır. **Anav uygarlığının MÖ.6000'lerde** Asya'nın göbeğinde Sümerlere temel oluşturacak düzeyde ileri bir kültür yaratmış olması bilim dünyasını adeta şaşkına çevirmiştir.

Bu uygarlık hakkında ilk bilgileri **Amerikalı arkeolog R. Pumpelly** vermiştir.

"Amerikalı jeolog ve arkeolog Prof. **Raphael Pumpelley** (1837-1923) Türkistan'da ilki (1864-1865) yıllarında Aşkabat şehrine 5 km uzaklıktaki tarihi Anav şehrinin iki kurganını kazmış, kazı sonuçlarını, '**Exploration in Turkestan**' kitabında yayınlamıştır. Araştırmaları sonunda **Anav'daki kurganda İsa'dan 6000 yılına kadar inilmiştir**. Kitapta, Türkistan'daki **buğday ziraatinin İÖ.8000, hayvanların ehlileştirilmesinin İÖ.6800-8000** tarihlerinde olduğunu belirtmektedir. Kitapta, Anav'ın insanlık için önemi belirtilirken aynen söylenen: '**Başlangıcı yerkürenin derinliklerine gömülü olan ve tepesinde iskeletler bulunan Türkistan'ın Anav medeniyetine, bu uzun geçmiş kültürüne baktığımız zaman Mezopotamya ve Mısır'ın kültüründen daha eski bir çağda 2000 yıl devam etmiş olan bir medeniyet ile karşılaşmış oluruz. Daha başlangıçta evli barklı bir köy hayatı görünüyor; kadınlar iplik büküyor, dokuma yapıyor, ekip biçiyor, zahireyi değirmen taşlarında öğütmeyi, fırınlarda ekmek pişir-**

meyi biliyorlardı. Çömlekçilik sanatkarları kaplara şekiller veriyor, ıslak killerden kapların etrafına yer yer halkalar yapıyor, uzak zamanlardan miras kalan boyalarla üzerlerine şekiller çiziyorlardı. (....) atın insan kontrölü altına alınmasının başlangıcını burada görüyorum."[57]

Görüldüğü gibi Anav uygarlığını yaratan insanlar **yerleşik hayata** geçmişler ve **tarım** toplumunun ilk aşamasını yaşamaktadırlar. Temel ihtiyaçlarını, icat ettikleri basit aletlerle sağlayıp, evcilleştirdikleri hayvanlardan yararlanmaktadırlar. Toprak işçiliği ve çömlekçilik konusunda birhayli ilerledikleri anlaşılan Anavlılar, ilk sanat ürünlerini de vermişlerdir. Orta Asya'daki Anavlıların bu ilk uygarlık ürünlerini eski çağın ileri **uygarlıkları Mısır, Sümer ve Hitit'ten en az 2000 yıl kadar erken dönemde gerçekleştirdikleri** düşünülecek olursa karşı karşıya olduğumuz medeniyetin boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

Türkmenistan Arkeoloji Araştırmaları Başkanı **Sarianidi, MÖ. 6000**'lerde Orta Asya'daki tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak şunları belirtmektedir:

"***Gerçekten de MÖ.6000'li yıllarda yani günümüzden 8000 yıl önce Orta Asya'da ilk çiftçiler ilk köyleri meydana getirmişlerdir. Onlar yerli uygarlığın eski doğu görüşünün temelini atmışlardır. Yerli Güney Türkmenistan uygarlığının gelişip filizlenmesi sonucunda ilk çiftçilerin basit köyleri son yüzyıllar, hatta bin yılların devamında gerçek kent seviyesine kadar yükseliyor. Gözden uzaklaşmış kentlerin harabeleri Köpet Dağ eteklerinin bu biçimdeki görünüşlerini verir***."[58]

Türkmen-Sovyet Ansiklopedisi'nde Anav uygarlığı hakkında şu bilgilere yer verilmektedir.

"***Sekizbin (8.000) yıl önce (Mö.6000'ler) Yakındoğu yurtların-***

---

57 R. Pumpelley, **Expplorations in Turkestan**, t.1,p. 49 Nakleden Turgay Tülekçioğlu, **Orkun Dergisi**, Ağustos 2004.

58 Viktor Sarıanidi, **Türkmen Medeniyeti Jurnali**, Aşkabat/1, 1994, s. 31 Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s.123.

da ve Güney Türkmenistan'da eski tarım ve hayvancılık uygarlığının yayıldığı dönemde yeryüzünün başka ülkelerinde hala eski avcılığın basit ekonomisi devam etmekteydi. Yukarıda adı geçen yurtlarda tarımcılar yerleşip, ilk köyleri meydana getiriyorlardı. Bu köylerde her aile bağımsız bir birim olup bir odalı evlerde yaşıyor, MÖ.5000 yılları başlarında pirinci kullanıyorlardı. Bakır ile pirincin bulunması çok daha gelişmiş iş aletlerinin (saban, dokuma aletleri vb.) yayılmasına yardım etmiştir"[59]

Anav III katında bulunan, güneşte kurutulmuş tuğlalardan yapılmış **dört köşe evler,** hububat taneleri, sığır ve koyun gibi hayvanlara ait kemik kalıntıları, bölgenin tarımla uğraşan **yerleşik bir kültüre** sahip oludğunu göstermektedir.[60]

Dünya uygarlığının temelini atan bu insanlarla günümüzdeki Türkmenler arasındaki etnik ilişki konusunda **Rus tarihçi Rusliyakof,** "**Türkmen Halkının Gelip Çıkışı'** adlı kitabında şöyle yazmaktadır: '***Biz bugün o eski kavimlerin adlarını bilmiyoruz. Türkmenlerin en eski ataları da onlar olmalıdır. Anü'nün eski obalarından bilim adamlarının kazı çalışmaları sonucunda buldukları brekosefallerin şu günkü Türkmenlerinkine benzerliği çok ilginçtir."***[61]

N. Gulla ise bu konuda şunaları yazmaktadır: "***MÖ. 6-7 bin yılları arasında Köpet dağının eteğinde şimdiki Aşkabat ve Göktepe bölgesinde ortaya çıkan en eski atalarımız sonra MÖ. 6000-2000 yılları aralığında Türkmenistan sınırlarında Ceytün ve Anü uygarlığı adıyla dünya tarihine geçen, o dönemlere göre uygarlığın en gelişmiş ve yüksek seviyesi sayılan kültürü türetmişlerdir."***[62]

İleri Anav uygarlığı bazı Türk bilim insanlarının da dikkatini çekmiştir. Anav hakkında **Anıl Çeçen** şunları yazmıştır:

---

59 "Anaü", **Türkmenistan SSSR'nin Tarihi**, C.I, Aşkabat, 1959, s.38.

60 Ögel, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi,** s.20-21

61 Rusliyakof, **Türkmen Halkının Gelip Çıkışı**, Aşkabat, 1956. Nakleden Gerey, **a.g.e.,** s.29.

62 Nazar Gulla, **Köki Çuннur Türkmenim,** Yaşlık Jurnalı, Akabat,1994, s.16, Gerey, **age.** s.29

"*Proto Türk kültürünü temsil ettiği benimsenen Anav, bugünkü Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat çevresinde ilk kültür tabakasına yaklaşık olarak 6000 yıllık bir geçmişi simgelemektedir. Anav kültürünün dördüncü katı ise milat yıllarına rastlamaktadır. Tarihçiler genel olarak Orta Asya kavimlerinin kültürlerini Anav uygarlığı tabaklarına göre tarihlendirmeye ve iki binlerde bu tabaklarla karşılaştırmaya çalışırlar. (...) Bu dönemde dünyanın altın merkezi Altaylar'da görünmekte ve bu endüstriyi Proto (Ön) Türkler yürütmektedir.*"[63]

"**Genel Türk Tarihi**" adlı eserde ise ileri Anav uygarlığı hakkında şu bilgilere yer verilmektedir:

"*Anau'da bulunan kalıntılar, insanların ilk uygarlık aşamaları hakkında fikir edinebilmesi bakımından çok önemlidir. Gerçi burada yakılmış cesetleri kapsayan alt tabakalrın üstünde bulunan yuvarlak, brekisefal kafa tasları ile Türkmen el işlerinde görülen motiflere benzeyen keramik motifleriyle Anaü kültürünü yapan halkın saf Türk olduğunu ıspatlamak olasılığı yoktur; ama bu kültürü bir Aryan eseri olarak değerlendirmeye de bu ögeler engel olmaktadır*."[64]

MÖ 6000'lerde Orta Asya'da ileri bir uygarlık yaratan insanlar **heykeltıraşlığın** da ilk örneklerini vermişlerdi. Modern tarihin sadece **Helen-Roma** ve **Rönesanas Avrupa** ekseniyle sınırlandırdığı **heykeltıraşlığın ilk önemli örnekleri Orta Asya'da meydana getirilmiştir.** Kuşkusuz bu yeni bilgi Batı merkezli tarihin çok kolay kabul edebileceği bir bilgi değildir. **Türkmen heykeltıraşlık sanatının kökleri** hakkında bilgi veren **Kurayeva** bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"*Heykeltıraşlığa Türkmen süsleme sanatının en eski görünüşü demek mümkündür. O Taş Devrinin son döneminde meydana gelerek, karmaşık ve çok basamaklı gelişme yolunu geçmiştir. En eski*

---

63 Anıl Çeçen, **Türk Devletleri**, Ankara, 1976, s. 10

64 İsmet Parmaksızoğlu, Yaşar Çağlayan, **Genel Tarih**, Anakara, 1986, s. 296-297

gelenekler ve görenekler, ölüyü toprağa vermek geleneği ile heykellerde, eski çağ insanlarının kendilerini kuşatmış, dünya ile sağladıkları ilişkileri de açıkça göstermiştir.

Burada, o dönemde heykeltıraşlıkla geniş düşünmenin ilk düğümleri atılmıştır. Onlar da insanın kendi çevresini kuşatmış doğanın durumuna akıl erdirmesinin uzak ve karmaşık süreci etkisini gösteriyor.Orta Asya sanatı üzerinde çalışan Pugçenkova'nın gösterdiği örnekler çok ilginçtir. Onun doğrulamasına göre, eski çağda Türkmenistan arazisinde çiğ ve pişmiş kil balçıktan yapılmış hayvan resimleri ile karşılaşılıyor. Vinkelman adlı bilim adamı ise kili ilk hammadde diye belirliyor. Biraz kaba yapılmış bu resimler, hayvanların genelleştirilmiş olarak yüz ifadesini gösteriyor. Eski insanlar kendileri ile çevre ve hayat arasındaki ilişkileri işte böyle beyan etmişlerdir.Keçi, koyun ve öküz gibi hayvanların kemikten ve taştan yapılmış şekilleri eski çağda yontu şeklinde kullanılmıştır. Onu kısır kadınlar doğum için ve ayrıca kötü ruhları kovmak için takınmışlardır. İnsan şekilleri de aynı amaç için kullanılmıştır. Onların arasında kadın şekilleri daha çok ve geniş alanda yayılmıştır. Onlar Ceytun'da, Garadepe'de bulundu. İlkel insanlar kadınla erkek arasındaki bazı önemli beşeri farklılıkların ayrımına varmışlardır. Abramova bu konuda dört tane temel yönü görüyor. 1. Kadının ev ocağı ile ilişkisi, 2. Kadının nesil ile ilişkisi, 3. Kadının nesil başlatıcı hükmünde tasvirlenmesi. 4. Kadının av büyüsündeki rolünün açıklanması."[65]

Ünlü Amerikalı bilim insanı **Durant**, dünyanın en eski uygarlık merkezlerinden birinin **Anav** olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca uygarlığın çeşitli görünüşleri yönünden "**tek tanrıcılık**" inancının da ilk kez **Orta Asya'da** ortaya çıktığını ileri sürmektedir.[66]

MÖ.6000'lerde Orta Asya'da ileri bir uygarlık yaratan insanlar - daha önce detaylandırdığımız- iklimdeki bozulmalara paralel eski

---

65 Gurbancemal Kurayeva. **Türkmen Medeniyeti Jurnalı,** Aşkabat, 1994/2 s.14-16. Nakleden Gerey, **a.g.e.,** s. 124

66 Will Durant. **Kulturgeschichte der Menschheit** Köln. 1985 s.109-116 Nakleden Gerey, **a.g.e** s.83

yurtlarını terk ederek yaşamaya daha elverişli yerler aramaya başlamışlar ve sonunda Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı Mezopotamya'ya yerleşmişlerdir. MÖ. IV binin sonlarında Güneydoğu Türkmenistan'dan hareket eden göç kitleleri Mezopotamya'ya inmişlerdir.

Tüm bulgular, **Sümerlerin Asyalı bir kavim olduğunu göstermektedir**. Sümerlerin Dünya medeniyetinin temellerini atan çok ileri bir uygarlık olduğu dikkate alınacak olursa Sümerleri kuranların da son derece ileri bir topluluk olması gerekecektir.

"Asya'dan Mezopotamya'ya gelen bu ileri topluluk kim olabilir?" diye düşünbüldüğünde akla en yatkın yanıt, Anau (Anav) uygarlığını yaratanlar olacaktır. Büyük bir olasılıkla Anaulular MÖ. 4000'lerde Mezopotamya'ya gelmişler ve Sümerlerin temellerini atmışlardır.

Anau medeniyetinin hemen ardından Sümerler Mezopotamya'da insanlık tarihinin çok zengin uygarlıklarından birini meydana getirmişlerdir. Tarih biliminin gelişmesi sonucunda Sümer ve Anü medeniyetleri arasında bulunan ilişkiler ve Sümerler ile Türklerin atalarının arasındaki akrabalık aydınlanmaktadır."[767]

Sümerlerin, Orta Asya'dan göç eden **Anav uygarlığını** yaratan insanlarca kurulduğu teorisi akla yatkın görünmektedir. **İranlı tarihçi Hasan Pirniye** Sümerlerin Orta Asya'daki **Anav uygarlığını** yaratanlarca kurulduğunu şöyle ifade etmektedir:

"***Akadların ve Sümerlerin nereden geldikleri konusunda Aşkabat'ın yakınındaki Anü, Astarabat'ın yakınındaki Türendepe ve Daraygez'de bulunan seramik eşyalar, kap kacaklar ve buna benzer şeylerin imalat ediliş şekilleri Elam tarzı ile aynı olup altın vazoların yüzünde ise Sümerlerin resimlerinin işlenmiş olmasını göz önüne alarak, bazı bilim adamları Elam Uygarlığı ile Güney ve Batı Türkmenistan uygarlığının birbiriyle ilişkisinin olması gerektiği kanaatine, belki de Sümerler de kuzey taraftan Basra Körfezi'ne ve Babil düzlüğüne gelmiştir diyen düşünceye varmışlardır.***"[768]

---

[767] Gerey, **a.g.e.**, s. 33.

[768] Hasan Pirnaya, **Tarihe İrane Bastan**, Tahran 1983, s. 113-114 Nakleden: Gerey, **a.g.e.**, s. 35.

Alman bilim insanı **Oberhuber**, **Die Kultur des Altesorientes**" adlı eserinde Sümerlerin **Anav kökenli** olduğunu ifade etmiştir:

"***Sümerler ait bulunmuş yazıların ve yazının sonraki olgunlaşma süreci ile ilgili belgelerdeki metinlerin çoğunluğu ticaret ve yönetim işlerine ait olduğu için bilim adamları yazının meydana gelmesinde ticari ilişkilerin temel rolunun olduğunu vurguluyorlar. Bu düşüncenin savunucusu Heishelheim'in fikrine göre şehir medeniyeti sadece coğrafi şartların, yad akent uygarlığının ortaya çıkması sonunda oluşmayıp belki ticari ilişkilerin ekonomide temel rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Bu teorinin doğruluğunu kanıtlayan inandırıcı delil ise Yakın Doğu'nun ve Orta Asya'nın ticari ilişkilerinin kesişim merkezinde yerleşen Hazar ötesindeki (Türkmenistan'da) doğunun en eski kenti Anü'dur***"[69]

Türk tarihçi **Kamuran Gürün** de Sümerlerle **Anav uygarlığı** arasında bir ilişki olabileceğini düşünmektedir.[70]

Gulla da Sümeleri **Orta Asyalı Anavların** kurduğunu iddia eden bilim insanlarındandır. Ona göre Sümerleri Türkmenlerin ataları olan Anavlılar kurmuştur.

Türkmenlerin ataları sayılan ve Mezopotamya'ya göç eden Sümerler, sonra Akadlar, Elamlılar konusundaki bilimsel kaynaklar oraya göçmeyi MÖ. 4000 yılına tarihlendirmektedir. Ancak bu dönem Anü medeniyetinin gelişmiş bir dönemine rastlamaktadır. Bu nedenle onların kendi vatanlarını ekonomik düzey ve uygarlık seviyesinin yüksek olduğu bir dönemde terk etmelerini anlamak zordur. Ancak MÖ. 4000 yıllarının sonları ve 3000 yıllarının başlarında o döneme göre ekonomi ve uygarlık bakımından gelişmiş Göksüyrü'nün (Türkmenistan'da) dokuz obasının hepsi boşalmıştır. Bu göçün sebei ise o dönemde oks diye adlandırılan şimdiki Tercan ırmağının suyunun bugünkü İran toprağından kasıtlı olarak azaltılmasıdır. Bu rutubetin azalması nedeniyle Karakum (Şimdiki Türkmenistan'ın yüzde sekse-

---

69 Karl Oberhuber, **Die Kultur des Altesorient, Frankfurt**, 1972, s. 43-44 Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s. 36.

70 Kamuran Gürün, **Türkler ve Türk Devletleri**, Ankara 1981, s. 31-35

nini teşkil eden bir saha) alanının çölleşmesine neden olmuştur. Bu surecin başlaması ile MÖ.4000 yıllarının sonunda Göksürilerinin, sonra Sümerler adını alan büyük bir kesimi, bol su arayarak Mezopotamya'ya giden kavim olması mümkündür."[71]

Yaptığı araştırmalar sonunda **Sümerlerin Orta Asya'dan** göç eden bir Turanı topluluk olduğu sonucuna varan **Begmyrat Gerey, Sümerlerin Anav kökenli** bir uygarlık olduğunu üç temel nedene dayandırmaktadır:

1. Sümer kültürüyle şaşırtıcı benzerlikler taşıyan Türkmenistan'daki Anav kültürünün Mezopotamya'ya karşılık **daha önce** oluşması ve Mezopotamya uygarlığının ise onun devamının bir kolu olması muhtemeldir. Bu düşünce bazı bilim insanının: *"Sümerler bu bölgelerden göç edip Mezopotamya'ya gitmiş olmalı"* fikrine uygundur.
2. Hem binaların hem de heykellerin dış görünüşlerinin motifi ve içerdiği anlamlarının, özellikle dini söylencelerinin hayret verici derecede benzer ve hatta aynı olduğunu söylemek mümkündür.
3. Heykeltıraşlık sanatı, yakut ve altın gibi değerli madenlerin fazlaca bulunduğu Orta Asya'da (Türkmenistan'da) daha fazla ilerlemiştir. Mezopotamya'ya heykeltıraşlık sanatı ve bu madenler Orta Asyalı Ön Türklerce götürülmüştür.[72]

Anav uygarlığı hakkındaki en son bilgiler **13 Mayıs 2001** tarihli **New York Times gazetesindeki** bir makalede yer almıştır. Makaleye göre **Rus** ve **Amerikalı arkeologlar**, bugünkü **Türkmenistan** ve **Özbekistan**'da günümüzden **4000 yıl önce** yaşamış **ileri bir medeniyetin** kalıntılarını bulmuşlardır. Araştırmayı yürüten arkeologlara göre bu bölgedeki insanlar bir **tatlıgöl (oasis) çevresinde kerpiçten yapılmış binalardan oluşan yerleşim merkezleri kurmuşlardır. Bu uygarlığı yaratan insanlar koyun ve keçi beslemişler, kanallarla sulamalı ziraat yapmışlar, tarlalarda arpa ve buğday yetiştirmişlerdir.**

---

71 Nazar Gulla, **Kökü Çünnur Türkmenim**, Yaşlık Jurnalı, Aşkabat 1994, Sayı 1. Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s. 38

72 Gerey, **a.g.e.**, s. 130-131.

Onların bronz baltaları, mükemmel seramikleri, mermer ve kemik oymaları, altın ve değerli taşlardan süs eşyaları varmış. Üst sınıfa mensup insanların mezarlarında lüks eşyalar bulunmuş.

Pansilvanya Üniversitesi Eski Asya dilleri uzmanı Mair'e göre bölgede yeni keşfedilen **bu ileri uygarlık** Eski Çağ Asyasının kültür ve ticaret yolu üzerindeki çok büyük bir boşluğu tam olarak doldurmuştur. Bu buluşla eskiden sanıldığı gibi Asya halkının MÖ.4000'lerde birbirlerinden ve dünyanın diğer yerlerinden kopuk, ayrışık (izole) halklar olmadığı ortaya çıkmıştır. Yeni keşfedilmiş olan bu uygarlığa ait batıda Anau (Anav)'dan doğuda Özbekistan'a hatta Afganistan'ın kuzeyine kadar uzanan Kara Kum gölü boyunca **düzinelerce yerleşim harabeleri** bulunmuştur. Bu saha 300-400 mil uzunluğunda 50 mil kadar genişliğindededir. Bu insanların kim olduklarını, nereden geldikleri ve kendilerine ne isim verdikleri henüz bilinmemektedir. Bu nedenle arkeologlar bu uygarlığa bulunduğu bölgeleri dikkate alarak, "**Bacteria Margiana Archaelogy Complex**" adını vermişler ve bunu kısaca **BMAC** diye ifade etmişlerdir.[73]

Görüldüğü gibi Batılı bilim insanları aslında 1900'lerin başından beri bilinen "**İleri Anav uygarlığı**" hakkında daha yeni yeni konuşmaya başlamışlardır. Üstelik yine de son derece temkinli ve fazlaca düşünerek konuşmayı yeğlemektedirler. Orta Asya'daki Anav uygarlığının, bilinen eski çağ uygarlıklarıyla çağdaş, hatta çok daha eski bir uygarlık olduğunu kabul etmekle birlikte, henüz bu uygarlığı yaratan toplumun **kim olduğunu** tespit edemediklerini söylemektedirler; fakat gün gibi açıktır ki, **Turan Ovası**, geniş **Orta Asya coğrafyası** Türklerin anavatanıdır. Bu apaçık gerçeğe karşın Türkleri ilkel, geri, göçebe görmeyi alışkanlık haline getiren Batı merkezli tarih görüşü, **İleri Anav uygarlığını yaratanların Ön Türkler** olduğunu açıklamaktan ısrarla çekinmektedir. Ayrıca Hititler, Sümerler, Akadlar gibi eski ileri uygarlıkların kökenleriyle ilgili farklı teoriler üreten Batılı bilim insanları nedense **MÖ.6000'lerde yaşayan Anav uygarlığıyla Sümerlerin** kökeni arasındaki ilişki konusunda suskun kalmaktadırlar. Batı merkezli tarihin yılmaz savunucusu olan bilim

---

73 Köksoy, **a.g.e.**, s.483.

insanları, bugün "**kökeni bilinmiyor**" denilen **Sümerlerin, Anav uygarlığını yaratan insanlarca kurulmuş olabileceğine ilişkin** tek kelime bile etmemektedirler.

Batı merkezli tarihin güdümündeki bilim insanları ne kadar suskun kalırsa kalsın tüm bulgular insanlığın en eski uygarlık yuvalarından birinin **Orta Asya**, dünyanın en ileri uygarlıklarından birini yaratan halkın da **Türk** olduğunu göstermektedir.

3. Ceytun Kültürü

Anav'a komşu ileri Orta Asya uygarlıklarından biri de **Ceytun uygarlığıdır**. **Ceytun** ve **Anav** uygarlıkları çağdaş uygarlıklardır ve büyük bir ihtimalle her iki uygarlık aynı halk tarafından yaratılmıştır.

MÖ. 6000 yıllarında (Neolitik Çağda) kurulmuş **Ceytun uygarlığına** ait olan **konutlar "düzensiz köy planlarıdır"**. **Bu köyler, bir odalı diktörtgen konutlardan oluşmuştur. Her odada bir ocak vardır. Bu odaların duvarları saman katılmış balçıktan üretilen tuğlalarla yapılmış ve kil ile sıvanmıştır.**

Ceytun uygarlığının en belirgin özelliklerinden biri Orta Asya yerleşik kültürünün öncüleri olmalarıdır: ***"...Kuzey ve Doğu Türkmenistan'da hayvan yetiştirme yavaş olmakla birlikte çok erken devirlerden itibaren gelişmiştir. Güney Türkmenistan'da ise bu besin maddesi temin yöntemi tarım ile müzdeviç olarak inkişaf etmiş olupçiftçiler, yerleşik düzenin öncüleri olmuşlardır.Bunun en önde mümessili (temsilcisi) Ceytun kültürüdür. (MÖ.5000'ler). Küçük çakmak taşı endüstrisi, geometrik aletler, kerpiçten tek hücreli evler, altı düz güveçler...bu insanlardan bize kalan hatıralar arasındadır. Şagili Tepe'de de Hardeum disticum (iki sıralı arpa), Triticum vulgarae ve Triticum compactum (buğday) taneleri ele geçmiştir. Bazı ilkel sulama sistemleri de bahis konusudur...***"[74]

Ceytun uygarlığını kuranlar, Yakın Doğu ile de sıkı ilişkiler kurmuşlardır.[75]

---

[74] Öğüz, **a.g.e.** s.231

[75] **A.g.e.**, s.231

Çeytun uygarlığına ait olan **anıtların** arasında Göktepe çevresinde yerleşmiş **Pessecikdepe** adı ile tanınmış anıtlar çok ilginçtir. Burada **konutların** yanı sıra **tapınakların** da üstü açılmıştır. Tapınakların içindeki duvarın yüzü **avcılıkla ilgili resimlerle** süslenmiştir. **Bu resimler "dünyanın en eski betimleme sanatı ürünleri"dir** [76]

4. Guti (Kut) Kültürü

Gutiler (Kutiler) Sümerlerle hemen hemen çağdaş bir kavimdir. Mezopotamya ve civarında yaşayan Gutilerin kökeni de tıpkı Sümerlerin kökeni gibi tam olarak açığa çıkarılamamıştır. Bu nedenle zaman içinde Batı merkezli tarih ve kendine kök arayan bazı topluluklar Gutilere sahip çıkamak istemişlerdir.[77] Örneğin **Kürtçü ideoloji**, elinde hiçbir kanıt olmadan **Gutileri** kendine mal etmeye çalışmıştır. Oysakı Türk Tarih Tezi'ne göre Gutiler (Kutiler) **tarihteki ilk Türk topluluklarından biridir**. Son arkeolojik bulgular da bu tezi doğrulamaktadır. Bu konudaki en önemli araştırmalardan birini kaleme alan **Prof.Dr. A. Haluk Çay'a göre Kutiler Türk'tür**

"*Her şeyden önce Önasya'nın Sümer, Elam ve Hurrı gibi medeni kavimlerinin belli bir etnik grubu temsil etmediğini vurgulamak gerekiyor. Önasya'nın bu toplulukları, aynı çağda ortaya çıkan Hindistan'daki MÖ.2000'li yıllarda Uzakdoğu'da görülen büyük devletler ve medeniyetler kuran kavimler gibi, bir diğeri üzerine gelerek karışmış, tesellüp etmiş konglomeralardan ibaret oldukları düşüncesi kanaatımizce yerindedir.* ***Antropolojik buluntular Sümer ve Kut dilinden kalan örnekler, Sümer, Kut, Elam, Hurri gibi adlarla anılan bu toplulukların bünyesinde brakisefal Ural-Altay kavimlerinin, bilhassa atlı göçebe Türk unsurların karışmış olduğunu göstermektedir.***"[78]

Arkeolojik bulgular, Kutilerin ilk yurtlarının **Hazar denizinin**

---

76 Mammed Mammedof, **Türkmen Medeniyeti Jurnali**, Aşkabat/1, 1993, s.12-14 Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s. 122.

77 A.Haluk Çay, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, 4.bs. 1996, s.47, Ali Tayyar Önder, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, 25.bs. Ankara 1997, s. 79

78 Çay, **a.g.e.**, s.47, Önder, **a.g.e.** s.79,80

güneydoğusu ile **Amuderya/Ceyhun nehri arasındaki bölgede**, yani **Batı Türkistan'da** oturduklarını göstermektedir. MÖ.2500, 2400 yıllarında Kutiler batıya doğru yönelerek Zağros (İran-Irak sınırı) dağlık bölgesinin kuzeydoğusuna yerleşmişlerdir. (**Kuzey Mezopotomya**)

"Eski Akad (MÖ.2340-2159) zamanından başlayarak ***Kutlardan*** *kalan az sayıdaki belgede ve onlarla çağdaş olanlarda eski Babil, (MÖ. 1894-1600) çağının geç zamanlarına kadar her devirden yazılı kaynaklarda geçen kişi, yer ve nesne adları toplanmıştır.* ***Bu malzemenin değerlendirilmesi sonrasında B. Landsberger, 'tarihte Türklerle en yakın münasebetleri olan, hatta belki de Türklerle ayniyet gösteren kabile Kutlar/Gutiler'dir.'demektedir."***[79]

Gutilerin ve **Sümerlerin** Türk kökenli topluluklar olduklarını **Messoud Fany** de dile getirmiştir. [80]

Kutı (Gutı)lerin **Türk olduğunu** kanıtlarıyla ortaya koyan **Selahi Diker**, **Kuti kral adlarının** Türkçe olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Kuti (Guti)		**Türkçe**
1.	**Sarlagab**	**Sar-lakab**(ı) "Ser (reis), onun lakabı
2.	**İnimbakeş**	**İni-m beg-eş** "kardeşim krallara eş"
3.	**Iarlagap**	**Yarlıg-kap** "yarlığı, kumandayı eline geçir"
4.	**İbate**	**İm?-at-ı** "işaret, parola, onun adı"
5.	**Iarlagaş**	**Yaralı-kaş**
6.	**Kurum**	**Korum** "kaya"
7.	**İbranum**	**Öbür An-ım** "öbür tanrım"
8.	**Puzur-Sin**	**Beze-r Sin** "(onu) Ay-Tanrısı (Sın) süsler"
9.	**Iarlagan**	**Yır-lı-kün** "şarkılı gün (de doğmuş)"
10.	**Iarlaganda**	**Yır-lı-kün-de** "şarkılı günde doğmuş"
11.	**Trigan**	**Ta(n)rı-kün** "tanrı-güneş"[81]

[79] Çay, **a.g.e.** s.49,51

[80] Önler, **a.g.e.** s.81

[81] Diker, **a.g.e.**, s.341

Sümerceyle Türkçe Arasındaki İlişki ve Sümerlerin Kökeni

Sümerler konusundaki en önemli tartışmalardan biri dil konusunda yaşanmıştır. Önceleri **Sami kökenli** bir dil kullandıkları düşünülen Sümerlerin zamanla çok başka bir dil kullandıkları anlaşılmıştır. Bu konuyu araştıran **Oppert**, Sümer dilinin bir Sami dili olmadığını iddia etmekle birlikte bu dilin kökeni hakkında en ufak bir fikre sahip değildir.[82] Sümerlerin "Sami kökenli" bir dil konuştukları tezinin en hararetli savunucusu **Fransız Delitzsch**, **1899**'da yazdığı "**Asur Grameri**" adlı eserinde Oppert'in tezine şiddetle itiraz etmiştir; fakat geçen zaman içinde ortaya çıkan yeni belgeler Delitzsch'in fikrini değiştirmesine neden olacaktı. Delitzsch, **1914** yılında "**Asur Grameri**" adlı eserinin ikinci baskısında Sümerlerin Sami kökenli **olmadıklarını** itiraf etmiştir.[83]

Ünlü Sümerolog S.N.Kramer de Sümerlerin Hint-Avrupalı ve Sami kökenli bir halk olmadığını, onların **doğu kökenli, Asyenik** bir halk olduğunu belirtmiştir.[84]

"***Sözcüklere ya da öğelere dönüşen hecesel değerlerin hiçbir Sami karşılığı yoktu. Bundan yola çıkarak Hincks, çivi yazısı dizgesinin Mezopotamya'da Samilerden önce bulunan, Sami olmayan bir ulus tarafından icat edildiğinden kuşkulanmaya başladı.***"[85]

S.N.**Kramer**: "***Sümerler, büyük bir olasılıkla İÖ.dördüncü binyılda ya da daha önce doğudan Mezopotamya'ya gelmiş Sami ya da Hint-Avrupa kökenli olmayan bir halktı.***" diyerek,[86] Sümerce'nin, Türkçe'nin de içinde yer aldığı "**bitişimli" diller ailesine** dahil olduğunu ileri sürmüştür: "***Sümerce ne Sami, ne de Hint-Avrupa kökenli bir dildir. TÜRKÇE, Macarca ve Fince'nin örnek oluşturduğu bitişimli diller denilen dil ailesine aittirler.***"[87]

---

82 Uhlig, **a.g.e.**, s. 62.

83 **A.g.e.**, s.63.

84 S.Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi**, s 29.

85 **A.g.e** 28.

86 **A.g.e.**, s. 29.

87 **A.g.e.**, s 52.

Sümerlerin dili garmer bakımından **bükünlü (iltisaki)** dil grubuna girmektedir. Bu dil grubununa, **Ural-Altay dilleri** adı verilmektedir. Bugün birçok bilim insanı bu **gramer karakterinden** ve **sözcük benzerliklerinden** hareket ederek Sümercenin **proto Türk** dillerinden biri olduğunu ileri sürmektedir.[88]

B. Landsberger, Sümer dilinin özelliğini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bilindiği gibi Sami dilleri "kursif" şekildedir. Oysaki Türkçe bununla taban tabana zıt bir karakterde olup "komplexif" yapıdadır. **Landsberger**, bu karşılaştırmayı yaptıktan sonra Sümer dilinin yalnız **fenomenolojik** bakımdan değil, aynı zamanda **tarihi** bakımdan **bütün Asya boyunca** uzayarak dağlık havalide konuşulan geniş bir dil grubuna dahil olup bu grubun bugün de varlığını sürdüren **Türk dilleri** olduğunu kabul etmektedir.[89]

1883'ten sonra **Francois Lenormant** ve 1950'lerin sonlarında **Oppert**, Sümercenin **Ural-Altay dilleri** ile akraba olduğunu göstermişlerdir. Özellikle Lenormant eserlerinde kelime ve gramer karşılaştırmalarıyla Sümercenin bir Ural-Altay dili olduğunu kanıtlamıştır. Lenormant'ın haklı olduğunu düşünen **Hommel** de Sümercenin gerçekten de bir **Ural-Altay** dili olabileceğini ileri sürmüştür:

"(...) Ancak karşılaştırmalar Ural-Altay dil grubunun Altay dili ile Sümer dili arasındaki doğrudan veya yakın akrabalığın inkar edilmeyecek sonuçlarını ortaya çıkarmıştır. (...) En azından bazı kelimelerin mümkün olduğu kadar belirli anlamlarını ve diğer yönlerini karşılaştırdığımızda Sümer ve Altay dilleri arasında benim ileri sürdüğüm akrabalık hakkında en iyi ve en açık tablo ortaya çıkmaktadır. MÖ. 3000 yılına ait olan dil (Sümerce) ile MS.700 yılından itibaren tanınmış Altay dilleri arasında çok sayıda kökü bir olan kelimenin mevcut olması, temelde onların arasındaki akrabalığı inkar edilemez derecede açıklamakla beraber, daha çok yakınlıklarının olduğunu da göstermektedir."[90]

---

[88] Gerey, **a.g.e.**, s. 22

[89] Önder, **a.g.e.** s.80

[90] Hommel, **a.g.e.**, s.16-22, Gerey, **a.g.e.**, s. 144

Fr. **Hommel**, Sümerleri, MÖ. 5000'lerde Orta Asya'dan Önasya'ya göç eden bir Türk kavmi olarak görmektedir. **Hommel**, Sümer dilindeki **350 kelimenin** Türkçe olduğunu göstermiştir. **V. Christian** ve **Benno Landsberger** de daha ihtiyatlı davranmakla birlikte Sümercenin **Ural-Altay** dil grubuna mensup olduğunu belirtmişlerdir.

Homel, Sümerlerle Türkler arasındaki ilişkinin sadece dil alanıyla sınırlı olmadığını, daha birçok alanda Sümerlerle Eski Türkler arasında benzerlikler olduğunu düşünmektedir:

"***Günümüze kadar tanınmış en eski dil olan Sümer dili ile Ural-Altay dil grubunun Altay dalı arasındaki yakın ilişki sadece filoloji ile sınırlı değildir***; *etnoloji açısından da büyük benzerlikler vardır. Bundan başka mitoloji ve hayvanlar dünyasında elde edilmiş sonuçlar da dil incelemelerinden alınan neticeleri tamamlar niteliktedir.*"[91]

Hommel, Sümercenin eski Türkçeyle aynı kökten geldiğine yürekten inanıyordu. **Ahmet Caferoğlu**, Hommel'in bu inancını şöyle ifade etmektedir:

"*Neticede Hommel, Sümer-Akkad dillerinin Ural-Altay diller manzumesinin bir dalı olan Türk-Tatar dilinin en eski gelişmiş devresinden biri olduğu kanatine saplanmış kalmıştır.*"[92]

Sümercenin aslında Ön Türkçe olduğunu iddia eden **Fritz Hommel'in** açıklamalarından etkilenen **Atatürk**, 30'lu yıllarda dünyaca ünlü arkeologlardan **B.Landesberger'i** bu konuda araştırmalar yapması için Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde görevlendirmişti.[93] Daha 1936 yılında Türk Dil Kurumu kongresinde Fransız Sümerolog **Hiler Barenton** ve bir çok yabancı bilim insanı Sümer diliyle Türkçe arasındaki benzerlikleri Sümerlerin Türklüğüne kanıt olarak göstermişlerdi.[94]

1937 yılındaki Türk Tarih Kongresi'nde dünyaca ünlü Sümero-

---

91 Hommel, **a.g.e.**,. s. 22; Gerey, **a.g.e.**, s. 144-145.

92 Ahmet Caferoğlu, **Türk Dili Tarihi**, İstanbul, 1984, s.16

93 Türkdoğan, **Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı**, s.377.

94 Cevizoğlu, **a.g.e.**, s.230

loglardan **Benno Lendsberger** "***Ön Asya Kadim Tarihinin Esas Meseleleri***" adlı bildirisinde: "***Sümer dili, yalnız fenomenolojik bakımdan değil, aynı zamanda tarihi bakımdan da bütün Asya boyunca uzanan dağlık havalide konuşulan geniş bir dil grubuna ait bulunuyor. Bu neviden olup, bugün yaşamakta olan biricik dil ailesi Türk dilleridir.***" demişti.[95]

Sümer diliyle Türkçe arasındaki benzerlikleri deşifre eden yabancı bilim insanlarından biri de **Andreyas Zakar**'dır. Zakar, "**Sümer Diline Dair**" ve "**Sümer Ural Altay Yakınlıkları**" adlı incelemelerinde Sümerce'nin Türkçeye benzediğini ortaya koymuştur.[96] A. Zakar, Sümerce ve Türkçe arasındaki akrabalık konusunda şunları yazmıştır:

"***Sümer dili ile eski Macar ve Türk dilleri arasında genetik ilişki olma ihtimali yıllardan beri incelene gelmektedir. Örneğin Varga (1942) Sümer dilinin Ural-Altay dilleri ile ilişkisini gramer bakımından ortaya koymaktadır. Goszoni (1959) ise Sümer dilinin grameri-ni 58 noktada nitelendirmenin mümkün olduğunu açıklamıştır. (...) Bunlardan 29'u Türk dillerine aittir. Heimes'in araştırmalarından faydalanarak ben de 100 sözcüğü gösterdim ve bu kelime tablosu vasıtası ile Ural-Altay dilleri arasındaki benzerliklerin temel yönlerini ortaya koydum.***"[97]

H. Zübeyir Koşay'da Sümerceyle Türkçenin "akraba" olduğunu ileri sürenlerdendir: "***... Elam dili ile meşgul olurken bu kavmin dil hazinesinde Türkçe ile şekil ve mana bakımından benzerlikten çok ayniyetler tespit ettim.***"[98] Koşay, bu konuda çok sayıda da örnek vermiştir.

---

95 Benno Landesberger, **Türk Tarih Kongresi Zabıtları**, TTK Yayınları, C I, 1979, s. 535

96 Andreas Zakar, **Sümerian-Ural- Altaic Affinities, Current Antropologhy**, No. 12, 1971, s. 226-236

97 Andreyas Zakar, "Current Antropologie", A World Journal of the Sciences of Man, February, 1971, s. 215; Gerey, **a.g.e.**, s. 145

98 Bkz. H. Zübeyir Koşay, **Türk Dili İle İlgili Prehistorik İzler, in Etnografya, Folklor, Dil, Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1974

Sümerler hakkındaki en önemli eserlerden biri olan, on beş dile çevrilmiş ve "bestseller" olmuş "**Tarih Sümer'de Başlar**" (1969) adlı eserin yazarı dünyaca ünlü Sümerolog **S. N. Kramer**, **28 Eylül 1990** tarihinde yine dünyaca ünlü Türk Sümerolog **Muazzez İlmiye Çığ'a** gönderdiği bir mektupta Sümer diliyle Türkçe arasındaki benzerliğe dikkat çekerek, **Sümerlerin Türk olduklarını** şöyle itiraf etmiştir.

" ***(Tarih Sümer'de Başlar) adlı kitap, Sümerliler üzerine, Türkçe'ye benzeyen ve onun gibi eklemli olan bir dil konuşmuş olmaları, sadece imkan sınırları içinde kalmayıp, aynı zamanda pekala muhtemel de olan ve zamanımızdan altı-yedi bin yıl kadar önce Orta Asya'daki bir yerlerden çıkıp, Mezopotamya'ya gelmiş oldukları olanaklı bir kavim üzerine kaleme alınmıştır."***[99]

Sözcük ve Gramer Yapısındaki Benzerlik

Sümerceyle Türkçe arasındaki ilişkiyi kanıtlamak için ikinci ve üçüncü dil kaynaklarına başvurulmalıdır. İki dil arasındaki **köken birliğini** anlamak için ise bu iki dilin **sözcük** ve **gramer** yapılarındaki benzerlikleri dikkate almak gerekir.

Batı merkezli tarihin zincirlerini kırmayı başarabilen bazı bilim insanları, örneğin, **Hommel, Poppe, Zakar, Landsberger, Selahi Diker, Kazım Mirşan ve Osman Nedim Tuna** Sümer dilinin doğrudan doğruya Türk dilinin akrabası veya onun **kökü** olduğunu ileri sürmüşlerdir. Örneğin **Hommel** bu konuda şunları yazmıştır:

" ***(...) Şimdi biz Sümerlerin yaşam şartlarını öğrenmekle beraber tekrar onların uzun zaman kutsal sayılmış diline dönüyoruz. Bundan sonraki iddialarımızda bu dilin Ural-Altay dilleri ve daha çok uzaktan İndo-Germen dilleri ile akraba olduğunu kuşkusuz ifade etmemizin yanı sıra çeşitli kaidelere uygun sözcükler ve onların kendi aralarındaki ilişkilerini dikkate alarak, onun temelini oluşturan söz diziminin kuzey dilleri ve başka deyimle Turan dilleri ile aynı olmuştur da diyebiliriz.***

99 Kramer, **a.g.e.**, s. 295.

Sümerlerde Sami dilleri için çok yabancı olan, fiilin cümlenin sonunda gelmesi, edatların yerine hal eklerinin kullanılması ve buna benzer dil özellikleri bizi bu dil ile başka diller arasında akrabalık ilişkileri aramaya sevketmektedir. Sıfatın, ismin ardından ve ilgi durumunda, bağımlı sözcüğün, baş sözcüğün ardından gelmesi gibi eski Sümerce metinlerde geniş çapta kullanılmış olan unsurlarda Sami dillerinin etkisi açıkça görülür. Bu konuda Türk lehçelerinden olan ve bünyesine Sami dillerinden ve İbranice kelimeler de girmiş bulunan Karaim Türklerinin dilinde çok ilginç benzerlikler vardır.[100]

Osman Nedim Tuna, Selahi Diker ve son zamanlarda da **B.Gerey** Sümerce ve Türkçeyi gramer özellikleri bakımından ayrıntılı olarak karşılaştırmışlar ve çok önemli sonuçlara ulaşmışlardır.

İsimlerin kullanılışı, çokluk durumu, ismin halleri, tamlayan durumu, yönelme durumu, yükleme durumu, bulunma hali, verme durumu, birliktelik durumu, çıkma durumu, benzetme sözcüğü, soru belirteci, olumsuzluk ön ekleri, sayı sözcükleri, edatlar, sıfatlar, fiiller, kök eylemler, birleşik eylemler, uzamış eylemler, türemiş eylemler, eylemin ad biçiminde kullanılması, eylemin belirsiz görünüşü, ortaçlar, sözdizimleri, özne, kural dışı cümleler, zamir ekleri ve çoğul durumlar Sümercede ve Türkçede neredeyse aynı dil kurallarına sahiptirler.[101] Sümerce ve Türkçe gramerleri arasındaki bu "benzerlik" hatta "aynılık", iki dilin **ortak kökene** sahip olduğunun en açık kanıtlarından biridir.[102]

1. Ses Denklikleri ve Ses Değişimleri

Osman Nedim Tuna, "**Sümerce-Türkçe Ses Denklikleri**" başlığı altında iki dil arasındaki değişen harfleri (sesleri) çok sayıdaki örnek

---

[100] Hommel Fritz, "**Etnologie and Geographie des Alten Orient**", München 1925, s.16-22; Gerey, **a.g.e.** s.142-143.

[101] Gerey, **a.g.e.**, s. 156-179

[102] Osman Nedim Tuna, **Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dili'nin Yaşı Meselesi**, Ankara, 1997, s.5-25

sözcükle açıklamıştır. Tuna'nın bulgularına göre Sümerce **d** Türkçe ,**d, y, n, t**; Sümerce **m**, Türkçe **k**. Sümerce **ş**, Türkçe **ç**; Sümerce **v**, Türkçe **z**; Sümerce **ae**, Türkçe **an** v.b. biçiminde değişikliğe uğramıştır.[103]

Benzer bir aniliz yapan Selahı Diker de Türkçe-Sümerce ses denklikleri ve ses değişimi hakkında şu önemli sonuçlara ulaşmıştır.

1. Sümerce '**i**' Türkçe '**ü**' veya '**u**' biçiminde kullanılır.

 Sümerce "**gin**" (Güneş) Türkçe "**kün**" "gün",

 Sümerce "**ki-mach**" Türkçe "**Kömük**" (Mezarlık),

 Sümerce "**gig**", Türkçe "**gök**" (Gök yüzü),

 Sümerce "**ittidu**" Türkçe "**ötü**" (Kuş),

2. Sümerce "**d**" Türkçe de "**t**" biçiminde kullanılır.

 Sümerce "**Dingir**" Türkçe "**Ting-ri**" (Tanrı)

 Sümerce "**Dumu**", Türkçe "**Tum-u**" (Tohumu)

3. Sümercede "**zi,izi, z**" Türkçede "**d**" biçiminde kullanılır. (2 diyalekti.)

 Sümerce "**ızık/Azık**" , Türkçe "**ıduk**" (Kutlu)

 Sümerce "**Ziggurat**" **(Izık-kur-at)**, Türkçe "**ıduk-kur-at**" (Kutsal tepeler)

 Sümerce "**Ziusudra**" **(Izi-su-ta(n)rı**, Türkçe "**Idi-sub-tengri**" (Su tanrısı, Nuh)[104]

Osman Nedim Tuna ve **B. Gerey**, Sümercedeki **ünsüz değişimi** ve **hece yapısının** Türkçedeki ünsüz değişimi ve hece yapısına benzediğini örneklerle açıklamışlardır. Örneğin hem Sümercede hem de Türkcede **çift ünsüz ses** kelimenin başında ya da sonunda kullanılamaz. Örneğin her iki dilde de "**traş**" sözcüğü "**taraş**"; "**vraç**" sözcüğü "**varaç**" biçiminde kullanılırken,[105] Sümerce "**uş**" sözcüğü,

---

[103] **A.g.e.**, s.49

[104] Diker, **a.g.e.**, s.246

[105] Gerey, **a.g.e.**, s.153.

Türkçe "**us**"; Sümerce "**umun**" Türkçe "**kümün**"; Sümerce "**ün**" Türkçe "**kün**"; Sümerce "**umuş**" Türkçe "**yumuş**"; Sümerce "**udi**" Türkçe "**udı**" biçiminde kullanılmaktadır.[106]

Zamirler de benzerdir. Örneğin Sümercedeki birinci tekil şahıs "**me**", Türkçe "**men**" ya da "**ben**" biçimindedir. Sümercedeki ikinci tekil şahıs "**ze**", Türkçede "**sen**" biçimindedir.[107]

Sümercede ve Türkçede **kişiler** ve **durumlar** ismin veya zamirlerin ardından gelen ekler aracılığıyla gösterilirken, İndo-Germen dillerinde bu durum bağımsız edatlar ile gösterilir. Yani İndo-Germence Sümer dilinden çok farklı bir yapıya sahipken,[108] Türkçe ise Sümerceyle ortak yapıya sahiptir.[109]

2.Fiilden Sıfat ve İsim Yapan Son Ek: k, g, ık, uk

Türkçede "k,g,ık,uk" son ekleriyle oluşan sözcükler aktif ve pasif olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin, **buyrug** "**buyruk**", emir, (pasif hal), "emreden kişi" (aktif hal). Sümercede "**Agrig**" (baş kumandan, vali), "**Egir-ig**", sevk edici, yöneten kimse (aktif). Türkçe fiil "**egir**", "**egirmek**", çevirmek, kuşatmak, asker sevk etmek.Sümerce "**Lu-Ag-rig**", vali yönetici, Türkçe "**Ula (n)-egi-rig**", sevk eden, yöneten adam.

Sümerce "**Bal-bat-ki**", eski Sümer imparatorluğu, Türkçe "**Bal-bat-ık**", Memleket ki orada.[110]

3.Fiilden Sıfat ve İsim Yapmaya Yarayan Üçüncü Tekil Şahıs Geçmiş Zaman Ekleri

Türkçede üçüncü tekil geçmiş zaman eklerinin fiil kökünden isim ve sıfat yapıtığı bilinmektedir. Örneğin, "**Tapdu**" (Taptı), tapan

---

106 Tuna, **a.g.e.**, s.39

107 Gerey, **a.g.e.**, s. 153.

108 **A.g.e.**, s.153-156

109 Tuna, **a.g.e.**s. 35-52

110 Diker, **a.g.e.** s.235

kımse; "**Togu**" (Doğdu), doğan kımse; "**Kün-togdı**" (Gün doğdu), "**Köl-bastı**" şeklinde oluşan sözcükler Sümercede de vardır. Örneğin Sümerce "**İtti-du**" (kuş), Türkçe "**Öt-di**" (öten kuş); Sümerce "**Tug-du**" (doğum, bağ), Türkçe "**Tüg-dü**" (düğümlemek, bağlamak.)[111]

4.Çoğul Ekleri

Sümerlerin çoğul eklerini **M/S** biçiminde yazdıklarını ileri süren Diker'e göre bu ekler Türkçede **M/T** veya Göktürkçede olduğu gibi **N/Y** biçiminde kullanılan iki sesli tek bir işarettir. Burada "**m**" Sami çoğul ekini, "**t**" ise Türkçe çoğul ekini temsil etmektedir. Diker bu çoğul ekinin Sümerceyle akraba olan Elamlılar, Hattiler, Hititler, Hurriler ve Urartular tarafından da kullanıldığını ifade etmiştir.[112]

Sümerce - Türkçe Ortak Sözcükler

Saks, Sarten, Dorant, Hommel, Kramer, Osman Nedim Tuna, Kazım Mirşan ve Salahi Diker gibi tarihçiler, bilim insanları ve araştırmacılar Sümer ve Elam dillerinin **Ural-Altay** dil grubuna girdiğini ileri sürmüşlerdir.[113]

Sümercenin **Ural- Altay** dilleriyle akraba olduğunu ileri süren **Hommel'in** bu benzerliği kanıtlamak amacıyla verdiği örneklerden bazıları şunlardır:

-abba (Greiss) Moğolca -ebu (Gen)

-umma (Greissin) Moğolca -eme (Gen)

-agar (Acker) Eski Türkçe -ekin

-agarin Eski Türkçe -karın, (Türkmence –garin)

-ai (Mondgoft) Eski Türkçe -ay (Mond)

- anşe (Esel) Türkçe -eşek, Moğolca -esli, -gen

111 **A.g.e.**, s.243

112 **A.g.e.**, s.245,246

113 Gerey, **a.g.e.**, s.145.

-apin (Pflug) Eski Türkçe -abıl (Feldhacke)
-dag (Stein) Eski Türkçe -taş, (Türkmence -daş)
-din, til (Leben) Eski Türkçe -tirig, (Türkmence -diri)
-dingir (Goft) Eski Türkçe -tangrı, tengri
-dug, dub, div (Knie) Türkçe -topuk, (Türkmence -diyz, diz)
-gal, val (Sein) Eski Türkçe -bolmak, Türkçe -olmak
-gal, val (Gross) Eski Türkçe -ulu (g), (Türkmence -ulı,galın)[114]

Osman Nedim Tuna, 40 yıl süren karşılaştırmalı dil analizleri sonucunda bu konuda çok önemli sonuçlara ulaşmıştır. Tuna'nın filolojik bulguları "**Sümerler Türk'tür**" tezinin bugün en güçlü kanıtlarından biridir.

Araştırmalarına **1947** yılında bir Türkoloji öğrencisiyken başlayan Osman Nedim Tuna, aynı yıl "**İlk Düzenli Ses Denklik Kanunu**" bulmuştur.[115] 1962 yılında Amerika'da **University of Washington'da** Prof. Nicholas N.Poppe yönetiminde Türkoloji, mongolistik, atlatistik ve lenguistik dersleri alan Tuna, burada doktarasını tamamlamış ve bu sırada "**İkinci Denklik Kuramını**" geliştirmiştir. Çalışmalarını Amerika'da sürdüren Tuna, Sümerce Türkçe benzer sözcükler konusundaki ilk konferansını 4 Şubat 1970'de **Princeton, Rutgers, Delavare, Columbia üniversitelerinden,** üyelerinin çoğunluğu filoloji, antropoloji ve lenguistik profesörlerinden oluşan **Philadelphia Oriental Club'da** vermiştir. 1971'de ise **Harverd Üniversitesi'nde 97 sayfalık** bir bildiri sunmuştur. Bu sırada tezini dahada derinleştiren Tuna, 9 Nisan 1974'te **Üniversty of Panasylvania'da**, üniversitenin Yakın, Orta ve Uzak Doğu dilleri uzmanları, ikisi Hind-Avrupa (George Cardona, Henry Hoenigswald), biri karşılaştırmalı Kızılderili dilleri (John Faught), biri Sümerolog (Ake Sjöberg), biri Asurolog (Earl Leichty) olmak üzere iki çivi yazısı uzmanı, toplam **22 kişilik bir akademisyen grubuyla** konuyu enine boyun tartışmıştır. Tuna, bu tartışmalar hakkında şu bilgileri vermektedir.

---

114 Hommel, **a.g.e.**, s.16-22, Gerey, **a.g.e** , s.144

115 Tuna, **a.g.e** s.1

*"Bu toplantılardan hiçbirinde **200'den fazla karşılaştırma içinde** (sıpad hariç) **hiçbir kelimeye itirazada bulunulmadı**. Tebliğimin sonunda Sinor, metnin bir an önce yayınlanmasını istedi. Hepsinde denediğim metod beyenildi ve sonuncusunda impeccable '**kusur affedilmez**' olarak adlandırıldı. Son sözü söyleyen lenguistlerden ikisi (Cardona ve Faught) değerlendirmelerinde **davayı ispatlamış kabul ettiklerini**, birisi (Hoenigswald) time depth 'zaman derinliği' meselesi dolayısıyla 'ufak bir rezervasyonla' **ispat edilmiş saydığını** açıkladılar."*[116]

Görüldüğü gibi Osman Nedim Tuna, 40 yıl süren araştırmaları sonucunda geliştirdiği tezi (**Sümerce Türkçe benzer kelimeler**) 1970'lerde uluslarası bilim çevrelerine da kabul ettirmeyi de başarmıştır.

Tuna, **Sümerce- Türkçe Ses Denklikleri** kuramını **1982**'de tamamlamıştır. Prof. Tuna, 40 yıl devam eden araştırmaları sonucunda günümüzden **5500 yıl** önce **Türk dilinin** varlığını kanıtlandığını ileri sürmüştür.[117] Sümerlerle Türkler arasında dil bakımından tarihi bir ilişki olduğunu, her iki dilde ortak olan **168 kelimeye** dayanarak açıklamıştır. Tuna'ya göre: "***Yaşayan dünya dilleri arasında en eski yazılı belgelere sahip olan dil, Türk dilidir.***"[118] ve "***Türk dili, çivi yazılı Sümerce tabletlerdeki alıntı kelimelerden oluşur.***"[119]

Sümerceyle Türkçe arasında **168 benzer kelime** tespit eden Tuna, bu kadar benzerliğin matematiksel açıdan "tesadüf" olamayacağını belirtmektedir.

"***Birbiriyle hiç ilgisi olmayan dünya dillerinde tesadüfi kelime uygunlukları bir mucize kabilindedir. Örnekleri, bir elin beş parmağını geçmez ... Diğer yandan iki dil arasında tarihi bir münasebeti***

---

116 **A.g.e.** s.2,3

117 **A.g.e.** s. 49

118 **A.g.e.**, s. 49. Tuna'nın 40 yıllık araştırmaları sonunda vardığı bu yargı Atatürk'ü hatırlatmakta ve onun öncülüğünde ileri sürülen Güneş Dil Teorisi'nin doğru olabileceğini göstermektedir

119 **A.g.e.**, s. 49

ispatlamaya yetecek en az sayıdaki benzer çiftin kaç olması hususunda belirtilen sayı oldukça düşüktür. Benzerlik sınırlarını tayin eden şartların gevşeklik veya sıkılığı yalnız ikiden yediye kadar çift tarihi bir münasebeti ispatlamaya kafidir "[120]

Prof. Osman Nedim Tuna, "**Sümerce-Türkçe Ses Denklikleri Kuramı**"nın bugün **çürütülmesinin imkansız olduğunu** ve bu konuda her kim olursa olsun tartışabileceğini şöyle ifade etmektedir:

"***Muhtemel muarızlarımın, özellikle Sümerologların, kendininkiler için göstereceğinden emin olamam. Eğer itirazda bulunacaklarsa –gerçek başka şekilde ortaya konulamayacağından- verdiğim kelimelerin bütününü ele almaları gerekir. Yanlış varsa, bu şahsi otorite ile değil benim Türk Dili asıllı kelimeler için bile yaptığım gibi, yazılı bir kaynakla aynı dil ve şekille tevsik edilmelidir.Kalan bütün hususlarda, vardığım sonuçları müdafaa edebilirim; soru kimden ve nereden gelirse gelsin.***"[121]

Osman Nedim Tuna'nın belirlediği Sümerce ve Türkçe ortak kelimelerden bazıları şunlardır:

	Sümerce	Türkçe
1.	Adakur	Adak
2.	Agor	Agır
3.	Alim	Elik
4.	Azgu	Asgu
5.	Dar	Yar
6.	Di	Ti
7.	Dib	Yip
8.	Dir	Yir
9.	Giş	Yiş
10.	Gud	Ud
11.	Kabkagak	Kapkacak
12.	Kad	Kada

120 **A.g.e.** s.38

121 **A.g.e.**s. 51,52

13.	**Kaş**	**Kaşan**
14.	**Kid**	**Kün**
15.	**Ku**	**Ko**
16.	**Kur**	**Kuru**
17.	**Maş**	**Kaş**
18.	**Sag**	**Çag**
19.	**Sahar**	**Sagır**
20.	**Silig**	**Elig**
21.	**Sum**	**Sun**
22.	**Şurim**	**Yarım**
23.	**Taga**	**Yagı**
24.	**Tab**	**Tag**
25.	**Tibira**	**Temir**
26.	**Tugdu**	**Tügün**
27.	**Zal**	**Yal**[122]

Osman Nedim Tuna, Sümerceyle Türkçe arasındaki ilişkiyi şöyle özetlemektedir: "***Sümerlerle Türkler arasında dil bakımından tarihi bir ilgi bulunduğu hususu 168 kelime ve gerekli açıklamalarla ispat edilmiştir***."[123]

Sümerologlar, Sümer tabletlerinde **160** ile **1000** arasında Türkçe kelimeye rastlamışlardır.[124]

Sümer sayıları da Türkçe kökenlidir. Örneğin, Sümerce **-eş**, Türkçe **-üç**; Sümerce **-u**, Türkçe **-on**; Sümerce **-uşu (-eşu, yani üç-on)** Türkçe **-otuz)**[125]

Anton Deimel, Arno Poebel, İnim Klengi, Fredrich Delitzsch, Adam Falkenstein, N.Poppe, Fritz Hommel, A. Zakar, Osman Nedim Tuna, Sendör Csöke, Hermann Vamdery, İmanuel Geisis, Muazzez İlmiye Çığ, Kaşgarlı Mahmut, W.Radloff, M.Y.Hamzaef, Jeorge Rawlinson, A.Vanbery, K. Grönbeck gibi bilim insanlarının çalış-

122 **A.g.e.**s. 27-30
123 **A.g.e.**s 40
124 Cevizoglu, **a.g.e.** s 40
125 Gerey, **a.g.e.** s. 115

malarını inceleyen **B.Gerey**, Sümercede kökeni Türkçe olan **200'e yakın** kelime belirlemiştir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:[126]

Sümerce	**Türkçe (Türkmence)**
1. **A: klar**, Açık, duru	**A: k**: Açık
2. **AB**: ev	**Öy, Ab, Ev**
3. **AB-BA**: evler	**Oba, Abberk,** evler
4. **AD, AD-DA**:	**Ata, Ada**
5. **AD-AD**: atanın atası, büyük ata	**Atanın Atası**
6. **AD-AD-AD**. Büyük babanın babası	**Atanın Atasının Atası**
7. **AD-AMA: baba**	**Enam Atası**
8. **AG: emir vermek**	**A: ga: hüküm vermek**
9. **AGA**:	**Arka**
10. **AGA-AGU: buyurmak**	**A: ğa: ağa**
11. **AGAR**:	**Ekin**
12. **AGAR: çöl, zorluk**	**Ağır, ığır**
13. **AGARIN: oğlan yatağı**	**Garın: rahim, döl yatağı**
14. **AGIL: ağıl**	**A:ğıl**
15. **A-GIM: aynı gibi**	**Ağın**
16. **AL: ay tanrısı**	**A:y**
17. **A:KAR: coşkun sel**	**Akar, Akar su**
18. **AKKU: bitki, ekmek**	**Ekmek, ekin**
19. **ALAM: heykel**	**Alan: tepecik**
20. **AMAN, EMEN: erkek adam, kişi,**	**Aman: erkek adı**
21. **AN: gök, yukarı yüksek**	**An: uzak, yüksek**
22. **ANA: göğe**	**Ana: ona**
23. **AN-DA**	**Onda, Onna**
24. **ANŞE: eşek**	**Eşek**
25. **AR: grur, şöhret**	**A:r: namus**
26. **ARA: yol**	**A:ra: iki şeyin arası**
27.**AR: parlak**	**Arı, parlak,arınmış**
28. **ARA-ZU: ibadet, kurban**	**Arzu: arzu etmek, dua etmek**
29. **AKATU: arkada**	**Arkada**

126 **A.g.e**., s.187-227.

30. AŞ: açmak, yaymak	Açmak
31. ASI: aslana	Aslan
32. AZA, AZU:Ayı	Ayı
33. A.ZAG: yasak	Yasak, Azgu
34.AZU-UZU: büyücü, cadı	Ozan (Ozanlar şamainizm döneminde cadılık ta yaparmış)
35: BAGA: bir ad	Bağa, Baga: ad (Baga Tarkan)
36. BAL: bölmek,	Bölmek, kesmek
37. BAL: balta	Balta
38. BAR: yaşamak, yer, yurt	Barınak,ev (Barınmak)
39. BAR: varlık, var olmak	Barlık
40. BAR: görmek	B: arlamak, yoklamak
41. BAR: varmak, gitmek	Bar-mak
42. BA-RA-E: varmak	Bar-mak
43. BE: erkek adam, ağa, bey	Beg, Bek
44. Bİ: haber vermek	Bil-Dirmek, Bilik
45. Bİ: bu	Bi, bu
46. Bİ-DA: ile ve	Bile
47. BIR: böbrek	Böwrek
48. BULUG: ağacı bölmek	Bölmek, Bölük
49. BULUG: işaret, belgi	Bellik, Belgü
50. BULUH: acele, tez	Howluk-mak
51. BULUG:düşünce	Bilgi
52. BUR: yuvarlak, oyuk	Buruk, bürüm
53. DA: uzak, dış	Daş
54. DAG, DAN: ışık, temiz	Dang, Dan, Tan, Tang: aydınlık, temiz
55. DAG: dağıtmak	Dağ (ıtmak)
56. DE: dökmek	Dökmek
57. DI: çağırmak, demek	Di.mek, demek
58. DİMER: demir	Demir
59. DINGIR, DIGIR: tanrı	Tengri
60. DIRI, DIRIG: iri	İri
61. DIRIG, DIR: yardım etmek	Direg, destek

malarını inceleyen **B.Gerey**, Sümercede kökeni Türkçe olan **200'e yakın** kelime belirlemiştir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır:[126]

Sümerce	**Türkçe (Türkmence)**
1. **A: klar**, Açık, duru	**A: k**: Açık
2. **AB**: ev	**Öy, Ab, Ev**
3. **AB-BA**: evler	**Oba, Abberk**, evler
4. **AD, AD-DA**:	**Ata, Ada**
5. **AD-AD**: atanın atası, büyük ata	**Atanın Atası**
6. **AD-AD-AD**. Büyük babanın babası	**Atanın Atasının Atası**
7. **AD-AMA: baba**	**Enam Atası**
8. **AG: emir vermek**	**A: ga: hüküm vermek**
9. **AGA**:	**Arka**
10. **AGA-AGU: buyurmak**	**A: ğa: ağa**
11. **AGAR**:	**Ekin**
12. **AGAR: çöl, zorluk**	**Ağır, ığır**
13. **AGARIN: oğlan yatağı**	**Garın: rahim, döl yatağı**
14. **AGIL: ağıl**	**A:ğıl**
15. **A-GIM: aynı gibi**	**Ağım**
16. **AL: ay tanrısı**	**A:y**
17. **A:KAR: coşkun sel**	**Akar, Akar su**
18. **AKKU: bitki, ekmek**	**Ekmek, ekin**
19. **ALAM: heykel**	**Alan: tepecik**
20. **AMAN, EMEN: erkek adam, kişi**,	**Aman: erkek adı**
21. **AN: gök, yukarı yüksek**	**An: uzak, yüksek**
22. **ANA: göğe**	**Ana: ona**
23. **AN-DA**	**Onda, Onna**
24. **ANŞE: eşek**	**Eşek**
25. **AR: grur, şöhret**	**A:r: namus**
26. **ARA: yol**	**A:ra: iki şeyin arası**
27.**AR: parlak**	**Arı, parlak,arınmış**
28. **ARA-ZU: ibadet, kurban**	**Arzu: arzu etmek, dua etmek**
29. **AKATU: arkada**	**Arkada**

---

126 **A.g.e.**, s. 187-227

30. AŞ: açmak, yaymak	Açmak
31. ASI: aslana	Aslan
32. AZA, AZU:Ayı	Ayı
33. A.ZAG: yasak	Yasak, Azgu
34.AZU-UZU: büyücü, cadı	Ozan (Ozanlar şamainizm döneminde cadılık ta yaparmış)
35: BAGA: bir ad	Bağa, Baga: ad (Baga Tarkan)
36. BAL: bölmek,	Bölmek, kesmek
37. BAL: balta	Balta
38. BAR: yaşamak, yer, yurt	Barınak,ev (Barınmak)
39. BAR: varlık, var olmak	Barlık
40. BAR: görmek	B: arlamak, yoklamak
41. BAR: varmak, gitmek	Bar-mak
42. BA-RA-E: varmak	Bar-mak
43. BE: erkek adam, ağa, bey	Beg, Bek
44. Bİ: haber vermek	Bil-Dirmek, Bilik
45. Bİ: bu	Bi, bu
46. Bİ-DA: ile ve	Bile
47. BIR: böbrek	Böwrek
48. BULUG: ağacı bölmek	Bölmek, Bölük
49. BULUG: işaret, belgi	Bellik, Belgü
50. BULUH: acele, tez	Howluk-mak
51. BULUG:düşünce	Bilgi
52. BUR: yuvarlak, oyuk	Buruk, bürüm
53. DA: uzak, dış	Daş
54. DAG, DAN: ışık, temiz	Dang, Dan, Tan, Tang: aydınlık, temiz
55. DAG: dağıtmak	Dağ (ıtmak)
56. DE: dökmek	Dökmek
57. DI: çağırmak, demek	Di.mek, demek
58. DİMER: demir	Demir
59. DINGIR, DIGIR: tanrı	Tengri
60. DIRI, DIRIG: iri	İri
61. DIRIG, DIR: yardım etmek	Direg, destek

62. DU: ezmek, dövmek — Döwüşmek
63. DU: dövüş, kavga — Dö-wüş
64. DU-GU: demek, söylemek — Di-mek, demek
65. DU: dolu — Do-lı, Doldurmak
66. DU: saklamak — Dur, tutmak
67. DUG: dökmek — Dök, Dökmek
68. DUG-DU: bina yapmak — Dikmek, inşa etmek
64. DU-GA: denilen, söylenti — Dua, tanrıya denilen
65. DUGU: doğmak — Doğum
66. DUG, DIV, diz — Diz
67. DUKUT, tokat — Tukat
68. DUL: örtmek — Dol-amak, örtmek
69. DUL: derin — Dal-mak
70. DUMU: oğul — Doğma, oğul
71. DOMUZI: Ürün ve bereket tanrısı — Tomuz, Temmuz; yaz mevsim
72. DUN: domuz — Domuz
73. DUR: oturmak, yurt — Dur, Durmak
74. DURU: Durağan, kalıcı — Duru, Durgun
75. EGAL: köşk, saray — Uluev: saray
76. E-DİNGIR: tapınak — Ev-Tengri; tanrının evi
77. ED,UD: zaman, çağ — Öd; zaman, dünya; Öt-mek; zamanın geçmesi
78. EME, AMA: anne — Ene, Emme
79. EN: iye, sahip — Eye
80. EN-LİL: elli sayısı, tanrı enlil — Elli
81. ENNU: korucu, korumak — İndev: aramak, yoklamak
82. ER: erkek — Erkek
83. EREN: savaşçı, eren — Eren
84. EŞ: denk — Eş
85.EŞ-EŞ — Eşmek
86. ESAG: çocuk, oğlan — Uşag, uşak, oğlan
87. ESIK: güçlü — Esrik, güçlü
88. EZEN: — Esen, sağlam, emniyetli
89. GA: kapak — Ga-pak, Kapak, Gap, Kap

90 GAL:	Gal-mak,Gal-dırmak; Kalmak, Kaldırmak
91.GAB: kuşatmak	Gab-amak, kapamak
92. GAB-GABA: ön, göyüs kafesi	Gabırga, Kaburga
93. GADA: keten	Geden, Keten
94. GAG: kazık	Gazık, Kazık
95. GAL:	Galmak, gelmek
96. GAL:	Gal-dırmak
97. GULA, GILU: ulu, büyük	Galın, kalın
98. GANU: kanal	Ganal, kanal
99. GAZ: toz haline getirmek	Gaz-mak, kazmak
100. GI: kır	Gır, kır
101. GIGU: kamış	Gamış, kamış
102. GID: gitmek	Gid, Gitmek
103. GIGIR: teker	Tigir,
104. GİGRU: kırk	Gırk, Kırk
105. GIMI:	Gibi
106. GIR: gir	Gir
107. GIRGIN: girmek	Gir-mek
108. GIŞ: kişi	Gişi, Kişi
109: GIŞ: ağaç, orman	Yış, (Ötüken Yış)
110. GIŞ: kuş	Guş, kuş
111. GIŞ-GE: gölge (ağaç karanlığı)	Göşik, Gölge
112. GIŞIG: kapı, eşik	Eşig, eşik
113. GUG: gök	Gög
114. GULA: ulu	G-ulu, ulu
115. GUM: kum	Gum, kum
116. GUR: koşmak	Gur-durmak: dört nala koşmak
117. GURUŞ . güçlü	Güreş
118. GUTUL: hastalanmak	Gutulmak, kurtulmak
119. HUM: büyük küp	Hum
120. HULLA:	Hoşlanmak
121. IKKARU: ekin	Ekin
122 .ITU: ay, otuz gün	Otuz

123. [Z]: ısı	Isı
124. KA: kapı	Ka-pı
125. KAL:	Kalın
126. KAPKAGAK	Kapkagak
126. KAŞ	Koş
126. KIA:	Kıyı
127. KI	Kılmak
128. KUM:	Gum, kum
129. KUR: dağlık yer, dağ	Kur-gan: yapay dağ, mezar.
130. KUR:	Kör, gör.
131. KURGl	Karga
132. KURUM:	Korumak
133. LIL: rüzgar, hava	Yel
134. LU- ŞAMAN-LAL:	gezici adam, derviş Şaman; din adamı
135. LUM: kanal	Oluk
136. MAR: yapmak, yerine getirmek	Mek, mak; yapma, etme eki.
136. MAŞ: baş	Baş
137.MEN: ben	Ben, Azerice Men
137.MU: yıl sene	Mü-çe: 12 Hayvanlı takvim.
138. MUŞ UŞAN: Uçan kuş	Kuş uçan
139. NIG, NI MU:	Ne ?
140 . UL: yıldız	Ulduz, yıldız
141. PAP: din adamı	Papa, baba
142. PAR: parlak	Parlak
143. SA:	Saz
144. SAG:	Sağ
145. SAR: sarmak	Sar-mak
146. SIG: sık	Sık, sıg
147. SIG: alçak	Sığ
148. SIL:	Silemk
149. SUD:	Sürgün
150. SUUB	Süpürmek
151. TAG:	Tag-mak, takmak

152. TAR: biririnden ayırmak	**Tar-a-mak**
153. TEMEN:	**Temel**
154. TIN: diri	**Diri**
155. TIBIRA: metal	**Temur, demir**
156. TUG	**Tuğ**
157.TUKU	**Tukumak, dokumak**
158. TUŞ: düşmek	**Düşmek**
159. UD:	**Od**
160. UDU	**Uyku**
161. UDUN	**Odun**
162. UG	**Ok**
163. UL: büyük	**Ulu**
164. UMUŞ	**Yumuş**
165. UR: biçmek	**Or-ak; biçme aleti**
166.URAŞ: araştırmak, bakmak	**Araş-tırmak**
167. URTA: orta boşluğu	**Orta**
168. URU: soy	**Uruğ**
169. UŞ: iş	**İş**
170. UŞ:düşünce	**Us**
171. UŞU: otuz	**Otuz**
172. ZAG: sağ	**Sag, sağ**
173. ZIBIN, haşare	**Çıbın; sivrisinek**

***

Osman Nedim Tuna Landsberger'in, Sümer dilindeki "Türkçe alıntı kelimeler" fikrini kabul ederek Sümerlerle Türkler arasında dil bakımından **tarihi bir ilişki** olduğu sonucuna varmışken (*Tuna*, s. 49) ve buradan hareketle yabancı Sümerologlar gibi asıl Sümer dili ile Türk dilini birbirinden tamamen ayırmışken, **Selahi Diker**, Sümerce-Türkçe sözcük analizleriyle, Sümercedeki Türkçe sözcüklerin "alıntı kemleler" olmadığını, "**hakiki Sümerce**" olarak kabul edilen sözcüklerin ve birçok kral adlarının ve ayrıca Sümer gramerinin de genelde Türkçe olduğunu örneklerle kanıtlamıştır.[127]

---

127 Diker, **a.g.e.**, s.228

Diker'in analizlerine şöyle birkaç örnek verilebilir:

1.**Eannatum:** Yaklaşık olarak MÖ. 2500'de yaşayan bir Sümer Lagaş kralı.

Diker, Sümerce "**an**" ve "**dingir**" sözcüklerinin her ikisinin de "**tanrı**" anlamına geldiğini, dolayısıyla "**an**" yerine "**dingir**"in kullanılabileceğini ifade etmektedir. Sümerce "**atu**", "**utu/ota**" ise "Güneş Tanrısı" anlamına gelmektedir. Buradan hareketle Sümerce "**E-an-n-atu-m**" sözcüğü Türkçe "**E-dingir-e-utum**" veya "**E-dingir-e-ne-kün**" şeklinde yazılacağından "Tanrı-evi-ne güneş tanrı(m)" şeklinde tercüme edilir. Burada geçen "Güneş tanrım" yerine ise "**ne kün**" ifadesi kullanılacak olursa, sözcüğün Türkçe anlamı "**Güneş Tanrısı = Ne-kün**" olur.[128]

2. Marduk: Babil tanrısı, bütün tanrıların babası... Selahi Diker, "**Mar-duk**" sözcüğünün Türkçe bir sözcük olduğunu ve Ogurca "**Mur-dag**" şeklinde okunduğunu belirtmiştir. Ogurca "**Mur-dag**" Ana Türkçe "**Bud-tag**", Türkçe "**Muz-tag**" biçimindedir. Buradaki Ogurca "**mur/bur**", Türkçe "**muz/buz**" ve "**tag/dağ**" değişimlerinin "aşikar" olduğunu belirten Diker, Ana Türkçe "**bud/budmak**" (donmak) fiilinin Orta Türkçede de mevcut olduğunu belirterek "**Murduk/Murdag**" sözcüğünü "z" diyalektiyle:

"***Tufan'dan sonraki Kiş çağının" 11.Sümer kralı Maşda "Muzta(g)" adında buluyoruz.***[129] ***"Bugün Orta Asya'da Kunlun Sıradağları üzerinde Muz-tag adı verilen iki yüksek zirve bulunur. Biri Pamirlerin hemen doğusundaki Ulug Muz-tag (7724 m), diğeri ise Hotan şehrinin güneyindeki Muz-tag (7232 m) dır***..."[130]

Diker, Marduk (Mar-dag) adının Farsçası "**d Ahura- Mazda**" ve Elamca "**d Uramazda**", Türkçe "**Dingir-Un-Mazda**" (**Tengri-Un Muz-Da (g)**, "Tanrı erkek Muzdağ" şeklinde olduğunu belirtmiştir. Diker ayrıca **Marduk** adının MS. 1000'lere kadar **Meru-Dağ** biçiminde korunduğunu Biruni'den öğrendiğimizi de eklemiştir.[131]

---

128 **A.g.e.**, s. 232

129 **A.g.e**., s. 224

130 **A.g.e**., aynı yer

131 **A.g.e**., s. 242

3. **Ku-Babbar**: "**Ku**". **Ku(n)**, Türkçe "**Kün**" "Güneş" anlamındadır. Sümerce sözcükte "n" sessizdir veya sonuna gelen "b" sesiyle kaynaşmıştır. Dolayısıyla "**Babbar**", (muhtemelen Ogurca bir kelimedir.) **Babar, vavar, babaz, beyaz** ve nihayet Türkçe "**bevaz**"... Diker, Arapça olan "beyaz" sözcüğünün Ön Türkçede "beyad", "bayad"şeklinde bulunmuş olabileceğini belirtmektedir. Bu verilerden sonra Diker, Sümerce KU BABBAR sözcüğünü şöyle tercüme etmiştir:

KU BABBAR, Türkçe "**KÜN BABBAR**", "**KÜN BEYAZ**" şeklindedir. "Güneş beyazı: gümüş" Nitekim Türkçedeki "**gümüş**" kelimesinin kökeni de muhtemelen "**KÜN-EŞ**" "**Güneşe eş, güneş gibi**" olabilir.[132]

Selahi Diker, uzun süren araştırma ve incelemeler sonunda kaleme aldığı "**Türk Dili'nin Beş Bin Yılı, Anadolu'da On Bin Yıl**" adlı eserinde tam 13 sayfa **Sümerce- Türkçe** ve **Sümerce-Babilce-Türkçe** bir **sözlüğe** yer vermiş ve pek çok kelimenin aslen Türkçe olduğunu etimolojik tahlilerle kanıtlamıştır.[133]

Diker, daha da ileri giderek Bazı "**Sümerce cümlelerin**" Türkçe tercümesini yapmıştır.

İşte birkaç örnek:

1. **DUMU EDUBBA UULAM MEŞE İDUDEN**: Kramer'ın: "Okul talebesi ilk günden beri nereye gittin?" diye tercüme ettiği bu metni Selahi Diker önce: "**TUHM-U EV-TABI, OĞUL-IM, BAŞ-A İT-TİN**" biçiminde Türkçeleştirmiş, daha sonra da anlamını şöyle açıklamıştır: "**(Ey) oğlum, okulun (yazı evinin) tohumu (meyvesi), sen sınıfında kendini) başa ittin. (birinci oldun.)**[134]

2. **UUL ENGAR-RA**: Kramer bu metni: "Eski günlerde (bir) çiftçi" diye tercüme ederken, Diker aynı metni Türkçeye: "**OGUL EN-E KER-RE** "biçiminde çevirmiş ve anlamının da: "**Oğul efendi-eker'e; oğul ziraat sahibine; çiftçi oğul-a**"olduğunu belirtmiştir.:

[132] **Age.**, s.231, 232

[133] **Age.**, s.248-269, 282- 286

[134] **Age.**, s.231

en/ene "efendi, sahip", ek, "ekmek, çiftçilik yapmak," engar/ene-eker "efendi, (o ki) eker)[135]

3.LULU NAMMAH DİNGİRRE: Kramer'ın: "Tanrıların yücelttiği insan" şeklinde tercüme ettiği bu metni Diker: "**ULA ULA NAM (-I) DİNGİR- (-R) E**" biçiminde tercüme etmiştir.Anlamını ise şöyle açıklamıştır: "Türkçe oğlanlar, namı tengri-ye, "İnsanlar ki adı (sanı) Tanrı'ya (ulaşır)." Yanı: "**Adlarını (şanını) Tanrı'dan (alan) yiğitler**." Burada "**lulu**" erkek, sözcüğünün çoğulu Türkçe "**ulan/ oğla(n)**", genç adam, yiğit biçimindedir.[136]

- **Nammu Kanunları'nı Türkçe Okumak**

Samuel Noah Kramer, **Sümer Kralı Ur-Nammu'ya** ait (MÖ. 2100) çivi yazısıyla yazılmış üç maddelik Nammu Kanunları"nı şöyle okumuştur:

1. **Tukum bi (lu-lu-ra giş...-ta) ...-a-ni girin –kud 10-gin-ku-babbar i-la-e.**
2. **Tukum-bi lu-lu-ra giş-tukul-ta gir-pad-dual 1-ma-ri-ni in-zi-ir-ma-na-ku-babbar i-la-e.**
3. **Tukum-bi lu-lu-ra geşpu-ta ka-...-in-kud 2/3 –ma-na-ku-babbar i-la-e.**[137]

Kramer, bu okunuşu şöyle tercüme etmiştir:

1. **Eğer, (bir adam diğer bir adama bir alet ile...) onun...ayağını kesti (ise), 10 gümüş şekel ödeyecektir.**
2. **Eğer bir adam diğer bir adama bir aletle onun...kemiklerini kopardı. (ise) , bir gümüş mina ödeyecektir.**
3. **Eğer, bir adam diğer bir adama bir geşpu aletiyle burnunu (?) kesti (ise), 2/3 gümüş mina ödeyecektir.**

Selahi Diker, Kramer'ın **Sümer "Nammu Kanunları"nı** çözümlemesinden yola çıkarak yaptığı analiz sonunda "**Nammu Kanunları**"

---

135 **A.g.e**., s.aynı yer

136 **A.g.e**., aynı yer

137 Diker, **a.g.e.**, s. 228

nın aslen **Türkçe** olduğunu kanıtlamıştır. Diker, birbirine yakın üç farklı transkripsiyon yapmıştır.

1. Çözümleme:

1. Tukum-bu (lu-lu-ra giş....-ta) ....-a-nıgır-ın kud 10 kün kubab-bar ü-la e.

2. Tukum-bu lu-lu-ra gış tukul-ta gırpad-du al-ma-ra-nı in-zi-ir 1 ma-na ku-babbar ü-la-e

3. Tukum-bu lu-lu-ra geşpu-ta ka-....-ın kud 2/3 ma-na ku-bab-bar ü.la-e.

2.Çözümleme:

1. Tokum-bu (ulanlar-ra ıgaş-....-tı) ...-a-nı gırı/hara (k)-ın kıd 10 kün kü (n)-babar ü-le-ye.

2. Tokum-bu ulanlar-ra ıgaş tokıl-tı gır pad-dı ol mu-ra-nı in-ci-ir 1 mi-na kü (n)-babar ü-le-ye.

3. Tokum-bu ulanlar-la ıgaş pu-ta ka (pu)-....-ın kıd 2/3 mi-na kü(n) –babar ü-le-ye.

3. Çözümleme:

1. Tokum-bu (ulanlar-ra ıgaç tokıl-dı)....-a-m (ng) ara (k) –ın kıd 10 kün kü (n)-babar üleye.

2. Tokum-bu ulanlar-ra ıgaç tokıl-dı kırbat-ı ol mu-ra-nı in-ci-(t)ir 1 mina kü (n)- babar üleye.

3. Tokum-bu ulanlar-ra ıgaç bata kapu-....-ın kıd 2/3 mina kü (n)-babar üleye.

Diker, birbirine çok yakın bu üç farklı transkripı, orta Türkçe, modern Türkçe ve açık anlamlarıyla şöyle deşifre etmiştir:

1. Orta Türkçe

1. Tokum bu (oğlanlara: ıgaç tokıldı),....-a-nı (ng) aya (k)-ın kıy/kır, 10 kün kü (n) –beyaz üleye.

2. Tokum bu oğlanlara: ıgaç tokıldı, kır batu, ol muranı in-ci (t)ir, 1 mina kü (n) –beyaz üleye.

3. Tokum bu oğlanlara: ıgaç buta , kapu-....-ın kıy/kır, 2/3 mina kü (n) –beyaz üleye.

2 Modern Türkçe

1. **Yasam bu (insanlara: ağaç vuruldu (ve yıkıldı) (biri)nin ayağın(ı) kır, 10 gümüş (kün-beyaz) kün ödeye.**
2. **Yasam bu insanlara: ağaç vuruldu (ve yıkıldı), su bendi (germeç) battı, o ırmağı inci (t) ir, 1 gümüş mina (60 kün) ödeye.**
3. **Ysam bu insanlara: ağaç buda, kapı (kanatlar)-ını kır, 2/3 gümüş mina (40 kün) ödeye.**

3. Açık Anlamıyla:

1. **Yasa-m bu (bütün) insanlara: (eğer biri) ağaç keser, (bi-ri?)-nin ayağın (ı) kırarsa, 10 gümüş kün ödesin.**
2. **Yasa-m bu (bütün) insanlara: (eğer biri) ağaç keser ve su bendi (germeç) batar ve ırmağa (Fırat'a) zarar verirse, 1 gümüş mina (60 kün) ödesin.**
3. **Yasa-m bu (bütün), insanlara: (eğer biri) ağaç buda (r), kapı (kanatlar) –ını kırarsa, 2/3 gümüş mina (40 kün) ödesin** [138]

Diker'in, Sümer "Nammu Kanunları" nı Türkçe anlamlandırma çalışması, dikkatle incelenecek olursa hem ses ve sözcük hem de anlam ve içerik bakımlarından Sümerceyle Türkçe arasındaki şaşırtıcı "benzerlik" hatta "aynılık" kolayca görülebilecektir. Örneğin, Sümer metninde her üç cümlenin de başında geçen "**tukum-bi**" sözcüğü Türkçe "**tukum-bu**" ya da "**tokum-bu**" şeklinde; Sümerce metindeki her üç cümlenin de sonunda yer alan "**i-la-e**" sözcüğü, Türkçe "**ü-la-e**" ya da "**ü-le-ye**" olarak geçmektedir. Bu ses benzerliği, anlam ve içerikte de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Sümerce metindeki "**ü-la-e**" sözüğü ve Türkçe "**ü-la-e**" ya da "**ü-le-ye**" yazılmaktadır ve anlamı da "**ödeye**" (ödemek)'tir.

Yazıdaki Büyük Benzerlik

Sümer **çivi yazısının** ilk sembol ve işaretlerine **Orta Asya'da Altıntepe'de** rastlanmaktadır. Her iki yazıdaki pek çok sembol şaşırtıcı derecede birbirine benzemektedir. Bu durum iki yazının **ortak bir**

---

138 **A.g.e.**, s. 228-230

kaynağa dayandığını kanıtlamaktadır. **Altıntepe Ön Türk yazısı** Sümerlerin Türk kökenli bir uygarlık olduğunun en açık kanıtlarından biridir.

Altıntepe uygarlığını yaratan Ön Türklerin kullandıkları **kendilerine özgü yazının Sümer çivi yazısına** şaşırtıcı derecede benzediğine dikkat çeken **Masson**, Altıntepe yazısında, Sümer çivi yazısında olduğu gibi "yıldız işaretinin" gökteki bir tanrıçayı, "çiçeklenmiş bir ağaç budağının"da buğdayın koruyucu tanrısı AŞNAN'ı ifade ettiğini belirtmektedir.[139] Ayrıca Orta Asya'daki Altıntepe uygarlığının Mezopotamya'daki Sümer uygarlığından çok daha eski olduğu dikkate alınacak olursa (MÖ.6000-4000) Sümer çivi yazısının Altıntepe çivi yazısından sonra ortaya çıktığı anlaşılacaktır (MÖ.3500- 3000) ki bu durum yazının ilk olarak **Orta Asya'daki Altıntepe Türklerince** bulunduğunu kanıtlayacaktır.

Kazım Mirşan'a göre de Sümer yazısında 18 tane **Ön Türkçe** "damga" vardır.[140]

Mirşan, Halep'te bulunan "**Halep Sırlı Taşı**" adlı **petroglif** üzerindeki yazıyı Türkçe: "***Uçulan yer, Tanrı Bil'i göğü heyhat!***" diye okumuştur. **Lyon Termo Nükleer Laboratuarı'nda** yapılan karbon 14 testi sonucunda taşın tarihi **9300/8700** olarak tespit edilmiştir[141]

Sümerleri Türklere Bağlayan Bir İşaret: Tl: OK

Sümer yazısının sırrı ancak 1957-1958 yıllarındaki kazılar sırasında ele geçirilen tabletler sayesinde çözüldü. Ele geçirilen bir yazıt, Sümerologların işini kolaylaştırmıştı. Bilmecenin çözümünü sağlayan bu yazıt sadece üç heceden oluşuyordu. İlk iki heceden **-en ve lil-** bildik bir isim meydana geliyordu. **Enlil**. Sümerlere ait bir tanrı adının yazıtta yer alması o dilin Sümerce olduğunu kanıtlamaya yeterli değildi. Bu belki de daha erken bir dilde ve aynı işaretlerle an-

---

139 V.M.Masson, **Das Land der tausend Stadte**, München, 1987, s.38-40; Gerey, **a.g.e.**, s. 127.

140 Tarcan, Haluk Tarcan, **Ön Türk Tarihi**, Paris 2004, s. 337.

141 **Archeologie**, no: 332/1997 Nakleden Tarcan, **a.g.e.**, s.337

latılmış olan bir adın sözcüksel çevirisi olabilirdi; ama üçüncü bir işaret olarak var olan **'ok'** işareti **(ti)** çivi yazısı araştırmacılarını iz sürmeye sevk etti. Onlara göre bulunan tablette öyle bir dil söz konusu olmalıydı ki, ok işareti **Enlil** adıyla bağlantılı bir anlam oluşturmalıydı.

Sümer dilinde **ok**, **'ti'** demekti. Ama, **'ti'** sadece silah anlamına gelmiyordu, **"yaşam"** anlamına da geliyordu ve böylece gizem çözülmüştü. **Enlil-ti** Sümerceydi ve Enlil yaşamdır ya da serbest bir çeviriyle: ***'Tanrı yaşam armağan eder.'*** anlamına gelmekteydi.[142]

Bu metinde geçen **ok**, sadece silah olarak kulanılan bir sembol değildir. Sümerler için **ok** yaşamın simgesidir. Ok, Sümer sembolik anlayışının en önemli işaretlerinden biridir.

"Ti (Ok) hecesinde belki de ilk göçlerle ilgili bir bilgi saklıdır. Belki de ti-ok- sözcüğünün asıl anlamı ilk önce bu göçler sırasında yaşam için genel bir terime dönüştürülmüştür. Çünkü, ***'Yaşam, uçan bir oktur'*** formülü Sümer düşünce tarzı ve mantalitesine uygundu; medeniyetin pek çok alanında ilerlemiş bir halkın aktivitesini tam anlamıyla yansıtabilirdi."[143]

Pere Scheil ve **Samuel N. Kramer,** bu **ok** sözcüğünün Sümer dilinde aynı zamanda **kaburga** anlamına geldiğini ve Musa'nın I. Kitabında geçen Tanrı'nın kadını erkeğin kaburgasından yaratma efsanesinin kökeni olduğunu açıklamışlardır.[144]

Sümercenin kökeni konusundaki tartışmaları biraz olsun yatıştıran "ti" (ok) sözcüğü -Sümerologların hiç dikkate almamalarına karşın- aynı zamanda Sümerlerin kökenine de ışık tutabilecek bir işarettir.

Nitekim Uhlig: "***Ti (ok) hecesinde belki de ilk göçlerle ilgili bir bilgi saklıdır. Belki de ti-ok- sözcüğünün asıl anlamı ilk önce bu göçler sırasında yaşam için genel bir terime dönüştürülmüştür.***" diyerek, bu sözcüğün Sümerlerin kökenleri hakkında bir işaret olabi-

---

142 Uhlig, **a.g.e**., s.73.

143 **A.g.e**., s. 73.

144 **A.g.e**., s.73-74.

leceğini anlatmaya çalışmıştır. Uhlig düşüncesinde haklıdır, çünkü kanımca bu **–ti-** sözcüğü, hem şekil hem de anlam yönünden Orta **Asya'ya** ve **Türklere** işaret etmektedir.

Eski Türkler, hem Sümerce **-ti-** sözcüğünü, hem de onun ifade ettiği **–ok-** sözcüğünü kullanıyorlardı.[145]

"**Ti**". Sözcüğü Eski Türklerde Sümerdeki orijinal haliyle "**ti**" biçiminde kullanılıyordu. "**Ti**" sözcüğü önce Uzak Asya'da Çin'de ortaya çıkmıştı. Bugünkü Kuzey Çin'e hakim olan **Şang sülalesi** döneminde "**ti**" adı verilen **Gök tanrısına** ibadet ediliyordu.[146] "Ti" sözcüğü oradan Proto-Türk kabul edilen **Çulara** geçmişti. Burada asıl üzerinde durulması gereken, **Çuların** sadece **ti** sözcüğünü kullanmaları değil, aynı zamanda tıpkı Sümerlerdeki gibi "**gök-yer**" diye adlandırılan Türk kozmolojisinin temelini atmalarıdır.

"Kainatın bütün tezahürlerini 'gök' ve 'yir' temsil ettiği birbirine zıt, fakat birbirini tamamlayan iki evrensel nefes'ten oluşmuş olarak kabul edilen sistem, proto Türk ve Türklerin en eski, belki de öz kozmolojisiydi. Eberhard'ın çoğunluğunu proto Türk saydığı Çulardan[147] (MÖ.1059-249) önce bugünkü Kuzey Çin'e hakim olan Şang sülalesi döneminde Ti denilen gök tanrısına, doğa güçlerine ve atalara ibadet ediliyordu. Fakat Şangların dağınık inançlardan ibaretti.[148] Böylece kainatın çeşitli tezahürlerini, mekan ve zaman içinde tüm evreni kapsayan bir düzen olarak açıklama girişimi, proto Türk sanılan Çulara atfedilmektedir. Çular, bu kozmoljiyi anavatanları olan İç Asya'dan getirmişlerdi. Evrensel olma iddiasında bulunduğundan zamanımız araştırmacıları Çu kozmolojisine evrensellik veya evrencilik demektedirler. Çu kozmolojisi, gök ve ye-

---

145 **Ti**: Sümercede "**din-lenmek**" anlamına gelen bu sözcük, Eski Türkçede "**Tin-dirlik**", "**Tin-lenmek**"; günümüz Türkiye Türkçesinde ise "**Din-lenmek**" biçiminde kullanılmaktadır. Sümercedeki **–ti** sözcüğü Türkçe'de **-di**'ye dönüşmüştür. Gerey, **a.g.e.**, s.218.

146 Emel Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, İstanbul 2001, s. 19

147 W. Eberhard, **Çin Tarihi**, Ankara 1947, s.19.

148 Tsung Tung-Chang, **Der Kult der Shang Dynastie im Spiegel der Orakelinschriften**, Wiesbaden 1970, s.259

rın temsil ettiği iki ilkeye dayandığı için de dikotomi (İki ilkeli sistem) adını almaktadır."[149]

Bu, "iki ilkeli Sisteme" dayanan **(gök-yer)** Türk kozmolojisinin aynısı Sümerlerde de vardır.

Sümerce tabletteki –ti- sözcüğü **Enlil-ti** biçiminde geçmektedir. Sümer kozmolojisine göre "**An**" **gök**'ü (eril), "**Ki**" ise (dişil) **yeri** temsil etmektedir. Onların birleşmelerinden **hava tanrısı Enlil** doğmuştur. Yani Gök Tanrısı **An**, Enlil'in babası, **Ki** ise annesidir.[150]

Daha sonra hava tanrısı Enlil yerden göğü ayırmış ve babası An göğü, annesi Ki ise yeri almıştır.[151]

"***Sümer düşünürlerinin gözünde evren iki ana unsurdan oluşur; gökyüzü ve yeryüzü. Göğü, altından ve üstünden kemer biçiminde katı bir yüzeyle kuşatılmış çukur bir uzam olarak düşünüyorlardı. Gök tanrıları burada yaşardı. Yeryüzü yerin yüzeyinden, ölüm ve cehennem ilahlarının oturduğu altından düz bir yuvarlaktı. Gökyüzü ve yeryüzü arasında bulunan ve onları birbirinden ayıran nefes benzeri öz, lil'dir. 'hava', 'rüzgar', 'ruh' (bizim atmosferimiz) Ay, güneş, gezegenler ve yıldızlar onlara havayla aynı maddeden yapılmış gibi geliyordu, yalnız parlaklık nitelikleri vardı.***"[152]

Bu arada Sümerlerde "**hava**", "**rüzgar**" gibi anlamlara gelen **–lil-** sözcüğünün Türklerde **–yel-** diye ifade edilmesi Sümerlerle Türkler arasındaki dil benzerliğinin göstergelerinden sadece biridir.

Görüldüğü gibi Sümer tanrısı **Enlil'in,** gökle-yeri birbirinden ayırdığı düşünülmektedir ve ele geçirilen Sümer tabletinde **–ti** sözcüğü Enlil'in hemen yanında (**Enlil-ti**) biçinde geçmektedir. İşte tam da bu noktada Sümerin "**gök-yer**" evren modeline birebir benzeyen Türk evren modeline geçtiğimizde ve **-ti** nin Ön Türklerde (Çulalarda) "**Gök Tanrı**" anlamına geldiğini hatırladığımızda Sümer tabletindeki **Enlil-ti**'nin "**Gök Tanrı Enlil**" anlamına geldiği ortaya çıkacak-

[149] Esin, **a.g.e.**, s. 19.

[150] S. Noah Kramer, **Sümer Mitolojisi,** İstanbul 2001, s. 9.

[151] **A.g.e.**, s. 9, 83.

[152] **A.g.e.**, s. 12-13.

tır. Gerçekten de yukarıda da görüldüğü gibi Enlil, **Sümer-Gök** (hava) **tanrısıdır**.

Sümer tabletlerinde geçen "ti" sözcüğünün "**ok**" anlamına geldiği söylenmektedir. **Ok**, herkes tarafından da bilindiği gibi Eski Türklerin en önemli savaş aletlerinden biridir. At sırtındaki Türk savaşçılarının en etkili silahı oktur. Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda, açılan kurganlarda çok sayıda ok ucu kalıntısı bulunmuştur, ayrıca değişik mağaralardaki Ön Türk resimlerinde de çok sayıda ok işareti ve ok figürüne rastlanmıştır. **Benkü Kaya Yazıtı'nda**, Sibirya'da Kanabas Dağı'ndaki **Kurban Ayini Kayası'nda**, ok işaretleri ve sembolleri vardır.[153] Ayrıca **Şivet Ulan'da** geyik tasvirli dikilitaş[154], **Uybat'ta** bulunan ve at üstünde arkaya doğru dönerek ok atan Türk savaşçısının resmedildiği **yıldızlı balur kabartma**[155] ve **Sulek bölgesinde** kaya üzerine kazınmış **zırhlı okçu resmi**[156] Türkler için ok'un ne anlama geldiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Uhlig, Sümer tabletlerinde geçen **-ti** nin sadece silah anlamına gelen ok demek olmadığını, burada geçen **ok**'la aslında **bir yaşam felsefesinden** bahsedildiğini ifade etmiştir. Ona göre '***Yaşam, uçan bir oktur***.' formülü Sümer düşünce tarzı ve mantalitesine uygundur; "*Yaşamı "uçan bir ok" olarak tanımlamak uygarlığın pek çok alanında ilerlemiş bir halkın aktivitesini tam anlamıyla yansıtabilirdi*."[157] Uhlig bu yorumunda hiç de haksız değildir. Sümerler gerçekten de "ok" sözcüğüyle sadece bir savaş aletini değil bir yaşam felsefesini anlatmışlardır; fakat Uhlig'in düşündüğü gibi Sümerler,"Yaşamı uçan bir oka benzeterek" hep gelişen ileri uygarlıklarını anlatmış olabilecekleri gibi, pekala adeta uçan bir ok kadar dinamik ve hızlı yaşadıklarını da anlatmak istemiş olabilirlerdi. Kanımca Sümerlerin yaşamı uçan bir oka benzetmeleri, onlara **uzak atalarından** (belki atlı göçebe) miras kalmış bir düşünceye benzemektedir. Bence, Uh-

---

[153] Esin, **a.g.e.**, s.100-101.

[154] Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, İstanbul 2006, resim, R253

[155] **A.g.e.**, resim, R341.

[156] **A.g.e.**, resim, R342.

[157] Uhlig, **a.g.e.**, s. 73.

lığ'ın düşüncesinin aksine, yaşamı uçan bir oka benzetmek, bilim ve kültür alanında dünyanın en önemli uygarlık eserlerini veren, büyük bir kültür yaratan Mezopotamyalı Sümerlerin MÖ.3000'lerde kuracağı bir benzerlik değildir; çünkü Sümerlerin *"hayatı uçan bir oka benzetmeleri"* için hayatlarının merkezinde somuta anlamda **ok**'un olması, başka bir ifadeyle Sümerlerin okla özdeşleştirilebilecek savaşçı bir yaşam tarzına sahip olmaları gerekirdi. Oysakı o dönemde Sümerlerin hayatı özdeşleştirebilecekleri çok sayıda **kültür öğesi** vardı. Üstelik eldeki bilgiler Sümerlerin, öyle at koşturan, ok atan çok savaşçı bir topluluk olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Sümerlerin "yaşamı uçan bir oka benzetmeleri" ancak Mezopotamya'ya göç etmeden önceki atalarının yaşam biçimleriyle açıklanabilir. "**Yaşam ve uçan ok ilişkisi**", **Sümerlerin atalarının** eski yurtlarında "**ok**" kullanan, **savaşçı bir halk** olduğunu göstermektedir. Bu tanıma uyan halkların başında hiç şüpesiz Ön Türkler gelmektedir.

Kabul etmek gerekir ki: *"Yaşamı uçan bir oka benzetmek"*, Orta Asya'da çok eski çağlarda sonsuz bozkırda özgürce at koşturan, sürekli savaşmak zorunda kalan ve ok başta olmak üzere hafif silahlar kullanan **Ön Türklerin** kolayca kurabilecekleri bir özdeşliktir.

"**Ok**","**ti**" sözcüğü, Ön Türklerde "**Gök Tanrı**" dışında bir de bazı **boyları** nitelemek için kullnılmıştır.[158]

"Batı Göktürk boyları, 'On-Boy' Türklerinden meydana gelmişlerdi. Türklüğün en soylu ve en ileri kitleleri olan bu boylar, doğu ve batıda beşer tane olmak üzere ikiye bölünmüşlerdi. Türk yazıtları ise bu boylara **On-Ok** adını veriyorlardı. Boylar için, böyle bir **ok** değiminin niçin kullanıldığı önemlidir. Bunu bize, yine en iyi olarak, Çin tarihleri anlatıyorlar. Onlara göre, 552 senesinde Göktürk devleti kurulurken ordu on bölüme ayrılmış ve bu kıtaların her birine de **ok** adı verilmişti. Zamanla bu askeri kıtalar gelişmişler ve sonradan birer boy haline gelmişlerdi. Bu açıklamanın içinde gerçek payı çoktur. Bu görüş, Göktürkleri bizden daha iyi tanıyan Çinlilerin güzel ve iyi bir sezişleri idi.Ordunun bölümleri zamanla birer boy haline gelmişlerdi; fakat çok eski Göktürk efsaneleri Türk adlı

158 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 162.

bir ata ile onun **on** oğlundan da söz açıyorlardı. Türklerin inancına göre '**On-Ok**'lar bu on çocuktan türemiş idiler."[159]

Şaşırtan Benzerlikler

Bir çok Sümerolog, uzun yıllar süren araştırmaları sonunda Sümerlerle Türkler arasında "şaşırtan" ve "düşündüren" benzerlikler olduğunu tespit etmişlerdir. Bu şaşırtan benzerlikler, "**Sümerlerin Türklüğü**" tezinin en güçlü kanıtlarındandır. Özellikle **sözcük benzerlikleri**, "Sümerlerin Türklüğü" tezine burun kıvıran, "*ulusal omurgası kırık aydınları ve bilim insanlarını*" çok fazla rahatsız edecek türdendir.

İşte Sümerce -Türkçe benzer (**aynı**) sözcüklerden bazıları:

Sümerce	Türkçe
1.**Addama**	**Atama**
2. **Tukum**	**Tokum**
3. **Künine**	**Güneşine**
4. **E**	**Ev**
5.**Eni**	**Evini**
6. **Ahzu**	**Ahsu** (deniz evi)
7. **Adda**	**Dede (Ata)**
8. **Agga**	**Ağa**
9. **Agrig**	**Egirig** (kumandan)
10. **Agar**	**Ağır**
11..**Akşak**	**Aksak**
12. **Akurgal** (Sümer kralı)	**Akurkal** (temiz oğlan)
13. **Ama**	**Ana**
14. **Tibira**	**Temür** (demir)
15. **Azgu**	**Asku**
16. **Bi**	**Bu**

[159] Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları**, C.II, İstanbul, 1971, s.110.

17. **Dar**	**Yer**
18. **Dib**	**Yip**
19. **Dirig**	**Yirik-Yarık**
20. **Du**	**Tu** (Doldurmak)
21. **Dun**	**Tün** (Karanlık tanrısı)
22. **Ekar**	**Evkar** (dağ evi)
23. **Enbilulu**	**Enbilgilü**
24. **Enlil**	**Anyel** (yel-fırtına tanrısı)
25. **Lil**	**Yel** (rüzgar)
26. **Ensi** (Sümer kralı)	**Anisi** (Göğün sahibi)
27. **Enten** (Kış tanrısı)	**Anton** (Buz tanrısı)
28. **Gena**	**Güne**
29. **Ganun**	**Günün**
30. **Garuş**	**Karış**
31. **Gaz (Parçalamak)**	**Ez** (Ezmek, parçalamak)
32. **Giş**	**Yış** (orman)
33. **Gişig**	**Eşig**
34. **Gungunum**	**Künkünüm** (Güneşler güneşim)
35. **Gutag**	**Gütüg** (Güden kimse)
36. **Gaş**	**Kaş**
37. **İarla**	**Yarah**
38. **İarlagaş**	**Yarah kuş**
39. **Dagan**	**Doğan**
40. **İtirda**	**Oturdı**
41. **Kaş**	**Kaç**
42. **Kisim**	**Kesim**
43. **Ku**	**Ko** (Koymak)
44. **Lu** (Erkek)	**Ul** (Oğlan)
45. **Maş** (Sınır)	**Baş** (Başlamak)
46. **Men**	**Ben**
47. **Nammu**	**Neme** (Ne, hangisi?)
48. **Manga**	**Yangak** (Yanak)
49. **Nigin** (Toplam)	**Yığın**

50. **Ilae**	**Üleye** (ödeye)
51. **İnzür**	**İncitir**
52. **İrra**	**İri**
53. **Tugdu**	**Tügdü** (düğümlemek)
54. **Tugum**	**Tügüm/Düğüm**
55. **Umaş**	**Yumuş** (iş)
56. **Ur (temizle)**	**Kür (Küreme, temizleme)**
57. **Uri** (Şehir)	**Ur** (şehir-Ürgenç gibi)
58. **Uş**	**Us** (akıl)
59. **Utru** (Dokuma)	**Ütü**(Kumaş düzeltme, ütüleme)
60. **Zag**	**Sağ**[160]
61. **Tinuru**	**Tandır**[161]
62. **Butuurtum**	**Butum** (Çilek)[162]

Ata, Ama, Dumuzi, Aşnan, Garış, Kapkagak

Sümerce- Türkçe bu benzer sözcüklerden bazılarının Türkçeyle birebir aynı olması, Sümerce ve Türkçenin ortak kökenli diller olduklarını kanıtlamaktadır.

Örneğin Sümerce "**ADA**" veya "**ADDA**" sözcüğünün Türkçe de de tıpkı Sümercedeki gibi "**ATA**" veya "**DEDE**" biçiminde olması, yine Sümerce "**HANA**" veya "**AMA**" sözcüğünün Türkçe **ANA** biçiminde olması gibi....

Ayrıca Sümercedeki "**DUMUZİ**" ve sonra Babil döneminde "**TAMUZ**" sözcüğünün, Türkçe'deki **TEMMUZ** ve Türkmen dilindeki **TOMUS** sözcüğüyle hem görünüş ve hem de anlamca birebir aynı olması... **Domuzi** ve **Temmuz** her iki dilde de **yaz mevsimi** için kullanılmıştır.

---

160 Diker, **a.g.e.** s 248-269

161 Oguz, **a.g.e.**, s. 355

162 Ö.A.Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler, III, madde: Melengiç**, Ankara 1965. H.Ertem, **Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolusunun Florası**. Ankara 1974,s.71.

Sümerlerde "**tahıl tanrıçası**"na "**AŞNAN**" adı veriliyordu. Göre-vi, tohum ve sebzeleri korumaktır.[163] "Sümer tahıl tanrıçası" AŞ-NAN adındaki **AŞ** sözcüğü bugün Türkçede aynen kullanılmaktadır. Türkçe de "ekmek" başta olmak üzere temel yiyecek maddelerine "**AŞ**" denmektedir. Sümerce "**NAN**" sözcüğü ise Türkçe "**NİNE**" anlamına gelmektedir. Bu eşitlikten hareket eden Diker, Sümerce **AŞNAN** adının Türkçe **AŞ-NİNE** biçiminde ifade edilmesi gerektiğini belirterek, anlamının da (**Yiyecek yapan nine**, yanı **yiyecek tanrıçası**) olduğunu ileri sürmüştür.[164]

Altıntepe uygarlığını yaratan Ön Türklerin kullandıkları **kendilerine özgü yazının Sümer çivi yazısıyla** şaşırtıcı benzerlikleri olduğuna dikkat çeken **Masson**, Altıntepe yazısında, tıpkı Sümer çivi yazısında olduğu gibi **yıldız işaretinin** gökteki bir tanrıçayı, **çiçeklenmiş bir ağacın budağının** da buğdayın koruyucu tanrısı AŞNAN'ı ifade ettiğini belirtmektedir.[165]

Ayrıca, Sümerce "**MEN**", Türkçe "**BEN**"; Sümerce "**LİL**", Türkçe "**YEL**"; Sümerce "**TUKUM**" Türkçe "**TOKUM**"; Sümerce "**AGGA**", Türkçe "**AĞA**"; Sümerce "**AGAR**", Türkçe "**AĞIR**"; Sümerce "**GA-RUŞ**" Türkçe "**KARIŞ**"; Sümerce "**GAŞ**" Türkçe "**KAŞ**"; "Sümerce "**KISİM**" Türkçe "**KESİM**", Sümerce **KAPKAGAK**, Türkçe "**KAPKA-CAK**" ve Sümerce "**AĞARKİ**" Türkçe "**AĞARTI**" biçiminde olması, kanımca **Sümerlerin Türk kökenli olduklarının** en açık kanıtıdır.

Sümerler Kendilerine "KİNGİR" Derlerdi

MÖ.3000'lerde Mezopotamya'da Türkçe'nin gramer yapısına uygun **bükümlü** bir dil kullanan Sümerlere bu adı veren 1851-1855 yılları arasında yapılan kazılara katılan **Asurolog Jules Oppert'ti**. Oysaki Sümerler kendilerine, yazıtlarında geçen ifadeyle **Kİ-ENGİ** veya **KİNGİR** adını vermişlerdi.

---

[163] Kramer, **Sümer Mitolojisi**, s.16.

[164] Diker, **a.g.e.**, s.248

[165] V.M.Masson, **Das Land der tausend Städte**, München, 1987, s.38-40; Gerey, **a.g.e.**, s. 127.

Burada geçen **KİNGİR**, Eski Türkçe, **Kİ, GİR**, yer, yurt, anlamına gelmektedir. Sümerlerin yaşadıkları yerlere **Kır (Gır)** yani "uygarlık yurdu" dedikleri dikkate alınacak olursa KİNGİR'in Ön Türkçe olma ihtimali yüksek bir ihtimaldir. Ayrıca Türkmen-Sahra'da (Kuzey İran) yerleşen eski Türkmen obalarından birinin adı **KÜNGÜR**'dür.

"Birleşik sözcük olan KİN-GİR iki basit sözcükten, KİN ve GİR sözcüklerinden oluşmuştur. KİN sözcüğü Sümer dilinde birkaç anlamda kullanılmıştır ve bir anlamı da iş demektir. Bu sözcük Türkmen dilinde müşkil ve zahmetli anlamına gelen KİN sözcüğü ile yansıma bakımından bir, anlam bakımından ise çok yakındır. İkinci basit sözcük, GİR(Kİ) ise Sümer dilinde 'belli bir yer' anlamına gelmektedir. Bu sözcük Türkmen dilindeki GİR (KIR) sözcüğüyle hem yansıma hem de anlam bakımından tahminen birdir. Nedeni GIR sözcüğü Türkmen dilinde 'Irmakların çöküntüsünden oluşmuş, bazı yerleri kuru ve çoğunluğu tepelerden ibaret yer anlamındadır. Sümerlerin yurdu da iki ırmağın arasındaki GIR (KIR)'dan ibarettir. Bunları gözönünde bulundurarak zahmetli KIR diye düşünmek mümkündür. Bilim adamlarının Mezopotamya'nın kurak toprağının çok zahmet istemesi konusundaki açıklamaları da bu düşünceye destek veriyor.

Türkmenistan'da *da eskiden kalmış harabelerin arasında* ***KALALI GİR, KAPLANLI GİR****, gibi adlar vardır. Sümerolog Felkenstein bu sözcüğü KENGER ve KENER şeklinde yazıyor.*[166] *Azerbaycan'ın Tebriz kenti yakınında bir köyün adı da* ***KENGER****'dir. Bizim bu yer adının nereden gelip çıktığı konusunda elimizde bilgi yok; ancak meselenin ilginç yanı, Felkenstein'in* ***LU-KEN-GER-RA*** *sözünü Sümerli (Mann von Sümer, Sümerce) diye adlandırmıştır.*[167] *Yukarıda adı geçen Azerbaycan'daki köyün veya kentin bazı sakinleri kendileri için* ***KENGERLU*** *(Kengerli) soyadını kullanıyorlar.* ***LU-KEN-GER-RA*** *sözcüğü ile* ***KENGERLU*** *sözcüğü arasındaki benzerlik çok anlamlıdır. Özellikle (****LU****) eki her iki dilde de '****Bir yurda mensup adam****' anlamına geliyor.*

---

166 Falkenstein, **Adam Das Sümerische**, Leiden,19 ?, s. 14.

167 **A.g.e.**, s.15.

*Bazı bilim adamları bu sözcüğü **KI-EN-GI** şeklinde yazıp, birinci hecesindeki **KI** sözcüğü yer-yurt anlamında veriyorlar. Sümerlerde çoğunlukla adın sıfattan önce gelmesini göz önüne alırsak bu şekilde yazılmasının daha doğru olması mümkündür. Ancak hangi şekilde yazılırsa yazılsın bu sözcüğün terkibindeki **KI** sözcüğü yer, yurt veya **kır/gir** anlamındadır."*[168]

*"Türkistan'a ait eski adlarda da **KENGÜ**, yurt adı,, **KAGIR ÇAYI** ve **KANGAR** etnik adı bulunması da dikkate şayandır.*[169]

***Orhun Yazıtlarında** da **KENGERE** ve **KENGÜ** sözcüklerinin yurt veya **kavim adı** olarak zikir edilmesi de çok anlamlıdır."*[170]

Tanrı'nın Adı Aynı: Sümerlerde "DİNGİR", "Türklerde TENGRİ".

Sümerlerin gün ışığına çıkarılmasını sağlayan arkeologlardan **Fritz Hommel**, **Diemel**, **Pöbel**, **Falkenstein'in** okuduğu ilk sözcüklerin arasında hem yansıma olarak hem de anlam bakımından Türkçenin, özellikle de Türkmencenin yapısına uygun kelimelerin olması son derece anlamlı ve düşündürücüdür. Örneğin, Sümercede **tanrı** anlamına gelen "**DİNGİR**", Eski Türkçe'de "**TENGRİ**" şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Sümerce **DİNGİR** sözcüğüyle Türkçe **TENGRİ** sözcüğü arasındaki **"şaşırtan"** ses ve anlam benzerliği çok önemlidir. Dahası, Sümerlerin binlerce yıl önce kullandıkları bu sözcük, günümüz Türkçesinde çok az bir değişiklikle **"TANRI"** biçiminde kullanılmaktadır.

Sümer uygarlığı keşfedildiğinden beri Sümer dilinin kökenini araştıran bilim insanları bu dilin **Hint-Avrupa kökenli** ya da **Sami kökenli** bir dil olmadığını söylemekle birlikte ve Sümercenin **Ural-Altay** dil gurubundan olduğunu bildikleri halde bu konuda nedense çok derin araştırmalar yapmaktan ısrarla kaçınmışlardı. Batı merkezli tarihin güdümünden kurtulamayan Ba-

---

168 Gerey, **a.g.e.**, s.44-45

169 **Türksoy Jurnali**, Sayı. 8, Ocak 2003, s. 15-16.

170 Gerey, **a.g.a.**, s. 45.

tılı filologlar ve arkeologlar bugün hala Sümerce'nın Hint-Avrupa kökenli bir dil olduğunu gösterecek bir kanıt aramaktadırlar Oysaki onlar bu kadar çabayı Sümerce ıle Ural-Altay dıllerini karşılaştırmak için harcasalardı bugün büyük bir ihtimalle Sümerlerin kökeniyle ilgili pek çok sorunun yanıtı verilmiş olacaktı.

Yer Yurt Adlarındaki Benzerlik

Toplumsal köken araştırmalarında yer-yurt adlarının da önemli bir yeri vardır. Uygarlıklar arasındaki etkileşimi ya da köken birliğini belirlemek isteyen tarihçilerin ve antropologların sıkça başvurdukları yöntemlerden biri-de yer-yurt adlarına bakmaktır. Eğer farklı coğrafyalarda aynı ya da farklı zamanlarda yaşayan iki ayrı uygarlık aynı ya da benzer yer-yurt adları kullanmışlarsa o iki uygarlık arasında bir ilişki var demektir. Bu ilişkinin boyutunu anlamak için bu iki uygarlık arasındaki diğer benzerliklere bakmak gerekecektir.

Mezopotamya'daki bazı yer-yurt adlarının Sümer dılınde herhangı bir karşılığı bulunamamıştır. Bunun üzerine bilim insanları **Mezopotamya'da Sümerlerden önce başka bir halkın yaşadığını ve Sümerlerin başka bir yerden göç edip buraya geldiğini düşünmeye başlamışlardır**. Buradan hareket eden bazı bilim inasanları, Sümerlerin konuştukları dilin Ural-Altay kökenli bir dil olduğunu da dikkate alarak Orta Asya'daki, yer-yurt adlarıyla Sümerlerin yer-yurt adlarını karşılaştırmayı denemişlerdir. Ortaya çıkan sonuç gerçekten şaşırtıcıdır; çünkü özellikle **Türkmenistan'daki bazı yer-yurt adlarının**, hatta **insan adlarının** Sümerlerin kullandıkları adlara birer-bir benzedikleri ortaya çıkmıştır.

Begmyrat Gerey, Sümerlerin ve Türklerin kullandıkları benzer yer-yurt adlarının birkaçını şöyle sıralamıştır:

1. Sümerlerde **Aratta** (Kent adı), Türklerde **Aratta**, (Güney Azerbaycan'da yer adı).
2. Sümerlerde **Kingir**, Kınki (Sümer yurdunun adı), Türklerde

Küngür Künür, (Kuzey İran'a yerleşen eski bir Türkmen obasının adı).

3. Sümerlerde **Anu,** (Gök Tanrısı), Türklerde **Anau, Anew** (Aşkabat'ın 14 km doğusundaki kent harabeleri.)

4. Sümerlerde yerleşim birimi, kent anlamına gelen **Ur, Uruk** (Sümer kentleri), Türklerde **Urgenç,** (Türkmenistan'da ve Özbekistan'da kent), **Urmiye** (Azerbaycan'da kent adı). Ayrıca günümüzde Türkmence'de hanedan, boy anlamında **Uruğ (Uruk)** sözcüğü kullanılmaktadır. **Ur**, Türkçede , "**tura**", "**kura**", "**bura**" , diye kullanılan ve "şehir", "ahali", "yer", "bina" anlamına gelen kelimelerin kısaltılmış varyantıdır. Sümer kenti Ur' a çok uzak olmayan ve benzeri bir ad taşıyan başka bir Sümer kenti de **Uruk'tu**. Ur-uk, yani Ur-ok, "**Ur'un oku**" anlamındadır ki bu da "**Ur'un oğlu**" demektir. Tatarlarda, sahili kurumuş nehirlere, derin hendeklere ve yerleşim birimleri çevresinde çit yerine kullanılan kanala "**ur**" denilmektedir. Tatarcada "**Ur-bu**", "Bu şehir" anlamına gelmektedir.[171] "Tatar lehcesinde **uram** –sokak, **urta** -orta, urtak-ortak, birlikte kelimelerindeki '**ur**' doğrudan doğruya 'şehir', 'yerleşim birimiyle' alakalıdır. '**Ur-ta**', şehrin merkez meydanı , '**Ur-tak**' bir şehirde yaşayanlara ait toprak demektir."[172]

5. Sümerlerde **Nusi, Nuzi**, (Sümer kenti), Türklerde **Nusay,** (Aşkabat'ın 16 km güneybatısında eski kent harabesi) ve Türkiye'de **Nusaybin** (Mardin'in ilçesi)

6. Mezopotamya'da **Fara** (Kent adı), Türklerde **Farab (Farab)** (Kent adı)

7. Sümerlerde **Mada** (Yurt, uygarlık yurdu), Türklerde **Madau** (Türkmenistan'da eski yurt adı.)

8. Sümer dilinde **Dur, Duru, Durun** (Yerleşmek, yaşamak), Türklerde **Durun** (Türkmenistan'da yer adı ve durmak anlamında durup yerleşmek)

---

171 Fattah, **a.g.e.**, s.248.

172 **A.g.e.**, s.249.

9. Sümerlerde **Gaur** (Tepe adı), Türklerde **Gavur** (Tepe adı)
10. Sümerlerde **Agal, Akal** (Güçlü), Türklerde **Ahal** (Türkmenistan'da bir il)
11. Sümerlerde **Am** (Yaban öküzü), Türklerde **Amu,** Amuderya (Öküz ırmağı)
12. Sümerlerde **Mari** (Kent), Türklerde **Marguş** (40 yüz yıllık Türkmen antik kenti)[173]

Sümerlerin Türk kökenli olduğunu iddia edenlerden biri de ünlü Macar tarihçisi Rasoney'dir. **Rasoney**: "*Yazılı tarihlerden binlerce yıl önce Çin'de Hindistan'da Mezopotamya'da, Anadolu'da ve Orta Asya'da öyle kültür unsurlarına rastlanır ki, bunların hareket noktasını Stepe (Bozkır) kültürlerinde aramak gerekir. Ancak bu zamanlarda onlara Türk denmiyordu.*" diyerek, açıkça Sümerlerin Türk kökenli olduğunu ileri sürerken, başka bir Macar tarihçisi **İstvan Fodor**, Sümerlerin Macar Türkleriyle akraba olduklarını düşünüyordu. Fodor, bu düşüncesini: "*Sümerler ve Macarlar, Yahut Ural Halklarının Birbirleriyle Yakın Akrabalıkları Var mıdır?*" adlı bir makalede dile getirmişti.[174]

Sümerlerin Türklüğüne yönelik bunca yabancı çalışmaya karşın yakın zamanlara kadar Türkiye'de Sümerlerin Türklerle ilişkisini dil bakımından inceleyen sadece iki önemli araştırma yapılmış olması üzücüdür.[175] Bu durum, Atatürk'ün "Sümerler Türk'tür" diyen tarih tezini görmezlikten gelen "**ulusal omurgası kırık**" ve "**genel kabulleri sorgulamaktan kaçınan**" tarih anlayışının doğurduğu bir sonuç olsa gerekir.

---

173 Gerey, **a.g.e.**, s 40-49

174 Istvan Fodor, Are The Sumerians and The Hungarians or The Uralic People Related? **Current Anthropology** , No 12, 1971, s 215-225

175 Bu çalışmalar şunlardır: Mebrure Tosun, **Sümer Dili ile Türk Dili Arasında Karşılaştırma**, Atatürk, Konferanslar IV, Ankara 1973, s.147-168; Osman Nedim Tuna, **Sümer Türk Dillerinin Tarih İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi**, TTK Yayınları, Ankara 1997.

Sanat Benzerliği

"ÖKÜZ BAŞI"

Sümerlerle Türkler arasındaki köken birliğinin açık kanıtlarından biri de "**öküz başı**" figürüdür. Orta Asya'daki **Altıntepe'de** ele geçirilen **MÖ.4000**'lere ait öküz başı heykeli, **Mezopotamya'yı Orta Asya'ya bağlamaktadır**.

Bu "**öküz başı**" heykelinin gözlerinin ve kulaklarının biçimi, yontu biçimi ve boynuzların kıvrımı ve boyutları ve hatta ölçüleri Sümer öküz başıyla özdeşleşmekte, Altıntepe'de bulunan öküz başı heykelleri Sümer mezarlarından çıkan öküz başı heykellerine birebir benzemektedir.[176] **Altıntepe öküz başıyla Sümer öküz başını** yan yana getirince her ikisinin de aynı sanat anlayışının ürünü olduğu kolayca görülecektir. Burada anlamlı olan sadece öküz başı heykellerinin benzerliği değildir, asıl anlamlı olan Sümer öküz başının **MÖ.2500**'lerde, Türkmenistan'daki (Altıntepe) öküz başının ise çok daha önce, **MÖ. 4000**'lerde yapılmış olmasıdır.[177] Bu durum **Sümer öküz başının Orta Asya kaynaklı olduğunu** kanıtlamaktadır. Ayrıca Orta Asya'da ve Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılarda çok sayıda öküz başına rastlanması Sümerler ve Türkler için "öküzün" kutsal kabul edildiğini de göstermektedir.[178]

Sümer öküz başıyla Türk öküz başı arasındaki şaşırtan sanatsal benzerlik dışında başka bir şaşırtan benzerlik de Sümercede öküze **GUD**, Türkçede ise **UD** denilmesidir.[179]

Atasözlerindeki Benzerlik

İlk edebi ürünler Sümerlere aittir. Destanlar, mitoloji, kaside, ağıt ve öğütler olgun bir ifadeyle kil tabletlere yazılmış ve bu kil tabletlerin birçoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Bu tabletlerdeki edebi

---

176 Masson, **a.g.e.**, s. 41-43; Gerey, **a.g.e.**, s.128.

177 Jean Claude Margueron, Die Grossen Kultur der Welt, München, 1989, s. 148; Gerey, **a.g.e.**, s.121.

178 Margueron, **a.g.e.**, s.190; Gerey, **a.g.e.**, s.121.

179 Turan, **a.g.e** s.1

ürünler arasında **atasözleri** çok dikkat çekicidir. Ondan daha dikkat çekici olan ise bu Sümer atasözlerinin aynen ya da çok az değişiklikle bugün bile **Anadolu Türkleri arasında kullanılıyor olmasıdır**

İşte, 4000 yıl önceki bazı Sümer atasözleri ve bugün Anadolu'da kullanılan Türk atasözleri arasındaki düşündüren benzerlik:

*Sümerce de "**Tilkiyi görmeden tasmasını yapmak**". Türkçe'de, "**Dereyi görmeden paçaları sıvamak**".*

*"**Hiçbir şeyi olmayan rahat uyur**". Türkçe'de "**Malın var mı derdin var.**"*

*"**İyi giyen kimsenin önünde herkes eğilir.**" Türkçe'de "**Ye kürküm ye.**"*

*"**El ele adamın evi yapılır/ Mide mideye adamın evi yıkılır.**" Türkçe'de "**Çok el işte, az el aşta.**"*

*"**Çiftleşmeden gebe kalınmaz, yemeden şişmanlanmaz.**" Türkçe'de "**Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.**"*

*"**Düşmana saldırırsan düşman da sana saldırır.**" Türkçe'de "**Sana yapılmasını istemediğini başkasına yapma.**"*

*"**Boynu kesilmiş olanın boynunu sen de kesme.**" Türkçe'de "**Düşene bir de sen vurma.**"*

*"**Ölüm Tanrıçası'na beni yaşat deme.**" Türkçe'de "**Olmayacak duaya amin deme.**"*

*"**Bela Tanrılardandır.**" Türkçe'de "**Hayır ve şer Allah'tandır.**"*

*"**Köpeği olmayan şehirde, tilki müfettiş olur.**" Türkçe'de "**Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman çelebi derler.**"*

*"**Bugün gideyim diyor, yarın gideyim diyor, boş vakit geçiriyor.**" Türkçe'de "**Bugünün işini yarına bırakma.**"*[180]

Türkçe'de bugün aynen kullanılanlar

*"**Açık Ağza sinek girer,**"*

*"**Bal gibi adam.**"*

*"**Ay gibi güzel**"*

---

180 Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s. 71-74.

"Aslan gibi saldırmak."

"Yağ gibi erimek."

"Ayağını yere sıkı bas."

"Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır."[181]

Aradan 5500 yıl gibi çok uzun bir zaman geçmesine karşın, Sümer atasözleri ve deyimlerinin benzerlerinin ya da aynılarının bugün Anadolu'daki Türkler tarafından kullanılması, Sümerlerle Türkler arasındaki ilişkinin "yaşayan" kanıtıdır.

Sümerlerle Türkler arasındaki **etnografik** benzerlikler ise **müzik, falcılık-büyücülük ve özellikle din** gibi sosyal ve kültürel alanlarda yoğunlaşmıştır.

Sümer ve Türk Kozmolojileri Arasındaki Benzerlikler

Sümer dini ve Sümer kozmolojisi Eski Türk dini ve Türk kozmolojisinin birerbir kopyasıdır. Sümerlerle Türkler rasındaki **köken birliğinin** en güçü kanıtlarından biri bu **din** benzerliğidir.

1. Gök Tanrı İnancı

Sümerlerde tanrıların **gök yüzünde olduklarına** ve "**doku**" denilen bir yerde toplandıklarına inanılırdı. Sümer kralları yer yüzünde **tanrıların vekili** sayılırdı.[182]

Türklerde de önceleri çok tanrıların sonra da tek Tanrı'nın gökyüzünde yaşadığına inanılırdı, Türkler bu inançlarından dolayı dinlerine "**Gök-Tanrı Dini**" adını vermişlerdi.Türklerde de hakanın Gök- Tanrı tarafından ülkesini yönetmekle görevlendirildiğine inanılırdı. (Kut inancı) Hakan kendisini Tanrı'nın yer yüzündeki vekili olarak görürdü. Örneğin, **Hsiung-Nuların** hakanı, **göğün oğlu**, yani "Tengri Kutu" adını almıştı. MÖ 3.yüzyılda **Asya Hunlarının** hükümdarlarına "**Tengri Kut**" adı veriliyordu.[183] "***Mete Çin hakanları-***

---

181 **A.g.e.**, s. 71-74

182 **A.g.e.**, s.62

183 Muzaffer Şener, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, İstanbul 1974, s.31-33.

***na gönderdiği mektuplarda kendisini gök ile yerin doğurup ve gün ile ayın tahta çıkardığı Hunların 'Büyük Tanrı Kutu' diye tanıtıyordu.*"[184]

Eski Türklerde hükümdarın tanrısal bir güç sahibi olması, ya da tanrıların yeryüzündeki gölgesi olarak kabul edilmesi anlayışı Mezopotamya'da Sümerlerde de vardı. "**Mezopotamya'da krallar, kral, din adamı (En) yerinde, tanrıların yeryüzündeki en üst derecedeki vekili ve temsilcisidir**."[185]

2. Gök-Yer Evren Modeli

Sümer kozmolojisiyle Türk kozmolojisinin evren algısı neredeyse aynıdır. Sümerlerde **gök-yer** olarak sembolize edilen **evren modeli**, Eski Türkelerde tamı tamına **gök-yer** olarak ifade edilmektedir.

Birçok Sümer tabletini çözen Kramer'e göre Sümer evren modeli kısaca şöyledir:

"***Sümer düşünürlerinin gözünde evren iki ana unsurdan oluşur; gökyüzü ve yeryüzü. Göğü altından ve üstünden kemer biçiminde kalın bir yüzeyle kuşatılmış çukur bir uzam olarak düşünüyorlardı, gök tanrıları burada yaşardı. Yeryüzü, yerin yüzeyinden, ölüm ve cehennem ilahlarının oturduğu alandan oluşan düz bir yuvarlaktı. Gökyüzü ve yeryüzü arasında bulunan ve onları birbirinden ayıran nefes benzeri öz 'lil' dir. Hava, rüzgar, ruh, Ay, Güneş, gezegenler ve yıldızlar onlara havayla aynı maddeden yapılmış gibi geliyordu, yalnız parlaklık nitelikleri vardı***"[186]

Evrenin Sümerce karşılığı, sözcüğü sözcüğüne "**gök-yer**" anlamına gelen "**an-ki**" dır. Evren, gök ve yere ait alt bölümler halinde düzenlenmiştir. Gök, yukarıdaki uzayı kapsar ve **gök tanrıları** bura-

---

184 **A.g.e.**, s.53-54.

185 Imanuel Geiss, Epochen und Strukturen Grundzüge einer Universalgeschichte türdie Oberstufe am Main 1994, s 16; Gerey, **a.g.e.**, s. 65.

186 Kramer, **Sümer Mitolojisi**, s. 12-13.

da oturur. Yer ise, aşağıyı, yeraltını kapsar ve **ölüler dünyasının tanrıları (yer tanrıları)** burada oturur."[187]

Sümer tabletlerinden elde edilen bilgilere göre, Sümerlerin evrenin yaratılışı hakkındaki düşünceleri şöyle özetlenebilir:

1. 1.Başlangıçta ilksel deniz vardı; kökeni ve doğuşu konusunda bir şey söylenmemektedir. Kramer buradan hareketle Sümerlerin onu her zaman varmış gibi düşünmüş olabileceklerine inanmaktadır.
2. **İlksel deniz**, gök ile yerin birliğinden oluşan **kozmik dağı** meydana getirdi.
3. Tanrılar **insan biçiminde** kişileştirilmiştir. **Gök tanrı Eril "An"** ve **yer tanrısı dişil "Ki"** birleşti ve onların birleşiminden "**EN-LİL**" doğdu.
4. Hava Tanrısı (Gök Tanrı) **Enlil** yerden göğü ayırdı ve babası **An** göğü ele geçirirken anası **Ki** yeri ele geçirdi. Ve daha sonra Enlil ile annesi Ki'nin birleşmesinden evrenin düzenlenmesi, insanın yaratılışı ve uygarlığın kuruluşu başladı.[188]

Sümer kozmolojisine göre Evren'in biçimlendirilmesinde pek çok tanrının görev almasına karşın, bu konuda en önemli iş **hava tanrısı** olarak bilinen **Enlil**'e düşmüştür. Enlil, Evren'in en önemli varlığı olan insanın tüm ihtiyaçlarını **su tanrısı Enki**'yle birlikte karşılamıştır.

"***İyi günlerin gelmesini sağlayanın hava tanrısı Enlil olduğunu öğreniyoruz. Topraktan tohum çıkarmayı, ve ülkeye hegali, yani bolluk, bereket ve mutluluk getirmeyi aklına koyan Enlil'dir. İnsan tarafından kullanılan tarım aletlerinin ilk örnekleri olan kazmaya ve belki sabana da ilk biçim veren yine bu aynı Enlil'dir: Çiftçi tanrı Enten'i sadık ve güvenilir rençberi olarak atayan odur. Diğer yandan bitki tanrıçası Uttu'ya yaşam veren su tanrısı Enki'dir. Dahası, gerçekte yeryüzünü, özellikle Sümer ve onu çevreleyen komşularının bulunduğu bölgeyi düzenleyen Enki'dir. Sümer, Ur ve Meluhha'nın yazgılarını o belirler ve belirli işler için ikinci derecede ilahlar atar.***

---

187 **A.g.e.**, s.86

188 **A.g.e.**, s.83.

Sığırlarını ve tohumlarını çoğaltmak için sığır tanrısı Lahar'ı ve tahıl tanrıçası Aşnan'ı gökyüzünden yeryüzüne Enlil ve Enki, hava tanrısı ve su tanrısı birlikte göndermişlerdir."[189]

Sümerlerin dini **çok tanrılıdır**. Sümer tanrıları önemlerine göre belirli br hiyerarşik düzen içindedirler. En büyük tanrı doğanın dört gücüne egemen olan Gök tanrısı **AN**'dır.Ondan sonra hava ve yel tanrısı **EN-LİL** gelir ve daha sonra da yer-su tanrısı **EN-Kİ** kendini gösterir. Son olarak da yerin ulu tanrısı **NİNHURSAK** öne çıkar. Bu dörtlü Sümer tanrılar dünyasının en üst katında otururlar. Dünyadaki tüm güçleri ve varlıkları planlayıp yaratanlar bunlardır. Fakat zamanla bu dört tanrının işlevi ve öneminde değişikler olmuştur. MÖ. 4000'lerden sonra AN bir süre en büyük tanrı olamaya devam ederken, MÖ.2500'lerde EN-LİL onun yerini almıştır. Sonraları **EN-LİL**'in **NİN-LİL** adlı bir genç kız tanrıçaya hürmetsizlik ettiği için diğer tanrılar tarafından yeraltına sürgün edilmesiyle birlikte tanrıların önderliği **EN-Kİ**'ye geçmiştir.[190]

EN-Kİ'nin kızı **İN-ANNA** Sümerlerde güzellik sembolüdür. **Yunanlıların** aşk ve güzellik tanrıçası **Afrodit** (Roma'da **Venüs**) **İnanna**, örnek alınarak yaratılmıştır.(Kramer, 1972, s. 102-105)[191]

Sümer kozmolojisiyle Türk kozmolojisi arasındaki benzerliklere evren modelleriyle başlamak yerinde olacaktır. Yukarıda ifade edildiği gibi Sümer evren modeli **yer-gök** unsuruna dayalıdır. "Yer-gök" unsuruna dayalı evren modelinin Eski Türklerde de görülmesi gerçekten düşündürücüdür.

"**Yer-gök**" evren modeli Eski Türklerin öz kozmolojisidir: "***Kainatın bütün tezahürlerini gök ve yir/su temsil ettiği birbirine zıt, fakat birbirini tamamlayan iki evrensel nefesten oluşmuş olarak kabul eden sistem, proto Türk ve Türklerin en eski, belki de öz kozmolojisiydi.***"[192]

---

189 **A.g.e.**, s.87

190 **A.g.e.**, 66-142.

191 Emin Bilgiç, Sümerler Maddesi, **Türk Ansiklopedisi**, C.XXX, s.122.

192 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 19.

Eski Türklerde de Sümerlerdeki gibi **gök ve yerden sorumlu tanrılar** vardı. Türkler Gök Tanrısını aynı zamanda bir hükümdar olarak düşünürlerdi ve ona "**Tengri kan**" (tanrı han) derlerdi. [193] Türk kozmolojisinde Gök tanrıdan sonra gelen en büyük tanrı "**Yir tengri han**" (Yer tanrı han) dır. Türk kozmolojsinde "yir tengri kanı" da "gök tengri kanı" gibi zaman kavramının bir yönüydü ve **yer-gök** zaman çarkının dolanımı içinde buluşuyordu. "Kök Türk dönemi mezarlarındaki sanat eserlerinde, madeni levhalarda ve Tonyokuk'un tapınağında duvara asılmış toprak maskelerde görülen başlar, bazen gök, bazen de yer tanrısı olarak yorumlanmıştır."[194] Eski Türklerin tanrıları da tıpkı Sümer tanrıları gibi çoğunlukla gökyüzünde yaşarlardı.

Türklerde **yer ve göğün** birbirini tamamladığına inanılırdı. Eski Türk kültürü uzmanı **Bahaadin Ögel**, Türklerdeki "Yer-gök" düşüncesi hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "***Yer ile gök her ikisi de birbirine bağlı, kutsal birer varlık idiler. Yer de gök insanlara özellikle de Türklere iyilik getirirlerdi. Gerek Göktürk ve gerekse sonraki çağlardaki Türkler yardım isteyecekleri zaman hem gökten hem de yerden, her ikisinden birden yardım dilenirlerdi. Ant ve yemi içerlerken de gökle beraber yer üzerine de yemin ederlerdi.***

'Gök ve yer' şeklinde söyleyen eski Türkler, göyü öne getirmek yolu ile ona daha fazla önem veriyorlardı. Sonradan biz ise 'Yer ve Gök' şeklinde söylemeye başladık. Bu söyleyiş tarzımızda eski Önasya kültürleri ile İran'ın da tesirleri vardı."[195]

Sümer dini ile eski Türk dini arasındaki en önemli benzerliklerden biri de her iki dinde de **gök ve yer tanrılarının** diğer tanrılara oranla çok daha önemli olmalarıdır.

"*Sümerlere ait en eski metinler, kötü tanrıların kahrından korunmak için din adamları tarafından ifade edilmiş formüllerden iba-*

---

[193] N.Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, I, İstanbul 1936-41, s. 130; Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.59

[194] Esin, **a.g.e.**, s. 75.

[195] Ögel, **a.g.e.**, C.II s.163-164.

rettır. Bu dualar devamlı olarak gök ve yer tanrılarının adlarıyla ilişkidedir. Onlar diğer tanrıların üstünde en güçlü tanrılar olarak meydana geliyor. Babil'in en esaslı panteonlarının arasında Sümerlerin en ulu üç tanrısı daha görkemli görünmektedir. Bunlar ANU (Gök tanrısı), EN-LİL (Hava tanrısı, yel tanrısı), EN-Kİ (yer tanrısı) ve bunun gibi de EA (E, Sümerce ev demektir.) yanı yer ile gök aralığını dolduran hava hacmine sadece yardımcı olarak girmiş Ay durağandır. ***Aynı inancı biz günümüze dek Şamanizmi koruyagelmiş Şamanlarda da görüyoruz.*** *Burada da, yukarıda görüldüğü gibi, gök ve yer tanrıları en esas rol oynamaktadırlar.* ***En eski Türk yazıtlarında da*** *ilkel kozmolojideki mavi gökte* ***"Gök Tanrı"*** *ve kara yerde ise* ***"Yağız Yer"*** *başladığını öğreniyoruz. Bu ikisinin aralığında ise "İnsan dünyası" yerleşiyor. Gök, hem kudret, hem de cömertlik yapıcı (bereket verici) ve hayır sembolüdür. Onun adı devamlı olarak yalnız tek başına veya yer ile birlikte geçmektedir."*[196]

B.Gerey, Gök Tanrı'nın özel bir yeri olan **çok tanrılı dini inancın** ilk ortaya çıktığı yerin **Türkmenistan** olduğunu ileri sürmektedir. Orta Asya'da "Gök Tanrı'nın" egemen olduğu çok tanrılı inancın ortaya çıkması **Anau (Anav) uygarlığının** yaşadığı döneme denk gelmektedir. (Türklerdeki çok tanrılılık konusunda ileride bilgi verilecektir.) **Gerey, Anav'dan göç eden Türklerin berberleinde bu inancı da Mezopotamya'ya götürdüklerini düşünmektedir.** Anav'dan göç eden Sümerlerin gök tanrılarının adının **AN-U** olması da bu düşünceyi güçlendirmektedir. **ANU** sözcüğü Türkmence **ANEV** sözcüğü ile aynı anlama gelmektedir.

Ayrıca burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta Sümerlerin kendi gök tanrılarına **DİNGİR** (tanrı), adını verirken, Türklerin **TİNGRİ** adını vermeleri ve Sümerlerin **yel, yer** ve diğer tanrılarına ise **EN** (iye, sahip, pır) takma adını koymalarıdır.[197]

"Arkeologların günümüze kadar Türkmen topraklarından ortaya çıkardığı çeşitli tanrıçaların hem de kutsal öküzlerin çok sayıda-

---

[196] Fritz Hommel, Etnologie und Geographie Des Alten Orients, München 1925, s.21-22; Gerey, **a.g.e.**, s.62.

[197] Gerey, **a.g.e.**, s. 81

ki heykelleri de bu fikre temel oluşturmaktadır. Çünkü onların hepsi Mezopotamya'da tekrar oluyor. Eski Türkmenistan ile eski Mezopotamya arasındaki birbirine denk gelen yer-yurt ve insan adlarını da buna eklemek mümkündür.

Bu fikri daha güçlü destekleyen başka bir delil de Amerika'nın ünlü bilim adamı Durant'ın dünyanın en eski uygarlık beşiklerinin başında Anev (Anau)'ün gelmesi, hem de uygarlığın çeşitli görünüşleri yönünden 'tek tanrıcılık' inancının ilk kez Türkistan'da (Orta Asya'da) ortaya çıktığı konusundaki bilimsel açıklamalardır."[198]

Sümer diniyle Türk dininin ortak kökenli olduğunu gösteren en önemli kanıtlardan biri Sümer çivi yazısındaki "**yıldız**" resmidir. Bu yıldız, Sümerce **AN** yani **GÖK** sözcüğünü simgelemektedir. **Kramer,** aynı işaretin ayrıca **DİNGİR,** yani TANRI sözcüğünü simgelemek için de kullanıldığını ileri sürmektedir.[199] Sümerce AN "gök" için kullanılan simgenin (yıldız) "tanrı" için de kullanılması, "**gök**" ve "**tanrının**" aynı sembolle ifade edilmesi, **gök ve tanrının** özdeşleştirilmesi, akla eski Türklerin **GÖK TANRI**'sını getirmektedir.

Görüldüğü gibi Türklerde de Sümerlerde olduğu gibi **gök-yer evren modeli** ve bu modeli şekillendiren ve yöneten **gök** ve **yer tanrıları** vardır. Ayrıca buna ek olarak Türklerde de Sümerlerdeki gibi "**yer tanrısı**" yalnız değildir, onunla birlikte olan, yer tanrısına eşlik eden ve onu tamamladığı düşünülen bir de "**su tanrısı**" vardır. Bu nedenle Türk kozmolojisinde de tıpkı Sümer kozmolojisinde ki gibi yer ve su birbirini tamamlayan iki unsur olarak düşünülmekte ve bu düşünce her iki kozmolojide "**yer-su**" biçiminde ifade edilmektedir.

3.Yaratılış Mitlerindeki Benzerlik

Eski Türkçede "**yer-su**" **yeryüzü** demektir. Oysaki sadece "yer" kelimesi belirli bir yere karşılık olarak kullanılmaktadır.[200] Nitekim

---

198 Will Durant, **Kulturgeschicte der Menschheit**, Köln 1985, s.109-116; Gerey, **a.g.e.,** s.81.

199 Kramer, **Sümer Mitolojisi**, s. 190

200 G. Doerfer, II madde 888, G.Clauson, An Etymological Dictionary of

Sümerlerde de Gök tanrı AN, ın yanında **yer-su tanrısı EN-KI** yer almaktadır. Türk kozmolojisinde de tıpkı Sümerlerde olduğu gibi yer ve gök kadar hatta onlardan daha fazla "**su**"yun yeri vardır

"***Sümer düşüncesine göre ezelden ebede kadar kalan varlık sudur. Her şeyin kaynağı ve mayası sudur. Bilim, evren kendi gök kubbesi ile, yeryüzü, yer ile gök arasını dolduran atmosferde ışık saçmakta olan sayısız yıldızlar, ay, gün, yaradılış ve yaşayış, bu cümleden olarak insanın yaradılışı ve uygarlığı gelişme ortamı, bunların hepsi o sudandır.***"[201]

Sümerlerin **suya** yükledikleri derin anlam eski Türklerde de karşımıza çıkmaktadır. **Türk kozmolojisinde yeryüzü** Çin'de olduğu gibi denizler içinde yüzen dört köşeli bir düzlük olarak algılanıyordu. Eski Türkçede buna: "**Tört taluy ügüz içinteki yer**." deniliyordu.[202] Bir sırukun (sırık, sutun,destek) sular üstündeki yeryüzünü desteklediği düşünülüyordu.[203]

Wilhelm Radolf, (1837-1918) çok eski çağlara ait Türklerin yaratılış destanına göre -tıpkı Sümerlerde olduğu gibi- **her şeyin sudan yaratıldığına** inanıldığını ileri sürmektedir:

"***Su uçsuz bucaksız su....Yalnız su yaratılmıştı. Zaman ve yer daha yaratılmamıştı. Sudan başka henüz hiçbir şey yoktu. Evren uçsuz bucaksız sularla kaplıydı. Yer, gök yaratılmadan önce her şeyin su olduğu bu yokluk içinde bir Tanrı Kara Han vardı, bir de su.***"[204]

"***(Türkler) yeryüzündeki kutsallıklara 'Yer ve su'lar derlerdi. (...) Türkler Yağız yer derler iken yerin sonsuz derinliklerini ve karanlıklarını da düşünürlerdi. Bu düşünce onlara korku ile karışık bir***

Pre-Thirteenth Century Turkish", "yer"" Nakleden Esin, **Türk Kozmolojinse Giriş**, s.19.

201 Kramer, **Mezopotamien**, Hamburg, 1971, s.98. Nakleden Gerey, **a.g.e.**, s. 57.

202 F.W.K.Müller, "Zwei Pfahlinschriften aus den Turfan Funden ", s. 36 Nakleden Esin,**a.g.e.**, s. 40.

203 Esin, **a.g.e.**, s.41.

204 Seyit Kemal Karahoğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1973, s.47.

ürperti verirdi. (...) Türklerin üzerinde yaşadıkları yer ve sular, aynı zamanda Türklerin koruyucusu idiler. Göktürk yazıtlarının dediklerı gibi, 'Türk yer ve suları Türk bodunu yok olmasın diye budun olsun diye' onlara yardım etmişlerdi. Tıpkı Türk tanrısı gibi bir de 'Türk yer suları' vardı. (...) Yazıtlarda 'Türk tanrısı ile kutsal Türk yer suları şöyle demiş' şeklinde cümlelere de rastlanıyordu."[205]

Dünyanın yaratılışı konusunda Sümerler ve eski Türkler benzer mitlere sahiptirler. **Sümer ve Eski Türk yaratılış mitleri** arasındaki belli başlı **benzerlikler** şöyle sıralanabilir:

1. Her iki mite göre de başlangıçta sadece **su** vardı.
2. Tanrılar ile dev ya da şeytanlar arasında devamlı bir mücadelenin olması ve sonuçta tanrıların kazanması.
3. Yaratılanların benzer nedenlerle cennetten kovulmaları: Yaratılmışların gururu yüzünden tanrılarla yarışmak istemeleri.
4. Her iki varyanta da tanrılar henüz insanlardan çok farklılaşmamışlar, insana benzer, ancak insan üstü niteliklere sahiptirler.[206]

Ölü Gömme Geleneğindeki Benzerlik

Sümer diniyle Türk dini arasındaki benzerliklerden biri de "ölü gömme geleneği"nde karşımıza çıkmaktadır. Sümerler ve Türkler ölülerini birbirine tıpatıp benzeyen mezarlara **eşyalarıyla birlikte** gömüyorlardı. **Mezarın hazırlanış biçimi ve ölünün yanına konulan eşyalar şaşırtıcı derecede birbirine benziyordu.** Sümer mezarlarından çıkan eşyaların niteliğinin eski Türk kültüründe çok önemli anlamlar taşıması, Sümerlerle Türkler arasındaki **köken birliğinin** çok güçlü kanıtlarından biridir.

Sümer kazılarını yürüten **Woolley**, 1927-1928 kışında krallık evinin prensi olduğu düşünülen **Meskalamdug** adlı bir erkeğin cesedinin yeraldığı tamamen sağlam kalmış bir mezara rastlamıştır.

---

205 Ögel, **a.g.e.**, C.II, s.164-165.

206 Gerey, **a.g.e.**, s. 71.

Mezarın açıldığı kazıyı izleyen **Woolley** gördüklerini dakikası dakikasına şöyle kaydetmiştir:

"O en büyük kral mezarlarından birinin kıyısına gömülmüştü ve donatım zenginliğiyle diğer mezarlardan ayrılıyordu. Dik olarak toprağa saplanmış bir mızrağın varlığı orada bir sürprizle karşılaşacağımızın ilk göstergesi gibiydi. Mızrağı takip ettiğimizde, ucunun altın bir deftere sabitlenmiş olduğunu gördük. Onun altında ise, mezarın köşesine uzanan ve çukuru kaplayan ahşabın çürümesiyle belirgin hale gelen bir delik bulunuyordu. Alçak bir zemini olan mezar alışılandan biraz daha büyük olmasına rağmen, normal bir görünümdeydi. İçindeki tahta tabutun üç yanında kurban için yeterince boşluk vardı. Baş taraf boyunca, uçları aşağıya doğru saplanmış mızraklar vardı ve aralarına kaymaktaşıyla kil kaplar konulmuş olduğunu gördük. Tabutun yanında muhtemelen kabartmalarla bezenmiş bir kalkan kalıntısının üstünde, ikisi altınla kaplı olan bakır hançer ve keskilerin yanı sıra, çoğu yivli olan 50'den fazla bakır ve gümüşten kap, küp ve tabaklar, ayrıca taş ve kilden kaplar bulundu. Mezarın yakı ucunda ise yine mızraklarla birlikte, çakmak taşı, keski ucu, formunda bir takım oklar vardı.

Ancak en büyük sürprizle tabutun üstündeki toprağı kaldırdığımızda karşılaştık. Ceset, her zamanki gibi sağ tarafta duruyordu. Bedenin etrafında, altın bir hançer ve halkayla sabitlenmiş lapis taşından yapılma bir bileği taşının asılı olduğu çürümüş bir kemer bulunuyordu. Gövdenin önünde lapis, altın ve incilerden oluşan katı bir kütle duruyordu. Ellerin arasına ağır bir altın kase yerleştirilmişti. Bunun hemen yanında yine altından yapılma büyükçe ve oval bir kase daha vardı. Başın arka tarafında midye şeklinde altın bir lambayla, bir kase konulmuştu. Sağ omuza bir çift balta dayanmıştı ve sol omuzun yanında da yine normal formda bir balta vardı. Cesedin hemen arkasına bilezikler, inciler, muskalar, yarım ay şeklinde küpeler ve altın telden yapılmış helezon yüzükler yığılmıştı.

Kemikler öylesine çürümüşlerdi ki, iskeletlerin o bildik korkunç görüntüsünden eser kalmamıştı. Ancak birkaç parça ufalanmış toprak ölünün konumunun tespit edilmesine yardımcı oldu. Çürümüş kafatasını örten miğfer özellikle göz kamaştırıcıydı. İşlenmiş al-

tından yapılmış olan miğfer, yanaklara kadar inerek yüzü koruyan ek parçalara da sahipti. Peruk şeklinde yapılmıştı ve kabarık bukleleri oluşturan saçlar ince çizgilerle tek tek gösterilmişti. Ortadan ayrılmış yassı, dalgalı buklelerle sarmalanan miğferin etrafına bir bant dolanmıştı. Arkasında ise örgülerinden oluşan küçük bir topuz vardı. Alın bandının altından geçen bukleler, kulakların yanından aşağı doğru sarkıyordu. Yanaklara kadar inen bukleler sakalları yansıtıyordu. Metal miğferin kanatlarında, onu başa sabitleyen ip delikleri sıralanıyordu. Bu miğfer, altın işçiliği olarak mezarlıkta bulduğumuz en güzel parçadır. O, altın hançer ve boğa başlarından daha ince işlenmiştir.(...)

İki altın kase ve lanbanın üzerinde 'Meşkalamdug, güzel ülkenin kahramanı' metni tekrarlanıyordu. Bu isim iki altın hançerle birlikte taş kubbenin üzerinde bulunan ve bir kraliçeye vakfedilmiş olan silindir mühürdeki isimle aynıdır. Ama taş kubbede bulunan mühürün sahibi kral olarak tanımlanırken, mezarda bulduğumuz nesnelerin üzerinde böyle bir krallık sıfatı bulunmamaktadır. 'Güzel ülkenin kahramanı' deyimi ve mezarın olağanüstü zenginliği, tahta çıkma salahiyeti olmasa da Meşkalamdug'u krallık sarayının bir prensi olarak görmemizi sağlar. Bu teorimizı doğrulayan başka nedenler de vardı. Örneğin bu mezar esas itibariyle kişisel bir mezar tipini taşımakla birlikte, zenginliğiyle diğer mezarlardan ayrılmaktadır."[207]

Sümerolog **Woolley'in** 1927-1928 kazıları sırasında bulduğu bu Sümer mezarı, Sümer **"ölü gömme geleneği"** hakkında son derece önemli bilgiler vermektedir. Buradan ve diğer Sümer kazılarından çıkan mezar bulgularının Orta Asya'da yapılan kazılar sonunda açılan Ön Türk mezarlarından (kurgan) çıkan bulgulara benzemesi, Sümerlerle Türkler arasındaki etnografik benzerliğin en açık göstergesidir.

Woolley'in bulduğu **Sümer mezarındaki bulgular** tek tek sıralanıp Türk kültüründeki yeri ortaya konulduğunda, Sümerlerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç eden Turani bir halk olduğu tezi çok daha güçlenecektir.

---

207 Uhlig, **a.g.e.**, s.127-129

Woolley'in kayıtlarına göre Sümer mezarından çıkarılan bulgular şunlardır: **Çeşitli mızraklar**, cesedin konulduğu yeri kapatmak için kullanılan **ahşap, kil kaplar**, kabartmalarla bezenmiş **kalkan**, ikisi **altınla kaplı bakır hançer** ve **keskiler**, çoğu yivli olan **bakır ve gümüşten kap, küp** ve **tabaklar, taş ve kilden kaplar, değişik oklar, altın bir hançer, lapis taşından bir bileği taşı, bir kemer, ağır iki altın kase, altın bir lamba**, yine **işlenmiş altından yapılmış miğfer, dalgalı saç, üç adet balta, bilezikler, küpeler, inciler** ve **muskalar** yer almaktadır.

Woolley'in mezer bulgularındaki notlarında dikkat çeken üç önemli nokta vardır. Bunlardan birincisi, Woolley'in ifadesiyle: "**Cesedin her zamanki gibi sağ tarafa konulması**"; ikincisi, mezarda eski Türkler için çok önemli bir sembol olan "**baltaların**" bulunması; üçüncüsü ise yine Woolley'in iafadesiyle mezarda, cesedin hemen arkasına "**yarım ay**" şeklinde küpelerin yığılmasıdır.

Bu Sümer mezarından çıkarılan bulgular hem miktar olarak hem de bulguların niteliği bakımından eski Türk mezarlarını (kurgan) hatırlatmaktadır. **Eski Türkler** özellikle hükümdar (Kağan) mezarlarına çok sayıda ve çok değerli eşyalar koyarlardı. Eski Türkler ölen kişinin, mezarına konulan eşyaları gittiği yerde kullanacağını düşünürlerdi. **Orta Asya'da yapılan kazılarda özellikle hükümdar ailesine ait mezarlardan, çok çeşitli silahlar, oklar, mızraklar, kalkanlar, değişik boylarda altın ve gümüş kaplar, kil yiyecek ve su kapları, inciler, küpeler, gerdanlıklar ve yüzükler, hatta at iskletleri** çıkarılmıştır. **Bazı Türk mezarlarından kemer ve kılıçlar çıkarılmıştır**; çünkü bazı Türk boylarında, "***Ölen kimse mezar çukuruna kemer ve kılıcı belinde elinde bir kargı olarak gömülürdü***."[208] Ölen kişinin erkek ve kadın akrabaları, "***altın ve gümüş eşyalar, kokuluk, çından ağacı***"[209] gibi armağanlar getirirlerdi ve bu armağanlar mezara konulurdu. Kırgızlar, Oğuzlar ve Hazarlarda ise "***Cesedi tabut içinde bir ağaç dalına asmak, belinde kur ve kılıç, elinde kadehle otağ şek-***

---

208 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.165.

209 Esin, **a.g.e.**, s.165

lindeki kubbeli mezara atıyla beraber gömmek"[210] yaygın bir gelenekti. Hükümdar mezarlarına daha çok **altın eşyaların** konulması, hırsızların dikkatini çekmiş ve Türklerin kutsal saydığı mezarlar birçok defa mezar soyguncularınca soyulmuştur. Hatta Batı Hn Hükümdarı Atilla bir keresinde bu mezar soygunları yüzünden sefere çıkmıştır.

"Ölü gömme geleneği" ve "mezar kültü" bir toplumun yaşam biçimini anlamak bakımından vaz geçilmez kaynaklardandır. Çünkü, toplumlar, kendileri için değerli ve kutsal olan şeyleri mezarlara koyma eğilimindedirler. Mezarlara konulan eşyalar toplumların inancını, gelenek ve göreneğini, sanat anlayışını, kısacası yaşam tarzını gösteren birer ayna gibidir. Bu çerçevede Woolley'n Sümer mezarından çıkardığı eşyalara, (**mızrak, ok, kalkan, yarım ay biçimindeki küpe, değişik kaplar, baltalar, kemer, miğfer ve altın takılara**) bakınca, bu mezarı yapan toplumun hayatında bir zamanlar -o an ya da geçmişin her hangi bir kesitinde- bu eşyaların bir anlam ifade ettiği anlaşılacaktır. MÖ. 3000'lerde Mezopotamya'da dünyanın en ileri uygarlığını yaratan Sümerlerin o altın çağlarında "ok, yay, mızrak, kalkan ve balta"ya çok fazla bir anlam yüklemedikleri, onların daha çok "yazı, edebiyat ve sanat gibi" yerleşik kültür öğelerine önem verdikleri dikkate alınacak olursa, Sümer mezarlarından çıkan bu eşyaların başka bir anlam taşıdığı görülecektir. **Kanımca Woolley'in Sümer mezarında bulduğu bu eşyalar (ok, yay, kalkan, balta gibi) Sümerlere uzak atalarından miras kalan bir gelenektir ve Sümerler kendilerine atalarından miras kalan bu "ölü gömme geleneğini" MÖ.3000'lerde devam ettirmektedirler.** Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi "bu gelenek" Orta Asya kaynaklı bir Ön Türk geleneğidir.

Woolley'ın bulduğu Sümer mezarındaki bazı ritüeller ve eşyalar Sümerlerle Türkler arasındaki kültürel ilişkiyi daha da güçlendirmektedir. Bunlar, "**Ölüyü 'sağ tarafa' yatırma, mezardaki 'baltalar' ve 'yarım ay' şeklindeki küpeler**." olarak sıralanabilir.

1 **Sağ tarafın kutsallığı**: Eskı Türkler "sağ tarafı" üstün ve kutsal

(210) Esin, **a.g.e.**, s. 167

kabul ederlerdi. Bu eski gelenek bugün bile bazı Türk topluluklarında devam etmektedir. Örneğin **Tatarlarda** sağ taraf üstün kabul edildiğinden tüm hareketler sağ elle yapılmaktadır. **Dağlı Altaylar** da içkilerini sağ taraftan içerlerdi. *"Onun (ev sahibinin) sağ tarafındaki erkekler kısmına erkekler, sol tarafındaki kadınlar kısmına da kadınlar oturmuştu. Sonra bu yuvarlak kaseyi tekrar doldurarak* ***sağında*** *oturan komşusuna sundu."*[211] Ayrıca Türklerde ülkenin kutsal kabul edilen sağ tarafını büyük kardeş yönetirdi.[212] *"Batı'daki 'sağ bilgelike' gelince orası daha başka idi.* ***Sağ taraf*** *yani doğu, Mete'nin akrabaları ile soylu Hun prenslerinin yeri idi."*[213] Eski Türklerde iki hükümdarın aynı anda ülkeyi yönettiği zamanlarda (ikili teşkilat) batıdaki kağan doğudaki **yani sağdaki** kağana bağlı olur ve son kararları doğudaki kağan verirdi.[214] ***"Türkler, ölülerinin başları ile evlerinin kapılarını da doğuya (sağa) doğru çevirirlerdi."***[215]

2. Kutsal baltalar: Balta, eski Türkler için kutsal eşyalardan biridir. Eski Türkler tanrıları eğlendirmek için destanları temsil eden danslar ediyorlardı. Dansçıların elinde **baltalar** vardı.

"Oyuncular rütbelerine göre ellerinde kalkan ve BALTA" eşliğinde dans ediyorlardı."[216] Ön Türk boylarından **Çuların** ayinlerindeki kutsal sembollerden biri de baltaydı. ***"Yaz ve kış gündönümündeki ayinlerden sonraki şölenlerde rütbeler ve onların nişanesi olan hediyeler, davul, ok, yay ve BALTA" gibi işaretler dağıtılıyordu.***[217] ***"Balta" sözcüğünün Sümer dilindeki karşılığının "Bal" olması, Sümerlerle Türkler arasındaki ilişkinin bir başka kanıtıdır. Poppe, "Bir Eski Kültür Sözcüğü: Balta' adlı makalesinde Türk dilindeki 'balta'***

---

211 Potapov L.P. Dreyniy abıçay, atrajayaşiy pervobitnoobşçinniy koçevnikov, M.L.1951, s.167'den Fatah, **age**. s.161; Meydan, **Son Truvalılar**, s.321.

212 Meydan, **a.g.e.**, s. 321

213 Ögel, **a.g.e.**, C.II. s.84.

214 **A.g.e.**, s.85.

215 **A.g.e.**, s.166

216 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.96.

217 Esin, **a.g.e.**, s. 124

sözcüğünün doğrudan doğruya Akkad dilindeki 'palu' sözcüğünden alınmış olduğunu ve bu sözcüğün Sümer dilinde 'bal' olduğu konusunda açıklamalar yaparken onun başka bir Hint-Avrupa dilinden alınmış olmasının mümkün olmadığını bilimsel temellere dayanarak kanıtlar."[218]

3. **Yarım ay:** Ay, eski Türklerde hükümdarlık işareti olan bir astrolojik simgeydi. Bu astrolojik simgeye Türkçede "**Kün-ay**" veya "**Künli-aylı**" denmekteydi.[219] "***Çu dönemi Çin'de olduğu gibi Türklerde de Kün-ay denen astrolojik simge, yeni hilal gününün ve baharın ilk ayının ilk gününün işaretiydi. Kün-ay simgesi Farsça mihr ü-mah (güneş ve ay) adı altında Selçuklulara ve daha sonra Osmanlılara geçip Osmanlı bayraklarında Zülfikar ile beraber resmedilecekti. Bugünkü Türk bayrağı da bu eski geleneğe bağlanmaktadır.***"[220]

Eski Türkler hükümdarın "Güneş"le birlikte "Ay"dan da kut aldıklarına inanırdı. Kısaca Ay, Güneşle birlikte eski Türklerin kutsal sembollerinden biriydi.

Dinsel Adlardaki Benzerlik

Sümer diniyle Türk dini arasındaki benzerliğin çarpıcı kanıtlarından biri de dinsel adlardır. Sümer dini adlarının Türk dilinde de karşılıkları vardır.

1. **Dingir:** Sümercede Tanrı anlamına gelen bu sözcük Türkçede **Tengri,** olarak kullanılmakta ve Tanrı anlamına gelmektedir.

2. **An:** Sümerce gök ve tanrı anlamlarına gelen **An** sözcüğünün Türkmence karşılığı **As-man**'dır. Asman, uzak ve yukarı anlamlarındadır. Yukarı ve uzakla gökyüzünün ifade edilmek istendiği açıktır. Ayrıca, Türkçe'de An'la başlayan birçok sözcük vardır. Örneğin, Sümerce **Ana**, eski Türkçe **Ana**, Türkmence ise **ona**

---

218 Nikolaas Poppe, "**Ein altes Kulturwort in den Altaischen Sprachen**", Helsinki, 1953, s.23-24, Gerey, **a.g.e.**, s.145

219 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.68

220 **A.g.e.**, s.69

demekken, Sümerce **Anda**, eski Türkçe **anne**, Türkmence ise **Anda** demektir. Sümerce **Anta**, Türkçe **Anta**, Türkmence **Onda** demektir.

3. **Anu:** Sümerlerin en büyük tanrıları olan **Anu** sözcüğünün Türkmenistandaki **Anu**'yla özdeş olduğu açıktır.

4. **İnanna**: Bazen büyük tanrı Anu'nun kızı, bazen de onun hanımı olarak görülür.**Anna** adından türeyen pek çok ad bugün Türkmence de kullanılmaktıdır.

5. **Kulli-Anna**: Beraber oturmak anlamındadır. Türkmence **Annakulı, Annaguli** sözcüğü, tanrının yakını anlamında kullanılmaktadır.

6.**Enlil**: Sümer hava tanrısıdır **En-lil** deki **lil** sözü, "**yel, hava, rüzar**" anlamlarına gelmektedir ki bugün Türkçede kullanılan **YEL** sözcüğü de aynı anlamlarda kullanılmaktadır.

8. **Enki:** Sümer yer tanrısıdır. Bu sözcüğün ikinci hecesindeki **Ki** sözcüğü Sümerce **GIR** şeklinde de kullanılmaktadır. Bu sözcükü yer-yurt anlamındadır. Türkçedeki **KIR, GIR, YER, KIYI** sözcükleriyle özdeştir.

9. **Uras:** Yerin ana tanrıçası demektır. Diğer adları Kı ve En-Kı'dır. Bu sözcüğün Türkmen adı **ORAZ** ile aynı kökten olması mümkündür.

10. **Ada-Pa**: İlk adam, adem baba demektır. **Ata** sözcüğü Sümer dilinde **Ada**, günümüz Türk lehçelerinde ise **ATA** sözcüğü ile aynıdır.

11. **Arunas:** Tanrılaşan denizin adı. Bu sözcük günümüzde Türkmenistan'da **ARNA**, ırmak anlamına gelmektedir.

12. **Domuzi:** Sümerlerin üretim ve bereket tanrısıdır. Ayrıca Haziran ve **Temmuz** aylarının adıdır. Bu sözcük, eski Türkçe de **TOMUZ**, günümüz Türkçesinde de Temmuz biçiminde kullanılmaktadır.

13. **Barak**: Hızlı koşan ve cennet hayvanı olan köpek. Eski Türk Şamanlarında köpeğe binerek göğe çıktıklarına inanılırdı. Oğuz Destanı'nda **İt-barak** kavminden bahsedilmektedir. Onların totem

leri de kuştan türemiş bir köpektir.[221] Bu sözcüğün kökünün Türkçede "var", "varmak" anlamına gelen **BAR** sözcüğü ile bir olması güçlü bir olasılıktır.

14. **Egal**: Mabet veya saray anlamına gelir. Kelimenin birinci hescesindeki **E**, Trkçedeki **Ev** ile aynı anlamdadır. İkinci hece **GAL** ise ulu, büyük anlamlarındadır. **E-GAL** ise **ulu ev** anlamındadır. Türkmence de yukarı, **GAL**, **galmak**, **kalmak**, **gala**, **kele** gibi kelmielerle özdeştir.

15. **E-Kur**: Sümer tapınağı. Bu sözcük Sümerce E ve **EB** sözcüklerinden türemiştir. Türkçedeki **EB** ve AB, yani EV, Türkmencedeki OY'la aynı köktendir. İkinci Sümer sözcüğü **KUR** ise eski Türkçedeki **KUR** ve **KURGAN**, Türkmencedeki **GOR-GAN** ile aynı kökten olup **tepe ve yüksek yer** anlamındadır. Sümer tapınağı Ekur'un da yüksek bir tepede olduğu dikkate alınınca Ekur'un Ora Asya kaynaklı bir sözcük olduğu anlaşılacaktır.[222]

Geleneksel Kültür Benzerlikleri

Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, Sümerlerin **harp, lir, flüt, kaval, dümbelek, davul** gibi müzik aletleri kullandıkları anlaşılmıştır. Eski Tabletlerde de ses tonunu ifade eden **nota** biçiminde işaretlere rastlanmıştır. Bunlara dayanılarak çıkarılan **bir melodi** bugün **Türk klasik müziğinde** varlığını korumaktadır.[223]

Toplumlar arasındaki ilişkileri anlamak bakımından geleneksel kültür ögeleri çok önemlidir. Toplumsal gelenek ve görenekler binlerce yıl bozulmadan, değişmeden, ya da çok az değişikliğe uğrayarak varlığını koruduğu için antropologlar ve tarihçiler için vazgeçilmez kaynaklardandır. Geleneksel kültür ögelerinin en önemlilerinden biri de **bayramlardır**. Toplumlar öteden beri kendileri için anlam ifade eden günleri ve ayları bayram olarak adlandırıp, her yıl düzenli olarak belirli törenlerle kutlamışlardır. Bayramlar, toplum-

---

221 Valiyev, **a.g.e.**, s 22.

222 Gerey, **a.g.e.**, s 90-95

223 Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s. 58.

ların uzak geçmişine ait izler taşıyan birer işaret gibidir. Bu nedenle toplumsal etkileşim ya da köken birliği araştırmalarında mutlaka dikkate alınması gereken etnografik malzemenin başında bayramlar gelmektedir.

Sümerlerin dini inançları gibi bayramları da Türklerin bayramlarına benzemektedir. Sümerlerde ve Türklerde en önemli bayram "**bahar bayramıdır**". Her iki toplumda da bahar bayramı "**yeniden doğuş**" felsefesine dayanmaktadır. Her iki toplum için de bahar yeni bir başlangıç yeni bir hareket ve yeni bir başlangıç olarak görülmüştür.

Sümerlerde bahar bayramının **kozmolojik** bir anlamı vardı. Bu aynı zamanda yeni yıl bayramı olarak da adlandırılırdı. Buna **A-KI-TİL-Dİ** diyorlardı. Burada geçen **TİL** sözcüğü, "yaşamak", "yeniden doğmak" anlamındadır. Bu Sümer bayramı Akkadlarda da görülüyordu ve Akkadlar bu bayrama **AKİTU** adını veriyorlardı.[224] Eski Türkçede **TİL** sözcüğünün Türk dilinde **KIR** sözcüğüyle aynı anlama geldiği[225] hatırlanacak olursa, Sümer bahar bayramının Orta Asya kökenli bir eski Türk geleneği olduğu anlaşılacaktır.

Sümerlerin, yeniden doğuşu ifade eden bahar bayramı hakkında ünlü Sümerolog **Kramer** şu bilgileri vermektedir:

"Mezopotamya'nın büyük kentlerinde hemen hemen hergün tanrılara kurban sunma töreni yapılıyordu. Et, tarım ürünleri, su, şarap, v.b ziyafeti veriliyordu. Çeşitli kokular kullanılıyordu. Bu törenler sadece ruhaniler tarafından yönetiliyordu, ancak gündelik törenlere sade insanlar ya katılamıyor, ya da çok az katılabiliyordu. Ancak bunun aksine her yıl ya da belli aylarda kutlanan bayramlara tüm sade insanlar da büyük coşku ile ile katılarak dini törenlerini de yapıyorlardı.Bu bayramların en önemlisi ise ilkbaharın başında kutlanan bahar bayramı idi. Şenlikler gün boyunca devam ediyordu.Onun en önemli ve ilginç fırsatları kutsal düğün idi. Bu dü-

---

224 **Nevruz 1995**, "Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Sempozyumu Bildirisi", Ankara 1995, s.31.

225 Gerey, **a.g.e.**, s.82.

gün Kitab-ı Mukaddes'te TEMMUZ diye adı geçen Uruk kentinin hakanlarından olan Domuzi'nin rolünü oynayan Hakan ile İN-ANNA'nın rolünü yerine getiren yüce ruhani kadının beraberce ortaya çıkmasıyla sahneleştiriliyor. Gerçekte bu düğün töreninde yani DOMUZİ ile Uruk kentinin koruyucu tanrısı İN-ANNA'nın kutsal düğünlerinin yıllık tekrarında iki temenni vardı. Birincisi, yurtta bolluk ve bereketin temin olunmasından, ikincisi ise kentin hakanına tanrıçanın kocası makamında uzun ömür verilmesinden emin olmaktı."[226]

Mezopotamya'da yapılan kazılar sonrasında ele geçirilen bir Sümer tabletinde Sümer bahar bayramı hakkında çok önemli bilgilere ulaşılmıştır. Bu tablette **Ludingirra adlı bir Sümer şair ve öğretmeni** bu bayramlardan biri hakkında şunları yazmıştır:

"*Çocukluğuma ait ilk anımsadığım olay korkunç bir kalabalık ile tapınağa koştuğumuz. Herkes büyük bir sevinç içinde Tanrıçamız ile Tanrımız evlenecek diye birbirini kutluyordu. Bunun ne demek olduğunu bir türlü anlayamıyordum (...) Neler göreceğimi merakla bekliyordum. Nihayet büyük bir alana geldik. Karşıda, göğe kavuşacakmış gibi yükselen zigguratı ile yeni yapılmış, pırıl pırıl parlayan E-KUR tapınağı göründü. Yaptığım araştırmaya göre bu bayramın başlangıcı biz Sümerlere dayanıyormuş. Öyküsü şöyle:*

'Sevgili tanrıçamız İnanna bilbad (Venüs) yıldızından gelmiş veya onunla bir ilişkisi varmış. Biz o yıldızı çok çok sıcak olarak biliyoruz. İnancımıza, yıldızın Tanrıçamıza büyük bir ateşlilik ve cinsel güç veriyormuş. Bu yüzden ona aşk tanrıçası adı verilmiş."[227]

Ludingirra, Sümer bahar bayramının kökeni hakkında bilgi vermeye devam eder: "*Tanrıçamız, günlerden bir gün yer altı kraliçesi olan kız kardeşi Ereşkigal'i görmek için yer altına gitmeye kalkar; Galiba asıl amacı yeraltı kraliçeliğini ele geçirmektir. O yeraltına gidenin bir daha çıkamayacağını biliyor ama kendisi bir tanrıça, kardeşi de oranın kraliçesi oladuğuna göre çıkabileceğini umut edi-*

226 Kramer, **Mesopotamien**, s.113

227 Muazzez İlmiye Çığ, **Sümerli Ludingirra,** İstanbul 1996, s.19-22.

yordu; fakat yine de veziri tanrıça Ninşubur'a 'Eğer üç gün içinde yeraltından çıkmazsam Tanrılarımızın toplantısına git ve beni kurtarmaları için rica et!' diyor.

Kardeşi onu görünce büyük bir kızgınlıkla, 'Niçin geldin buraya? Bilmiyor musun buraya gelen bir daha çıkamaz' diye acı bir bakışla bakar bakmaz Tanrıçamız çiviye asılı bir ceset gibi kaskatı oluveriyor. Aradan üç gün üç gece geçiyor; veziri bekleye dursun, ne gelen var, ne giden? O hemen Tanrılar Meclisine koşar. Tanrılara bi-er birer yalvarır, ama hiçbiri aldırış etmez. Hatta babamız Enlil, onun büyükbabası olduğu halde, 'Gitmese idi, ne işi vardı orada?'der, yardım etmeye hiç yanaşmaz.İyi ki bizim bilgelik tanrımız Enki var. O hemen KURGARRA ve KALATURA adlı iki cini yaratır, ellerine yaşam suyunu, yaşam yiyeceğini vererek yeraltına gönderir. Onlar Tanrıçanın üzerine ellerindekini serper serpmez, Tanrıça dirilir ve yeraltından çıkmak için davranır. "Dur hele, buradan böyle kolay çıkılmaz, yerine birini bırakman gerek" der oradakiler. Hemen kimi bırakacak Tanrıça! 'Ancak yeryüzüne gidince birini gönderebilirim.' der. Tanrıça yanında korkunç görünüşlü yer altı cinleriyle yeryüzüne çıkar ve yerine gönderilecek birini aramak için kent kent dolaşmaya başlar. Her gittiği kentte Tanrıları, Tanrıçaların yokoluşuna üzülmüş, çuval giysiler içinde bulur ve hiçbirini vermeye kıymaz.

En sonunda kocası Dumuzi'nin oturduğu KULLAB kentine gelir. Bir de ne görsün, kocası en güzel ve görkemli elbiselerini, giymiş, başına tacını koymuş, tahtına kurulmuş oturuyor. Umurunda değil karısının yok oluşu. Tanrıçamız onu öyle görünce o kadar kızar ve sinirlenir ki hırsından 'Alın bunu benim yerine yeraltına götürün' der. Onlar da Dumuzi'yi yaka paça sürükleyerek yeraltına götürürler.

Buna çok üzülen Dumuzi'nin kız kardeşi Tanrıçamız Geştinanna Tanrılar Meclisiine başvurarak , 'Ne olur kardeşimin yerine beni gönderin yeraltına'diye yakarmış. Fakat Tanrıçamız İnanna kocasına yaptığı saygısızlığın ve acımasızlığın cezasız kalmasına gönlü razı olamdığından hemen ona karşı çıkmış, onun üzerine Giştininna, 'Öyle ise yılın yarısını ben yeraltında geçireyim, diğer yarısını da

kardeşin geçirsin' demiş. Çok kızgın olmasına karşın kocasının bütün bir yıl boyunca yeraltında kalmasını istemeyen Tanrıçamız bu öneriyi uygun görüp Tanrılar Meclisine kabul ettirmiş. O olaydan sonra Tanrımız Dumuzi kış aylarını yeraltında geçirdikten sonra yaz başlangıcında yeryüzüne çıkıp sevgili karısı ile birleşiyor. Biz bu birleşmenin yeryüzüne bolluk ve bereket getireceğine inanıyoruz. Bunun için Tanrımız yerine kralımız, Tanrıçamız yerine bir baş rahibe yılda bir kere beraber olurlar. Onların beraber oldukları bu günlerde, aşıklar, ozanlar, heyecan verici, ateşli aşk şarkıları söyler ve çalarlar."[228]

Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar Sümer bahar bayramının çok benzer bir versiyonunun eski Türklerde de görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Hun Türklerinde 24 boyun başbuğunun katıldığı ve yılın beşinci ayında Lung Çeng şehrinde toplanmakta ve **atalara, Gök Tanrı'ya, yer-su ruhlarına k**urban sunulmaktadır. Hakan her sabah çadırından çıkarak, **gündüz güneşe, gece ise aya ibadet etmektedir**.[229] Ayrıca, **Ayzıt Bayramı, Oğuzhan Günü, Göktürk Bahar Bayramı**, ve tıpkı Sümerlerde olduğu gibi yeniden doğuşu anlatan **Uygur Bahar Bayramı** (İlk yaz, Buku Kağan, Köken ve yeniden doğuş) ve Türkmen mitolojisinde yeniden doğuşu anlatan **Akpamık masalında** anlatılanlar, Sümer bahar bayramına ve bayramın doğuş mitine benzemektedir.[230]

Çin kaynaklarında **Ön Türklerin** beşinci ayda tanrılara kurbanlar sunarak bahar bayramını kutladıkları ifade edilmektedir:

"Onlar tanrıları ve ruhları sayarlar ve kadın ile erkek kamlara inanırlar."[231]

---

228 Çığ, **Sümerli Ludingirra**, s.19-24.

229 Sencer, **a.g.e.**, s. 53.

230 Bkz. Gerey, **a.g.e.**, s.85-89.

231 Liu Mau-Tsai, Die Chinesischen, Nachrichten zur Geschichte der Ost Turken, Wesbaden, 1068 s.42. Nakleden Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.98

"Büyük ayin, beşinci ayın ikinci yarısında (yaz gndönümü) gök tanrıya ve kara tanrıya kurban sunmakla başlar"[232]

"Baharın gelişi Türkler için en önemli olaylardan biriydi. Eski Türklerin yılbaşıları da baharla birlikte başlardı. Baharın gelişini senenin ilk gök gürlemeleri haber verirdi. Bu ilk gök gürlemeleri ile bahar da başlamış olurdu. (...) Çin tarihlerine göre Hunlar ile Göktürkler senenin beşinci ayında büyük bir bayram yapıyorlardı. Çin takviminin beşinci ayı aşağı yukarı bizim Mayıs ayımızı karşılardı. Bu da bize nazaran baharın daha geç geldiği Orta Asya için 'bahar bayramı' sayılırdı. Bahar bayramlarının en önemli olayları hiç şüphe yok ki kurban törenleri idi. Hem Hunlar ve hem de Göktürklerin bahar bayramlarının müşterek tarafları her ikisinde de at yarışlarının yapılması ve şarkıların söylenmesi idi.(...) Ayrıca Göktürkler bu bayramlarda çok kımız içer ve eğlenirlerdi."[233]

Görüldüğü gibi Sümerler ve Türkler için baharın gelişi benzer anlamlar taşımakta ve her iki toplumda da **yeniden doğuş** olarak görülen bu mutlu olay bayramlarla kutlanmaktadır.

***

Sümerler rüyaların Tanrısal bildiri olduğuna inanırlardı. Nitekim rüyaya yatmak (istihare) Sümer'de başlamıştır. **Türkler** de tıpkı Sümerler gibi rüyaların gelecek hakkında bilgi verdiğine inanırlardı. "Rüyaya yatma inancı" bugün bile Anadolu Türkleri arasında varlığını korumaktadır.

Fal geleneğinin de Sümerler'de başladığı anlaşılmıştır.[234] Sümer falcılar, çok çeşitli fallara bakarlardı. Türklerde de tıpkı Sümerlerde olduğu gibi **yıldız falı, su falı, el falı, taş falı, ağaç falı gibi** fallara bakan falcılar vardı. Fal ve büyü geleneği de bugün Anadolu Türkleri arasında devam etmektedir.

Eski **Şaman Türklerinde** olduğu gibi Sümerlerde de **sihir ve büyü** yapanlar vardır.

"Sümerlerde iki tür sihircilik vardı: Kara sihir, insanları ağır durum-

---

232 Eberhard, **Çin'in Şimal Komşuları**, Ankara 1942, s.87

233 Ögel, **a.g.e.**, C II, s.150-152.

234 Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s.57.

lara sokarak kötülükler getiriyordu. (Türkmencede kargış lanet demektir.) Ak (beyaz) sihir ise devleri, kötü iyeleri insanın çevresinden kovmak ve onları ağır günlerden, olumsuzluklardan kurtarmak için kullanılırdı. Kara cinlerin alkış-dualara karşı girişim için gösterdiği çabalar konusunda da geniş ölçüde söz ediliyor. Biz burada Sümerlerin nasıl devamlı zarar verici sihirlerin korkunç olduğuna inanarak endişeli yaşadıklarını görüyoruz. Sümerler kötü 'udug'ların varlığına karşın 'iyi udugların' (devlerin) varlığına da inanmışlardır. Sümerlerin diğer devleri, Dimme, ve yel-dev LİL'dir. Onların bir çoğunluğu da ölenlerin ruhu GİDİM'dir. (Gid sözcüğü Sümer dilinde uzaklaşmaktır. Türkçede -git.) Bunların hepsi 'yedi yamanlar' (yedi kötüler) lakabı ile birleşiyorlar. Yel kızı KİŞ-KİL-LİLLA ve çocuklara zarar veren DİMME'nin karşısına çıkmak için (onlardan korunmak için) özel dualar veya sihir sözleri vardır."[235]

Sümerler tabletlerinde karşımıza çıkan sihir ve büyü, Eski Türk kültürünün de çok önemli bir parçasıdır. "**Kam**", ya da "**Şaman**" adı verilen eski Türk büyücüleri hakkında Çin kaynaklarında bir hayli bilgi vardır. Türklerde sihir ve büyü geleneğinin izlerini günümüzde de görmek mümkündür.

Sümer sözlü edebiyatında **mersiyeler**in ve **ağıtların** da önemli bir yeri vardır. Sümerler başlarına gelen çok kötü olaylardan, büyük acılardan sonra "ağıt" yakarlardı."***Ur kentinin yok edilişine ağıt yakan dört yüzden fazla dizesi olan uzun bir şiir orijinal haline getirilmiş ve yayımlanmıştır.***"[236] Ağıt geleneği binlerce yıldır Türler arasında da devam etmektedir. Türk insanı binlerce yıldır acılarını, kavgalarını ve hayal kırıklıklarını ağıtlar yakarak ifade etmiş, bu ağıtlar Türk ozanlarının dilinde ölümsüz ezgilere dönüşmüştür.

Homeros, Sümerler ve Türkler

Sümerlerin Türk kökenli olduklarının en önemli kanıtlarından biri Sümer destan geleneğiyle eski Türk destan geleneği arasındaki şaşırtıcı ilişki ve benzerliklerdir.

---

[235] W. Von Soden, Einführung in die Altorientalistik, Darmstadt, 1985 s.189-190, Gerey, **a.g.e**., s.63

[236] Kramer, **Sümer Mitolojisi**, s. 40

Orta Asya kaynaklı eski Türk destan geleneği önce Mezopotamya'ya oradan da Anadolu'ya ulaşmıştır. Son bulgular, Antikçağın ünlü Anadolu ozanı Homeros'un "**İlyada ve Odessa**" destanının köklerinin Mezopotamya'da Sümerlere ve oradan da **Orta Asya'da Ön Türklere** kadar uzandığını göstermektedir.

Eski Türk söylenceleri, binlerce yıl içinde önce Sümerler aracılığıyla Mezopotamya'ya inmiş, oradan da ticaret ve göçler sayesinde Anadolu'ya ulaşmıştır. Antik dönemin tanınmış ozanı Homeros ise bu söylenceleri yeniden biçimlendirmiştir.

Homeros, yaşadığı Antik Çağda yerel tatları evrensel boyutta dile getirmeyi bilen sayılı sanatçılardandır. Cevat Şakir'in ifadesiyle: "***Bakışı doğuya, sesi batıya yönelikti onun. İki ayağı limanın iki yakasında kabul edilen Rodos Feneri gibi Homeros'un da bir ayağı Mezopotamya'da öteki de batıda, Küçük Asya'da idi.***"[237] Ya da Mevlana'nın elleri açık sema yapan figürü gibi Homeros da Ege'de durmuş bir eliyle Anadolu'dan, Mezopotamya'dan hatta Asya'dan aldıklarını öteki eliyle batıya, yani Yunanistan'a veriyordu. Belki de bu nedenle "**Asya**" sözünü ilk kullanan o olmuştu:

"***Ve tüylü kuşlar soyundan pek çoğu; yaban kazları ya da turnalar ya da uzun boyunlu kuğular, Kaystros dolaylarında; Asya'nın çayırlarında oraya buraya doğru kanat açarlar.*" (İlyada II, 461)**

Homeros'un yaşadığı İyonya'nın, Doğu ülkeleriyle -Sümer, Hitit, Babil, Asur, Mısır- sıkı ilişkileri vardı. İyonya, Batı Anadolu'da doğudan gelen ticaret yollarının bitiş noktasında olduğu için kültür etkileşimine açıktı. **Tüm doğu kültürleri eninde sonunda İyonya'ya akardı.** Ayrıca İyonlar da bu ülkelere yönelik politikalar geliştirmişlerdi. Örneğin Miletoslu İyonlar Akdeniz'de ve Karadeniz'de seksenden fazla koloni kurmuşlardı. Ticari ve siyasal ilişkilerin bu kadar yoğun olduğu bir bölgede kültürel etkileşimin de çok fazla olması son derece doğaldı. **İyonyalı denizcilerin Doğu Akdeniz kıyılarında Sümer Gılgamış Destanı'nı dinlemiş olmaları ya da İyonya'ya gelen Asurlu tüccarların Mezopotamya'nın sözlü edebiyat geleneğini İyonya'ya taşımış olmaları mantık dışı tahminler olmasa gerekir.** Bu or-

---

237 Brandeu, **a.g.e.**, s.49

tamda Homeros'un Sümer ya da herhangi bir Doğu kültüründen esinlenmiş olması mümkün görülmektedir.

Homeros'un bir şekilde doğuyla ilgisi vardı. İlyada ve Odessa Destanı'nın satır aralarında bu ilginin izlerini görmek mümkündür. Homeros'un köklerini Antik Yunanistan dışında arama cesaretini gösterebilen sayılı bilim insanlarından biri olan **Halikarnas Balıkçısı**. Homeros'un İlyada ve Odessa'yı yaratırken doğuda, Mezopotamya'dan, uygarlığın temellerini atan Sümer destan geleneğinden etkilendiğini kanıtlamaya çalışmıştır[238].

Halikarnas Balıkçısı'na göre M.Ö 3000'lerde yaratılan Sümer destanı **Gılgamış**, Homeros'u derinden etkilemişti. Ona göre Homeros'un yarattığı antik tanrılar (Olymposlu tanrılar) Sümer kökenliydi: ***"Sümerin Egeli- İzmirli Homer(os)a etkisine gelince, bütün Olympos tanrı ve tanrıçalarının yalnız adları değiştirilerek Sümer'den alınmış oldukları genel olarak kabul edilen bir gerçektir.***"[239] Sümer dini inancından esinlenen Homeros, tıpkı Sümerlerin **dağların doruklarında yaşayan tanrıları gibi**, doruklarda yaşayan tanrılar yaratmıştı.

---

238 Halikarnas Balıkçısı takma adıyla ünlenen Cevat Şakir'in antik tarih ve Anadolu konusunda yaptığı çalışmalar, üzülerek söylemek gerekir ki, bilim çevrelerinden hak ettiği itibarı görmemiştir. Oysaki Halikarnas Balıkçısı, Anadolu uygarlığının derinliğini ve dünya uygarlığına yaptığı katkıyı ilk fark edenlerdendi. Onun 60'li ve 70'li yıllarda savunduğu tezler temelde iki nedenden dolayı fazla itibar görmemişti; birincisi, çalışmalarında kaynak, dipnot ya da bibliyografya göstermemesi; ikincisi, ülkemizin ünlü arkeologlarının çoğunlukla Alman ve Fransız ekolüyle yetişmelerinden dolayı, bir türlü Batı merkezli tarih görüşünün dışına çıkamamaları ve klasik tezlere şüpheyle yaklaşan alternatif görüşleri önemsememeleriydi. Halikarnas Balıkçısı'nın temel tezi, her şeyi Yunana mal eden Batı merkezli tarih görüşünü eleştirip, aslında antik Yunan kültürü diye ezberletilen ileri kültürün kaynağının Anadolu ve Mezopotamya olduğunu ileri sürmesiydi. Ona göre Yunanistan neredeyse tüm uygarlık değerlerini Anadolu'dan almıştı. Dolayısıyla Batı, eğer birilerine minnet duyacaksa, Yunanistan'a değil, Yunanistan'ı da besleyen eski Anadolu'ya minnet duymalıdır.

239 Halikarnas Balıkçısı, **Altıncı Kıta Akdeniz**, s.217.

"*Sümerler Mezopotamya'ya yerleşmeden önce "gök tanrılara" tapıyorlardı. Yeryüzünün göğe en yakın yerleri de dağ tepeleridir. Sümer'de değil dağ, tepe bile olmadığı için Sümerler tanrılarına kat kat toprak yığarak dağ yapıyorlardı. Bu insan yapısı dağlar da ormanla örtülü doğal dağlara benzesinler diye üst üste kondurulan taraçalara ağaç dikiyorlardı. (Babil'in Asma Bahçeleri gibi.) Tanrılar tapınağı en üst katta idi. Ona 'Egelmah Sarayı' deniyordu.*"[239] İşte bu yüksek Zigguratlarda (**yapay Olimposlar**) yaşayan Sümer tanrılarını alan Homeros, onları Olimpos Dağı'nın doruklarına yerleştirmiştir!

Halikarnas Balıkçısı, Homeros'un Sümer Gılgamış Destanı'ndan etkilendiğini gösterebilmek için **İlyada ve Odessa** ile **Gılgamış** arasındaki **benzerlikleri** sıralamış, Gılgamış'taki, kişiler ve tanrıları İlyada'daki kişiler ve tanrılarla özdeşleştirmeye çalışmıştır. Örneğin Gılgamış'ın annesi Ninsun'u Akhilleus'un (Aşil) annesi Thetis'le özdeşleştirmiştir.

"***Sümerli kahraman Gılgamış'ın anası, ölümsüz güzel Ninsun mükemmel aynasının önünde özenle tuvaletini yapar, sonra adım adım zigguratların tepesine çıkar. En görkemli tanrıya, güneşe (Şamas) gider. O ve tanrı, zigguratın doruğunda yalnızdır. Homeros'un İlyada'sının kahramanlarından Akhilleus'un anası, ölümsüz tanrıça Thetis, şafak vakti denizin dalgaları arasından fırlar, çıkar gökyüzünün enginliğine tırmanır. Olympos'a doğru çıkar; Zeus'a, en büyük tanrıya başvurur. O ve tanrı, yalçın Olympos'un doruğunda yapayalnızdırlar. İki tanrıçanın oğulları için tanrılara yalvarmaları aynıdır. Bu iki başyapıt arasındaki benzerliği kanıtlamaya yeter. Homeros'unki sanat yapıtı olarak olağanüstü üstünlüktedir. Ancak, Gılgamış Destanı'nın İlyada'dan iki bin yıl önce yazıldığını hesaba katmak gerekir. İlyada'da Gılgamış'la bunun gibi daha nice benzerlikler gösterir. Bunların rastlantı sonucu olduğunu kabul etmek zordur. Bir an için rastlantı olduğunu kabul edelim. Odessa'da Kirke episodu ve Odysseus'un (ölüler ülkesi) Hades'te uzun gezileri ile ilgili olaylar dizisi, teorik bir benzetme olamaz. Bu verilere göre Homeros'un Gılgamış epik destanını bildiği tartışma götürmez.***"[241]

---

240 Halikarnas Balıkçısı, **a.g.e.**, **s.215.**

241 **A.g.e.**, s.37-38.

Gılgamış Destanı'ndaki tanrıça **İştar**, Odessa'da, Odyssus'un arkadaşlarını hayvana çeviren **Kirke**'ye dönüşmüştü.

"Gılgamış, Odysseus'un Kirke'yi aşağıladığı gibi İştar'ı aşağılamaktadır. Bu noktada İştar, Kirke gibi, güneşin kızı olan tanrıça Siduri ile yer değiştirmiştir. Siduri Gılgamış'a geçmişle ilgili bilgiyi simgeleyen Noe'ye ulaşmak için okyanus ya da ölüm sularına doğru izlemesi gereken yol hakkında bilgi verir. Aynı şekilde Kirke de Odysseus'a okyanusu nasıl geçip geçmişle ilgili bilgi olan Tyresias'ı bulmak üzere Hades'e ulaşabileceğini göstermektedir. Siduri Gılgamış'a, Kirke'nin Odysseus'a öğrettiği yaşam felsefesinin aynısını öğretir. "Yiyiniz, içiniz, neşeli olnuz! Çünkü bu insanların yazgısıdır. Olayların akışıyla bu iki kahramanın yolculuklarında yadsınamaz benzerlikler vardır." [242]

Halikarnas Balıkçısı'na göre İlyada'daki aşk tanrıçası **Afrodit** de Sümer kökenliydi. Sümer anatanrıçası **İnanna** zamanla Mezopotamya'da **İştar** adını aldı. Babil ve Asurlular İştar'a **Astroreth** adını verdiler. Daha sonra da bu tanrıçaya **Astrate** demeye başladılar. Tanrıça Astrate Batıya, Akdeniz' e doğru gelince aşk ve güzellik tanrıçası **Afrodit'e** dönüştü.[243]

Homeros'un İlyada ve Odessa'yı yaratırken Mezopotamya Sümer destan geleneğinden etkilendiğini ileri süren Halikarnas Balıkçısı'na göre **Sümer Destanı Gılgamış'la İlyada ve Odessa arasında şaşırtıcı benzerlikler vardır**. Bu benzerlikleri şöyle sıralamak mümkündür.

1. Sümer destanında kahraman Gılgamış'ın annesi Tanrıça Ninsun'un Tanrı Şamaşa yalvarışı Gılgamış Destanı'nın başındadır. Akalı kahraman Akhilleus'un annesi Thetis'in Tanrı Zeus'a yalvarışı da İlyada Destanı'nın başındadır.
2. Kahraman Gılgamış'ın annesi tanrıça babası ise tanrı değil, ölümlü insan Lugulbanda'dır. Akalı kahraman Akhilleus'un anası ve babası da tanrı değil, ölümlü insan Peleus'tur.

---

242 **A.g.e.**, s. 38

243 **A.g.e.**, s. 42-43

Gılgamış'ın annesi Tanrıça Nınsun Tanrı Şamaş'a yalvarmak için Egelmah Sarayı'nın tepesine çıkmıştır; Akhilleus'un annesi Tanrıça Thetis de Tanrı Zeus'a yalvarmak için Olimpos Dağı'nın tepesine çıkmıştır.[244]

Sümer'de bira tanrıçası Siduri, Homeros'un Odessa'sında tanrıça Kirke (Circe) ye dönüşmüştür.

Gılgamış Destanı'ndaki tanrıça İstar, Odessa'da, Odyssus'un arkadaşlarını hayvana çeviren Kirke'ye dönüşmüştür... "Gılgamış'ın İştar'ı aşağıladığı gibi Odysseus'ta Kirke'yi aşağılamaktadır. Bu noktada İştar, Kirke gibi, güneşin kızı olan tanrıça Siduri ile yer değiştirmişur.[245]

6. Gılgamış'ın Siduri'den ayrılması gibi Odysseus da Kirke'den ayrılmıştır.

7. Gılgamış'ın Siduri'den ayrılacağı zaman Utnapişum'e varmak için ölüm denizini aşmak üzere Siduri'den yardım istediği gibi, Odysseus da İthake'ye varabilmek için okyanusu aşmak ve Hedes'te kahin Tresiyas'ı görmek konusunda Kirke'den yardım istemiştir.[246]

Halikarnas Balıkçısı'na göre Homeros'un İlyada ve Odessa Destanı'yla Sümerlerin Gılgamış Destanı arasındaki bu benzerlikler, "***benzerlikten çok uykuluklar***" Homeros'un söz konusu ünlü destanlarını yaratırken Sümer destan geleneğinden özellikle de Gılgamış epiğinden fazlaca etkilendiğini kesin olarak kanıtlamaktadır. Hatta o bundan o kadar emindir ki şöyle der: "***Yazı ve şiir hakkında az buçuk duygu ve bilgisi olan kimse bile bu iki epiğin yüzdeki benzerliğinden derin bir iç, bir ruh birliğinin farkına varır.***"[247] Bu noktada belki şöyle bir soru akla gelebilir: "*İki destan arasındaki benzerlikler Gılgamış Destanı'nı yaratan Sümerler Homeros'un İlyada ve Odessa'sından etkilenmiş olamazlar mı?*" Fakat tarihe ve mitolo-

---

[244] **A.g.e.**, s.214-215

[245] **A.g.e.**, s.221

[246] **A.g.e.**, s.222

[247] **A.g.e.**, s.215

şiye meraklı olanları kolayca bilecekleri gibi Gılgamış Destanı Homeros'un destanından en az 2000 yıl önce yaratılmıştır. Yani Gılgamış Destanı'nın dilden dile dolaştığı yıllarda Homeros'un doğmasına daha 2000 yıl vardır. Dolayısıyla destanlar arasında eğer bir benzerlik ya da etkileşim varsa -ki böyle bir etkileşim vardır- kesin olarak Homeros Sümerlerden etkilenmiştir.

Sümer kültürünün Anadolu Ege ve Yunan kültürlerini derinden etkilediğini kanıtlayacak pek çok arkeolojik ve antropolojik bulgu vardır. Dinden sanata kadar bir çok alanda **Sümer kültürü Anadolu ve Ege'yi etkilemiştir**. Örneğin eski Anadolu toplumları Sümer çivi yazısını kullanıyorlar, Sümer hukuk sisteminden esinlenerek kendi hukuk sistemlerini biçimlendiriyorlar, en önemlisi de Gılgamış Destanı'ndan pasajlar okuyorlardı. Sümerlerden Anadolu'ya ve Ege'ye uzanan kültür damarları o kadar güçlüydü ki Sümerlerde güzellik tanrıçası olan "**En-ki**"nin kızı "**İn-anna**", Anadolu ve Ege'de Olimposlu güzellik tanrıçası **Afrodit**'e dönüşmüştü.[248] İleri Sümer kültürünün tüm Küçük Asya'yı beslediği yıllarda İzmir'de doğup büyüyen bir ozanının Sümer destan geleneğinin en ünlü ürünü Gılgamış'ı duymaması imkansızdı. Hele bu ozan, doğudan gelen ticaret yollarının bittiği İzmir gibi bir kentte yaşıyorsa ve üstüne üstlük bir de elinde sazı köşe bucak geziyorsa mutlaka Sümer söylencelerini duymuş olmalıydı.

Homeros'un Sümerlerden etkilendiğini kabul edip ip uçlarını takip ettiğimizde bu ip uçları bizi hiç de tahmin edemeyeceğimiz bir yere sürükleyecektir. Bu yer, Sümerlerin Mezopotamya'ya gelmeden önceki ilk yurtları olarak düşünülen Orta Asya'dır. Bu nedenle Homeros'u etkileyen Sümer destan geleneğinin asıl kaynağına ulaşmak için **Orta Asya destan geleneğine** göz atmak gerekecektir. Homeros'un İlyada ve Odessa Destanlarını Orta Asya kökenli destanlarla karşılaştırdığımızda ortaya çıkacak sonuç bu bakımdan son derece önemli olacaktır, çünkü, bu sonucun olumlu çıkması, **Orta Asya'dan Mezopotamya'ya, Mezopotamya'dan da Anadolu'ya uzanan bir "*kültür köprüsünün*"** varlığını kanıtlayacaktır. Böyle bir olasılık,

---

248 Samuel Noah, Kramer, **Mesopotamien**, Hamburg 1971, s 102-105.

bilinen Türk tarihini değiştireceği gibi tüm olumlu tarihsel birikimleri Helenleştirerek onlara sahip çıkan (Pil Helenizim-Yunan severlik) Batı merkezli tarihe de büyük darbe vuracaktır.

1.Homeros ve Hititler

Homeros'un İlyada'yı yazarken Anadolu'nun ilk büyük uygarlığını kuran Hititlerden etkilenmiş olabileceğini ileri sürenler vardır. Son arkeolojik bulguların **Truva-Hitit ilişkilerini** çok açık bir şekilde ortaya kayması bu tezi daha anlamlı kılmaktadır. Yalnızca ilk dizesi günümüze ulaşan **Hitit destanı Wilusiada'da** zaferle sonuçlanmış bir savaştan söz edilmektedir. Bu savaşın Homeros'un anlattığı Truva Savaşı'na benzediğini ileri süren kimi bilim insanları, Homeros'un Wilusiada'daki bu savaştan esinlenerek Truva Savaşı'nı destanlaştırdığını belirtmişlerdir. Hitit belgelerinde geçen Wilusa'nın Truva'yla özdeşliğinin kanıtlanması bu tezi biraz daha sağlamlaştırmıştır. Çünkü Wilusa ile Wilusiada arasında çok büyük bir şekil benzerliği vardır.

"***Homeros bu Luvice Wilusiada'yı biliyor muydu? Başka Hitit metinlerini okumuş ya da duymuş muydu? Hatta efsanevi Amazonlar da böylesi bir kaynaktan doğup sağlam bir temele dayanıyor olabilirdi, zira eski Hitit metinlerinden birinde açıkça bir kadın okçudan söz edilmektedir.***"[249]

Homeros'un İlyada'da anlattığı Truva kültürü ile Hitit kültürü arasında önemli benzerlikler vardır. Örneğin Homeros, Akaların halk meclisine karşılık Truvalıların soylulardan oluşan bir meclis topladıklarını ileri sürmektedir. Truvalıların yönetimindeki bu soylu meclisi, tıpkı Hitit yönetimindeki soylulardan oluşan Pankuş Meclisi'ne benzemektedir. **Frank Satre** de aynı görüştedir.Ona göre Homeros İlyada'yı Hitit merkezli Anadolu kültürlerinden yararlanarak oluşturmuştur. Brandau'ya göre de Homeros, Hitit öykülerinden esinlenerek İlyada'yı yaratmıştır.

---

249 Birgit Brandau, **Troia, Bir Kent ve Mitleri, Yeni Keşifler**, Ankara 2002, s.363

"İlyada, edebiyattır. Homeros'da, tıpkı diğer ozanlar gibi, tarihsel olayları ele alıp bunları edebiyata uyarlamış olmalıdır ve bu şekilde Wilusa hakkındaki bütün öyküleri duymuş, bir araya getirmiş ve devasa bir olaya –Anadolu'ya ilişkin unsurları da barındıran (...) (bir desatana çevirmiştir.)"[250]

Kanımca Homeros, Mezopotamya'da olgunlaşan ve sonra da özellikle ticari etkinliklerle Anadolu'ya akan Sümer kültürünün beslediği Hitit kültüründen etkilenmiştir. Tarihsel bulgular, "Mezopotamyalı Sümerlelerin", "Anadolulu Hititleri" birçok bakımdan etkilediğini kanıtlamaktadır. Örneğin Hititler, çivi yazısını, bazı Sümer tanrılarını ve Gılgamış Destanı'nı Sümerlerden öğrenmişlerdir. Mezopotamya ile Anadolu arasında mekik dokuyan Asurlu tüccarlar Sümer kültürünü Anadolu'ya taşımışlardır.

2. Homeros ve Türkler: Gılgamış Destanı'nın Sırrı

Tarih biliminin en önemli özelliklerinden biri neden - sonuç ilişkileri kurarak olayları ve olguları birbirine bağlamaktır. Tarihçi diyalektik bir yaklaşımla, mantıksal çıkarımlar yaparak, uygun halkaları uç uca ekler ve bir "olay" ya da "olgu" zinciri oluşturur. Bu "zincir", doğru tarihsel halkalarla tamamlanacak olursa tarih aydınlanır. Biz de Homeros hakkındaki gerçeklere ulaşmak için bu yöntemi kullanacağız. Elimizdeki iki halkayı; (**Homeros'un Sümerlerden** ve **Hititlerden etkilendiği**) uç uca ekledikten sonra şimdi de bunlara üçüncü bir halka eklemeye çalışacağız ve Homeros'un başka hangi kültürlerden etkilendiğini bulmaya çalışacağız; doğru halkayı bulduğumuzda, **Hitit ve Sümer kültürlerinin köklerinin nereye uzandığını da anlamış olacağız.**

Üçüncü halkayı **Orta Asya**'da arayacağız.

Homeros'un **İlyada Odessa Destanlarıyla Orta Asya kökenli destanları** karşılaştıran **Nurihan Fattah** çok şaşırtıcı sonuçlara ulaşmıştır. Fattah'ın bulguları, **Homeros'un bir şekilde Oğuz Türklerine ait destanlarından etkilendiğini göstermektedir.**

---

250 **Age.**, s. 363.

Odessa'da Thessalia'nın efsanevi kralı Salmoneus ve bazı yakınlarından bahsedilir. (Odessa, XI, 235-237) Salmoneus'un kızı Tyro (Tıro) Aiolos'un oğlu Kretheaus'la evlenmişti. Deniz tanrısı Poseidon'dan Pelias'ı doğurmuştu. Pelias ise Truva Savaşı'nda Akaların yanında yer alan Nestor'un babasıydı (Odessa, XI, 258-259) İşte Odessa Destanı'ndaki bu **Salmoneus** adı şekil itibarıyle Orta Asya'da Tatarlar'da karşımıza çıkmaktadır. Tatarlar bu adı biraz değişmiş biçimde, "**Sarmanayev**" olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca Tatarlarda Homeros'taki 'os' gibi sonunda 'neus' takısı olmayan "**Selman**" şahıs adı da kullanılmaktadır[251]. "**Selman**" ya da "**Salman**" adı bugün **Türkiye'de de** kullanılmaktadır.

Odessa'da, Salmoneus'un kızı olan **Tyro** (Tiro) yine Tatarcadaki "**tire**" ye benzemektedir.[252]

Ayrıca **Kretheus**, Tatarcadaki "**Garifi**"ye; **Aison (Eson)**'da "**Esen**"e benzemektedir.[253]

Odessa'da adı geçen kötü kalpli kral **Ekhetos** (Ehet) ise şekil bakımından Tatarlardaki "**Ehet**"ı çağrıştırmaktadır.

Odessa'da güçsüz ve ayyaş ihtiyar **Arnaios**'un lakabı "**İr**"di: "***...ama İros diye çağırırdı onu bütün delikanlılar, gönderdiği yere haberci İris gibi koşardı da ondan.***" (Odessa, XVIII, 6,7) Bu ad Tatarcada da vardır. Odessa'da haberci tanrı **Hermes'in** lakabı **Ermioneda** ya da **İrida**'dır. Tatarca '**İr** **mı**' **benim** **irim** demektir. "**İr**" Tatarca okuyuşa göre "**tanrı habercisi kadın**" anlamına gelir.[254] Odessa'da haberci tanrıya **İr**'le başlayan bir lakabın verilmesi bu bakımdan anlamlıdır.

Homeros'un Odessa'sında geçen "**Helike**", Tatarcada "**Gölekey**" biçiminine dönüşmüştür. Anlamı, "**atlı tanrı**" demektir.[255]

Nurihan Fattah, Homeros'un ikinici destanı **Odessa**'nın **Orta**

251 Nurihan Fattah, **Tanrıların ve Piravunların Dili**, s.162.

252 **Age**., s.162.

253 **Age**., s.162

254 **Age**., s.163

255 **Age**., s164.

Asya Kıpçak ve **Oğuz halklarının** çok iyi bildikleri **Alpamış Destanı'na** benzediğini ileri sürmüştür.[256] Fattah, **Alpamış'ın en geniş türü olan Özbek-Kongrat versiyonunu** ve **Kazan Tatarlarında** görülen hikaye türündeki **nesir pasajlarını** Homeros'un Odessa'sı ile karşılaştırmış ve şaşırtıcı benzerlikler tespit etmiştir.

V.M. **Jirmunsky**, **Alpamış-Odessa** benzerliğini şöyle ifade etmiştir:

"....Odessa ile Alpamış'ın özellikle Kongrat versiyonu arasındaki yakınlık o kadar dikkat çekicidir ki, motiflerin birbiriyle örtüşmesinin basit bir tesadüf olduğunu söylemek oldukça zor görünüyor. Alpamış ve Odessa, eski bir masal konusunun ana hatlarıyla 'doğu' varyantı görünümünde...(dir)"[257]

Alpamış'ın Özbek-Kongrat versiyonu, Homeros'un **Odessa'sı** ile kıyaslandığında ortaya çıkan belli başlı benzerlikler şunlardır:

1. **Alpamış Destanı'nda** Kongrat ilinde halka önderlik eden **Bayböri** ve **Baysarı** adlı iki kardeşten Bayböri'nin ömrünün sonlarında bir oğlu ve bir kızı dünyaya gelir. Baysarı'nın ise sadece bir kızı olur. Bayböri'nin oğluna Hakım (Alpamış), kızına Kalgırgaç-ayem; Baysarı'nın kızına ise Barçın-ay adı verilir. Bir gün iki kardeş kavga eder, Baysarı kendi halkını ve sürülerini alıp Kongrat İlinden göç edip, Kalmık İline yerleşir.

Bayböri'nin oğlu Alpamış ile Baysarı'nın kızı Barçin-ay nişanlanırlar. Alpamış ergenlik çağına geldiğinde nişanlısını aramaya gider; fakat evleneceği kızı ararken yolda başına çeşitli olaylar ve felaketler gelir, bir ara yedi yıl esir olarak kalır; ama sonunda bütün zorluklardan kurtulmayı başarır.

Odessa'da ise Truva Savaşı sona erdikten sonra Odysseus evine doğru yola çıkar, onun da başına tıpkı Alpamış'ın başına gelenler tü-

---

256 'Alpamşa' Tatarcada, "**dev anası**", "**dev**", "**eli ağır**", "**çevik**" anlamlarında kullanılır. Fattah, **a.g.e.**, s.164

257 Jirmunsky, V.M, **Thurkskiy geroiçeskiy, L.**, 1974, s. 333. Nakleden Fattah, **a.g.e.**, s.164

ründen "kötü olaylar" gelir; fakat o da tıpkı Alpamış gibi tüm güçlükleri yener ve evine çok sevgili eşi Penelopeia'ya kavuşur.[258]

2. **Alpamış ok** ve **yay** kullanır. Fakat onun yayının çapı **Odysseus**'un yayından daha geniştir. Alpamış daha 7 yaşındayken dedesine ait yayı germeyi öğrenmiş ve ilk ok'unu atmak için bir dağ tepesine tırmanmıştır.

Odysseus'un da bir **yayı** vardır ama bu yay onun dedesine ait değildir. Yay evde, yani İthake'deki uzak bir bodrumda durmaktadır. Bu yay Odysseus'a hediye olarak verilmiştir.[259] Yayın her iki kahramana hediye olarak verilmesi Odysseus ve Alpamış'ın benzer nitelikleklerinden biridir. Ayrıca Odysseus da yayı Alpamış gibi çok ustaca kullanır.

Nurihan Fattah, **Alpamış'la Odysseus arasındaki benzerlikleri** sıralarken farklara da değinmiştir.[260] Ortak kaynağa sahip oldukları iddia edilen iki destan arasında bölgesel farklılıkların olması son derece doğal karşılanmalıdır; çünkü binlerce yıl içinde dilden dile dolaşan, üstelik farklı coğrafyalarda yaşayan farklı insanların kafasında yeniden şekillenen bir destandaki farklılıklar bazen benzerliklerden daha fazla olabilir. İnsanların bir zamanlar Orta Asya'da dilden dile dolaşan bir destana bakışı ve zaman içinde o destana yüklediği anlam ile, başka bir zamanda Küçük Asyada'ki insanların aynı destana bakışı ve o destana yüklediği anlam tabiki her bakımdan aynı olmayacaktır.

Homeros'un Odessa'sının 9.şarkısında anlatılanlar da **Tatar masalı "Şüreli"** veya **"Şüralı"**'de anlatılanlara benzemektedir. **"Odessa"** ile **"Şureli" arasında Nurihan Fattah'ın belirlediği benzerlikler şunlardır**:

Odessa'da, destanın başkahramanı Odysseus'un geri dönüş yolculuğunda **tepegözlerin adasına düşmesi** hikaye edilir. Sahile yakın bir mağarada tek gözlü, güçlü bir dev **Polyphemos** yaşa-

258 Fattah, **a.g.e.**, s. 165.

259 **A.g.e.**, s.167.

260 **A.g.e.**, s.165-166-167.

maktadır. Gündüzleri koyun gütmekte, akşamları onları sürüp mağaraya getirmektedir. Polyphemos'un mağarada olmadığı bir sırada Odysseus ve arkadaşları mağaraya girerler. Akşam karanlığı çökünce tepegöz koyun ve keçilerini sürerek mağaraya gelir. Karşısında yabancı insanlar görünce, onlara kim olduklarını ve nereden geldiklerini sorar, arkasından da fazlaca düşünmeden içlerinden ikisini yakalayıp aç midesine indirir. Sabahleyin de koyun ve keçilerini otlatmaya götürmeden önce iki Akalıyı daha yer ve mağara girişini dışardan büyük bir kaya ile kapatarak sürüyü meraya doğru sürer.

Truva savaşlarının kahramanları bu zor durum karşısında karkuya kapılırlar. Sadece Odysseus soğukkanlılığını korur. Tepegözün mandıralardan birine dayadığı uzun sopayı alarak uç kısmını sivriltip gübrenin içine diker. Akşam mağarasına dönen tepegöz iki Akalıyı daha midesine indirir. Bu sırada Odysseus tepegöze yaklaşıp onunla konuşur, ona şarap sunar, tepegöz şarabı içer ve Odysseus'la konuşur:

"...daha ver ne olur, hem adını söyle çabuk.
Seni sevindirecek bir konukluk armağanı veririm sana."

(Odessa, IX, 355-356)

Odysseus, tepegöze şöyle yanıt verir:

"Peki, diyeyim sana tepegöz, bana verilen adı,
ama sen de tut sözünü, ver bana armağanı,
Benim adım Kimse, beni böyle çağırır anam,
Babam ve bütün arkadaşlarım"

(Odessa, IX, 364-367)

Tepegöz, şarabın etkisiyle hemen uykuya dalar. Bunu fırsat bilen Odysseus ve diğer arkadaşları bir köşede gübrenin içinde dikili duran kazığı alarak sivri tarafını ateşe tutup iyice kızdırdıktan sonra yavaşça koca kazığın sivri ucunu devin tek gözüne sokarlar. Peki ya sonra? Odysseus'dan dinleyelim sonrasını:

"Vahşice bir çığlık attı insan yiyen,
mağara titredi onun çığlığından" (Odessa, I, 395)

"Duydular sesini ve koşup geldiler dört bir yandan,
dikilip, mağaranın çevresine, sordular başına geleni.
'Ne oldu sana böyle Polyphemos, ne bağırırsın acı acı,
mübarek gecenin ortasında böyle, uykusuz korsun bizi,
ölümsüzlerden biri sürünü mü kaçırdı ne?'
Yoksa seni biri mi tepeliyor, düzenle ya da zorla?
Güçlü Polyphemos karşılık verdi mağaranın içinden.
"Beni kimse tepeliyor, dostlar zorla değil, düzenle.
Onlar da kanatlı sözlerle karşılık verdiler ona:
'Sana karşı kimse zor kullanmaz ve yalnızsan,
Büyük Zeus'tan çaresiz bir dert gelmiş olacak başına ,
ana baban Poseidon'a yalvar yakar sen gene.'
Böyle dediler ve gittiler"

(Odessa, IX, 401-413)

Tatar masalı Şüreli'de anlatılanlar da **Odessa'da** anlatılanlara benzemektedir. Şüreli'de ormana giden köylü bir yiğidin hikayesi anlatılır. Delikanlı odun keserken **Şüreli denilen orman devi** çıkar birden bire karşısına. Şüreli, delikanlıyla konuşmaya başlar ve ona oyun oynamayı teklif eder. Yiğit ona şu karşılığı verir:

"*Gel önce şu kütüğü kaldırıp arabanın üzerine koyalım.*"

Şüreli, teklifi kabul eder ve kütüğün diğer ucuna geçer; ama kütüğün içinde çivi çakılı bir yarık vardır. Delikanlı baltasıyla vurunca çivi fırlayıp gider ve Şürali'nin eli yarığın içine sıkışır. Can acısıyla bağıran dev, çığlıklarıyla ormanı inletir. Bu arada delikanlı, devi orada bırakıp gitmek için hazırlanmaya başlar. Şüreli ise delikanlıya yalvarır.

"*Bari adını söyler misin?*"

Delikanlı adınının **Bıltır** (geçen sene) olduğunu söyler. Devin feryat ve çığlıklarını duyan diğer arkadaşaları ona yardım etmek için koşup gelirler ve sorarlar:

"*Elini kim sıkıştırdı böyle?*"

Şürali yanıt verir:

"*Bıltır*"

Arkadaşları hiç düşünmeden karşılık verirler:

"Madem ki elini Bıltır sıkıştırdı neden bıyıl (buyıl) bağırıyorsun?"[261]

Tatar Masalı Şüreli ile Homeros'un Odessa'sındaki **"dev ortak teması"** farklı olaylarda rol almışlardır. **Odessa'da "dev Polyphemos"** yanlışlıkla mağaralarına giren Odesseus'la konuşurken, **Şüreli'de ise "dev Şüreli"** ormanda odun kesen delikanlıyla konuşur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; **her iki devin de destan kahramanlarıyla konuşmalarıdır. Her iki destanda da devler destan kahramanlarına ısrarla ad sormuşlar ve arkadaşlarından yardım istemişlerdir**. Tatar masalı Şüreli'de sadece Türklere özgü bir kelime oyunu dikkat çeker. "**Bıldır (Geçen yıl), Bıyıl (Bu yıl)**... Buna benzer bir kelime oyununu Homeros da Odessa'da yapmak istemiş ve bu nedenle Odysseus kendisine adını soran deve adının **"Kimse"** olduğunu söylemiştir; fakat Homeros'un kelime oyunu zayıf kalırken, Şüreli'deki kelime oyunu tam yerinde kullanılmıştır. "***Tatar masalında her şey açık, sade ve mantıklı. Klasik bir kelime oyunu! Ne var ki burada oyun Tatar Türkçesine dayalı olduğu halde, Odysseus'daki oyunla hiçbir şey elde edilemez. Yunanlı kahramanlarla, tepegözün soru ve cevapları saçma ve karmaşık. Yunanca kelime 'kimse' veya 'ben kendim'anlamıyla Tatar lehçesindeki 'bıltır' ve 'bıyıl'ın yerini tutamaz. Yunanlı ozan***[262] ***bunu iyi bildiği ve o anlamı yansıtacak kelimeleri bulamadığı için meseleyi uzun anlatımla halletmeye çalışmış.***"[263]

Homeros'un Odessa'sındaki **"Polyphemos"** adlı tek gözlü devin bir benzeri hatta aynısı Türklerin temel anlatısı olan **"Dedem Korkut"**taki **"Tepegöz"** hikayesinde karşımıza çıkar. Hatta "***tek gözlü dev***" imgesi o kadar birbirine benzer ki, bu şaşırtıcı benzerliği gören bazı bilim insanları, **Homeros'un Polyphemos adlı tek gözlü devini Dedem Korkut'taki Tepegöz'den esinlenerek yarattığını ileri sür-**

261 **A.g.e.**, s. 169-170.

262 Norihan Fattah'ın Homeros'u "Yunanlı ozan" diye tanımlaması büyük bir yanılgıdır. Daha önce de vurguladığımız gibi Homeros Anadolu'da İzmir'de doğmuş öz be öz bir "**Anadolu ozanı**"dır.

263 Fattah, **a.g.e.**, s. 170

muştur. Örneğin, Alman bilim insanı **Von Diez**, "**Denkwürdigkeiten von Asien**" adlı eserinde **Dedem Korkut'taki "Tepegöz"** hikâyesini "**Derneuendeckte Oughhuzische Cyklop**" başlığıyla yayınlamış ve "**Tepegöz**" tipiyle "**Polyphemos**" tipini karşılaştırmıştı. **Von Diez sonuçta, Homeros'un "Tepegöz" söylencesini Doğu'dan aldığı kanısına varmıştır.**[264]

Dedem Korkut'taki Tepegöz hikâyesi ile **Odessa'daki Polyphemos** söylencesindeki bellibaşlı **benzerlikler** şunlardır:

1. Her iki devin tepesinde de tek bir göz vardır.
2. Tepegöz, bir pınar perisiyle bir çobanın birleşmesinden doğmuştur. Polyphemos ise Deniz Tanrısı Poseidon'un oğludur.
3. Tepegöz hergün iki insan ve beşyüz koyun yer; Polyphemos ise koyun sütüyle beslenir ve Odysseus'un arkadaşlarını yer.
4. Tepegöz yiğit Basat'ı yakaladıktan sonra uykuya dalar ve Basat, ateşte kor haline getirdiği mızrağı devin tek gözüne batırarak onu kör eder. Odysseus da ateşte kızdırdığı bir kazığı Polyphemos'un gözüne batırarak onu kör eder.
5. Gözü kör olan Tepegöz mağaranın ağzını tutar, koyunları birer birer yoklayarak dışarı çıkarır. Basat, Tepegözün en iri koçu olan Sakar koçu keserek koçun derisine bürünür. Bu kurnazlığıyla devin bacakları arasından geçerek kurtulur. Polyphemos da gözü kör olduktan sonra mağaranın ağzında durup, koyunları sayarak dışarı salar, Odysseus, Polyphemos'un en büyük koçunun altına saklanarak mağaradan çıkar.[265]

"**Odessa**" ve "**Dedem Korkut**" söylencelerindeki "**Tepegöz**" karakterinin şaşırtıcı derecede birbirine benzemesi iki destan arasında bir etkileşim olduğu biçiminde yorumlanabileceği gibi, değişik toplumdaki ortak duyguların benzerlikler gösterdikleri biçiminde de yorumlanabilir; fakat kanımca birbirinden çok uzak yerlerde yaşayan toplumların söylencelerindeki bu şaşırtıcı "benzerlikler", hatta "aynılıklar", iki toplum arasındaki "etkileşimin" ya da "**aynılığın**" göstergesidir.

---

264 Adnan Binyazar, **Halk Anlatıları**, İstanbul 2003, s.194

265 **A.g.e.**, s.194-195.

Fattah, **Homeros'un Odessa'sının Tatar masalı Oniç (On üç)'e de benzediğini** ileri sürmüştür. Tatar masalı Oniç'te de **bir dev** vardır. Kahraman Onıç bir devin sarayında mahsur kalır. Devin sarayında bir de keçisi vardır. **Oniç devden kurtulmak için keçinin altına yatar ve tüylerine sıkıca yapışır.** Dev, keçiyi eline geçirir ve can acısıyla dışarı fırlatır. Böylece kurnaz delikanlı da canını kurtarmış olur."[266]

Odessa'da da Oniç'in devden kurtulma sahnesine benzer şöyle bir sahne vardır.

"İyi bükülmüş saplar aldım, sezdirmeden usulcana,
üstünde tepegöz canavarın yattığı hasırdan.
bağladım onlarla koçları, üçer üçer.
Ben de en güçlü koçu seçtim koyunlar arasında,
Sırtından yakaladım onu, karnının altına asıldım,
Kıvır, kıvır dolgun yapağıya tutundum ellerimle..."

(Odessa; IX, 427, 428- 431,435)

Odessa'da Akalar da tek gözlü devden kurtulmak için kızdırılmış demir çubuk yerine ağaç sırık, esaretten kurtulmak için de keçi yerine koçları kullanırlar.

"Alpamış", "Şüralî" ve "Oniç" gibi başka bir Tatar masalı "Yüzmi"de de Odessa'ya benzeyen bölümler vardır.

Uzun zaman çocukları olmayan yaşlı bir çiftin sonunda tam yüz çocukları olur. En küçüğüne "**Yüzmi**" adını verirler. Burada geçen 'mi' oğul anlamaındadır. Yüzmi, "yüzüncü oğul" anlamına gelmektedir. Çocuklar evlenme çağına gelince kendilerine eş aramak için dört bir yana dağılırlar, yüz kardeşten yalnızca Yüzmi tüm tehlikelerin üstesinden gelerek yırmı yıl önce evde bıraktığ karısına kavuşmak amacıyla mutlu bir şekilde yurduna döner. O yokken bir oğlu dünyaya gelmiştir ve **yirmi** yaşına basmıştır. [267]

---

266 Tatar halık icatı, Kazan, 1977, s 368-370 .Nakleden Fattah, **a.g.e.**, s.171-172

267 Fattah, **a.g.e.**, s 172

Homeros'un Odysseus'u da yirmi yıl önce gurbete çıkar, tıpkı Yüzmi gibi. Yurdu İthake'ye döndükten sonra sevgili karısı Penelopeia'yla ikinci defa evlenir.Onun da oğlu **yirmi** yaşına basmıştır. Ayrıca Odysseus, tepegözün mağarasına **yirmi** silah arkadaşıyla girer.[268]

Bana göre **Homeros,** İlyada Odessa'yı biçimlendirirken yararlandığı Asya kökenli Türk söylencelerini Sümerler ve Hititler aracılığıyla öğrenmişti; çünkü **Türk söylenceleri, Orta Asya'dan önce Sümerlere ordan da göçler ve ticari etkinlikler yoluyla Hititlere geçmişti.**

Sümerlerin **Gılgamış Destanı'yla,** Türklerin **Akpamık, Dedekorkut, Oğuzhan, Köroğlu destanları** arasındaki büyük benzerlik, **Sümer destanlarının Asya kökenli** olduğunu kanıtlamaktadır.

Gılgamış Destanıyla, Akpamık ve Dede Korkut destanınlarının ortak temalarından biri "**dirilik ilacını**" bulmak için gösterilen olağanüstü çabadır. **Akpamık Destanı'nda** dirilik ilacı bulunarak yeniden dirilme gerçekleşir, **Gılgamış Destanı'nda** ise Gılgamış dirilik ilacını bulur, ama kullanamaz. Gılgamış ile Enkıdu'nun birleşerek, "Hum baba" adlı bir devi öldürmesi, Akpamığın 7 kardeşinin kara devi öldürmeleri ile aynıdır. Ayrıca bu sahne, **Dede Korkut Destanı'ndaki** "Besed" in Tepegöz'ü öldürmesine benzemektedir.[269]

Gılgamış'ın dostu Enkidu ile birlikte, tanrıların onların karşısına gökten gönderdikleri boğa ile savaşarak onu öldürmesi, **Dede Korkut Destanı'nın,** "Boğaç ve Dırsehan Oğlunun Boyu" bölümünde, Boğaçhan'ın kendi adını bir boğa ile savaşarak onu öldürmekle almasını hatırlatıyor.[270]

Gılgamış zaman zaman başka insanlara acımasızca davranıyor, halk üzerinde baskıya dayalı bir hakimiyet kuruyordu; insanları çok çalıştırıyor, ağır vergiler alıyordu. **Dede Korkut Destanı'ndaki Deli Dumrul** karakteri bu yönüyle Gılgamış'a benzemektedir. Deli Dumrul da Gılgamış gibi zaman zaman zor kullanarak insanlar üzerinde

---

268 **A.g.e.,** s.172,173.

269 Gerey, **a.g.e.,** s.104..

270 Mati Köse, **Korkut Ata,** Aşkabat, 1990, s.26-40.

baskı kuruyordu. Bir kuru ırmağın üzerine yaptırdığı köprüden geçenlerden 30, geçemeyenlerden 40 akçe para alıyordu.[271]

Gılgamış Destanı da **Dede Korkut Destanı** gibi 12 bölümden oluşuyordu. Gılgamış'ın tanrılara boyun eğmeyerek onlarla mücadele etmesi Dede Korkut Destanı'nda Azrail ile savaşan "Dırsehan"ı hatırlatmaktadır.[272]

Gılgamış'ın arkadaşı Enkıdu ormanda hayvanlarla yaşar ve sonra bir kadın aracılığıyla kente getirilir. **Dede Korkut** da Oruz Coca'nın oğlu Beset de ormanlarda aslanlar ile yaşar ve Dede Korkut'un öğüdü ile Oğuzların arasına gelir.[273]

Sümer kahramanı **Gılgamış'ın** annesi "Nin Sun" gibi **Oğuzhan'ın annesi** "Ayhan" da bir **tanrıça** sayılırdı.[274]

Gılgamış Destanı'yla Türk destanları arasındaki benzerlikler adeta bitip tükenmek bilmez....Örneğin, **Gılgamış'ın** 120 yıl yaşaması **Köroğlu**'nu hatırlatmaktadır. **Gılgamış'ın** yer altındaki "ölüler dünyası" ile ilgilenmesi ve ölen arkadaşı Enkıdu'nun ruhu ile görüşerek, ondan yer altındaki dünya hakkında bilgi alması **Köroğlu'nun** Türkmen varyantına fazlaca benzemektedir. Köroğlu da Gılgamış gibi yer altıyla ilgilenmiştir, hatta Köroğlu'nun kıratı da 40 gün yer altında kalmıştır.[275]

Görüldüğü gibi Sümer destanı Gılgamış'ın bazı bölümleri adeta Türk destanlarının "kopyası" gibidir. Bu şaşırtıcı benzerlik, **Gılgamış Destanı'nın Orta Asya kökenli bir Türk destanı olduğunu düşündürmektedir**.

Çok daha önemlisi, ünlü Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ, **GILGAMIŞ** adının aslen bir Türk adı olan **BİLGA-MEŞ**'ten geldiğini ileri sürmüştür.[276] Dolayısıyla **Gılgamış Destanı** diye bilinen bu Sümer

---

271 Gerey, **a.g.e.**, s.105.

272 Seyit Kemal Karalıoğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1973, s.25-26.

273 Gerey, **a.g.e.**, s. 105.

274 Kamil Veliev, **Elin Yaddaşı, Dilin Yaddaşı**, Bakü 1988, s.39

275 Gerey, **a.g.e.**, s.106

276 Muazzez İlmiye Çığ, **Habertürk Tv**, 2 Nisan 2007, (tekrar yayını)

destanı aslında bir Türk destanıdır ve asıl adı **BİLGAMEŞ DESTANIDIR**. Burada geçen "**Bilga**", "**Bilge**" sözcüğü Türkçedir ve bu sözcükten türetilen **BİLGE-HAN** gibi adlar eski Türklerde yaygın olarak kullanılmıştır.

Gılgamış adının aslen Türkçe olduğunu düşünen Selahi Diker, bu konuda daha farklı bir analiz yaparak, Gılgamış adının Türkçe "**GÖLGE-MİŞ**" (Kölige- (i) mış) ten geldiğini ve anlamının da "Gölge-imiş," veya "Büyük gölge imiş", olduğunu ileri sürmüştür. "***Hakikaten Sümer epik şiirlerinin birçoklarında Gılgamış hakkında yapılanlar bizim bu tercümemizi destekler mahiyettedir. Ulu tanrılar onu şu fiziki ölçülerde yarattılar. Boyu altı metreden uzun, göysünün genişliği iki metre olup çok büyük cüsseli bir adamdı! Bu büyük arz üzerinde bir boğayı andırıyordu.***"[277]

Dolayısıyla, büyük adam Gılgamış'ın gölgesi de büyük olacak ve Diker'in tercümesinde olduğu gibi ona, "Büyük gölge" anlamında "**Gölge-imiş**" denilmesi olası görülmektedir.

Bu bilgilerden sonra bazı Türk edebiyat bilimcilerinin Gılgamış Destanı'na sahip çıkarak Türk Edebiyatı'nı Sümer Edebiyatı ile başlatmaları çok daha fazla anlam kazanmaktadır. Örneğin Seyit Kemal Karalıoğlu "Türk Edebiyatı" adlı eserine haklı olarak Gılgamış Destanı ile başlamıştır. [278]

3. Olimpos Dağı'nın Asya'daki Kökleri

İzmirli ozan Homeros'un doğudan etkilendiğinin, İlyada ve Odessa'nın iskeletini doğu söylenceleri (Eski Türk ve Sümer söylenceleri) üzerine kurduğunun en önemli kanıtlarından biri de "***Olimpos Dağı***" ve bu dağın doruklarında yaşayan "***mitolojik tanrılardır***".

Halikarnas Balıkçısı'na göre Homeros'un yarattığı antik tanrılar (Olymposlu tanrılar) Sümer kökenlidir: "***Sümerin Egeli- İzmirli Homer(os)a etkisine gelince, bütün Olympos tanrı ve tanrıçalarının yalnız adları değiştirilerek Sümer'den alınmış oldukları genel olarak***

---

277 Diker, **a.g.e.**, s.242

278 Seyit Kemal Karalıoğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1973.

kabul edilen bir gerçektir."[279] Homeros, Sümerlerin dağların doruklarında yaşayan tanrılarını alıp Batı Anadolu'daki ve Ege'deki dağların doruklarına yerleştirmeyi denemiş ve bunda da başarılı olmuştur.

Sümerler Mezopotamya'ya yerleşmeden önce "**gök tanrılara**" tapıyorlardı. Yeryüzünün göğe en yakın yerleri de **dağ tepeleridir**. Fakat Sümerlerin yaşadıkları coğrafyada zirveleri karlı dağlar olmadığı için Sümerler tanrılarına kat kat toprak yığarak dağ yapıyorlardı. Bu insan yapısı dağlar da ormanla örtülü doğal dağlara benzesinler diye üst üste kondurulan taraçalara ağaç dikiyorlardı. Örneğin **Babil'in Asma Bahçeleri** böyle inşa edilmişti. Sümerlerin göğe doğru yükselen bu yapay dağlarına "**Ziggurat**" adı veriliyordu. Tanrılar, Zigguratın en üst katındaydı.[280] İşte bu yüksek Zigguratlarda (**yapay Olimposlar**) yaşadığına inanılan Sümer tanrılarını alan Homeros, onları "**Olimpos Dağı**"nın doruklarına yerleştirmişti.

"***Homeros ve Hesiodos bu tanrıları yoktan var etmediler. Bunlar Olimposlu olarak adlandırılırlar. Gök tanrılardır; çünkü dağların dorukları göğe en yakın noktalardır. Olimpos, Minoen Giritçesinden bir sözcüktür, 'dağ' anlamına gelir. Küçük Asya'da yirmiden fazla, Teselya'da bir ve Kıbrıs'ta da bir Olimpos vardır. Ancak Homeros Olimpia dağı için bir yer belirtmemektedir. 'Bir çok doruğu olan, bulutların altında, tanrıların havayı soludukları bir dağ' demektedir. Homeros.***"[281]

Halikarnas Balıkçısı ve Antik tarihle ilgilenen bir çok bilim insanı, Yunan mitolojisindeki Antik tanrıların ve tanrıçaların **Grek kökenli olmadıklarını**, Anadolu, Mezopotamya, hatta "**Asya kökenli**" olduklarını ileri sürmektedirler. Halikarnas Balıkçısı, daha 70'li yıllarda **Yunan tanrıları** diye bilinen tanrıların aslen **Küçük Asyalı ya da Mezopotamyalı** olduklarını ileri sürmüştü.[282] Örneğin **Apollon, Ar-**

---

279 Halikarnas Balıkçısı, **Altıncı Kıta Akdeniz**, 4.bs.Ankara 1998, s.217.

280 **A.g.e., s.215.**

281 **A.g.e., s** 37

282 Halikarnas Balıkçısı, **Anadolu Tanrıları**, Ankara 2005.

temis ve **Leto** Anadolu kökenli tanrılardır: *"Bu üç tanrı Yunanistan'da sonraları tanınmış oldular; ama üçünün de kaynakları Anadolu'dur."*[283] Hatta bazı bilim insanlarına göre bu tanrılar **Asyalı**'dırlar.

W.K.K Guthrie, Apollon'un **Asyalı** olduğunu şöyle açıklamaktadır:

"Apollon'un Asya kaynaklı olduğu Yunanistan anakarasındaki tapım merkezlerinden hemen hepsinde oraya sonradan gelme bir tanrı olarak göründüğünden anlaşılır. Delphoi'de böyle olduğunu Grekler kendileri kabul ediyordu....Bayramları ve törenleri tüm Yunanistan'da orantılı olarak az olduğu halde Küçük Asya'da daha fazla ve daha sıktır. En önemli kutsal yerlerinden kimileri Asya toprağındadır. Tanrı'nın başlıca ek adları da buralardan gelmedir. Patera bu merkezlerden biridir ve Lykia'dadır."[284]

Platon'un yorumcusuna göre bile Antik tanrıların birçoğu **doğu** kökenlidir: *"Hera, Apollon, Leto, Hephaistos, Athena ve Ares isimlerinin bilimsel etimolojisini yapmak zordur; çünkü bu kelimeler Yunalılardan önceki Eski Balkan ve Küçük Asya'da yaşayan etnik gruplara ait sözcüklerdir."*[285]

Antik tanrıların adlarını analiz eden **Nurihan Fattah**, söz konusu tanrıların Anadolu ve Mezopotamya'dan öte "**Orta Asya kökenli**" olduklarını ileri sürmüştür. **Fattah**, kelime analizleri sonucunda Antik tanrılardan **Athena, Gaie, Dionysos, Pan** ve hatta baştanrı **Zeus'un** köklerinin **Orta Asya'da** olduğunu belirtmiştir.[286] Fattah'a göre sadece 'Antik tanrılar' değil bu tanrıların yaşadığına inanılan "**Olimpos**" sözcüğü de **Asya** kökenlidir. Ona göre Olimpos sözcüğü "**Uh-im-pa**" sözcüğünden bozmadır. Burada "**uh**", yüksek, **ulu** anlamında sıfat isim, "**im**", erkeklik organı; "**pa**"da **oğul** anlamına gel-

---

[283] Halikarnas Balıkçısı, **Düşün Yazıları**, 5.bs., Ankara 1993, s.151

[284] **A.g.e.**, s.220.

[285] Platon, Saçinemiyat v trex tomax, M., 1968, s.610, dn 40'a. Nakleden Fattah, **a.g.e.**, s.142

[286] Fattah, **a.g.e.**, s.142-144.

mektedir. Ayrıca Olimpos sözcüğü hem şekil yönünden hem de anlamca **Tatarcadaki "Olimen"** sözcüğüne benzemektedir. (**Uh-im-en**) **"Büyük meşe ağacı"** anlamına gelmektedir.[287]

En ilginci Antik tanrıların babası, baş tanrı **Zeus**'un da **Asya kökenli** olma ihtimali vardır. Bazı bilim insanları Zeus'un oğlu **Hefest**'in aslında kutsal kaynaklarda adı geçen **Nuh'un oğlu Yefes** olduğunu ileri sürmüşlerdir:

Zeus'un sürekli ikametgahı Olimpos dağıdır. Zeus'un Hera'dan doğan oğullarından birinin adı **Hefest**'tir. Zeus'un oğlunun adının sonundaki **'t'** oğul anlamında fazladan kullanılmaktadır. Bu nedenle **Zeus** ve **Hefes (t)** aslında aynı kelimedir. Fonetik bakımdan Hefest'in bir diğer varyantı **İfest** olabilir. Bu adın orjinalinin **Cebes** veya **Cefes** olduğu görülmektedir.[288] **Cefes** ise dinsel mitolojide Türklerin babası olarak kabul edilen **Yefes**'in ta kendisidir.

"***Tufandan kurtulduktan sonra Nuh'un (İncil'e göre Noah) oğullarından birine Yefes (İncil'de Yapet) adını verirler. Kıpçaklar, Oğuzlar ve diğer Türk halkları Yefes'in torunları kabul edilirler. Yunanlıların en büyük tanrısı Zeus ile Yefes veya Cefes (ceb'es–'tanrı ipi') aynı kişidir.***"[289]

Atatürk de Türklerin Yafes'in torunları olduğuna inanıyordu. 1 Kasım 1922'de TBMM'de yaptığı uzun konuşmada aynen şöyle demişti:

"***Türk milletinin ceddi ilası olan Türk namındaki insan; ikinci ebülbeşer Nuh Aleyhisselamın oğlu Yafes'in oğlu olan zattır.***"[290]

Sümerlerin ve Hititlerin Türk kökenli **"olmadığını"** iddia edenlerin sıkça kullandıkları, "***Türklerin Sümerler ve Hititler gibi çok tanrılı bir toplum olmadıkları***" bilgisini artık sorgulamak gerekmektedir. Erken dönem Kök-Türklerin Gök Tanrı dışında başka tanrıla-

---

287 **A.g.e.**, s.144

288 **A.g.e.**, s.143

289 **A.g.e.**, s.145

290 "Saltanatın Yıkıldığına Dair Verilen Karar Münasebetiyle, 1 Kasım 1922", **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. II, s.288

rı da vardır. Gerey, Ön Türklerin de ilk dönemlerde **çok tanrılı** olduklarını şöyle ifade etmektedir.

"*Türklerde de Sümerlerde olduğu gibi tanrılara ve yarı tanrılara, tanrıçalara inanılmıştır. Onlar bu tanrılara 'Han' lakabını vermişlerdir. Seyit Kemal Karalıoğlu da şu bilgilkeri vermektedir: 'Türkler mavi gökyüzünün ve Kara yerin arasındaki yeryüzünün tanrısına Kara Han derler. Tanrı Kara Han, bu ülkeleri kendisi yönetmez; aydınlık ülkelerin yönetimini de Erlik Han'a bırakır. (Burada geçen ERLİK adı, Sümer tanrılarından ENLİL ve ENKİ'yi çağrıştırmaktadır.)Bayülken Han iyilikleri kutlayan Hayır tanrısıdır. Yeryüzünü yöneten tanrılarla pertlere Yersuklar denir. Toprak, su, ateş, demir ve ağaç Türklerce kutsal sayılır. Büyük törenlerde Bayülken Han'a beyaz, Erlik Han'a yağız atlar kurban edilir. Eski Türkler kötü ruhlara cin derler, dünyanın kötü ve iyi ruhlarla dolu olduğuna inanırlar.*"[291]

Erken dönemlerde **Türkler de çok tanrılıydı ve Türk kozmolojisine göre** eski Türk tanrıları da tıpkı Olimpos tanrıları gibi **yüksek dağlarda** yaşarlardı:

"***Eski Türklerde de Sümerlerde de çok tanrılı inanç sistemi vardı. Sümerler doğanın dört temel görüntüsü ile ilgili dört ulu tanrı ve tanrıçalara inanmışlardır. Bu yarı tanrılar genellikle Türklerin inandığı İye, Pir, Peri ve Al gibi insan üstü güçleriyle farklı değildirler.***"[292]

Kök Türklerde en büyük tanrıya "**Gök Tengri**" adı verilirdi[293].

---

291 S.K. Karalıoğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara 1973, s.23; Gerey, **a.g.e.**, s.61-62.

292 Wolffram Von Soden, **Einführung in die Altorientalistik**, Darsmtadt 1985, s.166.

293 Türklerdeki "Gök" ve "Yer" tanrıları Sümerlerde de vardır. "Babilin en esaslı panteonlarının arasında Sümerlerin en ulu üç tanrısı daha görkemli görünmektedir. Bunlar Anu 'Gök tanrısı', En-lil "Hava tanrısı, Yel tanrısı", En-ki 'Yer tanrısı' ve bunun gibi de Ea ' E Sümerce **ev** demektir Yer ile gök aralığını dolduran hava hacmine sadece yardımcı olarak girmiş aydurağıdır. Aynı inancı biz günümüze dek Şamanizmi koruyagelmiş Sa-

Türklerde **Atlaşgan** (atılan) adlı **bir savaş tanrısı** vardı[294]. Ayrıca bir "**Yaz tanrısı**", bir "**Kış tanrısı**"[295] **Gök Tengri'den** sonra gelen "**Yer Tengri**"[296], Yer altı ve ölüm tanrısı "**Erklig-Kan**"[297], taht tanrısı "**Böd Tengri**"[298] ve "**Kara Tanrı**"[299] gibi daha bir çok tanrı vardı. Üstelik bu tanrılar arasında tıpkı dünyevilerin ilişikisine benzer bir ilişki vardı. **Bu yönüyle erken dönem Kök-Türk tanrıları Antik dönem Anadolu tanrılarına benziyordu:**

"***Kutadgu- Bilig'de (...) Ödleg ile Ajun beği Alp Er Tonga'nın mücadelesi, alpın veya hükümdarın zaman ve ölüm tanrısıyla savaşını anlatan daha da eski destanlara bağlanabilmektedir. Güneş ve ayı yutan kozmik büyük yılanı okla vuran Yı; veya zaman ile su simgesi, ay ve güneşi yutan at; veya teke başlı ejder Ahi Budhanya'yı ikiye kesen tanrılar İndra efsaneleri gibi Alp Er Tonga Destanında, Ödleg, Ajun beg'ini öldürmekle, zaman tanrısının ölüm tanrısı Erklig kan yüzünü göstermiş olmaktaydı. Böylece Ödleg, Türk kozmolojisinde Gök Tanrısından hemen sonra gelen bir tanrı olan Yir Tengri kan'ına (hanına) yaklaşmaktaydı. (...) Kök Türk dönemi mezarlıklarındaki sanat eserlerinde madeni levhalarda ve Toyokuk'un tapınağında duvara asılmış toprak maskelerde görülen başlar bazen Gök bazen de yer tanrısı olarak yorumlanmıştır.***"[300]

Üstelik Türkler bu tanrıların, ya da kutsal ruhların -tıpkı Ho-

---

manlarda da görüyoruz. Burada da yukarıda görüldüğü gibi gök ve yer tanrıları en esas rol oynamaktadır. En Eski Türk yazıtlarında da ilkel kozmopolojideki mavi gökte 'Gök tanrı' ve kara yerde ise 'Yağız yer' ile başlandığını öğreniyoruz. Bu ikisinin aralığında ise 'insan dünyası yerleşiyor'. Hommel Fritz, **Ethnologie und Geographie Des Alten Orients**, München 1925, s.21-22; Gerey, **a.g.e.**, s.62

294 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 63

295 **A.g.e.**, s.67

296 **A.g.e.**, s.75

297 **A.g.e.**, aynı yer

298 **A.g.e.**, s.78

299 **A.g.e.**, aynı yer

300 **A.g.e.**, s.75

meros'un Truva Savaşı'nda olduğu gibi- zaman zaman birbiriyle savaştıklarına inanırlardı. Hatta Türklerde iki kent arasında yapılacak olan bir savaştan önce o kentin kutsal ruhlarının savaştığına inanılırdı:

"***Türklerde vilayetler arasında savaş olacaksa değişik vilayetlerin ruhlarının gece birbiriyle çatıştığına ve hangi taraf galip gelirse o vilayetin hükümdarının da ertesi günü çatışmadan galip çıkacağına inanılmaktaydı. Türkler Cıvı'ların (tanrı, ruh) birbirine attığı oklardan sakınmak için geceleri dışarı çıkmazdı.***"[301]

Belki de Homeros' bu eski Türk inancını bir şekilde öğrenmiş, birbiriyle savaşan ruhlardan ve tanrılardan esinlenip Truva Savaşı'nın "ölümlü" kahramanlarının arasına, onlarla birlikte savaşan "ölümsüz" tanrılar ve tanrıçalar yerleştirmişti.[302]

Asıl düşündürücü olan, **önemli Kök-Türk tanrılarının** tıpkı Antik dönem Anadolu, Mezopotamya ve Yunan tanrıları gibi **dağların (Olimposların) doruklarında yaşamaları** ve Kök-Türklerin dağların doruklarını kutsal saymalarıdır. **Türkler**, önemli kutsal ayinleri **dağların zirvelerinde** yaparlar ve bazı kutsal sembolleri dağların zirvelerine koyarlardı. Örneğin, "***Ötüken'deki Hsiung Devleti 85'de yıkılınca Kansu'da kalan Hsiung-nu beylikleri gök ibadetlerini o bölgedeki bir gök dağında sürdürmekteydiler. Hsiung-nuların gök ayinlerinde yer alan ve gök cisimlerini ve göksel ataları anlatan ejder pullu insan şeklindeki 12 madeni heykel Kansu'daki bir dağda bulunuyordu.***"[303] Türklerde kusal sayılan başlıca iki zirveden biri doğuda "**Ötüken Yış**" (Ormanlı Ötüken Dağı) diğeri ise Isık Göl civarındaki bir dağdı. "***Vladimirtsov ve daha sonra Pelliot da bunlardan Ötüken-yış hakiminin, II Ötüken kutu adlı kağanlara kut veren bir tanrıça olduğunu sanıyorlardı.***"[304] Burada, Türklerin kutsal saydıkları dağlardan biri olan "***Ötüken Yış***"ın "**Ormanlı bir dağ**" olması

---

301 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.87-88.

302 Meydan, **Son Truvalılar**, s. 100.

303 Esin, **a.g.e.**, s. 112

304 **A.g.e.**, s.78.

Mezopotamya'nın ünlü ziguratı, "***Babilin Asma Bahçelerini***" akla getirmektedir.[305]

Halikarnas Balıkçısı'na göre tanrılarının "ormanlı dağların doruklarında" yaşadığına inanan Mezopotamyalılar, yaşadıkları bölgede doğal yükseltiler olmadığından yapay bir dağ inşa etmişler ve bu yapay dağın eteklerini ormana benzetmek için ağaçlandırmışlardı. Böylece bir tapınak (**Ziggurat**) olan "Babilin Asma Bahçeleri" adlı harika eser ortaya çıkmıştı:

"***Sümerler gök tanrılarına tapıyorlardı. Dağlık bir bölgeden göç etmiş olduklarından, tanrılarını dağların doruklarında varsaymaya alışmışlardı. Mezopotamya'nın ovalarında dağ gibi yüksek tapınaklar (Zigguratlar) yapay olimposlar kurdular. En yüksek ve ünlü ziggurat Babil Kulesi adını taşıyordu. Bab kapı, el tanrı, çoğunlukla da tanrıça anlamına gelir. Babil'in Asma Bahçeleri, dağlara benzetmek için zigguratlara dikilen ağaçlardan başka bir şey değildir.***"[306] Özetle, **Sümer ziguratları** Asya kökenli bir inancın Mezopotamya'ya taşınmasıyla ortaya çıkmıştı. Sümerler Orta Asya'nın "**kutsal dağ inancını**" **Zigguratlar** yaparak yaşatmışlardı. Ayrıca Kök-Türkler de Zigguratlar inşa etmişlerdi. Sümerleri derinden etkilediğini düşünen Orta Asya Altıntepe'de (Sümer çivi yazısının ilk tamgaları Altıntepe kökenlidir.) Türk ziguratları vardır. "***...Altıntepe Ziguratının inşası için, yarım milyon kerpiçin imali ve inşa için geçen zaman dikkate alındığında, geniş bir işgücü gerekmiştir...***"[307] Nitekim "**Ziggurat**" sözcüğü de aslen Türkçedir. Selahi Diker, Sümerce Zıggurat = "**Izık-**

---

[305] Türkler için kutsal olan sadece ormanlı dağlar değildi. Çin kaynakları Türklerin **zirveleri çıplak dağlarda** da dinsel törenler düzenlediklerini belirtmektedirler. Bir Çin kaynağında bu konuda şunlar yazılıdır: "Ötüken Yış'tan dört yüz beş yüz li (1 Li 576m) batıda,bütün çevreyi kaplayan çok yüksek dağlar vardır. Bu dağlarda ne ot ne de ağaç yetişir. Bu dağlara yer tanrısı anlamında (Çince değiştirilmiş şekliyle Po-teng-ning-li, böd tengri, tahı tanrısı denir." Gök Tanrı'ya ormanlı dağlarda tapınan Kök-Türkler Yer Tanrısı'na çıplak dağlarda tapıyorlardı Esin, **a.g.e.**, s. 168-169

[306] Halikarnas Balıkçısı, **Düşün Yazıları,** s. 37

[307] Oğuz, **a.g.e.**, s. 232

kır-at",sözcüğünün Türkçe "**Iduk-kır-at**" biçiminde yazılabileceğini ve anlamının da "**Kutsal Tepeler**" olduğunu ileri sürmüştür.[308] İşte bu Ön Türk inancı Yunanlar **Olimpos dağlarının** doruklarını kutsal sayarak devam ettirmişlerdir.

Orta Asya'da ve **Mezopotamya'da "dağların doruklarının kutsal sayılması"** inancının varlığı, iki bölge arasında "**köken birliği**" ya da en azından "**kültür etkileşimi**" olduğunu kanıtlamaktadır. Homeros'un tanrılarının neden Olimpos Dağı'nın zirvelerinde yaşadığı şimdi daha iyi anlaşılmaktadır sanırım!

Semih Tufan Gülaltay, Olimpos Dağı'nın antik tanrılarının öncelerı **Orta Asya'nın** "kutsal dağlarında" yaşadıklarını ileri sürmektedir:

"Çin kaynakları Türklüğün ortaya çıktığı yerin 'Po teng-ning-li' olduğunu belirtmektedir.(...) Orta Asya göçebe kabilelerinde tanrı adına kesilen kutsal dağ kitlesine Çin yıllıklarında Bod tengri (Po tengli-li), yani 'Bod tengrinin ili' adı verilmişti. Tur kabilelerinde bir tanrı unsuru olan dağlar (Dağ han), Bod (beden) yani Po'dur. (...) Po kök kelimesi Altay Türkçesinde 'kitle" anlamına gelmektedir. Altay Türklerinde Dağ tanrı inancı, dağların ruhu, töresi olarak Po kök kelimesi ile ifade edilmekteydi. Truva Savaşı'nı anlatan Homeros'un İlyada destanında Asya Türklerinden dağ tanrı sıfatı olan Po kök kelimesinden sıfatlandırılmış dağ gibi savaşçıların isimleri vardır. Hippokoo, Hippodamas, Hippodamos, Hippomakhos gibi (Hypo, su demektir.) Denizci kabile Hellasların en büyük kitle olarak tanrısallaştırdıkları deniz tanrılarının adı Poseidon'dur."[309]

Sümerlerin Gılgamış Destanı'nda, Tatarların Alpamış, Şürali, Oniç ve Yüzmi masallarında İlyada ve Odessa destanlarına benzeyen bölümlerin varlığı, Homeros'un bir şekilde Mezopotamya'dan veya Orta Asya'dan "esinlendiğini" göstermektedir. Anlaşılan Homeros bir şekilde bu destanları duymuş ve oturup yaşadığı toplumun geç-

---

308 Diker, **a.g.e**., s. 246

309 Veysel Batmaz, "Truva ve Türklerin Anayurdu Atlantis", http **www.IV.Kuvvet Medya. com**

mışine ait tarihsel birikimleri bu destanlardan aldığı imgelerle yeniden anlamlandırmış ve geçmişi daha masalsı öğelerle yeniden ete kemiğe büründürmüştü. Peki ama bu etkileşim nasıl olmuştu? Büyük bir olasılıkla Mezopotamya ve Orta Asya sözlü geleneği, göçler, savaşlar ya da ticari etkinlikler sonucunda, Homeros öncesinde, Batı Anadolu'ya taşınmıştı. Ya da belki Homeros'un içinde yaşadığı İyon toplumu veya Anadolu'da yaşayan İyonlara komşu başka bir toplum Mezopotamya, ya da **Orta Asya kökenliydi**. Belki de İyonlardan önce Ege'de, ya da Anadolu'nun başka bir yerinde **doğu kökenli bir halk yaşıyordu.** (Örneğin **Luviler**) Söz konusu halk zaman içinde yok olup gittiği halde destanları dilden dile geçerek varlığını korumuş ve Homeros yüzlerce yıl sonra o "kayıp halka" ait destan kırıntılarını toplayıp biçimlendirmiş, böylece İlyada ve Odessa ortaya çıkmıştı.

Homeros'un İlyada ve Odessa'nın oluşumunu sağlayan destan öğelerinin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya, Mezopotamya'dan da Anadolu'ya geçmiş olması, "Sümerlerin Orta Asya kökenli Turani bir halk olduğu" tezinin güçlü kanıtlarından biridir. Anlaşıldığı kadarıyla, **Orta Asya'daki Alpamış Destanı Mezopotamya'daki Gılgamış Destanı'na, o da** Homeros'un katkılarıyla Anadolu'daki **İlyada ve Odessa Destanı'na** dönüşmüştür. Kısacası zengin **Ön Türk kültürü, Sümerler üzerinden Küçük Asya'ya yani Anadolu'ya ve Ege'ye akmıştır.** Anadolu, Mezopotamya ve Orta Asya destan geleneği arasındaki güçlü bağlantılar ve devamlılıklar, sadece **Sümerlerin Asya kökenli olduklarını değil**, aynı zamanda **eski Türk kültürünün Anadolu'ya kadar yayıldığını** göstermektedir.

* * *

Bu bölümde, eski Türk kültürünün MÖ 2000'lerde Anadolu'daki izlerini arayacağız ve "**Hititler Türk müdür?**" sorusuna yanıt bulmaya çalışacağız.

HİTİTLERİN TÜRKLÜĞÜNE YÖNELİK KANITLAR

Türkiye'de 1950'lere kadar okullarda Malazgirt Savaşı'ndan önce de Türklerin Anadolu'da yaşadıkları öğretiliyordu. 1950'lerden

sonra, Atatürk'ün Türk Tarih Tezi doğrultusunda yazdırdığı kitapların değiştirilmesiyle birlikte okullarımızda, Türklerin Anadolu'ya Malazgirt Savaşı'yla geldikleri öğretilmeye başlandı. Böylece 1071 Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu'da yaşayan ilk çağ uygarlıklarıyla Türkler arasındaki -Atatürk tarafından tespit edilen- "bağ" koparılmış oldu ve bu bağın en güçlü halkası "**Hititlerin Türklüğü**" tezi unutulmaya terk edildi.

193o'dan 1950'lere kadar "**Türk**" diye bilinen, okullarda "**Türk**" diye öğretilen **Hititler**, gerçekten Türk müydü? Atatürk'ten sonra yapılan araştırmalarda Hititlerin Türklüğüne ilişkin herhangi bir belgeye ve bulguya ulaşıldı mı? Yoksa bu tez, çoğu kez iddia edildiği gibi, Atatürk'ün **siyasi** ve **ideolojik** gerekçelerle ileri sürdüğü "kurmaca" ve "konjektürel", hatta **Toktamış Ateş**'in ifadesiyle "*saçma sapan*" bir tez miydi?

İşte bu bölümde, **ilk kez** ortaya koyduğumuz bazı kanıtlar ve değerlendirmelerle bu soruların yanıtlarını vermeye çalışacağız.

MÖ. 2000'lerde Anadolu'da Türk Var mıydı?

Hititlerin Türklüğü'nü tartışmadan önce, "***MÖ.2000'lerde Anadolu'da Türk var mıydı?***" sorusuna yanıt vermek gerekir. **Hititlerin Türklüğünü tartışmak** ancak bu soruya verilecek "**evet**" yanıtından sonra mümkündür.

MÖ. 2350-2150 tarihleri arasında **Mezopotamya'da** çok büyük bir imparatorluk kurmuş olan **Akad** hükümdarlarından **Naramsin**, "**Şartamhari Metni**" olarak bilinen ve "**Mücadelenin Kralı**" anlamına gelen yazılı kaynakta, MÖ. 2000'lerde Anadolu'da Türklerin yaşadıklarını belirtmiştir. Adı geçen belge üç kopya halinde ele geçirilmiştir: İlki, Mezopotamya Babil'de, ikincisi Mısır Tel el Amarna'da üçüncüsü de Anadolu Hattuşaş'ta ele geçirilmiştir.

Hattuşaş arşivinde '**KBO-III, 13**' sıra numarasıyla belirtilen bu yazılı belge Hitit çivi yazısıyla (MÖ.1750- 1200) Akadca orjinalinden kopya edilerek taşa yazılmıştır. **H.G. Gütterbock** tarafından çözümlenen bu belgede Akad Kralı Naramsin'e karşı 17 Anadolu kralının güçlerini birleştirerek harekete geçtikleri anacak yenildikle

anlatılmaktadır. Burada bizim için önemli olan bu 17 kraldan birinin **TURKİ** kralı **İlşu-Nail** adlı kral olmasıdır.

Şartamhari Metni'nin 15. satırında yer alan "**TURKİ kralı**" ifadesi çok açık bir şekilde Anadolu'da **MÖ.2000'lerde** adıyla sanıyla Türklerin yaşadıklarını göstermektedir.[310]

Ayrıca **Fırat** kıyısında **Mari bölgesinde** ele geçirilen tabletlerin (**MÖ.4000-2000**) 13 tanesinde **TURUKKU** adlı bir kavimden söz edilmektedir. Sadi Bayram, bu tabletlerin Türkçe tercümelerini yayınlamıştır.[311]

Antik Çağda İç Anadolu'da, **Kilikya** ve **Kapadokya bölgesi** civarında kullanılan bazı **kral, tanrı ve yer yurt adlarının**, Çin kaynaklarında görülen, "**Türk" adının** türevlerine fazlaca benzerlik göstermesi, "**MÖ.2000'lerde Anadolu'da Türklerin yaşadığı**" tezini güçlendirmektedir. **J.G.Frazer** bir yazısında bu konuda şu düşüncelere yer vermiştir:

"Bütün dağlık Batı Kilikyası'nın, sonraları Greklerce Zeus diye sayılıp kabul edilen, eyrli bir tanrıyı kişiliğinde simgeleyen papaz krallar tarafından yönetildiğini biliyoruz. Bu kralların çoğunun adı ya Ajaks ya da TEUKEROS idi. Bu adlar Kilikyalı adların Grekçeye çevrilmiş biçimleri idi.

Teukeros sözcüğü Kilikya krallarında sık sık rastlanan TRAK, TROK, TURKU ve TROKA adlarının Grek söyleyişine uydurulmasından ileri gelmişe benziyor.

Unutulmamalıdır ki, Korikos mağarasında –Kilikya'da- Zeus'un papazlarının adları arasında sık sık Tarkuvaris, Tarkumbiyos, Tarkimos, Trokoarbasis ve Trukumbigremis gibi adların arasında Grekçe Teukuros adı görülür. Hitit tanrısı Teşüp'ün bir adının da Torkom olduğu unutulmamalıdır."[312]

Kilikya ve Kapadokya krallarında sıkça rastlandığı söylenen bu adlar çok tanıdıktır. Türk adının zaman içindeki ses değişimi izlen-

---

[310] A.Çay, **a.g.e.** s. 52; Önder, **a.g.e.** s. 78

[311] **A.g.e.** s. 53; Önder, **a.g.e.** 76

[312] Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, s.140.

diğinde geçmişte Türklere, "**Trak**", "**Türü**", "**Töre**", "**Türük**" gibi adlar verildiği görülecektir. Dolayısıyla Kilikya krallarına verilen "**Trak**", "**Trok**", "**Turku**" gibi adların geçmişte Türklere verilen adlara birebir benzemesi, ilk çağ da **Kilikya ve Kapadokya bölgesinde** yaşayan halkın "**Türk kökenli**" olabileceğini düşündürmektedir.[313]

Nitekim Selahi Diker, "**Kapadokya**" adının da **Türkçe olabileceğini** ileri sürmüştür. Kapadokya adının Akamen Elamcasıyla: "**Ka-ut-ba-du-ka**" biçiminde yazıldığını ve Türkçe "**Kt-batuk-ya**" yani (**Het-batuk-ya**) biçiminde yazılması gerektiğini ileri süren Diker, bu sözcüğün anlamının ise: "***Hatti halkının battığı ülke***" olması gerektiğini belirtmiştir. Diker, **Hatti-Hitit** ve Türkçe **Batın-Batık** sözcükleri arasındaki ilişkiye dikkat çekerek: "***Her ne kadar adını Galata sınırındaki Kappadoks ırmağından aldığı söyleniyorsa da (Strabon, s.291) bu bizim yorumumuzu değiştirmez. Zira, bu ırmak adı da hemen hemen aynı etimolojiye sahiptir: Kappadoks – Kappadok-s Türkçe Kt-patuk –su "Hattilerin battığı ırmak...***" biçiminde bir değerlendirme yapmıştır.[314]

Ayrıca Doğu Anadolu'nun eski uygarlıklarından **Hurriler** ve **Urartuların** da **Asya kökenli** olmaları, **Türkçeye benzer "sondan eklemeli" (bitişken)** bir dil kullanmaları, MÖ.2000'lerde hatta çok daha önceleri Türklerin Anadolu'da yaşadıklarını ortaya koymaktadır.[315]

Ayrıca daha da önemlisi, yakın zamanlarda D. Aandolu'da bulunan ve Orta Asya Türk sanatıyla birebir uygunluk gösteren "**Hakkari Taşları**", Türklerin MÖ. 2000'lerde Anadolu'da yaşadıkları tezini fazlaca güçlendirmektedir.[316]

---

313 Meydan, **a.g.e.**, s.325.

314 Diker, **a.g.e.**, s.411

315 **Hurrilerin** Türk kökenli olabilecekleri hakkında, bkz. İ. Zeki Eyüboğlu, **Anadolu Uygarlığı**, İstanbul 1991, s.62, Salahi Diker, **Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dili'nin Beş Bin Yılı**, İstanbul 2000, s. 211-218. (Bu konuda ileride kısaca bazı bilgiler verilecektir.)

316 İleride **Hakkari Taşları** konusunda ayrıntılı bilgi verilecektir.

Sümerlerle Türkler arasındaki ilişki konusunda 40 yıl çalışan **Osman Nedim Tuna'ya** göre Türkler **MÖ.3500**'lerde Anadolu'da yaşıyorlardı. **Tuna** şöyle demektedir: "*Şu halde Türkler daha MÖ. en az 3500'lerde bugünkü Türkiye'nin doğusunda oturuyorlardı...*"[317]

Güney Anadolu'da **İslahiye yöresi'nde Gedikli'de** bulunan ve **M.Ö.3000** sanlarına ait olduğu tespit edilen, yüzeyi 20x21 m, derinliği 2.50/3m. olan, **Ateş Evi'nde, 159 toprak kül kabı** ve **yanık kemikler** bulunuştur. Yapılan analizler sonunda bu buluntuların **Türklere ait olduğu** ve Türk kültürüne ait izler taşıdığı belirlenmiştir.[318]

Ön Türk araştırmacısı **Kazım Mirşan'a** göre Türkler çok daha önceleri, **MÖ.15.000'lerde** Anadolu'ya gelmişlerdi.

Gerçekten de son zamanlarda ele geçirilen bazı arkeolojik bulgular, Türklerin **MÖ. 10.000'lerden** itibaren Anadolu'da yaşadıklarını kanıtlamaktadır.

"Bugün, Türkiye'de Orta Asya, Yenisey, Aral, Balkaş, Pamir, Kazakistan, Kırgızistan, Tamgalı Say, Talas, Issıq Kölü, Başkurtistan v.s mevcut onbinlerce pigtogram (mağara resmi), petroglif (yazıelemanlı kaya resmi- tamga) ve yüzlerce yazıtın aynısı ya da yakın benzeri geniş bir coğrafyaya dağılmış olarak Anadolu'da da mevcuttur. Bunlar Türklerin Anadolu'da -17.000 öncesine varan varlığının kanıtlarıdır.

Sadece **Doğu Anadolu yaylasında**, tarihleri **MÖ. 15.000, 1000** olarak tesbit edilen tam **45.000 kaya üstü yazıtı ve mağara resmi mevcuttur**. Kazım Mirşan tüm bu kaya resimleri ve yazıtlarına eserlerinde yer vermiştir."[319]

Kazım Mirşan'ın, Batı merkezli tarihin kölesi bilim insanlarına bir türlü kabul ettiremediği bu kanıtlar, (**kaya üstü yazıları ve mağara resimleri**) Anadolu'yu Orta Asya'ya bağlamakta ve Türklerin **15.000 yıl önce** Orta Asya'dan gelerek Anadolu'da yaşadıklarını kanıtlamaktadır.

317 Tuna, **a.g.e.**s.47

318 Bahadır Alkım, **Anatolie, Nagel**, Cenevre, 1968 Nakleden **Tarcan**, a.g.e. s, s.337.

319 Tarcan, **a.g.e.**s.147 vd.

"Yazıt, tamga ve mağara resimlerindeki bu ayniyet ve yakın benzerlik 'en azından' Orta Asya Türk yurdu ile Anadolu insanı arasındaki bağın açık göstergeleridir."[320]

Selahi Diker, 35 yıllık araştırmalar sonunda kaleme aldığı "**Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dili'nin Beş Bin Yılı**" adlı çalışmasında, Anadolu'nun çok eski çağlardan beri "**Türklerin ana yurdu**" olduğunu ileri sürmektedir: ***"...(Anadolu) Türk kültür tarihini on bin yıl öncesine götürebiliriz. (....) Türkler bundan 8300 yıl öncesinde Anadolu'da yaşamıştır."***[321]

Hititlerin İlk Yurtları

Hititler Anadolu'ya M.Ö iki binli yılların başlarında göç etmişlerdi. **Kafkaslardan** Orta Karadeniz Bölgesi'nden Kızılırmak Vadisi'ni izleyerek İç Anadolu'ya gelmişlerdi. Bu nedenle Hititlerin Kafkas kökenli olduğu yaygın bir görüştür. Son yıllarda Kafkaslarda yapılan kazılarda Hitit izlerine rastlanmıştır. Örneğin **Gürcistan'ın Trialeti bölgesinde** ele geçirilen bazı kabartmalı madeni kaplar üzerinde **Hatti kökenli** olarak bilinen, **sivri uçları yukarı kalkık pabuçlar** ele geçirilmiştir.[322] Gerçi Batı merkezli tarih ve dil tezlerine göre Kafkas halklarının konuştukları dilin **Hint-Avrupa** dil grubuna girdiği, dolayısıyla Kafkas kökenli Hititlerin Batıyla bir şekilde akraba olduğu ileri sürülse de, Batı merkezli tezlerin dışına çıkan bilim insanları, Kafkasların, Orta Asya'dan batıya yapılan Türk göçlerinin toplandığı bölge olduğunu dikkate alarak, Hititlerin **Asya kökenli** bir Türk topluluğu olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

* * *

"Göğün Güneş Tanrısı Efendim, insanoğlunun çobanı yukarıya geldin sen. Göğün Güneş Tanrısı denizden geldin ve şimdi göklere çıkıyorsun".

---

320 Önder, **a.g.e.**, s. 74

321 Diker, **a.g.e.**, s. 4

322 Ali Dinçol, **Arkeo Atlas**, "Hititler", Sa 3, 2004, s. 26

Bazı Hititologlar için bu dua başlangıcı Hititlerin İç Anadolu'ya nereden, ya da hangı yolla geldiklerine ilişkin tek ipucudur. Bu Hitit duasını yorumlayan uzamanlar Hititlerin bir zamanlar **bir denizin batısından geçerek** Anadolu'ya geldikleri sonucuna varmışlardır.

Hititlerin yaşadıkları İç Anadolu ve çevresinde bu kuramı doğrulayacak iki deniz vardır: **Karadeniz ve Hazar Denizi.** "***Buna göre Hititlerin anayurdu aşağı Tuna bölgesi ya da Kafkaslarda aranabilir***."[323]

Aslında **Hititler ilk keşfedildiğinde** tarafsız bazı Batılı bilim insanları bu uygarlığın **Türk kökenli** olduğunu ileri sürmüşlerdi. **Conder, Sayce, Clark, Taylor, Lenonmont, Hommel** gibi bilim insanları **Hititleri Orta Asya'dan gelen Turani Türklerin yarattıklarını** açıklamışlardı. Hatta hastalığına ve ilerlemiş yaşına rağmen **Pittard**, İsviçre'den kalkmış II. Türk Tarih Kurultayı'na katılmak için Türkiye'ye gelmiş ve Hititlerin Türk olduğu tezini hararetle savunmuştu.[324] Nitekim, Hitit yerleşmelerinden **Alaca** ve **Horoztepe** gibi merkezlerde gün ışığına çıkarılan Hitit eserlerini Hint-Avrupalı olarak adlandırmak mümkün değildir.[325]

Fakat, diğer taraftan emperyalist amaçlarına ulaşmak için "tarihi" bir silah olarak kullanmak isteyen Batı, kara kara düşünmeye başlamıştır...

"Anadolu'nun MÖ. 2000 yıllarından bile daha gerilere giden Eski Çağı bilinenceye değin Avrupa bütün Anadolu uygarlığını Yunan, daha sonra da Latin ürünü olarak görüyordu. Hitit öncesi ve Hitit uygarlığı somut ürünleriyle toprak altından çıkınca bir süre duraladılar, ses çıkarmadılar. Bu sessizlik, bu durlama, bulunan eski çağ uygarlıklarına bir ad, Anadolu dışında bir yaratıcı bulmak içindi. Çok geçmeden o da bulundu: 'Eski Çağ Anadolu

323 Birgit Brandau, **Hititler, Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu,** 2 bs. Ankara 2004, s.20

324 Türkdoğan, **Kemalist Sistem**, s.118

325 Ali Dinçol, "Hititler", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, C.1, 1982, s.110

uygarlığını yaratanlar Kuzey Avrupa'dan göçen İnsanlardır. İndo Germenlerdir. "[326]

Hitit kazıları ilerledikçe bu gizemli uygarlığın **Kafkas kökenli**, hatta **Asya kökenli** bir uygarlık olduğuna ilişkin işaretler ortaya çıkıyordu. Üzülerek ifade etmek gerekir ki Batı merkezli tarihin güdümündeki bilim insanları bir şekilde **Hititleri asıl ait oldukları coğrafyadan koparıp Batı'nın bir parçası yapmak istiyordu**. Güdümlü tarihçiler, tüm incelemeleri bu amaçla yapıyorlar ve Hitit belgelerindeki bulguları Avrupa tarihine hizmet edecek biçimde yorumluyorlardı.

Hititlerin bulunuşuyla şaşkına dönen Batı, kısa bir süre sonra bu ileri Anadolu uygarlığına sahip çıkmanın yollarını aramaya başladı ve birden bire Hititlerin **Hint-Avrupa kökenli** bir uygarlık olduğunu seslendirmeye başladı:

Bugün bir çok Batılı tarihçi Hititlerin Avrupalı bir topluluk olduğu düşünmekte ve bu tezin sorgulanmasına bile tahammül edememektedir. Örneğin Hitit tarihi hakkında kapsamlı bir çalışma yapan **B. Brandau**, Hitilerin kökeni hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"*Eski Doğu'ya ait dünya görüşü temelinden sarsılmıştı. Kim derdi ki, MÖ. 2.binyılda Orta Anadolu'da bir imparatorluk olacak, hükümdarı Mısır firavununa denk görülecek ve Latince ile Eski yüksek Almanca karışımı bir dil konuşacak; olacak iş değildi.*

Anacak Hrozny'nin 1917'de Leipzig'de yayımlanan 'Die Sprache der Hethiter (Hititlerin Dili) adlı kitabında sunduğu kanıtlar olağanüstüydü. Sözcüklerin ortak kökleri bu kanıtların sadece bir kısmını oluşturuyordu. Örneğin yüklem sözcüklerinin çekimi ya da isimlerin ekli hali Yunanca ve Latince'dekine çok benziyordu ve gerek ortaçlar gerekse birçok başka gramer özellikleri hep aynı sonuca işaret ediyordu. Hititler bir Hint-Avrupa dili konuşuyorlardı.

---

[326] Ali Dinçol, "Hititler", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.1, 1982, s.110 M. Reiemschneider, **Die Welt der Heththither**, 1961, s. 9-22. Yazar bu yapıtta Hitit kadınlarının giysilerini Britanya kadınlarınınkileriyle bir örnek olarak görür. Bundan Batılı olduğu sonucuna varır. İsmet Zeki Eyüboğlu, **Anadolu Uygarlığı**, İstanbul 1981, s.11.

Bugünkü bilgilerimize göre Hititlerin dili Hint Avrupa dil ailesinin Avrupa koluna daha yakındı. Kısacası Hititler uzak insanlar değil bugünkü Avrupalıların yakın akrabalarıdır ve kendi kültür tarihimizn derimliklerine indikçe onlara daha da yaklaşırız. Hititçe, halen yazılı metinleri günümüze ulaşabilmiş, en eski Hint Avrupa dilidir."[327]

Batılı tarihçilerin, ellerindeki yetersiz kanıtlara rağmen Hititlere sahip çıkmaları, bu eski Anadolu uygarlığının öneminin farkında olmalarından kaynaklanmaktadır. Öyleki onlara göre Hititler, "**doğululara bırakılamayacak kadar önemlidir**".

Brandau, Hititlerin Avrupalılığını kanıtlamaya çalıştığı yazısına şöyle devam etmektedir:

"***Hititlerin Karadeniz ya da Hazar Denizi yoluyla Kuzeyden Anadolu'ya gelmiş olabilecekleri varsayımı bilim dünyasında dayanağını bu dil akrabalığında bulmaktadır. Çok eski zamanlarda edindiğimiz okul bilgilerinde tüm Hint Avrupalıların anayurdu Karadeniz'in kuzeyindeki Güney Rusya bozkırları olarak gösterilir ve buradan büyük guruplar halinde batıya, güneye ve güneydoğuya göç ettikleri düşünülürdü.***"[328]

Görüldüğü gibi Brandau, **Karadeniz'in kuzeyini ve Hazar Denizi civarını** Avrupalıların anayurdu olarak görmekte ve bu bölgeden Anadolu'ya göç eden Hititlere sahip çıkmaktadır. Üstelik bu tezi eski okul bilgilerine dayandırmaktadır. Oysaki öteden beri yapılan araştırmalar ve özellikle son bulgular Kardeniz'in Kuzeydoğusunun ve Hazar Denizi civarının Türklerin anayurdu olabileceğini göstermektedir. **MS.6. yüzyıl Çin kaynakları** Türklerin atalarının **Hsi Hai (Batı Denizi)'nin batı kıyılarında yaşadıklarını**, sonraları buradan doğuya doğru göç ederek **Turfan Havzası** ve **Ergenokon'a** yerleştiklerini yazmaktaydı. Kimi tarihçiler Çince "Batı denizi" denilen yerin **Hazar Denizi** olduğunu ileri sürerken, kimileri Batı denizinin **Aral** ya da **Isık** gölleri civarları olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle

327 Brandau, **Hititler**, s. 29

328 **A.g.e.**, s. 30

eğer Hititler Anadolu'ya gerçekten Hazar denizi civarından göç ettilerse –ki Brandau ve bir çok Batılı bilim insanına göre böyledir– Hititlerin "**Asya kökenli**" olma ihtimali çok daha yüksektir.

Hazar Denizi'nin güneydoğusu MÖ 2000'lerde Anadolu'ya gelen **Gutiler (Kutiler)in** de anayurdudur. Gutilerin, Türk kökenli olduklarıı dikkate alınacak olursa- **ki Landsberger'e göre tarihte Türklerle en fazla aynılık gösteren kabile Gutiler'dir**- Hititlerin Anadolu'ya gelmeden önceki yurtları olarak gösterilen Hazar Denizi ve civarının **Ön Türklerin** yaşadıkları coğrafyalardan biri olduğu görülecektir.

Ayrıca yakın zamanlarda Doğu Anadolu'da bulunan **Hakkari Taşları** da Doğu Anadolu ile Hazar denizi arasındaki bölgenin Türklerin ilk yurtlarından biri olabileceğini düşündürmektedir.

Salahi Diker de Türklerin ana yurdunun Kafkasya ile Mezopotamya arasındaki bölge olduğunu ileri sürmüştür: "***Kayıp dillerin çözümü ile Türkçe konuşan eski halkların tarihini ortaya döken ilerideki bölümler gösterecektir ki, hiç değilse kayıtlı 5000 yıllık tarih dönemi başlangıcında, Proto-Türklerin ana vatanı Anadolu-Trans-kafkasya-Mezopotamya üçgeni içinde kalan bölgeydi. Kültürel ipuçları ise bu ana vatanın MÖ. 7000 yılında bizzat Anadolu olduğunu göstermektedir.***"[329]

En ilginci de Anadolu'nun **bilenen en eski kavmi** olan ve Hititleri çok derinden etkileyen **Hattilerin** Türkçe'nin de içinde bulunduğu **en eski Asyenik dili** kullanmış olmalarıdır.[330] Bu durum Anadolu'nun ilk sakinleri olarak bilinen Hattilerin Türk olabileceğini, dolayısıyla **Türklerin** daha Hititlerden önce Anadolu'da yaşamış olma ihtimalini akla getirmektedir. Hattiler, Anadolu'da öylesine ileri bir uygarlık yaratmışlardır ki Hititler Anadolu'ya geldiklerinde orada kendilerinden çok üstün bir uygarlık düzeyi ile karşılaşmışlardır.[331] Hititler üzerindeki Hatti etkisi o derece büyüktür ki Hitit kral

---

329 Diker, **a.g.e.**, s.3

330 Aykut Çınaroğlu, **http://www.ankara.edu.tr/text/a**, 7 Mayıs 2002

331 Dinçol, **a.g.e.**, s.26

adlarından bazıları Hatticedir. Örneğin Hitit kralı Hattuşili önceleri Hattice **Labarna/Tabarna** adını kullanmıştır.[332] Bu ad, Hint-Avrupa kökenli değildir.

Contenau bir eserinde **Hrozny** ve kendi araştırmalarına dayanarak Anadolu'nun ilk sakinleri hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Hemen hemen muhakkaktır ki (...) Anadolu'da oturmuş olanlar Pelazj adıyla anılmış olan ilk Anadolulardır. Dolayısıyla Anadolu'nun nüfuslanması ana hatlarıyla şöyle olmuştur:

İlk önce, İndo-Avrupasal olmayan bir halk gelmiştir.

Sonra, İndo- Avrupasallarla akraba olan kavimler gelerek, ilk göç etmiş olanlara karışmıştır."[333]

Anadolu'da birbirine katılmış olan bu halklara sonradan Selçuklular ve Osmanlılar katılmış ve öncekilerle karışmıştır.

Cantenau'nun bu açıklamalarından Anadolu'nun ilk sakinlerinin, yani Hititlerin öncüsü **Hattilerin** Hint-Avrupalı bir topluluk olmadıkları anlaşılmaktadır.

Hititler, Luviler, Hurriler ve Türkler

Batılı bilim insanları Hititlerin kullandıkları "**Neşaca**" dilinin Hint Avrupa kökenli bir dil olduğunu ileri sürerek Hititlere sahip çıkmaktadırlar. Oysaki Hititlerin Neşaca dışında da bir çok dil kullandığı ortaya çıkmıştır. Hititler, kendileriyle birlikte Anadolu'ya göç eden Luvilerin dili olan **Luvice** ve Palaların dili olan **Palaca** ve hatta **Akadca** ve özellikle **Hurrice** gibi diller de konuşuyorlardı.

"Hitit bilim adamları kil tabletlerinde çok sayıda dille karşılaşınca epeyce şaşırmışlardı. İsviçreli dilbilimci Emil Forrer, Hrozny'nin kitabının yayımlanmasından iki yıl sonra 1919'da farklı önemde sekiz ayrı dil saptamıştır.

Bu dillerin başını halkın konuştuğu dil olarak Neşaca /Hititçe

---

332 **A.g.e.**, s. 28, 56

333 Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, s. 74

ve Tuç Çağı'nın diplomasi dili olarak Akadca, Babilce çekiyordu. Bunların dışında yine kökeni belli olmayan ve Hint Avrupa dil grubuna girmeyen Hurrice metinler bulunmuştu(...)

Yine daha çok da dinsel konularda Luvice ve Palaca yazıtlar bulunmuştur. Luvice tabletlerin oranı biraz daha yüksektir"[334]

Görüldüğü gibi Hititler, **Hint Avrupa dili gurubuna girmeyen** diller de konuşmaktadırlar. Hititlerin komşuları, belki de yakın akrabaları olan **Hurriler** ve **Luvilerin** kullandıkları diller, Hititleri Avrupa'ya bağlamayı düşünen Batı merkezli tarihi öteden beri en çok uğraştıran konulardan biridir, çünkü **Hitit** kültürü bu **Luvi** ve **Hurri** kültürlerinden fazlaca etkilenmiştir.Hititler, "**Neşice**" diye adlandırılan Hititçeden daha fazla Luvice ve Hurrice kullanmışlardır. Batılı bilim insanları **Hurileri** ve **Luvileri** Hint-Avrupalı yapmak için çok çaba harcamış olsalar da bu konuda istedikleri sonuçlara ulaşamamışlar (gerçi bugün Luviler Batı'da Hint-Avrupalı kabul edilmektedir.) ve Hititlerin bu gizemli akrabaları ya da komşuları hakkında "***kökeni bilinmiyor***." diyerek konuyu geçiştirmeye çalışmışlardır.

• 1. Hititçe, Luvice ve Türkçe

Luviler ve bazı Luvice adlar, "Hititlerin Türklüğü" veye "MÖ. 2000'lerde, Hitit çağında Anadolu'da Türklerin yaşadığı" tezinin güçlü argümanlarından biridir. Arkeolojik bulgular, Hititlerin **Hiyeroglif Luvicesi** kullandıklarını göstermektedir. Bu dil geç Hitit döneminde merkez artık güneye doğru kaydığında kullanılmaya başlanmıştır. Hititler için Luvice, sadece bir komşu ülkenin dili olmaktan öte anlamlar taşıyordu. Hititler zaman içinde bu dili neredeyse "**ana dilleri**" haline getirmişlerdir.

"***Görünüşe göre Luvice bir komşu ülke dili ya da lehçesi olmaktan öte bir önem taşıyordu. Hatta öyle belirgin bir rol oynuyordu ki, bu dilin ayinlerde kullanıldığı ya da en azından günlük yaşamda da konuşulduğu geliyor akla.***

Hattuşa ülkesi halkının büyük bölümünün Luvice konuşmuş

---

334 Brandau, **a.g.e.**, **s.** 31-32

olması mantıklı görünüyor. Mühür ve resmi anıtlar üzerinde Luvi hiyorogliflerinin olması da çok sayıda insanın bu hiyerogliflerl okuyabildiğini düşündürüyor. Buna karşılık çiviyazısını az sayıdaki uzmanlar, yazıcılar okuyabiliyodu. Genelde kralın kendisi bile okuyamıyordu."[335]

Hitit kültürünü bu kadar derinden etkileyen **Luviler** kimdi? Hititlerin Luvi kültürüne verdiği önem dikkate alınacak olursa Hititlerle Luvilerin **akraba** bir halk olduğu söylenebilir. **Büyük bir ihtimalle Hititlerle Luviler aynı yerden göç edip aşağı yukarı aynı tarihlerde Anadolu'ya gelmişlerdi.**

Luviler 1906'dan önce bilinmiyordu. Luvilerle ilgili Hitit belgelerinin ortaya çıkmasından sonra bazı Batılı bilim insanları bu eski Anadolu halkını görmezlikten gelmişlerdi.[336] MÖ. 2.binyıl halklarının tarihine değinmek söz konusu olduğunda, "*kökeni bilinmiyor*" diye geçiştirilirdi.[337] Örneğin **Eduard Mayer**, "**İlk Çağ Tarihi**" adlı eserinde "**Kapadokyalıların**" hangi ulustan olduğunun bilinmediğini belirtmektedir. Anacak Luviler konusundaki bilgisizliğine rağmen en azından o, '***Yunanistan'ın Helenleşme öncesindeki halkının Anadolulu olduğunu***' görmüştür.[338] Zaman içinde Batılı bilim çevrelerinde Hititlerle çağdaş Luvi kültürünün Anadolu'da çok etkin bir kültür olduğu ve tüm Ege'yi etkilediği anlaşılınca "Yunansever" bazı bilim insanları bundan büyük rahatsızlık duymuştu. Örneğin, **Alman Schachermeyer**, Luvi kültürüne sırf "genel kabullerine aykırı" olduğu için başkaldırmıştır.[339]

Hititlerin gizemli komşuları ya da akrabaları Luvilerin Türk kö-

---

335 **A.g.e.**, s. 34-35

336 Edvard Mayer'in Geschichte des Altertums (İlk Çağ Tarihi) adlı eserinin Die ältesten geschichtlichen Völker und Kulturen (En Eski Tarihsel Halklar ve Kültürler) (I-II adlı bölümünde gerek 1913'teki ilk baskısında gerek 1953'teki yedinci baskısında **Luvilerin** adı bir kez bile geçmez. Bilge Umar, **İlkçağda Türkiye Halkı**, İstanbul 1999, s.42.

337 **A.g.e.**, s.43

338 **A.g.e.**, aynı yer

339 **A.g.e.**, s.46

kenli olabileceklerini düşündüren önemli kanıtlar vardır. Örneğin Luvilerin kullandığı bazı **yer ve insan adları Orta Asya'da** yakın zamanlara kadar kullanılan Türk adlarına benzemektedir.

Örneğin Luvi Baştanrısı "**Tarkhun**", Luvi yer adı "**Tarhuntaşşa**" gibi adların aynen ya da çok az bozulmuş biçimlerinin Türkler arasında da kullanıldığı bilinmektedir.

MÖ. 2.binyılda Anadolu'da "**Tarkhun**" adlı bir Luvi baştanrısına tapılıyordu. Hititler Hurri dilinde "**Tarkhun**"**a**, "**Teşup**" adını vermişlerdi. Bu nedenle olsa gerek Hitit dilinde "**tarkh**" ya da "**tarkhu**" biçiminde "*Kudretli olmak, hakim olmak, yenmek.*" anlamlarına gelen bir fiil vardı.[340]

Alfred Heubeck, **Luvi Tanrısı Tarkhun'un**: "*Egemen olan, buyruk yürüten*" anlamına geldiğini belirtmektedir.[341]

Antik dönem Anadolu'sunun en büyük tanrılarından birinin adı olan "**Tarkhun**" MÖ.2.bin yılda Asya'da Ceyhun Nehri'nin ötesindeki Sogdiana'da da kullanılıyordu. Bu Asyalı **Sogdianalılar** Luvilerle akrabaydı.[342] MÖ. 8. yüzyıl başında ise **Semerkand** civarında egemenlik kuran Türk boyları arasında **Tarkhun/ Türkhün** adlı bir hükümdar vardı.[343]

MÖ. 2. ve 1. bin yılda Asya'da Marakanda (**Semerkand**) da Sogdiana bölgesinde ve tüm yakın çevresinde Luvi diline çok yakın bir dil konuşuluyordu. Bilindiği gibi bu bölgede çok uzun bir süre **Türkler** yaşamıştı. Türkçenin en eski metinlerinde görülen "**ana**" "**ata**" sözcüklerin tıpatıp aynısının, küçük ses farklarıyla **Hitit ve Luvi** dillerinde de bulunması tesadüf değildir. Örneğin **ana**, Hitit dilinde "**anna(s)**", biçiminde; ata ise "**atta(s)**"; biçiminde kullanılırken; Luvi dilinde **ana** "**anni**", baba ise "**tati**" biçiminde kullanılıyordu.[344]

---

340 Sturtevent, **Eti Dili Sözlüğü**, s.189.Nakleden Umar, **a.g.e.**, s.101

341 Alfred Heubeck, **Lydiaka Erlangen**, 1959. Nakleden Umar, **a.g.e.**, s. 101

342 Umar, **a.g.e.**, s.101

343 **A.g.e.**, s.101

344 **A.g.e.**, s.98

Arapların, Maveraünnehir (nehir ötesi: Ceyhun Irmağı'nın ötesi) dedikleri Sogdiana'da "**Tarkhun**" diye biri yaşamaktaydı.[345]

Arap tarihçilerine göre **Tarkhun, Semerkand** hükümdarıydı 707 yılında Arapların Buhara'yı fethi sırasında **Tarkhun'un** Arap komutan Kuteybe ile savaştığı, daha sonra Araplarla anlaştığı ve Araplar bölgeden ayrılınca Arap-İslam düşmanı Türklerce tahtından indirilip hapsedildiği ve orada intihar ettiği anlatılmaktadır.[346]

11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut "**Divan-ı Lügat-it Türk'te**" "**Tarkhun**" sözcüğünün anlamını şöyle açıklamaktadır: "***İslamlıktan önce verilmiş olan bir addır. Bey demektir Argu'ca.***"[347]

Bilge Umar, Kaşgarlı Mahmut'un bu konudaki ifadelerini şöyle yorumlamaktadır:

"***Sogdiana yalnız Tarkhun ünvanının ana yurdu olmakla kalmıyor; bununla aynı anlamdaki Tarkhan sözcüğü de Sogdiana'nın halkının soy kökeni yönünden aslında Türk olmayıp Türkleşmiş bulunduğunu da anlatıyor: 'Soğdak, Balasagun'a gelip yerleşmiş olan bir ulustur. Bunlar Soğdlardandır. Sogd, Buhara ile Semerkant arasındadır. Bunlar Türk kılığını almışlar, Türk huyu ile huylanmışlardır.***'"[348]

El Biruni'ye göre **Tarkhun** sözcüğü bir kişi adı değil, bir ünvandır. Ona göre bu sözcük **Tarkhan** sözcüğüyle de eş anlamlıdır.[349]

---

345 Bilge Umar, "İlkçağda Türkiye" adlı eserinde bu konudaki bilgileri, Richard N Frye'nin "Tarkhun, Türkhün and Cenral Asian History" başlıklı yazısından aldığını belirtmektedir. Söz konusu yazı ilk olarak Harvard Journal of Asiatic Studies, Nr. 19'da (Cambridge, Massachusetts, 1956), s.106- 122'de yayınlanmış ve bunun tıpkı basımı, Frye'nin çeşitli makalelerini bir araya getiren İslamic İran and Central Asia adlı eserde (Vriorum Reprints, London 1979) Bölüm XVI'da yer almıştır. Umar, **a.g.e.**, s. 98 (dipnottan)

346 Taberi, II 1204, 4, Yakubi, II. 342,9; Baladhuri , 517,2 ve yine Taberi, II. 1156,9, Yakubi, II, 344,2, 300 2; Umar, **a.g.e.**, s. 99.

347 Kaşgarlı Mahmut, **Divan-ı Lügat it Türk**, C.1, Ankara 1985, s.436.

348 Umar, **a.g.e.**, s.100.

349 J. Wellhausen, "**Das Arabische Reich und sein Sturz**" Berlin 1902, s.207.

Bazı bilim insanlarına göre bu adlar **Sogdina** yerli dilinde "**Türkhün**" diye söyleniyordu.[350] **Sibirya Türklerinde** baş **kam**'lara da **Tarkhun** denilirdi.[351] **Bilge Umar**, buradan hareket ederek "**Türk adının**" kökeninin "**Tarkhun**" sözcüğüne dayanabileceğini ileri sürmektedir. Bugün Türkiye'de kullanılan "**Terken**" adı, ortaçağda "sultan" anlamında kullanılırdı. **Terken** adı, **Tarkhun, Tarkhan** ve **Türkhün** adlarının bir çeşitlemesidir. Bu düşüncenin en güçlü kanıtı, bilinen **3 Terken (Türkan) Hatun'un** da Sogdiana dolaylarında yaşamış olmasıdır.[352] Umar, **Orhun Anıtları'nda** hem "**Türk**" hem de "**Tarkhan**" adlarının kullanılmasının, bu iki sözcük arasında "bir anlam ve köken ilişkisi" olmadığı biçiminde yorumlanamayacağını; tam aksine bu sözcüklerin Orhun Anıtları'nda eş anlamlı; "***egemen olan, buyuran***" anlamıda kullanıldığını belirtmektedir.[353] Ayrıca Umar'a göre Gök-Türk dilinde Türk sözcüğü bir ulus adı olmakla birlikte aynı zamanda "***egemen olan, buyruk yürüten***" anlamında sıfat olarak da kulanılmaktaydı.[354]

Antik tarihte "**Fırtına tanrısı**" anlamına geldiği düşünülen "**Tarkhun**", ya da "**Tarhunna**" Hattice "**Taru**"dan gelmeydi. Luviler ise bu tanrıya "**Tarhunt**" adını vernişlerdi. Hititlerin güneydeki eyaleti "**Tarhuntaşa**", adını buradan almıştı (Fırtına tanrısının ülkesi).[355]

Tarhun-taşa, Hititlerin en önemli eyaletlerinden biriydi. Hitit kralları zaman zaman ülkenin merkezini buraya taşımışlardı. Örne-

---

Türkçesi, J.Wellhausen, Arap Devleti ve Sukutu, Ankara 1963; Umar, **a.g.e.**, s. 100.

350 **Erye** ve Sovyet bilim insanı **Smirnova** bu görüşü savunmaktadırlar. Umar, **a.g.e.**, s. 100.

351 Zeki Velidi Togan, **UTTG**, s. 420. Nakleden Umar, **a.g.e.**, s. 101

352 Sultan Melikşah'ın başkadını 'Terken Hatun', Semerkand emirinin amcası İsa Han'ın kızıydı. İkinci Terken (Türkan) Hatun Hwarezm Şah'ı II Arslan'ın karısıydı. Üçüncüsü ise bir diğer Hwarezm Şah'ı Tekiş'in karısıydı. Umar, **a.g.e.**, s.102.

353 Umar, **a.g.e.**, s.104.

354 **A.g.e.**, s.104.

355 Brandau, **Hititler**..., s. 63

ğin Hitit kralı Muvattali saldırgan Kaşkalara karşı ülkesinin başkentini bugünkü **Antalya ile Erdemli** arasında kalan ve kuzeyde **Konya ovasına kadar uzanan** yeni kurulmuş Tarhuntaşa'ya kaydırmıştı.[356]

Hitit kralları zaman zaman da taht kavgalarını önlemek için prensleri Tarhuntaşa'ya gönderirlerdi. Örneğin, Hitit kralı Hattuşili tahtta hak edebilecek olan evlatlığı **Kurunta**'yı Tarhuntaşa'da kurduğu bir uydu krallığın başına geçirdi. Kurunta bu durumdan son derece memnundu. Şöyle diyordu: "*Efendim, büyük kral Hattuşili ve kraliçe Pudahepa yine yüzüme baktı ve beni kardeşinin (Muvatali'nin) tahtına oturttu. Beni Tarhuntaşşa Ülkesi'nin efendisi yaptı ve Tarhuntaşa Ülkesi'nin kralı ilan etti.*"[357]

Hitit ülkesi çok sayıda eyaletin bir araya gelmesinden oluşuyordu. Hitit ülkesi iç ve dış ülkelerden oluşuyordu. İç ülkeler Hititlerin merkeze yakın ve çekirdek bölgelerini kapsıyordu. "*Marşantiya/Kızılırmak yayı içindeki çekirdek ülke; hemen sonra gelen kuzey ve güneydeki yukarı ve aşağı ülkeler ve aşağıdaki Kizzuvatna ile sonraları Tarhuntaşa'ya kadar Akdeniz kıyılarına dek uzanan tüm topraklar. Bu ülkeler 'Bey' olarak nitelendirilen yöneticiler tarafından yönetiliyordu. Kaşka topraklarına yakın sınır bölgelerinin ve 13.yüzyılda Lukka ülkelerindeki huzursuz bölgelerin sınırlarının korunması ise askeri görevler de üstlenmek zorunda kalan 'sınır bölgesi kale komutanları' görev yapıyordu. Anadolu'da bir tek Tarhuntaşşa'nın protokolde ayrıcalıklı bir konuma ve kral unvanına sahip bir hükümdarı vardı.*"[358]

Hitit ülkesi zamanla merkeziyetçi özelliğini artırmaya başladı. Hitit kralları bağlı beylik ve krallıkları teker teker fethetmeye başladılar. Kral Şuppiluliuma da Tarhuntaşa'yı kuşatıp fethetti.[359]

Burada bizi ilgilendiren Hititlere bağlı bu **Tarhuntaşa ülkesinin** krallarıdır. Bazı Tarhuntaşa krallarının adları Türkçe'den bozulmuşa benzemektedir. Örneğin **Kuru-n-ta**...

---

356 **A.g.e.**, s.226.

357 **A.g.e.**, s.258.

358 **A.g.e.**, s.278.

359 **A.g.e.**, s.297.

Kurunta" adının türevleri olan sözcükler Türkçede çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkçede **"ku"** özel addır. "**Kuru-nta**" daki **"kuru"**, ses bakımından Türkçedeki "**koru,** veya "**kon**"ya benzemektedir. Sondaki **"-nta"** ise Türkçede 3. tekil şahıslarda kullanılan bulunma hal ekidir.[360] Türkçede ayrıca **Kurunta**'ya benzeyen "**ku**" kökûyle başlayan "**ku-l-lig**" sözcüğü vardır. Bu sözcük, *"hükmettiği kimseleri olan", "yönetici, hükümdar"* anlamında kullanılmaktadır.[361] **Kurunta**'nın kral olması, "**Kullig**"in, anlamca "**Kurunta**"yla özdeş olma ihtimalini arttırmaktadır. Ufak ses değişimleriyle **Kurunta**'yla özdeş olabilecek diğer bir kelime de "**Kurik(a)n**"dır. Orhun Kitabeleri'nde geçen bu sözcük, *"Türklerin Kuzeydoğusunda oturan halk"* anlamındadır.[362] *"Toplantı, din adamları cemiyeti" anlamlarına gelen* "**kurat**" veya "**kuwrat**"[363] sözcükleri de ses farkıyla **Kurunta**'ya benzemektedir.[364]

Görüldüğü kadarıyla Hititlerle akraba veya komşu **Luvilerin** tanrılarından "**Tarkhun**" ya da "**Tarhun"** ve onun ülkesi anlamına gelen "**Tarhuntaşa**" ve o ülkenin kralı "**Kurunta"** adlarının hem anlam hem de ses bakımından Türkçe olma ihtimalleri oldukça yüksektir.

MÖ.2.binlerde Anadolu'da Türklerin yaşadığını gösteren en önemli kanıtlar **yer, unvan ve insan adlarıdır**. **Hitit belgelerinde geçen** adlar arasında, Hititlerle birlikte hüküm süren hatta onlarla akraba halkların kullandıkları yer ve kişi adları arasında ses ve anlam bakımından **Türkçe** olabilecekler vardır. Hitit belgelerinde geçen bu adlara pek çok örnek verilebilir:

Tahurvaili,Taruhşu,[365]**Tanuva**[366]**,Tarhun-nara,Tuvanuva,**[367]

---

360 A.Von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri, Ankara** 2000, s.62

361 **A.g.e.**, s.44.

362 **A.g.e.**, s. 284, 230, Lev: 27.

363 **A.g.e.**, s.284.

364 Meydan, **Son Truvalılar,** s.324. Bu sözcük analizleri **Türk Dil Bilimcisi Özlem Akkoç**'un katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

365 Brandau, **Hititler...**, s.80.

366 **A.g.e.**, s.95.

367 **A.g.e.**, s.141.

Hukkana,[368] **Kubanta-kurunta**, **Tanuhepa**,[369] **Atpa**,[370] **Arma-tarhunta**,[371] **Tarhun-nara-du**, **Tukulti**,[372] **Tarkasnava**,[373] **Tabarna**, **Labarna**,[374] **Tavananna**, **Tahinya**,[375] **Şauşka**[376] **Benteşina**,[377]

Hitit belgelerinde geçen bu adların, genelde "**Tarkhun**" ve "**Kurunta**" sözcüklerinin türevleri olması dikkat çekicidir. Hititlerin **Tahur**, **Taruh** ve **Tarhun** adları, Türklerdeki **Tarhan**, **Tarkan** sözcüklerini akla getirmektedir. Ayrıca Hititçe **Hukkan-a**, Türkçe **Hakan**; Hititçe **Ku-banta**, Türkçe **ku** (özel ad); Hititçe **Kur-u-nta**, Türkçe **Kur** (**Germek**); Hititçe **Tanuhepa**, Türkçe **Tan** (**sabah**), **Türkçe Tamu** (**cehennemlik**); Hititçe **Atpa**, Türkçe **At** (**atmak**) **ve Ata**; **Hititçe Armatarhunta**, Türkçe **Arma** (**fesatçı, entrikacı**); Hititçe **Tukulti**, Türkçe **Tu** (**kapatmak**); Hititçe **Tarka-s-nava**, Türkçe **Tarka** (**zor**)

Bir İşaret: Dişi Kurt

Luvilerle Türklerin ortak kültürel özelliklerinden biri "**dişi kurt efsanesi ve motifidir**." **Macar tarihçi Laszio Torday**, "**Orta Asya Tarihi'nin Başlangıçları**" adlı eserinde Hitit tabletlerinde adı geçen Luvilerin "**yabani kurt adamlar**" olarak nitelendirildiklerini belirtmektedir. Torday, ayrıca Luvi dilindeki "**lupu**" sözcüğünün "**kurt**" anlamına gelebileceğini de ileri sürmektedir. Bu nedenle Latince "kurt" anlamına gelen "**Lupus**" sözcüğünün Anadolu kökenli olma ihtimali yüksektir.[378] "***Dişi kurt motifi***", Luvileri, Roma'yı (Etrüskler) ve

---

368 **A.g.e.**, s.155.

369 **A.g.e.**, s. 213.

370 **A.g.e.**, s.228.

371 **A.g.e.**, s.248.

372 **A.g.e.**, s. 285.

373 **A.g.e.**, s.286.

374 **A.g.e.**, s. 37.

375 **A.g.e.**, s.42.

376 **A.g.e.**, s.267.

377 **A.g.e.**, s.284.

378 Özcan Yüksek, "Efsanenin Coğrafyasında Büyük Keşif, ERGENOKON, Sır Türkleri", **Atlas**, Ocak 2006, Sa. 154, s.84.

Türkleri birbirine bağlamaktadır, çünkü her üç toplulukta da "**dişi kurt**" kutsal anlam taşımaktadır.

Daha çok Luvilerle ilgili belgelerde "**vetnas**" olarak göze çarpan kurt sözü ve motifi Hitit inançları içinde önemli bir yere sahiptir. Ancak, Hititlerde **arslan, kartal, yılan, at, boğaya** oranla "kurtun" etkisı nispeten daha azdır.

Salahi Diker, Luvilerdeki "kurt" sözcüğünün **Ulipana** biçiminde ifade edildiğini ve bu sözcüğün Türkçede "**Ulip-ana**" olarak kullanıldığını belirtmektedir.

"***Prof. Dr. Sedat Alp 'ulipana' kelimesini Lat. Lupus ile karşılaştırarak 'ulip- lulipa' 'kurt' şeklinde ifade eder. Bizce, kelimenin ilk kısmı yukarıda belirtildiği gibi Hint-Avrupa kökenli olup İng. Wolf kelimesine daha yakındır. Ulip, Wlf, Wolf. Bütün ifadeyi ise ulipana, Wlif-ana, Wolf-ana 'kurt ana' veya 'ana dişi', 'dişi kurt' şeklinde yorumlayabiliriz. Sondaki -na bir ek ise, kelime de Türkçe, 'onun kurtuna' veya 'kurta' şeklinde tercüme edilir.***"[379]

Efsaneye göre **Türkler** komşularıyla girdikleri kanlı bir savaşta mağlup olurlar; düşmanlar karşı tarafı tamamen kılıçtan geçirirler ve sadece on yaşlarında küçük bir çocuk kurtulur. Onu da bir batakhğa atarlar; ama bir **dişi kurt** çocuğu kurtarır. Sonra çocuk o kurdun kocası olur ve ondan hamile kalan dişi kurt bir mağarada on çocuk dünyaya getirir. Efsaneye göre Altay Türkleri bu çocukların soyundan türemişlerdir. "***Bu duruma göre eski Türkler, Etrüskler (ve hatta Romalılar) dişi kurdun çocukları sayılabilir.***"[380]

W. Eberhard'ı kaynak gösteren **Adile Ayda,** Roma'nın kuruluş efsanesindeki kurdu betimlemek amacıyla **Vulka** adlı heykeltıraşın yaptığı **dişi kurt** heykelini, Etrüsklerin Türklerle arkraba olduklarına kanıt olarak göstermiştir.[381]

Hititlerin kullandıkları dillerden birinin **Luvice** olması ve Luvi

---

379 Diker, **a.g.e.** s. 206

380 Fattah, **a.g.e.** s221

381 W. Eberhard, Kultur und Siedlung der Randvölker China s., Leide 1942.Nakleden Adile Ayda, **a.g.e.**, s. 70-72.

ce bazı kral ve yer adlarının eski Türklerce de kullanılması **Luvilerle Ön Türkler** arasında bugüne kadar adlandırılmamış bir ilişki olduğuna kanıt olarak gösterilebilir.

2. Hititçe, Hurrice (Mitanice) ve Türkçe

MÖ. 1550-1350 tarihleri arasında Yakın Doğu'nun en güçlü devletlerinden birini kuran ve doğuda Kerkük'ten kuzeyde Doğu Karadeniz'e ve batıda Akdeniz'e kadar uzanan **Hurriler** (Mitaniler) MÖ 1200'lerde, Hititlerle birlikte tarih sahnesinden silinmişlerdir.

Prof. Mebrure Tosun Hitit çağında (MÖ.2000'ler) Anadolu'da yaşayan Hurrilerin, Hint Avrupalı olmayan **Asyenik bir dil** kullandıklarını şöyle ifade etmiştir.

" ***Hurri, yerli halkın kendine verdiği addır. (...) Devletin dili Hurricedir. (...) Kendilerine mahsus bir (Asienik) dilleri vardır. (Prof. Dr.Albright, E.A.Speiser'den naklen bu durumu şöyle özetlemiştir: 'Hurrice, kompleks ve bitişken bir dil olup Sümerce veya Türkçeye benzer'...) İlk vatanları Van gölünün batı ve güney kısmı olması çok muhtemeldir. (...)Anadolu'ya yayılmışlardır. Hattuşaş'ta Hurrice konuşulmuştur...En parlak devirleri olarak kaydedilen MÖ. 1500-1350 yılları arasında büyük bir kültür devri yaratmışlardır. (...) MÖ. 900-600 arasında yaşadıkları yerde Urartu devleti kurulur. Bunların dilleri de Hurriceye çok yakındır.***"[382]

Görüldüğü gibi Hurriler MÖ. 2000'lerde Anadolu'da Hititleri bile derinden etkileyecek kadar önemli bir kültür yaratmışlardır. Öyleki Hitit başkenti Hattuşaş'ta **Hurrice** konuşulmaktadır. Burada bizi ilgilendiren, Hurricenin de tıpkı **Sümerce** ve **Türkçe gibi** "**kompleks**" ve "**bitişken**" bir dil olması ve Hurrilerin de **Asyenik** bir topluluk olmalarıdır. Batı merkezli tarih, **Hititçenin (Neşice)** Hint-Avrupalı bir dil olduğu noktasından hareket ederek Hititlere sahip çıkarken, Hititlerin Hititçeden daha fazla kullandıkları **Hurrice** gibi dilleri görmezlikten gelmiştir.

382 Mebrure Tosun, **Mezopotamya Silindir Mühürlerinde Hurri-Mitani Üslubu,** AÜDTCF, Ankara 1956, s. 42-46; Diker, **a.g.e.**, s. 211,212

Selahi Diker, uzun süren araştırmaları sonunda Hurri (Mitanni) **kral ailesindeki** bazı adların **Türkçe** olduğunu ileri sürmüştür:

Hurrice	**Türkçe**
1.Sutarna	**Su-ta (u)n-na**
2. Parsasatasr	**Parsa şad-ı sar**
3. Sausatar	**Su-şa d (ı) er** (Su prensi)
4. Artatoma	**Ort-toğma** (Orduda doğmuş)
5.Tusratta	**Taş-er-ata** (Kahraman ata (taş (gibi) ata
6.Artasumera	**Artısumer** (Mükemmel Sümerli)
7. Kelu-hepa	**Keli (n)-apa** (Gelin ana) Hurricede
(Hurri prensesi)	"hepa" ana anlamına gelir.[383]
8.Mattiavaza	**Mata-izi** (Mete/ Midas)
9.Tatu-hepa	**Tat-apa** (Yabancı ana)[384]
10. Enna-mati	**Anne mati**
11. Kikkulu (At eğitmeni)	**Kök-kul-i** (Gök'ün kulu)[385]

Selahi Diker, bu **"ad" karşılaştırmalarından** sonra şu iddialı değerlendirmeyi yapmıştır: ***"Böylece, gerek kelime ve gerek gramer sentaksları bakımından Mitanni (Hurri) kraliyet ailesi isimlerinin veya ünvanlarının şüphe götürmez bir şekilde Türkçe oldukları anlaşılmaktadır."***[386]

Diker, ayrıca **"at eğitimi"** konusundaki ilk bilgileri veren Hurrilerin, (Kikkuli metni) **at eğitimi hakkındaki teknik terimlerinin** birçoğunun Türkçe olduğunu göstererek, **Hurrice ve Türkçe** mini bir **sözlük** hazırlamıştır.[387]

Sözcük, gramer benzerlikleri dışında "at eğitimi" hakkında bilinen en eski kayıtların (**Kikkuli metni**) da Hurrilere ait olması, **Hurrilerle Türkler** arasındaki gözden kaçan **yakın ilişkinin** kanıtların-

---

383 Diker, **a.g.e.**, s. 213

384 **A.g.e.**, s.214

385 **A.g.e.**, s. 215

386 **A.g.e.**, s.214

387 **A.g.e.**, s.215-217

dandır.Çin kaynaklarından Ön Türklerin **"at yetiştiricisi"** olduklarından ve at ile ilgili ayinler yaptıklarından söz edilmektedir. **Çular-da** at yetiştirme merkezi bugünkü Chansi'nin kuzeyinde **Ma-i (At)** şehrindeydi. Buradaki tapınakta **at görünümündeki** yer-su ruhuna kurban verilirdi. ***"Ala ve alaca atlar Kök-Türk döneminde eski Ti boylarından ve tarihi dönemde Trürk olarak ortaya çıkan Basmiller ve daha sonra Alayondlu Oğuzlar tarafından yetiştirilecekti."***[388]

İşte **Hititler**, Türkçeye benzer bir dil kullanan ve birçok kralı Türkçe adlar taşıyan bu **Hurrilerin** dilini kullanıyorlardı. Yalnız başına bu bilgi bile Hititlerle Türkler arasındaki ilişkinin en somut kanıtlarından biri olsa gerekir.

Hurriler, yıkıldıktan sonra Doğu Anadolu'da Hurrilerle akraba **Urartular** yaşamaya başlamışlardır.Merkezi Van şehri olan Urartular da **Hurriceye benzer** bir dil kullanmışlardır. Urartu ve Hurri dilleri birbirlerine yakından bağlı idiler.[389] Prof. Arif Erzen, Urartuların Hurrilerle akraba olduğunu ve her iki toplumun da bitişken bir dil kullandığını belirterek: ***"Sabit köklere değişik ekler ilavesiyle kelime teşkili bakımından Urartu dili, Ural-Altay dilleri ile bir benzerlik göstermektedir."*** demektedir.[390] A. Müfit Mansel de aynı kanıdadır: **"Urartuların, konuştukları iltisaki dil bakımından Proto-Hitit, Sümer ve Elamlılarla akraba olan Hurilerin bir kolu olduğu anlaşılıyor."**[391] Dolayısıyla Hurrilerin akrabası olan ve Hurriceye benzer bir dil kullanan Urartular da **Asyenik** bir topluluktu. **Selahi Diker**, yaptığı araştırmalar ve dil analizleri sonucunda tıpkı **Hurriler** gibi **Urartuların** da **Türk kökenli** bir topluluk olabileceğini göstermiştir. Diker, araştırmaları sonunda çok sayıda **Urartuca sözcüğün** aslen Türkçe olduğunu ileri sürmüştür.[392]

---

388 Emel Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 161,162

389 Ch. Burney and D.M.Lang, op.cit., s. 48'den Burhan Oğuz, **Türkiye Halkının Kültür Kökleri**, C.I, s. 225

390 Arif Erzen, **Doğu Anadolu ve Urartular, -Eastern Anatolia and Urartions**, Ankara 1986, s.25,26

391 A.M Mansel, **Urartu Tarihi ve Medeniyeti**, Üniversite Haftası Van, 1945, s.113

392 Erzen, **a.g.e.**, s.219-223

Urartuların Türk kökenli olduğunun en önemli kanıtlarından biri sözcük benzerlikleridir. Örneğin, Urartuların "süt ürünleri" ve özellikle "**sade yağ**" için kulandıkları "**Ağarki**" sözcüğü, bugün bile Anadolu Türkçesinde süt ve süt ürünleri için aynen "**Ağartı**" olarak kullanılmaktadır.[393] "**Ağartı**" Eski Türkçe "**Ağ**", "**Ak**" yani "beyaz" "**ağarmak**", "**beyazlaşmak**" anlamına gelir. Türklerde neredeyse tüm süt ürünlerinin "Ağartı" sözcüğüyle ifade edilmesi, "**süt ve süt ürünlerinin**" "**beyaz**"lığından kaynaklanmaktadır.[394] Nitekim Kaçgarlı Mahmut "**Ağartı**" diye buğdaydan yapılan bir içkiyi (her halde beyaza çalan) bir çeşit buğday birasını tarif etmiştir.[395] "Ağartı" sözcüğü Urartulara Sümerlerden geçmiştir.[396] Bu durum **Türkler, Sümerler** ve **Urartular** arasındaki ilişkinin küçük bir kanıtı olsa gerekir.

Luviler, Hurriler ve **Urartuların** bu özellikleri, her şeyden önce bu Antik Anadolu toplumlarının **Türk olabileceklerini** ya da en azından **Türklerden etkilenmiş** olabileceklerini kanıtlamaktadır. Ayrıca eğer bu topluluklar, gerçekten Hititlerle akraba iseler "Hititlerin Türklüğü" tezinin öyle kolay kolay yabana atılamayacağı görülecek, ya da en azından "**Hitit çağında (MÖ. 2000'ler) Anadolu'da Türklerin yaşadığı**" tezi doğrulanacaktır.

Kral, Kraliçe, Tanrı, Tanrıça ve Yer Adlarındaki Benzerlikler

Hitit (Neşili) kral adları genelde **Hint-Avrupa** kökenli **değildir**. Ceram, Hitit kral adlarının Proto-Hattice olduğunu, tanrı adlarının ise daha çok **Hattice** ve **Hurrice** olduğunu söylemiştir. Özellikle **imparatorluk dönemi kralları Hurri kökenlidir**.[397] ***"İsa'dan dört bin yıl önce Anadolu'da bir halk vardı. (Hattiler)***

---

[393] Bu gün **Doğu Kardeniz**'de, örneğin **Artvin ve civarında,** süt ve süt ürünleri için "**Ağartı**" sözcüğü kullanılmaktadır. Bu sözcük binlerce yıl önce **Hurriler** ve **Sümerler** tarafından da kullanılmıştır.

[394] Oğuz, **a.g.e.**, s.624

[395] **A.g.e.**, s.625, 626

[396] **A.g.e.**, s. 625

[397] Erzen, **a.g.e.**, s.198

Kent adları aracılığıyla bunların İndö-Avrupasal olmadıkları ve Orta Asya kaynaklı oldukları görüş birliğiyle kabul ediliyor."[398] Ayrıca Hititlerde çok sayıda Hatti kökenli tanrı ve tanrıça vardır Hitit tanrıçalarından bazıları Hattice adlar taşımaktadır. Örneğin, Fırtına Tanrısı Hattice "Taru" , Güneş Tanrıçası "Wuruşemu" Savaş Tanrısı "Wurunkatte" adlarını taşımaktadır.[399] Kazım Mirşan,[400] Haluk Tarcan ve Salahi Diker, Hitit kralları, tanrı ve tanrıçalarının Hint-Avrupa kökenli olmamaları noktasından hareket ederek yaptıkları analizler sonucunda bazı Hitit kral, kraliçe tanrı ve yer adlarının "**aslen Türkçe**" olduğunu ileri sürmüşlerdir.

1. Hatti/Het ve Atti

Hititlerden önce Anadolu'da **Hattiler** yaşıyordu. Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu, Hattilerin Anadolu'da "**Türkçe'nin de içinde bulunduğu Azyanik dili konuşan**" en eski kavim olduğunu dile getirmiştir.[401] Hititler, kendilerinden önce Anadolu'da yaşayan bu **Hatti kültürünü** özümsemişler ve ülkelerine "***Hatti ülkesi***" adını vermişlerdir. Bazı bilim insanları işte bu "Hatti" adının Türkçe olduğunu ileri sürmüşlerdir Hattilerin **Asyenik** bir kavim olmaları, bu tezi güçlendirmektedir.

Hatti adı, **Ön Türkçe'de** Kağan anlamına gelen "**At-An**" ya da "**At-Ata**" sözcüklerinin değişmiş şeklidir. Kağan anlamına gelen "**At-Ata**" zaman içinde değişime uğrayarak "**Atti**" halini almıştır. Türkçe'deki "**Atta-la**" da buradan gelir.

Hatti sözcüğü ile **Atti** sözcüğü aynı anlama gelmektedir. İki kelime arasındaki tek fark "**h**" sesidir Türkçe'de "h"nın düştüğü durumlara sıklıkla rastlandığı dikkate alınacak olursa. **Hatti** ile **Atti**

---

398 Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, s.75-77

399 Dinçol, **Hititler**, s 77

400 **Kazım Mirşan**, bazı Hitit kral adlarının (Muvatalli gibi) ve bazı tanrı ve tanrıça adlarının Ön Türkçe olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır

401 "Güneş Kursu", **http://www.[illegible].edu.tr/[illegible]**, 7 Mayıs 2002.

arasında aslında hiçbir fark olmadığı görülecektir. Nitekim, Türkçe'deki "**Alay**" ve "**Ana**" sözcükleri Mezopotamya'da "**Halay**" ve "**Hana**" şekline dönüşmüştür.[402] Ayrıca "**Hatti**" ile "**Ata**" ve "**Atti**" sözcükleri arasındaki ses benzerliği çok açıkça görülmektedir. Bu mantığın doğal sonucu olarak, ülkelerine Hatti, (yani Ön Türkçe Atti) adını veren **Proto Hititler**, yani Hititlerin Anadolu'daki öncelleri Türk kökenlidir.

Nitekim, **Engin Arık**, MÖ'ki tarihlerde Türklerin Anadolu'ya göç ettiklerini şöyle ifade etmiştir:

"***Anadolu'nun Yontma Taş Çağı sonlarından bu yana Türk yurdu olmaya başladığını, Cilalı Taş Sonu (Kalkolitik Çağ'da) bu Türk yurdunun en son kerteye kadar doldugunu ve Selçuk Çağı sonlarına kadar binlerce yıl süren yeni Türk göçlerinin onu soyca ve dilce görünüm bakımından Türklüğün en temiz ve en melezsiz ülkelerinden biri durumuna getirdiğini...***"[403]

Hatti sözcüğünün aslen Türkçe olduğunu ileri süren **Salahi Diker** ise başka bir çözümleme yapmış ve **Hatti** sözcüğünün **Het**'ten geldiğini ve Türkçe karşılığının "**Kud-a**" ya da "**Kut-a**" biçiminde olması gerektiğini belirterek anlamının da "**saadet yurdu**" veya "**kutlu yurt**" olduğunu ileri sürmüştür.[404]

2.İstanu /Estan ve Astan/Istan)

Hitit güneş tanrılarından biri "**İstanu**" adını taşıyordu. İstanu, Hattilerde "**Göğün Güneş Tanrısı**" anlamına gelen, **Estan**'dan geliyordu. Hatti Tanrısı "**Estan**", Ön Türkçe'deki "**Astan**" sözcüğünün değişiminden meydana gelmiştir. **Aksan, Aspan, Astan ve Estan**. Bu değişim hep devam etmiş ve sözcük günümüzde "**Asuman**" şeklini almıştır.[405]

---

402 Tarcan, **Ön Türk Tarihi**, s 312

403 Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'ün Türk ve Türkiye Cumhuriyeti'ni Tarifi" **Türk Kültürü Dergisi**, S 85, 1969

404 Diker, **a.g.e.**, s. 198

405 Tarcan, **a.g.e.**, s 314.

Salahi Diker, "Estan" sözcüğünün **Türkçe karşılığının** ya "**şafak tanrısı**" anlamına gelen "**isi-tan**", ya da "**ısıtan, sıcaklık veren**" anlamına gelen "**ısı-t-an**" olduğunu ileri sürmüştür.[406]

3.Hattuşa(ş) / (Hetaıssı) ve At-ata-uş/ (Kutaıssı)

Bazı bilim insanlarına göre Hitit başkentine verilen "**Hattuşa**" adı da Ön Türkçe'dir. **(H)AT-ATA-UŞ/A** kelimesinin zaman içinde sıkışmış, bozulmuş, büyük bir olasılıkla kelimenin eksik ve yanlış okunmasından meydana gelmiş halidir. **UŞ/A'da "UŞ"** yönetim, "**A**" belirtme eki (artikel) olarak alındığında kelimenin anlamı "*yönetim*", "*kağan yönetimi*" olarak ortaya çıkacaktır. Bilindiği gibi Hattuşa, Hititlerin başkenti, yani Hitit kralının yönetim merkezidir.(*krallık merkezi*) [407]

Aynı sözcüğe **Salahi Diker** farklı bir yorum getirmekte ve sözcüğün aslında "**Heta-ıssı**" biçiminde olması gerektiğini ileri sürerek buradan hareketle Türkçe karşılığının "**Kut-a- ıssı**" biçiminde olduğunu ve anlamının da "**kut sahibi, kut şehri**" olduğunu belirtmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken nokta Selahi Diker'in çözümlemesiyle önceki çözümleme arasında şekil yönünden fark olsa bile anlam yönünden her iki çözümlemenin de **aynı sonucu** vermesidir. Birinde "**krallık merkezi**" diğerinde "**kut şehri**"...Bilindiği gibi Türklerde hükümdarların **kut** aldığına inanılırdı. Dolayısıyla Diker'in, "**kut şehri**" diye ifade ettiği şehir, tıpkı Hattuşaş sözcüğünün anlamındaki gibi, "**hükümdarlık (krallık) merkezi**"dir.

4.Hualpa ve Al-apa

21 bölgeden oluşan Hitit federasyonundaki bölgelerden birinin adı **Hualpa** yani "**Halpa**"ydı. Günümüzde "**Halep**" biçimine dönüşen **Hapla**, önceleri "**Hualpa**" biçimindeydi.

---

406 Diker, **a.g.e**., s. 205

407 Tarcan, **a.g.e**., s. 316.

HUA; kudret, kuvvet, **AL-APA**, canı alıp (Tanrı'ya) götüren anlamına gelir. (Apa, Arapça'da "ilah" anlamına gelmektedir.)[408]

5.Mursili/Mursil/Mursilis ve Mir-isi-li

Hitit kralı...

Diker, Mursili adının Türkçe olduğunu kanıtlamıştır. Diker, bu konuda birbirine benzeyen üç farklı çözümleme yapmıştır

Hititçe	Türkçe
1.**Mur-si-li**	**Mir-isi-li** (tanrı-kral)
2.**Mur-si-l**	**Mir-çul** (kral ve pınar)
3.**Mur-sil-is**	**Mir-çul-issi** (kral-pınar tanrısı)[409]

6.Tudhaliyas/Tudhaliya ve Tod-kalı-yaş

Hitit krallarından **Tudhaliya** adının Türkçe olma ihtimalini **Diker** iki şekilde açıklamıştır:

	Hititçe	Türkçe
1.	**Tud-hali-yas**	**Tod-kalı-yaş** (Toy (kuşu) ebedi yaş (ında)
2.	**Tud-hal-iya**	**Tod-kalı-iye** (Toy (kuşu) ebedi sahip)[410]

7.Hattusili /Hattusil ve Hatti-isi-li

Hitit kralı Hattusili'nin iki farlı Türkçe çözümlemesi vardır:

	Hititçe	Türkçe
1.	**Hatti-si-li**	**Hatti-isi-li** (Hitit tanrılı)
2.	**Hatti-sil**	**Hatti-sul, Hatti-çul** (Hitit pınarı)[411]

---

408 **A.g.e.**, s.323.

409 Diker, **a.g.e.** s. 198

410 **A.g.e.**, s. 198

411 **A.g.e.**, s.199

8.Muvatali ve Ama-iti-li

Hitit kralı...

Hititçe	Türkçe
Mu-va-ta-li	**Ama-iti-li** (Ana Tanrıçalı büyük kral)[412]

9.Arnuvanda ve Er-in-on-dı

	Hititçe	Türkçe
1.	**Ar-n-van-da**	**Er-in-on/ong-dı** (yiğidin kurtuldu (iyileşti)
2.	**Ar-n-uvan-da**	**Er-in-övün-di** (Erlerin (senle) övündü.)[413]

10.Puduhepa ve Buduh-apa

Hitit kraliçesi...

	Hititçe	Türkçe
1.	**Puduh-epa**	**Buduh-Apa-Bedük Apa** (Büyük ana)[414]

11. Hepatu ve Apa-iti

Tanrıça...

Hititçe	Türkçe
1.**Hepa-tu**	**Apa-iti**(Ana tanrıça)[415]

12. Edikula ve İdi-kul-ı

Diker, Hitit krallarının simgesi anlamına gelen "**Edi-kul-a**"nın

[412] **A.g.e** s. 199,200

[413] **A.g.e** .s. 200

[414] **A.g.e**., s. 200

[415] **A.g.e** s.200

Türkçe "**İdi-kul-ı**" biçiminde yazıldığını ve anlamının "**Tanrı kulu**" olduğunu ileri sürmüştür. "**Kaşgarlı Mahmut da** bu ifadeyi aynen kullanmıştır. Anlattıklarına göre Balasagun dağlarında bir din büyüğü yaşarmış. Bir gün sert bir kaya üzerine '**Tengri kuh kulbık**' diye yazmış..."[416]

13. İsputahsus ve İsi-budak-sız

Hurri ülkesi Kizzuvatna kralı....

Hititçe (Hurrice)	Türkçe
1. **İs-putah-sus**	**İsi-budak-sız**
	(budaksız (hatasız) tanrı)[417]

14. Sulumeli / Za-ma-li ve İzi-ama-li

Malatya'da Sulumeli kralı....

Hititçe (Aramice)	Türkçe
1.**Z-ma-li**	**İzi-ama-li** (Tanrıça analı)[418]

15. Azitavadda (ztvd) ve İzi-tov-dı

Diker, Adana kralı olan "Azıtavadda" adının Türkçe "**İzi-tov-dı**" veya "**İdi-togdı**" biçiminde yazılması gerektiğini ve anlamının da "**tanrı doğdu**" olduğunu ileri sürmektedir.[419]

16. Assusani ve At-tut-an-ı

Hititçe	Türkçe
As-sas-an-ni	**At-tu-tan-ni** veya **At-tut-an-ı**
	(At tutan kimse (seyis)

---

416 **A.g.e.**, s.202

417 **A.g.e.**, s.203

418 **A.g.e.**, s. 203

419 **A.g.e.**, s.204

Burada "ş" çivi işareti Türkçe "t,ş,s,z" biçimlerine dönüşür.[420]

17. Marassantiya ve Bar-issi-n-idi-ya

Kızılırmak'ın Hititçe adı...

Hititçe	Türkçe
Mar-assa-n-tiya	**Bar-assa-nti-ya**

(M, Türkçede "b" ye dönüşür.)

Bar-issi-n-ti-ya

Bar-ıssı-n-idi-ye[421]

18. Taru ve Ta (n) rı

Hititlerde "Güneş Tanrısı" olan **"Taru"**, Türkçe **"Ta(n)rı"** anlamına gelmektedir.[422] Buradaki ses ve anlam benzerliği cidden şaşırtıcıdır.

19. Anitta ve An-ata

Hitit kralı....

Hititçe	Türkçe
1.**Anitta**	**An-ata** (gök ata) ya da
	An-idi (gök Tanrı)[423]

20. Kuştaşpi ve Kuz-taş-be

Kommagene kralı....

Hititçe	Türkçe
1 **Kuş-taş-pi**	**Kuz-taş-be** (kuzey yöresi kralı)[424]

420 **A.g.e.**, s.204

421 **A.g.e**, s. 204

422 **A.g.e.**, s.204

423 **A.g.e**., s.207

424 **A.g.e.**, s.208

21. Labarna(s) ve Ulu-bar-ına

Hitit kralı...

Hititçe	Türkçe
1.**La-bar-nas**	**(U)lu-bar(I)nız** (Ulu böyüğümüz)
2.**La-bar-na**	**Ulu-bar-ına** (Ulu böyüğüne)[425]

22. Gulsas ve Gül-ıssı

Ana Tanrıçanın şehri

Hititçe	Türkçe
1.**Gul-assa**	**Gül-ıssı** (Gölün koruyucusu, göl şehri)[426]

23. Pamba ve Pembe

Hitit kralı...

Hititçe	Türkçe
1.**Pam-ba**	**Pem-be**

24. Papaya ve Babaiye

Hitit tanrısı...

Hititçe	Türkçe
1.**Papa-ya**	**Baba-iye** (Baba tanrı)

25. Pithana ve Bitikanı

Kushara kralı...

Hititçe	Türkçe
1.**Pit-hana**	**Bitik-an-ı** (Kutsal kitap tanrısı)

---

425 **A.g.e.**, s.208

426 **A.g.e.**, s.208

26. Puruskhanda ve Pürüz-kend

Hitit şehri...

Hititçe	Türkçe
1.Purus-hand(a)	**Pürüz-kend** (Engelleyen şehir)

27. Sangar(a) ve Sungur

Karkamış'ın Hitit kralı....

Hititçe	**Türkçe**
1.Sangar	**Sungur**

28. Sarissa ve Sarıssı

Hitit şehri...

Hititçe	Türkçe
1.Surissa	**Sar-ıssı** (kral şehri)

29. Vurunkatti ve Urunguidi

Hatti Tanrısı...

Hititçe	Türkçe
1.Vurunka-ti	**Urungu-idi** (savaş tanrısı, urungu ata (savaşçı)[427]

Hititçe -Türkçe Bazı Benzer Sözcükler

Batı merkezli tarihin bıkıp usanmadan tekrarladığı: *"Hititlerin dilinin Hint-Avrupa kökenli bir dil olduğu"* yargısını adeta *"Tanrı buyruğu"* kabul ederek, Hititlerin Türklerle herhangi bir akrabalığının olamayacağını düşünen ve "Hititler Türk'tür" dediği için Atatürk'ü eleştiren bilim insanları, Hititçedeki birçok adın ve birçok sözcüğün Luvice ya da Hurrice olduğunu gözardı etmektedirler. Ay-

427 **A.g.e.**, s. 208-210

rıca "Neşice" dıye adlandırılan Hititçede de Türkçe olabılecek sözcüklerin varlığı hep gözardı edilmıştir:

Hititçe (Neşice)		Türkçe
1.	**Ag** (ölmek)	**Ag,ağ** (Ağmak çıkarmak, göğe yükselmek.)
2.	**Hartagga (Karta-ga)**	**Karta-gu** (Kartayan şey, düşen, parçalayan şey"
3.	**Hanna-Hanna**	**Anne anne** (Türkçede baştaki 'h' düşer)
4.	**Hava (Ho-y)**	**Koy** (Koyun)
5.	**Narsanassi** (Kuş)	**Maraz-ın-ıssı** (Marazın sahibi, hastalık sahibi)
6.	**Mati'llu**	**Mada-oğlu** (Mete oğlu)[428]
7.	**Geştin**	**Keskin**[429]
8.	**Emşu**	**Ekşi**[430]
9.	**Lal**	**Bal**[431]
10.	**Hanna**	**Anne**
11.	**Baba**	**Baba**
12.	**Çocuk**	**Çocuk, Oğul**[432]
13.	**Tabşala**	**Tabışgan** (Tavşan)[433]
14.	**Şiu (Parlamak)**	**Işık**

Kültürel Benzerlikler

Toplumsal köken araştırmalarında kültürel bulgular çok önemli bir yere sahiptir. Kültürel benzerlikler ya da farklılıklar, toplumlar arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını sağlar. Bu nedenle, **Hititlerin**

---

428 **A.g.e.**, s.208

429 **Hititler**, s. 128

430 **A.g.e**., s.128

431 **A.g.e.**, s.128

432 Oğuz, **a.g.e.**, s.284

433 **A.g.e.**, s.568

Türklüğü tezini kanıtlamaya çalışan bilim insanları Hititlerle Türkler arasındaki kültürel benzerlikleri belirlemeye çalışmışlardır. İki toplumu **dil, din, yönetim, sosyal yaşam** ve **sanat anlayışı** bakımlarından inceleyip de belge ve bulguları üst üste koyunca şaşırtıcı sonuçlara ulaşılmaktadır.

1. Ölü Gömme Geleneği ve Temizlik

Hititler ölülerini **yıkadıktan sonra** gömerler ya da **yakarlardı.** Kral Hattuşili, karısına yazdığı bir mektubun sonunda şöyle diyordu: "***Cesedimi geleneklere göre yıka, beni kollarına al ve kollarında toprağa ver***."[434] Boğazköy'deki **Yazılıkaya**'nın 400 m. yakınında bulunan **Osmankayası mezarlığında** her iki tip gömüye de rastlanmıştır. Bazı ölüler, toprağa açılan çukurlara yerleştirilirken, bazıları da yakılarak külleri **urne** adı verilen seramik kaplara konmuştur. Mezarların yanında bulunan koyun ve keçi kemiklerinin cenaze töreni sırasında kurban edilen hayvanlara ait olduğu düşünülmüştür.[435]

Kral ve kraliçelerin cenaze törenleri 14 gün sürerdi. Tören sırasında önce bir **öküz kurban** edilir ve cenazenin ayaklarının dibine konulurdu. İkinci gün kralın cesedi yakılacağı alana götürülür ve burada tanrılar için hayvan ve içki kurbanı yapılırdı. Aynı gece de cenaze yakılırdı. Yakılma işlemi gün doğumuyla birlikte tamamlanır ve kemikler alınarak özen yiyecek ve içecek dolu bir masanın üzerine yerleştirilirdi. Kemikler, altıncı gün **taş ev** denilen bir yere yerleştirilirdi. Bu sırada tanrılar için sunular yapılır, hayvanlar kurban edilir, ozanlar ağıt yakarlardı. Mezara ise kırık tarım aletleri konulurdu.[436] Hitit ölü gömme törenlerinin en belirgin özelliği mezara eşya koyma geleneğidir. Hitit mezarlarında, "***mezar armağanı olarak bazı küçük kaplar, kabuklu hayvanların kabukları, tunç bilezik ya da teller gibi, zenginlik-***

434 Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s. 124
435 **Hititler**, s. 205
436 **A.g.e.** s. 106

ten uzak eşyalar ele geçirilmiştir.[437] Hititlerin mezara sadece eşya değil, hayvan kemikleri de koymaları son derece önemlidir. Üstelik bu hayvanlar arasında özellikle **at** iskeletlerine rastlanması Hititleri bir şekilde Orta Asya'ya ve Türklere bağlamaktadır. ***"...At iskeletleri ise Hitit sonrası Anadolusu'nda ve Rusya steplerinde bulunan ve adlarına kurgan denilen mezarlardaki at gömülerini hatırlatmakta ve at kurbanının Hititler arasında da varlığını düşündürmektedir."***[438]

Ön Türkler de tıpkı Hititler gibi ölülerini yıkadıktan sonra gömerler ya da yakarlardı. Ölü yakma geleneği özellikle **Altay Türklerinde** yaygın bir gelenekti. Çin kaynakları, Altay Türklerinin ölülerini yaktıklarını şöyle ifade etmektedir:

"Bir gün belirleyip, meftanın at, elbise ve diğer eşyalarını getiriyor ve onları cesetle birlikte yakıyorlar; daha sonra uygun bir zamanda gömmek için külleri topluyorlardı."[439]

Türklerde "ateşin" kötülükleri temizlediği ve ruhu göğe uçurduğu sanılıyordu.[440] Ayrıca ölü gömme töreni sırasındaki bazı ritüeller de birbirine benzemektedir. Örneğin ölüye **öküz kurban** etme, **içki sunma** ve mezara **eşya ve at** koyma, **ağıt yakma** gibi ritüeller Türklerde de yaygındır.

Hitit kültüründe **temizliğin** de çok önemli bir yeri vardı.

"Tüm kült etkinliklerinde birinci kural temizlikti. Adaklar, sunu kapları, tanrı betimleri ve hatta rahiplere dokunanlar, sadece gerçek anlamda temiz değil, dinsel anlamda da arınmış olmalıydı. Her kim kirlenmişse (soyut anlamda da) hem yıkanmak hem de mistik maddelerle arınmak zorundaydı. Bedenden atılan her türlü madde kirli sayılıyordu; örneğin cinsel ilişkide bulunan bir kişi

---

437 Dinçol, **Hititler**, s. 94.

438 **A.g.e.**, aynı yer.

439 Sier Kinnemaye, s.34'ten Ferah, **a.g.e.**, s. 161; Meydan, **Son Truvalılar**, s. 320.

440 C. Esin, **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş**, s.103,104; Meydan, **a.g.e.**, s.320.

gerekli arınma işlemleri yapılmadan asla tanrıların önüne çıkarılmazdı.(...) Kurallar gereği yapılması gereken banyo ve yıkanma işleri için tapınakta özel odalar vardı."[441]

Temizlik Hititler için çok önemlidir. Hititlerde saraylarda, tapınaklarda ve evlerde **özel yıkanma yerleri** vardır. Hititçede "**warpa**" sözcüğü yıkanmak anlamında kullanılırdı. **Rudolf Naumann'ın** araştırmaları sonucunda Hititlerde evlerin özel bir yıkanma yeri olduğu ve bunun günümüzdeki **Yunak (Hamam)** larla bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır.[442] Bazı bayramlardaki tapınak törenlerinde Hitit karl ve kraliçelerinin birçok defa ellerini yıkamaları, ölü yakma ya da gömme törenlerinden önce cesedin mutlaka yıkanması ve cinsel birleşme sonrası yıkanmanın gerekli olması gibi durumlar Hititlerde temizliğin ne kadar önemli olduğunu çok açık bir şekilde kanıtlamaktadır.[443] Hitit Alaca Höyük kazıları sırasında ortaya çıkan yapılar Hititlerde şehircilik örgütlenmesinin çok ileri olduğunu gözler önüne sermiştir. Çeşitli kanalizasyon sistemleri, büyük yapılarda blokaj döşeme meyilli istinat duvarları vs.nin yanı sıra toprak "**PÖREK**"lere rastlanmıştır Bunlarla evlere içme suyu veriliyordu.[444] Burada adı geçen 'Pörek' (boru) sözcüğü Türkçedir. Pişmiş topraktan pöreklerin Bulgar Türklerinde ve dolayısıyla Asya'da büyük yer tuttuğu görülmektedir.[445]Hititlere sahip çıkan Avrupa'da ortaçağın sonlarına kadar evlerde ve hatta saraylarda bile özel yıkanma yerlerinin olmadığı dikkate alınacak olursa, Hititlerin Avrupalılarla ne kadar **akraba olduğu** daha iyi anlaşılacaktır! Hititlerin temizliğe verdikleri önem akla eski Türkleri getirmektedir. Tüm tarihsel bulgular, tarih boyunca Türklerin en önemli özelliklerinden birinin "**su kültürü**" yani **yıkanma alışkanlığı** ve **temizliğe verilen önem** olduğunu ortaya koymaktadır. **Türkler** eski çağlardan

---

441 Brandau, **Hititler...**, s.72.

442 Rudolf Numan, **Eski Anadolu Mimarlığı**, çev. Beral Madra, 1975, s. 211-212

443 Dinçol, "**Hititler**", s. 85, 86

444 Oguz, **a.g.e.**, s.333

445 Ögel, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, s. 336

beri tıpkı Hititler gibi yıkanmak için **özel mekanlar** yapmışlardır. Çin kaynakları, "*Eski Türkler kar sularıyla yıkanırdı.*" demektedir.

Daha, Erken Kalkolitik Çağda Türkmenistan'da **ileri sulama tesisleri** ve "**geniş aile kanallarını**" barındıran çok gözlü evler yapılmıştır.[446] Türklerde sulama teknikleri de çok fazla gelişmiştir. Örneğin, Uygurların Turfan Bölgesi'nde (Doğu Türkistan) tarla sulama işlerinde kullanmak için **yer altı sarnıçlarına** çok büyük önem verilmiştir.[447]

"***Günümüzde Anadolu'da çoğu evlerin özel yıkanma yerleri vardır. Büyük konaklarda, saraylarda bu yıkanma yerlerinin su akıtmaya yarayan özel döşemeleri, su ısıtma düzeni görülür.***"[448] Bu düzeneklerin Hitit düzeneklerine benzemesi dikkat çekicidir. Ayrıca son zamanlarda Orta Asya'da yapılan kazılarda ortaya çıkan **Kanz Tünelleri**, Türklerde üstün bir "su teknolojisi" ve ileri bir mimari anlayışın olduğunu göstermektedir.

Hititlerin dinsel uygulamalarından biri de **mezara eşya koyma geleneğidir**.[449] Hitit krallarının mezarlarına, kralların hayat hikayelerinin anlatıldığı **Anal (Yıllık)** lar konulurdu. **Ön Türkler** de tıpkı Hititler gibi dinsel inançları gereği ölülerini yıkar (**yuğ**) ve sonra toprağa verirlerdi. Ön Türkler de Hititler gibi temizliğe büyük önem verirler, onlar da Hititler gibi **ölüleri eşyalarıyla birlikte** gömerlerdi.

2. Sihir ve Büyü

Her iki toplumun benzer inançları vardır: Hititlerde çok yaygın olan **falcılık** ve **büyücülük** gibi batıl inançlar Ön Türklerde "**Şamanizm**" olarak adlandırılmıştır.

Hitit büyücüleri, dargınları barıştırmak, hastaları iyileştirmek, kötü ruhları evden kovmak, bağ, bahçedeki verimsizliği gidermek.

---

[446] Oğuz, **a.g.e.**, s.232

[447] Ögel, **a.g.e.**, s. 351

[448] Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.216-217

[449] Brandau, **a.g.e.**, s.16.

askerler arasında bozgunculuğu önlemek, doğumu kolaylaştırmak, iktidarsızlığı gidermek gibi pek çok amaçla büyü yaparlardı; fakat Hititlerde birinin kötülüğü, hastalığı ya da ölümü için büyü yapmak yasaklanmıştı. Bu tür büyüleri yapanlar ölümle cezalandırıldı.[450] Fakat Hititlerde yine de bu tür zararlı büyüleri yapanlar ve yaptıranlara sıkça rastlanabiliyordu: "***Hititler, bin tanrıları dışında sihir ve büyücülüğe de inanırlar ve bu yolla kişisel çıkar sağlamaya, ya da dünyevi hedeflerine ulaşmaya çalışırlardı. Taht kavgalarının sürüp gittiği bu dönemde siyasi güç elde etmek için yapılan büyülere karşı sihirli sözler söylenirdi. Bu sözleri yazıya dökenler de Luviler ve Hurrilerdi. Bu uygulamalar Hititlerin batıl inançlarıydı.***"[451]

Şaman ya da **Kam** adı verilen Ön Türk büyücüleri de tıpkı Hitit büyücüleri gibi değişik amaçlarla büyüler yapar, fal bakarlardı.

Hititlerin en çok kullandıkları büyü "**analoji**" büyüsüydü. Örneğin, kuyruk yağı eritilir ve "***İşte bu yağ nasıl eriyip gitmiyse kötülük de aynı şekilde eriyip gitsin.***" denirdi. Dağda koyun kaybolduğunda kurtlar yemesin diye,"***kurt ağzı bağlama***" veya "***düğüm atma***" büyüsü yapılır; bir çakının ağzı kapatılır ve "***Bu bıçağı nasıl kapatıyorsam dağdaki kurtların ağzı da aynı şekilde kapansın.***" denirdi.[452]

Hititlerde hayvan iç organlarıyla yapılan büyüler ve fallar de yaygındı. Hititlerde en çok rağbet gören fal bir koyunun karaciğeri üzerindeki girinti ve çıkıntılarla, barsak kıvrımlarının incelenmesine dayanıyordu. Asyalı Hürriler aracılığıyla Mezopotamya'dan Hititlere geçtiği düşünülen bu fal türüne İtalya'daki Etrüsklerde de rastlanması çok düşündürücüdür.[453]Kanımca bu şaşırtıcı benzerlik, Türkleri, Sümerleri, Hurrileri, Etürskleri ve Hititleri birbirine bağlamakta, bu uygarlıklar arasında en azından bir kültür benzerliği olduğunu göstermektedir. Hititlerde ayrıca et falı, kuş falı, talih falı gibi çok çeşitli fallar mevcuttu.[454] Benzer fallara **Ön-Türklerde**

---

450 Çığ, **a.g.e** s.132

451 Brandau **a.g.e.**, s.106

452 Ahmet Ünal, "Hititlerde Büyü", **Arkeo Atlas**, s.42

453 Dinçol, **Hititler**., s.90

454 **A.g.e.**, aynı yer.

de rastlanmaktadır. Örneğin Eski Türklerin, hayvanların kürek kemiğini inceleyerek fal baktıkları bilinmektedir.[455] Büyü ve fal geleneği, bugün hala Anadolu Türkleri arasında canlılığını korumaktadır.

3. Giyim Kuşam

Boğazköy Yazılıkaya'da bulunan Hitit tanrılarının başlarındaki **ucu sivri külahlar**, Türk **Mevlevi dervişlerinin** külahlarına benzemektedir.[456]

Bu kutsal alanın kaya yüzeylerine, usta bir işçilikle yapılan sahnelerde yer alan tanrılardan erkek tanrıların çoğunun sivri konik biçiminde ve boynuzlarla donatılmış bir külah giydikleri görülür. (...) Üzerlerinde beli kemerli kısa etek ve ayaklarında uçları yukarı doğru kıvrık ayakkabılar vardır."[457]

Mevleviliğin Orta Asya kökenli bir Türk geleneği olduğu dikkate alınacak olursa, Hitit tanrılarının başındaki "**sivri külahlar**" daha çok anlam kazanmaktadır. Ayrıca, sivri külahların Hititlerde **tanrıların**, Türklerde ise Mevlevi **dervişlerin** başında olması, bu başlığın her iki uygarlıkta da **aynı amaçla** (dinsel) kullanıldığını göstermektedir. Eğer bu durum bir tesadüf değilse iki uygarlık arasındaki ilişkinin açık kanıtlarından biridir.

Hitit tanrılarının giyim kuşamındaki önemli ayrıntılardan biri de "***uçları yukarı kıvrık ayakkabılardır.***" Bu, **uçları yukarı kıvrık ayakkabıların** benzeri Türkler tarafından da kullanılmıştır. Nitekim, I. Türk Tarih Kongresi'nde Dr. Reşit Galip Bey, "sivri uçlu ayakkabıları" Hititlerin Türklüğüne kanıt olarak göstermiştir:

"...Fakat, Etilerin kıyafetlerindeki en karakteristik şey burnu yukarı bükülmüş kunduralarıdır. Bu bir kar kunduruasıdır. Kadeş'te kullanılmış olması Etilerin kuzeyde soğuk yerlerden geldiklerini gösterir. Bunlara benzer kunduraları Türkler, Mısır ve Suriye yer-

---

455 Ögel, **a.g.e.**, s.667

456 Çığ, **a.g.e.**, s.137.

457 Meltem Doğanalparslan, "Hitit İnanç Sistemi", **Arkeo Atlas**, s.37

lileri arasında ithal ettiler ki bu, Türk fatihlerinin, kuzeydeki yerlerini şaşmaz bir şekilde gösterir."[458]

Hitit kadınlarının giyim kuşamları da eski Türk kadınlarının giyim kuşamlarına benzemektedir. Hatta bugün Anadolu'da yaşayan Türk kadınlarının giyim kuşamı bile bazı bölgelerde Hitit giyim kuşamının devamı gibidir: "***Özellikle Doğu Anadolu'da, Doğu Karadeniz yörelerinde kadınların giysileri, başlıkları, etekleri, çarıkları, giysi yakaları, çorapları, İvriz'de ve öteki yörelerdeki Hitit kabartmalarında görülen kadın giysilerinin tıpkısıdır. Bu benzerlik öyle gelişigüzel bir şey değildir.***"[459]

Daha da önemlisi, Hitit tanrıçalarının konik külahlarına **Ön Türklerde** de rastlanmaktadır. Kayalara çizilmiş **Kıpçak Türklerine** ait **kadın resimlerinde** Hitit tanrıçalarının başındaki konik külahı andıran yüksek ve konik başlıklar vardır. En önemlisi de Türklerde bu giyim biçimi yakın zamanlara kadar devam etmiştir. 20. yüzyıl başlarına kadar **Kazanlı Tatar kadınları**, böyle uzun **konik kalpaklar** giyerlerdi.[460]

Maraş'ta bir kaya kabartmasında yün eğiren bir kadınla bir çocok figürü görülmektedir. Kadının çorapları, çarıkları, başlığı, etekliği, kuşağı, başını bağlayış biçimi, hatta yanındaki iskemle ve giysilerinin kesimi, en ufak detayına kadar günümüzde Doğu Anadolu kadınının giyim kuşamında yaşamaya devem etmektedir.[461] Bu benzerlik, Hititlerden bugüne uzan **kültür köprüsünün** yaşayan maddi kanıtlarındandır. Bu giyim kuşam benzerliği bile en azından **Türklerin, Hititlerin kültürel mirasçıları** olduğunu göstermektedir

Şurası muhakkak ki, Hitit kültürü 5000 yıl sonra bugün Av-

---

[458] Reşit Galip Bey, **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar Zabıt Tutanakları**, s.131-132

[459] Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.424

[460] Fuks, Kazanskiye tatarı, s.31; Fattah, **a.g.e.**, s.180, Meydan, **Son Truvalılar**, s. 183,184

[461] Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.424

rupa'da değil Türkiye'de yaşamaya devam etmektedir. Oysaki bizler bu durumun farkında olarak ya da olmayarak antik çağın en ileri uygarlıklarından birini Batı'ya kendi ellerimizle teslim ediyoruz.

4. On Sayısı

Hititlerle Türkler arasındakı benzerlıklerden biri de "**10**" sayısıdır. Hitit Güneşi'ndeki **10 figür ya da 10 şekil**, Orta Asya'da ele geçirilen arkeolojik bulgular üzerinde de göze çarpmaktadır.

Isık Köl Yazıtı'nda ve **Kazakistan Karakav**'da ele geçirilen **On Türk** buluntularındakı figür ya da şekillerin tıpkı Hitit buluntularındaki figür ve şekıllere benzemesi ve **10 adet** olması dikkat çekicidir.[462] Ayrıca Türk askeri ve sıyası yapısında da "10" sayısının özel bir yeri vardır.(**On'luk sistem**)

Efsaneye göre Orhun Türkleri komşularıyla yaptıkları bir savaşta yenılmışler ve halkın tamamı kılıçtan geçırılmışdir. Bu korkunç katilamdan sadece **10 yaşında bir çocuk** kurtulmuştur. Başka bir efsaneye göre de yine bir savaş sonrasında katliamdan kurtulan Türkler gittikleri yerde **10 kabilenin** temelini atmışlardır. Altay Türklerinde "**10 Ok İttifakı**", Uygur Türklerinde ise "**On Ogur Koalisyonu**" vardır. On'lu sistem geleneği ise Türklerde çok yaygındır. İtil Bulgarları ülkelerini **10 parçaya** ayırmışlardır. [463]

5. Yönetim Anlayışı ve Ordu

Hititlerin yönetim anlayışı da Türklere benzemektedir: Hitit kralları, ülkeyi yönetme yetkisini tanrılardan aldıklarına inanmakta, ülkeyi "**Pankuş**" adlı bir meclisle birlikte yönetmektedirler. "**Tavananna**" adı verilen Hitit kraliçeleri ise kral olmadığı zamanlarda ülkeyi yönetmekte, devletler arası yazışmalara imza atmaktadır.

Türk Hükümdarları da ülkeyi yönetme yetkisini Gök-Tanrı'dan adlıklarına inanmakta, ülkeyi "**Kurultay**" adlı bir meclisle birlikte

---

[462] Cevizoğlu, **a.g.e.**, s.86.

[463] Fattah, **a.g.e.**, s.191,192, Meydan, **a.g.e.**, s.190

yönetmektedir. "**Hatun**" adı verilen hükümdar eşleri de Kurultay toplantılarına katılma hakkına sahiptir.

Hititlerle Türkler arasındaki yönetimsel benzerliklerden biri de **taht kavgalarıdır**. Hanedan mensupları arasındaki çatışmalar ve entrikalar, Türkleri aratmayacak cinstendir. Hitit kralı Telepinu, ülkesindeki taht kavgalarını ayrıntılarıyla anlatmıştır:

İlk zamanlarda Saray ve prenslerin birbirleriyle dost olmalarından dolayı sınırların genişlediğini, bolluk ve bereketin arttığını belirten Telepinu, daha sonra saraylıların birbirine düşman olduklarını anlatmıştır: Kral Murşili'nin kız kardeşinin kocası kralı öldürmüş. Saray cinayetleri birbirini izlemiş, birbiri ardınca kraliçe ve prensler öldürülmüş, bu yüzden siyasal alanda gerileme başlamış, alınan yerler kaybedilmiş. Sonra da Telepinu kral olmuş. Onu da öldürmek istemişler fakat başaramamışlardı. Taht kavgalarının ülkeye zarar verdiğini gören Telepinu taht kavgalarını önleyeceğini düşünerek bir yasa hazırlamıştı. Telepinu hazırladığı yasada Hitit kralı olmak için gereken özellikleri şöyle sıralamıştı.

"*Birinci kadının çocuğu kral olacaktır. Eğer onun oğlu yoksa ikinci kadının oğlu kral olur. Fakat kralın oğlu yoksa ilk karısından olan kızının kocası kral olur. Bundan sonra kim kral olursa, erkek ve kız kardeşine fenalık yapmak isterse siz (Pankuş Meclisi) olarak ona doğruyu söyleyiniz.Bu kan meselesidir....*"[404] Türk devletlerinin yıkılışında da taht kavgalarının ne kadar büyük bir etkiye sahip olduğu herkesçe bilinmektedir.

Hititlerin yönetimsel özellikleri kadar **askeri yapıları** da Türklere benzemektedir. Hitit ordusunun başkomutanı Hitit kralıdır. Kral genellikle ordunun başında sefere gitmekte, eğer sefere gitmesine engel olacak, hastalık ya da dinsel bir görev söz konusuysa ordunun başına kral ailesinden biri geçmektedir. Hitit ordusu "**onluk sisteme**" göre düzenlenmiştir. "***Akeri hiyerarşinin yapısı on tabanlı bir sisteme göre düzenlenmişti. 10, 100 ve 1000 başı şeklin-***

[404] Çığ, **a.g.e.**, s.124-125.

de yükselen bir komuta zinciri vardı.[465] Onlu sistem , Ön Türklerin askeri yapısının en belirgin özelliklerinden biridir. Hun Hükümdarı **Mete Han** orduyu 10, 100 ve 1000 kişilik gruplara ayırmıştır Hititlerin askeri yapısıyla Türklerin askeri yapısı arasındaki bu ilginç benzerlik dikkat çekicidir.

6 Aile Yapısı

Hititlerin **ataerkil** aile yapısı Ön Türklerin aile yapısına benzemektedir. Tıpkı Türklerde olduğu gibi Hititlerde de toplumsal yaşamın çekirdeği ve en küçük birimi **ailedir**. Ailenin başı erkekti. Fakat Hitit öncesi Anadolu'da doğurganlığı simgelediği için kadının daha saygın bir yeri vardı ve buna paralel anaerkil eğilim daha güçlüdür, ama Hititlerde yayılmacı bir dış siyaset izlemenin de etkisiyle zamanla babanın egemenliği artmış, eli silah tutanların öneminin artmasıyla da ataerkil aile yapısının özellikleri iyice belirginleşmiştir. **Appu Masalı** olarak bilinen bir metinde balıkçılıkla geçinen bir karı-kocanın nasıl erkek bir çocuğa sahip olmak için yakardıkları anlatılmaktadır.[466]

"***Hitit ailesi büyük ölçüde ataerkil bir yapıya sahipti ve miras hakkı baba soyu temelinde belirlenirdi. Bununla birlikte özgür kadınlar hiçbir şekilde erkeklerin malı sayılmıyordu. Tersine büyük kraliçe ve kral ailesinin soylu kadınları gibi onlara da -uygar ülkelerde kadınların ancak 20.yüzyılda ulaşabildiği- eşitlik sağlanmıştı. Erkekler gibi onlar da tüm medeni haklardan yararlanabilir ve toprak sahibi olabilirlerdi. Kadının günlük yaşamada da söz hakkı vardı, özellikle de kızlarının evlendirilmesi konusunda bazı durumlarda oğullarını evlatlıktan reddedebilir ve kocasından boşanabilirdi. Kadınlar da mirasa konabilirdi. 'Kadının kocası ölürse, kadının kocasının servetinden kendine düşeni alır' der bir Hitit yasası. Son derece modern bir anlayışla, çekirdek aile kural olarak toplumun en temel birimiydi.***"[467]

---

465 Brandau, **a.g.e** , s.242.

466 Dinçol, **a.g.e.**,s. 79, 80

467 Brandau, **a.g.e.**, s.90-91

Hititlerde evlilik süreci de bugün Anadolu Türklerinde görülen evlilik süreciyle benzer özellikler taşımaktadır. Hititlerde evlenmeler **"nişan"** ile başlıyordu. Nişanlanacak erkek kıza bir **"nişan hediyesi"** yanında belirli bir miktar **"başlık parası"** vermek zorundaydı. Buna karşılık evlenecek kız da erkek tarafına bir drahoma getirmek zorundaydı.[468] **III. Hattuşili** kızını, çok zengin **çeyizleriyle** birlikte Mısır firavunu II. Ramses' e vermişti. Adı bilinmeyen bir Hitit kralının kızı olan Ehlmıkkalu Hanım adlı bir prenses Ugarit kralı Ammurapi'nin oğlu ile evlenmişti; fakat evlilik kısa sürmüş ve çift kısa süre sonra boşanmıştı. Boşanma belgesindeki karara göre prenses getirdiği çeyizi geri almış ve oturduğu sarayı geri vermişti.[469] Asıl şaşırtıcı olan boşanmalarda **kadın ve erkeğin eşit haklara sahip** olmasıydı. Hitit belgelerinde bir yerde, "***Kadın kocayı reddederse***", başka bir yerde de, "***Erkek kadını kovarsa***" ifadesi geçmektedir. Demek ki her iki taraf da boşanma hakkına sahipti. Boşanmalarda çocuklar paylaşılırdı.[470]

Evlilik dışı ilişkiler **"ölümle"** cezalandırılırdı. Koca eşini başka bir erkekle yakaladığında, her ikisini de sorgusuz sualsiz anında ve yerinde öldürme yetkisine sahipti. Erkek, çocuğu olmadığı durumlarda **"içgüveylik"** uygulaması vardı.

Ön Türklerde de kadın-erkek pek çok bakımlardan eşitti. Kadınlar toplumdan dışlanmazdı. Türk kadını sosyal hayatın gereklerini ve sorumluluklarını erkeklerle birlikte omuz omuza yerine getirirdi. Hitit ve Ön Türk aile yapısının ortak özelliklerine Anadolu Türklerinde bugün bile rastlanabilmektedir.

7 "At" Kültü

Hititlerle Ön Türkler arasındaki benzerliklerden biri de "at" kültüne verilen önemdir. Hititler **at** bakımı ve eğitimi konusunda tarihte ilk kez bir yönetmelik hazırlamışlardır. Söz konusu yönet-

---

468 Çığ, **a.g.e.**, s. 129.

469 Muhibbe Darga, "İktinci Binyılda Kadın", **Arkeo Atlas**, s. 39.

470 Brandau, **a.g.e.**, s. 148.

melik, Mitani ülkesinden **Kikkuli** adlı **Hurri kavmine mensup biri tarafından yazılmıştır**. Arkeolojik bulgular, at kültürünün **Orta Asyalı Türk boyları** yoluyla Anadolu'ya geldiğini kanıtlamıştır.[471] **Frank Starke**'ye göre dünyada modern at yetiştiriciliğinin temeli Hititler tarafından ya da onlara komşu Mitani Hurrileri tarafından atılmıştır.[472] Fakat **Hurrilerin**, Asya kökenli bir topluluk olduğu ve Türkçeye benzer eklemeli bir dil kullandıkları hatırlanacak olursa **atın kökeni** daha iyi anlaşılacaktır.

"Anadolu sanatında bir yarar-varlığı olarak geniş yer tutan canlılar arasında en çok işleneni attır. Bütün kabartmalarda at ile araba birlikte görülür. Savaş arabalarını, av arabalarını çeken attır. Koşumları başa takılan, bütün çekme gücü başta sanılan at'ın bir güç hayvanı olarak kullanılması Hititlerden günümüze kalan en eski uygarlık ürünlerinde görülmektedir. Genellikle iki tekerlekli arabaya koşulan atın arabayı göysü ile değil de boynu ile çekmesi, bütün çekme yükünün başta toplanması, o çağda güç dengesinin iyi bilinmediğini, göysün baştan, boyundan daha güçlü, çekmeye daha elverişli olduğunun kavranamadığını gösterir."[473]

At motifinin en yaygın olduğu coğrafyalardan biri de **Orta Asya**'dır. Ön Türklerin tarih sahnesine çıkıştan itibaren at kullandıkları bilinmektedir. Türkler en az Hititler kadar iyi at yetiştiricisi ve binicisi olarak tanınmışlardır. Orta Asya Türkleri arasında özellikle **atla ilgili halk oyunları** son derece yaygındır. Örneğin at sırtında oynan **cirit** Türklerin geleneksel oyunlarındandır. Ayrıca Türkler de tıpkı Hititler gibi **"atlı arabalar"** kullanmışlardır. **Han sülalesine mensup Türk çocukları Kangılı (Kağnı)** denilen iki tekerlekli savaş arabalarını sürmeyi çok küçük yaşlarda öğrenirlerdi.[474] Ayrıca Türk kağanları Çin hükümdarı ve tanrılarına özgü sayılan **"Kangı"** adlı iki tekerlekli arabalara binerlerdi.[475] Hititlerin ve Türklerin atı

---

471 Çığ, **a.g.e.**, s.131.

472 Brandau, **a.g.e.**, s.241.

473 Eyuboğlu, **a.g.e.**, s. 104.

474 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.121.

475 **A.g.e.**, s.42.

tanımaları ve kullanmaları bu iki uygarlık arasındaki etkileşimin ya da akrabalığın küçük kanıtlarındandır. İ. Zeki Eyüboğlu bu durumu şöyle yorumlamaktadır:

"***Asya ile Anadolu arasında göçlerle sağlanan ilişkilerin Hititlerden çok çok önce gerçekleştiği apaçık bir gerçektir. Özellikle dil alanında yapılan çalışmaların bunu doğrulayan sonuçları kolay kolay yadsınamaz.***"[476]

Asya Türkleri **ata** büyük saygı ve sevgi göstermektedirler. Örneğin ölen bir başbuğ ya da bir kağan **atlarıyla birlikte gömülür**. Şaman inancında da atın ayrı bir yeri vardır. Asya Türklerinde **at kurbanı, atla ilgili "tabık"** ya da **"baydara"** adı verilen **özel törenler** vardır.[477]

8 Boğa Kültü

Hititlere ait arkeolojik bulgular arasında "boğa figürleri" önemli bir yer tutar. **Hitit Güneşi'nde** yarım daire şeklinde **iki boynuzun arasında** ortada **bir geyik**, iki tarafında da **iki boğa** figürü vardır. **İvriz kabartmalarında** boğa boynuzları vardır. **Kapadokya'nın kuzeybatısında** bulunan heykeller, Hititlerin boğayı kutsal kabul ettiklerini ve onlara koçlar kurban ettiklerini göstermektedir. Ayrıca Hititlerde ölü gömme törenleri sırasında **boğa kurban etme** geleneği vardır. Boğa, Hititlerden Ege'ye Yunan kültürüne de geçmiştir. Grekler de şarap ve eğlence tanrısı **Diyonizos'u** boğa biçiminde düşünmüşlerdir. Minoen devrinde **Girit'te** de boğanın kutsal bir hayvan olduğu bilinmektedir. Girit'te doğan **Zeus**'un oradan İda Dağı'nın Dikte mağarasında büyütüldüğünü, dahası Avrupa'ya adını veren Europa'yı kaçırmak için **boğa kılığına girdiği** unutulmamalıdır.

Hititlerde, Hurri kökenli Fırtına Tanrısı **Teşup'un** kutsal hayvanı boğadır. Teşup'un arabasına da "şeri" ve "hurri "adını taşıyan iki boğa koşuludur. Fırtına Tanrısı'nın hayvanı boğa bazen bizzat

---

476 Eyüboğlu, **a.g.e.**, s. 166.

477 Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, İstanbul 1972, s. 101.

tanrının yerine de geçerdi.[478] Hititlerde "boğa" bazı bayram törenleri sırasında da karşımıza çıkmaktadır. Tapmakta kral ve kraliçenin önlerine maden ustaları gümüşten yapılmış iki boğa başı getirmişlerdir; içki sunucusu, boğa başını boynuzlarından tutarak ocağın yanına sıvı kurban akıtmakta, sonra da boğa başlarını tekrar şarapla doldurarak dışarı götürmektedir.[479]

Boğa Ön Türklerde de kutsaldır. Türklerin de tıpkı Hititler gibi ölü gömme törenleri sırasında tanrılara **boğa, sığır** kurban ettikleri bilinmektedir.[480] Ayrıca boğayla eş anlamlı olarak kullanılan "öküz" sözcüğüyle Türkçe "oğuz" sözcüğü arasında da yakın bir ilişki vardır. "İvriz Kabartmalarındaki tanrının geliştirici nitelikleri arasında, serpuşunu (şapkasının) üzerindeki boğa boynuzları hiç yabana atılmamalı. Pek eski zamanlarda sığır, sıpa ve koyun, kuzu yetiştiricilere göre boğa, doğurtucu kudretin bir simgesiydi. Bizdeki '**oğuz**' sözcüğü '**öküzden**' gelir, çünkü cüsse ve kuvvetiyle öküz, ululuğu simgeliyordu. Dahası Batı dillerindeki '**augustus**' sıfatının ve uzunlukla sıcaklığı dolayısıyla '**Augustos**' ayının kökeninin de '**öküz**' olduğu görüşünü savunanlar vardır."[481]

Boğa Ön Türklerde "alplık" ünvanı, hükümdarlık simgesidir. Boğa Türklerde çoğu kez "yer unsuruna" dahil edilmiştir. Yere boğa kurban etme geleneği bu durumun kanıtıdır. Bazen yer altı tanrısı **Erlik** bir boğanın sırtında gösterilmiştir. Kara boğa aynı zamanda Erlik'e kurban olarak sunulmuştur.[482] Boğa, Onikı Hayvanlı Türk Takvimi'nde **ay** sşmgelerinden biridir.

Hitit sanatında **boğa-insan birleşimi** en yaygın figürlerden biridir. Hititlerin boğa-insan birleşmesi zamanla **insan- arslan** biçimine dönüşmüştür.

---

478 Dinçol, **a.g.e.**, s.79

479 **A.g.e.**, s.87

480 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 94

481 Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, s. 108

482 Yaşar Çoruhlu, **Türk Mitolojisinin Anahtarları**, 2.bs. İstanbul 2006, s. 149

"İnsanla boğanın birer doğa varlığı olarak birleştirilmesi Hititlerde, Urartularda, daha sonra Firigya-Likya uluslarında en sonra Yunan-Roma (Anadolu'da) egemenliği döneminde görülür. Tek tanrılı dinlerin doğuşunda da bu konu sürer gider.

Oysa ki ***Selçuklu, Osmanlı*** *uygarlıklarında* ***boğa-insan, insan-arslan*** *konusu bir inanç ilkesi olarak sürdürülür.(…) Anadolu insanlarının İS.2.yüzyılda benimsemeye başladığı, İS. 11.yüzyılda egemenliğini pekiştirdiği tek tanrıcı dönemlerde bütünleşen* ***bu insan-arslan*** *kaynaşması Yunan, Roma, Selçuk, Osmanlı dönemlerinde eski çizgiyi sürdüren sanat anlayışının yaşadığıdır.* ***Hitit arslanı, Hitit boğası, Yunan arslanı, Yunan boğası, Roma arslanı, Roma boğası, Bizans arslanı, Bizans boğası, Selçuk arslanı, Selçuk boğası, Osmanlı arsalnı, Osmanlı boğası, bağlantısı günümüze değin geliyor.*** *Bu konuda Anadolu'nun eski uygarlıklarına yeni bir yaratmanın eklendiği yok. Arslan, boğa, insan bağlantısı sürüp gidiyor."*[483]

Hitit kültürünün kutsal hayvanlarından boğa, Türkler için de son derece önemlidir. **Eski Türklerde** de tıpkı Hititlerde olduğu gibi **boğa-insan** birlikteliğine rastlanmaktadır. Türk kozmolojisinde "**boğa başlı insan figürü**" yaygın olarak kullanılırdı. "Yemek için öldürülüp yer altında dirilen hayvanlar, tamuğ'da (cehennem), kendilerini öldürenlere eziyet eden ruhlar olarak **boğa başlı insan** şeklinde temsil ediliyordu.[484] Hint tanrısı Şiva'nin zamanı temsil eden şekli Maha-Kala'da **Uygur sanatında** tek boynuzlu boğaya binmiş olarak gösterilmiştir.[485] Ünlü Türk hakanlarından **Tonyokuk**, hakan sülalesinin oğullarını **boğaya benzeterek**, Çine karşı mücadele edebilcek en güçlü **bukayı (boğayı)** arıyordu. [486] Eski

---

483 Eyuboglu, **a.g.e.**, s. 161

484 A. Grunweedel, **Altbuddhistische Kultstaetten in chinesisch Turkestan**, Berlin, 1912, s.247, Emel Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, İstanbul, 2006, s.182.

485 A.von Le Choısho, Berlin, 1913, s.17; Esin, **a.g.e.**, s.183.

486 Dankoff, "Iner-Asian Wisdom Traditions in the Pre-Mongol Period", Journal of the American Oriental Society, s. 101; N. Orkun, **Eski Türk Yazıtları**, İstanbul, 1941-63, C.I, s.100-102; Esin, **a.g.e.**, s.183.

Türklere ait bir resimde, mitolojik bir hükümdar alayındaki arabaya, **boğa başlı bir yaratık** koşulmuştur.[487]

Hititlerin kutsal hayvanı boğanın Türklerin kutsal saydıkları hayvanlardan biri olduğunu anlamak için antropolojik bulgular bir yana, bugün Anadolu'da bazı evlerin kapılarının başında asılı duran **boğa başlarına** bakmak bile yeterlidir.[488] Ayrıca arkeolojik ve antropolojik bulgular da, boğanın Türkler için taşıdığı önemi gözler önüne sermektedir. Batı Türkistan'ı idare eden "Yabgu hakanlardan" birinin culûsünü temsil ettiği sanılan gümüş tabakta arabayı boğalar çekmektedir.[489] **Gerdizi,** Kırgızların boğa cinslerine taptığını söylerken, **Çin kaynakları** da Kırgızların ana toteminin inek olduğunu bildirmektedirler.[490] **Kem kıyılarındaki** bir Kırgız mezar taşında **boğa boynuzlu** bir insan başı görülmektedir.[491] Aynı motife bazı mezarlardan çıkan levhalarda da rastlanmktadır.[492] Antik Anadolu tarihi hakkında ileri sürdüğü altarnatif tezlerle tanınan **Halikarnas Balıkçısı** takma adını kullanan **Cevat Şakir**, **Boğa'nın aslında bir Türk sembolü** olduğunu ileri sürmüştür.

" ***İvriz kabartmasındaki tanrının geliştirici şapkasının üzerindeki boğa boynuzları hiç yabana atılmamalı. Pek eski zamanlarda, sığır, sıpa ve koyun, kuzu yetiştiricilere göre boğa doğurtucu kudretin bir simgesiydi. Bizdeki 'Oğuz' sözcüğü 'öküz'den gelir. Çünkü, cüsse ve kuvvetiyle öküz ululuğu simgeliyordu. Dahası Batı dillerin-***

---

487 Grunweedel, **a.g.e.** Esin, **a.g.e.**, s. 183

488 Koşay, **a.g.e.**s.196.

489 A.N. Belenitzkiy, Mittelasien, Die Kunst der Sogden, Leipzig 1980, Levha 12; Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu,** as.183.

490 L. Bazin, "Notes sur les mots Oğuz et Turk", Oriens, VI, 1953, 316-317, Esin, **a.g.e.,** s.184.

491 Orkun , **a.g.e**., C.III, s.10.

492 Troitskaya, Levha XX/6, 10 ve diğerleri, Bu yazıda, S.P.Kiselev, Drevnyaya istoriya yujnov Sibiri, Levha LIX/9. Ejderli kemer için bkz. E.Esin, "Evren, Selçuklu Sanatı Evren Tasvirinin Türk İkonografisindeki Köekenleri," **Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, s. 130; Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s.184

deki 'augustus' sıfatının ve uzunlukla sıcaklığı dolayısıyla 'Ağustos' ayının kökeninin de 'öküz' olduğu görüşünü savunanlar vardır."[493]

Boğanın kozmik anlamları Oğuzlardan Osmanlılara kadar gelmiştir. Nitekim **Boğa ve boynuzlu insan resimleri** taşıyan **Selçuklu sikkeleri** ele geçirilmiştir.[494] Kim oldukları hakkında bilgiye sahip olmadığımız "**B(?)ca**" Türklerinin de 10.yüzyılda **boğaya taptıkları** rivayet edilmiştir.[495] Onların komşuları **Peçenekler** savaşlarda **boğa formlu borular** çalarlardı.[496] Peçeneklerden kalma altın tabak ve ibriklerde birkaç **boğa tasviri** görülmektedir.[497]

"Kök Türk devrinde Sogd masallarındaki boğa biçimli su tanrısı Göpatşah o zamanlar Soğd'a da hükmeden ve Efrasyab soyu olarak bilinen Kök Türk sülalesinin simgesi sayılıyordu. Ancak bunların başkentlerinden Buhara'nın Türkçe adı Bukarak'ın buka (boğa) ile alakalı olduğu pek kabul edilmemektedir. Aslen Yakındoğu'dan gelen Göpatşah ikonografisi Türklerde yayılmıştı. Çünkü Baykal gölü kuzeydoğu kıyılarındaki Kök Türk harfleriyle yazılmış yazıların bulunduğu bir mezarda Göpatşah motifli bir mühür vardı."[498]

---

493 Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, İstanbul, 1996, s.108

494 Boğa ve boynuzlu insan resimleri taşıyan Selçuklu sikkeleri için bkz. S. Hocaniyazov, **Denejnoe obrasçenie gosudarstva velikix Selçukov**, Aşkabad 1977, sikke 243, 294. Balık ile birlikte dünyayı taşıyan boğa için bkz A.Gölpınarlı, **Mevlana Celaleddin, Divan-ı Kebir,** C.I, İstanbul, 1957, s.171, no. cxxv, satır, 3-4. Kozmik boğayı gösteren Osmanlı resmi için bkz. Topkapı, **Yazma.** H, 415 (Birinci Ahmed'e ithaf edilmiş) varak 165. Boğa giyimli alp hakkında bkz. Age varak 67, Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s. 185

495 Yakut'ul- Hamavi, Mu'cemu'l-Buldan, Beyrut H. 1367, sin maddesi.Nakleden Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s.185

496 Gardizi, **Kitabu'z- Zeynu'l-Ahbar**, Tahran H.1347, s.271. Nakleden Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s.185

497 J.Nemeth, "**The Runiform Inscriptions from Nagyszentmiklos**", Acta Orient. Acad Scient. Hungaricae, 21/1-2, Budapeşte, 1971, s.13, 14-18; Esin, **a.g.e.**, s. 185.

498 S.P.Okladnikov, "**Novie dannie po istorii pri Baykalya v turskoe vrem-**

9 Kutsal Geyik

Hitit sanatında en az boğa kadar hatta belki ondan çok daha önemli olan bir başka hayvan da geyiktir. Geyik, **Hitit Koruyucu Tanrısı'nın** kutsal hayvanıdır.[499] **Geyik**, Hitit tanrılarından **Haruva**'nın yakınıdır. Haruva bir iyilik tanrısıdır. Dolayısıyla geyik de iyiylik sembollerinden biridir. Haruva aynı zamanda bütün geyiklerin de koruyucusudur. Hitit inancında geyik uğurlu sayılır ve bu nedenle Hitit sanatına yansır. Yine Hitit tanrılarından, insanların kaderini belirleyen **Runda**'nın yanında da hep bir geyik bulunur. **Alacahöyük**'te bulunan **geyik yontuları** bu konuda en somut örneklerdir. Alacahöyük'te bulunan bir kabartmada **geyik sırtında duran bir tanrı** betimlenmiştir.[500]

Hititlerin kutsal hayvanlarından geyik, **Ön Türklerde** de kutsal kabul edilirdi. Türklerde "**Geyik Ana**" kavramı yaygın olarak kullanılmıştı. Türk hakanının sevgilisi "**Deniz Tanrıçası**" olan bir **dişi geyikti**. Bazı efsanelerine göre **geyik Türk kabilelerine** yurt kuracakları yeri göstermişti.[501] Ön Türk uygarlığı hakkında önemli bilgiler veren **Pazırık Kurganı'nda** bulunan **Pazırık halısında geyik oyaları** vardır. İslamiyeti kabul eden Türkler arasında "**geyikli**" adında bir **derviş grubu** vardı. İlk Müslüman dervişlerinden Ahmet Yesevi "turna donuna", Hacıbektaş Veli "güvercin donuna", **Abdal Musa** ise "**geyik donuna**" bürünmüştür.

Eski Türklerde geyik avlamanın uğursuzluk getirdiğine inanılırdı. "***Kök Türk avcısı bir ak geyik vurduğu için, su tanrıçası darılmış ve insan kurbanlar istemişti. Su unsuruna bağlı geyik ve geyik başlı ejder düşüncesi, Çin efsanesinde olduğu gibi göçebe Türk ve Budist Uygur ikonografisinde de yaşamaktaydı.***"[502] Türklerde sadece

---

ya",Turkologiçeskie issledovaniya, Moskova 1963. Nakleden Esin, **a.g.e.**, s. 186.

499 Dinçol, **a.g.e.**, s. 110

500 Eyuboğlu, **a.g.e.**,s.164.

501 Bahaaddin Ögel, **Türk Mitolojisi**, Ankara, 1989, s.29-30, 569-583.

502 Emel Esin, **Bilke**, C.I, V-VII, 1968-70, s. 86-9; Emel Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.86.

hükümdarların **geyik** avlamasına izin verilirdi.[503] Ön Türklerde **ak geyik** "su ilahesine" bağlıydı.[504] Yine geyikgillerden **dağ tekesi** ya da **maral** ise doğrudan doğruya **Tanrı'nın hayvanı** sayılıyordu[505]. Ayrıca **dağ tekesi piktogramı** kağan sülalesinin damgasında yeralıyordu.[506] "***Dağ tekesi ve geyik motifleri milattan önceki binyılda Avrasya'da yaşayan bütün göçebe boyların başlıca ongunlarındandı***"[507]

Hititlerin **MÖ.2000'lerde** kullandıkları **geyik motifini** Türkler **MÖ.1000'lerde** kullanmışlardır. (Kanımca aradaki 1000 yıllık fark yapılacak kazılar sonunda ortaya çıkacak yeni bulgularla kapanacaktır.) "***Milattan önceki binyılda ölen Avrasyalı göçebe beyleri ve hatunlarının mezarlarından çıkan taçlarda (Türkçe toku ve tuş denen) madeni kemer, at takımı ve levhalarında, alpların mezar taşlarında, halılarda, hep dağ tekeleri ve geyikler ayakta veya diz çökmüş olarak tasvir ediliyordu. Dağ tekesi veya geyik, genellikle ona saldıran yırtıcı bir kuşla birlikte görülüyordu.***"[508]

Asıl önemli olan son yapılan araştırmalarla **geyik motifinin "doğudan batıya" geçtiğinin kanıtlanmış olmasıdır**. Böylece geyik motifinin **Anadolu'ya Asya'dan geldiği** anlaşılmaktadır. Bu da Hitit geyiyiğle Asya Türk geyiyi arasında bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. "***Son zamanlarda Uluğ-Kem çevresinde yapılan Arjan kazılarında***[509] ***da bu motifler ortaya çıktı. Arjan kültürü, Doğudan gelen tesirlerin izleri üzerinde MÖ. VII-VI yüzyıllardan bir merhale teşkil etmekle, dağ tekesi ve geyik motiflerinin eskiden sanıdığı gibi batıdan doğuya değil, aksine doğudan batıya geçmiş olması ih-***

---

503 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.123.

504 W.Eberhard, **Çin'in Şimal Komşuları**, Ankara, 1942, s.86; Esin, **a.g.e.**, s.88.

505 Bkz: G. Clauson, An Etymological Dictionory of Pre- Thirteenth Centruy Turkish, "sıgun", Emel Esin, **a.g.e.**, s.88.

506 Esin, **a.g.e.**, aynı yer.

507 Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s. 192.

508 Esin, **a.g.e.**, s.192

509 Bkz: M.A Devlet, "O Zagadoçnıx izobrajeniaks na olennıx kamnyax", SA, 1976/2

tımalini kuvvetlendirmiştir.[510] ***Böylece, N.L.Çlenova ve D.Dorj tarafından Kök Türk yazıtlarının Ötüken Yış adını verdiği illerde (Bugünkü Moğolistan) bulunan kadim dağ tekesi ve geyik motifleri, ilk örnek görünümü almaya başladı. Bu gelişmenin Türkler bakımından önemi M.X.Mannay-ool tarafından kaydedildiği gibi aşikardır; çünkü Kök-Türk kağan sülalesinin damgası bir dağ tekesi piktogramıdır. S.G.Klyaştorniy ve D.Dorj gibi araştırmacıların işaret ettiği üzere bu hususta şüpheye yer yoktur.***"[511]

Görüldüğü gibi son bulgular Hititlerde de yaygın olarak karşımıza çıkan **geyik motifinin aslen Asya kaynaklı olduğunu, ilk örneklerinin Asyalı Ön Türklerde ortaya çıktığını göstermiştir.** Bu bilgi, Hititlerin kökeni hakkındaki tartışmalara yeni bir boyut getirecek kadar önemlidir.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta Hititlerde ve Türklerde geyik motifinin "**tanrısal**" bir anlam taşımasıdır. Hem Hititlerde hem de Ön Türklerde geyik, **tanrıların yoldaşı**, ya da **tanrılarca korunan, himaye edilen** anlamında kullanılmaktadır. Bu benzerlik Hititlerle Türkler arasındaki yakınlığın en önemli kanıtlarından biridir.

10 Kaz, Leylek ve Kartal

Hitit sanatında **kaz** ve **leylek** ve **kartal** figürlerine de rastlanmaktadır. Hititlere ait bir **Tell Halef kabartmasında** boğazlanan bir **kaz figürü** kabartması vardır. Aynı kabartmada **kazın** yanında bir de **leylek** figürü görülmektedir.[512] Hititlerde kaz ve leylek gibi kuşların **dinsel bir anlam taşıdığı** düşünülmektedir.

Aynı şekilde Ön Türklerde de **kaz** ve **kuğu** kutsal kuşlardandır. Türklerde: "***su kuşları, özellikle de kaz ve korday (bir cins kuğu) kut ve beylik işareti sayılırdı.***"[513] **Alp Er Tunga'nın** kızının adı

---

510 L.P.Kızlasov, "Uyukskiy kurgan Arjan", SA, 1977/2, s.75.

511 Esin, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, s.193.

512 Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.186.

513 Emel Esin, **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş**, İstanbul 1978, s. 92-93; Emel Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 88.

Kaz'dı. Türklerde **turna, kuğu ve sungur, ruh simgesi olarak** kabul edilirdi. **Oğuzlar** da **turnayı** kutsal sayarlardı.[514]

Ohlmarks'a göre **kaz, karga, baykuş** ve **kuğu** şamanın en çok şekline girdiği hayvanlardandır. Kaz, kurban töreni sırasında şamanın göğe yükselmek için üzerine bindiği hayvanlardandı. Anlaşıldığına göre şaman kaza benzeyen içi ot doldurulmuş bir nesneye binerek kollarını iki yana açarak uçuyormuş gibi yapar, kazla ilgili manzumeler söyleyerek kaz sesi çıkarmaya çalışır. Ayrıca şaman elbiseleri üzerinde kuş figürleri bulunur.[515] Kaz, Altay Yaratılış Destanı'nda insan ve yaratıcı tanrıyı simgelemektedir.[516]

Hititlerde kutsal sayılan başka bir hayvan da **kartal**dır. Hitit dilinde "**Haras**" denilen **kartal** ilk çağlarda "**İlluvanka**" denilen **dev yılanla** savaşan efsane bir kuş haline gelmişti. Kartal, **Hitit öncesi Anadolu'da** da yaygın bir inanç semboluydü ve Hititlere de oradan geçmişti. Kartal, en eski Hitit kabartmalarında karşımıza çıkmaktadır. Kartal, Anadolu sanatında değişik anlamlara gelmektedir.

"***İlkin gökle yerin savaşmasında bir gök varlığı, göklerin gücü olarak ortaya çıkar. İkincileyin 'iyi ile kötünün savaşında' iyinin somut gücünü gösterir. Üçüncüleyin yüceliğin, egemenliğin yansıtıcısı olarak biçimlendirilir. Bu üç ayrı konu Anadolu sanatının tarihi boyunca sürer gider.Gerek Alacahöyük'te, gerekse Tell Halef diye adlandırılan Doğu Anadolu bölgesinde bulunan kartallı kabartmalar, kartal kanatlı varlıklar bunu gösteriyor. Kartal konusu daha sonraki yüzyıllarda bozkurt masalı ile birleşerek yeni bir bütün oluşturdu.Orta Asya Türklerinin büyük saygı gösterdikleri bilinen "Bozkurt" çoktanrıcı dönemlerde Asya uluslarının (Türklerin) inanç varlıkları arasındaydı. Sonradan bu inanç Türklerle Anadolu'ya geçti.***"[517]

---

[514] Zeki Velidi Togan, **İbn Fadlans Reiseberichi**, Leibzig, 1939, s.20, 36-37, 51 Nakleden Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 89.

[515] Çoruhlu, **a.g.e** s. 157

[516] A İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, s 14, Çoruhlu, **a.g.e.** s. 157

[517] Eyuboğlu **a.g.e.**, s.169

Hitit sanatında geniş yer tutan kartal, gerek Orta Asyalı Ön Türklerde gerekse Anadolu'ya göç eden Türklerde görülmektedir. Örneğin **Selçuklu mimarisinin** en önemli figürlerinden biri **kartal**'dır. Türklerde kartalın **hem dinsel hem de kozmik** anlamı vardır. Türklerde kartal, (kara-kuş) göğün zirvesinde gün ve geceye hakim sayılan **Müşteri (Jüpiter)** gezegeninin simgesidir.[518] Aynı zamanda Gök-Tanrı simgesi olan kartal "gök unsuruna" dahildir. Ölümsüz kavramlara karşı iyi unsurları temsil etmektedir.[519]

Alacahöyük Sfenksi üzerinde iki pençesinde iki tavşan tutan **çift başlı kartal** kabartması bulunmuştur. **Selçuklu Türkleri** döneminde çok sık kullanılan bu **çift başlı kartal kabartması** bugün **Türk Hava Kuvvetleri'nin** armasıdır.[520]

11 Arslan Başı

Hitit sanatının en göze batan özelliklerinden biri de **arslan** figürüdür. Anadolu'da arslan **koruyucu** bir varlıktır. Anadolu kültürüne damagasını vuran Hititlerden kalan sanat varlıkları arasında arslanın çok belirgin bir yeri vardır. **Arslan başları, arslanlı kabartmalar** ve **arslan betimleri "Hitit Arslanı"** kavramının doğmasına neden olmuştur. **Hitit arslanı**, en az **Hitit güneşi** kadar belirgin bir sanat objesidir. Aslanlı kapı, Hitit sanatının belirgin özelliklerindendir. Boğazköy'dek kent kapılarının üçünde de arslan figürleri vardır. Alacahöyük, Yerkapı ve Hattuşa da ise Mısır sfensklerine benzeyen sfenksler bulunmuştur.[521]

Altaylarda Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan eserler üzerinde de arslan-grifon tasvirlerine rastlanmıştır.[522]

Eski Türklere ait hayvan mücadele sahnelerinde arslan "gök

---

518 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.31, 88.

519 Çoruhlu, **a.g.e.**, s.137, 138

520 Dr. Phil. Hamit Zübeyr Koşay, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1974, s. 190-192.

521 Dinçol, **a.g.e.**, s.113

522 Çoruhlu, **a.g.e.**, s. 140

unsuruna" dahildir ve zafer kazanan konumundadır. Arslan, iyi-kötü, aydınlık-karanlık gibi zıtlıklardan olumlu olanı temsil etmektedir. Dolayısıyla birçok hayvan gibi arslan da iyinin kötüyü yenmesini, kudret ve kuvveti simgelemektedir.[523]

Eski Tuğrklerde aslan postu ve yelesi de "yiğitlik" simgesi olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle Türklerde uzun saçla arslan yelesi arasında bir ilişki kurulmuştur.[524]

Arslanla birlikte **kaplan** ve **pars** gibi hayvanlar da **Ön Türklerde** çok önemlidir.

"***Alp Er Tunga'nın ve başka Türk beylerinin adı veya ünvanı olan "tonga" kaplan, bars, ir biş (ak pars) ve daha sonra arslan gibi yırtıcı ongunlar da Çu döneminden itibaren alplıkla ilgili olmakla birlikte, Kök Türk ve Uygur çevresinde yeni etkilerde kaydetmişlerdi.***"[525]

Uygur sanatında yırtıcı hayvan postu giymiş insan resimleri vardır. Ön Türklerde de **kaplan postuna bürünme geleneği** vardır.

"***Osmanlı ordusunda da böyle olağanüstü cesur ve cezbe içinde Alpler kaplan postuyla beliriyordu. Bunlardan deli'ler***[526] ***bazen hem öne hem arkaya ok çekmekte usta eski Alpler gibi börklerine çifte çeleng***[527] ***denen çift kanat takıyordu.***[528] ***Bazı gönüllüler, haberciler ve kopuzla türkü söyleyen Yeniçeri ozanları da***[529] ***kaplan postu giyiyordu***[530]. ***'Tuhfetü'l mülük***[531] ***adlı Osmanlı yazmasındaki***

---

[523] **A.g.e.**, aynı yer.

[524] **A.g.e.**, aynı yer.

[525] Esin, **a.g.e.**, s.140.

[526] Sermed Muhtar, **Müze-i Askeri-i Osmani Rehberi**, İstanbul 1920, s.42.

[527] Evliya Çelebi, **I, 10,** (Fatih'e Akşemsettin'in Verdiği Çifte Çelng)

[528] Nusrat Name, **British Museum**, Add.22011, varak 199, Süleyman Name, Topkapı Kütüphanesi H. 1517 varak 403. (H. 965 tarihli H. 929 /39 1522-1532 savaşlarında bir Türk ile Avrupalılar arasında vuruşmayı gösteren resim)

[529] Ozan, Saz Şairi, (Bkz: Tanıkları ile Tarama Sözlüğü)

[530] Naima, **Tarih,** İstanbul, H. 1281, VI. 47

[531] **Topkapı Yazma**, H.413 (Tuhfat'ül –müluk va's salatin) varak 165/a, b,

giyimli, yani çeşitli hayvan postlarına bürünmüş atlara binen 'kaplan ve diğer maskeli Alpler da sanki İç Asya'da asırlar öncesi, kehanet amacıyla yapılan maskeli çatışmaları hatırlatmaktadır."[532]

Hititlerdeki arslan figürü, Türklerde **arslan ya da kaplan postuna bürünme** olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular, Türklerin de Hititler gibi **arslana** kutsal bir anlam yüklediklerini göstermektedir.

Türklerde "**geyik**" ve "**arslan**" figürünün Hititlerdeki anlamıyla kullanıldığı çok özel bir durum vardır. **Türk halk resimlerinde arslan, geyiğin yanında, ondan ayrılmayan bir canlı olarak betimlenmiştir**. Çoğu kez arslan ve geyik bir ermişin yanında betimlenmiştir.

"İkisi bir ermişin çevresinde yan yana gelince barış içinde yaşamanın ne olduğunu, yaşamın tadını tuzunu, ermişin doğaya egemen oluşunu gösterir. Ermişin öyle tanrılık bir gücü vardır ki, doğada yan yana gelmeleri olanak dışı bulunan arslanla geyiği bile yan yana getirir, kardeşçe yaşatır. Oysa doğada arslan geyiği bir atlayışta parçalar yer. Buna karşılık ermişin yanında onun etkisiyle yırtıcılığı yok olur gider. Ne arslanda yırtıcılık kalır ne geyikte can korkusu. Kardeş olup çalar bütün canlılar birden. Bu tür bir topluluğu Hititlerden günümüze kalan kaya kabartmalarında da görürüz. Bir şölende bütün yabanlar toplanır, kurtla kuzu kardeş olur."[533]

Anadolu Türk kültürünün özünü oluşturan, Yunus Emre ve Hacı Bektaşi Veli gibi ermişlerin şahsında canlılık bulan **barış, dostluk** ve **insan sevgisi** gibi kavramların bu topraklarda bu kadar derin ve yaygın olarak varlığını korumasında Hitit geleneğinin büyük etkisi vardır.

Hitit arslanı, yıllar sonra Türk İslam kültüründe karşımıza çıkmıştır.

"İslam dininde özellikle Ali ile ilgili söylentilerde büyük bir yer

---

238/b (Aslan veya kaplan maskesi giymiş kaplan postlu ata binmiş elinde kargı bulunan dövüş resmi)

532 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.147.

533 Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.338

tutan arslan bir erkek adı olarak da yaygındır. Ali'nin bütün öteki adları değişik arslan türlerini anlatır. Gazanfer, Haydar, Esad (saldırgan arslan, kükreyen arslan, pusuya yatmış avını bekleyen arlan) sözleri onun İslam toplumundaki nitelikleri olarak bilinir. Öykülerde Ali'nin yanından arslan eksik olmaz. Ancak bu öykülerde arslan yiğitliğin, savaşçılığın örneği durumundadır. Ermişin yanında görülen arslanla Ali'nin yanında duran arslanı apayrıdır."[534]

12 Kilimler ve Halılar

Hititlerin sosyal ve kültürel hayatı ile Türklerin sosyal ve kültürel hayatı arasında önemli benzerlikler vardır. Örneğin, **Hitit kilimleri, Hitit Yunakları ve Yontuları, Hitit beşikleri, Hitit muskaları, Hitit dibekleri, Hitit masalları ve Hitit güneşi bir çok bakımlardan Türk maddi kültür öğelerine benzemektedir**

Bugün Anadolu'da dokunan Türk kilimlerine benzer kilimleri binlerce yıl önce Hititler dokuyordu. Anadolu kilimlerinin en ilginç özelliği oyaların çizgilerle işlenmesidir. Hititlerden beri Anadolu kilimlerinde **kartalla yılanın** boğuşması bir dörtgen içinde ikişer ikişer dört, ya da birer birer olmak üzere karşılıklı iki ayrı bölümde işlenir. **Yılan altta, kartal üstte** durur. Gerek yılanın gerekse kartalın başı iki uçta birer üçgen biçiminde gösterilir.[535]

"Kilimlerde oyaların yerleşme düzeni, biçimlerin birbirleriyle oranı, bağlantısı, İvriz'deki kaya kabartmasında yeralan kral kral Varpalavas'ın tanrıya adak sunarken giydiği giysinin etek bölümünde görülen oyalara benzer. Maraş'ta bulunduğu söylenen, bir anne ile çocuğunu gösteren kabartmada çocuğun yakasını süsleyen çizgiler de kilimlerde vardır. Malatya'da bulunan bir kral başındaki başlığın oyaları da kilimleri andırır biraz. Kimi kilimlerde geniş bir yer kaplayan dikdörtgenler, Hitit 'Güneş Kursu'nu olduğu gibi yansıtır. Buna, Alacahöyük'te bulunan bir geyiğin boynundaki çizgileri de katabiliriz.

534 **A.g.e.**, s. 336-337

535 **A.g.e.**, s. 362-363

Hitit oyaları ve oyaları biçimlendiren çizgilerle Hitit giysileri arasında görülen benzerlik ilginçtir."[536] Hitit kilimlerinde bu tarak ağzını andırırcasına dizilen üçgenlerden oluşan süsleme biçimleri Hitit kadınların eteklerindeki **oyaların** aynısıdır.[537] Hititler ve Frigler'le biçimlenen **Anadolu kilim geleneği** Anadolu Türklerinde de aynen devam etmiş ve etmektedir.

Konya Karaman'da İbrahim Bey Türbesi'nde bulunan sandıkların üzerindeki bitki süslemeleriyle[538] **Hitit kabartmalarında** yer alan bitkiler birbirinin neredeyse tıpkısıdır. "***Bitkinin seçilişi, işlenişi, süsleme düzenindeki durumu, eski çağ ürünleriyle açık bir benzerlik içindedir. Balıkesir'de Karası Bey Türbesi'nde Karasi Bey'in sandukasının***[539] ***başında yanlarında sıralanan kufi yazısı süsleme ile Gordion'da bulunup Ankara Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen tahta üzerindeki işlemeler, oyalar, birbirinin tıpkısıdır.***"[540]

Hitit kilimleri üzerindeki desenler, figürler ve motiflerin işleniş biçimleri Orta Asya kökenli **Türk kilimlerine** benzemektedir. Nitekim bu durumu gözlemleyen **Ekrem Akurgal** bir yazısında şöyle demiştir: "***Halıcılık, kilimcilik, çinicilik,...gibi her türlü halk sanatını Türkler Orta Asya'yayla birlikte getirmişlerdir.***"[541] Hititlerdeki kilim geleneği büyük olasılıkla Asya kaynaklıdır ve bu gelenek sonradan Anadolu Türklerinde de devam ederek günümüze kadar ulaşmıştır. Kuşkusuz ki bu değerlendirme resmi tarihin çok kolay kabul edebileceği bir değerlendirme değildir, çünkü resmi tarih Türklerin 1071 öncesinde Anadolu'ya gelmiş olabilecekleri tezini ısrarla reddetmektedir. Arkeolojik bulgular, Orta Asya halı ve kilim geleneğinin en az Anadolu kilim geleneği kadar hatta belki ondan daha eski olduğunu ortaya koymaktadır. Anadolu halılarındaki süslemelerin **Pazırık halılarındaki** süslemelere fazlaca benzemesi,

---

536 **A.g.e.**, s 363

537 **A.g.e.**, s 365.

538 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, Ankara 1969, resim 24

539 **A.g.e.**, , resim 41.

540 Eyüboğlu, **a.g.e.**, s 369

541 Ekrem Akurgal, "**Cumhuriyet Gazetesi**", 24 Nisan 1976, s 2 vd

Anadolu'yla Orta Asya arasındaki kültürel ilişkinin kanıtlarından biridir.

*"**En eski düğümlü halı, 1924- 1925 yıllarında Rus arkeologlar tarafından Orta Moğolistan'da Pazırık'ta bazı İskit mezarlarının kazıları arasında bulunmuştur. Bu halıya Pazırık'ta bulunduğu için Pazırık Halısı adı verilmiştir**."*[542] Ayrıca **İskit mezarlarından** çıkan halı kalıntıları da Türklerin çok erken dönemlerde halı dokuduklarını göstermektedir. **Herman Haack**, Türkiye'de 1975 yılında yayınlanan "**Doğu Halıları**" adlı eserinde "**Düğümlü halının**" Asya kaynaklı olduğunu ve oradan Batı'ya yayıldığı sonucuna varmıştır. Haack şöyle demektedir: *"**Bu bilgilere göre düğümlü halıların eski zamanlarda sadece Asya ülkelerinde dokunduğu ve zamanla Batı ülkelerine geldiği kesinlikle söylenebilir**."*[543]

Hititler dokumaya büyük önem veriyordu. Hititlere ait **Maraş'ta bulunan bir kaya kabartmasında** elinde **yün eğiren, iplik yapan bir kadın** görünmektedir. Eğrilen yünler çok değişik örgü işlerinde kullnılıyordu. Örneğin çoraplar günümüzde Anadolu'da olduğu gibi elle örülürdü. Bu örgü işlerinde **şişler** kullanılırdı. **Hitit çorap şişleri,** birer büyük deliksiz, iğne biçimindedir. Anadolu Türkleri arasında "**çuvaldız**" diye adlandırılan örgü aracı Anadolu'da bugün hala kullanılmaktadır.[544]

13. Kutsal Ağaç

Hitit sanatında sıkça karşılaşılan ve kutsal bir anlam taşıdığı düşünülen **ağaç** Ön Türkler için de son derece önemlidir. **Hitit kabartmalarında** çok değişik formlarda ağaçlar işlenmiştir. Bu farklı ağaç formları arasında en yaygın olanı, "**hayat ağacı**" olarak bilinen ve "**Lotus çiçeği**" denilen bitkidir. **Hitit sanatında** karşımıza çıkan **Hayat ağacı**, **Mısır sanatında** da karşımıza çıkar. Hayat ağacına gös-

---

542 Eyuboğlu, **a.g.e.**, s. 373.

543 Hermann Haack, **Doğu Halıları**, çev. Nerman Girişken, 1975, s. 13; Eyuboğlu, **a.g.e.**, s. 373 (3 nolu dipnottan)

544 Eyuboğlu, **a.g.e.**, s. 288

terilen ilginin temelinde dinsel gerekçelerin yattığı açıktır.[545] **Karatepe'de Zincirli'de** Hititlerle ilgili bulgularda Hayat ağacıyla ilgili çok sayıda kabartmaya rastlanmıştır. "***Tanrıların, kralların kabartmaları yanında bu ağacın yer alması da taşıdığı önem yüzünden olsa gerek.***"[546]

Hitit sanatında sıkça rastlanılan ve hayatı sembolize eden **ağaç figürü**, **Anadolu** ve **Orta Asya Türk sanatında** da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Türklerde özellikle **halılarda** ağaç çok yaygın bir konu olarak işlenmiştir. Anadolu'da "**Ladik halısı**" ya da "**Ladik seccadesi**" denen dokumalarda **dallar, yapraklar, çiçekler**, süslemede kullanılmıştır. Hitit kabartmalarında görmeye alışık olduğumuz çiçekler, dallar ve yaprakların benzerlerine "**Bergama halısında**" rastlanmaktadır. Anadolu'da dokunan **Kula halısında** ise karşılıklı olarak sıralanan **söğüt ve kavak ağaçları** süslemede kullanılmaktadır. Türklerde halı ve kilimlere işlenen hayat ağacı, hayatın yenilenmesi, türeme ve ölümsüzlükle ilgildir. Hayat ağacı, Anadolu Türk mimarisinde taş kabartma olarak karşımıza çıkmaktadır.[547]

Hititlerde hem sanatsal hem de dinsel bir anlamı olan **ağacın Ön Türklerde** de kutsal bir anlam taşıması Hititlerle Ön Türkler arasındaki kültürel, sanatsal ve dinsel benzerliklerden biridir.

Eski Türklerde de tıpkı Hititlerde olduğu gibi "hayat ağacı" çok önemli bir figürdür. Türk mitolojisi ve inanışlarında "ağaçtan türeme" motifi yaygın olarak kullanılmıştır. Oğuz Destanı'nda, Kıpçakların ve Uygurların Türeyiş Efsanesi'nde ve Ak Oğlan Söylencesi gibi bir çok üründe bunu açıkça görmek mümkündür.[548] Türkologlara göre Türklerde "ağaçtan türeme" geleneği orman kültünün bir yansımasıdır ve kökü tarih öncesi devirlere kadar gitmektedir.[549] Şamanlar da ağacı gök yüzüne çıkmak için merdiven olarak kul-

---

545 **A.g.e.**, s.196.
546 **A.g.e.**, s. 197.
547 Çoruhlu, **a.g.e.**, s.97
548 **A.g.e.**, s. 115-120
549 **A.g.e.**, s.120

lanırlardı. Gençler şaman olabilmek için ağaç dikerler, şaman ölünce ağaçları da yok edilirdi.[550]

Orta Asyalı Türkler "ağaca" büyük saygı duyauyorlardı. Bazı Türk boylarında ağacın kutsal bir niteliği vardı. Örneğin Batı Türk hükümdarı **Tong Yabgu** ağaca gösterdiği saygıdan dolayı **ağaç bir tahta** oturmak istemiyordu. [551] **Tabgaç Türkleri** ise göğe, yere ve hükümdar atalarına kurbanlar verdikten sonra **ağaçlar dikerek** kutsal ormanlar oluştururlardı. **Tabgaçlarda** ve **Çularda**, ağaç "**soyu**" simgeliyordu.[552].

"***Ağacın özellikle hükümdar sülalesi simgesi olarak görüldüğü, sülaleye Türk adını veren kağanın oğulları hakkındaki bir rivayetten de anlaşılmaktadır:***

'(Türk'ün) on hatunu vardı ve bunlardan doğan oğullar analarının soy adını alıyorlardı. A-shi-na bir odalığın oğluydu....(Türk) ölünce on anadan doğan oğullarından biri, onun yerine geçmek üzere seçilecekti. Böylece bir büyük ağacın altında toplandılar ve ağaca en yüksek atlayanın baş olacağına karar verdiler. A-shi-na soy adı olan kadının oğlu henüz küçüktü,fakat en yükseğe o atladı."[553]

587'de Yon-ulug adlı Kök Türk Beyi'nin, amcası Çöllig Kağana söylediği şu sözler, eski Türklerde "ağacın" soy simgesi olduğunun bir başka kanıtıdır:

"***Sen amcamsın ve seninle babam, aynı kökten gelen bir gövde oluşturmaktasınız. Ben o gövdenin bir dalı veya bir yaprağıyım***"[554]

Ön Türklerde "**ağaç ayinleri**" çok yaygındı. Eski Türkler belli dönemlerde "***ağaç etrafında dönme törenleri***" düzenliyorlardı. Ör-

---

550 **A.g.e.**, aynı yer.

551 S. Julien, **Historie de la vie de Hiouen –Thsang**, ABD, 1968, s.55; Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s. 118; Meydan, **Son Truvalılar**, s.304.

552 Esin, **a.g.e**., s.163.

553 Liu Mau- Tsai, **Die Chinesischen, Nachrichten zur Geschichte der Ost Türken**, s.6, Esin, **a.g.e**., s.170.

554 Tsai, **a.g.e.**, s. 54 Nakleden Esin, **a.g.e.**, s.171.

neğin **Hsiung-nular** sonbaharda Tai-lin ormanında ağaç etrafında dönme ayini düzenliyen Türklerdendi.[555]

Hsiung-nular, "karaçam" ve "dut" ağaçlarını **kutsal** sayıyorlardı. Hsiung-nu ve Tabgaçlar döneminde (I-IV. Yüzyıllar) Çin sarayında baharda oynanan Han-lı ağaç oyunu Türklerce de oynanıyordu.[556] Han-lı oyununun anlamı şuydu: "Türkçe 'sırık' denen dünyanın merkezi sütünu olan **ağaç etrafında**, varlıklar mevsimler boyunca sürekli şekil değiştirerek dönüyordu."[557] 615 tarihli bir Çin kaynağında eski Türklerin "Tu-lu" adlı bir ağaç oyunu oynadıkları belirtilmektedir.[558] **Oğuz Kağan Destanı'nda** da ağaçla ilgili törenlere değinilmektedir.

"Sağ tarafa kırk kulaç boyunda ağaç diktirdi.
Onun tepesine bir altından tavuk (veya horoz) koydu.
Ağacın ayağına bir ak koyun bağladı.
Sol tarafa kırk ulaç boyunda bir ağaç diktirdi.
Onun tepesine bir gümüş tavuk koydu.
Ağacın ayağına bir kara koyun bağladı."[559]

Çinlilerin "**Kao-ch'e**" ve "**Ti'e –le**" dedikleri yüksek tekerlekli kağnılar kullanan ve 486-540 yılları arasında hakimiyet süren Türk boyları **ağaç** ve yer ibadetiyle ilgili bir ayin yapıyorlardı.[560]

Asya'da **Uygur Kağanı Bögü'nün** bir kusık (**fıstıklı Sibirya çamı**) ve bir **kayın ağacı** arasından yükselen tepenin yarılmasıyla dünyaya geldiği söylencesi yagındı.

---

555 Esin, **a.g.e.**, s.163.

556 W. Eberhard, "**Lokalkulturen im alten China**", TP, C. XXXII, 1942, 17/12,13; Esin, **a.g.e.**, s.164.

557 Esin, **a.g.e.**, s. 171.

558 **A.g.e.**, s.172.

559 Bang Rachmati, "**Die Legende von Oghuz Qaghan**", Sprum 1932, satır 360-66; Esin, **a.g.e.**, s.173.

560 Esin, **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş**, s.69-74 Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.164.

Cüveyni, **Uygur Kağanı'nın** soy kütüğünün bir **ağaç** şeklinde resmedildiğini belirtmiştir.[561] Anlaşıldığı kadarıyla soy kütüğünün "**dallanan ağaç**" biçiminde gösterilmesi eski bir Türk geleneğidir. Görüldüğü gibi "ağacın kutsallığı", ya da "saygı duyulan", "önemsenen" olması, "hayatı simgelemesi" hem Hititlerin hem de Asyalı Türklerin ortak özelliklerinden biridir.

14 Güneşin Anlamı

Hititlerle Ön Türkler arasındaki benzerliklerden biri de Güneşe yüklenen anlam ve önemdir.

İsmet Zeki Eyüboğlu: "***Anadolu sanatı bir güneş sanatıdır.***" der. "*İnsan yaratmaya güneşi görmekle, onun engin gücüne, yaşam verici kaynağına saygı duymakla, güneşi bir yaratıcı güç olarak düşünüp, işlemekle başlamıştır.*"[562]

Güneş, tüm insanlık tarihinin belki de **en eski ve en genel kutsal sembolüdür**. İlkel insan önce onu merak etmiş, önce o parlak ışığa yoğunlaşmış, kendini ve üzerinde yaşadığı gezegeni anlamaya önce Güneşten başlamıştır. Dünyanın neredeyse tamamında insanlar güneşe belli anlamlar yüklemişlerdir. Şüphesiz yaratıcı Anadolu insanı da Güneşe anlam vermek için uğraşmıştır. Anadolu'nun kurucu kültürü **Hititler** için Güneş çok derin anlamlar barındıran bir semboldür.

Hititlerde Arinna ilinin koruyucu tanrıçası **Vureşemu** bir Güneş tanrıçasıdır. Hititlerin Güneş tanrısı ise **İstanus**'tur. Ustanus'un diğer adı da **Utu**'dur. Güneş Hititlere komşu Eski Anadolu uyagrlıklarında da dinsel anlamlar taşıyan bir semboldür. Örneğin **Luvilerin** Güneş tanrısı **Şimeğe**, Hurrilerin (Mitani) **Mitra** (İrania) Urartuaların ise **Ardini** adlarını taşımaktadır. Hititlerde Güneş, bir tanrı olarak sanat ürünlerinde bile üstte, en doğal biçimiyle gösterilmiştir. İnsan biçimli Güneş tanrısının başının üstünde gene Güneş vardır; ışınlarını saçan bir Güneş...[563]

---

[561] Emel Esin, **Ötüken Yay.**, İstanbul 1976, s.161.

[562] Eyüboğlu, **a.g.e.**, s.452

[563] **A.g.e.**, s.454

Hititler Güneşe yükledikleri anlamı sembolleştirmişlerdir. Güneşi simgeleyen "**Sittaris**" adını verdikleri ünlü **Güneş Kursu'nu** yapmışlardır.[564]

Güneş Kursu, Atatürk'ün emriyle Alacahöyük'te 1935 yılında başlayan kazılar sonunda açığa çıkarılmıştır.[565]

Güneş Kursu, Hititlerden önce Anadolu'da yaşayan **Hattilere** aittir. Hititlerin Anadolu'ya gelmelerinden yaklaşık 300 sene önce yapılmış ve kullanılmıştır. Prehistorya ve Ön Asya Arkeolojisi uzmanı Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu, **Hatti Kavmi'nin ise Anadolu'da Türkçe'nin de içinde bulunduğu Asyanik dili konuşan en eski kavim olduğunu dile getirmiştir.**[566] Güneş Kursu'nun Alacahöyük'te Hatti beylerinden birinin mezarında bulunduğunu da belirten Prof. Dr. Çınaroğlu, buna Alacahöyük dışında hiç bir yerde rastlanmadığını, Hatti kralları öldüğü zaman bunun gibi 4-5 sembolle birlikte gömüldüklerini belirtmiştir.[567]

Hattilerden Hititlere geçen **Güneş Kursu (Sittar) hakkında** genel kabul gören temel iki görüş vardır. Bu görüşlerinden birine göre bu, günleri ve ayları gösteren **özel bir takvimken**; diğer bir görüşe göre Sittar, **kutsal anlamı** olan bir semboldür.

Prof. Çınaroğlu, **Güneş Kursu** hakkında şunları söylemektedir:

*"Güneş Kursu, tunçtan yapılmış olup günümüzden yaklaşık 4250 sene önce **dini merasimlerde** ya da diğer merasimlerde stan-*

---

564 **A.g.e.**, s. 455.

565 Bulunduktan sonra ilk kez Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından sembol olarak benimsenen Güneş Kursu, daha sonra **Ankara'nın sembolü** haline gelmiş ve Ankara Üniversitesi kurulduktan sonra da bu üniversite'nin sembolü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Maalesef günümüzde, İslam Öncesi Antik tarihi yadsıyan AKP'li Ankara belediyesince "Güneş Kursu" Ankara'nın sembolü olmaktan çıkarılmıştır. 2000'li yılların Türkiye'sinde, tarih bilinci yoksunu bu "sakat zihniyetin" egemen olması çok üzücüdür.

566 "Güneş Kursu", **http://www.ankara.edu.tr/text/a**, 7 Mayıs 2002

567 **A.g.e.**, aynı yer.

dart olarak kullanılıyordu. Aynen Mehter Takımı'nın standartları gibi bir işlevi vardı. Sallandığı zaman ses çıkartıyor ve bu ses de o merasime katılanlara bir huşu veriyordu. Güneş Kursu'nu oluşturan yuvarlak, ***dünyayı*** *ya da* ***güneşi*** *temsil ediyor. Altta, iki adet boynuza benzer çıkıntı var ama boynuz değil, ne olduğu kesin olarak henüz bilinmiyor. Üzerinde yer alan çıkıntılar ise* ***doğanın çoğalmasını,*** *üremeyi temsil ediyor. Kuşlar da aynı şekilde yine doğanın çoğalmasını, doğadaki hürriyeti anlatıyor. Bunun Güneş Kursu olduğu, benzer bir eserin güneş şeklinde ve ışınları yayar biçimde ele geçmesiyle anlaşıldı ve dolayısıyla bunların hepsine Güneş Kursu dendi."*[508]

Güneş Kursu, (Sittaris) şekil yönünden incelenecek olursa, **12 bölümlü** bir kasnağın içinde sekiz dik üçgenden ve dört kareden oluşmaktadır. Karelerin çevresinde en alttaki ile yirmidört biçim (biri dörtgen, ötekiler üçgen) vardır. Böylece 32 diküçgen, 4 kare, 1 bozuk dik dörtgen, 23 üçgen (karelerin içindekilerden ayrı) olmak üzere 60 biçimli bir bütün oluşuyor. Sittaris'in 12 bölümlü olması (kursun çevresindeki 12 dilim) yılın 12'ye ayrılmasıyla ilgilidir.

"Eski çağda Güneşin yeryüzü çevresinde döndüğüne inanılırdı. Sittaris'in kasnak biçiminde oluşu kasnağın çevresinde yine küçük kasnakların dizilişi Güneşin gök yüzünde dönüşü ile bağlantılıdır. Ayrıca 12 sayısının kutsallığı sorunu Sümerlerde ortaya çıkmıştır. Hititlerden öncedir. Bu yüzden Sittaris ile 12 sayısı, güneş, 12 ay arasında inançlara dayanan çok eski bir ilişki olsa gerek. Nitekim Yazılıkaya'da bulunan bir kaya kabartmasında 12 Hitit tanrısının arka arkaya dizildiği görülür. Bu 12 tanrı daha sonraki çağlarda yine Anadolu'da oluşan bir inancın biçimlendirdiği Olimpos Dağı'nda da görülür. Olimpos'un 12 büyük tanrısı vardır. Bunların başında Güneş'i yansıtan Zeus bulunur. Bu inanç, bu 12 yüce tanrı anlayışı Yunan-Roma uluslarına da geçmiştir. 12 sayısı ile ilgili oluşumlar arasında en önemlisi gök katlarının (burçların) varlığıdır. Bilindiği gibi gök katlarının 12 olduğu eskiçağda ortaya atılmıştı."[569]

---

508 **A.g.e.**, aynı yer.

569 Eyüboğlu, **a.g.e.**, **s.** 170

Hitit kralları Güneş doğarken güneşe döner ve günlük dini törenlerini yaparlardı. And içilirken Güneşe karşı dönülürdü. Hititler Arinna ilinin Güneş tanrıçasına yalvarır, yakarır, içli sözlerle dua ederlerdi. **Bir Hitit hiyeroglifinde** şunlar yazılıdır:

"Arinna'nın güneş tanrıçası, efendim benim.
Bütün ülkelerin sultanı,
Arinna'nın güneş tanrıçası derler sana Hatti ülkesinde.
Oysa yurd edindiğin sedirler ülkesinde,
Hepat derler adına."[570]

Güneş Hititler için olduğu kadar **Eski Türkler** için de önemlidir. **Eski Türkler** Günüşle ilgili duygu ve düşüncelerini sık sık dile getirmişlerdir:

"Gören Güneş tanrı,
siz bizi koruyun.
Görünen Ay tanrı,
Siz bizi koruyun."[571]

Eski Türkler Güneşe "**Kün**" derlerdi. –Bu tezde Türk olabileceklerine ilişkin kanıtlar sunduğumuz- Sümerler ise buna çok yakın "**Kun**" ifadesini kullanırlardı. Eski Türkler de Hititler gibi Güneşi "**tanrı simgesi**" olarak görürlerdi. Türkler Gök Tanrı'nın Güneşle özdeş olduğuna inanırlardı.[572] Bu nedenle Türk hakanları Gök Tanrı'dan "kut" almakla beraber Kök Türk hakanlarının doğan Güneşe taptıkları ve Güneşle ateşe benzetildikleri bilinmektedir. Örneğin, **Uygur kağanları**, Güneşten ve Aydan kut alıyorlardı.[573] Türklerde **Kün-Ay** denen **astrolojik simge** baharın ilk ayının ilk

570 **A.g.e.**, s.456.

571 Reşit Rahmeti Arat, **Eski Türk Şiiri**, 1965, s. 9.

572 W.Eberhard, "**Lokalkulturen im alten China**", TP, C. XXXII, 1942, s. 28. Nakleden Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.67.

573 Bkz. Emel Esin, "**Kün ay**", VIII, TTKB, 1973, A. Von Le Coq, "Turkische Manichaica", EDTF, iii, 33, (satır 1) 35 (satır 12); J.R.Hamilton, Les Oighours a L' epoque des Cina Dynasties , 139-44

gününün işaretiydi.[574] **Kutadgu-Bilig**'de alegorik hükümdar kişiliğinin adı **Kün-togdı**'dir.[575] ve Güneşe benzetilir. Eski Türkler de tıpkı Hititler gibi Güneşi şahit göstererek and içerlerdi. Örneğin, **Tudun Şad ünvanlı Kamil Beyi**, kendisine verilen sözü tutmasını sağlamak için, **Hsüan- tsang'ın** 630'da kendisiyle birlikte tapınakta Güneşi şahit tutarak ant içmesini istemişti.[576] Eski Türklerde **"Güneş günü"** ve **"Ay günü"** diye adlandırılan özel günler vardı. Güneş günü baharda başkentin doğusunda kutlanırdı. Bu sırada yapılan törende **Güneşe kurban edilen öküz** ateşte yakılırdı.[577] Çin kaynaklarında, Kök Türklerin **doğan Güneş ibadeti** yaptıkları yerde **sağlam tapınakları** olduğu ifade edilmektedir. Kök Türkler doğan Güneşe büyük saygı duyarlar ve onu selamlarlardı. Çin kaynaklarında bu konuda şöyle denilmektedir: ***"(Kağanın) otağı doğuya açılır. Çünkü o güneşin doğduğu yöne hürmet etmektedir"***[578]

15. Saz, Tandır, Değirmen, Hatıl, Kırmızı Renk, Nevruz ve Yemek Kültürü

Geç Hitit dönemine ait **Maraş kabartmasında**, bugün Anadolu Türklerince kullanılan **"saz"** ve **"bağlama"** figürlerine rastlanmıştır.[579] *"Bugün Anadolu'nun köy evlerinde hemen hemen her erkeğin elinde bir saz vardır. **Orta Anadolu'da Alacahöyük'te bulunmuş olan Hitit İmparatorluk dönemine ait kabartmaların birinde** bir müzisyen gövdesi, gitarı andıran ve püskülü olan bir sazı çalarken betimlenmiştir. **Püsküllü ve püskülsüz** olarak ayrılabilen sazlar, biçim bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedirler. **İnandık vazosunda** görülen günümüzde kullanılan sazın görüntüsüne daha yakındır."*[580]

---

[574] Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.69.

[575] Esin, **Kün ay**, s.352-354.

[576] S. Jülien, Histoire de la vie de Hiouen – Thsang, s. 38, Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.129

[577] Esin, **Türk Kozmolojisine Giriş**, s.147.

[578] Liu Mau –Tsai, Die Chinesschen, s.10; Esin, **a.g.e.**, s. 152.

[579] Çığ, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, s.137

[580] Sevil Conka, "Hititlerde Müzik", **Arkeo Atlas**, s.58

Ayrıca Hititlerin damı düz ocaklı evlerinin **tandırları**, bugün Anadolu Türklerinde canlılığını korumaktadır.

Buğdayı un haline getirmeye yarayan **Hitit dibeklerinin** neredeyse aynısı bugün Anadolu'da yaşamaktadır.[581]

Hititlerin "**ara**" adını verdikleri **değirmenler** ve "**za ara**" adını verdikleri **değirmen taşları** da bugün Anadolu'da kullanılmaktadır.[582]

Hacılar kazısından çıkan duvar kalıntılarında **ağaç hatılların** (dayanakların) kullanıldığı ve böylece bu geleneğin MÖ.5500 yıllarına kadar gittiği anlaşıldı. Duvarları ağaç kullanarak sağlamlaştırma geleneği de bugün Anadolu'da sürmektedir. "***Duvarların saman karışımı çamurla yapıldığı, taşların, kerpiçlerin çamurla bağlandığı yerlerde ağaç hatılların yerini demirin aldığı görülür. Bu bir yapı geleneği olduğu gibi bir işçilik özelliğidir de***"[583] Asıl anlamlı olan, Hititlerde ağaçtan yapılan bu dayanaklara "**Hattalu**" denilirken aynı dayanaklara Türkçede "**Hatıl**" denilmesidir. Arapçadan Türkçeye geçtiği söylenen "hatıl" sözüyle Hititçe karşılığı arasındaki bağlantı ve benzerlik ilginçtir.[584] Bu benzerlik Hititlerle Türkler arasındaki yakınlığın önemli işaretlerinden biridir.

Türk kültüründe önemli bir yeri olan **kırmızı** rengin[585] Hititler için de önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Nitekim bilinen en eski "**kırmızı halı**"lardan biri Hititlerin başkenti Hattuşa'nın yukarı bölümünde (Yukarı kent) bulunmuştur.[586]

Hititlerin en önemli törensel bayramlarından biri ilkbaharda kutlanan ve 38 gün devam eden **An Tah Um Bayramı**'dır.[587] Hitit-

---

581 Eyüboğlyu, **a.g.e.**, s. 322.

582 **A.g.e.**, s 326.

583 **A.g.e.**, s.448.

584 **A.g.e.**, s.aynı yer.

585 Meydan, **a.g.e.**, s. 350.

586 Brandau, **Hititler**, s. 186.

587 Tahsin Özgüç, "İnandıktepe", **Arkeo Atlas**, s.25.

lerin bahar bayramı "**An Tah Um**", Türklerin bahar bayramı "**Nevruz"a** benzemektedir.

Hititlerin **yemek kültürü** de Türklerin yemek kültürüne benzemektedir."***Hitit mutfağında hamur işi yemekler büyük yer tutuyordu. Hititçedeki, 'ekmeği yiyin, suyu için' deyimi ile kral II. Tuthaliya'nın askerlerine verdiği, 'tayinlerinizi yiyin, görevinizi yapın.' emri aslında bize tıpkı günümüzün Anadolu insanları gibi, aşırı lükse kaçmayan, ekmek ve suyla beslenmesine karşın dayanıklı, mütevazı bir insan tipi yansıtır. Gerçekten de Hititçe metinlerde ekmek, makarna, pasta ve hamurdan yapılmış tatlı ve yağlı bohçaların sayısı en az 180 adettir ki, bu kadar ekmek ve pasta İtalyan mutfağında bile yoktur.***"[588] Hitit mutfağındaki sadece hamur işleri değil, et yemekleri, et yemeklerindeki çeşitlilik ve et yemeklerinin yapılış biçimleri de şaşırtıcı derecede Türk mutfağını çağrıştırmaktadır. Öyleki Hitit et yemekleri bugün Anadolu mutfağında pişmeye devam etmektedir."***Et ve kaval haşlamasından et suyu yapılıyor ve buna 'sulu et yemeği' deniliyordu. Et balık ve kuşlar en başta kızartılarak yeniyordu. Izgarası yapılan etler üzerine tıpkı Silifke civarındaki Yörükler gibi zeytinyağıyla karıştırılmış petek balı dökülür ve böylece yemeğin besleyici gücü arttırılırdı. Ciğer ve yürek tuzlanır, üzerine un serpilir ve ızgarası yapılırdı.***"[589]

M.Ö 2000'lerde Anadolu'da, yaşadıkları çağı aşan bir kültür yaratan Hititlerle, Türkler arasındaki bu benzerlikler, ilk bakışta "***Hititler Türk'tür.***" tezini kesin olarak kanıtlayacak güçte olmasa da en azından bu iki uygarlık arasında doğrudan ya da dolaylı **bir ilişki** olduğunu gösterecek güçtedir.

Son yıllarda Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar sonunda ele geçirilen bazı yeni bulgular, **Türklerin en azından MÖ.2000'lerden beri bu topraklarda yaşadıklarını göstermektedir. Kazım Mirşan'ın** Anadolu'da tesbit ettiği ve **MÖ. 15. 000'lere** tarihlendirdiği çok sayıda **Ön Türkçe yazıt** ve **mağara**

---

[588] Ahmet Ünal, "Hitit Mutfağı", **Arkeo Atlas**, s.46.

[589] **A.g.m.**, s.46

resmi; Selahi Dikerin, Hatti, Hurri ve Firig yazıtlarını deşifre ederek, kullanılan dilin "Ana Türkçe" olduğunu belirtmesi dışında[590]; **1998 yılında Doğu Anadolu'da** bulunan "**Hakkari Taşları**" bu yöndeki en önemli kanıtlardandır. Fakat, üzülerek ifade etmek gerekir ki bu "**yeni bulgular**" bilim çevrelerinde gereken heyecanı yaratmamış, birkaç duyarlı bilim insanı dışında hiç kimse bu yeni bulguların Atatürk'ün 1930'larda ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'nin en önemli ayağını oluşturan "***İlk Çağ'da Anadolu'da Türklerin yaşadığı***" iddiasını doğrulayabileceğini görememiş, ya da görmek istememiştir.

ANADOLU'DA ÖN-TÜRKLER ve HAKKARİ TAŞLARI

"***Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.***" sözü aslında **bilimi** tanımlamak için kullanılabilecek en güzel ifadelerden biridir; çünkü bilimde "**mutlak doğru**" diye birşey yoktur. Tarih biliminde yeni bilgi ve bulgular eski bilgi ve bulguları değiştirir. Tarih ve arkeoloji bilimleri öteden beri tarihi gerçeklerin değişebileceğini göstermiştir. Örneğin **Hakkari Taşları**, eski Anadolu tarihi hakkında bilinenleri değiştirecek kadar önemlidir.

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Rektör Yardımcısı **Prof.Dr. Veli Sevin** ve eşi **Doç Dr. Necla Sevin** başkanlığında bir ekip tarafından 1998'de Hakkari'de yapılan kazılarda ele geçirilen **13 adet dikili taş**, başlangıçta Batılı bilim çevrelerinde heyecan yaratmış, dünyaca ünlü "**National Geograpic**" dergisi bu konuda 2 sayfalık bir yazıya yervermiş, **Amerikan Arkeoloji Enstitüsü'nün** yayın organı olan "**Archeology**" dergisi de **2000 yılı** Ağustos sayısında Veli Sevin'in kazı çalışmalarına tam 8 sayfa ayırarak, Hakkari Taşları'nı dünyaya duyurmuştu. **National Geographic Dergisi'nin** haberinde **Hakkari Taşları'nın Anadolu, Orta Asya ve**

---

590 Kazım Mirşan'ın Anadolu'da tesbit ettiği Ön Türk yazıtları ve mağara resimleri hakkında bkz. A Tayyar Önder, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, 25.bs Ankara 1997, s. 71-74; Selahi Diker'in çözümlemeleri için bkz. Selahi Diker, **Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dili'nin Beş Bin Yılı**, İstanbul 2000

Avrasya uygarlıklarıyla ilgili ip uçları vereceğini belirtmesi son derece anlamlıdır.[591]

Hakkarı Taşları'nı bulan **Veli Sevin** o günlerde **Hürriyet gazetesine** verdiği bir demeçte şunları söylemiştir:

"***Üç yıl önce kepçeyle kazı yapan bir kişi, tarihi kalıntıları görünce valiliğe haber verdi. Kültür Bakanlığı kazı başlattı. Bölgede dikilitaşlarla birlikte, içinde 50'ye yakın iskelet ve bazı eşyalar günışığına çıkarıldı. Bunlar çok önemli arkeolojik eserler. Dikilitaşların dönemin kralları tarafından oluşturulan sitelerde kullanılmak üzere yapıldığını belirledik. Yaptığımız çalışmaların meyvelerinin uluslar arası dergilerde yeralması ve Türkiye'den övgüyle sözedilmesi bizi gururlandırdı. Önümüzdeki yaz (2001) dikilitaşların kökenini araştırmak üzere Doç. Dr. Necla Sevin'le birlikte Orta Asya'ya giderek araştırmalar yapacağız.***"[592]

Hakkarı Taşları, Türk Tarih Tezi üzerinde yeniden düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Artık bilim insanlarımızın, "***Antik çağlarda Anadolu'da Türk yoktu, Türkler 1071'de Anadolu'ya girdi!***" biçimindeki "genel kabulun" esiri olmaktan kurtulup, 1998 yılında Hakkarı'de bulunan taşlara göz atmaları gerekmektedir.

Hakkarı Taşları, Türklerin ilk yaşadıkları yerlerden birinin **Doğu Anadolu** ile **Hazar Denizi** arasındaki bölge yani **Kafkaslar** olabileceğini düşündürtmektedir. (Bu düşünce, "Kafkas kökenli" diye adlandırılan Hititlerin Türklüğü tezini akla getirmektedir.)

MS.6. yüzyıl Çin kaynakları Türklerin atalarının Hsı Hai (Batı Denizi)'nin batı kıyılarında yaşadıklarını, sonraları buradan doğuya doğru göç ederek Turfan Havzası ve Ergenokon'a yerleştiklerini yazmaktaydı. Kimi tarihçiler, Çince Batı denizi denilen yerin Hazar Denizi olduğunu ileri sürerken, kimileri Batı denizinin Aral ya da Isık gölleri civarları olduğunu ileri sürmektedir.

Hakkarı Taşları diye adlandırılan bulgular, ilk dikildikleri şekli

---

591 Harun Ulaş, "Prof Sevin National Geographic'te", **Hürriyet,** 30, Ekim 2000, s.6

592 Ulaş, **a.g.m.**, s.6

koruyan, insan şeklinde ve 13 adet dikili taştır. En ilginci söz konusu taşlar eski Anadolu ve Ön Asya kültürüne yabancı özellikler taşımaktadır. Ön yüzlerinde kabartma ve çizgi tekniğiyle yapılmış resimler vardır. Taşlar cepheden görünen çıplak ve güçlü bir erkek figürü biçiminde yontulmuştur. **Balta, hançer, mızrak, topuz gibi madeni silahlarla donatılmış figürler birer kahraman savaşçıya benzemektedirler. Çadır resimleri, yaşamlarını bozkır çadırlarında geçirdiklerini göstermektedir. Figürlerin üzerindeki işaretlerden taşların ait olduğu toplumun at kullanmayı da bildikleri anlaşılmaktadır.**[593]

"***Hatta tüm koşum donanımlarıyla betimlenmiş bir süvari figürü Yakın Doğu'nun bilinen en eski örneği durumundadır. Dikili taşlardan ikisi silahsız kadınlara aittir. Bunlardan biri 3.30 m boyundadır. Yerel bir hanedana ait bu taşlar, İÖ. 1450 ile 1000 yılları arasında ölmüş ataları anma amacıyla bir tür mezar taşı olarak yapılmıştır.***"[594]

Eski çağ tarihçisi **Veli Sevin**, Hakkari Taşları'nın **Ön Türklere** ait olduğunu düşünmektedir. Sevin "***Orta Asya ile Şaşırtıcı Paralellik***" başlığı altında Hakkari Taşlarıyla Orta Asya'da ele geçirilen Türklere ait dikili taşları karşılaştırmıştır:

"***Hakkari taşları, gerek ikonografik, gerekse felsefi açıdan kuzeyin Avrasya bozkır inanışlarına yakın özellikler taşır. (...) Hakkari taşlarının en ilginç yönü, kahraman figürlerinin göğüsleri üzerinde sıkı sıkıya (olasılıkla deriden) bir kırba (tulum) taşımasıdır. Merkezi konumlu bu içki kabı tüm sahnenin odak noktasıdır. Bu kabın simgesel açıdan büyük önem taşıdığı, savaşçının tüm kahramanlıkları ile silah ve eşyalarından ön plana alınarak belirginleştirilmiştir. En erken örnekleri Hakkari ve İran Azerbaycan'ında ortaya çıkan bu ilginç poz, taşları Batı Avrupa ve Güney Rusya –Ukrayna'daki en eski benzerlerinden ayırır. (...) Buna karşılık Orta Asya'da Kırgızistan, Kazakistan, Batı Çin ve Moğolistan'da***

---

593 Hakkari Taşları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Veli Sevin, **Hakkari Taşları, "Çıplak Savaşçıların Gizemi"**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005.

594 Veli Sevin, "Hakkari Taşları ve Ön Türkler", **Bilim ve Ütopya**, Şubat 2006, S: 140, s. 49.

***yüzlerce benzer söz konusudur.*[595] *Hakkari taşlarıyla Orta Asya'dakiler arasındaki paralellik şaşırtıcıdır."*[596]**

Sevin, Hakkari Taşları'nın Orta Asya'daki örneklerden daha eski olduğunu, dolayısıyla bilinenin aksine Anadolu'dan Orta Asya'ya tersine bir göçün söz konusu olabileceğini ifade etmektedir.[597]

Veli Sevin daha sonra yaptığı araştırmalar sonunda Hakkari Taşları'nı MÖ.2030-1690 arasına tarihlendirmiştir.[598] Bu tarihlendirme MÖ.II.binyılın ortalarına denk gelmektedir ki aynı dönemde Anadolu'da **Hitit İmparatorluğu** hüküm sürmektedir. Üstelik Hitit İmparatorluğu, Hakkari Taşları'nın bulunduğu Doğu Anadolu'ya kadar yayılmıştır. Bu durum **Hakkari Taşları'nı** yaratan uygarlıkla **Hititler** arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Veli Sevin de bu duruma dikkat çekerek Hakkari Taşları, Hititler ve Orta Asya arasında bir ilişki olduğunu ima etmektedir.

"İÖ. 2.binyılın ortalarında Anadolu'da Hitit İmparatorlarının hüküm sürdüğü yüzyıllarda Hakkari yaylalarını yurt tutmuş bir hanedana ait bu türde taşlar Yakındoğu'ya büyük çapta yabancıdır. Ancak, Azerbaycan ve İran Azerbaycanında, Hazar Denizi'nin batı ve güneybatısındaki Aşhanekeran, Dübendi ve Erdebil yakındaki Meshkin Shar Ovası'nda çok sayıda stelin (Hakkari Taşları'nın) varlığı bilinmektedir. Güneydoğu Anadolu'da Garzan Ovası ve Antakya yakınındaki Tell Açana'nın V. Tabakasında benzer birkaç örnek bulunmaktadır. Bununla birlikte çıplak savaşçı avcıları betimleyen bu türde stellerin en erken örnekleri İÖ.4.binyılın ikinci yarısında Kuzey Karadeniz Bölgesi, özellikle Ukrayna ve Kırım'da görülür. Bunlar zaman içinde batıda Portekiz ve İspanya'dan, doğuda Moğolistan ve Çin'e yayılan geniş bir coğrafyada binlerce örnekle ortaya çıkar.

---

595 Oktay Belli, **Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003

596 Sevin, **a.g.m.**, s.49-50

597 **A. g.m.**, s.50

598 Veli Sevin, **Arkeo Atlas**, "Hakkari", S.3, 2004, s.125

Orta Asya'da İÖ.3000'den İS. 12, 13. yüzyıllara değin çok uzun bir süre çeşitli halklarca kullanılmışlardır. Kırgızistan, Kazakistan, Altay, Sibirya bölgeleri, Tuva yöresi ve Moğolistan'da geniş alanlara dağılan Orta Asya stellerinin en çarpıcı özelliği Hakkari'dekiler gibi iki ellerinde daima bir kap tutuyor olmalarıdır. Bu özellik derin anlamları olan simgesel bir sözlük görünümündedir. Binlerce yıldır unutulmayan bu gelenek Hakkari stelleri ile Orta Asya stellerini birbirine yaklaştırır."[599]

Veli Sevin, Hakkari Taşları'nı yaratan uygarlığı Orta Asya'ya bağlarken MÖ. II.binlerde **Doğu Anadolu'da** yaşayan bir Orta Asyalı kavimden, **Turukkular**'dan da söz etmektedir.[600]

MÖ. II. hatta III.binlerde Doğu Anadolu'da Türklerin yaşadığını belirten bilim insanlarından biri de **Osman Nedim Tuna**'dır. Tuna: 40 yıllık araştırmaları sonunda: "***Türklerin en az MÖ. 3500'lerde Türkiye'nin doğu bölgesinde bulunduğu tespit edilmiştir.***" demektedir.[601]

1998 yılında Hakkari Taşları'nın bulunmasıyla "Eski Anadolu'da Türk olmadığı" genel kabulüne çok ciddi bir darbe vurulmuştur. **Söz konusu taşlar, eski Anadolu'da Türklerin yaşadığının en güçlü kanıtlarından biridir.** Anadolu'da eski çağlarda Türklerin yaşadığını gösteren, Hakkari Taşları, "**Hititlerin Türklüğü Tezi**" nin üzerinde daha fazla düşünülmesi gerektiğini ve "Türklerin Anadolu'ya 1071'de girdikleri" bilgisinin artık sorgulanması gerektiğini çok açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

* * *

Binlerce yıl önce Anadolu'nun bağrında ortaya çıkan ***Hitit kültürünün*** zamana yenik düşmeyen özelliklerini özümseyerek, yaşatan ve yaşayan, üstelik son bin yıldır **Hititlerin** kültür mirasının üzerinde oturan **Türkler, herkesten çok daha fazla Hititlere ve eski Anadolu kültürüne sahip çıkma hakkına sahiptirler. Hitit kültürü,**

---

599 **A.g.m.**, s.125

600 **A.g.m.**, s.125

601 Tuna, **a.g.e.** s.49

Bizans ve Selçuklu süzgecinden geçerek Osmanlıya, oradan da bugünün Türkiye'sine ulaşmıştır. Dolayısıyla o kültür bir Batılıdan çok benim malımdır!....

"Sümerlerin Türklüğü" tezini bugün için reddetmek neredeyse imkansızdır. 1900'lerin başından beri yapılan arkeolojik kazılar sonunda ele geçirilen bulgular, bugünkü "çağdaş uygarlığın" temellerini atan ve yazıyı bularak "tarihi başlatan" SÜMERLER'in Türk olduğunu kanıtlamaktadır.

Bayrağımızın ana motifleri "**ay**" ve "**yıldız**", Sümerlerde ve Hititlerde bir kült motif idi. Ankara Arkeoloji Müzesi'ndeki bir kabartmada, üstünde bir kanatlı güneş bulunan hilal ile yıldız görülmektedir.[602] Hitit'in ve Sümer'in ay-yıldızı bugün bizim şanlı bayrağımızı süslemektedir. **Çift başlı Hitit kartalı** ise bugün Türk Hava Kuvvetlerinin sembollerindendir. Hitit efsanelerinde kör ve sağır bir canavar olarak bilinen "**Ullikummi**" **Dede Korkut** masallarında tek gözlü canavar "**Tepegöz**" biçimindedir.[603]

"***Ulusal omurgası kırık aydınların ve Batı merkezli tarihin eseri sözde bilim insanlarının***" vurdumduymazlığı yüzünden unutulan, unutturulan Atatürk'ün Türk Tarih Tezi ve bu tezin en önemli ayağını oluşturan "**Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü**" üzerinde yeniden düşünülmeli, bu uygarlıklara yeniden sahip çıkılmalıdır.

---

602 Oğuz, **a.g.e.**, s.277

603 Sevil Conka, "Hititlerde Müzik", **Arkeo Atlas**, S.3, 2004,s.58

SONUÇ

Atatürk'ün 1930'larda ileri sürdüğü Türk Tarih Tezi'ne göre doğal nedenlerle Orta Asya'dan dünyanın değişik yerlerine yayılan Türkler gittikleri yerlere "**ileri uygarlıklarını**" da götürmüşlerdi. **Hititler, Sümerler, Akadlar, Etrüskler, Mısırlılar** gibi ileri antik uygarlıklar Türk kökenliydi.. Atatürk, **Türk Tarih Tezi'ni** daha da güçlendirmek için, bütün dillerin kökeninde Türkçe' nin olduğunu ileri sürerek, bu teze de "**Güneş Dil Teorisi**" adını vermiştir.

Atatürk, bu tezlerin, Türk Tarih ve Dil kurultaylarında derinleştirilesini sağlamıştır. Bu konuda konferanslar düzenlenmiş, kitaplar yazılmış, okullarda tarih derslerinde dünyayı etkileyen "**ileri Türk uygarlığı**" tüm genişliği ve derinliğiyle anlatılmıştır.

Burada asla gözden kaçırılmaması gereken nokta Türk Tarih Tezi'nin fikir babasının doğrudan doğruya **Atatürk** olduğu gerçeğidir. Tıpkı **Kurtuluş Savaşı** ve sonrasında gerçekleştirilen **çağdaşlaşma hareketleri** gibi **Türk Tarih Tezi** de Atatürk'ün düşünceden uygulamaya geçirdiği bir projedir. Türk Tarih Tezi, uzun süren bir düşünsel hazırlık ve tarihsel olgunluk sürecinden sonra doğru bir zamanda gerçekleştirilen çok önemli bir kültürel harekettir.

Atatürk, Osmanlının son dönem buhranlarından, toplumsal ve siyasal koşullarından ve **milliyetçilik** başta olmak üzere dünyada meydana gelen gelişmelerden hareket ederek daha Kurtuluş Savaşı

öncesinde Türk Tarih Tezi'nin düşünsel hazırlığını yapmıştır. Atatürk'ün, ilk ayağını Bağımsızlık Savaşı'nın oluşturduğu "**Türk aydınlanma hareketinin**" en son ve en önemli ayaklarından biri **Türk Tarih Tezi'dir**. Bağımsızlık Savaşı'yla kurtarılan ülkeyi bir dizi devrimle çağdaşlaştırmaya çalışan Atatürk, bir taraftan da tarih ve dil alanındaki çalışmalarla yeni kurulan "tam bağımsız ve çağdaş Türk devletinin" derin geçmişinden beslenmesini, böylece daha sağlam ve ulusal temeller üstünde yükselmesini amaçlamıştır. Bu sayede ayrıca, çağdaşlaşma eylemi sırasında sızacak olan aşırı Batı etkisi, kökleri çok eskiye giden öz Türk kültürüyle dengelenemeye çalışılmıştır. Bu nedenle Türk Tarih Tezi, romantik bir düş, ya da ırkçı bir dünya görüşünün dışa yansıması değil, Atatürk modernleşmesinin en önemli yapıtaşlarından biridir.

Oldukça geniş kapsamlı olan Türk Tarih Tezi'nin en önemli bölümünü "**Hititlerle Sümerlerin Türklüğü**" konusundaki çalışmalar oluşturmaktadır. Atatürk için de Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü'nün kanıtlanması çok önemlidir. Atatürk'ün 30'lu yıllarda kurduğu iki bankadan birine **Sümerbank**, diğerine de **Etibank** adını vermesi onun bu konuya ne kadar çok önem verdiğini göstermektedir. Atatürk'ün özellikle Hititler ve Sümerlerle Türkler arasındaki ilişkinin izlerini aramasının bazı önemli nedenleri vardır. Bu nedenler, Türk Tarih Tezi'nin amacını doğru anlamak bakımından son derece önemlidir. Atatürk'ün Hititlerle Sümerlerin Türklüğünü araştırmasının belli başlı nedenleri şöyle sıralanabilir:

1. Hititler ve Sümerlerin kültür ve uygarlık alanında **çok ileri uygarlıklar** olmaları.
2. Hititlerin ve Sümerlerin **Türk göç yolları üzerinde** yaşamaları.
3. Hititlerle, Sümerlerin bir zamanlar **Türklerin yaşadıkları coğrafyalarda kurulmuş** olmaları.
4. Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü'nün kanıtlanmasıyla, tarihsel gerekçeler ileri sürerek Türkleri Anadolu'dan ve Orta Doğu'dan uzaklaştırmaya çalışan **Batı emperyalizmine karşı tarihsel gerekçelerle haklılık kazanma** isteği.
5. Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğünü kanıtlayarak, öteden beri

Türklerin "uygarlıktan habersiz", "barbar" ve "göçebe" bir topluluk olduğunu ileri süren **Batı merkezli tarihin yanıldığını kanıtlamak**.

6. Hititler ve Sümerler keşfedildiğinde birçok bilim insanının bu eski uygarlıkların Asya kökenli olduklarını ileri sürmesi ve ortaya çıkarılan bulgular dolayısıyla **Hititlerle Sümerlerin Türklüğü tezinin bilimsel dayanaklarının olması**.

1932'den sonra yerli ve yabancı tarihçilerin çalışmaları sonunda iyice ete ve kemiğe bürünen **Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü** tezi, Atatürk dönemindeki **okul kitaplarında** da yer almıştır. 1950'lere kadar da bu tezler okul kitaplarındaki varlığını korumuştur. 1950'den sonra ise **"yeni milliyetçilik"** anlayışı doğrultusunda Türk Tarih Tezi kitaplardan çıkarılıp, **unutulmaya terk edilmiştir**.

Ülkemizde, Türk Tarih Tezi ve bu tezin en önemli parçası olan "Hititlerle Sümerlerin Türklüğü" konusundaki çalışmalar hep geçiştirilmiş ve hiç ciddiye alınmamıştır. Bu konudaki bilinen yaygın açıklama, **Türk Tarih Tezi'nin dolayısıyla Hititlerle Sümerlerin Türklüğüne yönelik çalışmaların, dönemin koşulları öyle gerektirdiği için (konjoktürel) yapıldığıdır**. Türkiye'de bilim çevrelerinde yaygın olan görüşe göre de Atatürk aslında bu çalışmalara inanmamıştır; koşullar öyle gerektirdiği için, **tamamen siyasal nedenlerle** eski uygarlıkların Türk olduğunu ileri sürmüştür (!) Dolayısıyla Atatürk'ün Tarih ve Dil Tezlerini bilimsel açıdan deyerlendirmenin hiçbir anlamı yoktur.(!) Bilim çevrelerimizdeki bu genel kabulun çok değişik nedenleri vardır. Kanaımca bu durum öncelikle Atatürk düşüncesini doğru anlayamamaktan kaynaklanmaktadır. Atatürk'ün düşünsel özelliklerini derinlemesine anlatan kapsamlı biyografilerin yazılmaması, Atatürk'ün Türk tarihine bakışının tam olarak ortaya konulamaması, Atatürk devriminin de doğru anlaşılmasını zorlaştırmıştır. 1950'lerden sonra Atatürkçü düşüncenin "sağdan" ve "soldan" yapılan hücumlarla yıpratılması, **Atatürk'ün ulus ve milliyetçilik anlayışlarının** yanlış anlaşılmasına, daha doğrusu anlaşılamamasına neden olmuştur. 1950'den sonra Atatürk modernleşmesini, **Batılılaşma**, bir bağımsızlık savaşının ardından gerçekleşirilen "ulusal devrimi" de dışa bağımlı Tanzimat hareke-

tının devamı olarak görüp, **"Batı taklitçiliği"** diye adlandıram zihniyetin Atatürk'ün Türk Tarih ve Dil Tezleri'ni doğru anlaması mümkün değildir. 1950'lerden sonra Atatürkçülük "Batı taklitçılığı" diye adlandırılıp, "gelenek" ve "tarih düşmanı" diye ifade edilmeye başlanmıştır. 50'lerden sonra Atatürk modernleşmesinden verilen tavizler; dın istismarına yeniden izin verilmesi, tekke ve zaviyelerin fiilen yeniden açılması ve gizli açık propagandalarla yapılan devrim aleyhtarlığı, "Atatürk devriminin Türkiye'yi tarihinden ve kültüründen kopradığı" biçiminde yeni ve tuhaf bir anlayışın gelişmesine neden olmuştur. **Dinle beslenen** ve meşruiyetini **Osmanlının din adına yaptığı söylenen fetihlerinden** alan bu **"yeni milliyetçi"** anlayış, dönemin iktidarlarının da desteklemesiyle hergeçen gün daha da yayılmış ve bugüne kadar ulaşmıştır. Böyle bir siyasal ve kültürel ortamda, bu ortamın aktörlerinden biri haline getirilen ya da bu yönde baskı gören bilim insanlarımız da Atatürk modernleşmesinin "Batılılaşmacı" ve "köklerden koparan bir hareket" olduğunu tekrarlayınca, ister istemez Atatürk'ün 1930'lardaki tarih ve dil çalışmaları üzerinde düşünülmemiş ve kanımca **bu çalışmalar bilinçli olarak unutulmaya terk edilmiştir.**

Biz bu çalışmada Atatürk'ün 30'larda ileri sürdüğü, Hititlerin ve Sümerlerin Türklüğü Tezi'nin izlerini sürmeye çalıştık. Türklerin 1071 Malazgirt Savaşı'yla Anadolu'ya girdiklerini değişmez bir bilimsel gerçeklik gibi kabul eden anlayışa karşı Atatürk'ün iddia ettiği gibi Türklerin binlerce yıl önce de Anadolu'da yaşadıkları tezinin bilimsel boyutlarını ortaya koymaya çalıştık. Ortaya koyduğumuz bulgular, **Hititlerin** ve özellikle **Sümerlerin Türklüğü** tezinin yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir. Özellikle Sümerlerin kökeni konusundaki tartışmalarda bugün **Sümerlerin Türklüğünü** savunanların elinde çok güçlü kanıtlar vardır.

Hititlerin Türklüğü konusunda Sümerlerin Türklüğü kadar fazla kanıt olmadığı bir gerçektir; ama yine de Hitit kültürü ile Türk kültürü arasındaki benzerlikler, Hitit dilinde Türkçenin yapısına uygun bazı ad ve sözcüklerin varlığı, Hititlerle Türkler arasında da çok önemli bir **"kültür köprüsü"** olduğunu göstermektedir. Bu konudaki en önemli iki kanıt, MÖ. 2000'lerde Anadolu'da yaşayan

Luviler ve Hurrilerle Türkler arasındaki şaşırtıcı ilişki ve yakın zamanlarda Hakkari'de bulunan **Hakkari Taşları'dır**. Ayrıca Kazım Mırşan'ın Anadolu'da tespit ettiği çok sayıdaki **Ön Türkçe yazıt ve resim** de Hititlerin Türklüğü tartışmalarının hiç de temelsiz olmadığını göstermektedir. Hititlerin Türklüğü tartışmaları bir yana, **Luviler, Hurriler** ve **Hakkari Taşları**, Ön Türklerin MÖ.2000'lerde Anadolu'da yaşadıklarını göstermektedir.

Atatürk'ün tarih ve dil çalışmaları kadar ırk tahlillerinin yeraldığı **"antropoloji"** çalışmaları da son derece önemlidır. Bu çalışmada detaylandırıldığı gibi Atatürk'ün antropoloji çalışmalarının en önemli amacı Batı'nın **"üstün ırk"** iddiasına karşı Atatürk'ün **"eşit ırk"** iddiasıyla hareket etmesidir. **Atatürk, ırk sınıflandırmasında Türkleri ikinci sınıf "sarı ırka" mensup ilan eden Batı merkezli tarih tezine bilimsel bir yanıt vermek istemiştir**. Bu nedenle Atatürk'ün antropoloji çalışmalarının çıkış noktası çoğu kez söylendiği gibi üstün ırk değil, eşit ırk iddiasıdır. Atatürk, "ikinci sınıf" diye aşağılanan Türk ırkının en az Avrupalı ırklar kadar gelişmiş bir ırk olduğunu tüm dünyaya göstermek istemiştir.

Bu çalışmada üzerinde durulan konulardan biri de özellikle 18. yüzyıldan sonra **Batı'nın emperyalist amaçlarına ulaşmak için tarihi siyasal bir araç olarak kullandığı gerçeğinin detaylandırılmasıdır**. Batı'da 18. yüzyıldan sonra gelişmeye başlayan arkeoloji ve antropoloji bilimleriyle Avrupa özellikle Doğu'da gün ışığına çıkarılan eski uygarlıkları sahiplenme yoluna gitmiş, bu sayede Doğu'ya yönelik sömürgeciliğine sözde bilimsel bir temel hazırlamıştır. Antik uygarlıkları sahiplenerek Doğu'yu köksüzleştiren ve Doğuluların üzerinde yaşadıkları toprakların tarihsel gerekçelerle aslında kendilerine ait olduğunu idda eden Batılı emperyalistler için arkeoloji ve ve antropoloji çok öenmli birer silah işlevi görmüştür. Atatürk'ün antropoloji çalışmaları, en azından Batı'nın bu arkeoloji ve antropoloji oyununu bozmayı amaçlamıştır.

Bu çalışmada Atatürk'ün Tarih ve Antropoloji Çalışmaları üzerinden hareketle **Büyük Önder'in düşünsel zenginliklerine** ışık tutmak istedik. Atatürk'ün 1930'larda ileri sürdüğü tarih tezlerinin **bugün doğrulanması**, onun bir "bilim insanı" olduğu yönündeki

görüşleri doğrulamaktadır. Bugün **Etrüsklerin Türklüğü** tezi doğrulanmakta ve **Atatürk'ün haklı olduğu** yavaş yavaş kanıtlanmaktadır.

1930'larda Atatürk'ün, **Eski Anadolu uygarlıklarının** ve **Roma'nın** kurucusu **Etrüsklerin** Türk kökenli olduklarını ileri sürmesi, o günden bugüne hep tartışılmıştır. Aradan geçen 80 yıla rağmen Atatürk'ün tarih tezlerinin gerçekten "**bilimsel**" olabileceğinin dikkate alınmaması düşündürücüdür: Kanımca bu yöndeki sessizliğin nedenlerinden biri Osmanlı'nın son yüzyıllarından itibaren bu toplumun üzerine sinen "***aşağılık kompleksi tortusu***"nun henüz tam anlamıyla temizlenmemiş olmasıdır. Bu gün -2007 yılında- bile Atatürk'ün Tarih ve Dil Tezleri'ni sadece "konjektürel" çalışmalar olarak gören aydınlarımızın varlığı -üzülerek söylemek gerekir ki- "*asırlık aşağılık kompleksi tortusunun*" hala temizlenmediğini göstermektedir. Örneğin bir aydınımızın 2005 yılında sarfettiği şu sözler bu düşüncenin en açık kanıtlarından biri değil midir?

"...***Türk Tarih Tezi'nin ve Güneş Dil Teorisi'nin bilimsellikleri ya da doğruluklarını tartışmak bugün için anlamsızdır...***"[1] Haluk Hepkon'a göre Atatürk'ün geliştirdiği Türk Tarih Tezi'ne "odaklanmak" da sözüm ona "**meseleyi anlamamaktır**."[2] Hepkon ve onun gibi aydın ve bilim insanlarının Atatürk'ün Tarih ve Dil Tezlerinin "**bilimsel olmadığını**" ileri sürerken artık daha fazla düşünmeleri gerekecektir; çünkü son bulgular Atatürk'ün 30'lu yıllarda bu konuda da "**gerçeği gördüğünü**" ortaya koymaktadır. Örneğin, 30'lu yıllarda **Etrüsklerin Türk olduğunu ileri süren Atatürk'ün haklı olduğu 2004 yılında kanıtlanmıştır.**

2004 yılında **Ferrara Üniversitesi'nden** genetikçi **Prof. Guido Barbujani** ve arkadaşları 80 Etrüsk iskeleti üzerinde yaptıkları "**genetik araştırma**" sonucunda **Etrüsklerin** İtalya'ya **Anadolu'dan** ya da Kuzey Afrika'dan göç ettiklerini kanıtlamıştır. En önemlisi, araştırmayı yapanlar, Etrüsklerin genetik havuzunda **Türklerin**

1 Haluk Hepkon, "Mu Kıtası ve Türk Tarih Tezi", **Bilim ve Ütopya**, Aralık 2005, Sa. 138, s.79

2 **A.g.m.** s.79

payının diğer uluslardan 3 kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.[3] **Prof. Guido Barbujani** 08.12.2004'te yayınladığı "***Genler, Lisanlar ve Evrimleri; Etrüsklerin Genetik Analizi***" başlıklı raporda "***Etrüsklerin Türk kökenli olduklarını***" tüm dünyaya şöyle ilan etmiştir:

"***Araştırmanın Sonuç Özeti:***

Klasik Roma devrinden önce İtalya'da yaşamış olan Etrüsklerin İndo-Germen bir halk olmadığı biliniyor ama geçmişleri ve kimlerle akraba oldukları bilinmiyordu. Bilim dünyasında kültürlerini İtalya'nın Toskana bölgesinde geliştirdikleri iddia ediliyor; fakat hangi coğrafyadan geldikleri ve hangi genetik yapıya sahip oldukları bilinmiyordu.

Araştırmalarımızda günümüzden 2700 ila 2300 yıl öncesinde yaşamış ve 10 çeşit arkeolojik kazı bölgesinde bulunmuş, 80 adet Etrüskün kemiklerinden alınan (Mitochondriale Dns-Sequenzem) in analizini yaptık. (...) ve aşağıda belirttiğimiz sonuçlara ulaşıldı:

1. ***Farklı arkeolojik bölgelerden alınan örnekler arasında önemli bir ayrılık çıkmadı. Bundan çıkan sonuç, Etrüsklerin sadece kültürel bir topluluk olmadığı, aynı zamanda genetik birliği olan bir toplum olduğudur.***
2. ***Genetik olgunlukları, günümüzün modern toplumlarının seviyesindedir.***

[3] İncelemeyi yapan bilim insanları şunlardır: **İtalya Ferare Üniversitesi'nden** Guide Barbujani, Cristiano Vernesi, Isabelle Dupanloup, Giorgio Bertorelle, **İtalya Frenze Üniversitesi'nden** David Caramelli, Martina Lari, Franco Cappellini, Jakopo Moggi Cecchi, Brunetto Chiarelli, **İtalya Bologna Üniversitesi'nden** Loredana Castry, **İtalya Parma Üniversitesi'nden** Antonella Casoli, **İtalya Pisa Üniversitesi'nden** Francesco Mallegni ve **İspanya Barselona'daki Pompeu Fabra Üniversitesi'nden** Carles Lalueza Fox. Erkan İldiz, "Etrüsklerin Kökenleri Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Yayınlar", **Bilim ve Ütopya**, Sa. 138, Aralık 2005, s. 4

3. ***Etrüskler genetik açıdan bugünkü Doğu Akdeniz bölgesi insanı ile akrabadır. İtalyanlarla değil, günümüzde yaşamakta olan Türklerle çok kuvvetli akrabadırlar. (…)***[4]

2007 yılında **Etrüsklerin** Türk kökenli oldukları tam anlamıyla kanıtlanmıştır.

"***Cambridge'ten C.Renfrew, Stanford (California) Üniversitesi'nden Cavalli ve Sforza, Foransa Etrüskoloji Enstitüsü'nden Camporeale ve öteki üniversite profesörlerinin tekrar tekrar yaptıkları DNA testi ile Etrüsklerin % 97 Türk oldukları 2007'de ortaya çıkmıştır.***"[5]

30'lu yıllarda "***Etrüskler Türk'tür.***" dediği için Atatürk'ü eleştirenler[6], bu ve benzeri tezlerin bilimsellikten uzak, sadece "konjektürel" çalışmalar olduğunu ileri sürenler, Amerika, İtalya ve İspanya üniversitelerinden bir grup "özgür bilim insanın" "genetik araştırmalar" sonucunda "***Etrüsklerin Türk olduklarını kanıtlamaları***" karşısında şaşkınlığa düşmüşe benzemektedirler. Kanımca, **Ferrara Üniversitesi**'nin 2004 yılında yayınladığı "***Etrüsklerin Türklüğüne İlişkin Rapor***" hem Antik tarihin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini kanıtlamaktadır, hem de Türklerin "uygarlıktan nasibini almamış, barbar ve geri bir ulus olduğunu" bilimsel bir gerçeklik olarak kabul eden "Batı merkezli tarih tezinin" şuursuz savunucularına çok anlamlı bir yanıt niteliği taşımaktadır.

"***Türk'ün medeni vasfı bir güneş gibi doğacaktır.***" ve "***Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapacaktır.***" diyerek 30'lu yıllarda "**Türklerin Saklı Tarihini**" gün ışığına çıkarmak için olağanüstü bir mücadele veren **Mustafa Kemal Atatürk'ün** ne kadar haklı olduğu her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.

---

4 "Genler, Lisanlar ve Evrimleri, 'Etrüsklerin Genetik Analizi'", Ferrara Üniversitesi, Biyoloji ABD –İtalya, **Töre**, 2005/2, s.27.

5 Tarcan, **Hürriyet**, s.23

6 1930 yılında Atatürk'ün hazırlattığı **Türk Tarihi'nin Ana Hatları**'nda "Etrüsklerin Türklüğüne" çok geniş bir yer ayrılmıştır. Bkz. **Türk Tarihi'nin Ana Hatları**, İstanbul 1930.

BİBLİYOGRAFYA

1. Kitaplar

Afetinan, A., **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, 2.bs. Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1968

Afetinan, A., **Atatürk ve Dil Bayramı: Atatürk'e Saygı**, Ankara, TDKYayını, 1969.

~Afetinan, A., **Atatürk'ten Mektuplar**, 2.bs. Ankara, TTK Basımevi, 1989

Afetinan, A., **Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara, TTK Yayınları, 1969.

Afetinan, A., **Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım,** İstanbul, MEB Yayını, 1971.

— Afetinan, A.,**Türkiye Halklarının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi, Türk Irkının Vatanı Anadolu** (64.000 Kişi Üzerinde Yapılan Anket) Ankara, TTK Yayınları, 1947.

Afetinan,A.,**1923 İzmir İktisat Kongresi Açılış Konuşması, Devletçilik İlkesi**, Ankara,TTK Yayınları, 1966.

Afetinan, A.,Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, **Atatürk Hakkında Konferanslar**, Ankara 1946.

Akdağ, Mustafa, **Türkiye'nin İçtimai ve İktisadi Tarihi**, C.II, İstanbul 1974.

Aksoy, Ö.A., **Atasözleri ve Deyimler, III, madde: Melengiş,** Ankara 1965

Akyıldız, Erhan, **Taş Çağından Osmanlı'ya Anadolu**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1990.

Amin, Samir, **Avrupamerkezcilik: Bir İdeolojinin Eleştirisi**, çev: Mehmet Seri, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1993.

Andreas, Zakar, **Sümerian-Ural- Altaic Affinities, Current Antropologhy,** No: 12, 1971.

Arat, Reşit Rahmeti, **Eski Türk Şiiri**, Ankara 1965.

Arık, Engin, **Eti Tarihi, t.y.**

Armstrong, H.C., **Bozkurt,** 5.bs. İstanbul, Arba Yayınları, 1997.

Aşık paşazade Tarihi, Haz: Nihal Atsız, İstanbul 1970.

Atatürk (Kolektif), 1000 Temel Eser, İstanbul, MEB Yayınları, 1970

Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler III, Ankara, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genelkurmay Basımevi, 1994

Atatürk ve Türk Dili, Ankara, TDK Yayını, 1963.

Atatürk, Mustafa Kemal, **Zabit ve Kumandan İle Hasbıhal**, İstanbul, Cumhuriyet Yayınları, 1998.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, C.II, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1999

Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, C.10, 24, Ankara, Anıtkabir Derneği Yayınları, 2003

Atatürk'ün Özel Kütüphanesi'nin Kataloğu, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yayınları: 16, 1973.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.I-III, Ankara, TTK Yayınları, 1997.

Atatürkçülük, (Birinci Kitap), Ankara, Genelkurmay Neşri, 1983.

Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, C.III, 11.bs., İstanbul Remzi Kitabevi, 1992

—Banoğlu, Niyazi Ahmet, **Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı**, C. II, İstanbul 1974

Başar, Ahmed Hamdi, **Atatürk'le Üç Ay**, 2.bs. Ankara 1981

Baydar, Mustafa, **Atatürk'ten Konuşmalar**, y.y.,1964

Bektan, Ali, **Atatürk'ün Kehanetleri**, İstanbul, Sınır Ötesi Yayınları,1998.

Belli, Oktay, **Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003

Berkes, Niyazi, **Atatürk ve Devrimler**, 2. bs. İstanbul, Adam Yayınları, 1993.

— Beşikçi, İsmail, **Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi ve Kürt Sorunu**, Ankara, Yurt Yayınları, 1991

Bilgiç, Emin, "Sümerler Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.XXX, s.122.

Binyazar, Adnan, **Halk Anlatıları**, İstanbul, Can Yayınları, 2003.

—**Birinci Türk Dil Kurultayı Müzakere Zabıtları**, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul 1932, s.21-65.

Borak, Sadi, **Atatürk'ün Gizli Oturumlardaki Konuşmaları**, 3. bs., İstanbul, Kaynak Yayınları, 1997

Borak, Sadi, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları, (1899-16 Mayıs 1919)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1998.

Borak, Sadi, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev ve Demeçleri**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1997

Brandau, Birgit, **Troia, Bir Kent ve Mitleri, Yeni Keşifler**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2002,

Brandau, Birgit, **Hititler, Bilinmeyen Bir Dünya İmparatorluğu**, 2 bs. Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004

Caferoğlu, Ahmet, **Türk Dili Tarihi**, İstanbul 1984

Cahun, Leon, **Fransa'da Ari Dillere Takaddüm Etmiş Olan Lehçenin Turani Menşei**, çev. Ruşen Eşref, İstanbul 1930.

— Can, Nurettin, **Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun, Nizamname ve Emirler**, Ankara 1973.

Cebesoy, Ali Fuat, **Sınıf Arkadaşım Atatürk**, İstanbul, İnkılap Yayınları, t.y.

Cevizoğlu, Hulkı, **Tarih Türklerde Başlar, Türk Dilinin Kökeni**, Ankara, Ceviz Kabuğu Yayınları, 2002.

— Coupeaux, Etienne, **Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine**, İstanbul 1998

Çambel, Hasan Cemil, **Makaleler, Hatıralar,** 2. bs. Ankara, TTK Yayını, 1987

Çay, M.Abdülhalük, **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, 4.bs.1996

Çeçen, Anıl, **Türk Devletleri**, Ankara 1976.

Çığ, Muazzez İlmiye **Sümerli Ludingirra**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1996

Çığ, Muazzez İlmiye, **Atatürk and Begining of Cuneiform Studies in Turkey**, JCS 40/2

— Çığ, Muazzez İlmiye, **Ortadoğu Uygarlık Mirası**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002.

Çoruhlu, Yaşar, **Türk Mitolojisinin Anahtarları**, 2.bs. İstanbul, Kabalcı Yayınları, 2006

Danışment, İsmail Hamı, **Ali Suavi'nin Türkçülüğü,** Ankara, 1942.

Devlet, M.A., "O Zagadoçnıx ızobrajenıaks na olennix kamnyax", SA, 1976/2.

— Dıker, Selahı, **Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dili'nin Beş Bin Yılı,** İstanul, Töre Yayınları, 2000

— Dilaçar, A., **Atatürk'e Saygı**, Ankara, TTK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.

Dr. Phil – Koşay, Hamit Zübeyr, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1974.

Eberhard, W., **Çin Tarihi**, Ankara 1947.

Ellison, Grece, **Ankara'da Bir İngiliz Kadını,** Ankara, Bilgi Yayınevi, 1999

— Emre, A Cevat, **Atatürk'ün İnkılap Hedefi ve Tarih Tezi**, t.y.

Erdost, M İlhan, **Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye**, Ankara, Onur Yayınları, 1999

Erenli, Muhterem, **Atatürk 4, Başöğretmen**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1981

Erenli, Muhterem, **Atatürk, Vatan ve Hürriyet**, C I, İstanbul, t y

Ergın, Osman Nuri, **Türk Marif Tarihi, C.V**, İstanbul 1977

Ertem, H , **Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolusunun Florası**, Ankara 1974

Erzen, Arif, **Doğu Anadolu ve Urartular, -Eastern Anatolia and Urartions**, Ankara TTK, 1986.

Esin, Emel, **Ötüken Yış**, İstanbul 1976.

Esin, Emel, **"Kün ay"**,VIII, Ankara TTKB, 1973.

Esin, Emel, **İslamiyetten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş**, İstanbul 1978,

Esin, Emel, **Türk Kozmolojisine Giriş**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001.

Esin, Emel, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2006.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, **Anadolu Uygarlığı**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 1981

Falkenstein, **Adam Das Sümerische**, Leiden, 1959.

Fattah, Nurihan, **Tanrıların ve Piravunların Dili**, İstanbul, Selenge Yayınları, 2004

Gabain, A Von, **Eski Türkçenin Grameri, Ankara**, Çev. Mehmet Akalın, Ankara, AKDTYK TDK Yayınları, 2000.

Garstang, J., **Muharip Eti Hükümdarlarının Stratejisi**, t.y.

Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, C.II, Ankara, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, 1961

Gerey, Begmyrat, **5000 Yıllık Sümer Türkmen Bağları**, 2.b.s., İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayınları, 2005.

Gökalp, Ziya, **Yeni Hayat**, İstanbul,Yeni Mecmua Evkafı İslamiye Matbaası, 1918

Gökalp, Ziya, **Altın Işık**, İstanbul, Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekaleti Neşriyatından Çocuk Kütüphanesi I, Mabaa-ı Amire, 1923

Gökalp, Ziya, **Kızılelma**, Türk Yurdu Kitapları, No. 8, İstanbul, Akkurum Hayriye Matbaası ve Ortakları, 1914.

— Gökalp, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul, Dede Korkut Yayınları, 1976.

Grunweedel, A., **Altbuddhistische Kultstaetten in chinesisch Turkestan**, Berlin, 1912,

Gündüz, Asım, **Hatıralarım**, der. İhsan Ilgar, İstanbul 1973.

Güneş Dil Teorisi Maddesi, **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, Ankara 1941.

Gürer, Cevat Abbas, **Ebedi Şef Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak**, İstanbul 1939.

Gürün, Kamuran, **Türkler ve Türk Devletleri**, Ankara 1981.

Halikarnas Balıkçısı, **Altıncı Kıta Akdeniz**, 4.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1998.

Halikarnas Balıkçısı, **Anadolu Tanrıları**, 9.bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 2005.

— Halikarnas Balıkçısı, **Düşün Yazıları**, 5.bs., Ankara 1993

Halikarnas Balıkçısı, **Sonsuzluk Sessiz Büyür**, 3.bs., İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1996.

Hatiboğlu, Vecihe, **Ölümsüz Atatürk ve Dil Devrimi**, Ankara, TDK Yayınları, 1973.

Hititler, Editör: İlker Koç, Ankara, ODTÜ Yayınları, 2006

Irmak, Sadı, **Atatürk, Bir Çağın Açılışı**, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1984

İğdemir, Uluğ, **Cumhuriyet'in 5o Yılında Türk Tarih Kurumu**, Anakara, TTK Yayınları, 1973

İğdemir, Uluğ, **Yılların İçinden**, Ankara, TTK Yayını, 1976

İğdemir, Uluğ, **Yılların İçinden**, Ankara, TTK Yayını, 1991

İnan, Abdülkadir, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, İstanbul 1972.

İnan, Arı, **Düşünceleriyle Atatürk**, Ankara, TTK Basımevi, 1991.

Joll, James, **Europe Since 1870**, An International History, Penguin Boks, Middlesex, 1990.

Kal, Nazmı, **Atatürk'le Yaşadıklarını Anlattılar**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001.

Kansu, Şevket Aziz, **Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi**, Maarif Matbaası, 1940.

Karal, Enver Ziya, **Atatürk ve Tarih, Atatürk'e Saygı**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.

Karalıoğlu, Seyit Kemal, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1973.

Kaşgarlı Mahmut, **Divan-ı Lügat it Türk**, C.I, Ankara 1985

Kazdağlı, Güneş, **Atatürk ve Bilim**, 2.bs. Ankara, Tübitak Yayınları, 2003

Kılıç Ali, **Atatürk'ün Hususiyetleri**, İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1998.

Kızlasov, L.P., "Uyukskiy kurgan Arjan", SA, 1977/2, s.75.

Kinross, Lord, **Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu**, Çev. Necdet Sander, 12.bs., İstanbul, Altın Kitaplar, 1994.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk ve Türk Devrim Kronolojisi, 1918-1938**, Ankara, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, 1973.

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1999

Kocatürk, Utkan, **Atatürk'ün Sohbetleri, Atatürk Üzerine Araştırmalar: III**, Ankara, Edebiyat Yayınevi, 1971

Koray, Durmuş, **Neden Atatürk? Niçin Laiklik?**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2003.

Koşay, H. Zübyır., **Türk Dili İle İlgili Prehistorik İzler, in Etnografya, Folklor, Dil, Tarih v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1974

Köklügiller, Ahmet, **Atatürk'ün İlkeleri ve Düşünceleri**, İstanbul 2005.

Köse, Matı, **Korkut Ata**, Aşkabat 1990.

Kramer, S.N., **History Begins at Sumer (Tarih Sümer'de Başlar)**, çev. Muazzez İlmiye Çığ, Ankara 1990.

– Kramer S.N., **Sümer Mitolojisi**, Çev. Hamıde Koyukan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2001.

Kramer, Samuel Noah, , **Mesopotamien**, Hamburg 1971.

Kramer, Samuel Noah, **Tarih Sümer'de Başlar**, 2.bs., İstanbul, Kabalcı Yayınevı, 2002.

Kushner, D., **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu, 1876-1908**, İstanbul 1979.

Kutay, Cemal, **Atatürk Olmasaydı**, İstanbul, Kazancı Matbaacılık, 1993.

Landau, Jacob M., **Tekinalp: Bir Türk Yurtseveri, (1883-1961)**, İstanbul 1996.

Landesberger, Benno, **Türk Tarih Kongresi Zabıtları**, C.I, Ankara, TTK Yayınları, 1979.

Las Casas, Bartolome, **Kızılderili Katliamı**, çev. Ömer Faruk Birpınar, İstanbul, Babıalı Kültür Yayınları, 2005.

Lenin, Vladımır İlyıç, **Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, çev: Cemal Süreyya, Ankara, Sol Yayınları, 1992.

-- Levend, Agah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, 3. b.s., Ankara, TDK Yayınları, 1972.

Lewis, Bernard, **İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı**, İstanbul, TTK Yayınları, 1975

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, 5.bs. Ankara, TTK Yayınları, 1993.

Lütfi Paşa, **Tevarihi Ali Osman'dan Ziya Gökalp'e Türk Töresi**, İstanbul 1978.

Mansel, A.M., **Urartu Tarihi ve Medeniyeti**, Ünversite Haftası: Van İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1945

– Mardin, Şerif, **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.

Mardin, Şerif, **Din ve İdeoloji**, İstanbul, İletişim Yayınları 1994.

Mardin, Şerif, **Türk Modernleşmesi**, 4 bs.,İstanbul, İletişim Yayınları, 1995.

Margueron, Jean Claude, Die Grossen Kultur der Welt, München, 1989.

Meydan, Sinan, **Bir Ömrün Öteki Hikayesi, Atatürk, Modernizm Din ve Allah,** 3.bs., İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları 2004.

Meydan, Sinan, **Son Truvalılar**, Truvalılar Türkler ve Atatürk, 2.bs. İstanbul, Truva Yayınları, 2006.

Meydan, Sinan, **Atatürk ve Kayıp Kıta Mu**, 5.bs. İstanbul, Truva Yayınları, 2006

Mikusch, Daobet Von, **Atatürk'e Saygı**, Ankara 1969.

Morin, Edgar, **Avrupa'yı Düşünmek**, İstanbul 1968

Muhtar, Sermed, **Müze-i Askeri-i Osmani Rehberi**, İstanbul 1920.

Mustafa Kemal Atatürk Diyor ki, İstanbul 1986

Naima, **Tarih,** İstanbul, H. 1281, VI. 47.

Numan, Rudolf, **Eski Anadolu Mimarlığı**, çev. Beral Marda, İstanbul 1975.

Oran, Baskın, **Atatürk Milliyetçiliği, Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, 3.bs.Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993

Orkun, N., **Eski Türk Yazıtları**, C.I, İstanbul, 1941.

Ögel, Bahaaddin, **Türk Mitolojisi**, Ankara 1989.

Ögel, Bahaeddin, **Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları**, C.II, İstanbul, MEB Basımevi, 1971

Ögel, Bahaddin, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi,** Ankara 1962

Oğuz, Burhan, **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri**, İstanbul Anadolu Aydınlanma Vakfı, 2002

Öke, Mim Kemal, **Hatıralar (Yakınlarından Hatıralar)**, Ankara, Atatürk Kütüphanesi, 1995.

Önder, A. Tayyar, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler, 25. bs. Ankara, Rark Yayınları, 1997

Özakıncı, Cengiz, **Türkiye'nin Siyasi İntiharı, Yeni Osmanlı Tuzağı**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2005.

Özata, Metin, **Mustafa Kemal Atatürk, Bilim ve Üniversite**, İstanbul, UmayYayınları, 2005.

Öztürk, Kazım, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Ankara, 1968.

Öztürkmen, Ömer, **Karıncalardan Özür Dilerim**, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2004.

Özveren, Eyüp, **Akdeniz'de Bir Doğu**, Ankara, Dost Yayınları, 1989.

Palaoğlu, Mustafa Kemal, **Müdafaa-i Hukuk Saati**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1998

Parmaksızoğlu, İsmet - Çağlayan, Yaşar, **Genel Tarih**, Ankara 1986.

Perinçek, Mehmet, **Atatürk'ün Sovyetlerle Görüşmeleri**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2005

Rasonyi, Laszlo, **Tarihte Türklük**, Ankara 1971.

Said, Edward, **Şarkiyatçılık**, İstanbul, Metis Yayınları, 2001

Sarı, Ergün, **Atatürk'le Konuşmalar**, İstanbul, Der Yayınları, 1981.

Sencer, Muzaffer, **Dinin Türk Toplumuna Etkileri**, İstanbul 1974.

Sevin, Veli, **Anadolu Arkeolojisinin ABC si**, 2.bs., İstanbul, Sımavi Yayınları, 1994

Sevin, Veli, **Hakkari Taşları, "Çıplak Savaşçıların Gizemi"**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Sevük, İsmail Habib, **Atatürk İçin**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981

Sherll, Charles, H., **Bir ABD Büyükelçisinin Hatıraları, Mustafa Kemal II,** İstanbul Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1999

Sıyavuşgil, Esat Sabri, **Tanzimat'ın Fransız Umumiyesinde Uyandırdığı Akisler**, Tanzimat 1, 1940.

Soden, Wolffram Von, **Einführung in die Altorientalistik**, Darsmtadt, 1985

Sönmez , Cemil, **Atatürk ve Okuma Sevgisi**, 2.bs. Ankara, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994

Sönmez, Cemil **Atatürk ve Çocuklar**, UNİCEF Yayınları, 1992

Sümer, Faruk, **Oğuzlar**, 5.bs. İstanbul 1999.

"Sümerler", **Türk Ansiklopedisi**, C.XXX, Ankara 1980

Şeref Han, **Şerefname, Osmanlı-İran Tarihi**, İstanbul 1971

Tarcan, Haluk, **Ön Türk Tarihi**, Paris, Töre Yayın Grubu, 2004.

Tarcan, Haluk, **Ön Türk Tarihi**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1998

Tarih II, Orta Zamanlar, İstanbul,Maarif Vekaleti Devlet Matbaası, 1931

Tezer, Şükrü, **Atatürk'ün Hatıra Defteri**, Ankara, TTK Yayınları, 1972.

Togan, Zeki Velidi, **İbn Fadlans Reisebericht**, Leibzig, 1939.

Tosun, Mebrure, **Sümer Dili ile Türk Dili Arasında Karşılaştırma**, Atatürk, Konferansları IV, Ankara 1973.

Tosun Mebrure, **Mezopotamya Silindir Mühürlerinde Hurri-Mitani Üslubu**, Ankara, AÜDTCF, TTK Basımevi, 1956

Tuna, Osman Nedim, **Sümer Türk Dillerinin Tarih İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi**, TTK Yayınları, Ankara 1990.

Tung-Chang, Tsung, **Der Kult der Shang Dynastie im Spiegel der Orakelinschriften**, Wiesbaden, 1970.

Turan, Şerafettin, **Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar**, Ankara, TTK Yayınları, 1989.

Tüfekçi, Gürbüz D.,**Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar, Özel İşaretleri, Uyarıları ve Düştüğü Notlar ile Eski ve Yeni Yazılı Türkçe Kitaplar**,Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983.

– **Türk Tarihinin Ana Hatları**, 3.bs. İstanbul, Kaynak Yayınları, 1999

– Türkdoğan, Orhan, **Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

– Türkdoğan, Orhan, **Türk Tarihinin Sosyolojisi**, İstanbul 1977

—**Türkmen-Sovyet Ansiklopedisi**, C. VIII, 1978.

Uhlig, Helmut, **Tarihin Başlangıcında Bir Halk, Sümerler**, çev. Nilgün Ersoy, İstanbul, Telos Yayınları, 2006

Uraz, Murat, **Türk Mitolojisi**, İstanbul 1994.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri**, Ankara, TTK Yayınları, 1969

Üçok, Bahriye, **Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu**, İstanbul 1985.

– **Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936 Tezler, Müzakere Zabıtları**, İstanbul, Devlet Basımevi, 1937

Ülken, Hilmi Ziya, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, C.I,II, İstanbul, Konya Selçuk Yayınları, 1966

—Ünaydın, Ruşen Eşref, **Atatürk, Dil ve Tarih Kurumları, Hatıralar**, Ankara, TDK Yayını, 1954.

– Vandal, Albert, **Les Armeniens et La Reform de la Turquie**. Paris- t.y

Veliev, Kamil, **Elin Yaddaşı, Dilin Yaddaşı,** Baku 1988.

Wheatcroft, Andrew, **Osmanlılar**, çev Mehmet Harmancı, İstanbul 1996

Wilhelm, Georg - Hegel, Friedrich, **Tarihte Akıl**, çev. Önay Sözer, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.

Yazman, Aslan Tufan, **Atatürk'le Beraber,** İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1969.

Yerasimos, Stephanos, **Türkler, Doğu ve Batı, İslam ve Laiklik**. İstanbul 2002.

Zakar, Andreyas, "Current Antropologie", A. World Journal of the Sciences of Man", February, 1971.

—Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1995

2. **Makaleler**

Afet Hanım, "Tarihten Evvel ve Tarih Evrinde", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyetince Terkip Edilmiştir 1932, s. 35-41

"Afet Hanım'ın Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, Türk Ocakları Neşriyatı, Türk Ocağı Matbaası, İstanbul 1930, s 36-42

Afetinan , A , "Atatürk'ün Tarih Tezi", **Belleten III**, 10, (1939), s.245-246

Afetinan, A., "Atatürk ve Tarih Tezi", **Belleten**, Sa. 10, 1939, s.243-246

Afetinan, A.,**Türk Kültürü Dergisi**, Sa. 13, s.115

Akurgul, Ekrem, "Tarih İlmi ve Atatürk", **Belleten,** Sa: 80, 1956, s.571-584

Akyol, Taha, "Osmanlı ve Bizans," **Milliyet**, 30 Aralık 2004

Alparslan, Meltem Doğan, "Hititlerde Meslekler", **Atlas Arkeo, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa:3, 2004, s.54

Alparslan, Metin Doğan, "Hititlerde Ticaret", **Atlas Arkeo, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa: 3, 2004, s 57.

Alparslan, Meltem Doğan, "Hitit İnanç Sistemi", **Arkeo Atlas, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa: 3, 2004, s 37

Ayın Tarihi, Sa: 41,Mayıs 1937, s.19-21

Batmaz, Veysel, "Truva ve Türklerin Anayurdu Atlantis", http/ www.IV.kuvvet **Medya. om**

Baykal, Bekir Sıtkı, "Atatürk ve Tarih", **Belleten,** Sa. 140, 1971, s.531-540

Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları, Maarif Vekaleti ve Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Tarafından Terkip Edilmiştir.1932, s. 5-160

Bittel, Kurt, "Atatürk ve İlköz Tarih Araştırmaları", **Belleten**, Sa 10, 1939, s.203, 205

Borak, Sadi, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Kitaplığı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, , C:9, Sa: 25, Kasım 1992, s.83-96.

Borak, Sadi, "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C:IX, Sa:. 25, Kasım 1992, s.73-83

Conka, Sevil "Hititlerde Müzik", **Arkeo Atlas**, S.3,2004, s.58

Çambel, Hasan Cemil, "Atatürk ve Tarih", **Belleten**, Sa: 10, 1939, s.269-272

Çambel, Hasan Cemil, **Yeni Adam**, Sayı, 444, s.35-43

Çığ, Muazzez İlmiye, "Tufan Olayı Orta Asya'da Olmuştu", **Bilim ve Ütopya**, Nisan 2006, Sa:142, s. 55-62

Darga, Muhibbe, "İkinci Binyılda Kadın", **Arkeo Atlas**, Sa:3, 2004, s.39

Darga, Muhibbe. "İkinci Binyılda Kadın", **Atlas Arkeo, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa: 3, 2004, s.38-39

Francis Darwin, **The Life and Latters of Charles Darwin Darwin**, Vol, I, New York, D. Appleton and Company, 1888

Daver, Bülent, "Uluslararası II.Atatürk Sempozyumu", Ankara 1991, **Atatürk Araştırma Merkezi Sempozyum Bildirileri**, C. II, Ankara 1996, s.65-85.

Demircioğlu, Halil, "Tarih, Biz ve Atatürk", **Belleten**, Sa: 139, 1971, s.453-455

Dilmen, İbrahim Necmi,"Güneş Dil Teorisi'nin Ana Hatları", **Üçüncü Türk Dil Kurultayı**, 1936, s.56-72

Dilmen, İbrahim Necmi "Güneş Dil Teorisi Üzerine Birkaç Sual ve Cevapları", **Ülkü**, Sa, 39, Mayıs 1936, s.178-183.

Dilmen, İbrahim Necmi, "Türk Tarih Tezinde Güneş Dil Teorisi'nin Yeri ve Değeri", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, İstanbul 1943, s.85-98.

Dinçer, Nihat, "Atatürk'ün Milli Eğitimle İlgili Görüşleri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 1981 Yılı Sosyoloji Konferansları, Atatürk Özel Sayısı**, İstanbul 1981, s.10.

Dinçol, Alı, "Hititler, Son Tunç Çağı", **Atlas Arkeo**, **Yaşayan Geçmişin Dergisi**, English Summary, Doğan Burada Rizzoli, Dergi Yayıncılık Pazarlama A.Ş., Sa: 3, 2004, s.22-61

Dinçol, Alı, "Hititler", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, C.1, 1982, s.18-137

Dinçol, Belkıs,"Hititlerde Müzik", **Toplumsal Tarih**, Sa: 119, Kasım 2003, s.50-56

Doğanalparslan, Meltem, "Hitit İnanç Sistemi", **Arkeo Atlas**, Sa:3, 2004, s.37.

Emre, Kutlu, "Hitit Sanatı", **Atlas Arkeo, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa: 3, 2004, s.50.

Ertop, Konur, "Atatürk Devriminde Türk Dili", **Atatürk ve Türk Dili**, No: 224, Ankara, 1963, s.90

Eyice, Semavi, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü: Türk Tarihi'nin

Ana Hatları", **Belleten**, Sa: 128, 1968, s. 509-526

Armaoğlu, Fahir "Atatürk'ün Dış Politika Prensipleri", **Tercüman, Atatürk Semineri**, 1 Mayıs 1981, s.121-135

Fodor, İstvan, Are The Sumerians and The Hungarians or The Uralic People Related? **Current Anthrophology** , No: 12, 1971, s. 215-225.

"Genler, Lisanlar ve Evrimleri, 'Etrüsklerin Genetik Analizi', Ferrara Üniversitesi, Biyoloji ABD –İtalya, **Töre Dergisi**, 2005/2, s.27

Gökalp, Ziya, "Türklük", **Genç Kalmeler,** C.II, Sa: 7, 1326 (1910), s.120-126

Gökalp, Ziya, "Kızılelma", **Türk Yurdu,** C.III, Sa: 7, 1328 (1912) s. 193-303

Gökalp, Ziya, "Alageyik", **Altın Armağan II, Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek, 18.10.1328 (1912) s.26-36

Gökalp, Ziya, "Altın Destan", **Altın Armağan II, Türk Yurdu.** 24. Sayıya ek, 18.10.1328 (1912), s.31-38.

Gökalp, Zıya, "Altın Destan", **Genç Kalemler**, C.III, Sa: 14, 1327 (1911), s. 40-43.

Gökalp, Zıya, "Cenk Türküsü", **Genç Kalemler**, C.IV, Sa: 27, 1328 (1912), s. 45 48.

Gökalp, Zıya, "Ergeneokon", **Altın Armağan II, Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek, 18.10.1328 (1912) s. 20-25.

Gökalp, Zıya, "Halak Masalı Ülker İle Aydın," **Halka Doğru**, C.I, Sa: 35, 5.12.1329 (1913) s.269-276.

Gökalp, Zıya, "HalakMasalı: Küçük Şehzade", **Halka Doğru**, C.I,Sa. 35, 12-27.6.1329 (1913), s.89-95.

Gökalp, Zıya, "Ötüken Ülkesi", **Türk Sözü**, **C.I**, Sa: 2, 17.4.1330 (1914), s.11-20.

Gökalp, Zıya, "Turan", **Altın Armapğan II, Türk Yurdu**, 24. Sayıya ek, 28.10. 1328 (1912), s. 17-23.

Gökalp, Zıya, "Turan", **Genç Kalemler**, C.II, Sa: 6-14, 22.2. 1326 (1910), s.40-47.

Gökalp, Zıya, "Türk Tarihinden Altın Yurt", **Genç Kalemler**, C.II, Sa: 5, 1326 (1910), s.42-46.

Gökalp, Ziya, "Yeni Atilla", **Halka Doğru**, C.I, Sa: 13, 4.7.1329 (1913), s. 97-98

Günaltay, Şemsettin, "Atatürk'ün Tarihçılığı ve Profesörlüğü Hakkında Bir Hatıra", **Sümerbank Aylık Endüstri ve Kültür Dergisi**, **C.3**, S.29, Ankara 1963, s.144 145.

Günaltay, Şemsettin, "Türk Tarih Tezi Hakkında İntikatların Mahiyeti ve Tezin Kati Zaferi", **Belleten**, Sa: 7, 8, 1938, s.337-365.

Hepkon, Haluk, "Mu Kıtası ve Türk Tarih Tezi", **Bilim ve Ütopya**, Aralık 2005, Sa: 138, s.79-81

Ildız, Erkan, "Etrüsklerin Kökenleri Üzerine Yapılan Araştırmalar ve Yayınlar", **Bilim ve Ütopya**, Sa: 138, Aralık 2005, s.3-9

Irmak, Sadı, "Türk Irkının Biyolojisine Dair Araştırmalar, Kan Grupları ve Parmak İzleri", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, İstanbul, TTK Yayınları, 1943, s.841-845

İbrahim Necmi Dilmen'in Konuşması", **Ülkü**, Sa: 43, Eylül 1936, s.161-166.

"İkinci Türk Dil Kurultayı", **Türk Dili**, Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Sa: 8, Eylül 1934, s. 53-54

Kansu, Nafi Atuf, "Yeni Fakültemiz", **Ülkü**, Sa: 36, Şubat 1936, s. 401-402.

Karal, Enver Ziya,"Atatürk ve Tarih", **Atatürk'e Saygı**, Ankara , TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969

Karal, Enver Ziya - Afetinan, A., "Atatürk'ün Türk Tarih Tezi", **Atatürk Hakkında Konferanslar**, Ankara DTCF, 1946, s.55-65.

Korkmaz, Zeynep, "Atatürk ve Türk Dili", **Türk Dili Dergisi**, Sa: 655, Temmuz2006,s.17-34

Kramer, S.N., **Erdem Dergisi**, C.VI. Sa:16, Ocak 1990, s.295-296.

Koşay, H. Zübeyr., "Elam and Central Asian Relations, in" **CULTURA TURCICA**, III/2, 1966

Marif Vekili Esat Beyefendi'nin Konuşması", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Müzakere Zabıtları**, Ankara 1932, s. 5-14.

Nevruz 1995, "Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Sempozyumu Bildirisi", Ankara 1995, s.31-42

Onat, Naim, "Güneş Dil Teorisi'ne Göre Türkçe-Arapça Karşılaştırmaları", **Üçüncü Türk Dil Kurultayı**, 1936, Tezler Müzakere Zabıtları, İstanbul, **Devlet Basımevi**, 1937, s. 152-167

Onur, Nurettin, "Kan Grupları Bakımından Türk Irkının Menşei Hakkında Bir Etüt", **İkinci Türk Tarih Kongresi**, İstanbul, TTK Yayınları, 1943, s.845-851,

Özgüç, Tahsin, "İnandıktepe", **Arkeo Atlas**, Sa: 3, 2004, s.25

Pittard, Eguane, "Atatürk'ün Haurasını Tezim", **Belleten**, Sa: 10 (1939), s.187 vd.

"Reşit Galip Beyin Konuşması", **Türk Tarihi Hakkında Mütalaalar**, İstanbul, Türk Ocakları Neşriyatı, Türk Ocağı Matbaası, 1930, s.67-79.

"Reşit Galip Beyin Konuşması", **Birinci Türk Tarih Kongresi Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Tarafından Terkip Edilmiştir, s. 124-136

Samih Rıfat Bey, "Türkçe ve Diğer Lisanlar Arasındaki İrtibatlar", Birinci **Türk Tarih Kongresi**, 1932, s.479-480.

Saray, Mehmet, "Atatürk'ün Milli Tarih ve Milli Kültür Şuurunu Geliştirme Çalışmaları", **Türk Dili Dergisi**, Sa: 655, Temmuz, 2006, s.34-42.

Seeber, Jürgen, "Hitit Devleti'nin Başkenti Hattuşa, Çorum'da Bir Başkent", **Toplumsal Tarih**, Sa: 125, Mayıs 2004, s.66-69

Sevin, Veli, "Hakkarı Taşları ve Ön Türkler", **Bilim ve Ütopya**, Şubat 2006, S: 140, s. 49-51

Stierlin, Henri, "Mayaların Muhteşem İmparatorluğu", **Kainatın Sırları**, der.Readers Digesten, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1989, s.288- 312

Şenalp, Leman, "Atatürk, Kitap ve Kütüphane", **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXX**, Sa. 1, 1981, s.3-23.

Şevket Aziz Bey, "Türklerin Antropolojisi", **Birinci Türk Tarih Kongresi, Konferanslar, Zabıt Tutanakları**, Maarif Vekaleti ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyetince Terkip Edilmiştir.1932, s.276-294

Tevetoğlu, Fethi, "Atatürk'ün Türk ve Türkiye Cumhuriyeti'ni Tarifi", **Türk Kültürü Dergisi**, Sa: 85, 1969, s.34-36

Tüfekçioğlu, Turgay, **Orkun Dergisi**, Ağustos 2004, s.25-28

Türk Arkeoloji Mecmuası, Sa: 9, Mart 1930, s.5-14.

Türk Antropoloji Mecmuası, Sa: 2, Mart 1926, s.1- 18; Sa: 3, Eylül 1926, s.1-38; Sa: 4, Mart 1927, s.9-19.

Türk Antropoloji Mecmuası; Sa: 5, Ekim 1927, s.5-21; Sa: 6, Mart 1928, s.5- 14; Sa: 7, Mart 1929, s.6-12.

Türk Arkeoloji Mecmuası, Sa: 10, Eylül 1930, s.3-17.

Türk Arkeoloji Mecmuası, Sa: 8, Eylül 1929, s.5-25.

Türk Yurdu, Mayıs 1930, Sa. 223, s. 58.

Türk Yurdu, Haziran 1930, Sa 224, s.58

Türkdoğan, Orhan, "Tepedeki Adam Mustafa Kemal", **Atatürk Üniversitesi 50 Yıl Armağanı**, Sa. 2, Erzurum 1974 s.46-65

Tütengil, Cavit Orhan, "Atatürk ve Ziya Gökalp Bağlantıları", **Türk Dili**, Sa 302, 1976, s.579-584.

Kocatürk, Utkan "Atatürk'te Gençlik Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri", **Atatürk Araştırma Dergisi**, C.II, Sayı 4, Ankara 1985, s.243-256

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Türk Tarihi Yazılırken Atatürk'ün Alaka ve Görüşlerine Dair Hatıralar", **Belleten**, Sa: 10, 1939, s.349-353

Ulaş, Harun, "Prof.Sevin National Geographic'te", **Hürriyet**, 30, Ekim 2000, s.6

Uysal,Mehmet Reşat, **http:/ www. İstanbul. Edu.tr/ genel/ 75 özel.htm. 2002**

Ünal, Ahmet, "Hitit Yasaları", **Atlas Arkeo, Yaşayan Geçmişin Dergisi**, Sa: 3, 2004, s.41

Ünal, Ahmet, "Hititlerde Büyü", **Arkeo Atlas**, Sa:3, 2004, s.42.

Ünaydın, Ruşen Eşref, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti Nasıl Kuruldu?" **Ülkü**, Sa: 8, Eylül 1933, s. 81-97

Yüksek, Özcan, "Efsanenin Coğrafyasında Büyük Keşif, ERGENOKON, Şor Türkleri, **Atlas**, Ocak 2006, Sa. 154, s. 58-86.

3.Gazeteler

Akşam: 3 Temmuz 1932, 4, Temmuz 1932, 6 Temmuz 1932

Cumhuriyet, 7 Ekim 1932, 9 Ekim 1932, 9. Aralık. 1938. 24 Nisan 1976.

Hürriyet, 30 Ekim 2000, 28 Şubat 2007, 29 Ekım 2007.

Milliyet, 10 Kasım 1938, 30 Aralık 2004, 10 Nisan 2004

Sabah, 20 Mart 2007

4. Elektronik Kaynaklar

http: // tdk.org.tr./ ataturk.html.

http:/ www. İstanbul. Edu.tr/ genel/ 75 özel.htm. 2002

http://www.ankara.edu.tr/text/a, 7 Mayıs 2002

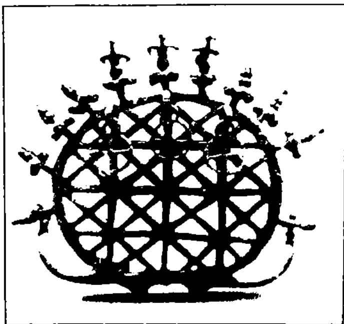
abertürk Tv, 2 Nisan 2007.

RESİMLER

Gruppe	I	II	III	IV	V	VI
1 Zeichen in Südturkmenien						
2 vorelamische Schriftzeichen						
3 frühsumerische Schriftzeichen						
4 Zeichen in Harappa/Indien						

1- Güney Türkmenistan(Anau)dan bulunmuş simgeler (takr.4000 y. m. ö.)
2- Elam öncesi harflar
3- Eski Sümer harfleri
4- Harappa(Hindistan)dan bulunmuş simgeler

(Gerey 5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları, s. 7)

Alacahöyük-Güneş Kursu (Sittar)

Hakkari Taşları (Sevin, Arkeoatlas, S. 3, s. 104)

Hakkari Taşları (Sevin, s. 125)

Batı Türkistan'da Kargalı'da
dikilitaş (Esin, Türk Ko
Giriş, s. 1

(Üstte) Tuva'da Ulug-Kem'i Kök Türk devrinden bir taş. *Evtyuxova, Resim 20; Bkz. not bl. VI: 66.*

(Solda) Ertiş Vadisi'nde Kimeklere atfedilen taş. Arslanova-Çarikov'dan alınmıştır. Bkz. not bl. VI: 66.

Ortaasya'da Tuva bölgesinde Uluk-Kem Öntürk döneminden kalma dikilitaşlar. *(Esin, Türk Kozmolojisine Giriş, s. 1*

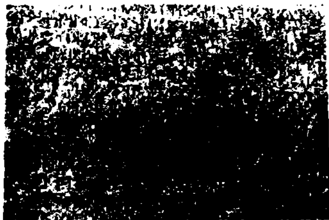

Saf altın ve yakuttan yapılmış öküz başı heykeli. Türkmenistan-Altıntepe. MÖ 4000 (Gerey, s. 7)

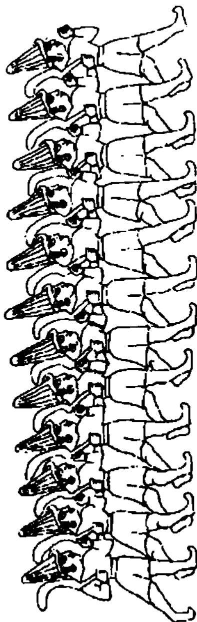

Mezopotamya'da bulunan, bronzdan yapılmış öküz başı. MÖ 3000 (Gereyy, s. 50)

Türk Runik harfleri

Hitit tanrıları (dinsel tören)

TRUVA /TARİH

1 SÜRGÜNDE ÜÇ ÖLÜM - Enver, Talat ve Cemal Paşaların Bilinmeyen Yönleri
Emir Şekip Arslan, Haz: Ömer Hakan Özalp (4 Baskı)
2. CEHENNEM DEĞİRMENİ - Siyasi Hatıralarım
Rauf Orbay (2 Baskı)
3. HEDEFTEKİ SULTAN II. ABDÜLHAMİD - Bir Siyasi Tarih Denemesi
Dr. Vahid Çabuk (2 baskı)
4. HAREM PENCERESİNDEN II. ABDÜLHAMİT
İsmet Bozdağ
5. KÜRT İSYANLARI
İsmet Bozdağ
6. BİLİNMEYEN ATATÜRK – Celal Bayar Anlatıyor
İsmet Bozdağ (4 Baskı)
7. KIZIL MEYDAN'DAN TAKSİM'E - Siyasette, Kültürde ve Sanatta Türk-Sovyet İlişkileri
Raşid Tacibayev
8. OSMANLI'NIN İLK YAHUDİ SOSYALİSTİ - Avram Benaroya ve Faaliyetleri
Emre Polat
9. LATİFE VE FİKRİYE - İKİ AŞK ARASINDA ATATÜRK - Atatürk'ün Başyaveri Salih Bozok Anlatıyor
İsmet Bozdağ (8 Baskı)
10. ATATÜRK'TEN HİÇ YAYINLANMAMIŞ ANILAR
Prof. Dr. Yurdakul Yurdakul (6 Baskı)
11. KUTSAL ERMENİ PAPALIĞI - Eçmiyazın Kilisesi'nde Stratejik Savaşlar
Prof. Dr. Ali Arslan
12. ORTADOĞU'DA TÜRK ASKERİ - KAYIP TOPRAKLAR
Burak Artuner (2 Baskı)
13. ATATÜRK'ÜN SOFRASI
Derleyen: Oğuz Akay (3 Baskı)
14. AVRUPA'YLA AŞKIMIZ
Burak Artuner
15. GAZİ - Fikriye'yle Neden Evlenmedi? Latife'yle Neden Evlendi?
Derleyen: Oğuz Akay
16. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E RUM BASINI
Prof. Dr. Ali Arslan
17. SOYKIRIM MI? HODRİ MEYDAN! - Atatürk'ten Soykırım İddialarına Cevaplar
İsmet Bozdağ

18 ROSSLYN VE KUTSAL KASE'NİN SIRLARI
Mark Oxbrow - Ian Robertson, İngilizce'den Çev. Enver Günsel

19 ORTADOĞU'DA IRK VE KÖLELİK
Prof. Dr. Bernard Lewis, İngilizce'den Çev. Enver Günsel

20 AVRUPA'DAN TÜRKİYE'YE İKİNCİ YAHUDİ GÖÇÜ
Prof. Dr. Ali Arslan

21 HEDEF GELİBOLU
Oğuz Alkay

22 MUSTAFA KEMAL'DEN ATATÜRK'E
Prof. Dr. Yurdakul Yurdakul

23 SARI LACİVERT KURTULUŞ
Sinan Meydan

24 SARI PAŞAM -Sultan, Örgüt ve İhtilal
Sinan Meydan

25 BENİM SOFRAM BU
Oğuz Alkay

26 TÜRKLER SOYKIRIM YAPTI MI? - Genelkurmay Atase Başkanlığı Arşiv Belgeleri
Sözde Soykırım İddialarını Yanıtlıyor
Gökhan Bakıcı (4 Baskı)

27 ATATÜRK VE TÜRKLERİN SAKLI TARİHİ
Sinan Meydan

28

29 GELİBOLU MÜFREZESİ - Yüzbaşı Mustafa Tevfik'in Ölüm Kalım Mücadelesi
Zafer Göler

30 TARİHTEN GELECEĞE
Taha Akyol

31 SOYKIRIMA UĞRAYAN TÜRKLER - Genelkurmay Atase Başkanlığı Arşiv
Belgeleri Sözde Soykırım İddialarını Yanıtlıyor
Gökhan Bakıcı (2 Baskı)

32 NUTUK
Mustafa Kemal Atatürk

Sinan Meydan

ATATÜRK VE TÜRKLERİN SAKLI TARİHİ

[illegible] Atatürk ve Kayıp Kıta Mu"nun yazarından

Bil[illegible] ve geçmişi "özgürce" yeniden düşünmeye hazır mısınız?

[illegible]rk Tarihi'[illegible] üstündeki sis perdesi aralanıyor, "Türk'ün Saklı [illegible] Tarihi" gün ışığına çıkıyor...

- [illegible] TÜRK MÜDÜR?
- T[illegible] zaman geldiler? MÖ. 2000'lerde mi, MS. 1071'de mi?
- Sümer[illegible]rkçe[illegible]ndaki şaşırtan benzerlikler nelerdir?
- Hakkari[illegible]n'nın [illegible] nedir?
- Atatürk'ün bilinmeyen [illegible] özelliği nedir?
- [illegible]tatürk Türk Tarih[illegible]'ni neden ve nasıl geliştirmiştir?
- Tarih Tezi'nin "[illegible]lenen" kaynakları nelerdir?
- [illegible] Osman[illegible] bakışı nasıldır?
- [illegible] Sümerlere bakışı nasıldır?
- [illegible] dar bilimseldir?
- [illegible] ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ arasında nasıl bir ilişki vardır?
- [illegible] ve Batı merkezli tarih arasında nasıl bir ilişki vardır?
- [illegible] ve oryantalizme karşı verdiği mücadelenin "bilinmeyenleri"
- [illegible]l tarih anlayışına neden ve nasıl başkaldırmıştır?
- [illegible]Ş DİL TEORİSİ'nin "bilinmeyenleri" nelerdir?
- [illegible]çümleri", "kan grubu" ve "[illegible]" tahlilleri yaptırmış mıdır?
- [illegible]n neden açılmıştır?
- [illegible]n [illegible]
- [illegible] "Türk-İslam [illegible] ABD'nin rolü nedir?

[illegible] Atatürk ve Türk[illegible]'nde...

[illegible] dan gelme değil, ilk [illegible]

Mustafa Kemal Atatürk

ISBN 9944-212-03-2

9 789944 212038